ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1
MARDI
1er FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.125

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.125

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՇԻՒՆԵՐԸ ՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑԻՆ

ՊՈՒՇ ՇԱՏ ԳՈՀ Է

Կիրակի, Յունուար 30ին, Իրաքի ընտրութիւնները որոշ լաւատեսութիւն մը պատճառեցին, քանի ժողովուրդին բաւական մեծ մասը կարեւորութիւն չտուաւ եղած սպառնալիքներուն եւ քուէատուփ դիմեց: Ասոնք, գլխաւորաբար շիիներէ եւ քիւրտերէ բաղկացած էին, սիւննիները, մեծ մասամբ չմասնակցեցան: Յունուար 31ի առաւօտը յստակ թիւեր չկային տակաւին, բայց կ'ըսուէր թէ ժողովուրդին շուրջ 60%ը քուէարկած է, թէեւ ոճրափորձեր եղած են ամբողջ օրը եւ 30 մեռեալ կար: Յունուար 28ին ոճրափորձ մըն ալ գործուած է ամերիկեան դեսպանատան դէմ, որ վնասներ կրած է եւ երկու հոգի ալ մահացած են:

Ինչ կը վերաբերի ընտրութեան արդիւնքներուն, հարկ է քանի մը օր սպասել, բայց կասկած չկայ որ կը տիրապետեն շիիները, ինչ որ որոշ չափով մտահոգիչ է: Թուրքիոյ վարչապետ իսկ՝ Էրտողան յայտարարած է "ցեղային խմբակի մը պէտք չէ առիթը տալ ուրիշ ցեղային խմբակի մը վրայ տիրապետելու": Վախերը տրամաբանական են: Ոմանց համար երկիրը "լիբանանականացում"ի վըտանգին տակ է, ուրիշներ մոլլաներու իշխանութենէ մը կը վախնան, բայց եւ այնպէս Պուշ շատ գոհ է: Զօրս վայրկեան տեւող ելոյթի մը ընթացքին ան "փայլուն յաջողութիւն" որակած է պատահածը, քանի 50 տարի է առաջին անգամն է որ նման ընտրութիւններ տեղի կ'ունենային: Ըստ Ֆիկառոյի, Քիւրտիստանի մէջ է որ ընտրողներու համեմատութիւնը 80%ի հասած է:

Հակառակ ստեղծուած անմիջական գոհունակութեան, մանաւանդ Միացեալ-Նահանգներու իշխանութեան մօտ, քաղաքացիական պատերազմի մը վախը չէ չքացած, ապագան շատ անորոշ ըլլալով: Թէեւ Պուշ եւ Ռայս վստահ են որ ժողովրդավարութեան ճամբան բացուած է եւ թէ Իրաքի ժողովուրդը յաղթանակ մը տարած է ահաբեկչութեան դէմ: Ընտրական 111 ցանկեր կային ընտրելու համար 275 երեսփոխան, որոնք պարտին պատրաստել երկրին Սահմանադրութիւնը: 10 հազար իրաքցի անկախ դիտեր շատ քիչ խարդախութիւն նկատած են. ընդհանուր ձեւով ամէն ինչ կանոնաւոր ընթացած է: Պէտք է ըսել որ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնըւած էին, որոնք սակայն չկրցան բոլորովին արգելք ըլլալ ահաբեկչական արարքներու, բայց կրցան սահմանափակել: Ամէնէն խանդավառները եղած են Քիւրտերը, որոնք կը խոստովանէին որ "յատուկ օրն մըն է Իրաքի Քիւրտերուն համար": Սկզբունքով 275 երեսփոխաններու վրայ Քիւրտերը պէտք է կարենան 70էն 90 աթոռ ձեռք ձգել, ինչ որ բաւական ուժ կրնայ տալ իրենց, մանաւանդ Քէրքիւքի վրայ: Բոլորովին չէ մարած նաեւ անկախ Քիւրտիստանի մը գաղափարը, որու ջատագովները երբեք հաւաքուած են:

***

Պաղտատի հիւսիսը, Յունուար 30ին, ջախջախուած է բրիտանական օդանաւ մը. կը կարծուէր որ մեռած են անձնակազմին 15 անդամները: Պատճառը ծանօթ չէր:

ՀՈՒԻՑԵՐԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԻՐ

"Զուիցերիա – Հայաստան" Միութիւնը երկար հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է Յունուար 27 թուակիր, որով կը դիմէ նախ Համադաշնակցութեան նախագահ Ս. Շմիտի –որ նոյն օրը Աուշվից գացած էր–, որ վճռական կերպով ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

Հաղորդագրութիւնը կը յիշեցնէ Յունուար 18ի ժընեւ Քաղաքի դըրական դիրքը (տե՛ս Յառաջ, Յունուար 20, Ս. Գասպարի թղթակցութիւնը) եւ Վոյի նահանգին բացասական դիրքը: Կը դատապարտէ նաեւ Գերմանիոյ Մակտըպուրկի լանտին Կրթական նախարարին բացասական ընթացքը, որ սակայն բողոքներու պատճառաւ յետքայլ ըրած է:

Արծարծուած հարցերուն լայնօրէն անդրադարձած ենք օրը օրին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 31)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ՀԵՏ

Հռոմ այցին Բ. օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան Վատիկանի մէջ հանդիպում ունեցած է Յովհաննէս-Պօղոս Բ.ի հետ: Այս վերջինը յիշած է 1999ի Վատիկանի Հռոմ-Հայաստան ցուցահանդէսին բացումին իրենց հանդիպումը եւ 1700ամեակի յոբելեանը: Իր ողջոյնները յղած է "Հայաստանի ժողովուրդին ու ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած, բայց եւ այնպէս իրենց մշակոյթին եւ քրիստոնէական աւանդութեան հետ կապերը ամուր պահած միլիոնաւոր Հայերուն": Խօսած է Մայր Աթոռին հետ լաւ յարաբերութիւններուն, Հայաստանի կաթողիկէ համայնքին վայելած յարգանքին մասին:

Պապը ըսած է նաեւ. "Սրտանց կը փափաքիմ լաւագոյն մաղթանքս յղել ձեր փոքրիկ հայրենիքին՝ Ղարաբաղի մէջ կայուն խաղաղութեան հաստատումին: Ան կրնայ բունութենէ վերջնական հրաժարման եւ կողմերուն միջեւ հանդուրժողութեան հիմնուած երկխօսութեան յանգեցնել":

Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է վարչապետ Ս. Պէրլուսքոնիի հետ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

130 ՀԱԶԱՐ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐ փողոց իջած են Յունուար 30ին պահանջելու համար որ Շարոն չգործադրէ Գազայի գօտիէն քաշուելու իր որոշումը: Ցոյցը չարունակուած է յաջորդ օրն ալ Քնէսէթի (Խորհրդարան) շէնքին առջեւ: Միւս կողմէ, յարաբերութիւնները զգալի կերպով բարելաւուած են Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ եւ հաւանական է որ ի մօտոյ –թերեւս Փետրուար 8ին– Շարոն եւ Ապպաս գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունենան:

ՓԱՐԻԶԻ Միւթիւալիթէի սրահը հաւաքուած էին, Յունուար 30ին, Ընկերվարական կուսակցութեան մասնաճիւղերու քարտուղարները, որոնց առջեւ Ֆր. Հոլանտ ելոյթ ունեցաւ եւ կոչ ուղղեց որ յարգուի ընկերվարականներու մեծամասնութեան որոշումը, այսինքն՝ այո՛ Սահմանադրութեան: Հոլանտ կ'ընդդիմանայ ոչ միայն աջին այլեւ Ֆապիուսի, որ կողմնակից է ո՛չին եւ իր պայքարը կը տանի այդ ուղղութեամբ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանը նոր օրէնք մը քուէարկած է, ըստ որուն Պէյրութի ընտրական շրջանին մէջ Հայերը չորս տեղ կը գրաւեն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ շարժանկարի եւ թատրոնի ամէնէն ժողովրդական դէմքերէն Ժագ Վիլըրէ իր մահկանացուն կնքած է Յունուար 28ին, 53 տարեկանին: Իր ամէնէն յիշատակալի դերերէն է Լը Տինէ տէ փոն:

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԻՆ ՋՆՋՈՒՄԸ ՎԷՃԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌ

Պրանտէնպուրկի նահանգի դասագիրքերէն 1915ի նշումին ջնջումը որ եղած էր Թուրք հիւպատոսին պնդումով, հակազդեցութեան մղած է քաղաքական դէմքեր ու մասնագէտներ: Առաջին հակազդողներէն եղած է Ազատական դեմոկրատ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը Գորնելիա Փիէփէր որ եղածը որակած է երկրին մէջ օտարատեացութիւնը հրահրելու արարք:

Գրող Ռալֆ Ճորտանօ որ ծանօթ անուն է հայկական շրջանակներու, իր կարգին բողոքած է, ըսելով որ նիւթին ջնջումը շարունակութիւնն է Հայերու ցեղասպանութեան հանդէպ Գերմանիոյ մինչեւ այսօր պահած լռութեան. յիշեցուցած է Հիթլէրի ծանօթ արտայայտութիւնը, աւելցնելով որ նոյն մտայնութիւնը տակաւին կը տեւէ: Հրաւիրած է վարչապետ Շրէօտէրը խզելու այդ լռութիւնը, շեշտելով որ անխուսափելի է ատիկա: Ռ. Ճորտանօ ըսած է տակաւին թէ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը ու առանց այդ ճանաչումին անդամ չդառնայ Եւրոպական Միութեան:

Պէրլինի համալսարանէն Թեսա Հոֆման որ նոյնպէս ծանօթ է իր տարած աշխատանքով, հակազդած է Թրքական միջամտութեան որ կը սկսի գործել անմիջապէս որ համալսարաններ, կրօնական կազմակերպութիւններ ուզեն Ցեղասպանութեան նիւթով գործունէութեան ձեռնարկել: Յիշեցուցած է թէ նոյն միջամտութիւնը արգելք հանդիսացած էր Փոցտամի մէջ Լեփսիուսի արձանին կանգնումին ալ ու Թուրքիոյ տեսակէտէն չափազանցուած ընդառաջումով ամբաստանած է Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը. ան յիշեցուցած է նաեւ թէ Ֆրանսա Ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնք մը ունի արդէն:

Նահանգին պատասխանատուները ինքնապաշտպանութեան ոճով արտայայտութիւններ ունեցած են. Կրթական նախարարը ըսած է թէ Ցեղասպանութեան ամբողջ նիւթը միակ օրինակի մը դեղչել երկար ատենէ ի վեր դժգոհութեան պատճառ էր: Ժխտած է Թրքական դիւանագիտական ազդեցութեան պնդումը, խոստովանելով հանդերձ թէ տեսակցութիւններ ունեցած են որոնք զօրացուցած են իրենց տեսակէտները: Ներքին նախարարն ալ նոյն կարծիքը յայտնած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

"Թուրքիոյ Ազգային ժողովը պատմութեան մէջ առաջին անգամ հայ քաղաքացիներ հրաւիրելով ունկնդիր պիտի ըլլայ 1915ին ապրուածին, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն և Սփիւռքի մասին անոնց տեսակէտներուն". լուրը կու տար "Հիւրրիյէթ" (Յունուար 31), աղբիւր ցոյց տալով Ազգ. Ժողովին մէջ Եւրոպական Միութեան պատշաճեցումի յանձնախումբի նախագահ Ալի-Ռըզա Ալապոյունը որ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան երեսփոխաններէն է: Ան ըսած է թէ մինչեւ այսօր նըման բանի ձեռնարկուած չըլլալը մեծ թերութիւն է: Իր գլխաւորած յանձնախումբին բոլոր անդամներն ալ համամիտ են որ երկու հայ լրագրողներ՝ "Ակօս" շաբաթաթերթի տնօրէնը Հրանդ Տինք եւ Թուրք մամուլին աշխատակից Էթիէն Մահչուփեան Ազգային Ժողով հրաւիրուին ու խօսին նշուած նիւթերուն մասին, քանի որ "Հայկական Հարցը անտեսել անկարելի է": Երկու հայ լրագրողներուն ընտրութեան պատճառը այն է որ, ինչպէս Ալապոյուն ըսած է. "Պէտք է նստիլ ու հարցը քննարկել, վիճարկումի նիւթ ընել: Հարցին լաւատեղեակ անձերն ալ բնականաբար Թուրքիոյ հայ քաղաքացիներն են":

Ան բացատրած է նաեւ թէ արտասահմանի մէջ իրենց ուղղուած գլխաւոր նիւթերէն մէկը Հայկական Հարցն է: Այդ մասին հարցում կ'ուղղեն նաեւ եւրոպացի խորհրդարանականները որոնք Թուրքիա կ'այցելեն: Հետեւաբար իրենք խորհած են տեղեկանալ Հայերէ ու որոշած Ազգային Ժողով հրաւիրել երկու լրագրողները: "Կը հաւատանք որ օգտակար պիտի ըլլայ հարցը անգամ մըն ալ դիտել մեր հայ քաղաքացիներուն ակնոցով: Կը մտածենք իրենցմէ ետք հրաւիրել Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահ փրոֆ. Ե. Հալաչօղլուն ու տարբեր տեսակէտներու տէր պատմաբաններ ալ" ըսած է նոյն երեսփոխանը:

Թերթը տեղ կու տար Է. Մահչուփեանի ու Հ. Տինքի հակազդեցութիւններուն ալ. առաջինը ըսած է թէ Ազգային Ժողովէն հրաւէր մը ունենալու պարագային դըրական կ'ըլլայ իր հակազդեցութիւնը, "Թէեւ նման ժեսթերով կարելի չէ քողարկել ոչ մահմետականներուն ուղղըւած պետական խտրական քաղաքականութիւնը": Իսկ Հ. Տինք ըսած է թէ մինչեւ այսօր նիւթին մասին իր յայտնած տեսակէտները ծանօթ են, զանոնք ամենայն յստակութեամբ կը կրկնէ նաեւ Ազգային Ժողովին երեսփոխաններուն:

ՄԱՀ
ՔՐԻՍԹՈՖ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ

Ցաւով իմացանք որ Երեւանի Զրառատ փողոցի իր բնակարանին մէջ, Յունուար 26ին, կազի թունաւորմամբ իր մահկանացուն կնքած է Քրիսթոֆ Քէպապճեան: Իրեն հետ մահացած է նաեւ իր շունը:

Ողբացեալը 34 տարեկան, զաւակն էր ֆրանսահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն Լեւոն Քէպապճեանի, անդամ Հ.Բ.Ը. Միութեան եւ Ռ.Ա.Կ.ի Կեդրոնական Վարչութիւններու:

Քրիսթոֆ Քէպապճեան մասնագիտութեամբ մամուլի լուսանկարիչ, վերջին տարիներուն Երեւան փոխադրուած էր եւ տէրն էր "Փարիզեան" ճաշարանին, Պուշկին փողոցին վրայ: Իր ծնողքն ալ, Լեւոն եւ Նատիա Քէպապճեան բարեսիրական լայն գործունէութիւն ունեցած են Արցախ:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէպապճեանի:

«ԿԱՐԵԼԻ Է ԱՆՎԱՐԱՆ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»

Հայաստանի անկախութեան առաջին օրէն Սփիւռքէն մինչ արտայայտուեցաւ հոն զբօսաշրջիկէն, այցելուէն տարբեր ներկայութիւն ունենալու փափաքը: Եղան բնակարան գնողներ, հոն հաստատուողներ, նաեւ հոն գործի ձեռնարկողներ: Այս վերջին հատուածը որ ամէնէն ամուր ապացոյցը կուտար նոր մեկնակէտով մը ճամբայ ելած երկրին նկատմամբ հաւատքին, անպայման դիւրին յաջողութեան չըհասաւ: Կային անշուշտ արձանագրուած մեծ փոփոխութիւններուն անդրադարձները, օրինական անկատարութիւնները, բարքերու, ըմբռնումներու տարբերութիւնները, դուրսէն գացողին համար պատշաճելու հարցերը, ներսիններուն՝ շուկայի տնտեսութեան անփորձութիւնը, եւլն.: Այս բոլորին գումարը յաճախ այն եղաւ որ գործի նախաձեռնութիւնները մինչ չտուին ակնկալուած արդիւնքը. արձանագրուեցան յուսախաբութիւններ, դժգոհութիւններ, յուսահատութիւններ: Մանաւանդ որ երկու կողմին համար ալ բաւական յաճախադէպ էր պղտոր ջուրի մէջ մեծ ձուկ որսալու անհամբերութիւնը: Գտնուեցան սփիւռքցիներ որոնք դիւրին շուկայի տիրանալու խաբկանքը ունեցան, տեղացիներ՝ որոնք դիւրին շահու աղբիւր նկատեցին Սփիւռքէն գործի հեռանկարով հոն գացողը: Այսօր, կարելի է ըսել թէ առաջին շրջանի մեծ մասով զգացական մօտեցումները մէկդի մնացած են ու գործի համար գացողը կը շարժի այդ մարզին գրուած կամ անգիր օրէնքներով, տեղացին ալ սորված է թէ ան կրնայ գործակից ըլլալ, բայց սխալ է զայն միայն դիւրին շահու փորձիք նկատել:

Այսուհանդերձ, Սփիւռքէն գործի, շուկայի հեռանկարներով Երեւան գացողը որ մեծ համեմատութեամբ փորձառութեան տէր չէ, պէտք ունի ուղեցոյցի. մէկուն, խումբի մը որ իրեն տայ անհրաժեշտ տեղեկութիւնը, առաջնորդէ, ծանօթացնէ օրէնքին, կանոնին, ի հարկին դիմումները կատարէ, արտօնութիւնները խնդրէ, մինչեւ որ եկուորը ինքզինք գտնէ իր ընտրած ճիւղը, ունեցած մասնագիտութիւնը արժեւորելու հանգրուանին առջեւ:

Այս ուղղութեամբ վերջերս հայ մամուլի լայն մէկ հատուածին մէջ լոյս տեսան յայտարարութիւններ որոնցմով կ'ըսուէր թէ խորհրդականի, ուղեցոյցի, օգնականի դերը լրջօրէն ստանձնած գրասենեակ մը գործել սկսած էր Երեւանի մէջ, որպէս զուգորդ Փարիզի «Շանթ» նախաձեռնութեան: Անոր տնօրէն կարգուած է վարչագիտութեան, դրամաւորումի (ֆինանսման) մարզերուն մասնագէտ ու ճարտարապէտ երիտասարդուհի մը՝ Մարինէ Ժամկոչեան: Վկայուած Երեւանի Ամերիկեան համալսարանէն, գործի ասպարէզին մէջ փորձառութեան տէր մէկն է, աշխատած ըլլալով Արժեթուղթերու պետական յանձնաժողովին, Նայիրիտ գործատան, միջազգային կազմակերպութիւններու մէջ:

Խմբագրատուն այցի մը առիթէն օգտուելով հարցումներ կ'ուղղեմ իրեն, իր ղեկավարած գրասենակին, տարուած գործունէութեան մասին: Նախաձեռնութեան մղիչ հաստատումը եղած է այն որ Սփիւռքէն Հայեր կան որոնք կը փափաքին տնտեսական գործունէութիւն ծաւալել, բայց որոշ մտավախութիւններ ունին: Անոնց հարկաւոր նեցուկ տալու, ապահովութիւն ներշնչելու գործը պէտք է ստանձնող մը գտնուի. նաեւ նախապատրաստական աշխատանքը ընելու: Ու հիմնուած է "Շանթ" խորհրդակցական գրասենեակը*: Կը գործէ անցեալ Յունիսէն ի վեր: Որոշ դրամագլուխի տէր որեւէ մէկուն որ կը դիմէ հոն, անհրաժեշտ խորհուրդները կը տրուին նոյնիսկ գործունէութեան դաշտի ընտրութեան մասին. ապա անհրաժեշտ դիմումներ կը կատարուին, ի հարկին գործատեղի, հարկաւոր գործիքներ, աշխատակազմ կ'ապահովուի, որպէսզի հիմնարկը սկսի գործել:

Անշուշտ «Շանթ»ը այդ մարզին մէջ միակ անունը չէ. կան նման նախաձեռնութիւններ, քանի որ անոնց պահանջը օրէ օր կ'աւելնայ: Հայաստանի օրէնսդրութիւնը բաւական բարդ է, յաճախ երկակի մեկնաբանութիւններու դիւրութեամբ առիթ տուող է ու մարդիկ չեն ուզեր, բնականաբար, վտանգել ձեռնարկուած գործը, կը դիմեն այդ դաշտին լաւատեղեակներուն, ինչպէս կ'ըլլայ աշխարհի որեւէ անկիւնին մէջ:

Գրասենեակը ունի մասնագիտական լուրջ ու լայն կազմ, որպէսի կարելի ըլլայ ամէն ուղղութեամբ գոհացնել դիմողը: Ան ընդգրկած է հարկային մասնագէտներ, տեղեկատուական, իրաւական, համակարգչային, դրամաւորումի, տնտեսագիտական ու յարակից այլ մարզերուն հմուտ տարրեր:

Մարինէ Ժամկոչեան գործի շուկան լաւ ճանչցողի փորձառութեամբ կ'ըսէ թէ կը ձախողին անոնք որոնք Հայաստանը կը դիտեն միայն որպէս աժան աշխատուժի պահեստ: Մինչդեռ լաւ մասնագէտ մը պէտք է շատ լաւ վարձատրութիւն ունենայ: Մանաւանդ որ երկիրը ներկայիս ուղեղներու արտագաղթի տխուր հոլովոյթը կ'ապրի: Անոնք որ պէտք ունին այդ տարրերուն, կը նախընտրեն որ մտաւոր ուժի տէրերը Հայաստան չմնան ու հոն չաշխատին իրենց համար: Մինչդեռ եթէ չքաջալերեն արտագաղթը, երկրին մէջ աշխատանքի շուկայ մըն ալ կը ստեղծուի:

«Շանթ»ի տնօրէնուհին լաւատես է: Ներդրումի տէրերը տակաւին շատ վարժ չեն իրենց, կամ նման գրասենեակի մը օժանդակութեան դիմելու, նկատի առած նաեւ վճարումի հարցը, բայց, կ'ըսէ թէ քիչ-քիչ սովորութիւնը կը հաստատուի. Իրենց դիմողներու գործունէութեան նախընտրութիւնը կը վերաբերի դրամատնային համակարգին, թէքնոլոժիի մարզերուն, կան փոքր արտադրութեան, առեւտուրի ձեռնարկողներ ալ:

Նկատի առած մանաւանդ Սփիւռքին լեզուական բազմատարր իրականութիւնը, Մ. Ժամկոչեան կը շեշտէ թէ իրենց կազմին մէջ կան ռուսերէնի, անգլերէնի, ֆրանսերէնի, ուկրաներէնի, թրքերէնի ու այլ լեզուներու քաջատեղեակներ: Իրենք կը թելադրեն աշխատանքի ձեռնարկել սննդեղէնի մարզին մէջ, սրճարան, ճաշարան բանալ: Կը յաջորդեն տեղեկատուական թէքնոլոժիները, շինարարութիւնը:

Անշուշտ պայման չէ, մինչեւ իսկ թելադրելի է որ մարդիկ անպայման Երեւան չհաստատուին, իրենց գործը հոն չհաստատեն: Բայց դուրսէն գացողները մարզերուն մէջ ապրիլ չեն ուզեր ու կը հաստատուին Երեւան:

Ներկայիս ուշադրաւ է Պարսկաստանէն, Սուրիայէն, Թուրքիայէն Հայաստան գացող, գործ բացողներու պարագան:

Մ. Ժամկոչեանի աշխատանքի սկզբունքը իրականութիւնը ըսել է յաճախորդին, յետագայ ըլլալիքներու, հաւանական հարցերու մասին, որպէսզի վստահութիւն գոյանայ: Կը շեշտէ թէ իր գլխաւորած խումբը մասնագիտական յատկանիշին հետ ունի արագութեան ըմբռնումը. գործին նուիրումով աշխատողներ են որոնք երկրորդական կը նկատեն ժամերու կապուած հարցերը: Պէտք է ամէն որոնում ամէնէն արագ ձեւով կատարուի, ամբողջական պատասխան մը տալու համար դիմող յաճախորդին:

Մէկ խօսքով «Շանթ»ի անձնակազմը ամէն կարելին կ'ընէ փաստօրէն արդարացնելու համար իր լոզունգը թէ «Այլեւս պատճառ չունիք վարանելու Հայաստանի տնտեսական հոլովոյթին մասնակցելու համար»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

"Շանթ". -
ԵՐԵՒԱՆ. - Հեռ. - 3741 - 53. 22. 38
3749 - 40. 34. 16
Իմակի հասցէ. -
eibc@web.am

ԽՕՍՔ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ «RAA» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆԴԱՄ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻՆ

Ցտեսութիւն, քանի մը շաբաթէն կը հանդիպինք…

1985 թուականին ցեղասպանութեան 70ամեակի հանդիսութիւնը Ուաշինկթընում աւարտուել էր, Մեսրոպ Արք.ի հետ վերադառնում էինք Նիւ-Եորք: Օդանաւակայանում հրաժեշտ տուեցի՝ շուտով Փարիզում "Երկիր եւ Մշակոյթ" կազմակերպութեան վարչական ժողովին հանդիպելու յոյսով: Եւ այսպէս 70ական թըւականներից նաեւ որպէս "RAA" կազմակերպութեան գիտխորհրդի անդամ՝ շարունակաբար հանդիպում էինք Եւրոպայում կամ Ամերիկայում եւ խօսում ու ծրագրեր էինք մշակում պատմական Հայաստանի Արտազ ու Պարսպատունիք գաւառներում, ներկայ Պարսկաստանի Ատրպատական նահանգում գտնուող Թադէոս Առաքեալի, Ստեփանոս Նախավկայի եւ Ծործորի վանքերի վերականգնման ու հնարաւորութեան դէպքում գործօն դառնալու հարցերու շուրջ:

Հայաստանը, աւելի ճիշդ Խորհրդային Հայաստանը, այդ օրերին մեզ համար մնում էր անհասանելի հեռու, եւ, եթէ ինչ-որ գիտաժողովի առընչութեամբ "Մշակութային կապի կոմիտէի" հրաւէրով առիթ էր ստեղծւում մի քանի օր Երեւանում լինել, դա համարւում էր մենաշնորհ, որին արժանանում էր այս կամ այն անձը, որը համարւում էր Սփիւռքից ժամանած զբօսաշրջիկ եւ ոչ աւելին…

Դա էր ժամանակի իրականութիւնը. պատ ու պատնէշներով իրարից անջատուած երկու կարգի Հայը՝ ներսի եւ դրսի: Առաջինը՝ որպէս ծովից ծով Խորհրդային Միութեան քաղաքացի, իսկ երկրորդը՝ որպէս զբօսաշրջիկ, որին իրաւունք էր տրուած տեսնել ու ապրել իրականութեան միայն իրեն յատկացուած բաժինը՝ երկրի ցուցադրական վարդագոյն պատկերը: Քննադատութիւնը, որը ընկերային հասարակարգի առաջադիմութեան նախապայմանն է, համարւում էր անցանկալի: Կար, սակայն գովքի-ինքնագովքի մեծ պահանջ՝ քարոզչութիւնը պետականօրէն ծրագրուած սոցիալիզմի անբաժան մասնիկը: Ճակատագրի բերումով արտերկրում ծնուած ու սնուած Հայը, երկրի կարօտախտով տառապող մարդը, եթէ հասնում էր Հայաստան քարոզչութեան միջոց էր նաեւ նպատակը:

1988ի ողբերգական երկրաշարժին յաջորդեց խորհրդային աշխարհը փլուզող "քաղաքական երկրաշարժը"… Երկրաշարժ, որի ալիքները հասան մօտ եւ հեռու մեր գաղութներին, իրենց պատեանների մէջ կծկուած գաղութներին. պատեաններ, որոնք ստեղծուել էին մեր ինքնութիւնը օտարանալուց պաշտպանելու: Լինելութեան կռիւ, որը պարտաւորութիւն էր, եւ որի մէջ կար տուայտանք եւ վեհութիւն, եւ որի վերջակէտը պարտութիւնն էր: Սա մեր պատմութեան մէջ անհամար կրկնուած փաստ է:

Քաղաքական փոխուած այս իրավիճակը 70 տարիներից յետոյ մի նոր հայրենադարձութեան ճամբայ բացեց, որը սկսուեց մութ եւ ցուրտ տարիներին, անձայն եւ դանդաղ, սակայն օրէցօր աճող երթով, որը յուսադրող է, շատ յուսադրող:

Մեսրոպ Արք. Աշճեանին, որը սփիւռքահայ հոգեւորականութեան ասպարէզում այս շարժման դրօշակակիրն էր, յաջորդեցին ուրիշները: Որպէս Կիլիկիոյ միաբանութեան առաջնորդ՝ Նիւ-Եորքից ուղղակի փոխադրուեց Հայաստան՝ առանց Սփիւռքի համայնքների հետ երբեւէ կապը կտրելու, որոնց համար աշխատում էր դէպի Հայաստան կամուրջ հանդիսանալ: Մուղնին Մեսրոպ Արք.ի սիրած վանքն էր, որի անմշակ տարածքում հարիւրաւոր պտղատու ծառեր տընկելով՝ փարթամ այգու վերածեց ու ինքն էլ իր ծառերի պէս արմատաւորուեց այնտեղ: Նա ունէր սրտի հարց. վատառողջ էր, երբեմն շատ անզգոյշ, սակայն ունէր անսպառ եռանդ, որը դրսեւորում էր տարբեր ասպարէզներում ձեռնարկած բազմակողմանի գործունէութեան մէջ: Մեսրոպ Արք. հաւատում էր լաւին, սակայն գեր բազմազբաղութեամբ, տարատեսակ գործունէութիւններում, երբեմն հասնում էր նոյնիսկ հակասութեան:

Շռայլ էր իր օգտակարութեամբ, նա գիտաժողովների եւ ցուցահանդէսների մնայուն հովանաւորն էր, եւ բացի իր գրչին պատկանող բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններից՝ նաեւ նրա մեկենասութեամբ վերջի տարիներին անթիւ գրքեր հրատարակուեցին: Չկար մի մարդանուէր հայրենասէր գործ, որից յետ կանգնէր: Յիշում եմ, անցած աշնանն էր, մի ամպամած ցուրտ օր, Մուղնիում էինք, ուրախ էր ու գոհունակութեամբ պատմում էր իր հովանաւորած որբանոցի մասին: Երբ մեկնում էինք վանքից, նա թեքուեց, ետ նայեց ու ասաց. "Արմէ՛ն, գիտե՞ս, իմ տեղը հո՛ս է…": Մի քանի օր յետոյ՝ Ամերիկա մեկնելուց առաջ, զանգեց. "Վաղը կը մեկնիմ, բայց գործ շատ ունիմ: Ցտեսութիւն, քանի մը շաբաթէն կը հանդիպինք…":

Սրբազան հայր,
Հողը քեզ թեթեւ,
Յիշատակդ վառ:

ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ» ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսն ու շրջակայքը 1920ական թըւականներէն սկսեալ ապաստան տուած են կարեւոր թիւով հայ բնակչութեան մը, կազմուած՝ Ցեղասպանութենէն վերապրողներէ, որ կրած է գաղթականի կեանքին դժուարութիւնները: Ուժականութեան տէր համայնք մը եղած է ան որ կատարելապէս համարկուած է քաղաքին կեանքին, պահած բազմաթիւ կազմակերպութիւններ ու ազգային աւանդութիւններ:

Այդ աւանդութիւնները, ինքնութեան հիմնակէտերուն, յիշողութեան հետ Վալանսի Հայերուն ազգային ժառանգութիւնը կը կազմեն: Ու զայն պահպանելու համար ձեռնարկուած է կեդրոնի մը հիմնումին: Ան մէկ կողմէն հայ ժողովուրդին յիշողութեան նուիրուած պիտի ըլլայ, միւս կողմէն ներկայի, կենդանի պատմութեան վայր մը ուր սեղան պիտի բերուին ցեղասպանութիւններու, սփիւռքներու, գաղթի, աքսորի, մշակոյթներու վերաբերող հարցեր:

Կազմուած է "Գիտական կոմիտէ" մը, բաղկացած՝ Վալանսի Մշակութային մարզի տնօրէն Սիլվէն Ֆինաթիէ, հետազօտող մարդաբան Մարթին Յովհաննէսեանէ, պատմաբան Ժան-Լիւք Հիւարէ, պատմաբան ու Նուպարեան Մատենադարանի տնօրէն Յարութիւն Գէորգեանէ, պատմաբան, հետազօտող Գլէր Մուրատեանէ, ցեղաբան Ֆրանսուա Փօրթէէ, փրոֆ. Էմիլ Թէմիմէ:

Կեդրոնը պիտի ունենայ մնայուն ցուցահանդէս մը, 1915ի մասին ժապաւէն մը, Նուպարեան Մատենադարանի դիւանային ֆիլմերը. գործունէութիւն պիտի տանի նախապէս որոշուած ծրագրով մը:

ՏՐԹԻՆԵՍՏ

ՊՈԼՍՈՅ «ՔՆԱՐ»Ը ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս յայտարարուած էր, հայկական երաժշտութեան "Քնար" համոյթը ելոյթ ունեցաւ Յունուար 22, Շաբաթ յետմիջօրէին Փարիզի «Թէաթր տը լա Վիլ»ի աւելի քան հազար հոգինոց սրահին մէջ: Որոշ անհամբերութիւն մը զգալի էր լեփ-լեցուն սրահին բազմութեան մօտ. այդ բեմին վըրայ աշխարհի չորս ծագերու երաժշտութիւններուն լաւագոյն ներկայացուցիչները ունկնդրելու սովոր հասարակութիւնը անհամբեր էր տեսնելու թէ «Թուրքիա» պիտակով ու «Անատոլուի հայկ. երաժշտութիւն» սահմանումով հասած խումբը ի՛նչ պիտի հրամցնէ. իսկ հայ երաժշտասէրները որոնք նկատելի ներկայութիւն էին սրահին մէջ, պոլսոյ հայ մամուլին բազմաթիւ արձագանգներէն իրենց ծանօթ խումբը մօտէն ճանչնալու, երգացանկին ալ ծանօթանալու անհամբերութիւնը ունէին:

Համակրելի վեց երիտասարդներէ կը բաղկանայ "Քնար"ը. Սեզար Աւետիքեան (թառ, պաղլամա), Արթօ Էրտողան (հարուածային), Սիրակ Շահրիկեան (դուդուկ, շվի, զուռնա, աքորտէոն), Դանիէլ Գոյունճու (ուտ, ճիմպիւշ, երգ), Թաթիանա Պօսթան եւ Մուրատ Տիրին (երգ) սիրողներ են, իրար եկած՝ թէ՛ անուշտ երաժշտութեան վայելքին, թէ՛ այդ ճամբով վերապրեցնելու համար կորուսին ճամբան բռնած կալուած մը:

Մեկուկէս ժամուան անոնց բազմազան յայտագիրը ընդհանուր առմամբ մեծ խանդավառութեամբ ղիմաւորուեցաւ: Շատ հետաքրքրական էին յատկապէս պոլսական տեղական վառ գոյներով «Ամա՜ն Աղանիր»ն, ապա Ուտի Հրանդին «Սիրտիս վրայ»ն, Արեւմտեան Հայաստանի շրջաններէն քաղուած երգերը, ինչպէս «Էս գիշեր համբարձում»ը, «Եարը մարդուն եարա կու տայ»ն: Նախընտրելի պիտի ըլլար այս հատուածին վրայ ծանրանալ, փոխանակ հայաստանեան կամ Սայաթ Նովայի երգերու որոնք անհամար ուրիշ առիթներ կան ունկնդրելու: Մինչդեռ զուտ պոլսական, այլեւս լայն չափով մոռցուած ժողովրդական երգարանը կը սպասէ պրպըտելու համբերութեան, երգի սէրէն առաջ. Նորդուածներու որպէսզի կրկին հասնի ականչներու: Ու յայտնապէս, թէ՛ առաջին ազդակը, թէ՛ երկրորդը ունին «Քնար»ի երիտասարդները:

Թաթիանա Պօսթանի կուռ ձայնը, յատկապէս յստակ առոգանութիւնը, Սիրակ Շահրիկեանի չորս նուագարաններու վրայ պտտկող վարպետութիւնը ու անոնց հետ խումբին հասած աղուոր ներդաշնակութիւնը առաջին ազդակներն են ձեռք ձըգուած յաջողութեան: Մե՛ղք որ վերջին պահու խոչընդոտներ առիթ չէին տուած պարի փոքրիկ փակագիծին ալ որ յայտարարած էինք խումբին ելոյթը յայտարարող մեր տողերուն մէջ (Յունուար 15-16):

Համերգէն յետոյ մեծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ "Քնար"ի զոյգ սալիկներուն վաճառքի սեղաններուն շուրջ, ինչ որ սրահին խանդավառութիւնէն ետք երկրորդ ապացոյց մըն էր խումբին արժանացած ընդունելութեան. նաեւ հրամցուած երգին ու երաժշտութեան պատճառած հաճոյքը քիչ մը եւս երկարաձգելու փափաքին:

Փարիզեան նման սրահի մը յայտագրին մէջ տեղ գտնել, արժանանալ ցոյց տըրուած հետաքրքրութեան ու ջերմ ընդունելութեան, անկասկած կարեւոր զօրակցութիւն է սիրողներէ բաղկացած նման խումբի համար: Մաղթելի է որ այդ զօրակցութիւնը գործնապէս ալ արտայայտութիւն գտնէ ու Փարիզէն ետք "Քնար"ի առջեւ բացուին եւրոպական այլ բեմեր, առիթ տալով որ վեց երիտասարդները հրամցնեն կորսուած երգի մը կարեւոր այս ժառանգութիւնը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀՐԹԻՌՆԵՐՈՒ ՌՈՒՍԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծնունդի գիշերը, Դեկտեմբեր 24ին, Ռուսերը միջցամաքամասային նոր հրթիռ մը փորձարկեցին: Ատով լուրջ հարցականի տակ կ'իյնայ հակահրթիռային պաշտպանութեան ամերիկեան համակարգին թէքնոլոժին զոր Նախագահ Պուշ կը ջանայ զարգացնել: Նոյն ատեն այդ հրթիռը կը խնդրականացնէ ամերիկեան իշխանութիւններուն զինաթափման ու զէնքերու հակակշռի մօտեցումը:

Սքոթ Ռիթըր որ 1988-90 ամերիկացի քննիչներէն մէկը եղած է Վոտկինսկիի (Սիպերիա) հրթիռներու գործատան, կը գտնէ թէ այդ շրջանին նոյն գործատան մէջ պատրաստուած էՍ-էՍ-25 եւ 27 հըրթիռները ԱՄՆ-ու դէմ մեծագոյն վտանգը կը նկատուէին: Ան նոյն անձն է որ գրած է ռուսական նոր փորձուած հրթիռին մասին:

Կ'ըսէ թէ 1991ին, Իրաքեան Ծոցի պատերազմին հետեւեալը շատ ակներեւ կերպով յայտնի եղաւ. գրեթէ անկարելի կը թուէր հետազօտել եւ չէզոքացնել Ալ Հիւսէյն մկրտուած հրթիռները, հակառակ ԱՄՆ-ու գերակայութեան: Խորհ. Միութեան յանկարծակի փլուզումը ժամանակ չձգեց որ Ամերիկացիները կեդրոնանան այս մարզին մէջ իրենց տկար կողմերուն վրայ: 1993ին միայն Պաշտպանութեան նախարարութիւնը լուրջ վերլուծում մը հրահանգեց, տեսնելու համար թէ ջլամարտին յաջորդած շրջանին համար ի՛նչ պէտք է ըլլար անհրաժեշտ ուժին կառոյցն ու մարտավարութիւնը: Շատ հաւանական չէր թուեր որ ԱՄՆ-ը Չինաստանէն կամ նախկին խորհրդային շրջանակէն հասնող հրթիռի մը սպառնալիքին տակ գտնուէին:

1994ին հանրապետականներուն ընտրական յաջողութենէն ետք Ուաշինկթըն հակահրթիռային պաշտպանութեան նոր ծըրագիր մը մշակեց: Անով նկատի առնըւած էին ամենապարզերէն մինչեւ մեծապէս բարդ հրթիռներու պարագաները: Ու մինչեւ 2000 այդ ծրագրին պահանջած պիւտճէն մօտ 11 միլիառ տոլարի հասաւ:

Երբ Ճ. Պուշ նախագահ ընտրուեցաւ 2001ին, ԱՄՆ-ը կտրուկ կերպով փոխեցին հրթիռներու քաղաքականութիւնը: Յայտարարեցին թէ կը քաշուին այդ մարզին սահմանափակումը հռչակող պայմանագրէն. Նոյն ատեն Ուաշինկթըն ձեռնարկեց հակահրթիռային բազմամակարդակ պաշտպանութեան համակարգի մը պատրաստութեան: Տարիներով ուսումնասիրած ըլլալով էՍ. էՍ.-25երը ամերիկեան բանակը կը կարծէր գտած ըլլալ պաշտպանութեան գաղտնիքը: Ծրագիրը արձակուելէն ետք օդին մէջ չէզոքացնել էր հրթիռը: Այդ համակարգը զարգացնելու հարկաւոր պիւտճէն կ'ենթադրուի որ մինչեւ 2015 թուականը մէկ միլիառ տոլարի շուրջ պիտի ըլլայ:

Սակայն ռուսական նոր հրթիռին փորձարկումով Պուշի կառավարութեան փայփայած վստահութեան երազները չքացան: Այդ կառավարութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ պաշտպանութեան ձեւեր յեղաշրջելու. նոյնիսկ եթէ յաջողի պաշտպանական միակ համակարգ մը ստեղծել, Ռուսերը նոյն ատեն կրնան ա՛լ աւելի բարդ հրթիռ մը շինել, պահելով իրենց յառաջապահի դիրքը: Այդ մրցակցութիւնը, ամէն պարագայի, շատ փայլուն արդիւնք չի խոստանար Ճ. Պուշի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏՈՂՈՒԹԻ ՏՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ "Յակոբ Տէր Մելքոնեան" սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 29ին տեղի ունեցած է "Շնորհալի" երգչախումբին "Հայ ընտանիքի տարուան" նուիրուած եզրափակիչ համերգը, հովանաւորութեամբ Լիբանանահայոց առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի: Նախագահած են Տէր եւ Տիկին Ոսկերեան Արգումանեան: 57 անդամներէ բաղկացած երգչախումբին ղեկավարն ու խմբավարն էր Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան, որ յաջողած էր ներդաշնակել քառաձայն երգչախումբին ձայնային տուեալները, տեղ տալով մեներգիչներուն: Համերգը ձօնուած էր Արամ Ա. Կաթողիկոսին, իբրեւ հայրը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան թեմերուն եւ համայն հայ ժողովուրդին: Համերգի աւարտին բեմ հրաւիրուած է Գեղամ Եպիսկ, որ յանուն Կաթողիկոսին շնորհաւորած է երգչախումբին յարատեւ աշխատանքը եւ խմբավարը: Առաջնորդը արժեւորած է "Հայ ընտանքի տարի"ին առիթով եւ անոր կապակցութեամբ իրագործուած բոլոր աշխատանքները 2004 տարուան երկայնքին: Փակումը կատարուած է "Կիլիկիա" խմբերգով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Թիւ 9-10 եւ 11
Սեպտ., Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր 2004.

Պաշտօնական Ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս (Լիբանան)

Publications reçues

TESTIMONIANZE
di un arabo musulmano
sull' innocenza
e massacri degli Armeni

di
FAIEZ EL-GHOCEIN

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՉՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՉՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱՑՑ ՆԱՌԼԸԳԱԲՈՒԻ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑԸ

Տօնութեթորդ դարու վերջերը սովորութիւն եղած էր ամէն տարի Որդւոց Որոտման Տօնին երթալ Նառլըգաբու եւ յետ պատարագի սեղան տալ: Ազգին ամիրաները եւ հարուստները կը հրաւիրուէին եւ առհասարակ սեղանին վրայ նուիրատուութիւն կը հաւաքուէր: Նառլըգաբուի յիմարանոցի 1832ի տարեկան պատարագին ու ճաշին գացած էր նաեւ Պէզճեան բարեպաշտ Ամիրան: «Առէք Կերէք»ի պահուն, երբ ժողովուրդը վերցած կը հետեւէր պատարագին, սոսկալի աղմուկ մը փրթաւ, որ վախցուց ներկաներէն շատերը: Հայհոյութիւն եւ պոռալու ձայներ կը լսուէր:

- Ի՞նչ է այս աղմուկը, հարցուց Պէզճեան ժամկոչին:

- Խենթերն են Ամիրա:

Ճաշի սեղանը լուռ կ'անցնէր: Ամէն ոք մտածկոտ էր: Բոլորին տրամադրութիւնը փոխուած էր:

Պէզճեան իր մօտ հրաւիրեց յիմարանոցի տնօրէնը:

- Ի՞նչ էր այսօրուան աղմուկը:

- Անզուսպ յիմարներէն մէկն էր Ամիրա: Այս անկարգ յիմարները շղթայի տակ զարկած ենք եւ եթէ պէտք ըլլայ Ֆալախայով ալ կը պատժենք:

- Ա՞յս է յիմարներուն հանդէպ ցոյց տրուելիք գուրգուրանքը:

- Յիմարը ոչ գուրգուրանքէն կը հասկնայ եւ ոչ ալ սէրէ: Անոնք միայն շըղթայի զարնուելու սարսափով կամ Ֆալախայով կը վախնան:

- Ես համամիտ չեմ պարոն տնօրէն:

Յետոյ Պէզճեան դառնալով ամիրաներուն ըսաւ.

– Միտքս միշտ կարեւոր հարց մը կար: Մենք մեր յիմարներուն յիմարանոց մը չէ որ տուած ենք հոս, այլ տանջարան մը: Նկուղին օդը սոսկալի է, տնօրէնին շըղթայով եւ Ֆալախայով յիմարանոցը վարելու սկզբունքը սոսկալի է: Այս խեղճերը վստահ եմ ինծի չափ ձեր խիղճերն ալ անհանգիստ կ'ընեն:

- Այո, սարսափելի է վիճակը այդ խեղճերուն, ըսաւ Փիշմիշեան ամիրա, բայց ի՞նչ կրնանք ընել անոնց համար:

- Քաղաքէն հեռու, օդաւէտ տեղ մը յիմարանոց մը կրնանք շինել եւ պէտք է որ շինենք, ըսաւ վճռաբար Գազազ:

Այս գաղափարէն ծնունդ առաւ Եդիքուլէի Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, որ ինչպէս կը տեսնուի նախապէս միայն յիմարանոց մը ըլլալու նպատակով շինուած էր, իսկ այսօր իր բազմաթիւ յարկաբաժիններով արդիական հիւանդանոց մըն է, տեսակ մը առողջապահական սիթէ:

- Ամէնքս պէտք է տանք մեր նուէրները, իսկ ես պատրաստ եմ պակասը ամբողջութեամբ իմ քսակէս վճարելու:

– Համամիտ ենք, ըսին սեղանին վրայ գտնուող ամիրաները եւ հարուստ առեւտրականները:

- Կիրակի օրը պիտի խնդրեմ որ ինծի հրամմէք, ըսաւ Պէզճեան, մինչ այդ բոլորս խորհինք եւ պատրաստենք մեր ծըրագիրը:

- Ուրեմն բաժակս կը բարձրացնեմ Պէզճեան ամիրային եւ իր յղացած յիմարանոցի գաղափարին համար, ըսաւ Փիշմիշեան ամիրա:

Այս խանդավառ մթնոլորտին մէջ է որ ամիրաները բաժնուեցան:

Յաջորդ Կիրակի Պէզճեանի տան մէջ ընդունելութիւն կար: Յարութիւն ամիրա դարձեալ սատամոքսէն կը տառապէր, բայց չուզեց հիւրերուն յայտնել: Յակոբ Տիւզեան երիտասարդ ամիրան կանուխ եկած էր իր մեծ հօրը, հօրը եւ հօրեղբօրը բարեբարին տունը: Մեծ յարգանք ունէր անոր հանդէպ եւ հօր մը պէս կը սիրէր զինք:

– Ամիրա, դէմքդ տժգունած է, անհանգի՞ստ ես արդեօք:

– Յակոբ, վերցուր այդ խօսքը մէջտեղէն: Այսօր կենսական գործ մը ունինք: Ես ալ շատ յոգնած կը զգամ: Նախզգացում մը ունիմ որ երկար պիտի չապրիմ: Բայց ամէն պարագայի կ'ուզեմ այս օրերս յարմար առիթի մը փոխերանոցի պետ նշանակել տալ քեզ: Այդ հաստատութեան վարիչները եղած են Տիւզեանները եւ քու նահատակներուդ հոգին պիտի խայտայ քեզ տեսնելով այն պաշտօնին վրայ, ուրկէ անոնք հեռացուեցան այդքան եղերական կերպով:

Յակոբ Տիւզեան չէր խօսեր:

– Եթէ այս գործը յաջողցնեմ եւ եթէ յիմարանոցը շինուած տեսնեմ, այլեւս աչքս բաց չեմ երթար այս աշխարհէն:

– Բայց Ամիրա, ինչո՞ւ այդքան յուսահատ կը խօսիք: Ես վաղն իսկ ձեզի կը բերեմ տոքթ. Շամրիէն, որ Ֆրանսայի ամէնէն մեծ բժիշկն է եւ սա պահուս Իսթանպուլ կը գտնուի:

– Դիւրին է, հիմա հիւրերով զբաղինք, ըսաւ երբ լսեց դուռին ձայնը:

Հետզհետէ եկան ամիրաները: Երբ բոլորը հաւաքուած էին Պէզճեան խօսեցաւ.

– Վստահ եմ բոլորդ այսօր կը պահէք այն խանդավառութիւնը որ ունէիք անցեալ շաբթու:

– Այո, այո:

– Ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

– Ազգին դժբախտ հիւանդներուն համար շինել հիւանդանոց մը:

– Բայց ո՞ւր:

– Քաղաքէն դուրս, յարմար վայր մը:

– Ես խորհեցայ Իշխանաց կղզիներէն Բրինքիբոյի (Մեծ Կղզի) եւեւի մասը: Օդասուն է, աղմուկէ ու բնակչութենէ հեռու է, ըսաւ Պէզճեան: Բայց կէտեր կան որոնք խորհիլ կու տան ինծի:

– Ի՞նչ, օրինակի համար, հարցուց Փիշմիշեան ամիրա:

– Հեռաւորութիւնը նախ: Եթէ անմիջական պէտք մը ըլլայ դիւրին չըլլար այդտեղ երթալ:

Այդ օրերուն Իշխանաց կղզիները այսօրուան նման զբօսաշրջիկներու կեդրոնը չէր: Շոգենաւային կանոնաւոր սպասարկութիւն չկար:

Վերջապէս ժողովը որոշեց ներկայ Ազգային հիւանդանոցին վայրը եւ Պէզճեան այս մասին անմիջապէս արտօնութիւն առաւ:

(Շար. 86)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10·30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·45ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

[illegible]

ԿԻՅՕՄ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Կիյօմ Թումանեանի գործերը կը ցուցադրուին
Espace Saint-Remi
Eglise Saint-Rémi - rue Jouannet
BORDEAUX
մինչեւ Փետրուար 13, ամէն օր ժամը 13էն 19:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ ահաւոր երկրաշարժը բոլորս ցնցեց:

Շրջանի ժողովուրդներու ցաւին ոչ մէկ Հայ կրնայ անտարբեր մնալ:

Իրերօգնութեան միջազգային թափին, մենք՝ Հայերս ալ պէտք է միասնաբար մասնակցինք:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը ձեռնարկէ հանգանակութեան: Արդիւնքը, Ֆրանսահայերու անունով պիտի փոխանցէ ԻՒՆԻՍԷՖ-ին, որուն նպատակն է, Կապոյտ Խաչին պէս, հասնիլ երախաներուն:

Չէքերը գրել Կապոյտ Խաչի անունին՝
CBAF — Solidarité Asie
17 rue Bleue 75009 PARIS

Շնորհակալութիւն ձեր նուէրին համար:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ
Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 3: Տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ Հազար Երեսուն եւ Վեց վկայիցն որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

**

ՊՈՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղը կը նշէ Վարդանանց Տօնը,
Հինգշաբթի, փետրուար 3, ժամը 15ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Ջերմ մթնոլորտ:

Այս առթիւ հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները բաժակ մը թէյի շուրջ, ինչպէս նաեւ այդ օրուան պատշաճ կարկանդակներով:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

SOIREE «TETOUYOV KEUFTES»

au profit de son école hebdomadaire
Le samedi 5 février à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Peguy
93190 Livry Gargan
Réservations avant le 1er février
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

□

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէոլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 15ին "Տընի Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

□

«ՊԷՕՐԷԿ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղին տարեկան «պէօրէկ»ի հաւաքոյթը, Շաբաթ, Փետր. 5, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Գեղարուեստական յայտագիրը կը ներկայացնէ երգչուհի Վերոնիք:

Մասնակցութիւն՝ 17 եւրօ, ներառեալ վիճակահանութեան երկու տոմս:

Արձանագրուելու համար դիմեցէք Ռոզին, հեռաձայնելով՝ 04·78·49·19·44 թիւին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 1: Տօն Ղեւոնդեանց Քահանայից

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Յաւարտ պատարագի Գերեզմանօրհնէք հանգուցեալ հոգեւորականներու:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 3: Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ՝ 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին (451 թուին) "Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց":

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Ի ժամու պատարագին, աղօթիւք եւ բարեմաղթութեամբք "Հայրապետական Մաղթանք" կը կատարուի Վեհափառ Հայրապետի արեւշատութեան համար:

Ծանօթ. - Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, փետրուար 5: Տօն Կոստանդնուպոլսոյ Սրբոյ Ժողովոյն (381 ամին) հարիւր եւ յիսուն հայրապետացն:

Ժամը 16·30ին Երեկոյեան Ժամերգութեան ընթացքին կը վարագուրեն Սուրբ Սեղանը (Խորանը):

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ
2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 Թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, Կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐԸ:

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հաղորդէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans,
qui veulent être capables de s'exprimer dans les situations
de tous les jours, ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակացինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

"Յառաջ"ի բաժանորդագրութեան սակերն են.-

ՖՐԱՆՍԱ
Տարեկան 250 Եւրօ
Վեցամսեայ 135 Եւրօ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ
Ամէնօրեայ առաքում 300 Եւրօ
Շաբաթական առաքում 270 Եւրօ

Օդանաւային առաքումներու համար դիմել Վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2
MERCREDI
2 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.126 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.126

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ հարաւը գտնուող Գամ Պուքա զինուորական բանտին մէջ ամերիկացի զինուորականներ 4 բանտարկեալ սպաննած են, 6 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ապստամբութիւն մը ծագած էր որ 45 վայրկեան տեւած է: Միւս կողմէ, Ալժեզիրայի մէկ տեսերիզին համաձայն ջախջախուած բրիտանական օդանաւը, Յունուար 30ին, վար առնուած է Իրաքցիներու կողմէ: Անձնակազմի 10 անդամները ալ մեռած են: Լոնտոն չատ վստահ չէ որ ստանձնումը վաւերական ըլլայ: Պաղտատի մէջ ալ, վարչապետը ազգային միանականութեան կոչ ըրած է եւ յայտնած թէ ընտրութիւնները աննախընթաց ... հաւաքական ... Բուն արդիւնքները դեռ ծանօթ չեն:

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նոր նախարարը Գ. Ռայս արտասահմանեան առաջին շրջապտոյտին յայտագրին մէջ առած է Անգարան: Նպատակն է Թուրքիոյ տրուած կարեւորութիւնը շեշտել, մեղմել հակամերիկեան հզօրացող զգացումները, Ճ. Պուշի նոր շրջանի մարտավարութիւնը բացատրել եւլն.: Փետրուար 8ին ալ, Ռայս Փարիզ կու գայ ուր կարեւոր ելոյթ մը պիտի ունենայ Եւրոպայի ու ԱՄՆ-ու յարաբերութիւններուն մասին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ 10ԱՄԵԱՅ ԱՂՋՆԱԿ ՄԸ սպաննուած է Յունուար 31ին իսրայէլեան բանակին կողմէ, Ռաֆայի գաղթակայանին մէջ եւ բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է Համասի մօտ: Վարչապետ Քորէյի "ոճիր" որակած է աղջնակին մահը, որ գանկին առած է իսրայէլեան փամփուշտը, երբ դպրոցն էր: Նման արարք մը, երբ մթնոլորտը մեղմացած էր, չի կրնար դիւրացնել հաշտութեան հեռանկարը: Պաղեստինցիք կը դատապարտեն նաեւ իրենց հողերուն գրաւումը: Բեթղեհէմի քաղաքապետը՝ Հաննա Նասէր պաշտօնապէս բողոքած է, շեշտելով. "Պետութեան իսկական կողոպուտ է": Այդ "գողութիւնը" հետեւանք է Իսրայէլի բարձրացուցած պատին, որու պատճառաւ հարիւրաւոր հեկտարներ գրաւուած են, հարիւրաւոր հեկտարներ գրաւուած են առանց որեւէ գրաւոր նոթի: Այս մթնոլորտին մէջ է, որ Գերմանիոյ նախագահը Հորսթ Քէօհլէր պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Իսրայէլ: Անցեալ շաբթու Աուշվից գացած էր, քանի մը օր յետոյ Պէրլինի Հրէական Թանգարանը այցելած եւ Փետրուար 1ին ալ Իսրայէլի ճամբան բռնած է:

ՉԷՉԷՆ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ, Յունուար 31-ին տէր եղան ահաբեկչական արարքին, որու հետեւանքով հինը ռուս զինուոր ըսպաննուած են Յունուար 28ին: Համացանցին վրայ գեկոյցով մըն է որ Չէչէնները պաշտօնապէս կը ստանձնեն ոճրափորձ մը ռուսական երկու օդանաւերու դէմ գործուած ոճրափորձէն ի վեր եւ Մոսկուայի մեթրոյի արարքէն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բանակին նախկին հրամանատարը՝ զօր. Աուն որ 14 տարի է աքսորական կեանք մը կ'ապրէր Փարիզ, յայտարարեց թէ Պէյրութ կը վերադառնայ, ուր պիտի ջանայ միանալ ընդդիմադիր ուժերուն, միասնաբար մղելու համար Լիբանանի գերիշխանութեան եւ անկախութեան պայքարը: Աուն միշտ դատապարտած է Սուրիոյ ներկայութիւնը, որ նուիրագործուած էր Թայէֆի համաձայնագրով եւ միջազգային վաւերացումով: Յունուար 30ին, Շիրաք ալ կ'ընդունէր մարոնի պատրիարքը՝ Սֆէյր եւ կը կրկնէր որ Ֆրանսա կ'ուզէ որ ամբողջովին գործադրուի բանաձեւը (որ կը պահանջէր օտար ուժերու մեկնումը):

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ կ'ըսէ կ'երթայ Փետրուար 9-10, պատասխանելով Նորընտիր նախագահ Վ. Իուշչենկոյի հրաւէրին:

ՊԱՊԸ ընջած է Փետրուար 2ի շաբաթական իր ընդհանուր ունկնդրութիւնը գումէ վարակուած ըլլալով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ ԹԱԲՈՒՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մարդկային իրաւունքներու միութեան Պոլսոյ մասնաճիւղը կոչ մը ուղղած է երկրին մէջ փոքրամասնութիւններու հարցերուն, կամ Հայկական Ցեղասպանութեան նման թաբուներու մասին վիճարկումի ձեռնարկելու: Այդ իմաստով հրապարակուած յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի թէ Թուրքիա կը ղեկավարուի ցեղապաշտական, ազգայնամոլական եւ հակաժողովրդավարական հիմերով: Կը շարունակուի զինուորականներու ճնշումը արդարութեան, գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւններուն վրայ: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ձգտումով օրէնքներու մէջ ձեռնարկուած կարգ մը սրբագրութիւնները համակարգին կողմէ իւրացուած չեն ու երկիրը տակաւին ղեկավարութեան տակն է զինուորական սահմանադրութեան մը:

Կան որոշ նիւթեր որոնք կը շարունակեն թաբու ըլլալ Թուրքիոյ մէջ. Կիպրոսի, քրտական հարցերուն, Հայկական Ցեղասպանութեան, ոչ իսլամ փոքրամասնութիւններու, խղճի ազատութեան, կամ սեռային հարցերու մասին տակաւին կարելի չէ ազատ, ժողովրդավարական միջավայրի մը մէջ վիճարկում ունենալ: Զարչարանքը տարբեր ձեւերով կը կիրարկուի:

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանները մտահոգ են որ կարգ մը հասարակ, նաեւ ցեղապաշտական – ազգայնամոլական ոճիրներ կարելի չըլլար հակակշիռի տակ առնել: Այդ պաշտպանները կը հաւատան որ Թուրքիա իսկական ժողովրդավարութեան եւ աշխարհավարութեան հասնելու համար պարտաւոր է իր պատմութեան իրականութիւններուն հետ առճակատումի: Ատկէ ետք միայն Թուրք ընկերութիւնը պիտի կրնայ անկեղծօրէն վիճարկում ունենալ "ահաբեկչութեան" ամբաստանութեամբ սպաննըւած 12 տարեկան տղեկի մը պարագային, կամ Ցեղասպանութեան մասին:

Յայտարարութեան հեղինակները կը մաղթեն որ 2005ը Թուրքիոյ մէջ հանրային ազատ վիճարկումի սկիզբի թուականը ըլլայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԶՈՅԳ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՈՒ ԱՐԱՄ Ա.Ի ԿՈՆԴԱԿՆԵՐԸ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն Գարեգին Բ. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռէն Արամ Ա. Կաթողիկոսները զոյգ կոնդակներով փառաբանած են հայ գիրերու գիւտին 1600ամեայ յոբելեանը: Երկուքն ալ ոգեկոչելով Ս. Մեսրոպի, անոր գործակիցներուն ու անհամար հետեւորդներուն մեծ ջանքը, շեշտած են ամբողջ ժողովուրդին համար այդ գիւտին անչափելի բարիքը, թելադրած այդ գիտակցութեան շարունակութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 31 / Փետրուար 1)

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆ ՄԸ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

Յունուար 25ին ինքնաշարժի արկածով մը մահացած է Սեւանի փոխադրական ձեռնարկութեան տնօրէնը Կարէն Ղազարեան: Արկածին հեղինակն է ԼՂՀ քաղաքացի մը:

***

ԳԵՏԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Շահումեան – Գետաշէն հայրենակցական հիմնադրամը 2004ի աւարտին մօտ դիմած էր Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանին. դիմումը եղած էր 1991–92 ղարաբաղեան հակամարտութեան Ազրպէյջանի հայաթափման քաղաքականութեան հետեւանքով այդ շրջաններէն տեղահանուած հայութեան անունով: Կ'ակնկալուի նիւթական եւ բարոյական հատուցում: Դիմումը տարուան սկիզբին արձանագրուած է ատեանին քարտուղարութեան մօտ:

***

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Ռ. Քոչարեանի Յունուար 27ի հրամանագրով խումբ մը զինուորականներ շքանշաններով, կոչումներով պարգեւատրըւած են Բանակի Օրուան առիթով: Պաշտպանութեան փոխնախարար զօր. Արթիւր Աղաբեկեան պարգեւատրուած է "Վարդան Մամիկոնեան" շքանշանով, իսկ նոյն նախարարին խորհրդականներէն գնդապետ Հայկ Քոթանջեանի շնորհուած է զօրավարի կոչում: Բազմաթիւ զինուորականներ ալ պարգեւատրուած են "Մարտական խաչ"ով, "Արիութեան մետալ"ով, "Մարտական ծառայութեան" մետալով: Ոմանք յետ մահու:

***

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Յունուար 30ին Երեւանի Արչակունեաց Նախարարութիւնը Ղազախի սահմանային գօտիին մէջ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներուն յանձնած է քանի մը ամիս առաջ զանազան զօրամասերէ գերի ինկած չորս հայ զինուոր: Անոնք անմիջապէս բժշկական քննութեան ենթարկուած են, ստուգուած որ իրենց առողջական վիճակը գոհացուցիչ է:

Մ. ՊԱՐԶԱՆԻ «ԱՆԿԱԽ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀԻՄՆՈՒԻ»

Իրաքի քրտական երկու կարեւոր խմբակցութիւններէն "Իրաքեան Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան" ղեկավարը Մ. Պարզանի քուէարկութեան ընթացքին յայտարարած է. "Քէրքիւքը քրտական ինքնութեան տէր քրտական քաղաք է: Ո'չ Թուրքիա, ոչ ալ ուրիշ երկիր մը իրաւունք ունին Քէրքիւքի, կամ իրաքեան այլ քաղաքի մը մասին տեսակէտ յայտնելու: Այս բաները սպառնալիքներով չեն ըլլար: Անկախ Քիւրտիստան մը պիտի հիմնուի, սակայն չեմ գիտեր ե'րբ: Ընտրութենէն ետք ժողովուրդին հաւանութեամբ հանրաքուէ մը տեղի պիտի ունենայ":

Միւս կողմէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Քէրքիւքի առընչութեամբ իր կարգին կրկնած է բանակէն յայտնուած կեցուածքը. ան պատասխանելով Թրքիշ Տէյլի Նիուզի հարցումներուն, ըսած է. "Իրաքի մէջ կայ ցեղային բախումի վտանգը: Ամէնէն փափուկ կէտը Քէրքիւքն է: Բայց շրջանը չի կրնար տոկալ նման բանի. իսկ Թուրքիա չի կրնար ականատեսի դերով գոհանալ":: Ապա աւելցուցած է որ Թուրքիա կողմնակից է Իրաքի հողային ամբողջականութեան եւ սպառնալիքներու քաղաքականութիւն կիրարկող երկիր չէ: "Թուրքիա պատմական ձեռքբերումներ ու պատասխանատուութիւն մը ունի այդ շրջանին նկատմամբ" ըսած է Ա. Կիւլ:

***

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ

Յունուար 3ֆին Երեւանի Արշակունեաց պողոտայի եւ Գարեգին Նժդեհ փողոցին քառուղիին վրայ երկու ինքնաշարժ բախում ունեցած են: Երկու հոգի մահացած են, վեց ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Ինքնաշարժերէն մէկը պետական համարանիշ կը կրէր:

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԱՍՏԱՀԱՒԱՔ ԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ

Յունուար 30ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ստեփանակերտի մէջ հանդիպում ունեցած է Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.ի փաստահաւաք խումբին ղեկավարին՝ Էմիլի Հայպէրի (Գերմանիա) ու Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ: Յայտնի է որ անոնք շրջան գացած էին դիտարկելու հայկական ուժերու գրաւած շրջանները որոնք կը պահուին որպէս Ղարաբաղի ապահովութեան գօտի: Ա. Ղուկասեան յայտնած է որ ղարաբաղեան իշխանութիւնները չունին այդ տարածքները բնակեցնելու պետական ծրագիր: Հոն կ'ապրին Ազրպէյջանէն վտարուած Հայեր որոնց համար կարելի չափով ապրելու բնակարան պայմանները ստեղծելու ջանք կը տարուի եւ վերահսկողութիւն կը կատարուի:

Յոյս յայտնելով որ այցելու դէտերուն պատրաստելիք տեղեկագիրը կը նպաստէ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին, Ա. Ղուկասեան առաջարկած է որ խումբը այցելէ նաեւ Ղարաբաղի այն տարածքները որոնք ներկայիս ազրպէյջանական գրաւման տակ են: Հանդիպումին մասնակցած է Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.ի նախագահին անձնական ներկայացուցիչը:

ՄԵԾԱՐԵԼԻ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

ԶԱՀՐԱՏ

(ԶԱՐԵՀ ԵԱԼՏԸԶՃԵԱՆ - 1924)

Պոլսահայ արդի քերթողութեան ծնունդն ու կազմաւորումը, դեռ 1938ական թուականներուն, երկու-երեք անուն կ'ունենան, ռահվիրայի պիտակով: Անուններն են, Կարպիս Ճանճիկեան, Հայկազուն Գալուստեան եւ, աստիճանով մըն ալ Ա. Շաւարշ (Արամ Փէհլիվանեան)(1):

Առաջնութիւնը բարդ ու խրթին չէ: Ընդհակառակն: Գրականութիւնը պէտք է մօտենայ ժողովուրդին: Այլ խօսքով Միտք, Խոհ, Ոգի արտայայտել, զանոնք հաղորդել անզարդ, անչպար լեզուով: Ասիկա թող ըլլայ խօսակցական, բայց ո՛չ երբեք երգեցիկ: Ուրեմն հեռու արուեստական զարդարանքներէ, բռնազբօս յարդարանքներէ:

Քերթողութեան ոլորտը նոր կաղապարներ կ'ընդգրկէ, իսկ խորքը՝ ընդհանրապէս կը դառնայ արտայայտիչը մարդկայնական - հաւաքական - ընդհանրական ձգտումներու: Ասոնք կը փառաւորեն կեանքը իր առողջ, կենսունակ երեսներով, վայելքը իր մաքուր երեսակով: Անշուշտ սէրը անանց, հայրենիքը, ազատութիւնը՝ անչափելի: Կայ մատնանշումը դաժան անողոք ներկային, քրտնաթոր օրերու հիւծումին: Նոյնպէս զայրոյթը՝ հոգիի եւ մարմնի կապանքներու դէմ, երբեմն մարտահրաւէր թելադրութիւններով, յաճախ զուսպ ու զգաստ մօտեցումով: Դիրքով, կեցուածքով:

Այս ճամբով, ահա՛, աստիճանաբար արմատ կը ձգէ ու կը ծաղկի այսպէս նըկատուած ազատ կամ՝ ինչպէս կ'անուանէ ռահվիրաներէն մին՝ ազատտողեան բանաստեղծութիւնը՝ իրապաշտ եւ, նոյնիսկ գերիրապաշտ հակումներով: Պատկերներն ու լեզուն պարզունակ նկարագիր կը զգենուն եւ, իրենց կոչումը կ'ըլլայ, ինչպէս ըսինք արդէն, պարզաբանումն ու պատկերացումը առօրեայ մտասեւեռումներու՝ կեանքին թէ՛ բարդ, թէ պարզ ալ լայն երեսներուն հայող սուզումներով, դատումներով եւ խորհրդածութիւններով, առհասարակ սեղմ բոլորն ալ:

Այս դպրոցի հետեւորդներէն շատեր պատկերները կը վերածեն «գործողութիւններու»՝ զարգացող, ընդլայնող հոլովոյթով: Բառեր կը փորձեն դարձնել «ճշգրիտ», անփոխարինելի, անփոխելի իրենց իմաստով: Ասոնց համար գեղեցիկ ու տգեղ բառեր չկան: Կան միայն ճիշտ բառեր, ըլլան անոնք գրական, ռամկական, օտարամուտ թէ գռեհիկ: Չէ՞ որ փողոցն ալ կեանքին մաս կը կազմէ: Եւ, որպէսզի հասնին իրենց նպատակին՝ անոնք հեռու կը մնան քերթողութեան դասական, ըսենք՝ ընկալեալ ձեւերէն, ինչպէս, օրինակ, յանգերու գործածութեան պարտադրանքներէն, նոյնիսկ լեզուական, քերականական տարրական կանոններէ (տողասկիզբի գլխագիրերու եւ, առհասարակ կէտադրութեանց զանցումը, օրինակ), քանի ասոնց դատումով, դասական ձեւի պարտադրութիւնը կը ստիպէ փոխել բառեր, զանոնք ենթարկել նոր դասաւորումներու (2):

⁂

Քերթողը՝ Զահրատ (Զարեհ Եալտըզճեան) շատոնց արդէն, յիրաւի, կը դասուի մեր այժմու Պոլսահայ քերթողութեան կարկառուն անուններու շարքին եւ, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին (յիշենք, թէ անցեալ տարի, Օգոստոսին, ծննդեան 80 ամեակն էր բանաստեղծին) դեռ եռանդուն խանդով կը շարունակէ ստեղծել:

Ի ծնէ Պոլսեցի (1924) կը յաճախէ Փանկալթիի Վիէննական Մխիթարեաններու Լիկէոնը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1942ին: Մէկէ աւելի պատճառ կայ դանդաղելու ուսման այդ դարաւոր օճախին, անոր ջամբած կրթութեան վրայ: Հայաշունչ նախ եւ առաջ:

Մ. Թէօլէլեան, ինքն ալ թրծուած այդ միջավայրին մէջ, կը շեշտէ, թէ «Մխիթարեան սերունդ» տարազը պարագայական եւ չինծու յաւակնութիւն մը չէ: Քանի Պոլսահայ անմիջական սերունդի թըւական եւ որակային կշիռ կը հակի դէպի լուսոյ այդ փարոսը: Կը ներկայացնէ անուններ. գլխաւորներէն՝ Ռոպէր Հատտէճեան, Խրախունի, Գեղամ Սեւան, Օննիկ Ֆէչըճեան, արձակագիր կամ քերթող:

Լիկէոնի ամենաբեղուն շրջանի հունձքէն Խրախունի (Արթօ Ճիւմպիւշեան). Պոլսահայ քերթողութեան տիրական անուններէն մէկն ալ ան, Զահրատի կողքին, հարցազրոյցի մը ընթացքին կը պարզէ պատկերը կրթարանին, այդ տարիներուն: «... Վերջին հաշուով՝ գլխատառ գեղեցիկն է, որ հմայած է մեզ՝ գեղեցիկն խօսքը, գեղեցիկ գրութիւնը, որովհետեւ, այդ բոլորը առատօրէն դրուած էին մեր աշակերտական գրասեղաններուն վրայ՝ հայերէնով (գրաբար և աշխարհաբար)... Աստուածաշունչէն, Խորենացիէն, Փարպեցիէն, Եղիշէէն հատուածներ լսած եւ երբեմն ալ աշխարհաբարի «թարգմանած» ենք...» (*Ցառաջ, Մարտ* 30, 2000):

Ամուր ենթահողի վրայ կազմաւորուած-ուռճացած քերթողը, այնուհետեւ, երեք տարի կը յաճախէ Պոլսոյ բժշկական Համալսարանի դասընթացքներուն: Իր անդրանիկ բանաստեղծութիւնը՝ Աստղ մը կ'երեւի 1943ին, «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ: Ապա կ'աշխատակցի թերթերու, հանդէսներու: Մաս կը կազմէ խմբագրական մարմիններու, ինչպէս Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Սան» պարբերաթերթին, «Մարմարա» օրաթերթի 15 օրեայ գրական էջերուն, Պատրիարքարանի «Շողակաթ» հանդէսին:

Ցայսօր լոյս տեսած քերթուածներու հատորներէն են.- Մեծ քաղաքը (հր. Կեդրոնական Սանուց Միութեան, 1960), Գունաւոր Սահմաններ (1968), Բարի երկինք (հրատ. Մխիթարեան Սանուց Միութեան, 1971), Կանանչ հող (հրատ. Փարիզի Հայ Արուեստի Զարգացման Մ.եան, Բաթրա, 1976), Մէկ քարով երկու Գարուն (տպ. Պոլիս, 1989, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամի միջոցաւ), Մաղ մը ջուր, 1995: 1971ին «Էրերունի» հրատարակչականը, Փարիզ, լոյս կ'ընծայէ իր մէկ ժողովածուն, ժամանակակից բանաստեղծներուն շարքին:

Բանաստեղծին գործերը կը գնահատուին օտար գրական շրջանակներու կողմէ: Կը թարգմանուին 16 լեզուներու: Լոյս կը տեսնեն պարբերականներու, տարեգիրքերու և հատընտիրներու մէջ: Բանաստեղծին վերջին երկերէն՝ Մէկ քարով երկու գարուն հատորը կը պարգեւատրուի Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Հայկաշէն Ուզունեան» եւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան «Էլիզ Գալուքճեան - Այվազեան» գրական մրցանակներով: Վերջինը՝ 1990ին:

Կարեւոր թարգմանութիւններու շարքին են, անգլերէն՝ Gigo Poems/selected poems:

Առաջինը թարգմանուած է Փրոֆ. Ցակոբ Խաչիկեանի, իսկ երկրորդը Րաֆֆի Սէթեանի կողմէ: Լոյս կը տեսնեն յաջորդաբար 1968ին, Գալիֆորնիա, 1974ին Թորոնթօ: Առանձին հատորներով:

⁂

Վերադիր անունով երեւցող քերթողին՝ Զահրատի երկար տասնամեակներու վրայ տարածուող հունձքին քննութիւնը, նոյնիսկ աստ հարեւանցի ընթերցումը. ընթերցողը դէմ յանդիման կը դնէ ստեղծագործ գրչի մը, որ կը սիրէ յամենալ դարուն մարդկային, ընկերային ալեատանջ կեանքին ի՛նչ-ի՛նչ երեսներու վրայ՝ ներկայացում-հաստատում երկակի լարերով: Առանց մոռալու, բնականաբար, ի՛ր ա[illegible] Ես-ը, այս արտասովոր աշխարհին մէջ: Կը սիրէ պատկերել մարդուն, մարդոց առօրեային հայող հոգեմաշ հոգեր, անհատնում հնհնուքներ-անձկութիւն, տագնապ, իրենց բազմապիսի, բազմադիմի երեսներով: Քերթողին մօտ դուք անպայման կը գտնէք մարդ - մեքենայ - գիտութիւն յարաժամ կապէ, մշտատեւ յարաբերութենէ ծնունդ առած այլեւս անխուսափելի դարձած տագնապահար մրցակցութիւնը, յաճախ բախումը: Ստէպ անորոշ (վերապահ), ստէպ բացորոշ (հակադիր) կեցուածքներով:

Առաւելաբար խորհրդածութիւններով լի իւրայատուկ աշխարհ մըն է, մեր աչքին առջեւ պարզուածը: Յիրաւի, քերթողը կը սիրէ մի՛շտ մտածել, դատել, մեկնաբանել ու լուսաբանել կեանքը իր բոլոր երեսակներով: Այլ սակայն միշտ հատու բառերով, տեղին գործածուած խօսքերով: Կարճառօտ, անպայման:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ուշադիր ըլլանք, քանի պէտք չէ խորհիլ, թէ խոհ ու խոկ կ'արձանագրուին յանուն «փիլիսոփայութեան», ի սէր «փիլիսոփայելու» մարմաջին: Ընդհակառակն, ասոնք՝ խորհրդածութիւն թէ դատում, մեկնակէտ կ'ունենան էութեան մը փտտուքը, զայն իր բիւրեղ դէմքով, անապակ հոգիով լոյսին հանելու, բերելու ազնիւ միտումով:

Օր կ'ըլլայ
Ես եւ ինքս ձեռք ձեռքի
Անօրինակ փնտռտուքի մը կ'ելլենք
Ու ծալքերուն մէջ էութեանս
անպարփակ
Ինքնութիւնս կը պեղենք

Որովհետեւ բանաստեղծը ձանձրացա՜ծ միօրինակ տարազներու յաճախանքէն «բազմերեսակ ինքնութիւնը» կ'ուզէ ճանչնալ: Խոր եւ այլազան ինքնութիւնը տեղ մը կրնայ Վերջակէտ ըլլալ, «որմէ վերջ ամէն բառ գլխագիրով կը սկսի» եւ կամ՝ «Նորատող մը, որմէ վերջ ամէն կեանք երջանկութեան կը նայի»: Եւ, ասիկա կեանքի «համառօտ քերականութիւնն է»:

Վերջակէտ թէ Նորատող՝ ինքնութեան պահպանումը կեանքի ալեծուփ յորձանուտին մէջ, կարեւոր, միանգամայն շատ կարեւոր նպատակակէտ մըն է անհատականութեան տէր մարդուն-մարդոց համար: Եւ, վերջին հաշուով ընթացիկ ողբերգութեան մը պատկերը կը ստուերագծուի մեր առջեւ, երբ քերթողը իր տանը դուռը ամէն առաւօտ փակելէ ետք, երբ կը խառնուի «ուրիշներով շինուած հսկայ ծովուն մէջ» եւ կը ձուլուի՝ «եսս պատն երեսին նստեր կուլայ խտեւէս»:

⁂

Ընդգծելի կրկին: Մտածումի բովէն անցած անոր կշռադատ տողերը, իրենց յարաժամ կշռոյթով կը տողանցեն բոլորիս աչքին առջեւ: Անսովոր, արտասովոր բառեր հազիւ թէ գտնէք քերթողին տողերուն մէջ, քանի ասոնք կը հետամտին մնալ պարզ՝ անպաճոյճ: Այլ սակայն, միշտ իմաստալի: Միշտ խոհուն՝ թելադրական խորքով հրամցուած:

Տեսէք՝ փքուն տենչերու փլուզումը: Պատրանքներու չոգիացումը, այս տողերով.-

Ըստ խեչափառին
խճաքարը
    զոր դուք
հարիւրներով հազարներով
    կը տեսնէք
    շարուած
    ծովափին
ատենօք խոշոր տենչեր էին
    յետոյ քարացան
    յետոյ փշրուեցան
ու ծովը զանոնք յղկեց
    նետեց մեր երեսին

(*Խճաքար*)

Ուրիշ մը՝

Մեր դար մը առաջ տնկած ծառերէն
Զանազանութիւն պիտի քաղէք դուք
Թէպէտ ծառը նոյն – ծաղիկը միշտ նոյն
Պտուղը տարբեր պիտի տեսնէք դուք

Մտքի շիթերու կողքին, ասոնց առընթեր, դուք յաճախ կը հանդիպիք հազիւ հազ իր երեսը ցոյց տուող, աւելի ճիշդ՝ հեռուէն հեռու ինքզինք զգացնել տուող դողդղուն, թրթռուն գողտր լարի մը: Որոշիչ մթնոլորտով, վարակիչ խռովքով:

Հեռուէն տեսայ որ դուն կու գայիր
Տօնական փայլուն զգեստներ հագած

Հեռուէն տեսայ որ դուն կու գայիր
Ոստոստուն ուրախ

Սակայն ճամբուն հետ փոխուեցար
    դուն ալ
Ու այն որ ինծի հասաւ դուն չէիր

Ու այն որ ինծի հասաւ թախիծն էր
Վիշտն էր մօրէ մերկ
Հեռուէն տեսայ որ դուն կու լայիր

(*Հեռաւոր*)

Տակաւին: Զահրատի մօտ նկատելի է գլխադիր ժպիտը, պիտի աւելցնէինք՝ բարի, մանկունակ տեսակինը: Այն որ տեղ-տեղ կը դառնայ հեգնական արտայայտութիւն, տեղ-տեղ խնդութիւն, ցնծութիւն: Եթէ սահմանում մը պէտք է, երբ բնորոշում՝ մենք պիտի ըսէինք նրբահիւս հիւմուր, քանի ասոր սահմանները կը չափչփեն անոր հրճուալից, կենսալից տողերը, նոյնիսկ թախծոտ պահերու ընթացքին: Չէ՞ որ, ինչպէս արդէն ըսինք՝ քերթողին նկարագրին ամէնէն յատկանշական, ամէնէն ցայտուն, ամէնէն ուշագրաւ գիծը՝ մարդասիրութիւնն է:

Լարը կը հնչէ նոյնպէս հայրենական նուագարանին վրայ: "Մեսրոպաբոյր"ը կամ "Կոմիտաս"ը մեր Ոսկեդարին ու նախնեաց երգին պանծացումին նուիրուած սրտամօտ քերթուածներ են՝ հրամցուած տաք երակով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.-

1) Կու տանք անունները, առանց կշռելու մէկուն կամ միւսին գրական արժէքը:

2) Ռահվիրաները՝ Հ. Գալուստեան եւ Կարպիս Ճանճիկեան 1942ին, յայտարարութեամբ մը կը նշեն. – Այն համոզումը ունինք, թէ գեղեցկութիւնը՝ զոր կը կարծենք գտնել չափի, յանգի նման թմրեցուցիչ տարրերու մէջ, միմիայն թելադրանքի մը բնոյթը ունի: Իրապաշտութեան հետ խոտոր կը համեմատին չափը եւ յանգը, անոր համար որ լեզուն անբնական կը դարձնեն: Ամէն պարագայի այս անբնականութիւնը միայն լեզուի մէջ չէ, այլ գործին բանաստեղծականութեան մէջ ալ ի յայտ կու գայ: Կը կրկնենք. նմանութիւններու, չափազանցութիւններու նման կարգ մը գրական անպարարութիւններ այս վնասակար միայնութիւնը բերած են բանաստեղծութեան: Իրապաշտը ընկերային եղելութիւնները ցոյց կու տայ այնպէս, ինչպէս որ են:

(*Քաղ. Սփիւռքահայ Արդի Գրականութիւն Ա. Հատորէն, Հեղինակ՝ Սեդա Ծաղիկեան-Տէմիրճեան, Ռոյալ Օք, Միչիկան, ԱՄՆ*, 1994).

Ժ. Մ.

ԳՈՆՏԻՆ ՀԱՃՈՒԵԼ ՉԻ ԳԻՏԵՐ... ԱՀԱ՛ ԽՆԴԻՐԸ

Հարվըրտի նախագահը Լ. Սամըրս քարկոծուեցաւ, խաչուեցաւ, ըսած ըլլալուն համար թէ կիները կենսաբանօրէն ատակ չեն թուաբանութեան մէջ յաջողութիւն արձանագրելու: Ամերիկացի լրագրող մը երգիծական ոճով մը իրաւունք կու տայ Սամըրսի, հիմնուելով ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նոր նշանակուած նախարարուհիին՝ Գ. Ռայսի օրինակին:

Մ. Տոուտ, այդ լրագրողը կը խոստովանի որ Ռայս խելացի, ուսեալ կին մըն է: Պրամս ու բոլշեւիկները ոչ մէկ գաղտնիք ունին իրեն համար: Բայց թուաբանութեան մէջ զերօ է: Չի գիտեր անգամ որ զերոյով որեւէ թիւի բազմապատկութեան արդիւնքը զերօ կ'ըլլայ. այլ խօսքով՝ երբ մահացած ամերիկացի 1400 զինուորները բազմապատկենք զանգուածային բնաջնջումի զերօ զէնքով, արդիւնքը զերօ մը կ'ըլլայ Գոնտիի հաշուին որ նեցուկ եղաւ փոխնախագահին երկիրը պատերազմի առաջնորդելու:

Գոնտին, յայտնի է որ շատ ժամանակ չէ տրամադրած թուաբանութեան դասական խնդիրներ լուծելու, ինչպէս՝ տարբեր արագութեամբ նոյն կէտէն մեկնող երկու շոգեկառքերու նոյնքան ժամանակի ընթացքին կտրելիք ճամբուն վերաբերողնե-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ "Կիլիկիա" Թանգարանի սրահին մէջ, Յունուար 9ին, կազմակերպութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին, տեղի ունեցած է յարգանքի երեկոյթ մը նուիրուած Գէորգ Գանտահարեանի ուսուցչութեան յիսնամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է Սարգիս Սրկ. Պետրոսեան, որ ներկայացուցած է Գէորգ Գանտահարեանի կեանքը եւ անոր երկարամեայ գործունէութիւնը, որոնց ընթացքին ան "իր ոսկեայ լուման դրաւ կրօնական, ազգային, մշակութային եւ այլ մարզերուն մէջ": Անդրադառնալով Դպրեվանքէն ներս անոր մնայուն եւ տիրական ներկայութեան, ըսած է թէ զայն կարելի է նկատել անսքեմ կրօնաւորը, ինչպէս շատեր կոչած են զինք: Երաժշտական բաժինէ մը ետք, խօսք առած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամ եւ Հայագիտական հիմնարկի տնօրէն Երուանդ Փամպուքեան եւ իր վկայութիւնները բերած, որոնց ընթացքին ան լուսարձակի տակ առած է Գ. Գանտահարեանի մտաւորականի, ուսուցիչի, ազգային գործիչի յատկութիւնները: Իր խօսքէն ետք, Դպրեվանքի սաները շարունակած են իրենց գեղարուեստական յայտագիրը: Արամ Ա.ի հայրապետական կոնդակը կարդացած է Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան: Ապա, Արամ Ա. փոխանցած է աշակերտի խօսքը, շեշտելով թէ դժուար է խօսիլ անձի մը մասին, որ մեծ աշխատանք տարած է: Յիշած է Գ. Գանտահարեանը բնորոշող երեք հիմնական կէտեր՝ դաստիարակ-ուսուցիչը, մարդկային, բարոյական, հանրային արժէքներու համախմբումը եւ կաթողիկոսութեան նկատմամբ իր հաւատքն ու մասնակցութիւնը կաթողիկոսարանի պատմութեան բոլոր հանգրուաններուն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԻՈՒՆԷՍՔՕ-ի սրահին մէջ, Յունուար 6ին տեղի ունեցած է Հայաստանի գուսանական եւ ժողովրդական երգի պետական համոյթին ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջանային Վարչութեան եւ նախագահութեամբ նախարար Ալէն Թապուրեանի: Նախորդ օրն ալ, մասնակցութեամբ պետական համոյթին, Պիքֆի մէջ տեղի ունեցած էր ճաշ-պարահանդէս մը: Երկու ձեռնարկներուն ալ ներկայ եղած է ԱՄՆ-ու դեսպան Ֆելթման: Իր զոյգ ձեռնարկներով, Հայաստանի գուսանական եւ ժողովրդական երգի պետական համոյթը հայկական տոհմիկ երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Հայկական ժողովրդային գործիքներու նուագախումբը, ղեկավարութեամբ երաժիշտ եւ յօրինող Գէորգ Մանասեանի, ընկերակցած է մենակատարներ Եղուարդ Բեկլարեանի, Լաուրա Մամեանի եւ Սէյրան Աւագեանի, որոնք վերակենդանացուցած են ազգագրական երաժշտութեան ջերմ մթնոլորտը: Ձեռնարկներուն իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Համազգայինի "Քնար" պարախումբը, որ կատարած է ազգագրական խմբային պարեր:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Յ.Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Յունուար 22ին նշուած է Հ.Յ.Դ. Օրը, որուն ներկայ եղած են Թեմին զոյգ առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, հայկական կուսակցութեանց եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ 1500 հանդիսականներ: Բացման խօսքը արտասանած եւ յայտագիրը վարած է Վազգէն Մատէնլեան: Հ.Ե.Դաշնակցութեան խօսքը փոխանցած է Մելանի Վարդապետեան: Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առնելով Անահիտ Ստեփանեան անդրադարձած է "հայ ազգային դիմագիծն ու նկարագիրը խաթարող եւ վտանգող կարգ մը գործօններու", շեշտելով "համաշխարհայնացման երեւոյթը" եւ մատնանշելով Հ.Յ.Դ.ի այն բոլոր կառոյցները, որոնք հետեւողականօրէն կը պայքարին նման այլասերիչ երեւոյթներու դէմ:

Օրուան բանախօսը՝ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանտ Մարգարեան, անդրադառնալով Դաշնակցութեան դերին ու գործին՝ Հայաստանի տնտեսական ու կենցաղային վիճակը բարելաւելու հարցին մէջ, նշած է թէ "Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը Հայաստանի կոալիցիոն կառավարութեանը ինքնանպատակ չէ. այդ մասնակցութիւնը չի նշանակում նաեւ, որ Դաշնակցութիւնը ամբողջութեամբ գոհ է կառավարութեան գործունէութիւնից: Այլ՝ կոալիցիային մասնակցելով՝ Դաշնակցութիւնը աւելի ըդլխաւորուած է անհատ մասնաւոր ազգ. ուղղուածութեան եւ գծի շարունականութիւնը, աւելի ազդեցիկ է դառնում փտածութեան ու կաշառակերութեան եւ աղքատութեան դէմ իր մղած պայքարը: ... Դաշնակցութեան համար առաջնահերթ խնդիրներ են ազգային անվտանգութեան հարցերը: Դաշնակցութիւնը չի կարող շահող լինել երբ վնասւում են ժողովուրդն ու հայրենիքը: Նման պարագաներում Դաշնակցութիւնը չի կարող զուտ կուսակցական շահերից ելնելով՝ լոկ դիտողի դերում մնալ: Նա ամէն գնով եւ միջոցներով իր պայքարը կը շարունակի Հայաստանում ժողովրդավարութիւն հաստատելու, աղքատութիւնն ու կոռուպցիան վերացնելու ուղղութեամբ": Խօսելով Արցախի հարցին մասին, բանախօսը նշած է. "Դաշնակցութիւնը շարունակում է կառչած մնալ Արցախի հարցի լուծման իր սկզբունքային պատկերացումին, որի համաձայն, իրաւական առումով եւս, Արցախը պէտք է մաս կազմի Հայաստանի Հանրապետութեանը", աւելցնելով որ "միայն քաղաքական չահարկումների սիրահարներն են, որ դեռ չեն համոզուել, թէ Արցախը այլեւս մերն է անվերադարձ": Ցուցադրուած է Դաշնակցութեան պատմութիւնն ու գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը, որմէ ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ԾՐԱԳՐԻՆ

Լոս Անճըլըսի "Ալքազար" ճաշարանին մէջ, Յունուար 20ին տեղի ունեցած է հանգանակութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի, ի նպաստ Հայաստանի մէջ երիտասարդական կեդրոններ հաստատելու ծրագրին: Ներկայ եղած են Հ.Յ.Դ. մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ համակիրներ: Խօսք առնելով Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալբիա բացատրած է հաւաքոյթին նպատակը: Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանտ Մարգարեան իր խօսքին մէջ շեշտած է գաղափարականօրէն ամուր եւ հաւատաւոր երիտասարդութիւն դաստիարակելու անհրաժեշտութիւնը և այդ ծիրին մէջ՝ երիտասարդական կեդրոններու կարեւոր դերը Հայաստանի մէջ: Եղած նուէրներէն գոյացած է 100 հազար տոլար:

***

ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Լոս Անճըլըսի Ռումանահայերու "Րաֆֆի" միութեան սրահին մէջ նշուած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմի առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի եպիսկոպոս ձեռնադրութեան 40ամեայ յոբելեանը, որուն ներկայ եղած են Թեմակալ զոյգ առաջնորդները: Բացումը կատարած է միութեան վարչութեան ատենապետը՝ Գալուստ Յակոբեան: Յոբելեարին կենսագրականը ներկայացուցած է Մանուկ Քըզըլեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են զոյգ առաջնորդները: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ յոբելեարը անդրադարձած է նաեւ հինաւուրց ռումանահայ պատմական գաղութի դերին հայկական կեանքին մէջ:

***

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Յովհաննէս Կարապետի տօնին առթիւ, Յունուար 16ին, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Գալիֆորնիոյ Մելգոնեան Սանուց եւ Մելգոնեան Սանուց եւ բարեկամներ միութիւնները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տուած են Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան բարերարներ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեանի հոգիներուն համար: Յաւարտ հոգեհանգիստի, "Պէշիկթաշլեան" սրահին մէջ տրուած է հոգեճաշ, որուն ներկայ եղած են նախկին եւ նոր մելգոնեացիներ: Խօսք առնելով "Հ.Բ.Ը.Մ. Գալիֆորնիոյ Մելգոնեան Սանուց" միութեան ատենապետ Ջաւէն Պէրպէրեան ներկայացուցած է միութեան ներքին կազմակերպական աշխատանքները, իսկ "Մելգոնեան Սանուց եւ Բարեկամներ" միութեան ատենապետը՝ Րաֆֆի Ցնծալեան, խօսած է "Մելգոնեան"ը բաց պահելու նպատակով, իրաւաբանական դետնի վրայ տարուած աշխատանքներուն մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

բը: Եթէ լուծած ըլլար, թերեւս նշմարած կ'ըլլար որ երբ Պաղտատի օդակայանէն դէպի քաղաք կը մեկնին երկու ինքնաշարժեր, առնելով գլխաւոր կառուղին, երկուքէն ոչ մէկ տեղ կը հասնի իր ողջ ճամբորդներով: Որովհետեւ, 22 ամսուան պատերազմէն ետք, կարելի չէ եղած ապահով ճամբայ մը պահել:

Իրեն համար բարեբախտութիւն է աշխատիլ իրեն նման անձերու հետ որոնք զերօ են Թուաբանութեան մէջ: Մէկը Պաշտպանութեան հարցերու քարտուղար Փ. Վոլֆովիցն է որ անկարող է զոհերու ճշգրիտ թիւը տալու. իսկ իր մեծաւորը Ռըմսֆելտ նոյնիսկ կ'անգիտանար որ զոհերու ընտանիքներուն ղրկուած աւելի քան հազար նամակները որոնք պատճէնահանուած օրինակներ էին մինչեւ իրենց ստորագրութիւնը, զերօ սփոփանք կը պատճառէին:

Գոնտին իր ունկնդրութիւններէն մէկուն ընթացքին ըսաւ թէ 120 հազար իրաքցի զինուոր մարզած էին. ծերակուտական մը սրբագրեց զինքը, ըսելով որ ճիշդ թիւը չորս հազար էր. այսինքն, ըսուածէն 30 անգամ նուազ...

Հարցը այն է որ Գոնտին տկար կողմը միայն Թուաբանութեամբ չի սահմանափակուիր. ինք ու գործակիցները տնտեսագիտութեան մէջ ալ յետին շարքին վրայ են: Պուշի կառավարութիւնը յայտարարած էր թէ յետպատերազմեան ծախքերը իրաքեան քարիւղով պիտի վճարուէին, բայց այսօր շաբաթական մէկ միլիառը կ'ելլէ ԱՄՆ-ու գրպանէն:

Նոր Արտաքին գործերու նախարարը եւ իր ընկերները բնագիտութիւն ալ չեն գիտեր. եթէ ոչ, այնքան ամբարտաւանութեամբ պիտի չձեռնարկէին "խորհրդաւոր հեռավար գործողութեան" մը ամբողջ երկիր մը միջազգային ահաբեկիչներու մարզումի դաշտի մը վերածելով, մինչդեռ իրենց նպատակը տիպար ժողովրդավարութիւն մը նուիրել էր անոր: Ի՞նչպէս մոռցան Նեւտոնի երրորդ կանոնը. ամէն գործունէութիւն համարժէք ու հակադիր հակազդեցութիւն մը կը ստեղծէ:

Կառավարութիւնն ալ լաւ պիտի ընէ վերաքննելով հանրումի իր դասերը. ի՞նչպէս կարելի է մեր ջոկատները հանել երկրէն ու զանոնք փոխարինել իրաքեաններով, մինչ ահաբեկիչները կը շարունակեն նուազեցնել իրաքեանները, հրթիռներով ու թակարդուած կառքերով:

Գոնտին հաւանաբար շատ բան չի գիտեր Այնշթայնի յարաբերականութեան մասին. բայց քաջատեղեակ է Ջէնէի բարոյական յարաբերականութեան: Իրենք պատկանելով Բարիի կողմին, իրենց ամէն ուզածը կրնան ընել. օրինակ՝ պատերազմ հռչակելու համար ստել, իրաքեան քաղաքները կործանել զանոնք փրկելու համար, Ժընեւի համաձայնագրին անընդունելի հակադրութիւններով միջոցներու ձեռնարկել բանտարկեալները խօսեցնելու համար: Պուշականները միակ հաւասարութեան մը ծանօթ են. ուժը կը ծնի իրաւունք:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱՅՑ ՆԱՌԼԸԳԱԲՈՒԻ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑԸ

Դիւրին չէր արտօնութիւն ձեռք ձգել, որովհետեւ հողը Պայազիտի վագըֆ էր: Երբ Պէզճեան Սուլթանէն խնդրեց այդ վագըֆ հողը հայ ազգին ծախել, Սուլթանը ըսաւ.

– Քու խնդրանքդ չեմ կրնար մերժել: Եւ գիտե՞ս թէ ինչու վագըֆ հող մը քու ազգիդ ծախելու հրաման կու տամ:

- Ինչո՞ւ, վեհափառ տէր:

– Վերջերս շատ հիւծած ես, կը խորհիմ թէ եթէ այս փափաքդ կատարեմ քիչ մը կը հանգստանաս եւ առողջութեանդ հոգ կը տանիս: Եթէ ազգդ հիւանդանոցի պէտք ունի ես ալ քեզի պէտք ունիմ:

- Վեհափառ տէր, պատասխանեց Գարպիս, մահկանացուին համար հանգիստը պէտք է, իսկ շատ հանգստանալը ինքնին յոգնութիւն է:

Սուլթան Մահմուտ ժպտեցաւ:

- Արթին, իմաստուն խօսքը մարգրիտի պէս կը թափի բերնէդ, որքան ճիշտ է որ շատ հանգստանալը ինքնին յոգնութիւն մըն է: Բայց ոչ քեզի համար: Քեզի պէս սքանչելի ծնունդներու համար հանգիստը անհրաժեշտ է: Ես կը զգամ թէ շատ յոգնած ես մարմնով ու հոգիով, կ'ուզեմ որ կազդուրուիս:

Պէզճեան չպատասխանեց, աչքերը զամւեցան հորիզոնին եւ մնաց մտածկոտ:

- Ի՞նչ կը մտածես Արթին:

– Վեհափառ էր, քրոջս գաւակը տօտանաւոր մը գրած է դպրոցական սպարտականութիւն ըլլալով: Այնքան սիրեցի որ յաճախ կը յիշեմ, կարծես թէ ինծի համար գրած ըլլայ:

- Ի՞նչ է տօտանաւորին իմաստը:

– «Կեանքի մրցումը լաւ վազեցի,
Կեանքի գործերը լաւ կատարեցի,
Կեանքի յաղթանակս լաւ չահեցայ
Հիմա կու գայ ժամը հանգիստի»:

Սուլթան Մահմուտ յուզուեցաւ:

– Այո՛ Արթին, կեանքի մրցման միշտ առջեւէն վազեցիր, քեզ վստահուած գործերը լաւ կատարեցիր, յաղթանակներ շահեցար, բայց թող հանգիստդ ըլլայ ժամանակաւոր, քիչ մը հանգստացիր որ կազդուրուիս եւ շարունակես ըլլալ իմ խորհրդականս:

Պէզճեան երախտագիտութեամբ նայեցաւ Օսմանեան կայսրութեան վեհապետին, կամաց մը աչքերը սրբեց եւ ըսաւ.

– Տէր իմ, շնորհակալ եմ որ հիւանդանոցին հողը մեզ փոխանցելու կարելիութիւնը տուիք: Հիմա պէտք է մինչեւ վերջին շունչս աշխատիմ որ այս հիւանդանոցի շինութիւնը աւարտի: Այնպէս նախազգացում մը ունիմ որ անով պիտի յիշուիմ դարէ դար:

– Գնա՛ ըսէ արքունի ճարտարապետ Պալեանի որպէսզի իր կարելին ընէ հիւանդանոցի շինութիւնը փութացնելու համար:

– Յակոբ Տիւզեանն ալ այս գործին մէջ աջ բազուկս պիտի ըլլայ: Ան երբեք չէ մոռցած իր ընտանիքին համար ձեր մօտ թափած ջանքերս: Բայց ես այդ ջանքերը ըրի որովհետեւ անոնք Հալէթի վրէժխնդրութեան զոհն էին: Իսկ հիմա...

– Ի՞նչ կայ հիմա:

– Ես շատ տկար կը զգամ վեհափառ տէր եւ պիտի խնդրեմ որ Յակոբ Տիւզեանը իմ տեղս փողերանոցի տնօրէն նշանակէք:

– Հապա դո՞ւն:

– Ես անոր կ'օգնեմ:

– Թող ուզածդ ըլլայ, ըսաւ ըսաւ Սուլթանը, եւ եթէ իրապէս Հալէթ էֆէնտիի թելադրութեամբ սխալ մը եղած է այդ ընտանիքին, այսպէսով դարմանուած թող ըլլայ:

– Ահա թէ ինչու ձեր անունը դրած են Սուլթան Մահմուտ "Արդար":

– Արդարը Աստուած է, իսկ մենք Արթին, անոր կամակատարն ենք միայն:

(Շար. 87)

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 6 février à 9 heures 30 :
«Entretien avec le Patriarche Arménien Catholique Nercès-Bedros XIX».

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Սէն Ժերոմի "Ձաւօ Ծանթ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ժրաջան ընկերուհի Ազնիւ Հօթօթեանին, իր եղբօր՝ Ալպէր Զորպաճեանի մահուան առթիւ եւ կը նուիրէ 50 Եւրօ Համազգային վարժարանին: Նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Այրի Տիկին Ա. Հօթօթեան, Տէր եւ Տիկին Կրասեան 50ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Քողեան, Տէր եւ Տիկին Խօրաէքեան, Տիկին Լուսարարեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Արթէն, Տիկին Ա. Պիւլկիւրեան 20ական:

∴

Նոր Տարուան վիճակահանութեան խամէսոփի շահող թիւն է "00032" – Պ. Մաքինաճեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CBAF -Solidarité - Asie
COMMUNIQUE

La tragédie qui ravage aujourd'hui l'Asie du Sud nous a tous bouleversés.

La détresse qui frappe les populations de cette région ne peut laisser aucun Arménien insensible.

Un élan de solidarité internationale s'est mis en place auquel nous devons, nous Arméniens, nous associer collectivement.

C'est pourquoi, la Croix Bleue des Arméniens de France lance une collecte nationale dont le montant sera versé au nom de tous les Arméniens de France à l'UNICEF.

Les objectifs de cette organisation rejoignent les priorités qui ont toujours été les nôtres «l'aide à l'enfance».

Envoyez vos dons en libellant vos chèques à :

CBAF — SOLIDARITE ASIE
17 rue Bleue 75009 PARIS

Merci pour votre générosité.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսահպատակ Հայուհի մը, օրուան մէջ կամ գիշերը տարեց կամ երախայ խնամելու գործ կը փնտռէ:

Դիմել Տիկին Պաղտասարեանին. —
Հեռ. – 01 39 07 85 40 / 06 98 13 67 68

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հատընտրնի) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) **Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones**

NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris. (Absentéisme exclu)

2) **Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,**
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) **Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES**

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝	ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝	ժամը 10.30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

SOIREE «TETOUYOV KEUFTES»

au profit de son école hebdomadaire
Le samedi 5 février à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Peguy
93190 Livry Gargan
Réservations avant le 1er février
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

□

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէօլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 15ին "Տընի Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

□

«ՊԷՕՐԷԿ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղին տարեկան «պէօրէկ»ի հաւաքոյթը, Շաբաթ, Փետր. 5, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Գեղարուեստական յայտագիրը կը ներկայացնէ երգչուհի Վերոնիք:

Մասնակցութիւն՝ 17 Եւրօ, ներառեալ վիճակահանութեան երկու տոմս:

Արձանագրուելու համար դիմեցէք Ռոզին, հեռաձայնելով՝ 04.78.49.19.44 թիւին:

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE

DINER DE SOUTIEN
ET PRESENTATION DES PROGRAMMES

ARMÉNIE, ARTSAKH, DJAVAKHK, KESSAB, IRAN DU NORD

Avec partie artistique

Samedi 5 février à 19 heures

GRAND HOTEL CHATEAU PERRACHE,
12 Cours Verdun-Rambaud, LYON IIIe

Réservations : laisser nom, adresse, téléphone au **04 78 52 01 20** ou au **04 72 36 84 92.**

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 3: Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ՝ 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին (451 թուին) "Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց":

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

Սկիզբ պաշտամանց՝	ժամը 9ին,
Պատարագ՝	ժամը 10ին:

Ի ժամու պատարագին, աղօթիւք եւ բարեմաղթութեամբք "Հայրապետական Մաղթանք" կը կատարուի Վեհափառ Հայրապետի արեւշատութեան համար:

Ծանօթ. – Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, փետրուար 5: Տօն Կոստանդնուպոլսոյ Սրբոյ Ժողովոյն (381 ամին) հարիւր եւ յիսուն հայրապետացն:

Ժամը 16.30ին Երեկոյեան Ժամերգութեան ընթացքին կը վարագուրեն Սուրբ Սեղանը (Խորանը):

∴

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 3: Տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ Հազար Երեսուն եւ Վեց վկայիցն որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

∴

ՊՈՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղը կը նշէ Վարդանանց Տօնը, Հինգշաբթի, փետրուար 3, ժամը 15ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Ջերմ մթնոլորտ:

Այս առթիւ հրաւիրուած են բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները բաժակ մը թէյի շուրջ, ինչպէս նաեւ այդ օրուան պատշաճ կարկանդակներով:

Date à retenir

Retenez bien la date du 5 mars !

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville-lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **SOIREE CABARET** animée par

MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Contact : Mireille GUEMDJIAN ☎ **01. 39. 90. 63. 89**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3
JEUDI
3 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ 3 ԹԻՒ 21.127 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.127

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՌԻՒ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՊԱՏԱՆԴ Է

Համացանցի խլամական կայքէջի մը վրայ գինեալ խումբ մը յայտարարած է որ ամերիկացի զինուոր մը պատանդ է իր ձեռքը եւ կը սպառնայ մորթել եթէ իրաքցի բանտարկեալները 72 ժամէն ազատ չարձակուին: Հաղորդագրութեան կ'ընկերանայ պատանդին նկարը: Հոն կ'ըսուի նաեւ. — "Իրաքի մուճահետիններու զօրագունդին մեր հերոսները կրցան ձեռք ձգել ամերիկացի զինուոր մը՝ Ճոն Ադամ, սպաննելէ ետք իր ընկերներէն շատեր: Պիտի մորթենք եթէ 72 ժամէն մեր բանտարկեալները որոնք կը գտնուին գըրաւեալ ուժերու բանտերուն մէջ, ազատ չարձակուին, այս Թուականէն սկսեալ":

Այս արարքէն զատ, որու վաւերականութիւնը չէր հաստատուած, քաղաքական մթնոլորտը շատ խաղաղ չէ: Համայնքները ճակատումի մէջ են իշխանութիւնը ձեռք ձգելու համար. Թէեւ Փետր. 2ին վերջնական արդիւնքներ չկային տակաւին: Ընտրողները աւելի մղուած են կրօնական, ցեղային թէ շրջանային մտահոգութիւններէ, քան քաղաքական:

Հիւսիսի Քիւրտերը կան, որոնք ժողովուրդին քսան առ հարիւրը կը կազմեն եւ ամերիկամէտ են: Երկրին 18 շրջաններէն երեքը իրենց ձեռքն են եւ լայն ինքնավարութիւն կը վայելեն: Երկու կուսակցութիւնները (Պարզանիի եւ Թալապանիի) վերջ տուած են իրենց մրցակցութեան եւ համաձայնած էին մէկ ցանկի շուրջ՝ "Քիւրտիստանի Զինակցութիւնը", որու հիմը կը կազմէ քրտական ազգային դատը (զոր Լօզանի դաշնագիրը թաղած էր 1924ին): Զինակցութիւնը, առանձին, վէթոյի իրաւունք ունի Սահմանադրութեան բովանդակութեան վրայ, զոր պէտք է շարադրէ փոխանցման շրջանի ընտրեալ Ազգ. Ժողովը: Այդ Սահմանադրութիւնը յետագային հանրաքուէի պիտի դրուի եւ վաւերացուի ընտրողներու մեծամասնութեան կողմէ: Պէտք է նաեւ որ երկու շրջանէ աւելի ընդդիմադիր չըլլայ: Զինակցութիւնը կը պահանջէ նաեւ որ Քիւրտիստանի կցուի քարիւղի քաղաքը՝ Քէրքիւք, բայց լուրջ ընդդիմութիւն կայ արաբ եւ թիւրքմէն համայնքներու կողմէ: Ֆիկառոյի թղթակիցը կը յայտնէ նաեւ որ Քիւրտիստանի մէջ, ամէն ինչ լաւ է, սպասարկութիւնները, կարգ ու կանոնը, քանի տոլար կը թափի եւ եթէ Քիւրտերը կը խուսափին անկախութիւն պահանջելէ, այն մտահոգութեամբ է, որ նեղ կացութեան չմատնեն Ամերիկացիները, այսինքն դրացի մեծ երկիրը՝ Թուրքիան, որու համար Քիւրտիստանի անկախութիւնը գազուս պէլլի մըն է: Կան նաեւ Շիիները, որոնք մեծ յաղթականներն են ընտրութեան:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊԱՊԸ Փետրուար 1ի գիշերը սախպոզաբար Ճեմելլի հիւանդանոցը փոխադրուած է շնչառութեան դժուարութիւններու պատճառաւ: Վատիկանի բանբերին համար ձեռք առնուած միջոցը խոհեմութեան հետեւանք է եւ մտահոգիչ բնոյթ չունի: 84 տարեկան, Յովհաննէս — Պօղոս Բ. արդէն շատ տկար է, կը տառապի նաեւ Փարքինսոնի հիւանդութենէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Եւրոպայի անդամակցութեան բանակցութիւնները կրնան հոկտ. 3ին չսկսիլ, եթէ Անգարա մինչեւ այդ թուականը չստորագրէ "Պատշաճելու համաձայնագիրը" որ կ'ընդգրկէ Կիպրոսի Հանրապետութիւնն ալ: Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին Թուրքիոյ պատասխանատուն Ժ. Գ. Ցիլըրի բսած է թէ համաձայնագիրը չստորագրուելու պարագային բանակցութիւնները չեն սկսիր հոկտեմբեր 3ին:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ պատասխանատուները վարչապետ Թ. Էրտողանի ղրկուած նամակով մը հրաւիրած են Թուրքիան որ վաւերացնէ նոյն ատեանին դաշնագիրը: Ծանօթ է որ Ատեանը լիազօրուած է դատելու ցեղասպանութիւնները, մարդկութեան դէմ ու պատերազմական ոճիրները: Նամակին մէջ ըսուած է որ Եւրոպայի անդամակցութեան թեկնածու երկիրներէն միակն է Թուրքիա որ չէ ստորագրած այդ դաշնագիրը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Սպայակոյտի նախագահը զօր. Մ. Եա'ալոն Անգարայի մէջ չփումներ ունեցած է թուրք պաշտօնակիցին հետ: Գլխաւոր նիւթը եղած է թրքական օդային ուժերու արդիականացումին մէջ Իսրայէլի ստանձնելիք դերը:

ԳՈՐԻԻ մէջ (Վրաստան) կառք մը պայթած է Հարաւային Օսէթիոյ շրջանին մօտ: Երեք ոստիկան մեռած են եւ 26 հոգի ալ վիրաւորուած, որոնց 10ը ծանր վիճակի մէջ են: Ըստ Պաշտպանութեան նախարարին "ահաբեկչական ծրագրուած արարք մըն է": Իր կարծիքով Թիֆլիսը շրջանին ոստիկանապետը պէտք է ըլլար, քանի կառքը ճիշդ անոր պատուհանին առջեւն էր: Գորի Ստալինի ծննդավայրն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահը՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ եւ չորս յանձնախումբերու նախագահները Փետր. 2ին Թուրքիա մեկնած են: Պաշտօնապէս, ըստ Ժ.-Լ. Տըպրէի, կ'ուզեն "տեսնել, լսել եւ բոլորին մտիկ ընել":

ԳԵՐՄԱՆԻԱ հինգ միլիոն գործազուրկ ունի, ինչ որ չէր պատահած պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր: Շրէօտէր խոստացած էր որ գործազրկութիւնը երեքուկէս միլիոնի պիտի իջեցնէ, բայց արդիւնքը շատ մտահոգիչ է իրեն համար:

ՊԱՍՔ ինքնավար կառավարութեան նախագահը՝ Խուան Խոսէ Իպարէթքս սպանացի երեսփոխաններուն առջեւ յայտարարած է թէ եկած է "պաշտպանելու պասք ժողովուրդին իրաւունքը՝ իր ապագան սահմանելու": Իր ծրագիրը Պասք Երկրին եւ Սպանիոյ ազատ ընկերակցութիւնն է, որ ըստ իրեն արդար, օրինաւոր եւ ժողովրդավար առաջարկ մըն է եւ կրնայ բանակցութեան նիւթ ըլլալ: Կը ներկայացուի սպանական Խորհրդարանին առջեւ ինչպէս կը պահանջէ սպանական Սահմանադրութիւնը: Ծրագիրը մերժուած է լայն մեծամասնութեամբ (313 ձայն դէմ, 29 թեր, 2 ձեռնպահութիւն):

ԻՍՐԱՅԷԼ առկախած է Արեւմտեան Ափի 5 քաղաքներու (Ռամալլա, Բեթղեհէմ, Երիքով, Թիւլքարէմ և Գալգիլիա) իշխանութեան յանձնումը պաղեստինեան իշխանութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ մթնոլորտը չէ հանդարտած: Կը կարծուի որ տարակարծութիւններ կան Շարոնի եւ Պաշտպանութեան իր նախարարին միջեւ: Կացութիւնը առաւելաբար անորոշ է: Միւս կողմէ, Շարոն արտօնած է որ մինչեւ 2007ի վերջ Եթովպիայէն քսան հազար Հրեաներ ներգաղթեն: Արդէն հարիւր հազար հաստատուած են եւ արհամարհուած տարր մը կը նկատուին:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՀԵՏ

Քրտական օրաթերթը "Էօզկիւր Փոլիթիքա" Փետրուար 1ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Հայաստանի Ռազմավարական հետազօտութեան կեդրոնի տնօրէն Ցոլակ Խուրշուդեանի հետ: Նիւթ եղած են Հայաստան — Թուրքիա յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի, քրտական հարցերը:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան — Թուրքիա յարաբերութիւններուն, սահմանին փակ պահուիլը անպատեհ վիճակ կը ստեղծէ բնականաբար, բայց հիմնական երկու հարցերը Ցեղասպանութիւնն ու Ղարաբաղն են: Առաջինին մասին Ց. Խուրշուդեան կ'ըսէ թէ Հայաստան կ'ակընկալէ որ Թուրքիա ընդունի իր մեղքը ու ներողութիւն խնդրէ: Առիկա ընելով ամբողջ աշխարհին փաստը պիտի տայ մարդկային իրաւունքներու յարգանքին, նաեւ ներքին ցեղային հարցերուն վիճարկումին համար աւելի հանդիստ մթնոլորտ ստեղծէ: Այսուհանդերձ, կ'աւելցնէ թէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու համար Երեւան առիկա նախապայման չի նկատեր:

Երկրորդ, Ղարաբաղի խնդիրը, Խուրշուդեան կը շեշտէ թէ Ազրպէյճանի հետ է, ու չեն հասկցած Թուրքիոյ կեցուածքը. կ'ակնկալեն որ Ռուսաստանի օրինակով անկողմնակալ ընթացք ցուցաբերէ:

Պատասխանելով Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն մասին հարցումին, Ց. Խուրշուդեան կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ հետ կապերու չբարելաւուիլը տեւական սպառնալիքի զգացում կը պատճառէ. այդ պատճառով ալ Երեւան հետաքրքրուած է ՕԹԱՆ-ի ուխտով. այդ հետաքրքրութիւնը ազդեցութիւն պիտի չունենայ Մոսկուայի հետ յարաբերութիւններուն: "Ռուսաստան մեզի համար աւելի զինուորական բարեկամ մըն է" կ'ըսէ Խուրշուդեան. Գիւմրիի սահմանը հայ զինուորներուն հետ ռուս զինուորները կը պահեն, սակայն առիկա բաւարար չէ:

Կը հաւատայ որ Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութիւններու ընթացքին Թուրքիա աւելի լուրջ քայլեր կ'առնէ դէպի ժողովրդավարութիւն: Եւ եթէ ժողովրդավարացումը մտայնութեան մակարդակի փոփոխութիւն պատճառէ, պետական քաղաքականութեան մէջ ալ փոփոխութիւն կրնայ արձանագրուիլ: Սակայն, չի կարծեր որ առանց Ցեղասպանութեան ճանաչումին Թուրքիա կրնայ Եւրոպական Միութիւն ընդունուիլ:

Զրոյցին վերջին մասը յատկացուած է Ղարաբաղի նիւթին: Խուրշուդեան կը կրկնէ ինքնորոշման իրաւունքը, Հայաստանի ու Ղարաբաղի միջեւ սահմանի ջնջումին հարցը: Այնքան ատեն որ Բաքու կը մերժէ այս կէտերը, հարցը չի լուծուիր: Որպէս լուծումի հեռանկար, կ'ըսէ թէ երբ Ազրպէյճան ընդունի Ղարաբաղի անկախութիւնը, հայկական զօրքը կը հեռանայ գրաւած շրջաններէն ու հարցը լուծում կը գտնէ:

***

Անջատ անկիւնի մը մէջ տրուած է քրտական հարցին լուծումին մասին Ց. Խուրշուդեանի պատասխանը. Հայաստան կը փափաքի որ այդ հարցը լուծուի ու պատրաստ է իրեն վիճակած դերը կատարելու: Առանց այդ հարցին լուծումին շրջանը կայունութեան եւ բարգաւաճման երես պիտի չտեսնէ: Քիւրտ ժողովուրդն է որ պէտք է վճռէ թէ ինչ ձեւով ապրիլ կը նախընտրէ: Հայաստան պոռ կ'ըլլայ քիւրտեւթուրք հաշտութենէն որ այլ պետութիւններու, ժողովուրդներու ալ օրինակ կրնայ ծառայել: Ինչպէս Անատոլուի բազմաթիւ ժողովուրդներ, Քիւրտերն ալ շատ տառապած են: Անոնց կացութիւնը ցոյց կու տայ որ Թուրքիոյ միւս փոքրամասնութիւններն ալ նման վտանգներու սպառնալիքին ենթակայ են:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Թրքական թերթերը անգամ հակասութիւնը շեշտելով կու տան լուրը. Անգարայի դատախազութիւնը դատական հետապնդումի ձեռնարկած է Փոքրամասնութեան տեղեկագրին գլխաւոր հեղինակներուն՝ փրոֆ. Իպրահիմ Գապօղլուի եւ փրոֆ. Պասքըն Օրանի դէմ: Ցանցանք նկատուած առաջին կէտը այն է որ տեղեկագիրը փոխանակ "Թրքութիւն" եզրին, նախընտրած է "Թուրքիացիութիւն"ը: Երկու հեղինակները որպէս ամբաստանեալ դատախազութիւն կանչուած են հարցաքննուելու:

Տեղեկագիրը արդէն առաջին օրէն, բըկըսելով կառավարական շրջանակներէ, բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած էր: Դիմումներ կատարուած էին որ Գապօղլուի եւ Օրանի դէմ դատ բացուի, Հանրապետութեան արժէքները ոտնակոխած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

Հակազդողները գլխաւորաբար կ'առարկէն տեղեկագրին այն մօտեցումին, որով երկրին տարբեր ծագումի ակր փոքրամասնութիւնները "Թուրքիացի" որակումով կը միատարրուին մեծամասնութեան հետ: Այս մատնանշումով, հեղինակները նոյնիսկ "Սեւրեան հալածախտէ" վարակուած նկատողներ գտնուած են:

Հետաքննութեան լուրը "Միլլիյէթ" խորագրած էր. "Հայպա՞ մտածումը յանցանք չէր":

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 1)

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Կրասնոդարի հայկական կազմակերպութիւններէն խումբ մը միացած են "Համակարգող Խորհուրդ" անունով: Նպատակը ջանքերու համակարգումն է: 2005ի գլխաւոր գործունէութիւնը պիտի ըլլայ Ցեղասպանութեան 90ամեակին կազմակերպումը: Խորհուրդին մաս կը կազմեն Հայկական մշակութային կեդրոնը, Եկեղեցին, "Երկրամաս" թերթը, "Համշէն" կեդրոնը, Ռուսեւհայկական գործարար ընկերակցութիւնը, "Նարեկ" կեդրոնը, "Երկիր" երիտասարդական խումբը, "Հայրենիքի կանչ" միաւորումը:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՅՆ ԿԱՄՔԸ՝ ԴԱՐԷ ԴԱՐ

Ոչ մէկ ուժ կրնայ մեզ ետ կեցնել մեր հաւատքէն, - Այս յայտարարութեան մէջ կը խտանայ Վարդանանցի ամբողջ իմաստը:

Դաւանանք մը, որ կը անցնի դարերէ ի վեր, արհամարհելով բոլոր փոթորիկները: Մնալով տոկուն եւ անխախտ՝ շլացուցիչ լոյսերու թէ խաւարակուռ փոսերու թիւնը:

Ահա թէ ո՛ւր է այս հաւածական ժողովուրդին յարատեւութեան գաղտնիքը:

Հիմնականը՝ հաւատքին ձեւը չէ, այլ իմաստը: Ոչ թէ տառը, այլ բովանդակութիւը:

Դարեր առաջ ալ, երբ կրօնն եւ եկեղեցին էին որ ձեւ ու մարմին կուտային անոր, պայքարը կը ձգտէր մէկ նպատակի, - ապահովել մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը: Ծակատիլ՝ յայտնի թէ գաղտնի դաւերու, բարբարոսական բռնութեանց եւ հալածանքներու դէմ:

Մեր իմաստուն ժողովուրդին պատմութիւնը հարեւանցի կարդացած են անոնք որ միայն կրօնական, քրիստոնէական պայքար կը տեսնեն Վարդանանց պատերազմին մէջ:

Ցամի չնորհաց 451էն ալ, ինչպէս անկէ վերջ եւ մինչեւ այսօր, օտարին քաղաքական լուծն էր որ կ՚ըմբոստացնէր Վարդաններն ու Ղեւոնդները:

Այդ օրերուն ժողովուրդները այնքան հասուն չէին, որպէսզի կարենային մշակուած թանաձեւերու վերածել իրենց ազգային-քաղաքական պահանջները:

Վարիչ դասակարգը ինքն ալ հարկադրուած էր մատչելի լեզու մը գործածել:

Ժողովուրդ մը, որ Հայկ ու Բելի աւանդութիւնները լսած էր, անշուշտ բնազդաբար կը զգար անկախութեան, ազգային գոյութեան պահանջը:

Խորհրդային գրագէտ մը վերլուծելով Դ. Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպը, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագան.

-«Վէպում առնչւում են, միահիւսւում եւ շատ անգամ ժողովրդի գիտակցութեան մէջ նոյնանում հողի, ժողովրդի, հայրենիքի յաւերժութեան գաղափարները»:

Վէպին հեղինակը այս իրականութիւնը կը պարզէ ուրիշ պատկերով մը.

Իր նկարագրութեամբ, Վարդան Մամիկոնեան հայ ժողովուրդը կը նմանցնէ մեղուին,- «Ստիպում են՝ կուում է»: Եւ կը վկայէ, սպարապետին բերնով.

-«Մենք արիւնահեղութիւն չենք փնտռում. այլ փախչում ենք նրանից: Բայց եթէ արիւնահեղութիւնը շատ կը վազէ մեր յետեւից, մենք ետ կը շրջուենք»:

Եւ վերջապէս հայ շինականին դաւանանքը, այնքան պարզ եւ սրտառուչ.

-«Մենք ու մեր հողը մէկ ենք... Մեր կեանքը մեր հողի մէջ է: Գոկեցէք, է՛, կեանք չունենք»:

Այս գիտակցութեամբ է որ մեռան հազարներէսունեւվեց վկաները: Ինչպէս ուրիշ հարիւր հազարաւորներ՝ դարերու ընթացքին: Մինչեւ մեր օրերը, ուր Աւարայրի ժառանգորդները իրենց եղունգներով կը ճանկռտէին Հայաստանի լեռներն ու ձորերը, Սարդարապատի անապատն ու Բաշ-Ապարանը:

Զարհուրելի ելեւէջներ՝ շրջանէ շրջան եւ դէպքէ դէպք, բայց միշտ միեւնոյն գիծը,- կանգուն մնալ, տեւել, ազատ բոյն մը ապահովելով արեւուն տակ:

Երբեմն թուլցած են հաւատքն ու կամքը: Կամ կարճամիտ, կամկար առաջնորդներ կէս ճամբան մնացած են: Եւ կամ անոպայ դաւադիրներ ուզած են այս ու այն մասը առաջնորդել անճար բազմութիւնները, լուծի տակ պահելով զանոնք:

Երբեմն ալ, թշնամիներու ճնշումը հայաջինջ մոլեգնութիւնը այնքան զարհուրելի եղած են, որ կարծեր են թէ ամէն բան վերջացած է:

Դարերը իրենք հերքած են այս ենթադրութիւնները: Եւ իբրեւ թէ թմրած, մահամերձ առիծը նոր հրաշքներ գործած է, թաչերն արձակ՝ աշխարհի չորս հովերուն:

Երբ ժողովուրդ մը Վարդանանք կը տօնէ 1500 տարի անընդհատ, նոյն հաւատարմութեամբ կը նշանակէ թէ տէրն է իր ճակատագրին, բոլոր պարագաներուն մէջ:

Նոյն կամքը դարերու ընթացքին:

Շ.

24 Փետրուար 1949

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տղմուտի ափին արձանագրուած պատմական ճակատամարտը՝ 451ին, եզրափակիչ փուլերէն գլխաւորը կը կազմէր այն հետեւողական յամառ պայքարին, զոր մեր ժողովուրդը մղեց Գ. դարէն մինչեւ Ե. դար: Ի խնդիր ազգային ինքնուրոյն դէմքի ձեւաւորման, ամրապնդման եւ պահպանման: Նոյնպէս՝ քաղաքական անկախութեան: Վարդանանցը, ինքնին զօրեղ խոյանք մըն էր բիրտ ուժի դէմ: Արտասովոր գուպար մը՝ ընդդէմ բռնաւոր բռնանցքի: Դաժան կռուփի:

Որքա՜ն հաճոյ կը հնչեն քաղցրաբանիկ հոգեակին՝ Եղիշէի(*) սա հրաբորբ խօսքերը՝ ճակատող ուժերու մասին, մարտի արդիւնքի մասին, «Քանզի ո՛չ եթէ կողմ էր՝ որ յաղթեաց, եւ կողմ էր՝ որ պարտեցաւ, այլ քաջք ընդ քաջս ելեալ երկուքին կողմանքն ի պարտութիւն մատնեցան»: (Որովհետեւ ո՛չ թէ մէկ կողմը յաղթեց, եւ միւս կողմը պարտուեցաւ, այլ քաջերը քաջերու դէմ ելլելով՝ երկու կողմերն ալ պարտուեցան):

Պատմութիւնը կը թուալի բազմաթիւ եւ բազմաբնոյթ դէպքերու արձանագրութեամբ: Ճիշդ է, թէ դարէ դար ու շրջանէ շրջան, արարուածները իբր մանրամասնութիւն կամ պատմութիւն իրենց իւրայատուկ կաղապարն ու կշիռը կ՚ունենան: Ճիշդ է նաեւ սակայն, որ խորքին մէջ բոլորն ալ կը կազմեն շարունակական շղթայի մը մէկ մէկ օղակը՝ մեծ թէ փոքր, կարեւոր թէ աննշան:

Աւարայրէն Սարդարապատ՝ մանրամասները այդ երկար ու պերկ շղթային օղակներուն՝ շատ են ու բազմապիսի: Այլ սակայն ներքին աներեւոյթ գիծ մը զանոնք իրարու կը միացնէ, կը զօդէ՝ պարփելով, ներկայացնելով ամբողջութիւն մը:

Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը. մեր ժողովուրդին նկարագրին առընթեր, իր կնիքը կը դնէ մեր ազգային պատմութեան վրայ: Կամուրջը, որ էր ու կը մնայ Հայոց լեռնաշխարհը Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ, մեր պատմութեան երկարաձիգ շղթային ներքին հոլովոյթը կը հաստատէ, դրեթէ միշտ մնալով անփոփոխ:

Ցիրաւի, ինչո՞ւ մոռալ, որ եթէ 1914էն 1918 հայ ժողովուրդը իր բնօրրանին մէջ բնաջնջուելու սահմանուած թումբ մըն էր համաթրքութեան երազներով առաջնորդուող Իթթիհատական վոհմակին համար, նո՛յն ժողովուրդը այդ նո՛յն հողամասին վրայ նոյնպէս քանդուելու, առնուազն սանձուելու կոչուած պատուար մըն էր Սասանեան Պարսկաստանի հետապնդած ծրագիրներուն համար, Գ. դարու առաջին կէսէն մինչեւ Ե. դար: Եւ ահա՛ թէ ինչո՛ւ:

Գ. դարու առաջին կէսին Պարսկաստանի գահը կը գրաւէ Սասանեան հարստութեան հիմնադիրը: Արտաշիր իշխան թօթափելով Պարթեւ արքային լուծը՝ ինք զինք կը հռչակէ թագաւոր, 226ին: Նոր ինքնակալին մեծ ծրագիրը կ՚ըլլայ Աքեմենեան լայնատարած կայսրութեան վերահաստատումը, որու իրականացման համար անհրաժեշտ էր քանդել Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան սահմանները:

Այսպէս է, որ Հայաստան կրկին իր աշխարհագրական դիրքով «կամուրջ» կը դառնայ Արեւելք - Արեւմուտք պայքարի շրջագիծին մէջ: Արդարեւ, Պարսկաստանի քաղաքական յամառ ձգտումը կը դառնայ քանդել Հռոմէական և ապա անոր տեղը գրաւած Բիւզանդական կայսրութեան արեւելեան թեւը՝ Փոքր Ասիան, առնուազն անոր կարեւոր մասը իր ազդեցութեան գօտիին մէջ առնելով:

Սասանեան հարստութեան իրերայաջորդ գահակալները՝ Շապուհ Ա. (241/243-272), Շապուհ Բ. Երկարակեաց (309-379) հետեւողական երկար պայքարներէ ետք կը յաջողին պարտադրել Հռոմի եւ Բիւզանդիոնի, որ հրաժարին Հայաստանէ եւ Միջագետքէ: Շապուհ Գ.ի (383-388) օրօք մեր երկիրը կը մասնատուի բաժնուելով երկուքի՝ արեւմտեան մասը մնալով Բիւզանդիոնի հակակշռին տակ, իսկ արեւելեանը դառնալով ենթակայ Պարսկաստանի(**):

Ասով սակայն, փաստօրէն կ՚իրականանար Սասանեան Պարսկաստանի աշխարհակալական ծրագրին մէկ մասը: Ստուգիւ, այս վերջինը չէր անդիտանար, որ քրիստոնէութեան մուտքով եւ պետականացումով (301), գիրերու գիւտով (404) եւ ասով ծնունդ առնող ու բուռն թափով ծաղկող մեր մշակոյթին այլազան երեսները՝ գրաւոր թէ բանաւոր, հոգեւոր թէ աշխարհիկ, նորաստեղծ կրօնատեղիները եւ այլ, խոր բաժանում մը ստեղծած էին մեր եւ իր միջեւ: Խրամատ մը, որ կը շարունակուէր ընդլայնիլ, խորանալ ու դառնալ անանց: Հետեւաբար, հարկ էր քանդել այս հոգեւոր պատուարը:

Քաղաքական անկախութեան ջնջումէն ետք, անհրաժեշտ էր ջնջել մտքի, հոգիի անկախութիւնը:

Հոս է, որ կը ծառանայ մեր ժողովուրդին միահամուռ կամքը՝ ՈՉ պատասխանել ազգի մը գոյութիւնը վտանգի տակ դնող պահանջին:

Աւարայրը, ուրեմն, առաջին առթիւ խոյանք մըն էր ի խնդիր ազգային դիմագիծի անաղարտ պահպանման, յարատեւ գոյատեւման:

Պարսիկը, աշխարհակալական տենչերով յղփացած, չըմբռնեց, թէ եթէ կարելի էր զինու զօրութեամբ պարտութեան մատնել ժողովուրդներ ու հպատակեցնել երկիրներ, չէր կրնար նոյն բիրտ ուժով ծունկի բերել ժողովուրդ մը, որ չուզեր մեռնիլ:

Եւ, սրբազան ՈՉ մը նուիրագործուեցաւ 1036 վկաներու արիւնով:

Սրբազան ՈՉ մըն ալ արձանագրուեցաւ դարեր ետք, 1918 Մայիս 28ին, Աւարայրէն ոչ շատ հեռու, այս անգամ Սարդարապատի մէջ:

Հոգեւոր-մշակութային գիծով պայքար մըն ալ կայ նաեւ այսօր: Արդարեւ, հոս թէ հոն, բոլոր ծագերուն, մեր ժողովուրդին հարուստ գանձարանը կողոպտելու ձգտող ուժեր կան: Մեզ՝ մեր ինքնութենէն պարպելու միտող շարժումներ կան: Կայ օտար երկինքը, որ ատէպ արտասովոր, ատէպ զարտուղի ուղիներով եւ միջոցներով կը ձգտի խաթարել մեր դէմքը Հայկազեան: Զայն այլասերել: Դարձնել անդէմ:

Հարկ է, ուստի, կրկին ՈՉ պատասխանել մեր ինքնութիւնը քանդելու կոչուած քօղարկեալ բոլոր ուժերուն, ձգտումներուն եւ երեւոյթներուն դէմ:

Հարկ է սուրբ նշխարի մը նման պահել ու պահպանել մեր պապերէն մեզի փոխանցուած նուիրական մասունքը՝ մեր լեզուն, մեր մշակոյթը: Նոյնպէս, մեր նախնեաց հաւատքը հայրենական:

Վարդանանցին առթիւ կրկնենք այս նշանախօսքը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ:

(*) Որակումը՝ Հ. Ղ. Ալիշանի:

(**) Երկուքի բաժանման թուականը՝ 387:

ՋՈՒՐԸ՝ ԿԵԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՐԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ջուրը մարդ անհատի կեանքին համար երկրորդ հիմնական տարրն է: Թթուածինը առաջին հիմնական տարրը կը նկատուի: Եթէ անհատ մը իր մարմնին ջուրին քսան առ հարիւրը կորսնցնէ առանց վերստանալու զայն, կրնայ մահանալ:

Ջուրը մարմնին յիսունէն եօթանասուն առ հարիւրը կը կազմէ, տարածուած բջիջներուն ներսը եւ դուրսը: Ջուրին քանակը աւելի է կակուղ հիւսկէններուն մէջ, հետեւաբար տղայ մարդոց մարմնին մէջ գտնուող ջուրին տոկոսը աւելի բարձր է կիներուն մարմնին մէջ գտնուող ջուրի տոկոսէն, որովհետեւ տղամարդոց մարմինը շատ աւելի քիչ ճարպ կը պարունակէ, քան կիներունը: Տղամարդուն մարմնին ճարպին միջին տոկոսը 15% է, մինչ կնոջ՝ 22%:

Մարմնի բոլոր հիւսկէնները ջուր կը պարունակեն, սակայն, տարբեր տոկոսներով: Մկաններու հիւսկէնները կը պարունակեն ութսուն առ հարիւր ջուր, մինչ ճարպերու հիւսկէնները կը պարունակեն շուրջ 25 առ հարիւր ջուր:

ՋՈՒՐԻՆ ԴԵՐԸ ՄԱՐՄՆԻՆ ՄԷՋ

1. Ջուրը այն հիմնական կազմուածքն է, որուն ներքեւ կը շարժին եւ կը տեղափոխուին բոլոր հեղուկները, ներառեալ մարսողական անզիմները, արեան հիւսկէնները եւ մէզի արտադրութիւնը:

2. Ջուրը միակ հեղուկն է, որ հաւասարակշռուած քանակութեամբ աղեր կը պարունակէ եւ ազդեցութիւն չի կրեր մարմնին մէջ գտնուող տարրերէ եւ չի միանար անոնց հետ:

3. Ջուրը հիմնական դերակատարն է, որ կը հալեցնէ մարսուելիք բոլոր տարրերը, ինչպէս նաեւ կը հալեցնէ մարմնէն դուրս եկող անպէտ տարրերը: Ան մարմնին առիթ կու տայ ձերբազատելու մարսողութեան անպէտ տարրերէն երիկամներու, թոքերու, մորթի եւ մարսողական անցքերու միջոցով:

4. Ջուրը կը կանոնաւորէ մարմնին ընդհանուր ջերմութիւնը:

5. Ջուրը ոչ միայն մարսողութեան անպէտ տարրերը կը հալեցնէ, այլեւ կ՚օգնէ հալեցնող կամ կակուղցնող տարրերու արտադրման: Ան նաեւ մեծ դեր ունի շնչառական գործարաններու եւ մարմնին յօդերը կակուղցնող հեղուկներու արտադրութեան մէջ: Ան հիմնական դեր ունի նաեւ լորձունքի արտադրութեան մէջ, որ կ՚օգնէ մարսողութեան եւ կը դիւրացնէ կուլ տալու գործողութիւնը:

6. Ջուրը, արեան քանակը պահպանող հիմնական տարրն է:

ՋՈՒՐԻՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

– Ջուր կամ այլ հեղուկներ խմելը՝ 155-500 միլիլիթր

– Ջուրը, որ ուտելիքներուն մէջ կը գտնուի՝ 700–1000 միլիլիթր

– Ջուրը, որ մարմնի մէջ գտնուող սնունդի օքսիտացման արդիւնքն է՝ 200 - 300 միլիլիթր.

Ընդամէնը՝ 1450–2800 միլիլիթր:

ՋՈՒՐԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Մարմնին ջուրի արագ կորուստը կը պատճառէ չորացում, որ կը պատահի շարունակական փորհարութեան եւ փսխուքի պատճառով: Այս մէկը կրնայ պատահիլ մանաւանդ երախաներու մօտ: Մարմինը օրական ջուր կը կորսնցնէ հետեւեալ միջոցներով.

1. Կեղտի միջոցով՝ 150 միլիլիթր

2. Մէզի միջոցով՝ 500–1400 միլիլիթր

3. Թոքերու միջոցով՝ 350 միլիլիթր

4. Շնչառութեան միջոցով՝ 450–2800 միլիլիթր

5. Մորթի միջոցով՝ 1450–2800 միլիլիթր:

ՋՈՒՐԻ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Ջուրի կորուստը կը պատահի նաեւ արտաշնչման պարագային, ինչպէս նաեւ՝ սնուցականոնի հետեւերու պարագային: Հետեւաբար պէտք է պահպանել մարմնի ֆիզիքական եւ քիմիական գործունէութեան հաւասարակշռութիւնը:

Երիկամներուն մէջ ջուրի կորուստը անմիջական կապ ունի աւելորդ տարրերուն հետ, որոնք պէտք է հալին նոյնինքն ջուրին միջոցով: Իր բնական ընթացքով, մարմինը օրական կը կորսնցնէ 600 միլիլիթր ջուր, մէզի միջոցով: Փրոթէինով աղքատ ուտելիքները կը նուազեցնեն մէզի արտադրման քանակը, հետեւաբար կը նուազեցնեն ջուրի արտաքսման քանակը մարմնէն:

Իսկ մորթի միջոցով ջուրի կորուստը տեղի կ՚ունենայ մորթի մակերեսէն:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՑՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) "Նարեկեան" սրահին մէջ, Յունուար 15ին, Ուսուցչաց Հիմնարկի անունով վարչութեան անդամներէն ուսուցչուհի Աղաւնի Եղեկէլի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր "Ուսուցիչներու հետ գրական զեկոյց"ի շարքին տարւոյն առաջինը, կրկին Ռոպէր Հատտէճեանի առաջնորդութեամբ ու զրոյցներով: Հաւաքոյթը Գիրերու գիւտի 1600ամեակի առաջին նշումներէն եղած է եւ շուրջ երկու ու կէս ժամ, դպրոցներու տնօրէններ եւ ուսուցիչներ խանդավառիչ մթնոլորտ մը ստեղծած են: Ռ. Հատտէճեանի ղեկավարութեամբ կիրառուած յայտագիրը բացուած է Ուսուցչաց Հիմնարկի քառասնամեակի ողջոյնով մը: Հիմնարկին այդ տարեդարձը առիթ եղած է որ անոր անդամները նկատուող ուսուցիչները իմանան թէ այս հաստատութիւնը զանազան տեղերէ անցնելով հասած է այս հանգրուանին: Այսպէս, Տիկին Աղաւնի Եղեկէլ հաւաքոյթը բանալէ ետք հրաւիրած է Հիմնարկի վարչութեան երկու ծանօթ դէմքերը՝ Արամ Գամպուրեան եւ Ժիլպէր Բարունակեան, որոնք իրենց ուղերձները կարդացած են: Անոնք հետաքրքրական տուեալներ ներկայացուցած են եւ յիշեցուցած ինչ որ անծանօթ կը մնայ այսօրուան սերունդին: Ցիշատակուած են անունները բոլոր երախտաշատ անձերուն, մասնաւորաբար տոքթ. Շահնուր Շահէնին որ այնքան վաստակ ունեցած է հաստատութեան անցեալի գործունէութեան մէջ: Այնուհետեւ բեմը յանձնուած է Ռ. Հատտէճեանի որ յիշած է Հիմնարկին հրատարակութիւնները, մասնաւորաբար Յակոբ Մարթայեանի "Հայ մշակոյթի համայնապատկերը" կոթողային գործը, "Ժպիտ" մանկանց ամսաթերթը եւ Հիմնարկին աւանդական օրացոյցը: Դիտել տուած է, որ այս տարի կայ յոբելեան մը, որու կողքին բոլոր քառասնամեակները, հարիւրամեակները 500ամեակները շուքի մէջ կը մնան: Անիկա Հայ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակն է եւ այս տարի բոլոր գիտակից Հայերը ամբողջ տարի մը պիտի ժամադրուին այս յոբելեանին հետ: Ֆէրիգիւղի Մէրամէթճեան վարժարանի 30 աշակերտները, երբեմն առանձին, երբեմն խմբովին կարդացած են Ռ. Հատտէճեանի կողմէ գրուած "Կաղանդի գիշեր մը մեր գրականութեան մէջ" խորագրեալ յօդուածը, որու մէջ արտասանած են նաեւ քերթուածներ զանազան բանաստեղծներէ: Ապա, Ռ. Հատտէճեան բացատրած է թէ ժամանակակից հեղինակները որքան երջանիկ են որ իրենց գործերը կը կարդացուին դպրոցներու մէջ: Կեդրոնականի աշակերտներն ալ ներկայացուցած են լիբանահայ երգիծաբան Յակոբ Պէքարեանի Թատերգութեան վերածուած մէկ գրութիւնը: Ցաջորդ բաժնին մէջ, Ռ. Հատտէճեանի միացած են նաեւ Սիլվա Կոմիկեան եւ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան: Ապա, Մարմարայի խմբագրապետը ծանօթացուցած է Հալէպէն հիւրաբար Պոլիս գտնուող ուսուցչուհի Սալբի Գասպարեանը: Ան տպաւորիչ ելոյթ մը ունեցած է եւ յայտնած թէ քանի մը օր է մեծ խանդավառութեամբ հետեւած է քաղաքին կրթական եւ մշակութային շարժումներուն ու վստահեցուցած որ նահանջ չէ տեսած: Ան յիշած է նաեւ Ռ. Հատտէճեանի վերջին գիրքին մեկենաս՝ Արմէն Ցարութիւնեանի այն հարցումը թէ "Ե՞րբ միւս գաղութներն ալ Ռ. Հատտէճեաններ պիտի ունենան": Այնուհետեւ Ռ. Հատտէճեան կրկին ծանրացած է Մեսրոպ Մաշտոցի հրաշագործութեան, Հայոց Գիրերու Գիւտի խորհուրդին վրայ: Մաքրուհի Պ. Յակոբեան կարդացած է Ա. Զօպանեանի "Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուի" կտորը: Արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան եւ հանդիպումը վերջ գտած է Տիկին Ա. Եղեկէլի շնորհակալութեան խօսքով: Ներկաները հաւաքուած են Մատենադարանի սրահը ուր Խաթեան Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր:

⁂

ԵՈՒԹԱՅԻ (ԱՄՆ) իր բնակարանին մէջ, Ցունուար 7ին հրդեհի զոհ գացած է անգլիագիր գրող Լէոնարտօ Ալիշան: Ծնած էր Թեհրան 1973ին եւ իր բարձրագոյն ուսումը ստանալու համար անցած էր Միացեալ – Նահանգներ: Դասաւանդած է պարսկական գրականութիւն եւ բաղդատական գրականութիւն Եութայի համալսարանը (Սոլթ Լէյք Սիթի): Իր բանաստեղծութիւններն ու արձակ էջերը հրատարակուած են ամերիկեան եւ միջազգային պարբերականներու մէջ:

⁂

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած եւ Թարգմանչաց վարժարանի հիմնարկութեան 220րդ տարեդարձը տօնուած են Ցունուար 16ին ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին ժողովուրդը հաւաքուած է սիրոյ սեղաններու շուրջ. գնահատուած է մանաւանդ որ բոլոր ատենախօսները հայերէն արտայայտուած են Գիրերու Գիւտին 1600ամեակին առաջին օրերուն իսկ: Թաղային խորհուրդի ատենապետը Իսկէնտէր Շահինկէօզ, Մատաղի յանձնախումբի ատենապետ Ժիրայր Տաղտէվիրէնէլ եւ վարժարանի հիմնադիր Հայկ Ասլանեան բացատրութիւններ տուած են Թաղին ու վարժարանի գործերուն մասին: Հայկ Ասլանեան դիտել տուած է որ վարժարանը անցեալ տարի 26 շրջանաւարտներ տուած է եւ թէ ամէն օր եօթը մինիպիւսներով աշակերտներ կը փոխադրուին եւ ճաշ կը տրուի անոնց: Աշակերտները գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են նաեւ Հայերէն փոքր ելոյթներ ունեցած են: Հուսկ բանքը արտասանած է պատրիարքը, դիտել տալով որ եկեղեցին եւ դպրոցը երկու ամէնէն հիմնական հաստատութիւններն են:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի "Ա. Ահարոնեան" սրահին մէջ, Ցունուար 13ին, ՀՕՄ-ի Սօսէ մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ խրախճանք մը տեղի ունեցած է Ամանորի առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Լուսին Փալանճեան, խօսք առած է նաեւ Սօսէ մասնաճիւղի ատենապետուհին Լիւսի Շահինեան: Ճաշի աւարտին, Լուսին Փալանճեանի առաջնորդութեամբ բեմ բարձրացած են աշակերտները եւ ներկայացուցած Էրզրումի, Խարբերդի, Սասնոյ, Մշոյ, Շատախի, Լոռի, Երեւանի, Սալմաստի, Արաբկիրի, Տրապիզոնի, Տիգրանակերտի, Վանի, Արցախի, Ուրֆայի, Մարզուանի, Մուսա լերան տարազները: Տարազներու այս ցուցադրութեան ընթացքին երկու սեռէ աշակերտներ բացատրութիւններ տուած են իւրաքանչիւր շրջանի մէջ Ամանորի տօնախմբութեան աւանդութիւններուն մասին: Աշակերտները հանգանակած են նաեւ 2700 տոլար Հայաստանի որբերու ֆոնտին եւ 237 տոլար Ջաւախքի օգնութեան ֆոնտին:

⁂

ՊԷՑՕՂԼՈՒԻ "Նարեկեան" սրահին մէջ, Ցունուար 16ին երգահանդէս մը տուած են սոփրանօ Գարին Եասթանկաչզըլ եւ թենոր Արի Խոիրնէ, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է: Ցայտագիրը կազմուած էր Վիվալտիի, Փուչինիի, Շուպէրթի, Կրիկի, Մասընէի, Վերտիի, Տվորժաքի, Լեհարի գործերէն, որոնց վրայ աւելցած են Սիրվարդ Գարամանուկի եւ Ա. Անասեանի գործերէն հատուածներ: Սոփրանօն, որ նաեւ բժշկական ուսանողուհի է, յայտնութիւն մը եղած է Պոլսոյ հայութեան համար:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահը, Ցունուար 17ին դասախօսութիւն մը տուած է Սալբի Գասպարեան (Հալէպէն) միջազգային եւ հայ մամուլի պատմութեան մասին: Նիւթը գիրքով ալ լոյս տեսած է եւ Ս. Գասպարեան հատուածներ կարդացած է հատորէն: Աւարտին, ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Ժամանակի խմբագիր տիկին Նատիա Գոչունեան եւ Մարմարայի խմբագիր Ռ. Հատտէճեան:

Քրտինքին կամ մորթին միջոցով ջուրի կորուստը անհրաժեշտ է մարմնին ջերմութիւնը հաւասարակշռելու համար:

ՋՈՒՐԻ ԿՈՐՈՒՍՏԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ծարաւի զգացումը մարմնէն ջուրի կորուստին հետեւանքն է: Ցոգնութենէն ետք, նախքան ծարաւ զգալը ենթական պէտք է ջուր խմէ: Եթէ ծարաւը չյագեցաւ ջուրով, ենթական գլխապտոյտ կ'ունենայ եւ գերյոգնութիւն կը զգայ: Ծայրագոյն պարագաներուն, ծարաւը կրնայ մահուան պատճառ դառնալ:

ՋՈՒՐԻ ՉԱՓԱԶԱՆՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ջուր խմելու չափազանցութիւնը պատճառ կը դառնայ մարմնի ջերմութեան նուազեցման, դողի, յարատեւօրէն միզելու եւ ուշաթափութեան: Ջուր խմելու չափազանցութիւնը կրնայ պատճառ դառնալ նաեւ մարմնի կենսանիւթերու կորուստին եւ երիկամներու հարցերու: Ծայրագոյն պարագաներուն, ենթական կրնայ թունաւորուիլ ջուրէն:

ՋՈՒՐԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

Ջուրի հիմնական աղբիւրը ջուրն է: Ջուր գոյութիւն ունի հեղուկներու մէջ: Ուտելիքները նաեւ ջուր կը պարունակեն: Պտուղներուն եւ բանջարեղէններուն մեծամասնութիւնը 95 առ հարիւր ջուր կը պարունակէ, իսկ միսի ու պանիրի տեսակները կը պարունակեն 50 առ հարիւր ջուր: Մարդ անհատին ջուրի պէտքը կը տարբերի նայած անոր սննդականոնին, օրուան մէջ անոր կատարած գործունէութեան, ինչպէս նաեւ օդին խոնաւութեան ու ջերմութեան: Ընդհանուր առմամբ, եթէ օդին միջին ջերմութիւնը նկատի ունենանք, մարդ անհատին ջուրի օրուան պէտքը հետեւեալն է՝ 1-1,5 միլիլիթր / քալորի՝ չափահասներուն համար, իսկ 1,5 – 2 միլիլիթր / քալորի՝ երախաներուն համար:

ՔԱՐԼԱ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

"Ազդակ"

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱՑՕ ՆԱՒԼԸԳԱԲՈՒԻ ՅԻՄԱՐԱՆՈՑԸ

Այսպէս ահա յաջողեցաւ հիւանդանոցի գործը եւ Միքայէլ Փիշմիշեան եւ Ցարութիւն Երկանեան ամիրաները գործին հսկողութիւնը իրենց վրայ առին: Շինութիւնը պիտի կառուցանէր կայսերական ճարտարապետ Կարապետ ամիրա Պալեան, որուն պիտի օգնէր Յովհաննէս ամիրա Սէրվէրեան: Հիւանդանոցի կառուցումին համար պէտք կար քսան հազար քսակ ոսկիի, որուն կէսէն աւելին տըւաւ Ցարութիւն ամիրա Պէզճեան:

Պէզճեանի հիւանդութիւնը հետզհետէ կը ծանրանար:

- Վերջին օրերս Աստուծմէ երկու բան կ'ուզէի, մէկը եղաւ կը մնայ միւսը, կ'ըսէր օր մը շուրջը հաւաքուած բարեկամներուն: Նախ Յակոբ Տիւզեանի փողերանոցի պետ նշանակուիլը եւ յետոյ հիւանդանոցին շինութիւնը:

Յակոբ Տիւզեան յուզուեցաւ:

-Սիրելի Ամիրա շնորհակալ եմ, անհունս շնորհակալ եմ, դուն մեր ընտանիքին բարերարն ես եւ մեր պատիւը վերահաստատեցիր: Գիտե՞ս Ամիրա, հօրաքոյրս Սրբուհի Ֆրանսայէն շնորհաւորական նամակ մը գրած էր, որուն մէջ քեզ կ'ուղղարկէ իր քրոջական ողջոյնը:

Յանկարծ Պէզճեանի աչքերը փայլեցան երկնային հուրով մը:

– Իրա՞ւ, ի՞նչ կը գրէ Տիկին Սրբուհին:

Յակոբ գրպանէն հանեց նամակը:

- Քու մասին գրածը կարդամ. «Ցարութիւն ամիրան մարդ մը չէ, այլ հրեշտակ մը: Եթէ գիտնայիր թէ ան ինչպէս մահուընէ ազատած էր հայրս եւ ինքզինքը վըտանգելով ինչպէս կրցած էր մեզ մեծ աղէտէն կարելի չափով փրկել, այն ատեն կը հասկնայիր թէ իրական հրեշտակ մըն է ան,» եւ այլն:

– Խնդրեմ Յակոբ այդ եսայլնը կարդայ:

Յակոբ չուզեց կարդալ: Բայց Ամիրան ստիպեց չկրցաւ մերժել:

– «Այն համոզումը ունէի թէ գիս շատ հաւնած էր, բայց իմ երիտասարդութեանս ես շատ թեթեւսօլիկ եղած եմ: Ցարութիւն մարդ մըն էր որուն կարելի էր վստահիլ ու ապաւինիլ: Մեր ընտանիքին համար սիւն մը եղաւ ան: Ըսէ իրեն թէ զինքը իբր եղբայր կը սիրեմ այսօր, այնպէս ինչպէս երէկ: Ըսէ իրեն թէ սէրս աւելցաւ քեզ համար ըրած կարգադրութիւնը լսելէ վերջ: Կ'ուզէի որ երիտասարդութեանս կարողացած ըլլայի սիրել զինքը: Անոր ոսկի սիրտը սիրոյ արժանի էր: Այս վերջին մասը աւելի լաւ կ'ընես եթէ իրեն չըսես»:

Պէզճեանի դէմքին վրայ տխուր ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ:

– Նոյն Սրբուհին է, նոյն անկեղծ կինն է, շատ սիրած էի զինքը:

Պահ մը լռեց:

- Քոյր մը ըլլալով շատ սիրած էի:

Յակոբ Տիւզեան ժպտեցաւ:

– Ամիրա, վստահ, դուն մեր ընտանիքին բարերար հրեշտակն ես: Դուն այնքան բարիք ըրած ես մեզի, որ ես անձամբ պիտի երթամ ամէն օր Եոտիքուլէ հիւանդանոցի շինութիւնը փութացնելու համար: Այսպէսով կ'ուզեմ ես ալ քեզի ծառայութիւն մը ընել:

- Ձեր բոլորէն կը խնդրեմ որ փութացնէք հիւանդանոցը. կ'ուզեմ նախ տեսնել. յետոյ մեռնիլ:

- Անհոգ եղիր Ամիրա, հիւանդանոցը կը շինուի ու դեռ շատ մը բարեգործութիւններ կ'ընես: Քու կամքդ պէտք է յաղթէ հիւանդութեանդ:

- Հոգիս ձեզ խրատներ կու տայ բայց ոչ մարմինս. մարմինս շատ տկարացած է.

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԱՆՈՂՈՔ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր «սիրոզ» կ'ըսեն այն անողոք հիւանդութեան որ սկսած էր կրծել մեծ հայուն մարմինը: Առաջինի եւ ժուժկալ մարդ մը եղած էր Պէզճեան, միայն աշխատանքը ունեցած էր հաճոյք, և սակայն հիւանդութիւնը ոչ առաքինութիւն կը ճանչնայ եւ ոչ ալ բարեգործութիւն: Երբ իր ճիրանները մխրճէ իր զոհին մարմնոյն, կը սկսի կամաց կամաց մաշեցնել զայն:

Սուլթան Մահմուտ գիտէր Գազազի հիւանդութիւնը եւ այդ պատճառով հրաման ըրած էր որ երբ պալատ գայ սանդուխներէն չելլէ եւ վարի յարկը հանգստանայ: Գազազ սակայն օր մը հիւանդ վիճակի մէջ պալատ գնաց եւ վեր բարձրացաւ սանդուխներէն: Սուլթան Մահմուտ սրտնեղած ըսաւ թէ պիտի զայրանար եթէ ուրիշ անգամ սանդուխներէն ելլէր:

- Արթին, դուն իմ կայսրութեանս սիւնն ես, բժշկապետս կ'ըսէ թէ Պուրսան եւ Եալովան լաւ կու գայ քեզի: Հրաման ըրի որ հոն քեզի համար հանգստաւէտ բնակարաններ պատրաստեն:

Արդարեւ Գազազ իր անձնական բժիշկին՝ Նիքօլաքիի հետ նախ Եալովա, յետոյ Պուրսա գնաց:

Բայց ջերմուկները ոչ մէկ օգուտ ըրին եւ ան տխուր դարձաւ Իսթանպուլ իր սիրելիներուն մօտ:

Այսպէս օրէ օր սկսած էր հիւծիլ Պէզճեան: Սուլթանին ղրկած բժիշկներն ալ չէին կրցած դարման մը գտնել իրեն: Պուրսա երթալ յանձնարարած էին, բայց հոնկէ օգուտ մը չտեսաւ, շուտով վերադարձաւ. երբ Սուլթանը լուրը առաւ, հրամայեց իր բժիշկներուն ամէն օր երթալ ու քննել զինքը:

(Շար. 88)

Մելինէ Քէպապճեան, կինը

Նատիա եւ Լեւոն Քէպապճեան, ծնողքը

Ալէն եւ Թանիա Քէպապճեան, եղբայրը եւ հարսը

ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որոնք զինք սիրած են

մեծ վիշտով կ'ողբան

ՔՐԻՍԹՈՖ ԱՐՄԷՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ

կորուստը, որ պատահեցաւ 34 տարեկանին, Հինգշաբթի, Յունուար 27ին, Երեւան (Հայաստան) :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 4, 2005, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

Ըստ իր փափաքին, դիակիզումէն վերջ աճիւնները պիտի սփռուին Հայաստանի հողին վրայ :

Անոնք որոնք կը փափաքին, փոխան ծաղիկի նուէրներ կրնան ընել ի նպաստ

Femmes Courage Solidarité-ի
53 rue de la Montagne de l'Espérou
75015 Paris

Méliné Kebabdjian, *son épouse*

Nadya et Léon Kébabdjian, *ses parents*

Alain et Tania Kébabdjian, *son frère et sa belle-sœur*

Ainsi que tous ceux qui l'ont aimé

ont l'immense tristesse de faire part de la perte de

Christophe-Armen KEBABDJIAN

à 34 ans, survenue le jeudi 27 janvier 2005 à Erévan (Arménie).

La cérémonie religieuse sera célébrée le vendredi 4 février 2005 à 14 heures 30, en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

Selon sa volonté son corps sera incinéré et ses cendres seront dispersées en Arménie.

Pour ceux qui le souhaitent, en lieu et place de fleurs, un don en faveur des :

Femmes Courage Solidarité
53 rue de la Montagne de l'Espérou
75015 Paris

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10·30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին :

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ :

Ժամերգութիւն՝	*ժամը* 8·45ին,
Արեւագալ՝	*ժամը* 9·45ին,
Պատարագ՝	*ժամը* 10·30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·45ին :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 3 : Տօն Սրբոց վարդանանց Զօրավարացն Միրոյ՝ 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին (451 թուին) "Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց" :

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց :

Սկիզբ պաշտամանց՝	*ժամը* 9ին,
Պատարագ՝	*ժամը* 10ին :

Ի ժամու պատարագին, աղօթիւք եւ բարեմաղթութեամբք "Հայրապետական Մաղթանք" կը կատարուի Վեհափառ Հայրապետի արեւշատութեան համար :

Ծանօթ. – Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար :

ՇԱԲԱԹ, փետրուար 5 : Տօն Կոստանդնուպոլսոյ Սրբոյ ժողովոյն (381 ամին) հարիւր եւ յիսուն հայրապետացն :

Ժամը 16·30ին Երեկոյեան Ժամերգութեան ընթացքին կը վարագուրեն Սուրբ Սեղանը (Խորանը) :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

"Յառաջ"ի բաժանորդագրութեան սակերն են. –

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա

Տարեկան	250 Եւրօ
Վեցամսեայ	135 Եւրօ

Ա Ր Տ Ա Ս Ա Հ Մ Ա Ն

ՏԱՐԵԿԱՆ

Ամէնօրեայ առաքում	300 Եւրօ
Շաբաթական առաքում	270 Եւրօ

Օդանաւային առաքումներու համար դիմել վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէօլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 15ին "Տրնի Փավիյն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը :

□

«ՊԷՕՐԷԿ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղին տարեկան «պէօրէկ»*ի հաւաքոյթը, Շաբաթ, Փետր. 5, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը :*

Գեղարուեստական յայտագիրը կը ներկայացնէ երգչուհի Վերոնիք :

Մասնակցութիւն՝ 17 Եւրօ, ներառեալ վիճակահանութեան երկու տոմս :

Արձանագրուելու համար դիմեցէք Ռոզին, հեռաձայնելով՝ 04·78·49·19·44 թիւին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէրի "Ակնունի" մասնաճիւղը, Յունուար 8ին, Հայկական Ծընընդեան առթիւ կազմակերպուած պարահանդէսին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Մանուկ Գուաֆիւր 150 Եւրօ, Սոսիէթէ Փէ.էՍ.Ի. 2000 (Տիկին Սարաճեան եւ Պ. Թոմա) 150 Եւրօ :

***

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 400 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեանէ :

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville-lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **S O I R E E C A B A R E T** animée par

MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

T E L E V I S I O N
FRANCE 2

Dimanche 6 février à 9 heures 30 : «Entretien avec le Patriarche Arménien Catholique Nercès-Bedros XIX».

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

« ՅԱՌԱՋ »ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան :

L'U. C. F. A. F.
Paris-Ile-de-France

vous invite à son
A S S E M B L E E   G E N E R A L E   A N N U E L L E
Samedi 12 février 2005 à 16h précises
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro: République)

Ordre du jour :

— Rapport d'activités et projets pour l'année 2005
— Bilan financier
— Election du Bureau
— Divers
— Remise des cartes de membres de l'année 2005

Suivi d'un pot d'amitié

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris. (Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4
VENDREDI
4 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·128 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·128

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ժ. Լ. ՏԸՊՐԷ ԹՈՒՐՔԻԱ ԳՆԱՑ

ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ ՆԱԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ չորս օրուան այցելութիւն մը կը կատարէ Անգարա եւ Պոլիս, ինչ որ որակած է.– "հանդարտ յեղափոխութիւն մը": Իրեն կ'ընկերանան Ազգ. Ժողովի չորս յանձնախումբերու նախագահները յանձինս Պերնար Աքոյէի (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Հերվէ Մորէնի (Իւ. Տէ. էՖ.), Ժան-Մարք Էյրոյի (ընկերվարական) եւ Ալէն Պօքէի (համայնավար): Ժ.-Լ. Տըպրէ կը յայտարարէ որ իր պատասխանատուութիւնն է թոյլ տալ խումբերու նախագահներուն, իրենց զանազանութեամբ, որ լսեն, մօտիկ ըլլեն եւ հասկնան: Թուրք քաղաքական գլխաւոր դէկավարները կը բացատրեն որ Ժ.-Լ. Տըպրէ շատ գոհ է կազմակերպելով բոլորովին աննախընթաց այս ճամբորդութիւնը: Ինք յուսախաբ եղած է Ազգ. Ժողովի երկու վիճարկումներէն եւ կ'ուզէ որ Ժողովը միանայ Թուրքիոյ անդամակցութեան գործընթացին: Խօրէն երեսփոխանը նկատած է որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, աջ թէ ձախ, տարակարծութիւն ստեղծած է եւ կրնայ դեր խաղալ Եւրոպական Սահմանադրութեան հանրաքուէին վրայ: Կ'ուզէ "անձնական հակազդեցութիւններէն", "ի յառաջագունէ" կարծիքներէն անդին անցնիլ: Ինք կ'ըսէ. "Սկզբունքի դիրք չունիմ: Թուրքիոյ հանդէպ, որ Եւրոպայի դուռը կը թակէ, երկու դիրք կարելի է ունենալ.– քիթ ու բերնին դուռը գոցել կամ՝ լուծումը –որ իմ նախընտրութիւնս է– տեսնել թէ կրնանք միասին ապրիլ նոյն տան մէջ": Այլ խօսքով, Տըպրէ –աւելի քան երբեք հաւատարիմ Շիրաքի– աւելի մօտ է անոր դիրքին:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը Հինգշաբթի օր կ'ընդունուէր Ռ.-Թ. Էրտողանի կողմէ, ապա, Ազգ. Ժողովի նախագահին: Ուրբաթ օր տեսակցութիւն մը կար Հանրապետութեան նախագահին հետ: Կ'ընդունուի նաեւ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին Մեսրոպ Բ.ի կողմէ: Ապա Եւրոպական օրէնքներուն հետ ներդաշնակութեան նախագահ Եաշար Եաքըշի հետ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ: Տըպրէ ուզած է նաեւ հանդիպիլ Ֆրանսախօս երեսփոխաններու եւ ուսանողներու հետ, ոչ կառավարական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն (մարդկային իրաւանց պատճառաւ), ուսուցիչներու եւ զանազան անձնաւորութեանց: Շաբաթ օր, պատուիրակութիւնը կը տեսնուի Պոլսոյ համալսարանի եւ Կալաթասարայի լիսէին տեսուչներուն հետ, նախքան ճաշի հիւրը ըլլալը, Թոփգարուի պալատը իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի մը: Տըպրէ ճշդած է որ սկիզբն է ճամբորդութիւններու շարքի մը Թուրքիա, կ'ուզէ որ անոնք կատարուին ամէն տարի կամ 18 ամիսը անգամ մը, որպէսզի տեսնեն յեղաշրջումները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ առողջական վիճակը բարելաւուած էր Փետր. 3ին եւ շրջապատը լաւատես էր, մինչ Լեհաստանէն Վատիկան, բոլոր կաթողիկէները կ'աղօթէին: Յովհաննէս – Պօղոս Բ. քանի մը օր պէտք է հիւանդանոցը մնայ, յայտարարած է Վատիկանի բանբերը: Պապը կը գտնուի Ճեմելլի հիւանդանոցին 10րդ յարկը, ուր յատուկ յարկաբաժին մը վերապահուած է իրեն: Վատիկանի մօտ, հիւանդանոցը մեծ համբաւ կը վայելէ վիրաբուժական եւ վերակենդանացման մարզերու մէջ. 18 հազար անկողին ունի եւ 10րդ յարկի յարկաբաժինը պարապ կը մնայ 1981էն ի վեր, Պապին տրամադրութեան տակ:

ՇԻՐԱՔ, անգամ մը եւս, իր բուռն ընդդիմութիւնը արտայայտած է Պոլքընշթայն ծրագրին դէմ եւ կ'ուզէ որ մէկ կողմ դրուի: Այս տարակարծութիւնը լուրջ բնոյթ առած է եւ Փարիզ ու Պրիւսէլ դէմ առ դէմ են: Յանձնախումբին նախագահը Խոսէ Մանուէլ Պարոզօ ջատագով է եւ կը պաշտպանէ ծրագիրը, ըստ որուն ոեւէ աշխատաւոր որ այլ երկիր մը կ'աշխատի, կը վճարուի իր երկրին սակերով: Այսինքն, Ֆրանսա աշխատող Լեհ մը, օրինակ, կը ստանայ իր արհեստին համապատասխանող Լեհաստանի աշխատավարձքը:

Ա. ՇԱՐՈՆ ԵՒ Մ. ԱՊՊԱՍ իրարու պիտի հանդիպին Շարմ-էլ-Շէյխ (Եգիպտոս) իրենց կողքին ունենալով նախագահ Մուպարաքը եւ Յորդանանի Ապտալլա Բ. թագաւորը: Հանդիպումը նախատեսուած է Փետրուար 8ին: Այդ օրերուն, Գ. Ռայս ալ շրջապտոյտ մը կը կատարէ

(Շար.ը Դ. էջ)

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

«ՑՆՑՈՂ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ» ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ցեղասպանութեան մասին արտաքին աշխարհին ցոյց տրուած արհամարհական, ուրացող կեցուածքով հանդերձ, ակներեւ է որ Անգարա ելքի ճամբայ կը փնտռէ Ցեղասպանութեան ծանր բեռը թօթափելու: Օր մը կը կրկնուի նիւթը պատմաբաններուն ձգելու տեսակէտը, յաջորդ օրը որպէս լայնախոհութեան կեցուածք՝ կ'առաջարկուի Ազգային Ժողով տանիլ հարցը, հոն հրաւիրել հայ լրագրողներ որպէսզի լուսաբանեն, եւլն.:

Բեմադրութիւններու յաջորդական ներկայացումին մէջ պարբերաբար կը յայտնուի Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահը՝ Ե. Հալաչօղլու, զանազան անհեթեթ պնդումներով. օր մը Հայաստանցի պատմաբանները բանակցութենէն խոյս տալով կ'ամբաստանէ, արդարացիութեան բաժին մը հանելով անկէ, յաջորդ օրը կը պնդէ թէ ցեղասպանութիւն գործած են Հայերը, սպաննելով հինգ հարիւր հազար չես գիտեր քանի Թուրք որոնցմէ ամէն մէկուն անունը կրնայ տալ ի հարկին...

Ան նոր գաղափարով մը կրկին հանդէս եկած է, պահանջելով որ Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ գործի լծուի ՄԱԿ-ը: Արտաքին գործերու նախարարութեան այդ պահանջը ներկայացնելով թելադրած է նաեւ որ Անգարա "ամբողջ աշխարհը ցնցելու զօրութեամբ յայտարարութիւն մը ընէ" հարցին մասին: Իր պատկերացումով, այդ յայտարարութիւնը պիտի ուղղուի Ֆրանսայի նման Ցեղասպանութեան նեցուկ որեւէ երկրի ու անոր լսուի օրինակ. "Հրամմեցէ՛ք, սեղանի մը շուրջ տեսակցինք այդ մասին. եթէ փաստէք, ընդունի՛նք":

Հալաչօղլու վստահ է որ նման մարտահրաւէրի ոչ մէկ երկիր պիտի յանդգնի ընդառաջել ու այդ կերպով "Թուրքիա ետ պիտի մղէ բոլոր անարդար յարձակումները": Ինք համոզուած է որ ցեղասպանութիւն կոչումին յարիր բան տեղի ունեցած չէ, քանի որ այդ պարագային պէտք է հաւաքական գերեզմաններ գտնուած ըլլային, մինչդեռ հատ մը իսկ չկայ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(փետրուար 2/3)

ՊՈՒՏԱՓԷՇԹԻ ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ

Պուտափէշթի մէջ ՕԹԱՆ-ի դասընթացքին հետեւորդ հայ սպայ Գուրգէն Մարգարեանը սպաննած Ատրպէյճանցի Ռ. Սաֆարովի դատավարութեան ներկայ ըլլալու համար զոհին ծնողքը եւ նոյն Ատրպէյճանցիին յարձակումին ենթարկուած միւս հայ սպային՝ Հ. Մուկուչեանի փաստաբանը Նազելի Վարդանեան Փետր. 2–ին մեկնած են Հունգարիա: Դատը տեղի կ'ունենայ Փետր. 8ին:

Մարդասպան Սաֆարով մեղադրուած է կանխամտածումով սպանութեամբ, երկրորդ անձի մըն ալ կեանքին սպառնալով: Կրնայ 10–15 տարիէն ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուիլ:

***

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու փոխ նախարար ու ղարաբաղեան բանակցութիւններուն նախագահի յատուկ ներկայացուցիչ Արազ Ազիմով ՕԹԱՆ-ի Պաքուի մէջ կազմակերպուած "Տնտեսական ապահովութիւնը եւ պաշտպանութիւնը" գիտաժողովին արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին մասին: Ըսած է թէ կողմերուն բանակցութիւններու նիւթ կ'ըլլան գրաւուած շրջաններէն զօրքերը դուրս բերելու, հաղորդակցութիւնը վերահաստատելու, գաղթականներու վերադարձի պարագաները: Անկէ ետք կը քննարկուի, ըսած է, Ղարաբաղի հայ եւ ատրպէյճանցի համայնքերուն միջեւ, Ատրպէյճանի ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն բնականոնացման խնդիրը: Նախարարը շրջանին մէջ գործակցութեան հիանալի օրինակ նկատած է Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի յատկապէս ուժանիւթի կարեւոր նախագիծերու կապուած յարաբերութիւնները,

Ինչ կը վերաբերի լուծումին, Ազիմով անընդունելի համարած է հողային զիջումները:

***

ԳՐԱՒԵԱԼ ՀՈՂԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ

Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը Է. Մամէտեարով յայտարարած է թէ կարելի է որ Հայաստանի գրաւած շրջաններուն մէկ մասը 2005ի ընթացքին վերադարձուի Ատրպէյճանին:

Հակադարձելով, ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Վահրամ Աթանէսեան ըսած է թէ Հայաստան Ատրպէյճանէն գրաւած տարածք չունի, ուստի չի կրնար յանձնել տարածքներ զորս ինքը չէ գրաւած եւ որոնց վրայ վերահսկողութիւն չունի ներկայիս:

"ԼՂՀ շուրջ նախկինում Ադրբեջանին պատկանած տարածքները ազատագրուել են ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի կողմից ղարաբաղ – ադրբեջանական զինեալ դիմակայութեան ընթացքում եւ մեր տարածքների ճակատագիրը կարող է որոշել ԼՂՀ ժողովուրդը միայն բացառապէս հանրաքուէի միջոցով" ըսած է Վ. Աթանէսեան:

***

ԲՈԼՈՐԸ ՀԵՏԱՄՈՒՏ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ

Վերջին օրերուն ուշադրաւ է միջազգային մակարդակով Ղարաբաղի հարցը լուծելու ձգտում մը: "Ռոյթըրզ" եւ Ա. ԷՖ. Փէ. գործակալութիւններուն տուած հարցազրոյցին ընթացքին այդ ուղղութեամբ արտայայտուած է ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նոր նախագահը Գ. Ռայս: Ըսելէ ետք թէ Ռուսերուն հետ արդիւնաւէտ փոխյարաբերութիւն ունին ահաբեկչութեան պայքարին մէջ, ան ըսած է թէ միասին աշխատելու յոյս ունին կովկասեան շարք մը դժուար իրադարձութիւններու, ինչպէս, օրինակ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ:

Իսկ Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Ս. Լաւրով որ այցելած է Պաքու, հոն սլաւոնական համալսարանին մէջ ըսած է թէ Ռուսաստան իր գերակայութիւններէն մէկը կը նկատէ ղարաբաղեան խնդրին լուծումը: "Այն նզնաժամերէն մէկն է զոր անհրաժեշտ է լուծել կարելի չափով արագ" շեշտած է Նախարարը: Իսկ ռուսեւատրպէյճանական յարաբերութիւններուն մասին ըսած է թէ Ռուսաստան Ատրպէյճանի հետ գործակցութիւնը կը զարգացնէ բոլոր ուղղութիւններով:

Անդրադառնալով Ռուսաստանի մէջ կազմակերպուած Ատրպէյճանի տարուան որ կը սկսի Փետրուար 16ին, Լաւրով շեշտած է անոր Բ. Աշխարհամարտին 60ամեակին զուգադիպումը եւ ըսած. "Մենք երբեք չենք մոռնար Ադրբեջանի ներդրումը յաղթանակին ձեռքբերման մէջ, ինչպէս ադրբեջանցի ժողովուրդին անձնուիրութիւնը":

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Տէյվիտ Ֆիլլիփս ամերիկացի այն համալսարանականն է որ նախաձեռնած էր "Հայեւթուրք հաշտութեան" գործին, կեանքի կոչելով այդպէս կոչուած յանձնախումբ մը: Նախաձեռնութեան ձախողութենէն ետք այդ գործունէութեան մասին հատոր մը հրատարակած է, ուր կ'ամբաստանէ Երեւանը. ամբաստանութեան պատճառը այն է որ նախ զօրավիգ եղած է յանձնախումբին, յետոյ փոխած իր կեցուածքը:

Տարուած երեք տարուան գործունէութեան մասին պատմելով Տ. Ֆիլլիփս կ'ըսէ թէ ինք բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ որ նեցուկ էր յանձնախումբին, ինչպէս նախագահ Ռ. Քոչարեան: Սակայն, յետոյ կառավարութիւնը վերապահ գտնուած է նեցուկը շարունակելու մէջ:

Կրկնելով ծանօթ թեզը թէ հարցերը տեսակցութիւններով, բանակցութեամբ կը կարգադրուին եւլն., հատորին հեղինակը Երեւանի դիրքի փոփոխութիւնը կը վերագրէ "ազգայնական կուսակցութիւններու որոնք ներկայացուցիչ ունին նախագահին աշխատակազմին մէջ":

Այս բոլորէն աւելի հետաքրքրականը այն հաստատումն է զոր կ'ընէ Ֆիլլիփս, գրելով որ նման յանձնախումբի մը կազմութեան գաղափարը իրեն թելադրուած է 2000ին, ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու փոխնախարար Մարք Կրոսմանի կողմէ:

ՄԱՀ
Ն Ո Ւ Ա Ր Դ   Զ Ա Ր Ե Ա Ն Ի

Իտալիոյ մէջ 88 տարեկանին մահացած է քանդակագործ, նկարիչ Նուարդ Զարեան. ան զաւակն էր Կոստան Զարեանի ու դաշնակահարուհի Թագուհի Շահնազարի: Ծնած էր 1917ին Ֆլորանս. ուսանած է Միլանոյի, Վենետիկի, Հռոմի գեղարուեստական ակադեմիաներուն մէջ, մասնակցած բազմաթիւ ցուցահանդէսներու, տուած անհատականներ ալ: 1964ին իր գործերը ցուցադրուած էին Երեւանի մէջ:

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՄԸ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ[1]

ՆԱԽԱՄՈՒՏ

Հայերէն ճոխ մանրանկարներով այս Աւետարանին մասին առաջին տեղեկութիւնները երեւան հանեցի փլովտիվարնակ հանգուցեալ Ներսէս Գասապեանի աշխատասիրութեան մէջ (2)։ Ան "Ցաւելուած" բաժնին մէջ (էջ 143, թիւ 30ի տակ) կը յիշէ անհետացած հայերէն Աւետարան մը Պուլկարիոյ մէջ գտնուած, կամ գրուած հայերէն ձեռագիրներու կողքին։ Այդ հատորը նախօրօք գտնուած է Ռուսճուք (այժմ Ռուսէ), Դանուբի ափին հայկական Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, որպէս անոր սեփականութիւն։ Ահա եւ պարբերութիւնը, հեղինակի կողմէ. "Աւետարան մագաղաթեայ, ընտիր գրչութեամբ եւ գեղեցիկ զարդանկարներով, զոր Պուլկարիոյ Ա. իշխան Ալեքսանդր Պաթեմպերկին նուիրած է Ռուսճէն հանգ. Կարապետ Ա. Քհնյ. Պոյաճեանց 1881ին"։

Աւետարանի այդ նուիրատուութիւնը իրականութեան մէջ եղած է թեմիս առաջնորդական փոխանորդ Յովհաննէս Վրդ. Գրիգորեանի կողմէ, որ զայն ստացած է պուլկար իշխանի գահակալութեան առթիւ Կարապետ Ա. Քհնյ. Պոյաճեանէն։ Տեղապահ վարդապետին ներկայութիւնը դանուբեան այս ափի քաղաքին մէջ, կը հաստատուի Զէյթուն 1724ին գրուած ձեռագիր Աւետարանի մը (էջ 17ին ցոյց տրուած թիւ 272 բ) յիշատակարանի շնորհիւ, որ հետեւեալ բովանդակութիւնը կը պարունակէ. "2. Թղ. 274 գ. Ի վայելումն Ն. Յովհաննէս Ծ. Վարդապետի Գրիգորեան, Առաջնորդ Հայոց Պուլկարիոյ ի թուին Քրիստոսի 1879, Դեկտ. 25, ի Ռուսճուք"(3)։ Այս յիշատակարանը ցոյց կու տայ եւ կը հաստատէ առանց կասկածի, թէ Զէյթունի այս Աւետարանը գործածութեան համար նուիրուած է եւ սեփականութիւն դարձած Առաջնորդական տեղապահին։ Ի վկայումն այս պարագային, Յիշատակարանը օգնութեան կու գայ Ն. Գասապեանի ուսումնասիրած թիւ 4 Աւետարանի մէջ՝ թիւ Գ.ի ներքեւ, ուր գրուած է. "Եւ զիս՝ յետին պաշտօնեայս յիշեցէք ի Տէր։ Առաջ[նորդական] Տ[եղապահ]՝ Ն. Յովհաննէս Ծ. Վ. Գրիգորեան"(4)։

Աւետարան թիւ 4ը գրուած է Աւագ Վանք 1494ին, նիւթ թուղթ սեփականութիւն Ռուսէի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ (ըստ Ն. Գասապեանի)։

Այն հանգամանքը, որ Առաջնորդարանի նստավայրը Ռուսէ գտնուած է եւ զայն գլխաւորած է Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Գրիգորեան, կարելի է բացատրել. նաեւ սերտ կապերը տեղւոյն Կարապետ Ա. Քհնյ. Պոյաճեանի հետ (1837-1911) եւ թէ ինչպէս կատարուած է թանկարժէք Աւետարանին յանձնումը իշխան Ալ. Պաթեմպերկին) որպէս նուէր հայութենէն, իշխանին գահակալութեան առթիւ։ Մինչ այդ պատկերը Աւետարանին պարզ է, բայց յետագային անոր անհետացումը առեղծուածային կը դառնայ, իշխանին գահէն հրաժարումէն ետք։ Անբացատրելի կը մնայ թէ ի՞նչպէս այս հայերէն Աւետարանը կը յայտնուի Դանուբի ափին հիմնուած Պելենէ բնակավայրին մէջ։ Տարբեր ենթադրութիւններ կարելի են, սակայն առանց փաստերու եւ ստոյգ տեղեկութեանց առեղծուածին կծիկը քակել անհնար կը դառնայ։ Կարեւորը բարեբախտօրէն անոր ներկայութիւնն է այս քաղաքին մէջ, ուր քաղաքային Ընթերցարանի գրքային ֆոնտի ստուգման ժամանակ՝ հնագէտ Միլքօ Ասփառուհովի կողմէ 1980ական թուականներուն երեւան կու գայ։ Այս իսկ պատճառով հայկական Աւետարանը ծանօթ է որպէս "Պելենէի հայերէն Աւետարան"։ Ան յաջորդ տարիներուն կը փոխադրուի Փլեվէն քաղաքի Շրջանային պատմական թանգարանը, ուր պահ կը դրուի մասնայատուկ պայմաններու տակ։ Տեղեկանալով հայերէն այս ճոխ Աւետարանին մասին, հնագէտ փրոֆ. Նիքոլա Օվչարովէն (տե՛ս. ծանօթ. 1) եւ անոր առաջարկով հարկ եղաւ Փլեվէն քաղաքը այցելել եւ թանգարանին մէջ, 2003 Նոյ. 4-5, ուսումնասիրել զայն(5)։

Նկատի առնելով որ նկարազարդուած ձեռագիր այս հայկական արժէքաւոր Աւետարանը շրջանառութեան մէջ չէ մտած եւ հեռու մնացած է հայ մասնագէտներու ուշադրութենէն, հարկաւոր համարեցի իմ կարողութիւններու սահմաններուն մէջ կատարել անոր ուսումնասիրութիւնը եւ արդիւնքը ներկայացնել։

ՊԵԼԵՆԷԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

Թուղթք՝ 260+2 (524 էջ) մեր ստուգմամբ, քանի Աւետարանի էջերը համարակալուած չեն։ Մեծութիւն (կողքի)՝ 16,3 ×15,8 սմ.։ Ներքին թերթեր՝ 15,2 ×11 սմ.։ Գրութիւն երկսիւն՝ 11×3,5 սմ. Տողեր՝ 23։ Նիւթ՝ մագաղաթ, բարակ, նուրբ մշակուած, լաւ պահպանուած։ Կազմ՝ կաշեպատ մանիշակագոյն ծածք հաստ խաւաքարտի վրայ, դրոշմուած ոսկեգոյն քառանկիւն շրջանակով։ Հանգամանք՝ կողքը դիրքէն անջատ, բայց լաւ կազմուած եւ լաւ վիճակ. անջատ թերթ Մարկոս Աւետարանիչի, եւ խորան՝ մէկական թերթ։ Գիր՝ բոլորագիր, կանոնաւոր, ճաշակով գեղագրուած։ Մանրանկարներ(6)՝ 32 հատ, օգտագործուած ներկեր՝ կղմինտրի կարմրագոյն, կապոյտ, բաց կապոյտ, սպիտակ, նարնջագոյն, սեւ, վարդագոյն, կանանչ։ Շրջանակ՝ ոսկեգոյն. կենդանագրեր որպէս սկզբնատառեր, երկրաչափական ձեւեր։ Նկարազարդումներ՝ սիրամարգ, աքաղաղ, կաքաւ, ձուկ եւլն.։ Աւետարանի ամէն գլխագրային էջին՝ ձախ կամ աջ լուսանցքային, երբեմն երկու կողմերու վրայ ֆիկուրային ձեւաւորում։ Բնագրի գունաւոր վերնագրեր, սկզբնատառը՝ ձկնակերպ, թռչնակերպ կամ ծաղկակերպ եւլն.՝ 159 հատ։ Կենդանակերպ, բուսական զարդարանք՝ 200 հատ։ Կարգ մը մագաղաթեայ թերթերու վերեւի մասը քիչ մը կտրուած կազմելու ժամանակ։ Կազմի ներքին վերջաւորութեան մագաղաթեայ երկու առանձին երիզներ մէկական սմ. լայնքով, որ մեզի կռահել կու տայ թէ անոնք երկու մագաղաթեայ թերթերէ մնացած են, առանց ստոյգ կարենալ ըսելու թէ պակսած կիսաթերթիկներուն վրայ գրութիւններ եղած կրնան ըլլալ։ Խորաններ՝ բազմագոյն, մանրանկարներ՝ Յիսուսի կեանքէն առնուած, նկարներ՝ չորս Աւետարանիչներու ըստ անոնց յաջորդականութեան։ Ժամանակ՝ ցոյց չէ տրուած, բայց զարդարուեստի հիման վրայ՝ հաւանաբար ԺԶ. - ԺԷ. դար, ինչպէս կ'ենթադրէ տիկին Ռափիթի, որ մեզմէ առաջ քննած է այս Աւետարանը։ Գրիչ, ծաղկող, պատուիրատու, Աւետարանի տէր, գրչութեան վայր ցոյց չեն տրուած, ուստի կը մնան անծանօթ։ Վերջին ստացող՝ Կարապետ Ա. Քհնյ. Պոյաճեանց։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մատեանս է Աւետարան չորս Աւետարանիչներու

1. Աւետարան ըստ Մատթէոսի՝ 78 թերթ×2 էջ=156 էջ
2. Աւետարան ըստ Մարկոսի՝ 47 թերթ×2 էջ=94+1 էջ= 95 էջ
3. Աւետարան ըստ Ղուկասի՝ 76 թերթ×2 էջ=152 էջ+1 էջ+0,5 էջ = 153,5 էջ
4. Աւետարան ըստ Յովհաննու՝ 56 թերթ×2=112 էջ+1 էջ+0,5 էջ =113,5 էջ
5. Ներքին թերթեր՝ 2 հատ×2 էջ = 4 էջ
6. Վերջին թերթ՝ 1 հատ×2 էջ = 2 էջ

Ընդհանուր պարունակութիւն՝ 260 թերթ - 524 էջ։

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿ

1. Աւետում
2. Քրիստոսի մուտքն ի տաճար
3. Մոգերու երկրպագութիւնը
4. Մկրտութիւն Քրիստոսի
5. Յարութիւնն Քրիստոսի
6. Քարայրի մուտքը՝ անոր առջեւ անձ մը կանգնած ամբողջ հասակով
7. Յիսուսի մուտքն ի Երուսաղէմ էշու վրայ նստած
8. Ռոնլուայ Քրիստոսի 12 աշակերտներու
9. Խաչելութիւնն Քրիստոսի
10. Համբարձումն Քրիստոսի
11. Քրիստոս հրեշտակներու շրջապատին մէջ
12. Պենտեկոստէ
13. Խաչի նկար մը ու մարդկային գլուխ մը ճառագայթով
14. Ահեղ դատաստանը
15. Խորան՝ գրոյթ մը. - "Եւ սրբի Կարպիանոսի սիրելի եղբօրն ի Տէր ողջիւն"
16. Խորան՝ գրոյթ մը. - "Արդ աստ է ի ներքոյ կայգելոյ կանոնաց պատ[ճառ]"
17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 եւ 24. Առանձին նկարազարդուած խորաններ
25. Մատթէոս Աւետարանիչ՝ գրիչն ի ձեռին, յետնամասի վրայ երկու չէնք
26. Խորան՝ Գիրք Յ՛Ս Ք՛Ս [Յիսուսի Քրիստոսի]
27. Աւետարանիչ Մարկոս, Գիրք մը ձեռին
28. Խորան, նկարազարդուած
29. Աւետարանիչ Ղուկաս
30. Խորան, նկարազարդուած
31. Յովհաննէս Աւետարանիչ
32. Խորան

Մանրանկարները էջահամարով ցոյց չեն տրուած, քանի որ ձեռագիր Աւետարանը չէ համարակալուած։ Խուսափած եմ ամէն մէկ մանրանկարի մանրամասն նկարագրութենէն, որպէսզի յօդուածը չծանրաբեռնուի։ Մանրանկարներու չափերը՝ 11× 7,2 սմ.։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

1. Աւետարանի վերջաւորութեան սպառապ թերթ մը կայ նոտրգիրի նման հայերէն երկտողանի սա արձանագրութեամբ. "Ն. Յովհաննէս Ծ. Վարդապետ Գրիգորեան՝ Առաջնորդ Հայոց ի Պուլկարիա"։ Անոր վերեւ ձեռագիր ֆրանսերէն լեզուով կը կարդացուի ՁՕՆ - ՈՒՂԵՐՁ մը.

HOMMAGE
à
Son Altesse Sérénissime
Alexandre Ier
Le Prince de Bulgarie

Que les Saints Evangiles
Soient ses Protecteurs

Roustchouk
le 13 janvier
1883

իսկ ներքեւը՝

Le plus humble devin Ohanès V. Krikorian. Le Métropolitain Arménien - Bulgarie.

2. Աւետարանի ներքին պահպանակին վրայ փակցուած է սպիտակ էջի մը վրայ մեքենագրուած պուլկարերէն հետեւեալ արձանագրութիւնը (հայերէն թարգմանութիւնը՝ Յ. Կ.). - "Ի նշան յարգանս Նորին Պայծառութեան Ալեքսանդր Ա. Իշխան Պուլկարիոյ Թող Սուրբ Աւետարանները ըլլան անոր պահպանիչները"։ "Յովհաննէս Վարդապետ Գրիգորեան. Առաջնորդ Հայոց ի Պուլկարիա"։ Թուական կը պակսի։

3. Աւետարանի նախավերջին մագաղաթեայ Բ. էջին վրայ ֆրանսերէն նշում մը կայ, իմ թարգմանութեամբ. "Չորս Աւետարանիչները՝ Ս. Մատթէոս, Ս. Մարկոս, Ս. Ղուկաս ու Ս. Յովհաննէս մէկ հատորի մէջ, գրուած ԺԲ. դարուն"։

Այս վերջին պարբերութեան հեղինակը մեզի անծանօթ կը մնայ եւ չենք գիտեր թէ ի՞նչ հիմքեր ունեցած է Աւետարանը ԺԲ. դարու գործ համարելու։

Անստոյգ կը մնայ նոյնպէս այս Աւետարանին Ռուսէ քաղաքը յայտնուելու պարագան։ Հաւանաբար հայ գաղթականի ձեռքով բերուած ըլլայ այստեղ ու յանձնուած Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ, առ ի պահպանութիւն կամ գործածութիւն։ Այստեղ անոր գոյութիւնը յայտնի կը դառնայ երբ որպէս նուէր կը տրուի Հայութեան կողմէ Պուլկարիոյ իշխան Ալեքսանդր Ա.ին, 1883ին, յիշուած հանգուցեալ Ն. Գասապեանի երկին մէջ "Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ի Պուլկարիա", (Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1981, 202 էջ)։ [Այնտեղ թուագրուած է 1881։ Յ. Կ.]։

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. -

(1) Պուլկար շրջանակներուն մէջ ան յայտնութիւն մը կ'ըլլայ աւելի ուշ, շնորհիւ հնագէտներ՝ փրոֆ. Նիքոլա Օվչարովի ու Միլքօ Ասփառուհովի հրապարակուած համատօտ յօդուածին, տպուած պուլկարական ԱՊՎ շաբաթաթերթին մէջ (թիւ 42, 1984 Հոկտ. 16, էջ 2)։ Իսկ առաջին էջին վրայ գունաւոր երկու մանրանկարներ, վերնագրուած՝ "Պելենէի Քառաւետարանը". շրջանակի մէջ ալ սա նշումը. "Յայտնաբերուած է եզակի ձեռագիր մը ԺԲ. դարէն"։ Այս յօդուածին ու Աւետարանին մասին տեղեկութիւններ ստացայ փրոֆ. Նիքոլա Օվչարովէն, երբ 2002ին Փլովտիվ եկած էր Փերփերիքոն սրբավայրի պեղումներուն կապակցութեամբ լուսանկարներու ցուցահանդէսին բացման ներկայ գտնուելու։ Այդ առթիւ եղաւ մեր ծանօթացումը եւ անոր թելադրանքը յիշեալ Աւետարանի ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութեան։ Ամիսներ վերջ իր հրաւէրով Սոֆիա գացի, ուր Հնագիտական թանգարանին մէջ ցոյց տուաւ Աւետարանին նեկաթիւները։ Հիացած մնացի գրչութեան ու մանրանկարներուն։ Միայն այս տարի Յունուար 3-4ին յաջողեցայ գտնել վերոյիշեալ շաբաթաթերթը Փլովտիվի պետական "Իվան Վազով" գրադարանին մէջ, համապատասխան յօդուածով, ծանօթանալու համար անոր բովանդակութեան ու նաեւ պատճէնելու։ Կար յօդուածագրերու բարձր գնահատանքը Աւետարանին ու գեղարուեստական բարձր մակարդակին։

(2) Ներսէս Գասապեան, "Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ի Պուլկարիա", Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1981, 202 էջ։

(3) Անդ՝ էջ 17-18։

(4) Անդ՝ էջ 18-20։

5. Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ տոքթ. աւագ գիտնական աշխատակից Պ. Կրընչարովին՝ Շրջանային պատմական տնօրէն, Փլեվէն, իր արտօնութեան եւ աժանդակութեան, Աւետարանի իմ ուսումնասիրութեան կապակցութեամբ։

(6) Մանրանկարներու եւ այլ գունաւոր նկարներու լուսանկարներ տրամադրեց Պ. Ֆիլիփով։

(7) Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ նաեւ Փլովտիվի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ վարչութեան, որ ապահովեց Փլեվէն իմ այցս։

(8) Փլեվէն կեցութեան ժամանակ, մեծապէս օգտուեցայ ճարտարագէտ Փլամէն Յանքովի աջակցութենէն, երախտապարտ եմ իրեն։

(9) Պելենէի հայերէն Աւետարանի իմ ուսումնասիրութիւնը նախ լոյս տեսաւ քաղաքիս "Վահան" շաբաթաթերթին մէջ (թիւ 4, 27/01/2003)։

Յ. Կ.

Փլովտիվ, Յունուար 3/5

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

«ՓԱՐՔԻՆՍՈՆ»Ի ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ ՅՈՒՍԱՏՈՒ ՔԱՅԼ ՄԸ

Նիւ Եորքի քաղցկեղի հետազօտութեան կեդրոնէն բժիշկ Լորենց Սթիւտերի առաջնորդած կենսաբաններու խումբ մը, առաջին անգամ ըլլալով, ապացոյցը տուաւ թէ մարդկային սաղմերէն ձեռք ձգուած հիմնական բջիջները կարելի է գործածել յաջողութեամբ, ներկայի անբուժելի եւ ջլատիչ «Փարքինսոն» ախտի դարմանումին մէջ։ Այս խումբին ուսումնասիրութիւնները վերջերս ամերիկեան գիտական ակադեմիայի հաշուետու տեղեկագիրներուն մէջ իրենց արժանի տեղը գրաւեցին։

Սաղմնային հիմնական բջիջները երկակի յատկութիւններով կը յատկանշուին. մէկ կողմէն անոնք անորոշ թափով շարունակաբար կը բազմապատկուին, իսկ միւս կողմէն մեր մարմնին այլազան՝ հեղուկ թէ հաստատուն հիւսկէններուն մաս կազմող բջիջներու ամբողջութեան ծնունդը կ'ա.

պահովեն: Այս գործընթացին ամէնէն յուսատու բնագաւառը կը կայանայ վերոյիշեալ հիմնական բջիջներէն մեկնելով ջղային բջիջներու արտադրութեան մէջ որոնք զանազան ջղային ախտերու դէմ պայքարելու միտող ուղեղային պատուաստումներու պիտի ծառայեն:

Վերջին տարիներու ընթացքին մուկերու վրայ կիրարկուած այս կարգի զանազան փորձեր կարգ մը հիմնական արդիւնքներու յանգած էին, կեդր. ջղային համակարգին մաս կազմող տարբեր բնոյթի ջղաբջիջներու լուսաբանութեան ուղղութեամբ: Սակայն եւ այնպէս ոչ մէկ կենսաբաններու խումբ ցարդ յաջողած էր ենթաղասաւորումի մաս կազմող ջղաբջիջները բնորոշել, որոնք մարդկային ուղեղին յատուկ բաժիններուն մէջ ներկայ են:

Այս արգելքն է որ հարթուած է վերոյիշեալ գիտնականներու խումբին կողմէ: Այս վերջինը ի մասնաւորի յաջողած է մեծ համեմատութեամբ (70 տոկոսով) սաղմնային բջիջները վերածել «Dopaminergique» կոչուած ջղաբջիջներու, որոնք ուղղակի պատասխանատու կը նկատուին Փարքինսոնի ծնունդին եւ զարգացման: «Մեր արդիւնքները ստուգուած են մարդկային երեք, իսկ կապիկներու երկու տարբեր հիմնական բջիջներու շարքերու համար» յայտարարած են այս ուսումնասիրութեան հեղինակները: «Տոփամիներժիք ջղաբջիջներու անսահման քանակութեամբ ձեռք բերումը Փարքինսոնի դարմանումին համար անհրաժեշտ հիմնական բջիջներու հետազօտութեան առաջին հանգրուանն է» կ'ըսեն անոնք: Այս փորձառական համակարգը առիթ կ'ընծայէ միւս կողմէն ուսումնասիրելու մարդկային ուղեղին մէջ այս կարգի ջղաբջիջներու զարգացման գործընթացը:

«Ինսերմ» հետազօտութեան ծանօթ կազմակերպութեան Փարքինսոնի մասնագէտ փրոֆ. Բէչանաքիի համար այս ուսումնասիրութիւնը առաջին յուսատու քայլն է զոր կ'ականկալեն բազմաթիւ գիտնականներ՝ սաղմնային հիմնական բջիջները միջուղեղային պատուաստումներու օգտագործելու կարելիութեան նկատմամբ:

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ՁԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԵՆԷՆ

Միշտ լաւագոյնն է առաջինը: Հոգեբանները կը հաստատեն թէ առաջին տպաւորութիւնը ենթագիտակցութեան դրդումով կ'արտայայտէ: Երբեմն ի՛նչ սխալներ կը գործենք անգիտակցաբար: Անցեալ շաբաթ վաճառատուն մը մտաք եւ անմիջապէս նշմարեցիք սքանչելի կարմիր հագուստ մը զոր հաւնեցաք առաջին իսկ ակնարկին: Յետոյ գինը տեսաք եւ տատամսեցաք: Հետեւաբար փորձեցիք ուրիշ հագուստներ, բաղդատեցիք գիները: Երկար խորհրդածութենէ յետոյ՝ ուրիշ մը ընտրեցիք: Այս վերջինը անկասկած նուազ սիրուն էր, սակայն գինը աւելի նպաստաւոր եւ խորհեցաք որ այս մէկ կը զանազան առիթներով կրնաք հագուիլ: Սխալեցաք ապահովաբար: Տուն վերադարձին ստուգեցիք որ ձեր գնած հագուստը ձեր մարմինը նուազ կ'արժեւորէր եւ շատ երկայն էր: Ցաւեցաք որ չհետեւեցաք ձեր առաջին տպաւորութեան: Ինչո՞ւ ուրեմն մտածել երբ ներքին ձայն մը լաւագոյն լուծումը կը փսփսայ: Ըստ Ֆըրոյտի, կարեւոր հարցերու պարագային ենթագիտակցութենէ մեկնող դատումը յաճախ աւելի արդար է եւ մեր անձին աւելի հաշտ: Զափազանցուած պէտք չէ նը կատել ենթագիտակցութենէ բխած տրամաբանութեան մասին խօսիլ: Կարգ մը դժուարութիւններու յաղթահարումը անպայման գիտակից վերլուծումէ կախեալ չէ: Այսպէս, երբ մեր լեզուին ծայրը բառ մը ունինք, մեր գիտակցութիւնը մեզ կ'արգիլէ զայն գտնել, սակայն ուղեղը վերջապէս կը յաջողի ենթագիտակցական փորձի մը աւարտին:

Ամսթերտամի համալսարանէն գիտնական մը հաստատած է թէ, առօրեայ կեանքի որոշ իրադարձութեանց մէջ ենթագիտակցութենէ մեկնող դատողութիւն մը աւելի ազդեցիկ է, քան գիտակից դատողութիւնը այնտեղ ուր խնդրոյ առարկայ են բարդ որոշումներ: Այս հոգեբանը խումբ մը կամաւորներու առաջարկած է քննել վարձու յարկաբաժիններու նկարագրական թերթիկներ եւ եզրակացնել, ըստ իրենց կարծիքին թէ ո՞րն է լաւագոյն ընտրութիւնը:

Նկարագրականները կը բաղկանային 12 չափանիշներէ, ինչպէս՝ գինը, բնակելի տարածութիւնը, թաղամասը, լուսաւորութիւնը, աղմուկը, դիրքը եւլն.: Թեկնածուները երեք վայրկեան միայն ունէին լրիւ իւրացնելու համար նկարագրականները: Յետոյ, երեք ենթախումբերու բաժնուեցան մասնակիցները. Ա. ենթախումբը պէտք էր որոշէր անմիջապէս, Բ. ենթախումբը երեք յաւելեալ վայրկեան ունէր մտածելու համար իսկ Գ. ենթախումբը պէտք էր տարբեր մտային զբաղումներ ունենար, հաւատալով որ փորձը աւարտած էր: Առաջարկուած յարկաբաժիններու ցանկին մէջ հատ մը շատ նպաստաւոր եւ հատ մըն ալ շատ աննպաստ պարագայ գոյութիւն ունէր: Ա. ենթախումբի մասնակիցները, ինչպէս նաեւ Բ. ենթախումբինները որոնք չկրցան օգտագործել յաւելեալ 3 վայրկեանները, չյաջողեցան ճշգրիտ ընտրութիւն ընել: Մինչդեռ Գ. ենթախումբը որ միջոց մը դրած էր յիշողութիւնը ուրիշ մտային մարզանքներով զբաղեցնելով, յաջողեցաւ գտնել ամենանպաստաւոր յարկաբաժինը: Ուղեղը պարզապէս իւրացուցած ըլլալով տուեալները, զանոնք անգիտակցաբար գործածեց, մինչ յիշողութիւնը տարբեր գործունէութեան ենթարկուած էր:

1956ին Հոգեբան Միլլեր ապացուցանած էր որ սահմանեալ գործի մը կիրարկումի ընթացքին կարելի չէ մեր մտքին մէջ պահել 7էն աւելի թիւով մակաչափեր (փարամեթր) զոր օրինակ եթէ մէկ վայրկեանի ընթացքին ձեզմէ խնդրուի յիշողութեան մէջ արձանագրել անձի մը տարիքը, ասպարէզը, հասակը, ամուսնոյն անունը, մազերուն գոյնը, հասցէն եւ զաւակներուն թիւը, դուք արդէն ձեր գիտակից մտային կարողութեան սահմաններուն հասած էք: Ասկէ անդին, գիտակցութիւնը կը սկսի յորդիլ եւ 12 տարբեր մակաչափերու պարագային, ինչ որ վերոյիշեալ փորձառութեան պարագան է, վստահօրէն ջանքը մարդկային կարողութեան սահմաններէն անդին կ'անցնի: Մինչդեռ, ընդհակառակը եթէ թոյլ տաք որ այս ծանօթութիւնները հասուննան առանց զանոնք ի մտի ունենալու, ենթագիտակցութիւնն է որ չարժման կ'անցնի ստանձնելով զանոնք եւ այս պարագային վերարտադրութեան յաջողութիւնը աւելի ապահով է:

Հետեւաբար, եթէ յաջորդ անգամուն կրկին կարեւոր գնում մը ընելու պատրաստուիք, ձեր առաջին դրական տպաւորութենէն յետոյ այցելեցէք ուրիշ կրպակներ, յետոյ գացէք տարբեր վայր մը զուարճանալու կամ հանգչելու, թէյ մը խմել կամ ցուցահանդէս մը դիտելով: Երբ աւելի ուշ անդրադառնաք ձեր գնումին, անգգալաբար պիտի ստուգէք թէ ձեր որոշումը տրուած է լաւագոյն ձեւով:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐԸ

Հայկական քաղաքակրթութեան լաւագոյն արտայայտութիւններէն մէկը խտացած է հայկական տոմարին մէջ:

Հին աշխարհի աստղագիտութեան եւ տոմարագիտութեան օրաններէն մէկը եղած է Հայաստանը:

Մինչեւ հայկական օրացոյցին որդեգրումը, Հայերը օգտագործած էին լուսնային, այնուհետեւ՝ լուսնա - արեգակնային օրացոյցները, որոնք կը գործածուէին Ն.Ք. առաջին հազարամեակէն ըսկսեալ: Այս կը նշանակէ, որ օրացոյցն ու տոմարը հայ ժողովուրդին մօտ արմատներ ունէին հինէն ի վեր:

Ըստ հայկական օրացոյցին, տարին բաժնուած է 12 ամիսներու, իւրաքանչիւրը՝ 30 օր, իսկ 13րդ լրացուցիչ ամիսը՝ 5 օր:

Հայոց բուն թուականը հաշուըուած է Ն.Ք. 2492 թուականէն: Այսինքն՝ եթէ հետեւինք այդ տոմարին, այսօրուան թըւականը 4497 է: Ղեւոնդ Ալիշանի համաձայն, Հայոց բուն թուարկութիւնը կը սկսի Հայկի եւ Բէլի կռիւով եւ Հայկին տարած յաղթանակին օրէն:

Յաղթանակով սկսած թուականը, որուն մէջ ամփոփուած են մեր ակունքները, շատ լաւ եւ վառ կերպով կը թարգմանէ մեր պատմութեան հարստութիւնը: Յատկանշական է, որ հերոսական բազմաթիւ պատումներ եւ առասպելներ կը փայլին բուն տոմարին մէջ, հոն պահուած եւ անջնջելիօրէն դրոշմուած են մեր հերոսներուն ոգին եւ կորովը, որոնք ներկայ չեն Յ.Ք. 2004 տարիներուն ընթացքին:

Ըստ աւանդութեան, հայկական օրացոյցի ամիսներուն անունները կը կրեն Հայկ Նահապետի որդիներուն եւ դուստրերուն անունները: Հայկական ամիսներն են՝

1. Նաւասարդ (11 Օգոստոս - 9 Սեպտեմբեր)
2. Հոռի (10 Սեպտեմբեր - 9 Հոկտեմբեր)
3. Սահմի (10 Հոկտեմբեր - 8 Նոյեմբեր)
4. Տրէ (9 Նոյեմբեր - 8 Դեկտեմբեր)
5. Քաղոց (9 Դեկտեմբեր - 7 Յունուար)
6. Արաց (8 Յունուար - 6 Փետրուար)
7. Մեհեկան (7 Փետրուար - 8 Մարտ)
8. Արեգ (9 Մարտ - 7 Ապրիլ)
9. Ահեկան (8 Ապրիլ - 7 Մայիս)
10. Մարերի (8 Մայիս - 6 Յունիս)
11. Մարգաց (7 Յունիս - 6 Յուլիս)
12. Հրոտից (7 Յուլիս - 5 Օգոստոս)
13. Աւելեաց (5 Օգոստոս - 10 Օգոստոս)

Ամսուան օրերը չեն հաշուըսած ամսուան հերթական կարգով, այլ ունեցած են իրենց յատուկ անունները, որոնք հիմնականօրէն դիցաբանական եւ սրբավայրերու անուններն են: Հայկական տոմարին օրերուն անուններն են.

1. Արեգ
2. Հրանդ
3. Արամ
4. Մարգար
5. Ահրանք
6. Մազդեղ
7. Աստղիկ
8. Միհր
9. Ձոպաբեր
10. Մուրց
11. Երեզկան
12. Անի
13. Պարխար
14. Վանատուր
15. Արամազդ
16. Մանի
17. Ասակ
18. Մասիս
19. Անահիտ
20. Արագած
21. Գրգուռ
22. Կորդի
23. Ծմակ
24. Լուսնակ
25. Ցրոն
26. Նպատ
27. Վահագն
28. Սէին
29. Վարագ
30. Գիշերավար

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԱՆՈՂՈՔ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն անգամ որ պալատան բժշկապետը վեհապետին կ'ըսէր թէ Պէզճեան ամէն օր աւելի կը ծանրանայ, Սուլթան Մահմուտ կը յուզուէր ու կը հրամայէր ամէն ինչ ընել զայն փրկելու համար:

- Ծովու օդը լաւ կու գար վեհափառ, բայց այդ ալ օգուտ չ'ըներ այլեւս:

- Գացէք ըսէք Պալեանին որ անմիջապէս Օրթագիւղ ծովեզերքը տուն մը գնուի, շուտով, ծովուն ճիշդ եզերքը, Արթինի համար, հրամայեց Սուլթանը յուզուած:

Դառնալով բժշկապետին հարցուց.

- Փրկութեան յոյս չկա՞յ:

Երբ ժխտական պատասխան առաւ.

- Շուտ, ըսաւ, մեծ նաւակ մը պատրաստել տուէք, Պէզճեանը տեսնելու պիտի երթամ:

Օսմանեան մեծազօր կայսրութեան Սուլթանն ու բոլոր խալամներու Խալիֆան հայ Ամիրային հիւանդատեսի երթալու որոշում տուած էր: Կայսերական նաւակը երբ հասաւ Գումգաբուի դուրսը, հայ ձկնորսները հաւաքուեցան: Շուտով լուրը տարածուեցաւ:

- Շատ ապրի թագաւորը, պոռաց ծովեզերքի բազմութիւնը:

Սուլթան Մահմուտ տխուր ժպիտ մը շրթներուն բարեւեց ամբոխը եւ փութաց Պէզճեանի տունը, ուր մեծ իրարանցում կար: Առաջին անգամ էր որ Սուլթանը հասարակ մահկանացուի մը տունը կ'երթար: Պէզճեան ինք ալ յուզուած էր եւ կ'ուզէր անկողինէն ելլել ու հագուիլ: Կայսերական բժիշկը որ կանխաւ եկած էր չարտօնեց:

- Ես կ'ըսեմ վեհափառ Սուլթանին որ դուք ուզեցիք հագուիլ բայց ես չձգեցի:

- Ձ'ըլլար, ի գին ամէն բանի պէտք է հագուիմ...

Գազազ կիսով հագուած կրցաւ մեծ դժուարութեամբ մինչեւ սենեակին դուռը յառաջանալ, դիմաւորելու համար վեհապետը: Հոն Սուլթանին առջեւ ծունկի եկած շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնեց: ՍուլթանՄահմուտ յուզուած էր: Դէպի ուժասպառ ամիրան ծռեցաւ թեւերէն բռնելով ոտքի հանեց.

- Անկողինիդ մէջ հանգստացիր Արթին, ըսաւ:

Երբ կայսերական հետեւորդները զինքը անկողին տարին, Սուլթանը իր կարգին մօտեցաւ անկողինին, թիկնաթոռի մը մէջ նստաւ: Պէզճեանի ձեռքը բռնելով հարցուց.

- Ի՞նչպէս ես Արթին:

- Կը ներէք տէր իմ, որ չկարողացայ ձեզ պատշաճ ձեւով ընդունիլ, ըսաւ դժուարութեամբ: Բժիշկը զիս տկար գտնելուն չարտօնեց որ հագուիմ:

- Բան մը չունիս Արթին, շուտով կ'առողջանաս ու կու գաս պալատ խորհուրդներովդ բեռս թեթեւցնելու:

Սուլթանը մօտ կէս ժամ նստաւ, նախ օշարակ մը, ապա սուրճ մը խմեց եւ յետոյ հրաժեշտ առնելէ առաջ հարցուց.

- Արթին, խնդրանք մը ունի՞ս:

- Վեհափառ տէր, ըսաւ տկար ձայնով. դուք ձեր այցելութեամբ ինծ տուիք նըւէրներուն մեծագոյնը, ալ ի՞նչ կրնամ ուզել:

Յետոյ աւելցուց.

- Ցէրմանըրիք որ եկեղեցին թաղուիմ, ալ ի՞նչս պակաս է:

Սուլթանը Պէզճեանի ձեռքը բռնեց:

- Քեզ տեսնեմ, ըսաւ, եթէ կ'ուզես զիս դոհ ձգել, լաւ լուրերդ առնեմ:

Երբ Սուլթանը դուրս ելաւ, Պէզճեան կու լար: Արժանացած այս պատիւը յուզած էր զինքը:

Յովհաննէս Նուրեան Սուլթանը ճամբելէ վերջ երբ հիւանդին քով դարձաւ, Պէզճեան խօսքը անոր ուղղելով ըսաւ.

- Յովհաննէս, այս սուրճի գաւաթը որմէ խմեց Սուլթանը, իմ տանս մէջ թող մեր ընտանիքին նուիրականութիւնը ըլլայ, քեզմէ որդիներուդ անցնի իբր յիշատակը իրենց մօրեղբօր եւ մեծ մօրեղբօր, որուն օրուան Սուլթանը անցած ըլլալ եկաւ:

Նոյն միջոցին Սուլթանը կը հարցաքննէր անգամ մը եւս իր բժիշկապետը եւ անոր պատասխաններէն կը հասկնար թէ հիւանդութիւնը անդարմանելի էր:

Յաջորդ առաւօտ աւելի տկար արթնցաւ Պէզճեան ամիրան:

Յովհաննէս Նուրեան քեռայրը, որ ամէն առտու շուկայ իջնելէ առաջ քովը կ'երթար, ինք ալ սկսած էր յուսահատիլ այդ օրուան վիճակը տեսնելով:

- Յովհաննէս, ըսաւ Ամիրան տկար ձայնով, պիտի խնդրեմ որ այսօր անպայման Եոփքուլէ երթաս եւ աչքովդ տեսնես թէ որքան յառաջացած է հիւանդանոցը: Եւ պէտք եղած պատուէրը ըրէ, որպէսզի փութացնեն, որովհետեւ չմեռած կ'ուզեմ հիւանդանոցը ամբողջացած տեսնել:

- Սիրով կ'երթամ, բայց խնդրեմ մեռնելու խօսք մի ըներ:

- Այո Յովհաննէս, կը զգամ թէ մահս մօտ է, քոյրս քեզ կը վստահիմ, երջանիկ ըրէ զինքը որովհետեւ արժանի է:

Յովհաննէս տամուկ աչքերով մեկնեցաւ եւ չխտակ Եոփքուլէ գնաց:

(Շար. 89)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ա.Ր.Ա.Մ. Հաստատութիւնը 50 *Եւրօ:*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

*Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեք*շաբթի *երեկոները ժամը* 17*ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. –*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30*ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը* 17*ին Հսկում:*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ *ժամը* 8.45*ին,*
Արեւագալ՝ *ժամը* 9.45*ին,*
Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին,*
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45*ին:*

(Շար. Ա. էջէն)

շրջանը, բայց յայտնի չէր որ պիտի մասնակցի՞ թէ ոչ:

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ *կը ձեռնարկէ "դրական տարբերակումի մը" ըստ իր կուսակցութեան միակ նախարարին գործած տարազին: Ժիլ տը Ռոպիէն գոհ է որ քաղաքական իր ընտանիքը աւելի կեդրոնացած է առաջարկներու վրայ քան քննադատութեանց:*

ՎՐԱՍՏԱՆԻ *նախարարապետը՝ Զուրապ Ժվանիա մեռած գտնուած է բարեկամի մը տունը, ուր կը մնար: Թունաւորուած է կազէն: Անցեալին ջատագով էր Շվարնածէի: Լուրը հաղորդած է Ներքին նախարարը՝ Նանօ Մերաբիշվիլի:*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ *Հանրապետութեան նախագահը ափրիկեան շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց Փետրուար 2ին եւ առաջին առթիւ Տաքար ժամանեց: Հոնկէ, Շիրաք Գոնկօ կ'անցնի: Երկու երկիրներուն մէջ ալ միջազգային հանդիպումներ կան զարկ տալու համար զարգացման: Ծրագրին մէջ, Փետրուար 5ին, Շիրաք պիտի մասնակցի Կեդրոնական Ափրիկէի պետական ղեկավարներու Բ. վեհաժողովին:*

ՍԵՐԺ ՉԻՒՐԻՒՔ, *Ալքաթէլի տնօրէն – նախագահը, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի տնտեսական յաւելուածին (Փետրուար* 3*) ուր կը խօսի իր վերջին* 10 *տարիներուն մասին հաղորդակցութեանց կազմածի այդ ճարտարարուեստին գլուխը եւ կը բացատրէ որ ինչպէս բարեփոխած է Ալքաթէլը: Լքած է հեռլէական եւ Թի. Ժի. Վէ.ի մարզերը, կեդրոնանալու համար միայն հաղորդակցութեանց վրայ: Ներկայիս, Չիւրիւք կը հաստատէ որ մրցակիցներէն աւելի լաւ դիրքի վրայ է եւ գլուխն է գլխաւոր չորս թէքնոլոժիներուն:*

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville-lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **SOIREE CABARET** animée par MARTIN YORGANTZ et son orchestre, avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, փետրուար 5: Տօն Կոստանդնուպոլսոյ Սրբոյ ժողովոյն (381 ամիս) հարիւր եւ յիսուն հայրապետացն:

Ժամը 16.30*ին Երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին կը վարագուրեն Սուրբ Սեղանը (Խորանը):*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ ահաւոր երկրաշարժը բոլորս ցնցեց:

Շրջանի ժողովուրդներու ցաւին ոչ մէկ Հայ կրնայ անտարբեր մնալ:

Իրերօգնութեան միջազգային թափին, մենք՝ Հայերս ալ պէտք է միասնաբար մասնակցինք:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը ձեռնարկէ հանգանակութեան: Արդիւնքը, Ֆրանսահայերու անունով պիտի փոխանցէ ԻՒՆԻՍԷՖ-ին, որուն նպատակն է, Կապոյտ Խաչին պէս, հասնիլ երախաներուն:

Ձեր նուիրատուութիւնները — *Ձեր չեքերը գրել Կապոյտ Խաչի անունին՝*

CBAF — Solidarité Asie
17 rue Bleue 75009 PARIS

Շնորհակալութիւն ձեր նուէրին համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Լ Ո Թ Օ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէօլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13*, ժամը* 15*ին "Տէր Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:*

□

«ՊԷՕՐԷԿ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղին տարեկան «պէօրէկ»*ի հաւաքոյթը, Շաբաթ, Փետր.* 5*, ժամը* 20*ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:*

Գեղարուեստական յայտագիրը կը ներկայացնէ երգչուհի Վերոնիք:

Մասնակցութիւն՝ 17 *Եւրօ, ներառեալ վիճակահանութեան երկու տոմս:*

Արձանագրուելու համար դիմեցէք Ռո*զին, հեռաձայնելով՝* 04.78.49.19.44 *թիւին:*

L'U. C. F. A. F. Paris-Ile-de-France

vous invite à son
ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE

Samedi 12 février 2005 à 16h précises
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro: République)

Ordre du jour :

— Rapport d'activités et projets pour l'année 2005
— Bilan financier
— Election du Bureau
— Divers
— Remise des cartes de membres de l'année 2005

Suivi d'un pot d'amitié

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 6 février à 9 heures 30 : «Entretien avec le Patriarche Arménien Catholique Nercès-Bedros XIX».

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

L'UNION ARMENIENNE DE SUISSE
organise le

6ème Tournoi Européen Intercommunautaire de Genéve

Week-end de Pâques 25-28 mars

- Basket-ball féminin et masculin
- Ping-pong féminin et masculin
- Volley-ball mixte
- Football (indoor)
- Backgammon

Lieu et date : Hôtel CROWNE Plaza à Genève du 25 au 28 mars
Participants : Equipes européennes
Stade : Bout-du-Monde à Champel, Genève

— Samedi 26 mars : Soirée Disco
— Dimanche 27 mars : Le Grand Bal de Clôture

Renseignements et/ou Réservations auprès de :
.. Mme Huguette Gabrache +41-22.758.11.14
— M. Viken Vartzbed +41-79.217.49.24

Plus d'information aussi sur
www.uasdirect.com et/ou www.armenian.ch

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris. (Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՌՈՒՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հատընտիրն) 19€

Գինը՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 5
SAMEDI
5 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ՝ 135 եւրօ

Արտասահման՝ Տար. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)

270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը՝ 1,20 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՁՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.129 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.129

ՀԲԸՄ ՃԻՇԴ ԿԸ ԳՈՐԾԷ, ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԼԱՒԱՏԵՂԵԱԿ ՉԷ

Այսքանով կարելի է ամփոփել Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի դէմ բացած դատին նոյն միութեան կեդրոնական վարչութեան հակազդեցութիւնը: "Յառաջ"ի Յունուար 27 եւ 28ի թիւերով արձագանգած էինք Պատրիարքին կողմէ Գալիֆորնիոյ ատեանին առջեւ բացուած դատին. անով Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան կ'ուզէր յիշեցնել Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մելգոնեան կտակին հանդէպ իր պարտաւորութիւնները կատարելու հարկը:

Կեդրոնական վարչութիւնը մամուլի դրասենեակէն հրապարակուած յայտարարութեամբ ըսած է. "Համոզուած ենք որ Մեսրոպ Պատրիարք հարկաւոր կերպով տեղեակ չէ Մելգոնեան կրթական հաստատութեան առընչութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի նախաձեռնութիւններուն: Միութիւնս կը մնայ նուիրուած հայ ժողովուրդին եւ ոչ՝ մարդոց խմբակի մը շահերուն ծառայելու, զանոնք հետապնդելու գործին" Հոն կրկնուած է տակաւին թէ Մելգոնեանը փակելու որոշումը բծախնդիր քննարկումի արդիւնք է եւ կատարելապէս համապատասխան՝ Հ.Բ.Ը.Մ.-ին կատարուած նուիրատուութեան պայմաններուն:

Կեդրոնական վարչութիւնը նաեւ կը տեղեկացնէ թէ Միութիւնը տարիներէ ի վեր Պոլսոյ Պատրիարքարանին վճարած է Մելգոնեան կտակով որոշուած գումարները, նոյնիսկ շատ աւելին՝ որուն փաստն են ստացագիրներ եւ այլ փաստաթուղթեր:

Յայտարարութեան հեղինակները կը չեշտեն թէ ինչպէս անցեալին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ը պիտի շարունակէ յարգել իր բազմաթիւ բարերարներուն, անոնց կարգին Մելգոնեան եղբայրներու կամքը, ի շահ աշխարհասփիւռ Հայութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ

Թուրքիոյ առաջին տպաքանակին տէր օրաթերթին՝ "Հիւրրիյէթ"ի խմբագրապետ Օ. Էքշի "Մօտալուտ մղձաւանջը" խորագիրով (Փետրուար 4) ահազանգ կը հնչեցնէ Ապրիլ 24ի հեռանկարներուն պատրաստ ըլլալու հրաւէրով: Ան եւս կ'ըսէ թէ Ցեղասպանութեան 90ամեակը լուրջ նեղութիւն պիտի պատճառէ Թուրքիոյ, թէ Հայերը մեծ պատրաստութեան մէջ են, եւլն.: Կը դժգոհի որ Անգարա հարկաւոր կարեւորութեամբ չի զբաղիր խնդրին հետ ու կը թուէ կարգ մը հաւանականութիւններ, բոլորն ալ Թուրքիոյ աննպաստ:

Առաջին ըսածը այն է որ "Հայերը տարին 50 միլիոն տոլար կը ծախսեն, աշխարհի իրենց պնդումներուն հաւատացնելու նպատակով", մինչդեռ Թուրքերը, մինչեւ իսկ դիւանագէտները ազէտ են այդ հարցին մասին:

Հաւանական նկատածներէն է Ապրիլ 24ի առիթով ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին Ցեղասպանութեան ճանաչումի վճիռը որուն պիտի հետեւին Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւսներուն նման որոշումները: Երկրորդ հանգրուանին Ֆրանսա պիտի պահանջէ որ Գերմանիոյ օրինակով Թուրքիա եւս ներողութիւն խնդրէ Հայերէն, առիկա պայման նկատելով Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Յետոյ կարգը պիտի գայ, կրկին Գերմանիոյ օրինակով, հատուցում տալու փուլին: Լրագրողը չի բացառեր որ գործը զարգանայ մինչեւ "Հայաստանի պատկանող հողերը վերադարձուցէ՛ք" հրահանգին որով "պիտի պահանջուի Անատոլուի հողերուն կէսը":

Այսօրուընէ պատուար կանգնելու համար այս հեռանկարներուն, Օ. Էքշի կը հրաւիրէ անյապաղ ոտքի կանգնիլ...

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԺԳՈՀ Է ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ՏԸՊՐԷ ՇԵՇՏԸ ԴՐԱԾ Է ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Թրքական կողմի առաջին հակազդեցութիւնները չեն փոխուած Տըպրէի գլխաւորած այցելութեան առթիւ: Թուրքիա եւ Թուրքերը յուսախաբ են եւ դժգոհ, համոզուած ըլլալով որ Եւրոպական Միութիւն իրենց մուտքին միակ խոչընդոտը Ֆրանսան է:

Ընդհանուր ձեւով երկու կողմերն ալ կը չեշտեն որ խօսակցութիւնները անկեղծ եղած են, ոչ ոք փորձած է ծածկել իր խոր համոզումը եւ Տըպրէի ալ պնդումը Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման համար "վիրաւորական է Թուրքերուն համար" նկատել տուած է Թուրք լրագրող մը, երբ Անգարայի մէջ երկու Ազգ. Ժողովներու նախագահները միացեալ մամուլի ասուլիս մը կու տային:

Որակելու համար մթնոլորտը, Ժ.-Լ. Տըպրէ ըսած է – "Երկու բարեկամներու պէս վարուինք, որոնք ճշմարտութիւնը կ'ըսեն իրարու":

Առաջին օրն իսկ, գոնփակ տեսակցութեանց ընթացքին ալ ոչ մէկ գիջում եղած է: Տըպրէի ընկերակցած էին Ազգ. Ժողովի չորս յանձնախումբերու նախագահները (Իւ. Էմ. Փէ., Իւ. Տէ. Էֆ., ընկերվարական եւ համայնավար): Տըպրէ տեսնուած է Էրտողանի, Պիւլէնթ Առընչի (Ազգ. Ժողովի նախագահ) եւ առաջին խօսակցութիւններն իսկ վերաբերած են փափուկ նիւթերու՝ Կիպրոս եւ մանաւանդ Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Այս առընչութեամբ, Տըպրէ ըսած է Էրտողանի որ "խնդրական հարց մըն է Ֆրանսայի մէջ" և Էրտողան պատասխանած է. – "Յուսախաբ եմ Ֆրանսայէն: Չէի խորհեր որ 400 հազար Հայեր կրնան ձախողեցնել Թուրքիոյ վերաբերեալ հանրաքուէն, նախատեսուած 10-15 տարիէն":

Ֆիկառոյի յատուկ թղթակիցը կը գրէ թէ միացեալ մամուլի ասուլիսին ընթացքին Ժողովներու երկու նախագահները իրարու երես անգամ չէին նայած: Առընչ ըսած է որ "յատուկ ոչ մէկ վերաբերում կ'ուզէ իր երկրին համար" եւ թէ շատ լաւ կը հասկնայ որ Թուրքիոյ դէմ արտայայտութիւններ ըլլան Ֆրանսայի մէջ, բայց խօսքը ուղղած է նաեւ Ֆրանսացի ժողովուրդին, ըսելու համար. – "Ֆրանսայի հանրային կարծիքի Թուրքիան շատ տարբեր է իրական Թուրքիայէն" եւ յաւելած նաեւ որ "թիւրիմացութիւնները, պատկերներն ու խորհրդանիշները բացարձակապէս չեն ներկայացներ իրական Թուրքիան": Ֆիլիփ տը Վիլիէի հրատարակել տուած հանրագիրներն ալ շատ գէշ տպաւորութիւն գործած են: Առընչ չէ ծածկած որ "Եւրոպական Միութեան հետ մեր յարաբերութիւնները զգացական չեն: Երկու երիտասարդներ չեն որոնք իրարու կը հանդիպին սրճարանի մը մէջ եւ գիրար կը սիրեն: Հիմնուած են աւելի քան քառասուն տարուան համաձայնութեան մը վրայ" (ակնարկութիւն տը Կոլի խօսքին 1963ին՝ "Թուրքիա եւրոպական կոչում ունի"): Լրագրողներուն առջեւ Տըպրէ համար: Տըպրէ պատասխանած է. – "Մենք ձեզ պիտի լսենք, դուք ալ մեզի պէտք է մտիկ ընէք: Թուրք ընկերութիւնը, նշդուած կարճ ժամանակի մը մէջ կրնա՞յ ընդունիլ բարենորոգումները որոնք զինք պիտի փոխեն":

Թուրք լրագրողներու հարցումները ցոյց տուած են որ իսկական անդունդ մը կայ երկու երկիրներու միջեւ: Այս վերջինները չեն հասկնար թէ ինչո՞ւ հանրաքուէ պէտք է Թուրքիոյ համար, երբ չէ եղած Ռումանիոյ, Խրուաթիոյ կամ Պուլկարիոյ համար: Տըպրէ պատասխանած է.– "Ինչպէս Մեծն-Բրիտանիոյ համար, օրինաւոր է որ Ֆրանսայի ժողովուրդը արտայայտուի": Այն լրագրողին որ "Թուրքերուն համար վիրաւորական" գտած է Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը, Տըպրէ առարկած է. – "Օրէնք մըն է, կը գործադրեմ":

Ֆրանսական պատուիրակութեան յանձնախումբերու միւս նախագահներն ալ նկատած են որ Թուրքիա անպայման կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան: Բացէ ի բաց անդամակցութիւն կ'ուզեն, "առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւնը" արդէն կը վայելեն:

ՊԵՆՈՆ ՍԵՒԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՃԱՌՔՈՎ

ՄԱԿ-ի պաշտօնատար Պենոն Սեւանի անունը քանիցս նշուած էր Իրաքի քարիւղին ապօրինի վաճառքին առընչուած կաշառակերութեան խնդրի մը մէջ: Փետրուար 4ի Ֆրանսական թերթերը կրկին գրած են հարցին մասին, "գլխաւոր ամբաստանեալ" ներկայացնելով նոյն անձը:

Հարցը կը վերաբերի "Քարիւղի փոխարէն սննդեղէն" ծրագրին, որով սահմանափակուած էր Պաղտատի ծախելիք քարիւղին քանակը: Զարաշահումը տեղ գտած է ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Անանի հրահանգած քննութեան եզրակացութեան մէջ որուն հեղինակն է Փօլ Ուոլքըր: Այդ քննութիւնը բացուած էր ստուգելու համար ՄԱԿ-ի խումբ մը պաշտօնատարներուն ուղղուած ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Ս. Հիւսէյն այդ պաշտօնատարները կաշառելով կրցած էր 8-10 միլիառ տոլար արժէքով քարիւղ վաճառել ապօրինի կերպով:

Պենոն Սեւանի մասին ըսուածը այն է որ ան "Քարիւղի փոխարէն սննդեղէն" ծրագրին գլխաւոր պատասխանատուն էր: Ուոլքըրի եզրակացութիւններու տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ անժխտելի փաստեր կան իրեն դէմ որ չորս տարի տարեկան 30 – 50 հազար տոլարի եկամուտ ունեցած է այդ չարաշահութեամբ. այդ եկամուտը բացատրած է ծերուկ մօրաքրոջմէ մը ղրկուած գումար, մինչդեռ պարզուած է որ այսօր մահացած այդ կինը նման գումարներ նուիրելու միջոցներէն զուրկ մէկն էր:

Այսուհանդերձ Փ. Ուոլքըր խուսափած է կաշառակերութեամբ ուղղակի ամբաստանելէ Պ. Սեւանը, ըսելով որ տակաւին հետաքննութիւնը կը շարունակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԱՐ ԹԻՊՕ, Սէ. Ժէ. Թէ.ի քարտուղարը փոքրամասնութեան մէջ մնաց Փետրուար 3ին, երբ մեծամասնութիւնը դէմ արտայայտուեցաւ իրեն եւ որոշեց ո՛չ քուէարկել Սահմանադրութեան: Ինչ որ աննախընթաց էր, այն է որ Սէ. Ժէ. Թէ.ի (Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութիւն) համադաշնակցային ազգային խորհուրդը չհետեւեցաւ ղեկավարութեան որոշումին եւ տագնապ մը ստեղծեց: Թիպոյի դիրքը վտանգուած է: Ինչ որ սենտիքային "խորհրդարանը" կը նկատուի ձայներու 82%ով ճշդեց իր բացասական որոշումը, վրդովեցնելով Թիպօն որ կ'ուզէր Սէ. Ժէ. Թէ.ն հեռացնել ժխտական դիրքորոշումէն:

Ճ. ՊՈՒՇ, Փետրուար 2ին արտասանեց իր աւանդական ճառը Միութեան կացութեան մասին: Անդրադարձաւ ահաբեկչութեան, Իսրայէլ – պաղեստինեան յարաբերութիւններու բարելաւման Մերձաւոր-Արեւելքին, Իրաքի, նաեւ եւ մանաւանդ Սուրիոյ եւ Իրանի: Պուշ կոչ ըրաւ այն երկիրներուն, որոնք իրենց ազատութեան կը տենչան ըսելու համար՝ "Ամերիկան ձեր կողքին է": Իրեն համար ահաբեկչութեան ապաստան տուող եւ քաջալերող երկու երկիրներն են Սուրիա եւ Պարսկաստան: Այս վերջինը գլխաւոր երկիրն է որ զօրավիգ է ահաբեկչութեան ու հիւլէական զէնք կ'ուզէ ունենալ, իր ժողովուրդը զրկելով փնտռուած ազատութենէն: Սուրիան ալ ետ չի մնար, քանի թոյլ կու տայ որ ահաբեկիչները իր հողամասը օգտագործեն, Լիբանանի ալ մէկ մասը, խաղաղութեան որեւէ կարելիութեան դէմ գործելու համար:

ԻՐԱՔՑԻ 12 զինուորներ սպաննուած են Քէրքիւքի մօտ ծուղակ մը իյնալով ճամբուն վրայ: Զինեալ խումբ մը կեցուցած է հանրակառքը, ուր կը գտնուէին եւ տեղն ու տեղը սպաննած են զինուորները, որոնք Մուսուլ կը վերադառնային արձակուրդի:

ԱՄՆ-ու նախկին նախագահը՝ Պիլ Գլինթըն յատուկ բանագնաց նշանակուած է ՄԱԿ-ի կողմէ Հարաւային Ասիոյ աւերուած շրջանին համար: Անհաւանական չի թուիր նաեւ որ Գլինթըն յաջորդէ Քոֆի Անանին 2006ին եւ եթէ հաստատուի թեկնածութիւնը պիտի յայտարարուի Մարտին: Պահպանողական աջին հակա – ՄԱԿ ծերակուտականը՝ Ճ. Հելմս դիմումնագիր մը հրապարակած է արդէն հանդիսանալու համար Գլինթընի թեկնածութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (310) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Լեզուներ — ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Թարգմանել օտարութեան մէջ — Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Հայ Մշակոյթ, Ինքնութիւն, Եւրոպա — Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՉԷԼԵՊԵԱՆԻՆ ԿԱՄ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ ՀԱՆԳԻՍՏ ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԻՆ

Յարգելի տոքթ. Չէլեպեան,

Ձեր նամակին, որի պարունակութիւնը ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի կեանքի ու գործի նկատմամբ Հայաստանում ցուցաբերուած անտարբերութեան, աճիւնները կրկին Փէռ Լաշէզ տեղափոխելու ու նրա արձանի շուրջ անմխիթար կացութեան մտահոգութեամբ էր շարադրուած, որոշեցի պատասխանել բաց նամակով, քանզի ձեր մտահոգութիւնները համազգային բնոյթ ունեն: Թող մեր ազգի աւելի լայն զանգուածներ ծանօթանան խնդրին, խորհեն ու իրենց կարծիքները յայտնեն...

Անշուշտ դուք եւ հայկական թերթեր ընթերցող մեր հայրենակիցները ծանօթ են իմ համեստ կարծիքին՝ ազգային հերոսի աճիւնները հայրենիք փոխադրման եւ Եռաբլուրում հողին յանձնելու կապակցութեամբ ("Ցառաջ", Յունուար 8, 2003թ.): Մի փոքր մէջբերում նշուած յօդուածից. – "...Եթէ շատ հարցերում Հայաստանի իշխանութիւնները Սփիւռքահայութեան հետ խորհրդակցելու եւ նրանց կարծիքները հաշուի առնելու անհրաժեշտութիւնը չեն զգում, ապա ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի աճիւնների տեղափոխման, յուղարկաւորման ու այլ հարցերում պարտաւոր էին Սփիւռքի կարծիքը ունենալու եւ այդ կարծիքի հետ հաշուի նստելու, քանզի հարցը համազգային էր":

Ազգային հերոսի աճիւնները կրկին Փէռ Լաշէզ վերադարձնելու ձեր միտքը պարզապէս մինչեւ սրտի խորքը դառնացած ու հերոսի նկատմամբ ունեցած անսահման սիրոյ ու գուրգուրանքի ցաւախառն արտայայտութիւն է... Եկէք միասին խորհենք. կատարուած սխալի այդպիսի ուղղում կարող է աւելի մեծ սխալի յանգեցնել: Եկէք աղօթելի խաղաղութիւնը եւ յաւերժական հանգիստ տանք ազգային հերոսի՝ զօրավար Անդրանիկի աճիւններին Հայաստանի հողի արեւելեան մասի վրայ: Ուր էլ որ թաղուած լինի զօրավարը, նրա սիրտը Հայոց լեռներում է:

Այո, շատ ազգեր իրենց հերոսներին թաղել են ոչ ընդհանուր գերեզմանատըներում, բայց կան նաեւ ժողովուրդներ, որոնք իրենց հերոսների աճիւնները այրում եւ մոխիրը շաղ են տալիս երկրով մէկ: Դրանով հերոսի գործի արժէքը չի նուազում: Մեծ սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը գերեզման չունի, բայց արդէն տասնհինգ դար նա շարունակում է ապրել ազգի հետ:

Այսօր առաւել քան երբեք անհրաժեշտ է հետեւել Անդրանիկի գործին, շարունակելով նրա "կիսատ թողած" գործը:

Այս տողերը շարադրելուց առաջ հարկ համարեցի կրկին անգամ մօտենալ իմ գրադարանի Անդրանիկին պատկանող գրականութեան բաժնին, որտեղ գտնւում է նաեւ ձեր "Զօրավար Անդրանիկ եւ հայ յեղափոխական շարժումը" աշխատութիւնը: Կրկին ու կրկին կանգ առնելով զօրավարի կատարած գործի ու նրա անցած հերոսական ուղու վրայ, մարդ համակւում է անսահման յարգանքով նրա կատարած գործի նկատմամբ եւ խորը ցաւ է ապրում նրա "կիսատ մնացած" գործի համար: Զօրավար Անդրանիկի գործի տեսակարար կշիռը հայ ժողովրդի նորագոյն պատմութեան մէջ անվիճելիօրէն շատ մեծ է: Մեծ է նաեւ "կիսատ թողած" գործը՝ Արեւմտեան Հայաստանի ու արեւմտահայութեան ազատագրման գործը, որի համար երեսուն տարիներ շարունակ ամենածանրագոյն պայմաններում մահու ու կենաց կռիւ մղեց...

Զօրավար Անդրանիկը մեծ էր ոչ միայն ռազմագիտական կարողութիւններով ու ընդունակութիւններով, այլ նաեւ քաղաքական կայուն ու յստակ ըմբռնումներով: Նա իր կեանքի հարուստ փորձով ու պայծառատեսութեամբ ոչ միայն չհաւատաց Օսմանեան կայսրութեան խաբեբայութիւններին ու խարդախութիւններին, այլ մշտապէս զգուշացման ու ըզգաստութեան կոչ էր անում տարբեր կուսակցութիւնների ու յեղափոխական շարժումների ղեկավարներին: Նա Օսմանցու հետ խօսեց նրան հասկանալի լեզուով՝ ուժի լեզուով:

Զօրավարի անաւարտ գործի շարունակութիւնը այսօր սկսւում է հէնց Հայաստանի արեւելեան մասի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսական ու քաղաքական հզօրացմամբ եւ ազգային անվտանգութեան համակողմանի ապահովութեամբ:

Բոլոր նրանք, ովքեր այսօր անկախ իրենց պետական դիրքից ու պաշտօնից եւ բնակավայրից, ժողովրդի լայն զանգուածների բարեկեցութեան ուղղութեամբ չեն աշխատում եւ առիթ են ստեղծում արտագաղթի, ապա նրանք զօրավարի գործի շարունակողները լինել չեն կարող եւ համահաւասար են այն դասալիքներին, որոնք Կարին ու Կարս բերդաքաղաքները չպաշտպանեցին եւ դաւաճանաբար մենակ թողեցին զօրավարին: Թէ այդ քաղաքական ու զինուորական դասալքութիւնը ինչ արժեց մեր ժողովրդին, այդ գիտենք պատմութիւնից...

Ազգային հերոսի կեանքին ու գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւնները հեռու են սպառիչ պատասխան տալու պատմական այդ բարդ ու հակասական ժամանակաշրջանի իրադարձութիւնները լուսաբանելու ուղղութեամբ: Մեծ հայրենասէրի ծառայութիւնները իրենց արժանի մեկնաբանութիւնները ու գնահատականները չստացան ժամանակին եւ այսօր էլ այդ ուղղութեամբ ծրագրուած աշխատանք չի տարւում: Պարոյր Սեւակը գրել է. "...Անդրանիկի մասին բան չիմանալը հաւասար է իր ժողովրդի նորագոյն պատմութեանը անգէտ լինելուն":

Զօրավար Անդրանիկը իր գաղափարներով ու գործունէութեամբ միայն հայ ժողովրդին չի պատկանում: Նա իր ամբողջ գիտակցական կեանքի ընթացքում անհաշտ կռիւ է մղել Օսմանեան կայսրութեան բռնապետութեան դէմ ի նպաստ ճնշուած ժողովուրդների ազատագրման: Նրա մղած կռիւները պալքանեան ժողովուրդների ազատագրման համար, խօսում է նրա համամարդկային բարձր իտէալների մասին: Ցաւօք այս ուղղութեամբ էլ բաւարար ուսումնասիրութիւններ չի կատարուել եւ զօրավարի գործը արժանի գնահատական չի ստացել: Ռուսական բանակին կատարած նրա ներդրումները առհասարակ ուսումնասիրութեան առարկայ չեն դարձել:

Յարգարժան տոքթ. Չէլեպեան, ձեր վրդովմունքը զօրավարի անձի ու գործի վրայ ստուեր գցողների նկատմամբ կիսելով հանդերձ, պէտք է նշեմ, որ այդ բոլորը ապարդիւն ճիգեր են ու ժամանակավրէպ գործողութիւններ անարժէք մարդկանց կողմից: Ինչպէս Մենտելեեւեան պարբերական աղիւսակի մէջ գտնըւող նիւթերը ունեն իրենց ճշգրիտ տեղը ըստ իրենց ատոմային կառուցուածքի ու տեսակարար կշռի, այդպէս էլ իւրաքանչիւր պատմական գործիչ ըստ իր կատարած գործի տեսական կշռի, իր ճշգրիտ տեղն ունի Հայոց պատմութեան մէջ: Զօրավար Անդրանիկի տեղը գտնւում է ամենաբարձր շարքում, եւ ոչ մէկ քաղաքական կազմակերպութիւն, խմբաւորում, կուսակցութիւն կամ անձնաւորութիւն չի կարող դիպչել ժողովրդի կողմից զօրավարին յատկացուած տեղին ու դիրքին, հակառակ դէպքում Հայոց պատմութեան Մենտելեեւեան աղիւսակի համակարգը կը խախտուի...

Շատ գնահատականներ կան զօրավարի գործին նուիրուած. վերյիշենք նրանցից մէկը՝ Մարտիրոս Սարեանի խօսքը. "Եթէ Հայերս իրաւունք ունենք մեր անցեալը հերոսական անուանելու, եւ եթէ յարատեւել ենք որպէս ժողովուրդ առ այսօր, ապա այդ բանում մենք մեծագոյն չափով պարտական ենք նաեւ մեր դարաւոր հերոսապատումների յաւերժ անմոռանալի դիւցազուններից մէկին՝ Անդրանիկին":

Յարգելի բարեկամ, ձեր նամակով խիստ վրդովմունք էք յայտնում զօրավարի արձանի ետեւում ստեղծուած արտաքնոցի կապակցութեամբ: Ես այդ տեսել եմ սրտի խորը կսկիծով, բայց եւ այնպէս մտածեցի, թող Հայաստանի Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ Երեւան Քաղաքի քաղաքապետարանի ղեկավարները ամաչեն, որոնք զօրավարի արձանը սեփականաշնորհել են պարոն Շիրինեանին, որպէսզի իր տեխնոջ յիշատակը յաւերժացնի նրա պատուանդանի վրայ եւ իրենք իրենց ազատել են ամէն մէկ պարտականութիւնից: Զօրավարի արձանը գտնւում է Հայաստանում 1700 տարի առաջ քրիստոնէութեան գաղափարները տարածողի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունը կրող տաճարի բակում, որը նոյնպէս կառուցուել է հայ բարերարի մեծ ծախսերով՝ ի յիշատակ իր հարազատների... Թող սեփականատէրերը հոգ տանեն իրենց տարածքի մաքրութեան մասին:

Զօրավարի արձանի բացումը նոր էր կատարուել, երբ Երեւան հասայ: Ցաջորդօրը առաւօտեան սուրճը խմեցի զօրավարի արձանին կից սրճարանում: Յունիսեան տաք ու պայծառ օր էր: Զորս անգամ արձանի չորս բոլորը պտըտեցի, հեռու գնացի, մօտիկ եկայ, որպէսզի բոլոր մանրամասնութիւնները տեսնեմ: Իմ ոչ մասնագէտիս գաղափարը կազմելուց յետոյ, մտածեցի, պէտք է լսեմ նաեւ քանդակագործի մեկնաբանութիւնները: Գըտայ զօրավար Անդրանիկի արձանի քանդակագործին՝ նկարիչ, ծանօթ արուեստագէտ Արա Շիրազին: Շիրազը սիրով յարգեց իմ խնդրանքը եւ մենք հանդիպեցինք զօրավարի արձանի մօտ:

Ծանօթանալուց յետոյ, սկսեցի իմ հարցումները:

Հ.– Ինչո՞ւ էք երկու ձի քանդակել զօրավարի համար:

Պ.– Որպէսզի ցոյց տրուի, որ նա մենակ չէ:

Հ.– Ձիերի գլուխների մէջ դիմացից զօրավարի գլուխը չի երեւում:

Պ.– Լաւ տեսնելու համար պէտք է կողքից դիտել:

Հ.– Ինչո՞ւ է զօրավարը մերկ:

Պ.– Մերկութիւնը ազնուութեան խորհրդանիշ է:

Հ.– Ինչո՞ւ է զօրավարը իր թուրը դէպի երկինք ուղղել:

Պ.– Նա երդւում է:

Վերջին պատասխանը ինձ մտովի տեղափոխեց Մշոյ Ս. Առաքելոց վանք, որտեղ շուրջ հարիւր տարի առաջ զօրավար Անդրանիկը այն անառիկ բերդի էր վերածել եւ իր քաջարի զինակիցների հետ պատերազմ էր յայտարարել Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Թէ հիմա զօրավարը ինչի՞ մասին է երդւում, այդ յայտնի է միայն Աստծուն, քանդակագործին ու սեփականատիրոջը... Զօրավարի թուրը այնպէս է քանդակուած, որը զուգահեռ է տաճարի գմբէթների վրայ գտնւող չորս խաչերի հետ եւ ուղղուած է դէպի երկինքը: Թրի այդ բռնած ձեւը ըստ Նիւթոնեան Ֆիզիքայի օրէնքների ոչ հարուածելու եւ ոչ էլ պաշտպանուելու ուժ ունի: Անշուշտ այդպիսի դիրքով միայն կարելի է երդուել: Ասենք սեփական եկեղեցու բակում դրանից աւել էլ չի թոյլատրւում: Ինկապէս յուշարձանն էլ պէտք է զօրութիւն ունենայ...

Զօրավար Անդրանիկի գործը շարունակելու համար եւ նրա կատարածը հայ ժողովրդի գոյապայքարին ծառայեցնելու նպատակով, անհրաժեշտ է. –

1.– Մեծ զօրավարին վայել տուն թանգարան ստեղծել Երեւանում իր յարակից գիտահետազօտական ինստիտուտներով, որտեղ կ'ուսումնասիրուեն հայ ժողովրդի ազգային ազատագրական շարժումների պատմութիւնը ընդհանրապէս եւ Անդրանիկի կեանքն ու գործունէութիւնը՝ մասնաւորաբար: Այս պատմագիտական հիմնարկները պէտք է ունենան միջազգային մակարդակ ու աշխատաձեւ, ունենալով ոչ միայն պալքանեան ու ռուսական, այլ անպայման թրքական, քրտական, պարսկական ու ազերական բաժիններ: Թող օտարները մեր պատմութիւնը կարդան ու ուսումնասիրեն գրուած ու շարադրուած մեր կողմից:

Ուսումնասիրութիւնները պէտք է նըպատակաուղղուած լինեն մեր ժողովրդի ազգային անվտանգութեան կենսական կարիքները ապահովելու նպատակին: Պատմութեան ընթացքին մեր ժողովրդի նկատմամբ տեղի ունեցած անարդարութիւններին համար մշտապէս մեղաւոր ենք գտել մեր թշնամիներին ու մեծ պետութիւններին, քննութեան նիւթ չդարձնելով մեր թերութիւններն ու անկարողութիւնները:

Հայ ժողովուրդը լինելով գիր ու գրականութիւն սիրող ժողովուրդ, զարմանալիօրէն քիչ գրականութիւն ունի նուիրուած ռազմագիտութեան ու ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան գործին: Մեր մշակոյթի պարծանք Մատենադարանում պահուող բազմահազար ձեռագիր գրքերի մէջ քանի՞սն են նուիրուած վերը նըշուած նիւթին: Եթէ այդ թիւը քանհինգ տոկոսից պակաս է, ուստի պէտք է չվարանենք ասելու, որ մեր նախնիները իրենց ազգի կարեւորագոյն հարցին, այսինքն ժողովրդի անվտանգութեանն ու ինքնապաշտպանութեանը արժանի ուշադրութիւն չեն յատկացրել: Զօրավար Անդրանիկի կողմից պարտիզանական կռիւների համար գրուած "Մարտական հրահանգներ" գիրքը հազուագիւտ գործ է այս ուղղութեամբ:

Արցախեան պատերազմի մասնակից տըղամարդիկ ունէին ռազմական գիտելիքներ իրենց զինուորական ծառայութիւններից, իսկ կին մասնակիցները այդ փորձը ձեռք բերեցին կռուի դաշտում, մեծ կորուստների գնով: Իրաւական տեսակէտից, կանայք նոյնպէս իրաւունք ունեն ինքնապաշտպանութեան ու իրենց ընտանիքի անվտանգութիւնը ապահովելու համար տեսական ու գործնական ռազմական գիտելիքներ ձեռք բերելու:

2.– Համազգային դրամահաւաքով, հանգանակութեամբ կատարել բոլոր նշուած աշխատանքները: Իւրաքանչիւր հայ անհատ իրեն պէտք է մասնակից տեսնի այս համազգային գործին: Դրամի չափը կարեւոր չէ, այլ կարեւոր է մասնակցութիւնը եւ գործին նպաստելու պատրաստ լինելու գիտակցութիւնը...

Հետեւենք Անդրանիկի գործին...

ՏՈՔԹ.
ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ
Սթոքհոլմի Թագաւորական Տեխնիկական Համալսարանի Դասախօս

Սթոքհոլմ, Յունուար 30

ԵԱԼԹԱՅԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ՎԵՀԸ

Վրացի արուեստագէտ Զ. Ցերեթելի Մոսկուայի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի նախընտրած արձանագործն է: Ան վերջերս աւարտած է հսկայական արձան մը ուր ներկայացուած են Չըրչիլ, Ռուզվէլթ եւ Ստալին, Եալթայի մէջ: Արձանին բարձրութիւնը երկուուկէս մեթր է, լայնքը՝ հինգ: Երեք թոն պրոնզ գործածուած է երեք ղեկավարները ներկայացնելու համար: Պէտք է ըսել որ այս չափերը բաւական համեստ են Ցերեթելիի համար որ կը սիրէ հսկայական իրագործումները:

Յունուար 19ին Մոսկուայէն ծերակուտական Օ. Տոլկաչեւ տեղեկացած է թէ արձանը որ ձօնուած է Բ. աշխարհամարտին, պիտի զետեղուի մայրաքաղաքին

մէջ յուշապարտէզին մէջ։ Բայց յաջորդ օրն իսկ քաղաքապետութիւնը հերքած է, ըսելով որ արձանը Ղրիմի համար է, Լիվատի պալատին ուր տեղի ունեցած է 1945 Փետրուար 4-11ի ծանօթ վեհաժողովը։

Ռուսականին պէս միջավայրի մը մէջ ուր դժուար է գիտնալ թէ ո՛վ է իրականութիւնը ըսողը եւ ո՛վ ստողը, ազատականները անմիջապէս հակադրուած են «ամօթալի» արձանին, ըսելով որ Ստալինը ներկայացնող գործ մը որեւէ ձեւով չէր կրնար զետեղուիլ Մոսկուայի մէջ։ Նախկին վարչապետը Նեմցով յայտարարած է թէ նման բան պիտի նմանէր Գերմանիոյ մէջ Հիթլէրը մեծարող արձան մը կանգնելու։ Իսկ Ժողովրդավարական միութեան ղեկավարը Վալէրիա Նովոդվորսկայա ըսած է թէ ատիկա եւրոպական երկիր մը ըլլալու ռուսական երազին վերջակէտը կ'ըլլար։ Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւնները բաց նամակ մը հրատարակած են, բողոքելու համար, ծրագրին դէմ որուն նպատակն է, ինչպէս ըսուած է, պրոնզով վերածնունդը ապահովել երէկուան բռնապետերուն։ «Կարճ ժամանակ առաջ կ'ուզէին Ջերժինսկիի արձանը կանգնել, այսօր կ'ուզեն Ստալինը որ արիւնով ներկած է ամբողջ երկիրը», ըսած են անոնք։

Վէճը շատ թունդ է։ Հրաւիրուած են ուրիշ արուեստագէտներ որպէսզի կարծիք յայտնեն։ Մ. Պերեյասլավեց եւ Ա. Ձերբակով կ'առաջարկեն արձանի իրենց տարբերակը ուր ներկայացուած է տողանցքը ամերիկացի, խորհրդային, բրիտանական, ֆրանսացի զինուորներու։ Անոնց ետին կրանիթէ 20 մ. բարձրութեամբ կոթող մը, ՄԱԿ-ի խորհրդանիշով։

Զ. Ցերեթելի 69 տարեկան մանրակազմ մէկն է, տարօրինակ տիպար մը։ Խորհրդային միութեան բոլոր ժամանակները ապրած է, յետոյ՝ վերակառուցումը, Ելցինի Ռուսաստանը, այսօրուան պուտինեանը։ Խորհրդային աշխատանքի հերոսի պատուանշանին արժանի նկատուելէ ետք Վրաստանի ու Ռուսաստանի ազգային արուեստագէտը եղած է։ Ոչինչ կը խանգարէ զուարթ տրամադրութիւնը, լաւատեսութիւնը։ Այսուհանդերձ տխրած է տեսնելով վերջերս թէ Քրիսթոֆ Գոլոմպոսի իր արձանը որ 126 մեթր բարձրութիւն ունէր, ոչ մէկ ամերիկեան քաղաք ընդունելութիւն գտած է, մինչ ինք կ'ուզէր նուիրել զայն։

Մոսկուայի մէջ ալ խիստ քննադատութեան արժանացած է անոր քանդակած Մեծն Պետրոսը որ հրէշային նկատուած է։ Խուլիկաններ նոյնիսկ փորձած են զայն պայթեցնել։ Կանգնած է Մոսկուա գետին ափին վրայ քաղաքացիները զայն կը կոչեն «Թէրմինաթոր»։

Հարց տուողներ կան թէ Մոսկուայի քաղաքապետարանը ի՛նչ կը պատրաստէ յառաջիկայ Մայիս 9ին Նացիական Գերմանիոյ դէմ տարուած յաղթանակին 60 ամեակի նշումներուն համար։ Ստալինի վերարժանաւորո՞ւմ մը։ Մինչդեռ անոր անհամար արձաններէն որոնք դրուած էին խորհրդային երկրի մինչեւ ամէնէն խուլ անկիւնները, այսօր միայն երեք հատ կանգուն մնացած է. մէկը Կրեմլինի պատի մօտը, երկրորդը Հիւսիսային Օսէթիոյ, երրորդն ալ Բեսլանի մէջ է ուր նոր նոր տեղի ունեցաւ դպրոցականներ պատանդ առնելու գործողութիւնը։ Բայց կան նորեր ալ որոնք զետեղուած են Չելիաբինսկ, Գալինինկրատ եւ Իշիմ։

Ղրիմի փոխ նախագահը Վ. Գազարին խոստովանած է թէ Եալթայի համար Ստալինի, Ռուզվէլթի եւ Չըրչիլի ձօնուած արձան մը նախատեսուած է, հեղինակն ալ կը կոչուի Զ. Ցերեթելի։ Ուկրանիոյ սահմանին մօտակայ շրջանի մը, Պէլկորոտի մօտ ալ քաղաքապետարանը տրամադիր է Ստալինի արձան մը կանգնելու, որովհետեւ ան «հանճարեղ հրամանատար» մըն էր։

Չար լեզուները կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ անձնատուութեան օրը նշելով նախագահ Պուտին ամէն անգամ բաժակ կը բարձրացնէ Ստալինի կենացը։ Աուշվիցի ճամբարին ազատագրումի հանդիսութեան ան յիշատակած էր իր երկրին ծանրագոյն կորուստները որոնք 27 միլիոն մարդկային կեանք արժած էին։ Արդեօք յառաջիկայ Մայիս 9ին յարգանք պիտի մատուցանէ՞ Ստալինի յիշատակին. անոր որ միլիոնաւոր մահերու պատասխանատուն է։

Իսկ արձանագործ Ցերեթելի արդեօք Եալթայի երրեակին արձանով գործի՞ք պիտի ըլլայ Ստալինի վերադարձին. անոր որ Չըրչիլի ու Ռուզվէլթի քթին տակէն «առեւանգեց» Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպան։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մարսէյլի Մշակութային կեդրոնին մէջ, Յունուար 29ին Համակարգումի Խորհուրդի տեղւոյն Կազմը ձեռնարկած էր հաւաքոյթի մը ոգեկոչելու համար Ֆրանսայի կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման 4րդ տարեդարձը։ Այդ առթիւ, Մարսէյլի Լա Փրովանս օրաթերթը արձագանգած է յատկանշական խորագրով մը՝ «Դառնութեամբ գունաւորուած տարեդարձ մը» յայտնելու համար թէ ոգեկոչումը կ'արտայայտէր նաեւ որոշ դառնութիւն մը։ Յիշեցնելէ ետք թէ 2001 Յունուար 29ին, Խորհրդարանը միաձայնութեամբ կը ճանչնար Հայոց Ցեղասպանութիւնը, կ'աւելցնէր թէ տարեդարձը որոշ դառնութիւն մը կ'արտայայտէր։ Խորհուրդին փոխնախագահը՝ Ժագ Տօնապետեան իր ելոյթին սկիզբը շեշտած է․ «այն պահուն երբ համայն աշխարհ Աուշվից կը փութայ բացագանչելու համար՝ "այլեւս երբեք", այդ օրէնքը միակ ընծան է զոր կրնանք նուիրել մեր նահատակներու յիշատակին»։ Ինչ որ, կը գրէ թղթակիցը, ցաւ կը պատճառէ արտայայտող միութենական հայ պատասխանատուներուն եւ քաղաքական դէմքերու մեծամասնութեան, այդ օրէնքին սահմանափակումն է, քանի թոյլ չի տար պայքարելու Թուրք Պետութեան ժխտումին դէմ։ Մինչեւ Կէվիկեանի համար «Սենարիօներու վատթարագոյնը իրագործուած է» երբ պետական եւ կառավարական ղեկավարները Դեկ. 17ին, Պրիւսէլ հաւաքուած ընդունած են, առանց նախապայմանի, բանակցութիւններու ձեռնարկել Թուրքիոյ հետ։

Լսէ ետք մէթր Ժան-Սիմոն Մանուկեանը որ մանրամասնած է ժխտումը նուիրուած աշխատանքի յանձնախումբի մը եզրակացութիւնները, ներկայ ընտրեալները, կարգով, յիշեցուցած են իրենց յանձնառութիւնը Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման համար եւ իրենց վճռակամութիւնը «պայքարը շարունակելու»։

Շրջանային Խորհուրդի փոխնախագահը՝ Փաթրիք Մենիւսի յայտարարած է որ Ֆուաժէրի ապագայ լիսէն Միսաք Մանուշեանի անունը պիտի կրէ, Ռոլան Պլում շեշտած է որ «Թուրքիոյ մուտքը Միութեան մէջ կը նշանակէ քաղաքական Եւրոպային մահը», Ժան-Նոէլ Կեռինի ալ անհրաժեշտ գտած է որ Թուրքիա դադրի ուրանալէ «այդ անարգ ոճրագործութեան իրականութիւնը»։

Ներկայ եղած են բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ՕՏԱՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Անցեալ Նոյեմբերին ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը որոշեց 20 հազար յաւելեալ վիզա տալ որակեալ օտար աշխատաւորներու։ Թեկնածուները պարտին վկայուած ըլլալ ամերիկեան համալսարանէ մը եւ ամերիկեան ձեռնարկութենէ մը գործի առաջարկ ունենալ։ Իսկ գործատէրը պէտք է փաստէ որ նոյն որակին տէր Ամերիկացի մը չէ յաջողած գտնել։

Թէքնոլոժիի մարզի ձեռնարկութիւնները միշտ կ'ըսեն թէ օտար աշխատաւորի պէտք ունին որովհետեւ տեղւոյն վրայ բաւականաչափ որակի տէր գիտնական կամ ճարտարագէտ չեն գտներ։ Այդ մարդոց սահմանուած 65 հազար վիզաները առաջին օրը սպառած են, իսկ պատկան իշխանութիւնները չեն ուզեր ամէնէն խելացի եւ ամէնէն լաւ պատրաստութեան տէր մարդոց դէմ փակել երկրին դռները։ Անոնք կը խորհին որ ամէնէն լուրջ սխալը գործած կ'ըլլան օտար ուսանողները իրենց ուսումին աւարտին ստիպելով մեկնելու։ Պնդողներ ալ կան որ ձեռնարկատէրերը օտարները կը նախընտրեն որովհետեւ անոնք առատ ու աժան աշխատուժի աղբիւր են։ Ատով կը վնասեն ամերիկեան ընկերութեան միջին դասակարգին։

Խնդրոյ առարկայ վիզաները մինչեւ տարեկան 195 հազարի հասած են 2001ին երբ թէքնոլոժիի մարզը զգալի ոստում արձանագրեց. բայց յաջորդած տագնապը պատճառ եղաւ որ հազարաւորներ առանց գործի մնան։ Ատոր վրայ վիզաներուն թիւը կրճատուեցաւ եւ օտար բազմաթիւ աշխատաւորներ պարտաւորուեցան իրենց երկիրը վերադառնալու։

Շատ է մտածողներուն թիւը թէ վիզաներու թիւերու այս փոփոխութեան ետին կայ լուրջ հարց մը։ Ան ամերիկեան գիտական ուսումին անորակ բնոյթն է։ ԱՄՆ-ու մէջ թուաբանութեան ու գիտութեան դասերը հարկ եղած մակարդակը չունին, որպէսզի աշակերտները պատրաստ ըլլան բարձրագոյն դպրոցներ յաճախելու։ Նոյնը չէ պարագան օրինակ Չինաստանի ուր դպրոցներէն մօտաւորապէս հնգապատիկ աւելի թիւով ճարտարապետ կը վկայուի։

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Օրթագիւղի օդը լաւ կու գայ ըսած էին։ Սուլթանին Պէզճեանի համար շինել հրամայած ապրանքը դեռ չէր աւարտած։ Փիշմիշեան ամիրա իր տունը փոխադրել տուաւ Պէզճեանը։ Բայց Գազազի այլեւս օգափոխութիւնը օգուտ չունէր։ Փիշմիշեաններու Օրթագիւղի ապարանքը մնաց հազիւ տասը օր։ Պալատին բժիշկը եւ սենեկապետը ամէն օր կու գային, մին դարմանումի եւ միւսը Սուլթանին փութով լուր տանելու համար։

Պէզճեան օր մըն ալ արթնցաւ եւ ըսաւ.

- Իմ հիւանդութիւնս դարման չունի, կը զգամ այդ բանը, ալ կ'ուզեմ տունս դառնալ։ Կը նախընտրեմ Գումգաբուի դուրսը երթալ, մինչեւ իսկ երիտասարդութիւնս անցած ընկերներու, բայց չեմ ուզեր հոս մնալ։ Կ'ուզեմ երթալ ու մեռնիլ հոն ուր մեռան մայրս ու հայրս։

Օրթագիւղէ փոխադրուելէն օրը ռուսական դեսպանն ալ եկած էր Փիշմիշեաններու ապարանքը Պէզճեանի որպիսութիւնը հարցնելու։ Ռուս արտաքին նախարարութիւնը հրահանգած էր իր դեսպանին այցելել Թուրքիոյ հայ ազգային գլխաւոր անձին եւ «անցած ըլլայ» ըսել։ Դեսպանը ներկայացաւ Պէզճեանի։

– Վսեմաշուք տէր, ըսաւ, մեր ցարը կը խնդրէ ինձմէ իր գնահատանքները յայտնել ձեզ՝ հայ ազգին ձեր կատարած բարւոք ծառայութեանց համար։

Պէզճեան չպատասխանեց։ Հիւանդութենէն խօսելու անկարող ձեւանալով, թոյլ տուաւ որ դեսպանը ինք խօսի։

–Ժամանակէ մը ի վեր Ս. Էջմիածնի եւ Իսթանպուլի Պատրիարքութեան յարաբերութիւնները բնականոն չէին եւ մեր օգոստափառ տիրոջ կառավարութիւնը կը խորհի թէ միայն դուք կրնաք օգտակար ծառայութիւն մատուցանել։

-Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը միշտ իր վերադասը կը նկատէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը դաւանական խնդիրներու մէջ։ Եթէ կարգ մը թեկնածուներու հանդէպ թեր ու դէմ պայքարը անախորժ վիճակ մը ստեղծեց, այդ չի նշանակեր թէ Հայոց Պատրիարքը երբեք ստորադասեց Էջմիածնի օրուան Գահակալը, ըսաւ Պէզճեան։

- Բայց...

– Պարոն դեսպան, կը ներէք որ ես համամիտ ըլլամ Պատրիարքարանի քաղաքականութեան եւ քաղաքականութենէ հեռու պահենք մենք Պատրիարքարանը եւ դուք Էջմիածինը։

Քանի մը սիրալիր խօսքերէ վերջ դեսպանը ոտքի ելաւ։

-Պիտի ուզէի ձեզ օգտակար ըլլալ որեւէ խնդրի համար որ իմ իրաւասութեանս եւ կարողութեանս սահմանին մէջ է, ըսաւ Պէզճեան, բայց հիմա մէկ ոտքս փոսն է։

- Պիտի աղօթենք Աստուծոյ որ ձեզի առողջութիւն պարգեւէ։ Դուք մեր երկու երկիրներուն բարւոք յարաբերութեան համար պէտք էք։

Դեսպանը մեկնելէ քիչ վերջ եկաւ պալատի սենեկապետը։ Պէզճեան ներս կանչեց եւ դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութեան մասին բացատրութիւն տուաւ խնդրելով որ խնդիրը նոյնութեամբ հաղորդէ Սուլթանին։

Երբ յաջորդ օրը պալատին բժշկապետը Գումգաբուի դուրսը Ամիրային տունը գնաց, Պէզճեանը շատ աւելի տկարացած գտաւ։ Բժշկապետը մեկնելէ առաջ ըսաւ.

– Սուլթանը հրամայեց ինծի ըսել թէ շատ գոհ մնացած է Ռուսիոյ դեսպանին ձեր տուած պատասխաններէն։ Ուզեց որ ձեզ հարցնեմ թէ խնդրանք մը ունի՞ք։

- Մեռնելէ առաջ վերջին խնդրանք մը ունիմ։ Վառօդապետ Սիմէոն Տատեան մեռաւ, պիտի խնդրեմ որ իր երկու գործարաններէն մին զաւկին Պօղոսի եւ միւսը եղբօր Յովհաննէսի փոխանցուի իբր վառօդապետ. ինծի համար բան մը չեմ ուզեր, որովհետեւ հիւր եմ հոս։ Եթէ հիւանդանոցը վերջանայ եւ Սուլթանս հաճի իմ հոգւոյս համար նուէրներ ընել անոր, երկինքէն ալ պիտի աղօթեմ իրեն համար։

Բնական է խնդրանքներուն ընթացք տրուեցաւ։

Հիւծումը խիստ արագ կ'ընթանար եւ սակայն հակառակ որ հիւանդանոցի շէնքը փայտաշէն էր, դանդաղ կը յառաջանար։ Ամիրաները սակայն իրեն կ'այցելէին եւ կ'աւետէին թէ շուտով կ'աւարտի հիւանդանոցը։ Սուլթանն ալ Ամիրան գոհ ձգելու համար քանիցս հետաքրքրուած էր շինութեամբ եւ հրամայած էր փութացնել զայն։ Շէնքը աւարտելէն վերջ ներսի կահաւորումն ալ կար։ Ամիրաները որոշեցին կահաւորումը փութացնելով հանդերձ հիւանդանոցին վերջացած ըլլալուն բարի լուրը տալ Պէզճեանի, յայտնելով թէ ամէն ինչ պատրաստ է եւ հիւանդները փոխադրուած են։

Ճանիկ Ամիրա Սիմոնեան Գազազին այցելելէ վերադարձած էր։

– Շատ գէշ է վիճակը, գոնէ իրեն վերջին ուրախութիւն մը տանք, երթանք հիւանդանոցին բանալին յանձնենք իրեն, ըսաւ։

Գաղափարը շատ փայլուն գտան ամիրաները։

Միքայէլ Ամիրա Փիշմիշեանի հետ Յակոբ Ամիրա Տիւզեան, Ճանիկ Ամիրա Սիմոնեան, Յարութիւն Ամիրա Երկանեան, Յարութիւն Ամիրա Կէլկէլեան և Յովհաննէս Ամիրա Ազնաւուրեան գացին Պէզճեանի մօտ։

Աչքերը փոսը ինկած էին։ Նիհարցած, անճանաչելի դարձած էր։ Կենդանի մեռեալ մըն էր կարծես անկողնին մէջ։ Երբ ամիրաները ներս մտան, աչքերը բացաւ եւ հազիւ լսելի ձայնով մը հարցուց.

– Ի՞նչ լուր... հի...ւան...դա...նո...ցէն։

(Շար. 90)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 9,
  Գ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
  Ժ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
  ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
  Քարոզիչ՝
  ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
  ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
  Քարոզիչ՝
  ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
  ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
  ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

⁂

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13, Բ. Կիրակի, Մեծի Պահոց:

Փրկչին Տաճար Ընծայման՝ Քառասնօրեայ Գալստեան տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 16.30ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ծածկեալ խորանին վարագոյրը քաշելով, Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:

Ծանօթ. – Այս տարուայ առաջին Անդաստանն է որ պիտի կատարուի: Վերջին անդաստանը կը կատարուի խաչվերացին՝ Սուրբ Խաչի վերստին տօնին՝ Սեպտեմբեր 11ի երեկոյեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14, Ը. Օր Մեծի Պահոց: Տօն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Տաճարն:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին:

Պատարագի աւարտին՝ "Տէր Ողորմեա"յէն առաջ՝ Խորանը կրկին կը վարագուրուի:

(Շար. Ա. էջէն)

սխտայի դէմ պայքարի դեսպան նշանակած է Միշէլ Քազաչքին, որ ցարդ սխտայի դէմ Ազգ. Գործակալութեան տնօրէնն էր:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՍԻՈՅ երկրաշարժին զոհերու թիւը կրկին բարձրացած է եւ փետրուար 3ին, մեռեալներու թիւը 290 հազարի հասած էր: Ասոնց 237.071ը մեռած կամ անհետացած են Սումաթրա:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռըմսֆելտ կը պահանջէ որ կրկին ձեռնարկուի խիստ գաղտնի հետազօտութեան այն ծրագրին, որուն նպատակն է հիւլէական ռումբերու նոր դասակարգի մը ստեղծումը որոնք կարենան բնաջնջել ստորերկրեայ թշնամի թիրախները եւ պահպանուած զէնքերը: Դիմումը եղած է Ուժանիւթի ենթանախարարին, ուր կը բացատրուի որ պունքերի դէմ հիւլէական ռումբը անհրաժեշտ է ապահովութեան դէմ եղած սպառնալիքներու պատճառաւ:

ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

Soirée Conférence

TEMOIGNAGE
d'ARSENE TCHAKARIAN
et
de HENRI KARAYAN,
survivants du Grupe Manouchian
Samedi 12 février à 20h45
Salle de l'Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas à Chaville

— Entrée libre —

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

⁂

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով.–

փետրուար 13	Արտաքսման Կիրակին
փետրուար 20	Անառակի Կիրակին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակին

Իսկ Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11
  Ե. Օր Մեծի Պահոց
  ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
  ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
  ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
  ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
  ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
  ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
  ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

L'U. C. F. A. F. Paris-Ile-de-France

vous invite à son
ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE
Samedi 12 février 2005 à 16h précises
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro: République)

Ordre du jour :

— Rapport d'activités et projets pour l'année 2005
— Bilan financier
— Election du Bureau
— Divers
— Remise des cartes de membres de l'année 2005

Suivi d'un pot d'amitié

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville-lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **SOIREE CABARET** animée par

MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
à l'Occasion du 90ème Anniversaire du Génocide Arménien
Pélerinage à Deir Ezzor
avec une Messe de Commémoration
Circuit accompagné du 21 au 28 Avril 2005 1190€*
• Avion Vols Directs
• Hôtel ★★★★
• Pension Complète
• Visites guidées de Damas, Palmyre et Alep
* Hors Taxes d'aéroport.
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio Vicken

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէոլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 15ին "Տընի Փարէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

PRIX DU CDCA 2005

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement d'un prix récompensant l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2004. Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte directement ou indirectement, sur l'Arménie et les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma...

1er Prix : 1 500 Euros
2ème Prix : 1 000 Euros
3ème Prix : 500 Euros.

Pour qui ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme BAC+4 (niveau maîtrise) ou BAC+5 (Master, DEA, DESS...)

Type de document ?

Tout document ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignements français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film...

Jury ?

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleures tant par l'originalité du thème abordé que de la forme.

Inscription, remise des documents et des pièces justificatives avant le 28 février 2005.
Renseignements :
Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA)
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01 44 83 07 02
Fax : 01 42 46 81 59
www.cdca.asso.fr

---

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6
DIMANCHE
6 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 310

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.130 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.130

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱ

Գրեց՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Եւրոպահայութեան կարգավիճակը եւ կարելի դերակատարութիւնը քննարկող խորհրդաժողովի մը (Հոկտեմբեր 18-20, Պրիւսէլ) իբրեւ զեկուցում ներկայացուած՝ հետեւող գրութիւնը հաւանօրէն աւելի ճգէ տպաւորութիւնը յայտարարագիրի կամ *մանիֆեստի*, քան վերլուծումի: Յամենայն դէպս, անիկա ուզուած եւ խմբագրուած է իբր հագիւ ուրուագիծ-վերլուծում մը, իրեն տուն տուող առիթին իսկ բերմամբ:

Կ'արժէ աւելցնել տակաւին, որ նիւթերու բաշխման տրամաբանութեամբ մը՝ զեկուցումը միայն կը հպանցէ մշակութային ինքնութեան եւ հաւաքական յիշողութեան հարցերը, առընչուող ազգային պատմութեան եւ Ցեղասպանութեան տուեալներուն, որոնք նոյն նիստին մէջ ըստ էութեան մաս կազմեցին զուգահեռ այլ զեկուցումի մը՝ Մ. Տապաղի կողմէ:

Հաւանօրէն կարելի է ապագայ Եւրոպական Միութիւնը պատկերացնել իբր բազմամշակոյթ ամբողջ մը, ուր՝ անդամ-պետութիւններու լեզու-մշակոյթներուն կողքին՝ փոքրամասնութիւններ ճանաչում կը գտնեն իրենց մշակութային տարբերութիւններով, ունենալով իրական միջոցները իբր այդպիսին վերապրելու: Նոյնիսկ եթէ փոքրամասնութիւններու հաւաքական յիշողութիւնը, Արեւմուտքի մէջ, անմիջական անցեալէն, աւելի պահած է հարթումի, ձուլումի փորձերու յիշատակը - Միութեան անդամ որոշ երկիրներու մշակութային ժագոպէն ոճէն՝ մինչեւ անդր-ատլանտեան մելթինկ-փոթը[1]. եւ աւելի դեռ՝ խօսելով միայն «ժողովրդավար» տիպի վարչակարգերու կամ ոճերու մասին...

Պէտի արժէր նաեւ գնահատել վերջին 3-4 տասնամեակներու բերած նորութիւնները - ըլլա՛յ այս փոքրամասնական փորձառութեան, ըլլայ մեծամասնական կեցուածքին մէջ.- մշակութային «էթնիք» տեսիլքէն ներշնչուած շարժումներ (Միացեալ Նահանգներ), քէպէքեան ինքնաշեշտում (Գանատա), ընիկ-եւրոպական «գաւառային-շրջանային» ձգտումներ (քաթալան, պասք, պրըթօն, կալլէսեան...). կամ քաղաքակրթական ընդհանուր հոլովոյթ՝ ժողովրդագրական հսկայ փոփոխութիւններու իբր հետեւանք (երրորդ-աշխարհեան գաղթի հոսանքներ՝ մանաւանդ դէպի Եւրոպա): Գնահատման նման փորձ մը տեղ չունի այսքան համառօտ հաղորդումի մը մէջ. ինչպէս տեղ չունի նոյնիսկ պարզ յիշատակումը այս նիւթերուն նուիրուած գործերու:

Ցամենայն դէպս, Եւրոպական Միութիւնը այս պահուս կը ներկայացնէ շատ նպաստաւոր իրադրութիւն՝ հաւասարակշիռ գոյակցութիւն[2] մը ստեղծելու համար անդամ-ազգութիւններու մշակոյթներու միջեւ, բոլորն ալ տէր՝ պատմական անցեալի եւ քիչ-շատ նոյնքան հարուստ ժառանգութեան մը («միացեալ» պետութիւն ստեղծելու այլ փորձեր, պատմական թէ ներկայ, չեն վայելած եւ չեն վայելեր այդ առաւելութիւնը): Ու կը հասկցուի, որ եւրոպական այդ իրադրութիւնը, որ նպաստաւոր է իրեն անդամ ազգութիւններու մշակութային գոյակցութեան, նպաստաւոր ըլլայ նաեւ ա՛յլ, աւելի նուրբ ու խնդրայարոյց գոյակցութեան մը համար - Եւրոպայի մեծամասնական եւ փոքրամասնական մշակոյթներու գոյակցութեան:

1.

Մեծամասնութեան հետ գոյակցող փոքրամասնութեան մը մօտ, ինչպէս այսօր յաճախ կը դիտուի Եւրոպայի մէջ, ինքնութեան հաստատումը կրնայ արտայայտուիլ զանազան ձեւերով, բարքերու պահպանման պահանջով (աւելի կամ նուազ բացայայտ ու յամառ). ազգա-կրօնական համոզումներու գաղափարախօսական տարազումով (աւելի կամ նուազ դրսեւորուած): Եւրոպական ցամաքամասը ճանչցած է ու կը շարունակէ ճանչնալ այսպիսի կեցուածքներու զանազան տիպեր, եւ կարիք ու ժամանակ չունինք հոս խօսելու օրինակներով:

Ի տարբերութիւն այսպիսի կեցուածքներու[3], ինքնութեան հաստատումը կրնայ նաեւ կռթնիլ լեզուա-մշակութային ինքնուրոյնութեան վրայ[4]: Այսօրինակ ինքնուրոյնութիւն մը էապէս «բաց» է, լայնախոհ, եւ ուղղակի կ'առնչուի երկլեզու, երկմշակոյթ դիրքի: Հակափաստի ձեւով, անիկա կրնար փաստել -եթէ հարկ ըլլար-, որ Եւրոպայի մէջ վերջերս յուզուող համայնքայնութեան հարցերը որքան յաճախ սխալ կը դրուին. եւ թէ ինչո՛ւ անոնք ենթակայ են խոտորումի, ամուլ գրգռումներու կամ խորականութեան վտանգներուն - կողմնակցութեան թէ՛ ժխտումի զոյգ ուղղութիւններով: Իսկ զէնք կրող փոքրամասնութեան ապրելու վճռակամութեամբ զօրացած՝ անիկա կրնայ միայն հարստացնել Եւրոպական Միութեան մշակութային խճանկարը - մանաւանդ եթէ նաեւ վայելէ այդ Միութեան արդարամիտ քաջալերութեան նպաստը:

Ահա, լեզուա-մշակութային ուրոյնութեան վրայ հիմնուած այսպիսի կեցուածքի մը կը համապատասխանեն եւրոպահայ փոքրամասնութիւններու կացութիւնը եւ հասարակաց ձգտումները:

Հայ լեզուն եւ մշակոյթը եւրոպական այս տարածքին վրայ կը գրաւեն շատ մասնայատուկ տեղ.-

- անոնք ինքնուրոյն լեզու եւ մշակոյթ են, ծնած Եւրոպայի արեւելեան սահմաններուն. իրենց կապերը անոր հետ այնքան հին են, որ կը կորսուին լեզուներու-մշակոյթներու պատմութեան առաջին փուլերուն մէջ.

- խօսելով յատկապէս արեւմտահայ լեզուի եւ մշակոյթի մասին, առանց սեփականատէր փոքրամասնութիւնները, իրենց պատմական հայրենիքէն տեղահանուած՝ Ցեղասպանութեան մը հետեւանքով (որ Եւրոպայի կողմէ ընդունուած է իբր այդպիսին), այսօր արմատ ձգած են այդ նոյն Եւրոպայի տարածքին. նոր միջավայրին համարկուելու անվիճելի կամեցողութիւն ցոյց տուած են անոնք, առանց սակայն սեփական ինքնութիւնը ուրանալու[5]: Անոնք են առանձնաշնորհեալ ժառանգորդները արեւմտահայ մշակոյթին, իսկ Նորանկախ հայկական պետութիւնը բնականօրէն իր՝ արեւելահայ մշակոյթի աւանդներուն տիրութիւն պիտի ընէ առաջնահերթաբար:

Այսպիսի զանազանում մը զոյգ հայ մշակոյթներու միջեւ, որոնք ԺԹ. դարասկիզբի հայկական Զարթօնքէն ի վեր փաստօրէն զարգացած են անջատ, թէեւ միշտ համերաշխ ու զօրակից, պարզ իրողութեան հաստատում մըն է: Հեռու՝ խտրական տրամադրութիւններէ, անիկա կրնայ օգնել սահմանելու եւ հասկնալու Արեւմտահայոց այս մշակոյթը, որ Ի. դարու սկիզբէն պատմութեան պատահարները դարձուցած են արմատախիլ փոքրամասնական մշակոյթ, աւելի եւս մասնայատուկ վիճակով: Եւ եթէ այսօր անվիճելի է որ Հայրենիք-Սփիւռք յարաճուն շփումները եւ յատկապէս՝ Սփիւռքահայերու կողմէ հայրենիքի հանդէպ ցուցաբերուած զօրակցութիւնը, անոնց մէկ որոշ համեմատութեան համար կրնան ազգային ինքնագիտակցութեան գործօն մը դառնալ, - Սփիւռքը ի՛նքն է միայն որ, իբր վիճակագրական ընդհանրութիւն առած, կրնայ սահմանել իր մշակութային վերապրումին ուղիները: Հայրենիքէն կախումի փորձութիւնը, առկայ՝ այսպիսի յարաբերութեան մը մէջ, անշուշտ կը մնայ ինքնաբաւութեան եւ ստեղծագործականութեան ոգիին, որ անհրաժեշտ է Սփիւռքի մը, որ -չմոռնա՛նք- անիկա դատապարտուած է Սփիւռք մնալու ցնոր տնօրինութիւն...

Այս փաստը կենսական է. - Նոյնիսկ զօրակից եւ բարեկամեցող՝ հայկական պետութիւնը չի կրնար շօշափելի նպաստ ունենալ «աւանդական» Սփիւռքի մշակութային վերապրումին համար: Այս հաստատումը կ'ընենք անկախ գործնական պատճառներէ, որոնք այլապէս լուրջ են իրենց կարգին (հայրենիքի՛ն մէջ հերթի սպասող բազմաթիւ առաջնահերթութիւններ. այլապէս տրամաբանական առաջնահերթութիւններ՝ կապուած «արեւելահայ» Սփիւռքներու, ըլլա՛յ նախկին-խորհրդային, թէ նոր արտագաղթի հետեւանքով ստեղծուած՝ աշխարհի բոլոր կողմերը...): Յաճախ դիտուած է, եւ սփիւռքագէտներ ընդգծած են ընկերա-մշակութային այս երեւոյթը, որ փոքրամասնական մշակոյթի մը գոյութիւնն ու զարգացումը, մանաւանդ եթէ մաս է համաշխարհային տարածքով Սփիւռքի մը, կը հետեւի ձեւաւորումներու, որոնք նոյնազգի պետութեան կեանքը վարող ձեւաւորումներէն էապէս տարբեր են, եւ չեն կրնար պատշաճօրէն ընկալուիլ այդ պետութենէն: Այս տարբերութիւնը, կառուցային այս անյարիրութիւնը, գործնական պատճառներէ իսկ առաջ, արեւմտահայ Սփիւռքը «կը դատապարտեն» մանաւանդ իր սեփական ուժերուն ապաւինելու՝ վերապրելու իր ճիգին մէջ...

Հայկական քաղաքական գործունէութիւնը ինքնագիտակցումի ուրիշ ազդակ մըն է Սփիւռքի մէջ: Բայց այս գործունէութիւնը, անշո՛ւշտ էական, ինչպէս Հայաստանի հանդէպ յանձնառութիւնը, կը կազմէ սփիւռքահայ մշակութային մարդուն գոյութեան շրջանակը, արտաքին ծիրը: Եւ մշակո՛յթն է անոր ամէնօրեայ բովանդակութիւնը: Որեւէ գործունէութիւն Ցեղասպանութեան ճանաչման կամ Հայաստանի վերականգնումին ուղղութեամբ, չի փոխարիներ անոր հիմ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Լ Ե Զ Ո Ւ Ն Ե Ր

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԼՏԵԱՆ

Լեզու յարալէզ

Հատուածային պիտի ըլլայ ինչ որ գրեմ այստեղ:

Սորված եմ բազմաթիւ լեզուներ եւ մոռցեր եմ մի քանին: Մէջս բան մը մոռցեր է զանոնք: Զեմ գիտեր ե՞րբ: Կը պատահի որ հանդիպիմ անոնցմէ մէկուն կամ միւսին, քանի մը նախադասութեան, նոյնիսկ քանի մը բառի: Կը ճանչնամ զանոնք, կրնամ յիշել սա կամ նա բառի առթիւ կամ դարձուածքի, ի՛նչը, ո՛ւրը, ե՛րբը: Անոնց ոդեկոչած պայմաններն ու պահերը չեն որ գիս հիմա կը գրաւեն: Այլ այն անդրադարձը յաճախ, որ այս, այն դարձուածքը չունին իրենց համարժէքը իմ լեզուիս մէջ, ինչ որ կը կոչեն մայրենի լեզուիս:

Այդ բացակայութիւնը երբեմն կը փորձեմ բանալ անշուշտ տառացի թարգմանութեամբ կամ նորաբանութեամբ, մանաւանդ երբ ատիկա կը վերաբերի նիւթեղէնի կալուածին, գործիքին, թէքնիքին: Մէկը կրնամ փոխարինել միւսով, ինչպէս մարդ իր պէտք ունեցած ապրանքը կը ներածէ, նախքան ատոր նմանը արտադրելը, երբեմն ալ երբեք չի մտածեր արտադրելու մասին, պարզապէս կ'իւրացնէ: Հակումն ունիմ յօրինելու եզրի մը դիմաց ուրիշ մը, մէկուն տեղ ուրիշ մը դնելով, նմանութեանց ընդհանուր կաղմածը կը բանեցնեմ, որոշ չափով ստիպուած եմ կրկնելու առաջին փորձառութիւն մը, որ եղած կամ կոչուած է ուրիշ լեզուով մը: Որով կը փոխադրուիմ այլուր: Կարծես

կը սփռուիմ, կը տարածուիմ, կը լայննամ ու կը ծաւալիմ: Կը կծկուիմ նաեւ, կը պզտիկնամ, գրեթէ կը լքեմ ես զիս այս դրսութեան: Կը պատռուիմ, կը բաժնուիմ երկուքի, երկուքներու:

Եւ բազմաթիւ լեզուներու գիտութիւնը անկասկած կը խթանէ երեւակայութիւնս կամ տարբեր լեզուներով կ՚անդրադառնամ մեր լեզուի ճոխութեան կամ աղքատութեան, տարբերութիւններուն, նմանութիւններուն, պարապներուն ու պակասներուն: Յաճախ, ուրիշ լեզուի մը բառերը կը թուին աւելի գեղեցիկ, աւելի հմայիչ, աւելի երաժշտական, ինչպէս կ՚ըսեն մարդիկ երբ լեզու մը չեն գիտեր, կարող չեն նշանակութիւններ հասկնալու այլ կը լսեն միայն ձայնայինը, եւ այդ պարագային բոլոր լեզուներն ալ օժտուած են բնական դաշնաւորութեամբ մը: Երբեմն ուրիշ, սորվուած լեզուի մը մէջ արմատները կը թուին աւելի խորունկ, աւելի նշանակալից ու խորհրդաւոր (օտարին գրաւչութի՞ւնը) այնքան կ՚երեւի թէ ես իմ լեզուս գռեհկացուցած եմ, մաշեցուցած, սպառած, քանի զայն վերածած եմ գործիքի, որուն հետ կը բանիմ:

Պատրանք մը չէ՞ սակայն, միւս լեզուին այս կարծեցեալ խորութիւնը, որովհետեւ առանձնացուցած եմ բառ մը, բառին մէջ արմատը, ջնջելով անոր բոլոր կապերը համակարգին հետ, մարդոց, աշխարհին, որ անոնք կը կոչեն ի հարկէ: Նոյնիսկ հասարակաց գետին մը կը գտնեմ, որ գուցէ մարդկային հնագոյն յատակ մը կը յուշէ, ինչպէս կտոր մը հող, որուն վրայէն անցեր են նախամարդն ու պրոնզի մարդը, նոր-քարայինն ու հին-քարայինը, յետոյ մենք, որ պիտի բնաւ չնկատենք զէնքի վերածուած նախկին խիճը, ատեն մը դանակի դեր կատարած կզակը. ապա կրկին լեզուները, իրենց գլխու պտոյտ տուող հնչիւնային այլազան կարգերով, որոնց իմացումը զիս աւելի խորէն կը մօտեցնէ անոր, որ եղեր է իմս (աս ալ խօսելու ձեւ մըն է, քանի որ լեզուն որո՞ւն կը պատկանի որ պատկանէր ինծի):

Օտար լեզուով կը ճանչնամք մեր լեզուն:

Ինչ որ գիտենք, պարզապէս, միայն ու միայն տուեալօրէն, անմիջականօրէն գիտենք, կը ճանչնանք կամ աւելի ճիշդ՝ կը վերաճանչնանք, ոչ թէ նորէն, ոչ թէ կրկին անգամ, այլ առաջին ու գուցէ վերջին անգամ ըլլալով, քանի որ մեր լեզուն, ինչ որ "մեր" կոչեցի կը յայտնուի մէկէն իբրեւ հարուած մը, ապտակ մը կամ շոյանք մը. պզտիկ, շատ փոքր տարբերութիւն մը, որ սակայն կը փոխէ ամէն բան:

Օտար լեզուով ճանչնալը կը թուի խորհրդաւոր գործողութիւն մը այնքան ատեն հասու չենք ըլլար տարբերութեան, աւելի ճիշդ՝ այլութեան ճանաչողական զօրութեան: Հարցը նուազ կը վերաբերի բաղդատութեան մակարդակին որքան լեզուի մը սահմաններուն, այսինքն՝ անոր գործունէութեան դաշտին, կերպին, մտածման հնարաւորութիւններուն, տեսողութեան զգացողութեան: Մէկ լեզուին տիրապետումը գուցէ լքումն է միւսին, սակայն լքումը ընկալումն է լքուածին, ոչ իբրեւ կորուստ մը, այլ իբրեւ պակաս մը: Երբ մեզի կը պակսի լեզուն, այն ատեն մենք մեզ կը զգանք գուցէ աղքատացած, զրկուած, սակայն նոյն ատեն գիտութիւն մը կը նուաճենք: Գիտնալ կը նշանակէ, ի միջի այլոց, գետին մը գտնել: Բայց թէ լեզուն վիհ մըն է իր կարգին, ահա այն ինչ որուն չենք անդրադառնար բնաւ:

Լեզուներու մրցակցութիւնը ոչ թէ կ՚արգիլէ այլ թոյլ կու տայ որ իմ լեզուս նաեւ "յառաջդիմէ" ու զարգանայ, այնքան ատեն զայն կը պահեմ ասպարէզի մէջ եւ անով կը կոչեմ աշխարհը:

Որքան լեզու գիտես, այնքան մարդ ես, կ՚ըսեն: Անկասկած, ապահովաբար: Բայց թէ ինչպէ՞ս կը գոյակցին այս տարբեր մարդերը, այսինքն՝ ինքնութիւնները, ատիկա այնքան ալ բացայայտ չէ: Ինչպէս օրինակ մարդկայի՞նն ու աստուածայինը Քրիստոսի մէջ: Ասիկա կը նշէ պարզապէս, գուցէ միայն, որ մեր ինքնութիւնը միաձոյլ գոյացութիւն մը չէ, հաւանաբար խախուտ, անհուն տարբերութիւններով, նրբութիւններով, հատուածներով ու հերձերով կազմուած, կազմակերպուած ամբողջ մըն է, սա կամ նա չափով գիտակցօրէն կամ ակամայ մշակուած ու համարկուած. տեսակ մը առաւել կամ նուազ շքեղ պատում, որուն կնճիռը կը մնայ ամէնէն տպաւորիչը, քանի որ կը յայտնուի թելի մը պէս լեզուին վրայ:

Երբ մարդ մի քանի լեզու կը սորվի, նոյնիսկ եթէ կը մոռնայ անոնցմէ մի քանին, այլեւս չի փարիր իր լեզուին, կը դադրի ֆեթիշացնելէ, փալլոսականացնելէ զայն, անոր հանդէպ նախապաշարումներ չի սնուցաներ (իբր թէ լեզուս ըլլար աշխարհի ամէնէն գեղեցիկը, ամէնէն ճշգրիտը, ամէնէն..., եւայլն, բոլոր ապիկար ածականները թոյլատրելի են, չէ՞), չի պահուըտիր անոր քօղին ներքեւ, չի վստահիր անոր, ինչ որ է ֆեթիշին դերը: Այլ գծելով անոր սահմանները, ազատ որոշումով մը կը տրուի անոր: Այստեղ չէ՞ արդեօք գաղտնիքը խաղին. անոր հետ կրնանք խաղալ (գուցէ չունկատու) երբ կը դառնանք անոր մտերի՛մ օտարը:

Հարազա՛տ, մօրենակա՛ն, գգուալից եւ դեռ ուրիշ շատ մը յատկանշումներ կը ջանան անտեսել հատումը եւ անկէ բխող երկրորդ մակարդակը, ըսենք արձակումը ուր կը յօրինուի երկրորդ լեզուն եւ որուն ուղղահայեացին համար անհրաժեշտ են այլեւս բոլոր միւս լեզուները:

Երբեք, ոչ մէկ տեղ անհրաժեշտ է մոռնալ մայրը պահպանելու համար լեզուն. կը բաւէ միայն նշանակել հատումը:

Ո՛չ մայրենի, ոչ ալ բոլորովին հայրենի՝ լեզուս, այլ շրջադարձէ մը եկող որ հեռաւորութիւն եւ աքսոր կը կարէ կ՚անցնի, կը ժամանէ դէպի զիս: Կարծես թէ հեռաւորութիւնը անհրաժեշտ ըլլար մտերմութեան... անոր հետ: Բայց հեռաւորութիւնը, ներքին ճեղքը պիտի ըսեմ, անհրաժեշտ է մտերմութեան, անշուշտ, ինչպէս սէր կոչուածին: Եթէ տարբերութիւնը չըլլար ինչպէ՞ս պիտի սիրէինք իրար:

Երբ կ՚ուսուցանես, երբ կը դասաւանդես լեզու մը, ինչպէս որ կը պատահի երբեմն ինծի, ի պաշտօնէ, լեզուին փորձը կ՚ընես: Ուսուցման թերեւս հաճոյքներէն ամէնէն մեծը լսելի դարձնել է լեզուն այնպէս ինչպէս կը յօրինուի ան, ինչպէս կը ղեկավարուի, ինչպէս կը տարբերակուի, կը դառնայ ինքզինք այն միւս մէկին հետ, որ բարբառն է կամ օտար լեզուն: Եւ այն ատեն լեզուն կը դադրի անմիջական ըլլալէ (անմիջականի առասպելը...), ինքնաբուխ, մեզամօտ, սովորական, հասարակ տեղիք եւ կը դառնայ ինչ որ է, ինչ որ միշտ պիտի ըլլայ, դժուար ու բարդ, ուսելի, միշտապէս սովորելի, ախորժելի, վարժելի: Չեմ գիտեր ինչու ուսանելուն արմատը ուսը չէ (եղեր), երբ այնքան դիւթիչ կը թուի մարմնին այդ մասը, բազուկին, կռնակին եւ գլխուն միջեւ: Ուս ըլլալ, ուս տալ, ուս ուսի, ուս ընդ անութ, ոչ միայն զարգանալ է մարմնով, այլեւ աճիլ, կոթնիլ, մեծնալ շարժումով մը որ ձեռքն ու միտքը կ՚առնչէ իրարու, կը կրթէ եւ որուն մէջէն կ՚անցնի լեզուն:

Տարագրուած լեզու. այդպէս չէ՞ ամէն լեզու երբ կը գրուի եւ կ՚ենթարկուի օրէնքի մը տարբեր, որ պիտի կոչեմ դրսութեան օրէնքը, քանի որ մեր խօսածը, ինչ ալ ըլլայ անոր ներքին թէ արտաքին հանգամանքը, կը պատկանի տարածութեան մը որ հասարակաց ներս մը կը կազմէ, հասարակաց տեղիք մը:

Սակայն կան բառեր, մտքեր կամ գաղափարներ որոնք կը վրիպին: Կը կազմեն անփակելի բացեր: Արդեօք լեզուն անո՞նց շուրջ յօրինուեր է, կամ այդ բացե՞րն են որ կը կազմաւորեն զայն: Լեզուները չեն համաձեւուիր: Ամէն մէկը կը պատասխանէ փորձառութեան մը կամ կը կազմէ փորձառութիւն մը ինքնին աշխարհէն եւ աշխարհով: Մտքի եթէ ոչ ծուլութիւն, գոնէ թուլութիւն է մտածել անասելիին կամ հիներու անճառելիի մասին, որ կը փակցնենք այն բանին որուն համար բառ չենք գտներ մեր տրամադրութեան տակ:

Լեզուն արձագանգն է աշխարհին բայց նաեւ արձագանգի խուցը անասելիին, որ կը թելադրէ միայն ու միայն լեզուին անաւարտ ըլլալու հանգամանքը: Ո՛չ կատարեալ, այլ՝ անաւարտ: Լեզուի մը հնարաւորութիւնները մէկ անգամէն կատարելի չեն, կատարուած չեն բնաւ, անոնք մշտապէս կը բազմանան, չեն փակեր զայն երբեք, ընդլայնելով անոր հորիզոնը կը ձգեն զայն անաւարտ:

Ինչպէս բնութիւնը, այնպէս ալ լեզուն չի սիրեր պարապը: Լռութիւնը լեզուին պարապը չէ, այլ փակադիծը (այս մասին այլուր), որով նշանակէտ մըն է լեզուին մէջ: Լեզուին համար պարապը այնտեղ է ուր կարելի է շնչել, հեւքը, հունչը, դադարը:

Իմ կարգիս կ՚առաջարկեմ լեզուին ծննդաբանական առասպելը՝ Բաբելոնը, ուր ծնայ իր հետ: Միշտ ուրիշ լեզուներու հետ, եւ գաղթեցի դէպի լեզուս: Հայկ մը՝ "անճոռնի" Բելի մը դէմ: Յանուն ցամաքամասի՞ մը: Վայրի՞ մը: Անդադար նուաճելի, յամենայն դէպս: Սակայն Բաբելոնը նուազ խառնաշփոթութեան առասպելն է որքան չմշակուած տարբերութիւններուն եւ լեզուն պէտք ունի այդ Բաբելոնին եթէ կ՚ուզէ ըլլալ ինքզինք, իր անինքնութեան մէջ: Քանի որ լեզուն ոչ այս է ոչ այն, թէ՛ այս է թէ՛ այն, բոլոր լեզուները անջատ իրենց ներքին տարբերակումներով:

Որպէսզի լեզու մը դառնայ գրական, անհրաժեշտ չէ որ նախապէս եղած ըլլայ "մայրենի լեզու": "Մայրենի լեզուն" անգամ գրելու համար հարկ է զայն ստեղծել, նորէն: Այդ տառապանքին կամ տաժանքին միշտ չէ որ պատրաստ ենք տոկալու: Ատոր համար գուցէ կը բաւարարուինք... արտայայտելով մենք մեզ եւ այն ատեն որեւէ լեզու կը դառնայ միջոց, քանի որ կարեւորը... արտայայտելն է: Ի՛նչ ախտ:

Բանաստեղծութիւնն է, բանաստեղծական աշխատանքը, որ երբ կը բախի անբարբառին, հարկին տակը կը գտնուի լսելու զայն, ըսելու զայն լեզուին միւս բառերով, բառերէն անդին բանադարձումներով, այսինքն՝ "հռետորութեամբ": Լեզուի թերին սրբագրող կամ պակասը լրացնող դեր մը չեմ վերագրեր բանաստեղծական արարքին, այլ թերեւս աւելի արմատականօրէն կամ մակերեսային կերպով անոր կը վերապահեմ լեզուն աշխատցնելու, լեզուաբարբելու պիտի ըսէի, գործողութիւն մը: Բանաստեղծութիւնը ռիթմային, ճարտարապետական հոլովոյթ մըն է, առք մը, արարք մը, վէճ մը, աւելի քան վիճակ մը, պահ մը, պակուցում մը, ապշանք մը:

Ասիկա այսպէս է, որովհետեւ գրելը կապ չունի տրամադրելի բաներուն հետ, գրելը ներկան կամ առկան չէ որ կը ներկայացնէ, անոր կու տայ ձայն ու տեղ: Գրելը դարձած է դէպի..., գրելը դիմեցում մըն է, գնացում մըն է առ դէմք մը, կ՚ընդառաջէ, պիտի ըսէի, անոր որ անուն չունի լեզուիս մէջ, այն լեզուին որուն մէջ կը գրեմ, կը դիմէ դէպի աներեւոյթը, որմէ կը սնանի, դէպի անթափանցը որուն կը կցուի, դէպի անդէմ մը որ կը դիմաւորէ: Գրելը անասելի չի ճանչնար: Ան կը ձգտի բերել անասելին րոպէի մը իսկ փայլատակումին մէջ: Այդ է իր արդարացումը, եթէ որեւէ արդարացումի պէտք ունի, քանի որ գրելը ինչու մը չունի եւ կը մնայ անարդարանալի:

Բանաստեղծութիւնը կը բանի իբրեւ առէգ հակած լեզուի վիրաւոր մարմնին վրայ:

Կատարեալ կամ սրբագնագոյն լեզուի մը որոնումը տարուած է պակուցիչ պատկերէն, միակ, միաստուածեան իդոնայի մը հրապոյրէն: Անոր դերն է մոռնալ, զանցել մեր մահկանացութիւնը, մեր փխրունութիւնը, մեր խախուտութիւնը, որոնց յայտնարար նշանը կը կազմեն բոլոր յօդերը ոչ միայն մեր մարմնին այլեւ լեզուին: Կատարեալ լեզուն ան է որ կատարած է իր շրջադարձը, տարած է ինքզինք մինչեւ մշտական եւ որով պէտք չունի այլեւս ժամանակին, մեծ ու փոքր մօտաւորումներուն, այսինքն՝ խօսողներուն, որ զայն կը կատարեն սակայն իր անկատարութեան մէջ: Մենք՝ լեզուի բանուորներս, բանաւորներս, մեր աղօթքին կամ մեր վարդապետութեան կամ մեր քերթուածին թէ յօդուածին մէջ կրնանք միայն ու սոսկապէս նշել մեր ծայրաքնին որոնումը, այս տեսակ մը խարխափումը ուր մեր միտքը կ՚անցնի պատկերէ պատկեր, անդադար, քանի որ միշտ մտապատկեր մը, իմացական խորքի մը վրայ, անհրաժեշտ է մտքին համար:

Ինչո՞ւ, գրեթէ ակամայ, երբ հարկ կ՚ըլլայ ճշգրիտ տարազ մը գտնել, կը դիմեմ հին լեզուին: Արդեօք անոր համար որ ա՞ն է կշիռը, ա՞ն է չափն ու օրինաչափութիւնը: Անշուշտ, ոչ: Այլապէս գրած լեզուս պիտի մնար բարբառ մը միայն, անոր մէկ ենթաբարբառը: Ինծի այնպէս կը թուի, որ հին լեզուն տեսակ մը ներքին սահմանն է նորին, անոր շատ մտերիմ օտարը, այնքա՛ն մտերիմ որ գրեթէ նոյն բառերը կ՚անցնին մէկէն միւսը: Բայց անոր օտարութիւնը, անոր խօսուելէ - գրուելէ դադրիլը (անոր քունը) կարծես անհետ կը ջնջէ շփոթը, խառնակութիւնը իմաստի, կարծես հին լեզուն թոյլ կու տայ որ քակեմ նորը, օտարանամ ալ նորէն, թերեւս շատ աւելի արմատական կերպով քան երբ կը յղուիմ ուրիշ լեզուի մը: Ահարկու է հին լեզուին այս մտերիմ օտարութիւնը, ամէն ինչ խախտող եւ հազիւ նկատելի, ահարկու եւ այնքան քի՛չ մտածուած:

Պաշտամո՞ւնք մը հին, ինչպէս կ՚ըսեն մեռեալ լեզուներու:

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ տեւական մարտ մը, որպէսզի ապրող լեզուն դառնայ մեռեալ եւ մեռեալը՝ ապրող: Այնպէս մը որ կենդանին խօսի, պատգամէ, ծիծաղի, մանաւանդ ծիծաղի, կարծես թէ արդէն մեռած ըլլար, դարձած անհպելի ինչպէս երբ անհետացածը կը վերադառնայ, ակնթարթի մը մէջ, անհետանալու համար կրկին: Թէ՛ սրբազան, թէ՛ անսուրբ:

Երբ կը գրեմ յաճախ կը լսեմ լեզուն, կը լսեմ ուրիշ լեզուներ, լեզուներու սփիւռքը, ոչ թէ նոյն ատեն, այլ մէջընդմէջ, ինչպէս համանուագի մը ունկնդրութեան ժամանակ ամբողջը կը տիրէ այս կամ այն գործիքի նուագածին, բայց ներքին սեւեռումով կարող ենք անջատել սրինգին կամ գլարինէթին միջամտութիւնները: Միւս լեզուները կը լսեմ իբրեւ լռութիւն, խօսուն, երբեմն թնդուն լռութիւն, այն՝ որ ասպարէզ կը բանայ լեզուիս, մանաւանդ լեզուս միւսներէն բաժնող հերձին, ուր անբարբառը կայ: Տեսակ մը քսումի, շփումի, հանդիպում մը կանխող պահ, արարք, ծայրագոյն, սահմանային: Այդ քսումէն կը բռնկի ոչ այնքան նշանակութիւնը, որքան լեզուն, կ՚ինքնանայ, ճշգրիտ, զգայուն, զարթուցիչ:

Լեզուն միշտ կը խօսի ուրիշ լեզու մը:

Չեն համապատասխաներ իրարու կէտ առ կէտ, բայց լեզուները կը պատասխանեն իրարու, իրենց ներյայտ բեկումէն, որուն շուրջ, որուն երկայնքին, ինչպէս ցամաքամասերը, կը կազմակերպուին անոնք: Անոնց բացարձակ բաժանումը զանոնք պիտի սրբացնէր, երբ, ընդհակառակը, անոնք ձգտումն ունին խառնուելու, սկրթուելու իրարու: Որքա՜ն կը սիրեմ լեզուդ բերնիս մէջ, լեզուիս վրայ, տակ ու քով կամ դէմ առ դէմ:

Բոլոր լեզուներն ալ, զիրենք կրող, ոտքի պահող Աքիլլէսի կրունկի մը պէս, ունին իրենց անբարբառները, միշտ տարբեր իրարմէ, ինչպէս տարբեր են լեզուէ լեզու բաղաձայններու, ձայնաւորներու գոյնը, դրոշմը, լայնքը, բացուածքը, արտաբերումը: Անբարբառը գրելուն հորիզոնն է, անոր փորձութիւնը, անոր կենարար սպառնալիքը: Անոր աներեւակայելի ուրիշը: Ատոր համար գուցէ գրելը հնարաւոր կը դարձնէ շնչելը, խօսիլը, սիրելն ու ըսելը:

Լեզուն գոնէ երկուք է: Լեզու յոգնակի, այն որ կը սորվիմ անդադար, կարծես պէտք ըլլար միշտ թափանցել խորութեան մը որուն գոյութեան չեմ հաւատար, բայց որ կը քաշէ զիս իրեն, ակամայ, այն որ կը կրէ զիս ինչպէս քաղաքը հանգոյց մըն է քաղաքներու, տեսակէտներու, տարաձայնութեան, տեսակ մը անհուն տողանցք, թաւալ մը պաստառներու, եռեւ եռեւի ուր մարդ կը կարծէ կորսնցնել աշխարհը, որ կը թուի երեւակայական, վիպային, պատմութիւն մը՝ որ մարդը կը պատմէ մարդուն առաւել կամ նուազ բրտութեամբ. եղեր եմ բազմալեզու, բազմասեռ, բազմահայրենիք, բազմոտանի, բազմաթիւ յղումներով ձայն մը, որուն մէկ երեսը մութ է միշտ:

Գ. Պ.

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

1

Վերջին տարիներուն, զանազան առիթներով, ծածուկ վէճ մը ծագեցաւ ու մարեցաւ առանց բռնկելու: Թարգմանութեան մասին վէճ մը: Ութսուն տարիէ ի վեր՝ արեւմտահայերէնը չի թարգմաներ, դադրած է թարգմանելէ: Ամօ՞թ է ըսելը: Բայց ամօթէն աւելի՝ կրնայ թերեւս ճիշդ չըլլալ: Գոնէ այդպէս ըսուեցաւ ինծի ամէն անգամ որ այդ նախադասութիւնը գրեցի կամ արտասանեցի: Ուրեմն եւ ամէն պարագայի՝ այս նիւթին շուրջ պզտիկ քննութիւն մը աւելորդ պիտի չըլլայ: Նոյն վէճը սակայն ունի երկրորդ երես մը, այս մէկը կապուած ո՛չ թէ իրողութեան, այլ՝ իմաստին կամ իմաստաւորումին: Ի վերջոյ՝ ինչի՞ կը ծառայէ թարգմանելը: Աւելի ճիշդ՝ ինչի՞ կը ծառայէ օտարութեան մէջ թարգմանելը: Իրաւացի հարցում: Ինչի՞ կը ծառայէ թարգմանելը, երբ աշխարհի բոլոր գիրքերը ընթեռնլի են այս կամ այն եւրոպական լեզուով:

Ուրեմն նախ՝ արեւմտահայերէն թարգմանութեան մասին քանի մը հապճեպ տեղեկութիւններ ու հանդրուաններ: Բանասիրական տուեալները չեն, որ կը հետաքրքրեն զիս սա պահուս, այլ ընդհանուր ուղղութիւններ, լեզուի կեանքին պատկանող առանցքային պահեր: Առաջին արեւմտահայերէն (եւ ընդհանրապէս՝ հայերէն) հատորը, որ լոյս տեսած է որպէս գրական գործ, Մխիթարեան Հայր եւ վաստակաւոր գործիչ Մինաս Բժշկեանի ձեռքով կատարուած Ռոպինսոն Քրուզոյի թարգմանութիւնն է, լոյս տեսած 1817ին: Բոլոր յեղաշրջումներու տասնամեակն էր այդ մէկը, ազգային բանասիրութեան սկզբնաւորութեան տասնամեակը: Ատկէ անդին՝ ընթերցողը գիտէ, որ արեւմտահայերէնը զարգացած է, դարձած է այսօրուան ճկուն լեզուն, շնորհիւ Պոլսոյ եւ Իզմիրի թարգմանիչներուն: Ի՞նչ կը թարգմանէին անոնք: Շատ կը սիրէին Ֆրանսացիներուն մեծ վէպերը, նաեւ անոնց վիպապաշտ բանաստեղծութիւնը: Մինչ այդ, նոյն շրջանին (ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին) Մխիթարեան հայրերը յամառօրէն եւ աննկուն ջանասիրութեամբ մը կը շարունակէին գրաբարը ազգային լեզու դարձնելու իրենց հին ծրագիրին ճամբուն վրայ: Այնպէս որ առաջին սերունդի աշխարհաբարի երկու մեծ գործիչները (մէկը՝ վերը նշուած Բժշկեանը, միւսը՝ Ղուկաս Ինճիճեանը) այսօր գրեթէ անծանօթ դէմքեր են եւ մաս չեն կազմեր Արեւմտահայերու յիշողութեան պանթէոնին (ուրիշ հարց, թէ կա՞յ այդպիսի պանթէոն մը):

Արեւմտահայ ամէնէն բեղուն թարգմանիչը՝ Արսէն Ղազիկեանը մինչեւ ինըսունական թուականները շարունակած է թարգմանել գրաբարով: Իր առաջին աշխարհաբար թարգմանութիւնը կը կրէ 1897 թուականը: Ատկէ ետքը աշխատած է միայն աշխարհաբարով եւ շնորհիւ իրեն՝ ունինք այսօր արեւմտահայերէն լեզուով դասական գրականութեան մեծ գործերուն մէկ կարեւոր մասը: Իր մահէն ետք, այո, արեւմտահայերէնը դադրած է թարգմանելէ: Սփիւռքին մեծ յատկանիշը այն է, որ թարգմանութիւն բառածը գոյութիւն չունի, չէ հետապնդուած որպէս մարզ, որպէս կիրք, չէ ընդգրկըւած որպէս ասպարէզ ոեւէ մէկուն կողմէ:

Եւ հիմա այս իրողութեան դէմ յանդիման՝ առարկութիւնը: Սփիւռքի բոլոր թերթերը թարգմանած են, կ՚ըսուի: Այո, թարգմանած են նախ թերթօնի իրենց բաժինը ապահովելու համար: Թարգմանած են հետեւաբար... թերթօնային վէպեր, յաճախ՝ թեթեւ, զուարճալի, քիչ մը զայթակղալից, սիրային, արկածախնդրական, օտար գործերուն մէջ փնտռելով (եւ զարմանալիօրէն՝ գտնելով ալ) Երուանդ Օտեանի եւ Ամբատ Բիւրատի ոճը: Պոլսոյ եւ Պէյրութի թերթերը լեցուն են այդ տեսակի թարգմանութիւններով: Երկու տարի առաջ պզտիկ աշխատանք մը կատարեցի այդ ուղղութեամբ, վստահ ըլլալու համար ըսածիս մասին: Շնորհիւ պէյրութցի ազնուական բարեկամի մը, որ ունէր հատորի վերածուած թերթօններու ամբողջ հաւաքածոյ մը, կազմեցի Ազդակի պարագային՝ լման (եւ Ազդակէն անդին՝ Հալէպի ու Պէյրութի չորս մը ուրիշ թերթերու պարագային՝ ո՛չ լման) ցանկը իրենց հրատարակած թերթօններուն: Արդիւնքը ա՛յն է ինչ որ կրնար ըլլալ, քանի որ թերթօնային գրականութիւնը ժամանցի համար կը հրամցուէր (եւ քիչ մըն ալ ընթերցող ապահովելու եւ պահելու նպատակով): Իսկ գրական թերթե՞րը, որոնց պարտականութիւնն ու կոչումը կրնար ըլլալ ձեւով մը քայլ պահել համաշխարհային գրականութեան հետ: Նկատի պէտք է առնել միայն երկարակեաց գրական թերթերը: Սակաւակեացները այդ հնարաւորութիւնը ամէն պարագայի չունէին, ի սկզբանէ անտի: Ուրեմն՝ Փարիզի Անահիտը եւ Զըւարթնոցը, Պէյրութի Անին, Նայիրին, Ակոսը, եւ յետոյ Բագինը, նաեւ Շիրակը, Պոլսոյ Սանը, եւ ինչո՞ւ չէ՝ Ամերիկայի Հայրենիքը կամ Նոր Գիրը: Ասոնց մէջ՝ միայն Ակոսի եւ Բագինի մէջ է, որ կը գտնենք ֆրանսերէնէ թարգմանութիւններ, որոնք կը ցոլացնեն յիսունական թըւականներու եւ վաթսունականներու սկիզբի նախասիրութիւնները (Անտրէ Ժիտ, Ալպէր Գամիւ): Կան նաեւ արաբերէնէ քանի մը թարգմանութիւններ: Ասոնցմէ զատ, եթէ աչքէս որեւէ նշանակալից բան վրիպած է, պատրաստ եմ մեղայի գալու եւ սխալս ընդունելու: Կան անշուշտ դըպրոցական պէտքերուն համար նախատեսուածները (Իտալական...մանկական): Կան ազգայնական զգացումները շոյողները (Վերֆէլ, Առլէն): Կան մինչեւ իսկ արեւելահայերէնէ թարգմանութիւններ: Ընթերցողի պակա՞ս, ժամանակի պակա՞ս: Զափահաս ընթերցողի բացակայութի՞ւն: Թերեւս: Բոլոր բացատրութիւնները ընդունելի են: Հետապնդածս իրողութիւնն է: Եւ իրողութիւնը այն է, որ թարգմանութիւնը ծառայած է միայն մէկ բանի. գրականութիւնը աժանցնելու: Նշած եմ այլուր, որ Սփիւռքի միակ լուրջ թարգմանիչը եղած է Երուանդ Կոպէլեան (որ թարգմանած է ի միջի այլոց՝ Լէուիս Քառոլ եւ Սթիվընսոն): Կոպէլեանը միս մինակը կը փրկէ՞ արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը:

Միակ մարզը որ չի հպատակիր հոս նշուած օրէնքին՝ թատրոնն է: Այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ հայալեզու թատրոնի վրայ դրուած արդէլքը վերցուեցաւ Պոլսոյ մէջ (1908) թարգմանածոյ թատերգութիւնները մենաշնորհեալ դիրք գրաւեցին խաղացանկերուն մէջ: Այն աստիճան, որ 1919–1922 շրջանին՝ մտաւորականները կ՚ուզէին առաջքը առնել հայ բեմին վրայ "պուլվարային" թատրոնի չափազանցութիւններուն: Բայց հակառակ ուղղութեամբ՝ Պէյրութի մէջ վաթսունական թուականներուն մանաւանդ՝ թարգմանութիւնները (այս անգամ՝ անգլիական եւ սկանտինաւեան աշխարհէն, Ա. Միլլըր, Է. Ալպի, Իպսէն, Փինթըր, Նիլ Սայմըն, Թ. Ուիլլիամս, եւ այլք[1]) մեծապէս սատարեցին հայ բեմի թարմացումին: Այդ նորոգումին պատմութիւնը տակաւին չէ գրուած:

Ողբալու պատճառ մը չկա՛յ անշուշտ: Բայց թող չըսեն ինծի որ թարգմանած են: Ապա բանաստեղծութի՞ւնը: Այդ մարզէն ներս, միակ իրական թարգմանութիւնը որ հասած է իմ հասողութեանս (այսինքն՝ միակը, ուր գրողներ նախանձի եւ յափշտակութեան հրայրքէն մղուած՝ ուզած են գրական կտոր մը իրենց լեզուին մէջ փոխադրել եւ շողշողացնել, սիրոյ եւ սէրէ աւելի՝ սիրաբանութեան գործ մը կատարելով), կու գայ Փարիզի տղոցմէ: Կ՚ակնարկեմ Փօլ Վալերիի "Ծովահայեաց գերեզման"ի թարգմանութեան, զոր փորձած են հրամցնել ե՛ւ Նարդունի, ե՛ւ Սարաֆեան, առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ: Ինչո՞ւ զարմանալի: Որովհետեւ եթէ սերունդ մը կար, որ միւսներէն աւելի՝ ցանկութիւն չունէր բնաւ թարգմանելու, այն ալ՝ Փարիզի այդ սերունդն էր: Եւ սակայն քանի որ խելական գրողներ էին, այդ մէկ պարագային առնուազն՝ խելական թարգմանութեան աշխատանք մը կատարած են, գրական թարգմանութեան աշխատանք մը: Նոյն տեսակի փորձեր կատարած է Փօլատեանը, Սէն-Ժոն-Փերսէն կտորներ թարգմանելով: Ուրիշ ի՞նչ գրական թարգմանութիւն ունինք ուրեմն: Ո՛չ մէկ:

2

Ասկէ քառորդ դար առաջ, երբ ԿԱՄ-երու շարքը սկսայ, առաջին համարին մէջ դրի երկու թարգմանութիւն: Մէկը՝ ֆըրանսացի Մօրիս Պլանշոյի Թովմաս Մըթագնեալը վէպին առաջին գլուխները կու տար հայերէնով: Միւսը՝ Վալթէր Պէնիամին գերմանացի - հրեայ մտաւորականին "Թարգմանիչին պարտականութիւնը" խոհագրութիւնը: Ատկէ ետք թարգմանութիւնը պիտի մնար ԿԱՄ-ին առանցքներէն մէկը, եւ ինծի համար՝ կոչումի պէս բան մը: Տարիներու ընթացքին թարգմանաբար լոյս ընծայեցի Պէնիամինէն նոր թարգմանութիւն մը, յետոյ՝ Նիցչէ, յետոյ՝ Ժորժ Պաթայլ եւ Խոնաթ Ինկըր: ԿԱՄ-ի նոր լոյս տեսնելիք հատորին մէջ կը հրամցնեմ վերստին երկու թարգմանութիւն, այս անգամ՝ Րաֆֆի Աճէմեանի աշխատակցութեամբ: Ասոնցմէ մէկը ֆրանսացի փորձագիր եւ թարգմանիչ Անթուան Պեռմանի L'Epreuve de l'étranger: culture et traduction dans l'Allemagne romantique ("Օտարութեան փորձընկալումը. Մշակոյթ եւ թարգմանութիւն վիպապաշտ Գերմանիոյ մէջ") գիրքէն վերցուած գլուխ մըն է: Այս վերջին գիրքը ամբողջութեամբ հայերէնի թարգմանած ենք Ր. Աճէմեանին հետ ու կը յուսանք՝ լոյս պիտի տեսնէ ներկայ տարեթիւին Երեւանի մէջ, իմ ստեղծած "Գրական Ուղի" շարքով (ուր ասկէ առաջ երեւան ելած են Գրիգոր Յակոբեանի աշխատասիրութեամբ՝ Յակոբ Օշականի Հաճի Մուրատ, եւ Գրիգոր Աճէմեանի աշխատասիրութեամբ՝ Գուրգէն Մահարիի Այրուող Այգեստանները վէպերուն գիտական հրատարակութիւնները): Եւ ուրեմն տարիներէ ի վեր կարծէք՝ թարգմանութիւնը որպէս մարզ ու մարզանք կը յափշտակէ զիս ու դարձած է նոյնիսկ կոչումէ աւելի՝ տեսակ մը ծրագրային ասպարէզ: Բայց ինչպէս ամէն ասպարէզ, եթէ կ՚ուզէ ըլլալ լուրջ, այս մէկն ալ կը պահանջէ անդրադարձ մը, իր նըշանակութեան, իր պատմութեան, իր մեթոտներուն շուրջ: Այդպիսի անդրադարձի մը անհրաժեշտութիւնը հռչակող գիրք մըն է Պեռմանի հոս նշուած գիրքը, որ միեւնոյն ատեն՝ թարգմանութեան տեսաբանութեան պատմական մէկ հանգրուանին վրայ կը կենայ ու զայն կ՚ուսումնասիրէ մանրամասնօրէն: Քանի մը քաղումներ պիտի կատարեմ հոս այս ուղղութեամբ ԿԱՄ-ին համար գրածներէս:

Լայն բացուած կարկինով մը՝ Պեռման կ՚ուսումնասիրէ 1780էն մինչեւ 1820 երկարող ժամանակաշրջանին՝ Գերմանիոյ մէջ ծաւալած թարգմանական գործունէութիւնը եւ մանաւանդ՝ թարգմանական մտածողութիւնը, բայց իր կեդրոնական բաժինով՝ առաջին սերունդի վիպապաշտներուն մօտ (Նովալիս, Շլէկըլ եղբայրներ) թարգմանութեան տեսաբանութեամբ կը զբաղի: Օտարութեան փորձընկալումը իմ վրաս գործած է անջնջելի տպաւորութիւն, հմայքի պէս բան մը, որովհետեւ ինքը բնակուած էր նոյն այդ հմայքով գերմանական փորձառութեան հանդէպ, սեւեռումի առարկայ դարձնելով այնպիսի շրջան մը՝ երբ Գերմանները կը նկատէին իրենք զիրենք որպէս "թարգմանիչներու ազգ մը" ու իրենց կոչումը կը տեսնէին հոն: Նովալիսի բառերով "միակ ազգն ենք, որ թարգմանելու մղումը այսքան անդիմադրելի կերպով զգացած ըլլայ եւ անհունօրէն պարտական ենք այդ մղումին...": Եւ անշուշտ առոյ ետին կար Պեռմանի հարցադրութիւնը. ի՞նչ կը նշանակէ լեզուի մը, մշակոյթի մը, ազգային անհատականութեան մը համար՝ այդ կատարեալ ներդրումը թարգմանական գործունէութեան մէջ, օտարութեան հետ այդ շփումը, օտարին հանդէպ այդ կատարեալ հիւրընկալումը:

Բայց ատկէ անդին ու արդէն իսկ՝ Պեռմանի մտահոգութիւնը թարգմանութեան ընդհանուր տեսաբանութիւն մը հիմնել էր: Եւ անշուշտ տեսաբանութեան հետ մէկտեղ՝ գրել արեւմտեան թարգմանութեան պատմութիւնը, բացատրել թարգմանութիւններուն վերաբերող քննադատութեան մը անհրաժեշտութիւնը, ու ստեղծել այդպիսի քննադատութեան մը գործիքները: 1982ի հատորի յառաջաբանին մէջ Պեռման կը սահմանէ թարգմանութիւններու (կամ թերեւս թարգմանական արարքի) նկատմամբ "վերլուծական" կեցուածքի մը պահանջը ու կ՚ըսէ հետեւեալը.

> Այդ ձեւով թերեւս յառաջանանք դէպի թարգմանական արարքի բաց... կիրառում մը, դէպի թարգմանութիւններու քննադատութիւն մը, ... գրուածքներու քննադատութեան հետ զուգահեռաբար, իբրեւ վերջինիս ամբողջացումը: Աւելին. թարգմանական կիրառումի այս վերլուծախօսութեան (analytique) պէտք է ընկերակցի նաեւ գրութենական վերլուծումը, թարգմանութեան հորիզոնէն մեկնելով: Ամէն մէկ թարգմանելի գրուածք ինքն իր մէջ ունի յատուկ համակարգայնութիւն մը, զոր թարգմանական շարժընթացը միայն, երբ կը հանդիպի անոր, կարող է դիմագրաւել եւ յայտնաբերել: Այս առումով, Փաունտ կրնար հաւատալ, որ թարգմանութիւնը քննադատութեան ինքնաբուխ տեսակ մըն է, որովհետեւ բացայայտ կը դարձնէ գրուածքի մը թաքուն կառոյցները:

Քննադատութեան կողքին՝ թարգմանութիւնը կը սահմանուի հոս որպէս կարելի մօտեցում մը գրուածքներուն, գրական թէ փիլիսոփայական (բայց ներկայ համածիրին մէջ՝ Պեռմանի խօսքը կարծեմ աւելի գրակա՛ն թարգմանութիւններուն ուղղուած է): Ո՛չ միայն կարելի, այլ անհրաժեշտ մօտեցում մը, որուն շընորհիւ երկի մը թաքուն կառոյցը կըրնայ երեւան բերուիլ աւելի քան թէ պարզ քննադատական արարքով: Առաջարկըւածը ուրեմն երկու բան է հոս: Նախ՝ վերլուծախօսութիւն մը, որ թարգմանութիւնները կը կարդայ որպէս թարգմանութիւն, ու կը ձեռնարկէ "թարգմանութիւններու քննադատութեան" մը: Պեռմանին ըսածը հոս պարզ քննարկումէն անդին կ՚անցնի: Անշուշտ այս նոր տեսակի քննադատութեան միջոցաւ՝ թարգմանութեան կիրառումն է, լեզուին մէջ անոր տեղն ու օրինականութիւնն է, որ կը փոխուին: Թարգմանիչը կը դադրի յանկարծ այն թափանցիկ, անտեսանելի էակը ըլլալէ, որ էր մինչեւ այսօր: Իր գործն է, որ նկատի կ՚առնուի ու կը քըննուի, եւ այդ՝ ոչ թէ միայն լեզուական ու լեզուաբանական առումով:

Բայց ատկէ անդին կայ եզր մը եւս, ըստ Պեռմանի, նոյնքան էական: Թարգմանութիւնը ինքնին՝ քննադատութեան անլուր եւ աննախադէպ ուրիշ տեսակ մըն է, որ աւելի բան կրնայ ըսել գործի կառոյցին ու ցանկութեան մասին քան թէ բուն քննադատը: Այս ձեւով մեր աչքին առջեւ կը գծուի տարօրինակ զուգակցութիւն մը քննադատութեան եւ թարգմանութեան միջեւ, որպէս կարդալու, գրողական գաղտնիքը թափանցելու տարբեր ձեւեր: Ինչ որ Պեռման "թարգմանութիւններու քննադատութիւն" կը կոչէ նպատակ ունի քննելու թարգմանութիւն մը իր իսկ ծրագիրի համաձայն, բայց հաւանաբար ու միեւնոյն ժամանակ՝ կարդալու բնագիրը վերստին, ինչպէս որ ան կը յայտնուի մեզի թարգմանութեան ընդմէջէն: Այդ է, որ Եզրա Փաունտ կը կոչէր "թարգմանութեամբ քննադատութիւն" (criticism by translation): Պեռմանի մօտքին մէջ թարգմանութիւններու քննադատութիւնը կը դառնար այսպէս թարգմանութեամբ քննադատութիւն եւ վերջինս իր լման բացայայտումին կը հասնէր առաջինով:

Ուրեմն կարծէք սկիզբը նշուած վէճը սահմանող երկու հարցերը՝ իրողութեան հարցը, իմաստաւորումի հարցը նկատի առինք այս ձեւով: Բայց ո՛չ ամբողջովին: Ի՞նչ կը պակսի: Երկուքին միջեւ կապակցութիւնը չէ բացայայտուած: Չեմ ուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել, որ բաց մը լեցնելու աշխատանքին լծուած եմ եւ անկարելին կարելի դարձնելու կը ձգտիմ: Բնական է՝ կախարդական ցպիկովս արեւմտահայերէնը յանկարծ թարգմանող լեզու մը պիտի չդարձնեմ: Ուրե՞մն:

Ընթերցողը կը յիշէ թերեւս, թէ երկու տարի առաջ Յառաջին տուն "Իմաստուն բուն Միներվայի" վերնագրուած յօդուած մը, որ գրուած էր հաշուեփակային հաստատ տրամադրութիւններով: Ի՛մ հաշուեփակս էր որպէս արդի հայ բանաստեղծութեան ընթերցող: Բայց կը բացատրէր նաեւ, թէ ամբողջ Ի. դարուն՝ հայ

●►

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱ

(Շար· Ա· էջէն)

նական դիծը եւ լեզուի մը, ողենչն ժառանգութեան մը պահպանումը եւ յաւերժացումը:

2·

Բայց ի՞նչ մշակոյթ պահպանել, տարածել, ապրեցնել:

Որոշնեւեւ հարցը կը դրուի եւրոպական Սփիւռքի բուն տարածքին: Զայն դնողը, մեզի պարտադրողը մշակութային ցրւումի, անկապակցութեան, խոտորումի կացութիւն մըն է: Միայն այս պիտի բաւէին կրծանել ընդերամշակութային վիճակը, որ այսօր վիճան է երկրի գաղթականներէն ծնած, այսօր եւրոպական Սփիւռքին քաղաքացի դարձած սերունդներուն···

Ամփոփ եւ պարզ՝ յիշենք պատճառները այս անկապակցութեան եւ խոտորումին.

ա· Առաջին պատճառը խզումն է, որ եւրոպաճշիւր գաղութը անցեր երեք-քառորդ դարուն ապրած է իր սեփական անցեալէն, գաղթականներուն իր առաջին սերունդէն, անոր համար "Երկրէն" եկած մշակութային աւանդներէն.

բ· Առաջինին հետեւող կարեւոր պատճառ է նաեւ եւրոպաճշիւր գաղութին սեռական իր ապրելը պայմաններուն մէջ ապրած հոլովոյթը. տարբերութիւններ որոնք շատ նուազ պիտի ըլլային, եթէ անցեալի մշակութային աւանդները աւելի լաւ պահպանուէին:

Այս նշումները աւելի չօգափելի կը դառնան, եթէ յիշենք տակաւին, որ այսօր եւրոպահայ համայնքներուն մօտ հայախօսութիւնը՝ մեղմ բսած՝ խսկապէս անբաւարար է: Գիր-գրականութիւն եւ պարբերական մամուլ ու ընդհանրապէս Հայալեզու մետիաներ, եթէ կը վերապրին տեղ-տեղ, ատիկա կը պարտին պարագայական կամ անհատական ճիգերու: Հոն՝ ուր անոնք կ'արտայայտուին տեղական լեզուներով, բայց "հայ ոգիով" (ինչպէս կը մնան՝ դարձեալ անբաւարար: Անբաւարար՝ նախ հայերէնէ հրաժարումի փաստով, լեզուի հանդէպ աղքատացած կեցուածքով: Ինչ որ յաճախ կը յանգեցնէ կենսունակութեան ու որակի ընդհանրական աղքատացման: Պարագայական նաեւ՝ ճիգերը կրթական գետնի վրայ, ուր մեր ամէն ունինք առանձին կրթական հաստատութիւններ, երբ պէտք եղածը դպրոցներու ցանց մըն էր՝ գոնէ մէկին խոռովութեամբ...Եւ ուր, մի քանի յաջող իրագործումներու կողքին, հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ նաեւ "փակում"ներ, շառաչուն պարտութիւններ – Փարիզէն (Սամուէլ – Մուրատ) մինչեւ Նիկոսիա (Մելգոնեան), անցնելով Վենետիկէն (Մուրատ – Ռափայէլեան):

Եւ վերջապէս, լրացնելու համար հայեցի ապա-մշակութայնացումի այս պատկերը, ընենք նոյնչան յուսախաբ հաստատում մը՝ պետական քննութիւններու հայկական մասնագիտութեան մասին (այն երկիրներուն մէջ, ուր քննութիւնները ունին հայերէնի ընտրանք), ապա նաեւ՝ բարձրագոյն հաստատութիւններու եւ հիմնարկներու մասին:

Ճիշդ է, որ այսօրուան գոհացուցիչ պայմաններ ցայտ ոչ մէկ տեղ իրագործուած են - ո՛չ Եւրոպայի մէջ, ո՛չ այլուր: Բայց իրագործուած չըլլալու փաստով, կամ թերիներու կուտակումով՝ "աւելի լաւ չես կարելի մը" այս տեսլականը չի դառնար ուտոփիա: Կը հասկնանք, որ գաղթական առաջին սերունդի տնտեսական կացութիւնը, ընկերա - մշակութային եւ հոգեբանական պայմանները արգիլած ըլլան համայնքային աւելի բանական ու աւելի ներշնչեալ ինքնակազմակերպում մը· բայց մշակութային կենսունակութեան փաստեր չեն պակսիր այլ մակարդակի վրայ· չէ՞ որ, նո՛յն այս պայմաններուն մէջ երեսունական տարիները տեսած են ծաղկումը իսկապէս սփիւռքեան գրագէտներու սերունդի մը՝ "Փարիզի դպրոց"ին[6]...

Հոս ուրուագծուած տեսլականը չի ներշնչուիր միջին-արեւելեան համայնքներու ընորդներէ: Գիտենք, որ այդ գաղութները "մեքենաբար" ձեւաւորուեր են իրենց ծնունդի վայրերուն մէջ տիրող իրական կացութեան համեմատ, ու անկէ ի վեր կը հետեւին յաճախ խռովայոյզ այդ երկիրներու հոլովոյթին: Ուրեմն, ճիշդ պիտի չըլլար հայախօսութիւնը, կազմակերպեալ հայ գիր-գրականութիւնն ու մամուլը նկատել միայն որոշ՝ իբրեւ թէ առանձնաշնորհեալ կացութիւններու յատուկ իրագործումներ... Ինչպէս պէտք չէ ինքնուրոյն արժէք նկատել այդ երկիրներուն մէջ տիրող սովորութիւն – հայախօսութիւնը շատ Հայերու, որոնց անտարբերութիւնն ու արհամարհանքը ակնյայտ են ն'ւ սեփական այդ "հայախօսութեան", եւ հայ մշակոյթի հանդէպ ընդհանրապէս:

Եւրոպահայ համայնքային կառոյց մը պէտք է ընորոշուի՝

– Երկլեզուութեամբ - բայց երկլեզուութիւն մը՝ եթէ ոչ կատարեալ, ապա գոնէ լուրջ եւ ընդունելի·

– գրական կեանքով մը, որ ըլլայ կրկնակ, տեղական լեզուով ն'ւ հայերէնով, եւ այս զորդ "թեւ"երու միջեւ մնայուն կապով ու փոխ-հարստացումով, ուղղակի (առանց թարգմանութեան կարիքի)·

– ապա՝ ամուր դպրոցական ցանցով մը, երկլեզու կրթական համակարգով, եւ որ ընդգրկէ աշակերտական տարիքի սերունդին գոնէ մէկ երրորդը·

– երկլեզու օրաթերթ / պարբերաթերթերով, համապատասխան տպաքանակով, ինչպէս եւ բաշխում - հաղորդումի հայալեզու կառոյցներ ընդհանրապէս:

Հայեցիութեան պահպանումը երկլեզուութեան կամ երկմշակութայնութեան միջոցով, պիտի ուզէի շեշտել, հաստատ "միջին ճամբայ"է մը բոլորովին տարբեր բան է: Ուժական տեսիլքի մը մէջէն յղացուած ու կիրարկուած, անիկա կրնայ նպաստել ստեղծմանը մարդկային տիպարի մը՝ աւելի հարուստ, աւելի ատակ ստանձնելու իր ծագումը եւ իր այժմէութիւնը: Յատկութիւններ որոնք անփոխարինելի արժէք ունին Սփիւռքի վերապրումի պայքարին մէջ: Եւ հոս՝ ամուր հայերէնագիտութիւն մը ընտրովի կամ շրջանցելի չէ: Անոր անփոխարինելիութիւնը բացայայտ է· անիկա մեր հայեցիութեան ենթահողը փորելու անհրաժեշտ գործիքն է, եւ կրնայ ըլլալ միջհամայնքային հաղորդակցութեան թանկագին էսփէրանթօն, իրար վերանանչնալու եւ խորաչափելու ծառայող···

Ուրեմն այսպիսի փորձի մը համար, Եւրոպայի ու եւրոպահայ Սփիւռքի քաղաքակրթական տարածքը կը ներկայացնէ տակաւին նպաստաւոր գետին մը (թէեւ ...տակաւին որքա՞ն ժամանակ):

Ճիշդ է, որ այս տարողութեամբ ձեռնարկ մը կը պահանջէ նիւթական պատկառելի միջոցներ· բայց անիկա կը պահանջէ նաեւ, ու մանաւա՛նդ, գիտակցում մը, կամեցողութիւն մը, եւ վերականգնումի, հոսանքի շրջումի ռազմավարութիւն մը: Վերածնումի, ստեղծանական մշակութային վերահայյացումի զօրընթաց մը: Խապէ՛ս հայկական զօրընթաց՝ որուն, թերեւս յարակարծօրէն, համա-եւրոպական մշակութային համակեցութեան, գոյակցութեան ներկայ պահու զօրընթացը կարենար ծառայել իբր արագացուցիչ կամ պատրուակ:

Յ· Ք·

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1· Սփիւռքի առաջին սերունդի տիրող մշակոյթին եւ կրթական ժագոպէն մշակոյթի հետ յարաբերութեան մասին, տեսնել ժանին Ալթունեան, "Հայ Աշակերտուհի մը Դպրոցին մէջ" («Les Temps Modernes»), Օգոստ· – Սեպտ· 1977: Այս յօդուածը կը վերլուծէ նաեւ ծնող – զաւակ յարաբերութիւնները: Ինչ կը վերաբերի անգլեւսաքսոն մշակութային տարածքին, տեսնել անգլիացի – հայ գրագէտ Մայքըլ Արլէնի որդիին՝ Մայքըլ Արլէն Կրտսերի «Passage to Ararat» գործը, որ կը վկայէ նոյն կեցուածքներէն ու յարաբերութիւններէն՝ Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ, տեսնել «Ouvrez-moi seulement les chemins d'Arménie», Les Belles Lettres, 1990.

2· Կը նախընտրեմ գործածել «համակեցութիւն» կամ «գոյակցութիւն» բառերը, որոնք իրենց բուն իմաստը միայն կը բելադրեն· մինչ intégration (համարկում) բառը, իմաստային իր ամբողջ հարստութեան հետ՝ կորսնցուցած է գրեթէ ամէն դրական իմաստերանգ, աստիճանաբար դառնալով վայելուչ եւ կեղծաւոր հոմանիշ մը ձուլումի···:

3· Այս վերապահութիւնը արտայայտելով՝ չեմ մոռնար, որ կարգ մը Հայերու մօտ կը դիտուի քաշողութիւն՝ պատմականօրէն շատ ծանօթ ազգային-ցեղային որոշ ինքնութեան մը, որոշ բնորդի մը հանդէպ: Նախնական, մակերեսային հիացում մը··· Տարբերներու միջեւ նմանութիւն չի կրնար ըլլալ, ոչ ալ նմանութեան ձգտում···

4· Այս հաստատումը դէմ չերթար քաղաքական գործօնութեան· ան մշակութային առաջնահերթութիւնը կը հաստատէ միմիայն համեմատած ազգա-կրօնական գաղափարախօսութիւններու:

5· Սփիւռքի քննարկման համար հոս՝ անոր աւանդական «արեւմտահայ» կորիզին ընտրութիւնը (եւ ոչ անոր մերօրեայ ամբողջութեան, շատ աւելի անձեւ ու անորոշ), մեթոտաբանական հասկնալի ընտրանք մըն է: Պարտինք անոր հետեւիլ՝ եթէ կ'ուզենք աւելի կամ նուազ յստակ քննարկում մը կատարել···

6· Տեսնել Գր· Պըլտեան, «Յիսուն Տարի Ֆրանսահայ Գրականութիւն», CNRS Editions, 2001:

●►

բանաստեղծութիւնը աշխատած էր հաշուեփակային կառոյցով մը: Այդ յօդուածին մէջ կար Գր· Պըլտեանի Վայրեր գիրքին շուրջ մտորում մը, երկու նշմարներու շուրջ ամփոփուած: Մէկը շեշտը կը դնէր "խզում"ի մը վրայ (քերթուածի պատմութեան մէջ խզումը), միւսը՝"սուգի" մը (սուգը քերթուածին): Երկուքը ամփոփուած էին մէկ տողի մէջ· "աղէտը փակեց պատմութիւնը քերթուածին": Հաշուեփակը հոս կ'արձանագրէր իր ամէնէն ուժեղ եւ ամէնէն խորհրդաւոր բանաձեւը: Հարցը ըլլալով ա՛յն թէ ի՞նչ կը մնայ քերթուածի հաշուեփակէն ետք: Ուրեմն "մնացութեան" հարց մը, թերեւս կարելի ըլլար ըսել՝ "մնացորդաց"ի: Բայց զարմանալի կերպով՝ այդտեղ չէի մէջբերած նոյն Վայրեր հատորին մէջ այնքան տարի է մեզի սպասող տողերը, որոնք կ'ըսեն· "Կը գրեմ լեզու մը մեռած:/ Կայխոն անկեալ ծովու, զոր ջուրեր կը յղկեն": Տողեր որոնք, 200 տարի հեռաւորութեամբ մը, կ'արձագանգեն գերմանացի բանաստեղծ Հէօլտըրլինի տողերուն· "Նշան մըն ենք: Անվերծան: / Վիշտ չունինք ու լեզուն կորսնցուցած ենք գրեթէ օտարութեան մէջ": Տարօրինակ չէ՞ լեզուի այդ կորուստը, բանաստեղծի մը պարագային որուն լեզուն, եթէ գերմաներէնն էր, չէր "կորսուած" ինչպէս կը խորհինք որ մերը կորսուած է: Եւ սակայն այդ կորսուեալ լեզուով ո՛չ միայն կը գրէր լեզուի կորուստը օտարութեան մէջ, այլ այդ լեզուով կը թարգմանէր նաեւ: Արդի ժամանակաշրջանի գերազանց թարգմանիչն էր: Կը թարգմանէր հին յունարէնէ: Թերեւս այդ էր իր օտարութիւնը, իր ճամբորդութիւնը օտարութեան մէջ, իր հանդիպումը օտարութեան հետ, իր հիւրընկալումը օտարին:

Եւ եթէ իմաստալից է այդ զուգահեռը[2], այն ատեն մէկ ձեւով միայն կարելի է հասկնալ Հէօլտըրլինի յեղափոխութիւնը թարգմանական մարզէն ներս: Իր ժամանակակիցները կը թարգմանէին օտար լեզուներէ: Կը կատարէին օտարութեան փորձընկալումը թարգմանութեամբ: Կ'իւրացնէին օտարը: Կամ ընդհակառակը՝ թարգմանութեամբ օտարը կը փոխադրէին, կը բերէին, իրենց լեզուին ծոցը: Այդ ընելով՝ կը բացայայտէին թերեւս սեփական լեզուին արմատական օտարութիւնը: Այս բոլորը ճիշդ է: "Փորձընկալում" բառը այդ բոլոր իմաստները կ'ընդգրկէ: Այդ ձեւով, այո, կ'իմաստաւորէին թարգմանութիւնը: Բայց զարմանալին այն է, որ Հէօլտըրլինին "գրեթէ"ն երբեք չէ հասկցուած, նոյնիսկ իր մեծագոյն մեկնաբաններուն կողմէ: Բոլորը Հայտեկըրի ճանապարհով կը քալեն "սեփականի իւրացում"ին վերադրելով այդ "գրեթէ"ն, օտարութեան այդ փորձընկալումը, որպէս չինիչ անցք, օտարին հետ դիմագրաւում, փրկութիւն, վերահաստատում, վերիւրացում: Մինչդեռ եթէ "նշաններ" միայն մնացած են, եթէ "մեր" լեզուն դարձած է "անվերծան" ու հաւանաբար՝ "անվերծանելի", կը նշանակէ որ լեզուին հասած աղէտը անդարձ էր ու անսրբագրելի: Ինչ որ չարգիլեր, որ խօսուի ան, մնայ մեր սիրեցեալ լեզուն, հնչէ Գերմանիոյ աւաններուն ու քաղաքներուն մէջ, ու Հայերէնի պարագային՝ Հալէպէն մինչեւ Լոս Անճըլըս, դասաւանդուի դպրոցներէն ներս, շրջագայի այր ու կնոջ, հայր ու զաւկի միջեւ, ու մինչեւ իսկ գիրքեր գրուին այդ կենդանի լեզուով: Բայց ես "կը գրեմ լեզու մը մեռած":

Ինչպէ՞ս կ'արտայայտուի լեզուին հասնող աղէտը: Այն հանգամանքով ու միայն այն հանգամանքով, որ այդ լեզուն այլեւս չի թարգմաներ: Չի կրնար կատարել ինքն իր մէջ ինքն իր օտարութեան փորձընկալումը: Դադրած է թարգմանելէ վերջնականապէս: Եւ ուրեմն պէ՛տք է թարգմանել: Հրամայական մըն է: Պէտք է թարգմանել ո՛չ թէ սրբագրելու համար աղէտը, որ չի սրբագրուիր (եթէ սրբագրուէր, աղէտ չէր ըլլար): Ա՞յլ: Այլ որպէսզի երեւան գայ թարգմանելու անկարելիութիւնը: Պէտք է թարգմանել աղէտը, վկայել անթարգմանելիութենէն, բանեցնել թարգմանութիւնը որպէս վկայութիւն:

Ինչ որ կրկին կը նշանակէ մէկ բան: Պէտք է թարգմանել ո՛չ թէ լեզուով մը կենդանի, անոր իրական ու տարակարծային կենդանութենէն օգտուելով (այդ ալ պէտք է ընել, ինչո՞ւ չէ, բայց այդ չէ հրամայականին պարունակութիւնը), այլ թարգմանել այդ կենդանի լեզուին մէջ այնպէս՝ ինչպէս թէ մեռած լեզու մը ըլլար ան: Թարգմանել հետեւաբար ո՛չ թէ ապրող, այլ՝ վերապրող լեզուին մէջ: Եւ այդ առիթով հասկնալ, որ "վերապրող" չի նշանակեր "ապրող" ու "կենդանի", հակառակ անոր՝ որ նոյն լեզուն են երկուքը, ապրողը եւ վերապրողը: Հրամայականը նոյն այդ լեզուին մէջ թարգմանել է ուրեմն, բայց որպէս մնացութիւն: Ա՛յդ է օտարութեան մէջ թարգմանելը: Ա՛յդ էր Հէօլտըրլինի յեղափոխութիւնը, արդիականութիւնը, թարգմանական մարզէն ներս: Թարգմանել օտարութեան մէջ, ուր կորսնցուցած ենք լեզուն, այսինքն՝ թարգմանելու մեր կարողութիւնը եւ կը մնայ միայն լեզու մը աղէտեալ, կայխոն անկեալ ծովու: Աւելի քան արդիական արդիականութիւն մըն էր այդ մէկը, քանի որ 200 տարի անցած է եւ տակաւին չէ հասած մեզի:

Մ· Ն·

1) Յայտնի է, որ թարգմանական այս գործունէութեան մէկ կարեւոր մասը կը պարտինք Վարուժան Խտըշեանին, որպէս թարգմանութեան հեղինակ կամ մղիչ ուժ: Բայց Պէյրութի թատրոնը իր ամբողջութեամբ պէտք է ուսումնասիրուի այս դիտանկիւնէն:

2) Այս զուգահեռին տուած եմ իր ամբողջ զարգացումը ֆրանսերէն լեզուով գրուած աշխատասիրութեամբ, "Témoigner et traduire. Du deuil catastrophique. (De Hölderlin à Primo Levi)", խօսուած Մոնրէալի Համալսարանը: Լոյս պիտի տեսնէ այս տարի Alexis Nousst նախաձեռնութեամբ ու խմբագրութեամբ լոյս տեսնող հատորով մը, *L'Outre-Langue*, Presses de l'Université de Strasbourg.

■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8
MARDI
8 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ

Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.131 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.131

Ժ. Լ. ՏԸՊՐԷԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԱՅՑԸ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

"ԴՈՒՔ ՆԻՒԹԸ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿԸ ՆԿԱՏԷՔ, ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑ Է ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ" Կ'ԸՍԷ ՏԸՊՐԷ ԷՐՏՈՂԱՆԻ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին նախագահ Ժ. - Լ. Տըպրէի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Փետրուար 4 ուրբաթ օր ընդունուած է Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին կողմէ, Պատրիարքարանին դահլիճին մէջ. ներկայ գտնուած է Ֆրանսայի Պոլսոյ հիւպատոսը Ժ. - Ք. Փուէլ ալ:

Մեսրոպ Արք. ողջոյնի խօսքին մէջ ծանրացած է Հայութեան Ֆրանսայի հետ սիրոյ կապերուն անցեալին վրայ. յիշած Կիլիկիոյ Լեւոն Ե. Լուսինեան թագաւորը, ապա ըսած թէ այսօր Ֆրանսա ապրող Հայերուն մեծամասնութեան ընտանեկան արմատները Փոքր Ասիոյ մէջ կը գտնուին:

Պատրիարքը ապա շարունակած է (Մարմարա, Փետր. 5). -

"Ծանօթ է, որ իննսուն տարի առաջուան եղեռնական դէպքերը պատճառ դարձան, որ ո՛չ միայն հարիւր հազարաւոր հայազգի հայրենակիցներ կորսնցնեն իրենց կեանքը, այլ նաեւ տեղական հարուստ մշակոյթ մը արմատախիլ ըլլայ իր բնօրրանէն:

"Թուրքեր եւ Հայեր այժմ ստիպուած են հաշուի նստելու իրենց հասարակաց պատմութեան հետ եւ նայելու դէպի յառաջ խաղաղ համակեցութեան հեռանկարով որպէս քաղաքացիները արդի եւ ապագայ աշխարհին: Աստուած հայ եւ թուրք ժողովուրդները, կողք կողքի իբրեւ սահմանակից հարեւաններ, մէջընդմէջ իբրեւ դրկիցներ, այսօր մինչեւ իսկ Անատոլուի եւ Կովկասի մէջ որոշ տեղեր որպէս միեւնոյն ընտանիքներու անդամներ քով քովի դրած է: Այլեւս պէտք է հասկցուի որ միմիայն խաղաղութեամբ եւ համերաշխութեամբ ապրելէ բացի այլ ճանապարհ չկայ եւ բոլոր ջանքերը պէտք է տարուին այս ուղղութեամբ:

"Ահաւասիկ այս պատճառաւ է, որ Թուրքիոյ ոչ-իսլամական միւս յարանուանութիւններուն հետ միասին, մեր Պատրիարքական Աթոռն ու Թուրքիոյ Հայոց համայնքը եւս ջերմօրէն կողմնակից են որ Թուրքիա մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան: Սոյն գործընթացը կը քաջալերենք որպէս Թուրքիոյ Հանրապետութեան քաղաքացիներ, քանի որ գիտակից ենք որ երկրի բոլոր օրէնքները եւ կենսապայմանները այսպիսով աւելի ժամանակակից կը դառնան: Գործընթացը կը քաջալերենք որպէս ոչ-իսլամական փոքրամասնութեան մը անդամներ, քանի որ մահմետական համայնքներու կամ աշխարհավար շրջանակներու հետ համահաւասար իրաւունքներ վայելելու հեռանկարը կը խրախուսէ մեզ: Վերջապէս, Թուրքիոյ եւրոպականացումը կը քաջալերենք որպէս հայազգի քաղաքացիներ, քանի որ Եւրոպական Միութեան անդամ Թուրքիա մը շատ աւելի առողջ յարաբերութիւններ կրնայ մշակել Հայաստանի եւ տարածքի միւս հարեւան երկիրներուն հետ":

Նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ըսած է թէ այցին բուն նպատակն է անձամբ տեղեկանալ Թուրքիոյ կրօնական համայնքներուն հարցերուն. օրինակ, հայ համայնքը հոգեւորական պատրաստելու հնարաւորութիւններ ունի՞: Համայնքապատկան կալուածներուն վիճակը ինչպէ՞ս է: Թուրք հանրային կարծիքը ինչպիսի՞ մօտեցում ունի երկրի քրիստոնեայ քաղաքացիներուն եւ Եւրոպայի քրիստոնեաներուն նկատմամբ: Լօզանի դաշնագրին հովանաւորութիւնը չվայելող փոքրամասնութիւնները մշակութային գետնի վրայ կը վայելե՞ն որոշ առանձնաշնորհումներ: Կանանց իրաւունքները ո՞րքանով կը յարգուին: Ասոնք, ըսած է Տըպրէ, էական հարցեր են, եւ երեսփոխաններ հետաքրքրուած են թէ Թուրքիա իսկապէս պատրա՞ստ է հիմնական փոփոխութիւններ անցնելու:

Պատրիարքը պատասխանած է, թէ այսօր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կողմնակից է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, քաջ գիտնալով որ ատիկա իմքնին կ'ենթադրէ օրէնքի եւ միտքի մեծ յեղաշրջում: Եւրոպական Միութեան հետ համաձայնեցման կարեւոր օրէնքներ անցած են Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովէն: Անգամ մը որ անոնց կիրարկումը սկսի երկրին մէջ, անկասկած մեծ փոփոխութիւններ պիտի ապրուին: Այսպէս կը մտածենք, ըսած է Պատրիարքը: Շուրջ 45 վայրկեան տեւող հանդիպման աւարտին, Տըպրէ ստորագրած է Պատրիարքարանի պատուոյ տոմարը եւ իր պատուիրակութեան անդամներուն հետ հրաժեշտ առած:

***

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը Անգարայի մէջ հանդիպում ունեցած է վարչապետ Թ. Էրտողանի, Հանրապետութեան նախագահ Ա. - Ն. Սեզերի, Սպայակոյտի նախագահին, նաեւ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի նախագահին ու Եւրոպական Միութեան պատշաճեցումի յանձնախումբին հետ:

Թուրք մամուլը յատկապէս վարչապետ Էրտողանի ու վերոնշեալ յանձնախումբին հետ հանդիպումին կը շեշտէ Հայոց Ցեղասպանութեան սեղան բերուիլը: Փետրուար 5ի թերթերուն մէջ լուսածը այն է որ Ժ. - Լ. Տըպրէի կողմէ այդ նիւթին շեշտումը որոշ ջղայնութիւն պատճառած է Թուրք խօսակիցներուն: Յանձնախումբին նախագահը կրկնած է միջազգային անաչառ կազմի մը կողմէ հարցին քննարկումի կարեւորութիւնը, ըսած է թէ իրենց հակառակն ըլլալով Հայերը արխիւները չեն տրամադրեր, եւլն.: Ֆրանսայի ընթացքին մէջ Թրքական կողմը վրդովեցնող նիւթ մըն ալ Հանրաքուէի հեռանկարն է: Երեսփոխաններ հարց տուած են թէ ինչո՛ւ Թուրքիա այդ խտրական վերաբերումին կ'արժանանայ երբ ոչ մէկ այլ թեկնածուի պարագան հանրաքուէով որոշուած է:

Հայկական նիւթին յատուկ խստութեամբ հակադարձած է վարչապետ Էրտողան, միշտ ըստ Թրքական թերթերու: Ան ալ կրկնած է թէ հարցը պատմութեան վերաբերող է, պատմաբաններուն պէտք է ձգել: Ժ. - Լ. Տըպրէ հակադարձած է ըսելով. "Դուք նիւթը պատմական կը նկատէք, մինչ մեզի համար քաղաքական հարց է Ցեղասպանութիւնը": Թուրք վարչապետը Ֆրանսայի Հայութեան քուէի կարողականութեան ակնարկութիւն նկատելով լուսածը, պատասխանած է. "Ֆրանսայի երեք հարիւր հազար Հայերուն փոխարէն հինգ հարիւր հազար Թուրք կայ: Հայերը ընտրող են, Թուրքերը չե՞ն: Թէ արդեօ՞ք դուք Թուրքերու քուէները արդէն ստացուած կը նկատէք":

Ժ.-Լ. Տըպրէ կրկին ու կրկին շեշտելէ ետք Հայկական Հարցը կարգադրելու հարկը, օրակարգի բերած է աշխարհահաւարութեան ու Կիպրոսի խնդիրները: Էրտողան հաւաստած է որ մինչեւ Հոկտ. 3 պիտի ստորագրէ Կիպրոսի Հանրապետութիւնն ալ ներգրաւող Եւրոպայի համաձայնագիրը:

***

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Ֆրանսական մամուլը (Լը Մոնտ, Ժուռնալ տիւ Տիմանշ, Լիպերասիոն) կը գտնէ թէ այցելութիւնը դրական եզրակացութեան յանգած է ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան: Եթէ Լը Մոնտ կը խորագրէ որ Ժ. - Լ. Տըպրէ եւ Էրտողան առանց վիճումի երկխօսութեան մը ձեռնարկած են (նկար մըն ալ կայ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին հետ), Ժուռնալ տիւ Տիմանշ կը գտնէ որ "հինգերու ակումբը" հրապուրուած է Թուրքիայէն, իսկ Լիպերասիոն աւելի կը զբաղի Սարքոզիին դէմ արտայայտուած հեգնական խօսքերով Տըպրէի կողմէ. Արդարեւ, ի պատասխան Կալաթասարայի լիսէի վարիչներէն Կիւրսէլի յուսախաբութեան կարգ մը հակաթուրք խօսքերուն Ֆրանսացի ղեկավարներու կողմէ (Սարքոզի ըսած էր "Եթէ Թուրքիան Եւրոպա գտնուէր, կը գիտցուէր"), Տըպրէ ճշդած է թէ հարկ է լսել Հանրապետութեան Նախագահը եւ կառավարութիւնը ու ոչ թէ "այս կամ այն" որոնք կ'արտայայտեն իրենց կարծիքները եւ ոչ ազգին տեսակէտը: Լիպերասիոն ամբողջ էջ մը նուիրած է (Փետրուար 7) ուր տեղ կու տայ նաեւ Մեսրոպ Պատրիարքին հետ տեսակցութեան:

Արձագանգ մը կայ նաեւ Փաթրիք Տէվէճեանի մէկ արտայայտութեան (Ֆրանսէնթէր, Փետր. 6): Ան խորապէս զարմացած է Էրտողանի խօսքերուն կոպտութենէն Հայկական Հարցին մասին: Կ'ըսէ. "Որոշ չափով, վրդոված եմ: Կը թուի որ ցաւ կը յայտնէ որ դեռ 400 հազար վերապրող կայ Ֆրանսա" (ակնարկութիւն Էրտողան - Տըպրէ երկխօսութեան):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

250 ՀԱԶԱՐԷՆ 517 հազար կը գնահատուի Փետրուար 5ի ցոյցերուն մասնակցողներու թիւը Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ: Առաջին թիւը ոստիկանութեան կը պատկանի, երկրորդը՝ կազմակերպիչներուն: Գլխաւոր դրդապատճառը 35 ժամերու դրութեան բարեփոխումն ըլլալով հանդերձ, ցոյցերուն բուն լոզունգը կը վերաբերէր "ո՛չ"ի մը կառավարութեան ամբողջ քաղաքականութեան դէմ: Կառավարութեան բանբերը՝ Ժ.-Ֆ. Գոփէ յայտարարեց թէ ոչինչ կը փոխուի 35 ժամերու համար: Սենտիքաները կը ծրագրեն աւելի խիստ միջոցներու դիմել:

ՊԱՊԸ, բոլորովին սպառած, հիւանդանոցի իր սենեակի պատուհանը երեւցաւ Փետր. 6ին, բայց չկրցաւ Անժելիւսի իր աղօթքը արտասանել, այլ գոհացաւ օրհնութիւնը տալով: Ոչ մէկ խօսք կը հասկցուէր սակայն եւ իտալական կարգ մը թերթերու համաձայն, այն բաժինը որ մասամբ կը հասկցուէր, նախապէս արձանագրուած էր եւ կը սփռուէր փլէ-պաք միջոցաւ: Այն համոզումը կայ որ ինք պնդած է որ խօսի հակառակ բժիշկներու թելադրութեան:

ԻՐԱՔԻ մէջ, հակառակ "ժողովրդավար" ընտրութեան, բռնութիւնը չէ դադրած: Փետր. 4ին, առեւանգուած է Իտալուհի լրագրողուհի մը՝ Ճուլիանա Սկրէնա, 56 տարեկան, որ կ'աշխատակցէր համայնավար Իլ Մանիֆեսթօ պարբերականին: Առեւանգողները կը պահանջէին որ Իտալիա իր զօրքերը քաշէ 72 ժամէն (Փետր. 7ի իրիկունը) այլապէս Ճ. Սկրէնայի կեանքը վտանգուած էր: Միւս կողմէ, ռմբափորձերը չեն դադրիր եւ Փետր. 7ի առաւօտուն ալ նոր ռմբափորձ մը գործուած էր եւ 22 ոստիկաններ սպաննուած էին: Ռմբափորձ մըն ալ գործուած է Մուսուլ, տեղւոյն հիւանդանոցին դէմ. 8 մեռեալ կար:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախարարապետին՝ Զուրաբ Ժվանիայի մահը խորհրդաւոր կը նկատուի, հակառակ անոր արկածալի բնոյթին: Սահակաշվիլի յայտարարած է որ ոչ միայն իր մտերիմ բարեկամը, այլեւ խորհրդական մը եւ զինակից մը կորսնցուցած է: Ներքին նախարարին համաձայն Ժվանիա եւ զինք հիւրընկալողը՝ Եուսուպով զոհ գացած են կազի թունաւորման, բայց եւ այնպէս քննութիւն մը բացուած է: Շաբաթավերջին Վրաստան ազգային սուգի երկու օր ապրեցաւ: Մահուան արկածալի բնոյթը չէ ջնջըւած, մանաւանդ, երբ Փետր. 4ին վարչապետի գրասենեակին մէկ անդամը՝ Խելաշվիլի անձնասպան եղած է իր բնակարանին մէջ: Վարչապետին մայրը հայ էր:

ԼՈՒԼԻԱ ՏԻՄՈՇԷՆԿՕ, 44 տարեկան, նախարարապետ նշանակուած է Ուկրանիոյ եւ Խորհրդարանը 373ի դէմ 450 ձայնով վաւերացուցած այդ նշանակումը: Ապահովութիւն տուած է երեսփոխաններուն, որ կրնայ ձախողիլ կարգ մը թէքնիք հարցերու լուծման մէջ, բայց այնպիսի մակարդակի մը վրայ պիտի մնայ որ ոչ ոք զղջայ եղած ընտրութեան համար:

ԹՈԿՈՅԻ նախագահին յանկարծական մահուան անմիջապէս վաղորդայնին, տղան իր աթոռը գրաւած է, հակառակ Սահմանադրութեան, ըստ որուն փոխանցման շրջանը պէտք է ապահովէր Ազգ. Ժողովի Նախագահը: Երեսփոխանները օրինականացուցած են կացութիւնը վերաքննելով Սահմանադրութիւնը եւ Ֆոր Կընասինկէն յաջորդած է իր հօրը: Ընդհանուր կարծիքն այն էր, որ պետական հարուած մը տեղի ունեցած էր: Թոկօ նախկին գերմանական գաղթավայր էր որ 1922ին բաժնուած էր երկուքի, բրիտանական եւ ֆրանսական հոգատարութեան տակ: 1956ին բրիտանական մասը կցըւած էր Ղանայի եւ ֆրանսական մասն ալ անկախ կը դառնար 1960ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Փետրուար 7)

ԿԱՇԱՌՔՈՎ ԱՄՆ-ՈՒ ԱՅՑԱԳԻՐ

ԱՄՆ-ու Գոլումպիայի շրջանին պատկան իշխանութիւնները կաշառակերութեան եւ այցագրեր կեղծելու մեղադրանք ուղղած են Երեւանի ԱՄՆ-ու դեսպանատան հիւպատոսական բաժնի նախկին պաշտօնեայ Փիոթր Փարլէին: Ան ամբաստանուած է մինչեւ տասը հազար տոլարի փոխարէն ԱՄՆ-ու այցագիր տալով: Կրնայ մինչեւ 5-15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

Ո՞Վ ԸՆԷ ՔՈՎՍ ՏԻՏԻԿ ԻՆԾԻ ՄՏԻԿ

Ծուլածաւա՛լ Սփիւռք, կտոր մը
Հայրենիք,
իսկ ես կարպետիս վրայ
նստած ծալապատիկ,
ոտքս բոպիկ,
ձեռքս փայտէ իլիկ,
բառերս մանեմ,
արդեօք ո՞վ ընէ
քովս տիտիկ...

Կարպետէս անդին
երգահանդէս, պարահանդէս,
հազար տեսակ ցուցահանդէս,
տարին անգամ մըն ալ սգահանդէս...
Ճաշկերոյթ, հացկերոյթ,
ա՛ս կամ ա՛ն կ'ոմնենայ ելոյթ...
Կլոր սեղան, Թէյասեղան,
իսկ հո՛ն չատե՛ր կան,
որոնք թէեւ ունին չորս ոտքով
ճաշասեղան,
սակայն առանց ուտելիքի՛ վրան...

Նախագահ նախարար
կ'երթան ու կու գան
չարան չարան...
Ընդունելութիւն, չատախօսութիւն,
հռետորութիւն,
թերեւս անհեթեթութիւն...
Դասախօսութիւն, բանախօսութիւն,
եւ տակաւին
զո՛յգ ուղղագրութիւն...
Կ'ըսեն Հայաստա՛ն,
եւ մայրաքաղաք մը Երեւան
իսկ Հրապարակէն շիփ շիտակ դէպի
օփերան՝
հիւսիսային պողոտա՛ն,
խե՛ղճ Թամանեան...
Դէպի ո՞ւր դառնամ
ողորմի տամ...
Դէպի անցեա՞լը, ապագա՞ն,
թէ պարզապէս դէպի ներկան...

Ծուլածաւա՛լ Սփիւռք, ափ մը Հայրենիք,
իսկ ես կարպետիս վրայ
նստած ծալապատիկ,
ոտքս բոպիկ,
ձեռքս փայտէ իլիկ,
բառերս գզեմ ու մանեմ,
արդեօք ո՞վ ընէ
քովս տիտիկ
ինծի մտիկ...

Մշակոյթ մը
քաշեցի՛ն, քաշկռտեցին,
կրցածնին հողէն դուրս հանեցին,
կտոր մըն ալ
պահեցի՛ն, պահպանեցին,
պատէն կախեցին...
Բացման խօսք, մէկ երկու խօսք,
աղնիւ խօսք,
եւ վերջապէ՛ս վերջի՛ն խօսք...
Վարժարան մը բացի՞ն,
կրթարան մը փակեցի՛ն...
Գիրք, դասագիրք,
երկլեզու, ի՞նչ լեզու,
օտա՛ր լեզու, ի՛նչ մայրենի լեզու,
ոմանք մեռա՛ծ լեզու,
ոմանք երկա՛ր լեզու,
իսկ ուսուցիչը մնաց անլեզու...
Մե՛ծ մեծ խօսիլ գիտեն,
ի հարկէ գիտեն,
սակայն լսել գիտե՞ն...
իսկ լռութիւնը լսել ո՞վ գիտէ...

Հո՛ն ծափահարութիւն,
հո՛ղ հո՛ծ բազմութիւն,
մե՛ծ փառատօն,
կը հպարտանա՛ն, կը յոխորտա՛ն,
փչէ՛ զուռնան,
իսկ յետ մահու չքանչա՞ն...
Այն ալ խեղճերո՛ւն թող տան...
Անոնք ալ ուզե՛ն չուզեն կը ստանան...
Ինչո՞ւ չքանչան,
թող ըլլայ արձան,
մի քանի տարիէն ալ
անչո՛ւշտ կը դառնայ
լքուած յուշարձան...

Միջակութի՛ւն, ինքնախաբէութիւն,
հատ ու կենտ քննադատութիւն...
Կ'ըլլա՞յ, չըլլա՛ր,
Հայ եմ,
Հայ ես,
լուսաչքը տանի՞քը կը փռես,
ամո՛թ է,
խե՛լքդ գլո՛ւխդ հաւաքէ,
տեսնողը, լսողը ի՞նչ պիտի ըսէ...
Ջուանը ո՞ւր է՝
տժգո՛յն թե՞րթ մը
այն ալ հայատա՞ռ...
Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ,
պիտի դիմանա՞յ...
Տակաւին կը տոկա՛յ...
Գրաւէ կու գա՞ս...
Իսկ եթէ յաղթեմ
ինծի ի՞նչ կու տաս...
Անցեալին
ծայրէ ի ծայր կը կարդայի՛ն...
իսկ ապագայի՞ն...
Չէ՛,
հիմակուհիմա
կը կարդամ ինչ որ կը գրէ ներկա՛ն...

Անդրանիկին աճիւնը Հայրենիքին մէջ,
իսկ հայկական զօրաբաժինը Իրաքի՞ մէջ,
ծիծաղելի՛...
Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի արձանը
Վատիկանի մէջ,
հպարտալի՛,
իսկ մեր եկեղեցին
աղանդներո՞ւ մէջ,
անհաւատալի՛...
Հայրենի անտէր գիւղերը
աղքատութեան մէջ,
իսկ Աղանե՛րը...
Ա՛ն Աղա,
մի՛ւսն ալ Աղա,
հոն նստած Աղա, հոդ կանգնած Աղա,
սա մեր աղունը հօս ո՞վ պիտի աղայ,
մինչ անտէ՛ր գիւղացին
ջաղացքի քարին տակ կ'երթա՛յ...
Ջաղացքը չկա՛յ,
չախ չա՛խը կայ...

Ծուլածաւա՛լ Սփիւռք, պճեղ մը Հայրենիք,
իսկ ես կարպետիս վրայ
նստած ծալապատիկ,
ոտքս բոպիկ,
ձեռքս փայտէ իլիկ,
բառերս գզեմ ու մանեմ,
մատներս ծակծկեմ
ցա՛ւս երգեմ,
արդեօք ո՞վ ընէ
քովս տիտիկ
ինծի մտիկ...

Շուրջս ներկա՛ն,
իսկ ես կարպետիս վրան
կ'ապրիմ անցեալն ու թերեւս ապագան...
Հայաստա՛ն ըսի,
հողային պահանջատիրութեան
կամ հատուցման
ակնկալութիւն ունի՞,
չունի՞,
ո՞վ պատասխան ունի...
ես պատասխանը չունի՛մ,
իսկ պահանջը՝
անչո՛ւշտ ունիմ,
երբ տակաւին ձայներ կու գան հողէն
բռնի Թրքացած Հայերու չառաւիղներէն,
իմը տասնամեակներու լռութենէն...

"Բարեւ.
ես Իզմիրէն Մուրատ Սաթին եմ:
Մեծ հօրս անունը Միրզա է.
ան 1915ին
կ'ապրի եղեր
Մուշէն երեսուն քմ. անդին գտնուող
Սէսնուք գիւղին մէջ:
Հայերու կոտորածին սկիզբին
ընտանիքէն կը բաժնուի
եւ Տիյարպէքիրի Լիճէ գաւառակին
Պալըքըն գիւղին մէջ կ'ապաստանի:
Այդ տունը կը պատկանի եղեր
Եուսուֆ չավուշ անուն մէկուն:
Երբ մեծ հայրս կը մեծնայ,
զինք կ'ամուսնացնեն
մեծ մօրս Կիւլիսթանի հետ:
Մեծ հօրս մօրը անունը Ինճի է,
հօրը անունը Սարգիս:
Ազգականներէս ինծմուն տարի է
լուր չունիմ,
թերեւս բոլորն ալ մահացած են,
բայց կրնայ հաւանականութիւն
գտնուի
որ ողջ ըլլան:
Ես մեծ հօրս երեսն իսկ չեմ տեսած,
բայց պրպտելու պահանջը զգացի:
Միջոցներս սահմանափակ են
ու չեմ գիտեր ո՛ւր դիմել:
Խնդրեմ,
ինծի համար պրպտեցէք:
Բարեւներ,
յարգանքներ...
sati203@hotmail.com"(*)

Ծուլաւա՛լ Սփիւռք, պտղունց մը
Հայրենիք,
իսկ ես կարպետիս վրայ
նստած ծալապատիկ,
ոտաբոպիկ,
ձեռքս փայտէ իլիկ,
բառերս գզեմ ու մանեմ,
մատներս ծակծկեմ,
ա՛խ ախ կանչեմ,
վա՛խ վախ գոչեմ,
ցաւս երգեմ,
ու ահետացող ձայներուն
արձագանգեմ...

Հէ՛յ, Մուրա՛տ Սաթի
մեծ հայրդ Միրզան Մշեցի,
ազգականներդ
հո՛ս են,
եւ հո՛ն,
եւ հո՛դ...
Ազգականներդ մե՛նք ենք
հոս՝
ծովածաւալ Սփիւռքին մէջ
գլորած մլորած,
հազա՛ր նոր գոյն ստացած,
եւ հոն՝
պտղունց մը Հայրենիքին մէջ ծուարած,
տժգո՛յն մնացած,
իսկ դուն հոդ՝
չատո՛նց անգոյն դարձած...

Հէ՛յ, Մուրա՛տ Սաթի,
դո՛ւն Իզմիրցի,
մեծ հայրդ Մշեցի՛,
յուշը քեզի,
Մուշը ինծի,
իսկ փո՞ւշը...

...Հասկցո՛ղը
կը հասկնա՛յ...

Բառերս գզեցի ու գզգզեցի,
փայտէ իլիկս մէկ կողմ դրի,
հիմա սիրտս կ'արիւնի...
Ըսէ՛ ինծի՝
ցաւս
ո՞վ
ինչպէ՞ս
եւ ո՞ւր պիտի տանի...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Ծալապատիկ կարպետին վրան
Մտորումներով Փետրուարեան

(*) Մուրատ Սաթիին կանչը՝ "Ընտանիքս կը փնտռեմ", "Յառաջ", 2005, Յունուար 27

ՇԱՄՓՈԼԻՈՆ «1790-1832»՝ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՀԻԵՐՈԿԼԻՖՆԵՐՈՒ ՎԵՐԾԱՆՈՂԸ

ԲԺ. ԱԼԵՔՍԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Անդամ Սուրիոյ Արաբ Գրողներու
եւ Հալէպի Հնագիտական Ընկերութեանց

«Զինուորներ, քառասուն դարեր ձեզի կը նայի այս բուրգերու բարձունքէն»:

Այս կոչով սկսաւ Նափոլէոն Պոնափարթ իր զինուորական արշաւը 18րդ դարու վերջաւորութեան, Եգիպտոսը գրաւելէ ետք, Հնդկաստանի բանուկ առեւտրական ճամբուն վրայ, իր հակակշիռը պարտադրելու համար: Անկախ անոր գաղութատիրական քաղաքականութենէն, ան Եգիպտոս կը հասնի 1798 թուականի Յուլիսի 26ին 28 նաւերու, 38 հազար զինուորներու ու ըմպաներու, աստղագէտներու, երկրաչափներու, քիմիագէտներու, թեքնիսիէններու, արեւելագէտներու, նկարիչներու ու գրողներու գլուխը անցած ոտք դնելով Եգիպտոսի հողին վրայ: Գիտնականներու այս մեծ խումբը ողջ երկրի տարածքին վրայ, բազմերես ու բազմարժէք ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն, որոնք կը պսակուին լուրջ գիտական մենագրութիւններու հրատարակումով, որոնցմէ Déscription d'Egpyte «Եգիպտոսի Նկարագրութիւն» եւ Voyage dans la Haute et la Basse Egpyte «Ճանապարհորդութիւն դէպի Վերին եւ Ստորին Եգիպտոս» գիրքերը սկիզբ կը դնեն «Եգիպտոսագիտութեան»: Վերջին 150 տարուան ընթացքին կատարուած մանրակրկիտ ու ճշգրիտ պեղումներու ընթացքին յայտաբերուած հազարամեակներու վաղեմիութիւն ունեցող գտածոները այսօր խնամքով կը ցուցադրուին աշխարհի ամենահռչակաւոր թանգարաններէն ներս: Այդ բոլորով հանդերձ սակայն Փարաւոնական Եգիպտոսի շարադրումը կարելի պիտի չըլլար, եթէ չվերծանուէին հիերոկլիֆ գիրերը եւ չկարդացուէին բոլոր այդ արձանագրութիւնները, որոնք մեզի հասած են հին եգիպտացիներու գրականութեան (փափիրուսներ, Ննջեցեալներու գիրք (Պուք օֆ թհը տէտ...), քարակոթողներու (Ռամզէս Բ. Թագաւորի ու Հաթշէփսութ Թագուհիի օպելիսքներ), որմնաքանդակներու միջոցով, որոնք կը գտնուին ամենուրէք բուրգերու, մեհեաններու, պալատներու, դամբարաններու վրայ եւ այլուր: Հին Եգիպտոսի հիերոկլիֆներու գաղտնիքները վերծանելու հետեւաբար՝ պատմութիւնը շարադրելու համար ճակատագիրը Շամփոլիոնը ընտրած էր:

Ժան Ֆրանսուա Շամփոլիոն ծնած է 1790ին Ֆրանսա: Փոքր տարիքէն զարմանալի ընդունակութիւն դրսեւորած է լեզուներ սորվելու՝ լատիներէն, յունարէն, արաբերէն, ասորերէն, քաղդէերէն, ղպտերէն, հին չինարէն, հին պարսկերէն, փեհլեւերէն, պարսկերէն եւ սանսքրիթ: 17 տարեկան հասակին սկսած է հետաքրքրուիլ Եգիպտոսի պատմութեամբ հաւաքելով այն ամէն ինչ որ հասանելի էր իրեն ու կը կազմէ հին Եգիպտոսի առաջին աշխարհագրական քարտէսը եւ ընդարձակ աշխատասիրութիւն մը՝ "Եգիպտոս փարաւոններու օրով" խորագրով զայն ներկայացնելով Ֆրանսական գիտական կաճառի ակադեմիկոսներուն: Ինչպէս ամէնուրեք պատահական յայտնագործութիւնները ունեցած են իրենց ճակատագրական մեծ դրական դերը իրենց զարգացման մէջ, որովհետեւ Եգիպտոսի մէջ, նաեւ դիպուածով Ֆրանսացի զինուորի մը կողմէ գտնուեցաւ եռալեզու արձանագրութիւններ պարունակող "Ռոզէթեան" շատ կարծր սեւ պազալթ քարէ շինուած սալիկը ալ-Ռաշիտ կոչուած տեղամասին մէջ: Ցուցատախտակը բաղկացած է երեք գրութիւններու գօտիներէ՝ չորս տող հիերոկլիֆ, երեսուներկու տող տեմօթական (հին Եգիպտոսի առօրեայ խօսակցական լեզուն) եւ յիսունչորս տող յունարէն արձանագրութիւններէ: Նախնական ուսումնասիրութենէն պարզուեցաւ, որ եռալեզու արձանագրութիւնը Մեմֆիս քաղաքի դերագոյն քուրմի գովք է Պտղոմէոս Ե. Թագաւորին անոր մատուցած զոհաբերութիւններուն համար: Արձանագրութիւնը կը պատկանի Ք. ա. 196 թուականին: Ֆրանսական բանակը անգլիական նաւատորմի ծովակալ Նելսոնի կողմէ պարտուելէ ետք Ռոզէթեան քարը կը տեղափոխեն Բրիտանական թանգարան: Այդ բոլորով հանդերձ սակայն, անոր պատճէններէն օրինակներ հասած էին Եւրոպական բազմաթիւ կաճառներ, որպէսզի միացեալ ճիգերով վերծանուի անոր բովանդակութիւնը: Շամփոլիոն 1809 թուին, 19 տարեկան պատանի հասակին կը նշանակուի պատմութեան փրոֆ. Կրընոպըլի համալսարանին մէջ, ուրկէ ուսումնաւարտ եղած էր: Համալսարանի աշխատանքին հետ զուգընթաց անկոտրում կորովով կը փարի առեղծուածային հիերոկլիֆներու գաղտնիքներու վերծանման ու պրպտումներու նախնական արդիւնքները կ'ամփոփէ "Նամակ Պրն. Տասիէին Հնչիւնային հիերոկլիֆներու այբուբենի վերաբերեալ" խորագրով ուսումնասիրական երկի էջերուն մէջ, ուր ամենայն բծախնդրութեամբ ու գիտականութեամբ շարադրած էր վերծանման հիմունքները արժանանալով եգիպտագէտ գիտնականներու բարձր գնահատանքին: Շամփոլիոնի հիերոկլիֆներու կծիկի քակումը սկսած էր Պտղոմէոսի եւ Կղեոպատրայի քար-

թուչներու վերծանումէն, ուրկէ եւրակէտ չեչտը դնելով, որ Կղեոպատրայի անուան 2, 4 եւ 5րդ նշանագրերը նոյնութեամբ կը կրկնուին Պտղոմէոսի անուան 4, 3րդ տառերու հետ: Շամփոլիոն ծանր քաղաքական, նիւթական ու աշխատանքային պայմաններու տակ յաջողեցաւ վերծանել հիերոկլիֆ նշանագրերու մեծ մասը որուն ուրկէ հետեւանք՝ Եւրոպայի ողջ գիտահետազօտական եգիպտագիտութեան կեդրոններուն մէջ կուտակուեցան տասնեակ հազարաւոր փափիրուսներ՝ վերծանելու եւ կարդալու Եգիպտոսի մեհեաններու, դամբարաններու եւ բազմաթիւ այլ յուշարձաններու արձանագրութիւնները, որուն ուրկէ հետեւանք սկըսաւ շարադրուիլ հին Եգիպտոսի փառահեղ պատմութիւնը: Այնուհետեւ Ֆրանսական ակադեմիան յետ մահու կը հրատարակէ Շամփոլիոնի "Եգիպտական Քերականութիւն", "Նշումներ" եւ "Եգիպտոսի ու Նուպայի Յուշարձանները" երկերը:

Շամփոլիոն 38 տարեկան հասակին յաջողեցաւ գիտարշաւ մը կազմակերպել դէպի Եգիպտոս 1828 – 1829 թուականներու ընթացքին՝ տեղւոյն վրայ դիտելու, ուսումնասիրելու, չափագրելու եւ զգալու Եգիպտոս կոչուող Աւետեաց այդ երազային ու առեղծուածային երկիրը, որ յետագային դարձաւ անոր յաղթարշաւը՝ ձեռք բերուած գիտական նորութիւններու շնորհիւ:

Շամփոլիոն կը մահանայ երեք տարի ետք, որ գզալի կորուստ մըն էր եգիպտագիտութեան համար, չտեսնելով իր մեծ ծառայութիւններու լիակատար գնահատանքը: Անոր գնահատումն ու արդարացումը տեղի ունեցաւ քառասուն երկար տարիներ ետք Լոնտոնի Թագաւորական ընկերութեան գիտական նիստերէն մէկուն ընթացքին արտասանուած ճառի մը մէջ անոր յատկացնելով արժանի պատուանդանը:

Ամենահին հիերոկլիֆ արձանագրութիւնները կը պատկանին հիւսիսային եւ հարաւային Եգիպտոսի միաւորման շրջանին Ք. ա. մօտաւորապէս 3000 թուականներուն, իսկ վերջինը՝ մեր թուագրութեան 394 թուին: 6–5րդ հազարամեակներէն սկսած եւ մահմետական Արաբներու գրաւումը 640 թուին, Եգիպտացիներու լեզուն անցած է Պատկերագիր – Հիերոկլիֆ – Հիերաթիկ – Տոմիթիք – Ղըպտերէն – Արաբերէնի շրջաններէն: Ղըպտերէնը արաբականացման քաղաքականութեան պատճառով դարձած է լոկ պաշտամունքի լեզու, ինչպէս՝ ասորերէնն ու մեր գրաբարը:

Հիերոկլիֆ յունարէն բարդ բառ մըն է բաղկացած է հիերոս բառէ, որ սուրբ, սրբազան կը նշանակէ եւ կլուֆէին բառէ որ արձանագրութիւն, գիր կը նշանակէ: Հիերոկլիֆ թեքստերը կարելի է կարդալ աջէն – ձախ, ձախէն – աջ եւ վերջապէս ուղղահայեաց կերպով:

Բ. Ա. Ք.

"Գանձասար"

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

«ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ»

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»).–

Մխիթարեան Միաբանութեան կարկառուն դէմքերէն Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որ մնայուն ներկայութիւն մըն է հայ մամուլի մէջ ալ եւ ներկայիս մտաւորական ու մշակութային լայնածիր գործունէութիւն կը ծաւալէ Վենետիկէն Հայաստան. Երեքշաբթի Փետրուար 1ին շատ հետաքրքրական բանախօսութիւն մը տուաւ Հալէպի մէջ. ուր կը գտնուի միջոցէ մը ի վեր՝ տեղւոյն Մխիթարեան վարժարանին ներքին կեանքին առընչուող վերադասաւորումներ կատարելու նպատակով:

Պզտիկեան Վրդ. անծանօթ անուն մը չէ Հալէպի մէջ: 80-ական թուականներէն սկսեալ ան, տասը տարի տեսչութիւնը վարած էր քաղաքի Մխիթարեան միջնակարգ վարժարանին. չհեռանալով երբեք գաղութի մշակութային եռուզեռէն ալ: Զինք ճանչցողները լաւ գիտեն, թէ ան համակրելի բանախօս մըն է ու մի՛շտ ալ կը յաջողի նիւթի թէ մատուցումի տեսակէտէն իր հմայքին տակ պահել ունկնդիրը:

Այս անգամ ալ երբեմնի այդ չէնչող պատկերը պահուած էր հարազատօրէն:

Բանախօսութիւնը կայացաւ Արամ Մանուկեան ժող. Տան "Լեւոն Շանթ" սրահին մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր գրասէր բազմութեամբ ու մանաւանդ նախկին Մխիթարեանցիներով՝ որոնք եկած էին լսելու իրենց երբեմնի ուսուցիչն ու տնօրէնը:

Պզտիկեան վարդապետ, որ խօսելու շատ ժողովրդային ու դիւրահաղորդ ոճ մը ունի եւ որ գիտէ լաւագոյնս օգտագործել ունկնդիրին հետ անկեղծ ու սրտբաց «զըրոյց»ի նստելու օրէնքները, այս անգամ սեղան բերաւ մեր մշակութային ինքնութիւնը խոցող «վէրք»երու հսկայ կաթսայ մը եւ պատմութենէն թէ մեր ներկայէն քաղուած բազմաթիւ դիպուկ օրինակներով ցոյց տուաւ այն բազմերես տագնապկեն հայրենաբնակ Հայն ու Սփիւռքի ցահայրենաբնակ հայն ու սփիւռքի ցանուցիր գաղութաւծները ու ճամբայ կը բանան մշակութային հիւծումի:

Հ. Յարութիւն Պզտիկեան նախ դիտել տուաւ որ մեր ժողովուրդին կը պակսի Ազգային Գաղափարախօսութիւն մը, որուն սահմանագիծերը յստակ ըլլային եւ որուն շուրջ կարենար համախմբուիլ բովանդակ հայութիւնը: Ան ափսոսանք յայտնեց այս ճակատագրական գանցառումին համար ու յիշեցուց որ Դ. դարու սեմին Հայոց Տրդատ Գ. Թագաւորը թերեւս մեր մեծագոյն գաղափարախօսն էր՝ երբ յաջողեցաւ քրիստոնէական վարդապետութիւնը պետական կրօնք հռչակել Հայաստանի տարածքին ու գայն դնել քաղաքակրթութեան նոր ուղիի մը վրայ: Շուրջ դար մը յետոյ, Հայաստան ապրեցաւ իր Ոսկեդարը ու մենք ունեցանք Թարգմանիչ Վարդապետներու այն անկրկնելի փաղանգը, որ Մաշտոցով ու Սահակ Պարթեւով, Կորիւնով ու Փարպեցիով, Խորենացիով ու Եզնիկով՝ յաջողեցաւ նուաճել մշակութային, այնպիսի գագաթ մը, որուն բարիքները դեռ կը շարունակենք վայելել առ այսօր եւ որուն արժէքը կը հմայէ ամէնէն խստաբիր եւրոպացիներն անգամ:

Այնուհետեւ ոստում մը կատարելով Ոսկեդարէն դէպի ԺԸ. դարու զարթօնումի շրջանը, բանախօս վարդապետը կանգ առաւ Մխիթար Սեբաստացիի մշակութային առաքելութեան վրայ, պատմական տեղեկութիւններ հաղորդելով Վենետիկի մէջ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրութեան պարագաներուն եւ յատկապէս առաջին հարիւրամեակին ծաւալած լեզուական, քերականական, հնախօսական, թարգմանչական ու դպրոցավարական այն ծաւալուն արշաւին մասին, զոր յառաջ տարին Վենետիկի ու Վիէննայի մըշակութանուէր վարդապետները, նպաստելով ո՛չ միայն Եւրոպայի կամ Պոլսոյ, այլեւ հեռաւոր խուլ գաւառներու մէջ հայ տոհմիկ շունչին վերապրումին ու փթթումին, գիրի ու մշակոյթի ընդհանրացման:

Փորձելով բաղդատութիւն մը դնել մեր երէկին ու այսօրին միջեւ, Պզտիկեան վրդ. չծածկեց իր ափսոսանքը մշակութային մեր ձեռնթափութիւններուն ի տես ու ցաւ յայտնեց որ Հայաստանի մէջ ես կացութիւնը փայլուն չէ բնաւ: Այս կէտին վրայ, բանախօսը տուաւ բազմաթիւ օրինակներ, յիշեցնելով որ Հայաստանեան իր տպաւորութիւնները ինք յաճախակի կերպով կը յանձնէ մամուլին ալ («Յառաջ, Քրոնիկագիր Եւսեբիոս ստորագրութեամբ) և անոնք վերջերս լոյս ընծայուեցան Երեւան, երկու անջատ հատորներով:

Բանախօսին Հայաստանեան դիտարկումներուն այս բաժինը, որ նոյնքան հետաքրքրական էր ու այժմէական, ի վեր կը բերէր մշակութային այն բազմերես տագնապները որոնք ներկայիս կ՚ապրուին Հայաստանի մէջ եւ որոնք շատ բան կը մաշեցնեն մեր ինքնութենէն ու երբեմնի քաղաքակրթեալ դիմագծութենէն: Հայրենի հեռատեսիլին սփռած անճոռնի յայտագիրներէն մինչեւ տունկի պէս ամէն կողմ բուսած դիշերային զբօսատուները, Եհովայի Վկաներու աղանդին պաշտօնական «գրանցում»էն մինչեւ Մատենադարանի հոգերը, խօսակցական հայերէնի աղճատումէն մինչեւ համահայկական համաժողովներու ապարդիւն գումարումները: Հ. Յ. Պզտիկեան օրակարգի նիւթ դարձուց իր սրտցաւ բանախօսութեան մէջ, մի՛շտ սակայն պահելով (ու խնդրելով որ ունկնդիրն ալ պահէ) իր աւանդական լաւատեսութիւնը մեր ժողովուրդին ապագային նկատմամբ եւ համոզում յայտնելով որ Հայը պիտի յաջողի վերագտնել իր տոհմիկ ինքնութիւնը ու կրկին ստեղծել փառաւոր այն «մշակոյթի թագաւորութիւն»ը, որուն արժանի է լիապէս:

Շահեկան զեկուցում մը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ, եւ որու աւարտին առիթ ընծայուեցաւ ներկաներուն հարցումներ ուղղելու բանախօսին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Միքայէլ ամիրա հանդիսաւոր եւեւոյթով մը մօտեցաւ անկողինին եւ խոշոր բանալի մը դրաւ վերմակին վրայ:

- Ուրախացիր Ամիրա, բաց աչքերդ ու տես, հիւանդանոցը աւարտեցաւ, ահա բանալին քեզ կը բերենք: Պաշտօնական բացման արարողութեան պէտք է դուն հովանաւորես: Պիտի սպասենք մինչեւ որ առողջանաս:

- Ի... ի... րա՞ւ... ըը... րա... ցաւ, հարցուց մարած աչքերով շուրջիններուն նայելով:

Երբ հաստատական պատասխան առաւ, բոլոր ուժերը ի մի հաւաքելով ջանաց ձեռքերը վեր բարձրացնել:

– Փառք... քեզ... Աստ...ուած... ալ կրնամ մեռնիլ:

Աչքերը փակուեցան, ինքնակորոյս պառկած էր, բայց դէմքին վրայ կարելի էր նշմարել հանդարտութիւն մը:

Դուրսը ձիւնամրրիկը պատուհանները կը ծեծէր: Բնութիւնը կարծես զայրացած էր տեսնելով մեծ Հայուն վիճակը:

Պալատի բժշկապետը բազկերակը բռնեց:

- Զարկը շատ տկարացած է:

Ցեռոյ ցած ձայնով ըսաւ ամիրաներուն.

- Վերջը մօտեցած է:

Հիւրերը մտահոգ դուրս ելան հիւանդին սենեակէն, անցան հիւրանոց: Նոյն միջոցին եկաւ Պալեան ամիրան:

- Սուլթանը ամէն օր լուր կը ղրկէ որ փութացնեն Օրթագիւղի ապարանքը, կը խորհի թէ այդ շէնքը պիտի կրնայ հրաշագործ դեր մը խաղալ անոր վրայ:

Ներկաները յուզուեցան:

Յակոբ Տիւզեան եւ Յովհաննէս Նուրեան չէին բաժնուեր սնարին մօտէն:

Յակոբ Տիւզեան կեանքը անոր կը պարտէր. ոչ միայն աքսորէ դարձը ապահոված էր, այլ իր ընտանեկան հարստութեան վերադարձուիլը ապահոված էր: Հիմա ալ փողերանոցի տնօրէն նշանակել տուած էր:

Յակոբ Տիւզեան մինչեւ իսկ գիշերները յաճախ Պէզճեանի սենեակը պառկած էր:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ Կ՚ԱՐՏԱՍՈՒԷ

Ամիրաներուն այցելութեան յաջորդ օրը, 1834 տարուան Յունուար երեքն էր:

Ձիւնը ծածկած էր ամէն կողմ եւ երկինքը ամպամած ու տխուր, կարծես կը պատրաստուէր մեծ սուգը ողբալու:

Առաւօտ կանուխ Յարութիւն Պէզճեան աչքերը բացաւ: Քովը դրուած անկողինի մը մէջ տեսաւ Յակոբ Տիւզեանը եւ յուզուած ժպիտով մը դիտեց զինքը:

Ծիշդ այդ պահուն Յակոբ Տիւզեան բացաւ աչքերը եւ ոտքի ցատքեց:

- Ի՞նչպէս ես Ամիրա:

- Կարծես թէ աւելի լաւ եմ, թեթեւութիւն մը կը զգամ, ըսաւ:

- Բան մը կ՚ուզե՞ս ուտել, հարցուց Յակոբ Տիւզեան:

– Ոչ, պատասխանեց Պէզճեան եւ աչքերը փակեց:

Անընական շարժումներ կ՚ընէր: Յակոբ Տիւզեան զգաց թէ հոգեվարքի մէջ էր: Քիչ վերջ մոմի մը նման հալեցաւ Յարութիւն ամիրա Պէզճեան եւ գլուխը հանգարտ ինկաւ ուսին վրայ:

Բժշկապետը քննեց բազկերակը եւ տըխուր շեշտով մը ըսաւ.

- Ի՞նչպէս պիտի մխիթարենք Սուլթանը:

Յակոբ Տիւզեան մահուան լուրը առնելէ անմիջապէս վերջ, հետեւելով Յարութիւն Պէզճեանի փափաքին, առաւ արքունական կենդանագրի շքանշանը եւ պալատ փութաց:

– Վեհափառ տէր, Յակոբ Տիւզեան կ՚ուզէ ձեզ ներկայանալ, Յարութիւն Պէզճեանի տունէն կու գայ:

- Խե՞ր է, խե՞ր է, Արթինին բա՞ն մը եղաւ արդեօք, հարցուց Սուլթան Մահմուտ:

Յակոբ Տիւզեան հազիւ ներս մտած ծունկի եկաւ Օսմանեան կայսեր առջեւ եւ Յարութիւն Պէզճեանի շնորհուած շքանշանը վերադարձուց:

Սուլթան Մահմուտ յանկարծ տժգունեցաւ, սիւնի մը կռթնելով փղձկեցաւ:

- Ոչ եւս է թագաւորութեանս գլխաւոր սիւնը:

Արցունքները սրբելէ վերջ, դարձաւ Յակոբ Տիւզեանի:

– Թող ամէնէն փառաւոր յուղարկաւորութիւնը կազմակերպեն, ըսաւ: Նախարարներս ներկայ պիտի ըլլան Մայր եկեղեցի: Թող յուղարկաւորութեան թափօրը անցնի պալատին առջեւէն որ ես ալ կարենամ լալ ու աղօթել սիրելի Արթինին ետեւէն: Ես մեծ խորհրդական մը կորսնցուցի, իսկ դուն, Յակոբ մեծ պաշտպան մը Վեհանձն մարդ էր, մեղք որ կարճատեւ եղաւ կեանքը:

Սուլթանին հրամանը հաղորդուեցաւ Պատրիարքարան: Ազգային յուղարկաւորութիւն մը պատրաստուեցաւ, որուն կը նախագահէր Ստեփանոս Պատրիարքը եւ կը մասնակցէին Կարապետ նախկին եւ Աստուածատուր ապագայ Պատրիարքները:

- Որպէսզի վեհափառ Սուլթանին փափաքը իրականանայ, պէտք է բազմաթիւ խոշոր նաւակներով յուղարկաւորութեան թափօր մը կազմակերպենք եւ իջնենք մինչեւ Սարայպուրնու. այսպէս Սուլթան Մահմուտ կրնայ ինք ալ պալատի պատուհանէն մասնակցիլ այդ յուղարկաւորութեան թափօրին, ըսաւ Պատրիարքը:

Եկեղեցական շարականներով նաւակները շարժեցան Գումգարուէն Սարայպուրնու: Սուլթանը երբ հեռուէն տեսաւ նաւակները, հակառակ Յունուարի խստաշունչ օդին պատշգամ եկաւ եւ պահ մը աղօթեց իր սիրական խորհրդականին ետեւէն: Հակառակ վեհապետ մը ըլլալուն, հակառակ տկար կողմերը մարդու չցուցնելուն, Սուլթան Մահմուտ աղօթքը ըլլալէ վերջ, թաշկինակը տարաւ աչքերուն եւ արցունքները սրբեց:

– Սուլթան Մահմուտ կ՚արտասուէ, ըսաւ Կարապետ նախկին Պատրիարքը:

- Եւ ո՞վ է որ անոր ետեւէն արցունք չի թափեր, սկսելով մեծազօր կայսրէն մինչեւ յետին մուրացիկը, պատասխանեց Ստեփանոս Աղաւնի Պատրիարք: Ազդիս ուղեցոյց փարոսը մարեցաւ:

Վեհապետը պատշգամէն քաշուելէ վերջ, նաւակները դարձան եւ Պէզճեանի տան առջեւ կազմուած յուղարկաւորութեան թափօրը սկսաւ յառաջանալ Մայր եկեղեցի: Դեսպաններ, նախարարներ, մեծամեծներ, ամիրաներ եւ ժողովուրդը անթիւ անհամար բազմութիւն մը կազմած կը քալէր մեծ Հայուն ետեւէն:

Թափօրին անցած ճամբաներէն հայը, թուրքը, յոյնը, հրեան կու լային: Բոլորն ալ Գազազ ամիրային բարիքը վայելած էին: Աղքատին համար աղասպելական դէմք մը դարձած էր: Իրեն դիմող աղքատները պարապ չէին ելլեր:

Երկինքն ալ սգաւոր էր այդ օրը: Երկինք եւ երկիր կը սգային մեծ Հայուն մահը:

Եկեղեցին դամբանականը խօսեցաւ Կարապետ նախկին Պատրիարքը եւ թուեց Պէզճեան ամիրային ծառայութիւնները երկրին եւ ազգին: Լացին ներկաները, լացաւ նաեւ դամբանախօս Եպիսկոպոսը:

(Շար. 91 եւ Վերջ)

Աստղիկ եւ Արման Սեմերճեան,
Սարգիս եւ Քնար Պալեան,
զաւակները

Վեհանոյշ, Արամ, Ովսաննա, Մպի-տակ, Ագնիւ եւ Նշան
թոռները

ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 5ին, 91 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետրուար 9, ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

---

44 avenue du Président Kennedy
75016 Paris

"ՅԱՌԱՋ". - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեանի:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պարոն Սարգիս Պետոյեան կատարած է հետեւեալ նուէրները. - Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին 10.000 Տոլար, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին 5.000 Եւրօ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէօլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 15ին "Տրն.ի Փավիէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

⁂

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **SOIREE CABARET** animée par

MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 85. 00. 23**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 9,
Գ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
Ժ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16.
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

⁂

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13, Բ. Կիրակի, Մեծի Պահոց:

Փրկչին Տաճար Ընծայման՝ Քառասնօրեայ Գալստեան տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 16.30ին Երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ծածկեալ խորանին վարագոյրը քաշելով, Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:

Ծանօթ. - Այս տարուայ առաջին Անդաստանն է որ պիտի կատարուի: Վերջին անդաստանը կը կատարուի խաչվերացին՝ Սուրբ խաչի վերստին տօնին՝ Սեպտեմբեր 11ի երեկոյեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14, Ը. Օր Մեծի Պահոց: Տօն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Տաճարն:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին:

Պատարագի աւարտին՝ "Տէր Ողորմեա"-յէն առաջ՝ Խորանը կրկին կը վարագուրուի:

⁂

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻներուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13,
"ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ,

- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

⁂

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

փետրուար 13	Արտաքսման Կիրակիին
փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 16-ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11
Ե. Օր Մեծի Պահոց
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ եկեղեցւոյ մէջ

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère

gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 12 Février - 25 juin 2005

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.
(Absentéisme exclu)

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent,
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 87 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

Soirée Conférence

TEMOIGNAGE
d'ARSENE TCHAKARIAN
et
de HENRI KARAYAN,
survivants du Grupe Manouchian
Samedi 12 février à 20h45
Salle de l'Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas à Chaville
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84876

L'U. C. F. A. F.
Paris-Ile-de-France

vous invite à son
ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE
Samedi 12 février 2005 à 16h précises
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro: République)

Ordre du jour :

— Rapport d'activités et projets pour l'année 2005
— Bilan financier
— Election du Bureau
— Divers
— Remise des cartes de membres de l'année 2005

Suivi d'un pot d'amitié

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9
MERCREDI
9 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.132
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.132

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՈԼՍՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ «ՄԵՐ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ ԲԱՅՑ ՈՉ ՄԷԿ ԹՈՒՐՔ ԴԻՄԱԾ Է»

Հայաստանի Թուրքիոյ միակ ներկայացուցիչը պատմաբան Արմէն Աւագեան հակազդելով վարչապետ Թ. Էրտողանի "Մենք մեր դիւանները բացինք, բայց Հայաստան նոյն բանը չըրաւ" արտայայտութեան, ըսած է թէ ճիշդ չէ ան: "Երեւանի արխիւները բաց ու տրամադրելի են բոլոր պրպտողներուն" շեշտած է Ա. Աւագեան որ որպէս Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Հայաստանի ներկայացուցիչը երեք տարիէ ի վեր պաշտօն կը վարէ Պոլսոյ մէջ:

Բացատրելով որ 1915ի վերաբերող փաստաթուղթերը Պատմութեան կեդրոնական դիւաններուն եւ քաղաքական կուսակցութիւններու դիւաններուն մաս կը կազմեն, Ա. Աւագեան շեշտած է թէ հայկական դիւանները բաց ըլլալով հանդերձ, մինչեւ այսօր ոչ մէկ Թուրք պրպտող դիմած է հոն հետազօտութիւն կատարելու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 7/8)

Ռ. ՇՈՒԳԱՐԵԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Փետրուար 5ի հրամանագրով Իտալիոյ դեսպան նշանակուած է Արտաքին գործերու փոխ նախարար Ռուբէն Շուգարեան: Այդ պաշտօնին վրայ ան կը յաջորդէ Գագիկ Պաղտասարեանի:

***

ԶԷՆՔ, ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Երեւանի Արցախ ու Արին Բերդ փողոցներուն խաչմերուկին վրայ Փետրուար 4ին երեկոյեան փոխադարձ հրաձգութեան հետեւանքով մահացած է Մհեր Տէր Յարութիւնեանը: Անոր տան մէջ կատարուած խուզարկութեամբ կարեւոր քանակութեամբ զէնք ու զինամթերք յայտնաբերուած է: Փետրուար 6ին ոստիկանութեան ներկայացած են հրաձգութեան միւս երկու մասնակիցները՝ Կարէն Ղալթաղչեան եւ Սամսոն Վարդանեան: Դէպքին պատճառով երկու հոգի ալ վիրաւորուած ու հիւանդանոց փոխադրուած են: Դատախազութիւնը հետաքննութեան ձեռնարկած է:

***

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Տոլեատին քաղաքին մէջ սպաննուած է "Արմենիա – Լատա" ընկերութեան նախագահը Ռաֆայէլ Շահմուրադեան. ան անցեալ տարի վրիպած մահափորձի մը թիրախ եղած էր Երեւանի մէջ: Ռ. Շահմուրադեանի ղեկավարած ընկերութիւնը ռուսական հանրակառքերու ալ ներածողն էր Հայաստան, ինչպէս "Փըժօ", "Ռընօ", "Նիսան" ինքնաշարժերու:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐԸ...

Հակառակ տխուր խորքին, շատ ծիծաղելի է Թրքական արխիւներուն նիւթը: Տարիներով ամբողջ աշխարհին յայտարարուած "դասաւորումը" յայտնուեցաւ որպէս արմատական մաքրագործում եւ ոչ ոքի համար գաղտնիք է ատիկա. այսուհանդերձ այսօր Թուրք ղեկավարներ առանց խնդալու կրնան պնդել թէ Ցեղասպանութեան իրենց դիւանները բացած են, Հայերը չեն յանդգնած նոյն քայլը առնելու. կամ կ'ըսեն թէ պետական իրենց դիւանները դասաւորուած, բացուած ըլլալով հանդերձ մէկը չէ գացած անոնց վրայ աշխատելու, եւլն.: Այս յանկերգը կրկնուեցաւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէի Թուրքիա այցին ընթացքին ալ. գլխաւորաբար Թրքական թերթերը մեծ հպարտութեամբ արձագանգեցին վարչապետ Թ. Էրտողանի ասպարէզ կարդացող կեցուածքին որ "կոպտութիւն" որակուեցաւ Ֆրանսական մամուլին կողմէ:

Յատկանշական է զուգադիպութիւնը որ Թուրք վարչապետին պետական դիւանները բացած ըլլալու յայտարարութենէն 1–2 օր ետք, ըսուածը շեշտակի կերպով ժխտող գրութիւններ տեղ գտած են Թուրք մամուլին մէջ:

Առաջին գրութիւնը տեղ գտած էր "Կազէթէմ" ("Թերթս") կայքէջին վրայ, Է. Մահչուպեանի ստորագրութեամբ (Փետրուար 6). խորագրուած էր "Յիշողութենէ զուրկ պետութեան աւանդութիւնը": Նիւթ կ'ընէր դիւաններու ճամբով պատմութեան փճացման երեւոյթը: Կ'ըսէր թէ փաստաթուղթերը փճացնելու պետական քաղաքականութիւնը այն արդիւնքը կ'ունենայ որ այդ փաստաթուղթերէն մնացած պարապը կը լեցուի գաղափարական միջուկով: Ապա կը կեդրոնանար հայկական տարագրութեան շրջանին վրայ. կը գրէր. "Իթթիհատի օրերուն ապրած ու քաղաքական այդ մշակոյթով սնանծներու ապագային կտակած սովորութիւնները այդ տեսակէտով շատ հետաքրքրական պատկեր մը կու տան: Օրինակ, "Սապահ" թերթը (1918 Նոյ. 7) գրած է թէ "հայկական կոտորածներու վերաբերեալ" պետական փաստաթուղթերը կառավարութեան կողմէ փնտռուած, բայց չեն գտնուած. գրած է նաեւ թէ "հաւանական է որ Թալաթ փաշա եւ գործակիցները նոյն կոտորածին մասին իրենց տուած բոլոր հրահանգները փճացուցած են":

Է. Մահչուպեան կ'անդրադառնար Թ. Աքչամի նոյն նիւթով մէկ գրութեան ալ, լոյս տեսած 2004 Դեկտեմբեր 26ին "Ռատիքալ"ի մէջ. ան ալ գրելով նոյն խնդրին մասին, ըսած էր թէ փաստաթուղթ փճացնելու աւանդութիւնը չի վերաբերիր միայն յետագային վնասակար ըլլալու հաւանականութիւնը ունեցող փաստաթուղթերու: Արդէն շօշափելի օրինակներ ցոյց կու տան թէ Իթթիհատի օրով շատ մը հեռագիրներով հրահանգուած է ընթերցումէն ետք փճացնել զանոնք:

Է. Մահչուպեան կ'եզրակացնէր թէ պետական փաստաթուղթերու պաշտօնական գաղափարական մաղէ մը անցնելէ ետք վնասակար նկատուիլն ու փճացումը տեղի կ'ունենայ յանուն պետութիւնը պահպանելու մտահոգութեան, սակայն իրականութիւնը այն է որ ատիկա պետութիւնը կը զրկէ իր յիշողութենէն ու զայն կը վերածէ միայն իշխանութեան գործիքի մը: Հետեւելով կատարուած վերլուծումի մը, լրագրողը այդ կիրարկումը կը նկատէր "աւանդութիւն մը" որ պետութիւնը անսկզբունք բանի մը կը վերածէ, կը բնականոնացնէ անսկզբունք կեցուածքը ու պետութեան շարունականութիւնը կը հիմնէ այդ կեցուածքին վրայ: Այդ կացութեան մէջ "պետական աւանդութիւնը" չի կրնար հաւաքականութեան հանդէպ պատասխանատուութիւն արտայայտող կեցուածք ըլլալ: Պետութիւնը կը վերածուի գաղափարական դաշտի մը ուրուն դերասանները իրենց շահերուն ուղղութեամբ կը վարեն զայն եւ ուր իշխանութիւնը նորովի կը կերտուի: Այդ կացութեան մէջ ալ, որպէս ապրուած իրականութիւն պատմութիւն չի մնար: Այն հաւաքականութիւններուն մէջ որոնց յիշողութիւնը կը հանդուրժէ փճացումին կամ իրականութենէն շեղումին, պատմութիւնն ալ կը յօրինուի պետութեան կողմէ. "իսկ մենք ինքնավստահ շեշտով ոչ միայն կը կրկնենք, այլեւ պատմութեան տրուած կարեւորութեամբ կը յոխորտանք" կ'եզրակացնէր Է. Մահչուպեան:

Յաջորդ օրուան "Եէնի Շաֆաք" ("Նոր Արշալոյս") թերթին մէջ Պատմութեան նկատմամբ պետական կեցուածքը նիւթ ըրած էր ուրիշ լրագրող մը Սամի Հօճաօղլու: Ըսածը այն էր որ Թուրքիոյ մէջ պատմութիւնը պաշտօնական գաղափարականին ձեռքը խաղալիկի վերածուած բան է: Այդ գաղափարականը յարմար դատած ձեւով կը շաղուէ զայն, ուզած կերպարանքը կու տայ անոր:

Ինչ կը վերաբերի յատկապէս դիւաններուն, պատմական փաստաթուղթերուն, անոնք Թուրքիոյ մէջ դէպի իրականութիւն առաջնորդող միջոց, կարելիութիւն ու գանձ չեն: Այլ, ամօթալի տարածք մը զոր հարկ է ամլացնել: Այդ պատճառով ալ դիւանները ամէնուն չեն տրամադրուիր: Ամէնէն կարեւոր փաստաթուղթերը "դասաւորումէ դուրս" կը յայտարարուին:

Թուրքիոյ մէջ Պատմութեան հիմնարկը, Ս. Հօճաօղլու հիմնուած կը նկատէր պատմութիւնը ձեռնածելու, ամլացնելու նպատակով. որպէսզի կարելի ըլլայ իրականութիւնը փոխանակել Պատմութեան երեւակայական, միթաբանական տարբերակով մը: Հետեւաբար, Պատմութիւնը Թուրքիոյ մէջ գիտական համակարգ մը չէ, քաղաքական գործիք մըն է:

Յօդուածագիրը կ'ըսէր թէ այդ ընթացքին համար կը տրուէր այն արդարացումը թէ ամէն նոր վարչաձեւ ինքզինք օրինականացնելու համար կը մրոտէ նախորդը: Արդի Թուրքիան առաջին շրջանին ունէր այդ արդարացումը: "Սակայն, հարց կու տար Ս. Հօճաօղլու, ատիկա կ'արդարացնէ՞ դիւաններու փճացումը: Հապա ի՞նչ ըսել ամէն զինուորական հարուածէ ետք պաշտօնական դիւաններուն մէջ կատարուած մաքրագործումին":

Ու վարչապետ Էրտողան այս ու նման էջերու փաստը անտեսումով կրնայ պնդել թէ Թուրքիա ամենայն անվերապահութեամբ բացած է դիւանները, իսկ Հայաստան կը խուսափի նոյն քայլը առնելէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՄ-ԷԼ-ՇԷՅԽ (Եգիպտոս) հաւաքուած էին, Փետր. 8ին, Շարոն եւ Ապպաս հրաւիրուած նախագահ Մուպարաքէ եւ Յորդանանի Թագաւորէն ու կը սպասուէր որ նոյն օրը յայտարարէին զինեալ գործողութիւններու "ամբողջական եւ փոխադարձ" դադրեցումը: Նախորդ օրը, նախագահ Պուշ յայտարարած էր. – "Տըպաւորուեցայ վարչապետ Ապպասի յանձնառութենէն ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու" (Նախագահը սխալած է Ապպասի հանգամանքին մասին, որ վարչապետ չէ այլ՝ նախագահ): Շարմ-էլ-Շէյխի հանդիպումը մեծ յոյսերու ծնունդ տուած է, յոյս կար նաեւ որ պաշտօնական յարաբերութիւններ հաստատուին երկու կողմերու միջեւ:

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը՝ Գոնտոլիզզա Ռայս Միջին-Արեւելք կատարած իր շրջապտոյտէն ետք Փարիզ կը ժամանէր Փետր. 8ին եւ տեսնուելէ ետք Շիրաքի եւ Պարնիէի հետ, ելոյթ կ'ունենար Սիանս-Փոլիթիքի վարժարանին սրահը, ուր ներկայ կ'ըլլային բծախնդրութեամբ ընտրուած 50 ունկնդիրներ: Ընտրուած էին նաեւ հարցումները. Գ. Ռայս կ'ուզէ սիրաշահիլ Եւրոպան եւ բարեկամական յարաբերութիւններ վերահաստատել Ֆրանսայի հետ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ նոյնպէս Միջին-Արեւելք կը գտնուէր եւ մինչ ինք խոնարհած էր Ե. Արաֆաթի շիրիմին առջեւ, Գ. Ռայս անցած գացած էր: Իսրայէլի մէջ ոմանք կ'ուզեն նաեւ որ Ֆրանսա ներողութիւն խնդրէ որովհետեւ պատուած էր Արաֆաթը:

ԻՐԱՔԻ երեսփոխանական ընտրութեան վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չեն բայց Յունուար 30ի ընտրութեան նախնական գնահատումներու համաձայն առաջին տեղը կը գրաւեն շիիները, որոնց կը հետեւին Քիւրտերը եւ երրորդ դիրքի վրայ կը հասնի վարչապետ Ալաուիի ցանկը: Շիիները արդէն իսկ յայտնած են որ Իրաքի յետագայ Սահմանադրութիւնը պէտք է համապատասխանէ իսլամական օրէնքին: Ներկայիս, արդիւնքները 18ի վրայ 13 գաւառներու կը պատկանին: Յոյս կար որ վերջնական արդիւնքները յայտարարուին մինչեւ Փետրուար 10: Միւս կողմէ սակայն, քաղաքացիական պատերազմի հով մը կայ երկրին վրայ, մանաւանդ Քէրքիւք: Հոս ու հոն ռմբափորձերն ալ չեն դադրիր: Փետրուար 7-ին, մեռեալներու թիւը 28 էր, գլխաւորաբար ոստիկաններ: Բայց, Քէրքիւքի մէջ է որ վտանգը աւելի մեծ է եւ Քիւրտերու վախը կը մնայ Արաբներէն:

ԻՐԱՔԵԱՆ ծայրայեղ խմբակ մը յայտարարած է Փետր. 7ին, որ իտալուհի լրագրողուհին՝ Ճուլիանա Սկրենա քանի մը օրէն ազատ կրնայ արձակուիլ, որովհետեւ հաստատուած է որ լրտեսուհի չէ: Այս մասին անցեալի եւ ներկայի հաղորդագրութիւնները վաւերացուած չեն եւ աւելի կը կարծուի որ աւազակներու գործն էր եւ ազատ արձակումն ալ փրկագինի հարց է: 35 օր է նաեւ որ առեւանգուած են Լիպերասիոնի աշխատակիցը Ֆլորանս Օպընա եւ իր առաջնորդը Հիւսէյն Հանուն ալ-Սաատի: Զօրակցութեան հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է Փետր. 14ին, Փարիզի Օլէմփիայի սրահը:

ԹՈՏԵԼԼԱՅԻ (Սպանիա) ճաշարանի մը մէջ 18 հոգի մեռած է Փետրուար 6ին, կազի թունաւորումէ: Ամբողջ երկիրը ցնցուած է:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՍԻՈՅ երկրաշարժին (Դեկտ. 26) հաշուեկշիռը անգամ մը եւս փոխուեցաւ եւ Փետր. 7ին մեռեալներու թիւը հասած էր 295 հազարի, որոնց 241.687ը Սումաթրա: Դեռ կայ մեռած նկատուած անհետացածներու թիւը որ կը հասնի 127.774ի: Այս վերջինները մեռած կրնան նկատուիլ միայն մէկ տարի յետոյ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ "ոչ"երու թիւը Եւրոպական Սահմանադրութեան, օրէ օր կ'աճի եւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն ալ կը ջանայ ողբերգական բնոյթ մը տալ, "սարսափելի ցնցում" մը խոստանալ եթէ "ոչ"ը յաղթէ: Լիպերասիոնի հրատարակած հարցախոյզէ մը (Փետր. 8) կը պարզուի որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցն ալ մեծ դեր կը խաղայ այդ "ոչ"երուն կողմնակիցներուն մօտ: Նոյն հարցախոյզին համաձայն Շիրաքի վարկն ալ օրէ օր կը նուազի:

ԹՈՒՐՔԻԱ շատ մտահոգ է Քիւրտիս-

(Տար.ը Դ. էջ)

ԲԱՇԸ, ԳՈՌԸ, ՌՈՒԶԱՆԸ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

Ցուրտ էր․ ջերմաստիճանը զերոյէն վար իջնալու փորձեր կ'ընէր ու վերջին օրերուն պարբերական յաջողութիւններ արձանագրեց: Լրատուիչներուն օդերեւութաբանական նախատեսումները գրեթէ միշտ զգուշացումներով կ'աւարտին: Անոնց գլխաւոր բաժինը ուղղուած կ'ըլլայ վարորդներու, երթեւեկողներու, քանի որ ձիւնը, սառը լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն այդ հատուածին․ հարկ է հեռաւոր ըլլալ, ինքնաշարժերու, բեռնակառքերու, ճամբորդական հանրակառքերու համար ունենալ հարկաւոր կազմածները: Զգուշացումի երկրորդ բաժինը ու երրորդը կ'ուղղուին հակադիր բեւեռներու․ երկար – բարակ թեւումը կ'ըլլայ դանդաղելու ընթացքին ուշադրութիւն պահանջող կէտերու․ պէտք չէ սահմանուած դաշտէն դուրս ելլելու փորձութիւնը ունենալ, չգտնուիլ ընթացքներու մէջ որոնք կրնան ձիւնակոյտերու գլորելուն զոհ ըլլալ, ձիւնին տակ թաղուած մնալու պարագային այսպէս ընել, այնպէս չընել, եւլն․: Միւս բեւեռին մասին հաղորդ 2–3 նախադասութիւն կ'արտասանուի․ այսինչ քաղաքին մէջ նորէն անտուն մը ցուրտէն մահացած է, փողոցը գիշերող մը հանդիպողը թող 115 թիւ հեռաձայնին տեղեկացնէ, եւլն․: Տխուր բաներու փակագիծը հարկ է կարճ ըլլայ․ մարդոց տրամադրութիւնը խանգարելու պէտք չկայ․ արդէն ձմեռնային արձակուրդի գացողները գործադուլի լուրերէն վրդովուած են... Այդ փողոցը ապրողները բնիկ է որ չեն ուզեր երթալ պատսպարան մը, կը մերժեն հանրակացարանի մը տեղեր առաջնորդուիլ: Ազատ են չէ՞...

Բարօր, զարգացած երկիրներու մէջ երբ կայ այս երեւոյթը, բնական չէ՞ որ ըլլայ նաեւ Հայաստանի նման հազար դժուարութեան ճանկը ինկած երկրին մէջ: Մանաւանդ որ հոն ոչ այդ դժբախտները փրկելու համար հեռաձայնի թիւ կայ, ոչ ալ յատուկ պատսպարան: Իսկ ընկերութեան այն շերտը որ տակաւին մտած չէ լքեռօղնութեան, կարեկցութեան, մարդասիրութեան նման զգացումներ, չունի փողոցի անօթեւաններուն հասնելու չափ երկար ձեռքեր: Այդ թշուառներով ալ ապարանք ու պալատ կառուցողները պիտի չզբաղին...

Ռուզան Պողոսեան («Ազգ» Յունուար 28) կը գրէ Երեւանի «Նարեկացի» արուեստի միութեան մէջ նախորդ օրը բացուած լուսանկարներու ցուցահանդէսի մը մասին: Լուսանկարները որոնց հեղինակը Օնիկ Գրիգորեան կը կոչուի, կը պատկերացնեն Երեւանի անօթեւանները․ Բաշը, Գոռը, Միքայէլը, Նաթաշան, Ռուզը: Նշուած են անոնց ապրելու վայրերն ալ․ մէկունը կամերային երաժշտութեան տան մերձակայ պարտէզն է, միւսը նորակառոյց շէնքի մը նկուղը, ուրիշի մը՝ մնացած շէնք մը, եւլն․: Ցիշատակուածներէն Բաշը չէ հասած ողջունելու ցուցահանդէսին բացումը, լուսանկարուելէն մէկ օր ետք մահացած ըլլալով: Ցուղարկաւորութիւնն ալ ընկերները կազմակերպած են, հանրային պարտէզի մը մէջ, ուր գինը թաղած անտուններուն համար, նախատեսուած գերեզմանատան մէջ, հողակոյտին վրան ալ գետեղած համապատասխան թիւը․ ո՛չ անունը, այլ՝ թիւ...

Լրագրողուհին կը գրէ թէ լուսանկարիչը զարմացած է տեսնելով որ երկրին իշխանութիւնները բան չեն ըներ այդ մարդոց օգնելու համար: Ինք շրջելով փողոցները, զրոյց ունեցած է անոնց հետ, ընկերացած, փորձած օգտակար ըլլալ: Տարօրինակը, անշուշտ, անտուններուն գոյութիւնը չէ Երեւանի փողոցներուն մէջ, ո՞ւր չկան որ անոնք: Այլ այն որ առնուազն ամենացուրտ օրերուն պատսպարաններ կը տրամադրուին այդ խեղճերուն: Կացարան բռնածէն ալ պէտք չէ մեծ բան հետեւցնել․ բայց այն կացութեան մէջ ուր կը գտնուին անոնք, անհանդուրժելի ցուրտին երդիք մը ու պնակ մը տաք ապուր արհամարհելի բան ըլլալու չէ: Մանաւանդ երբ այդ նուազագոյնը հոմանիշ ըլլայ չմեռնելու, չմսելու:

Ամէնէն ցնցողը այն է որ ինչպէս ըսած է «Հետաքննող լրագրողներու ընկերակցութեան» ղեկավարը Է․ Պաղտասարեան, տասը օրուան ջանքերէ ետք չեն յաջողած այդ մարդիկը հիւանդանոց փոխադրել, բացի մէկէն որ մահացած է: «Իշխանաւորները չեն ուզում ընդունել որ Հայաստանում անօթեւան մարդկանց խնդիր կայ․ կարծես ամօթալի երեւոյթ է» ըսած է ան: Հանրութեան վերաբերումն ալ տարբեր չէ պետական կառոյցներուն ունեցածէն:

Օգնողները եղած են սփիւռքահայերը: Նիւ Եորքէն հայ ուսանողներու ընկերակցութիւնը 200 տոլար ղրկած է, ամերիկահայ երեք բժիշկ ալ տրամադրութիւն յայտնած են Մարտին երբ Հայաստան երթան, զանոնք ձրի բուժելու: Մարտին ձրի բուժում կրնան վայելել ուրեմն այն անտուններէն որոնք կը տոկան Երեւանեան ձմրան ու ողջ կը մնան մինչեւ Մարտ: Ինչ կը վերաբերի հայաստանցի բժիշկներու, անոնք ալ օգնութիւն ցոյց չեն տուած․ ու այս բոլորը՝ իրենց կեանքը, ապրած հիասթափումները անօթեւանները պատմած են իրենց մասին կատարուած տեսագրութեան մը ընթացքին: Աբու Լալա Մահարին յիշեցնող նշումով մը Ռ․ Պողոսեան կ'ըսէ թէ «նրանց շատերի ամենահաւատարիմ եւ մտերիմ բարեկամները թափառող շներն են որովհետեւ շըներին հետ աւելի հանգիստ են զգում, քան՝ մարդկանց հետ»:

Աշխատանքի ու ընկերային հարցերու նախարարութեան ներկայացուցիչին կարծիքը այն է որ անօթեւաններով պէտք է հանրութիւնը զբաղի եւ ոչ թէ նախարարութիւնը: Իրենք վերջին տարիներուն կեդրոնի մը ծրագիրը իրականացնել փորձած են, բայց չեն յաջողած: Պատճառը այն է որ չեն գտած կազմակերպութիւն մը որ ստանձնէ ծրագրին հովանաւորութիւնը: Միայն կառավարութեան ներկայացուցած են ընկերային օժանդակութեան օրէնքի ծրագիր մը․ եթէ ան հաւանութիւն գտնէ, յառաջիկային անօթեւանները պաշտպանութիւն պիտի ունենան:

Ռ․ Պողոսեանի չհասկցած ու զարմացած վերջին կէտն ալ այն է որ Եկեղեցին ալ հետաքրքրուած չէ փողոցը մնացած մարդոցմով: Լուսանկարներու ցուցահանդէսին բացումին, հակառակ եղած հրաւէրին, Արարատեան թեմի առաջնորդարանէն ոչ ոք ներկայ գտնուած է: Քիչ մը զարմացնող զարմանք է յայտնուածը․ վերջերս ուրիշ լրագրող մը նոյն կեցուածքը ունեցած էր եկեղեցիին աղանդաւորական շարժումին հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութեան: Կ'արժէ յիշեցնել թէ տարին Գիրերու գիւտին 1600 ամեակին, ցեղասպանութեան 90 ամեակի նշումներուն տարի է: Կոնդակներով, քարոզներով, հանդիսաւոր արարողութիւններով, խունկով, մոմով ծանրաբեռնուած ո՛վ գիտէ քանի օրեր կան ծրագրին մէջ: Արդէն սահմանափակ ուժերով, միջոցներով, կարգը կրնա՞յ գալ անտուններուն:

Է՛հ, արդէն իրենց իրականութեան նիւթով ցուցահանդէս մը կազմակերպուեր է, չի՞ բաւեր:Թերթը յօդուած ալ գրեր է... ալ ի՞նչ պէտք կայ նիւթ ընելու իշխանութեան դէմքերու, Եկեղեցիին, բժիշկներու անտարբերութիւնը:

Ա․ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Livres reçus

LA VIE COMME ELLE EST

Traduit de l'arménien par **Mireille Besnelian**

KRIKOR ZOHRAB

Editions Parenthèses, Marseille 2005

Օրուան հարցեր

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ՉԵՉԵՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Չեչենիոյ Պետական խորհուրդին նախագահը Յունուար 18ին յայտարարած է թէ Գրոզնի ու Մոսկուա կը պատրաստուին ստորագրելու համաձայնագիր մը․ անով Չեչենիա Ռուսաստանի ազատ ու անկախ մէկ հանրապետութիւնը պիտի դառնայ: Պիտի ունենայ տնտեսական, դրամական եւ քաղաքական ամբողջական անկախութիւն: Ստորագրութեան պարագային երկիրը բաւական առաւելութիւններ ձեռք պիտի ձգէ․ յառաջիկայ տասը տարուան ընթացքին տնտեսական խըտացեալ զարգացումի շրջան պիտի ըլլայ եւ հողային, ընդերքի իրաւունքները, բուսական եւ կենդանական հարստութիւնները պիտի պատկանին միայն ու միայն Գրոզնիի: Բնական հարստութիւնները շահագործելու, փոխադրելու, ծախելու իրաւունքը նոյնպէս բացարձակապէս պիտի պատկանի միայն անոր: Բոլոր հարկերն ու տուրքերը եկամուտը պիտի ըլլան չեչէնական պիւտճէին: Բնակիչները կազի եւ ելեկտրականութեան փոխարժէք պիտի չվճարեն: Չեչենիա տարեկան 100 միլիոն տոլարի յատկացում պիտի ստանայ: Ազգային դրամատուն մը հիմնուած է արդէն որ մասնաճիւղն է Ռուսաստանի Կեդրոնական դրամատան: Դաշնակցային ուժական կառոյցներու (ոստիկանութիւն, զինուորական, կամ մաքսային) որեւէ մասնակցութիւն հանրապետութեան ներքին գործերուն, արգիլուած է:

Ամէնը այս չէ․ այն Չեչէնները որոնք զոհերը եղած են ստալինեան ճնշումներուն, դրամական հատուցում պիտի ստանան: Հատուցումները պիտի տրուին տարագրութեամբ իրենց ստացուածքը, բնակարանը կորսնցուցածներուն, քաղաքական ճնշումներու ենթարկուածներուն:

Մոսկուայի մէջ քիչ չէ թիւր մտածողներու թէ Դուդայեւ (Չեչենիոյ առաջին նախագահը) աւելին չէր կրնար երազել անգամ: Եւ մանաւանդ, այս զիջումները առնելին ըլլալու պարագային, պատերազմը, զոհերը, քանդումները տեղի չէին ունենար: Հարցականներ կան նաեւ նախագահ Պուտինի բռնելիք ընթացքին մասին: Իսկապէս պիտի ստորագրէ՞ խընդրոյ առարկայ համաձայնութիւնը: Պիտի հանդուրժէ՞ այդքան զիջումի:

Քաղաքական վերլուծողներու կարծիքով անհանդարտ շրջան մը խաղաղեցընելու նման գին շատ բարձր է Մոսկուայի համար: Նաեւ նուաստացնող: Կայ ուրիշ ազդակ մըն ալ․ նման համաձայնութիւն գէշ օրինակ պիտի չըլլա՞յ չէչէնականին նման պահանջներու տէր այլ շրջաններու, ինչպէս՝ Թաթարիստանի, Պաշքորտոստանի որոնք նոյնպէս իսլամական հանրապետութիւններ են:Աւելի մեծ թիւով բնակիչ ունին, տնտեսապէս աւելի հզօր են, քան՝ Չեչենիան:Ստոյգ կը նկատուի շրջանային վերջնագիրներու շարք մը որ ընկերային բարեփոխումներու յորձանքէն ետք դժգոհութեան նոր ալիք մը պիտի ստեղծէ: Մնաց որ պետութիւնը ընկերային բարեփոխումներէ գլխաւոր դըժգոհներուն՝ թոշակառուներուն պահանջը գոհացնելու, այլ խօսքով՝ զանոնք գնելու անհրաժեշտ գումարները չունի: Ի՞նչպէս պիտի գնէ Չեչէնները:

"Նեզավիսիմայա Գազետա"յին մեկնաբանները կ'ըսեն թէ ներկայի այս պայմանները եթէ 1996ին առաջարկուէին Չեչէններուն, Ասլան Մասխադով անմիջապէս պիտի յիշէր թէ ինք խորհրդային բանակին գնդապետներէն մէկն է եւ իր զինակիցները պիտի պարտադրէր Մոսկուայի հաւատարմութիւն ուխտելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՒԱՐԴ ԶԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՌՈՄ․ – Փետրուար 2ի առաւօտեան ժամը 11ին Հռոմի Սան Թ'Անտրէա յոյն – ուղղափառ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը իտալահայ քանդակագործուհի՝ Տիկին Նուարդ Զարեանի, դուստրը՝ գրագէտ – բանաստեղծ՝ Կոստան Զարեանի: Ներկայ էին զաւակները, ընտանեկան պարագաները, արուեստասէր բարեկամներ եւ Հռոմի հայ համայնքի անդամներ:

Թաղման արարողութիւնը կը մատուցէր էջմիածնական վարդապետ Հ․ Սրբէն Շահինեան, Իտալիոյ հայ առաքելական համայնքի հոգեւոր հովիւը, Վազգէն Արոյ․ Նանեեանի հետ:

Պատարագի աւարտին, Հայր Սրբէն իր քարոզին մէջ մխիթարական խօսքերով սփոփեց հանգուցեալին պարագաներն ու ներկաները անոր յիշատակին ու հոգւոյն լուսաւորութեան մաղթանքով:

Հուսկ՝ ծանօթ դերասանուհի՝ Իրինա Լուտկովիչ, կարդաց հատուածներ արուեստի մեկնաբան՝ Մարիօ Վենդուրոլայի, Նուարդ Զարեանի արուեստին նուիրուած գրքին նախաբանէն․ այդտեղ հարազատ կերպով նկարագրուած էր Զարեանի անհատականութիւնը, ակնարկելով թէ՛ անձին, թէ՛ իր ստեղծագործութիւններուն եւ թէ կեանքին որ դրոշմուած էր լաւատեսութեամբ ու երիտասարդ հոգիով:

Ապա հայերէնով խօսք առաւ Հռոմի եւ Լացիոյի հայ համայնքի կազմակերպութեան ատենապետուհի՝ Տիկ․ Սեդա Մարթայեան: Ան անդրադարձաւ մասնաւորաբար Զարեանի կեանքի գլխաւոր հանգրուաններուն:

Տիկին Զարեան ծնած էր Իտալիոյ Ֆլորանս քաղաքը: Ան արուեստասէր շրջանակի մէջ, ընկերացած էր դաշնակահարուհի մօր ու գրագէտ հօր, անոնց ճամբորդութիւններուն՝ դէպի Եւրոպայի շատ մը մայրաքաղաքներ: Նախ՝ յաճախած եւ աւելի ուշ դասաւանդած էր ամենամեծ արուեստի դպրոցներուն մէջ: Մասնակցած էր նշանաւոր ցուցահանդէսներու(1), արժանանալով ջերմ գնահատանքի ու խլելով մրցանակներ նաեւ որպէս առաջին կին քանդակագործ:

Տիկին Զարեանի կեանքին մէջ անկիւնադարձային դեր ունեցած էր այն ճամբորդութիւնը զոր կատարած էր 1960ին իր հօր՝ Կոստան Զարեանի հետ երբ ան հայրենիք կը վերադառնար երեսուն տարուան բացակայութենէ ետք:

Նուարդ Զարեանի համար Հայաստանի տուֆն ու քարը դարձած էին աշխատանքի ու ներշնչման աղբիւր: Ան 25 քանդակներ նուիրած էր Երեւանի թանգարանին(2): Նոյն շրջանին Սեւանայ լճի մօտ յայտնաբերուած իրերը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին իր մէջ: Հռոմ վերադարձին, Տիկին Զարեան համախմբած էր իտալացի ճարտարագէտներ ու հնագէտներ եւ զանոնք ուղարկած Հայաստան, պեղումներ կատարելու: Իր կեանքի վերջին տասնամեակին իր ամուսնոյն, ծանօթ քանդակագործ Մարիօ Զիմարայի մահէն ետք, ան կ'ապրէր Հռոմի մօտ, Սանթա Մարինէլլա ծովափնեայ քաղաքի ամենաբարձր բլուրի գագաթը, իր իսկ նախագծով կառուցուած գեղեցիկ առանձնատան մէջ, տուն որ հոն պահուած յարգի իրերով ու քանդակներով կարելի է կոչել իսկական տուն – թանգարան: 1996ին Սանթա Մարինէլլայի հրապարակներէն մէկուն վրայ, տեղւոյն քաղաքապետին, բնակչութեան եւ հայ համայնքի անդամներու ներկայութեան բացումը կատարուեցաւ "Փոքրիկներու շուրջպարը չորցած ծառին շուրջ" Զարեանի խմբաքանդակին: Ըստ արժանւոյն գնահատանքի տուրք մըն էր պատուոյ քաղաքացիին:

Արարողութեան աւարտին խօսք առաւ նաեւ ճարտ․ Վահէ Վարդանեան որպէս ներկայացուցիչ հայ - իտալական բարեկամութեան "Զատիկ" կազմակերպութեան, ինչպէս նաեւ որպէս Զարեան ընտանիքի հին բարեկամ, ցաւակցութիւնները յայտնելով հանգուցեալին ընտանիքին եւ խորին շնորհակալութիւնները՝ յոյն – ուղղափառ քոյր եկեղեցւոյ վարդապետներուն:

---

1) Biennale di Venezia, Quadriennale di Roma.

2) Նուարդ Զարեանի քանդակներէն կը գտնուին նաեւ Լիբանանի թանգարանին եւ Կիւլպէնկեան հաւաքածոյին մէջ (ԱՄՆ):

ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԵՐ ԿՐՆԱՆ ՏԵՍՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

Առողջ ձեւով ուտելը կրնայ օգտակար ըլլալ տեսողութեան պահպանումին, կ՚ըսէ նորագոյն ուսումնասիրութիւններէն մէկը, որ Սէ. կենսանիւթին պակասը քաթարաքթին կը կապէ:

Ամերիկացի հետազօտողներ 1976էն ի վեր 53էն 73 տարեկան շուրջ 500 կիներու պարագաները ուսումնասիրած են:

Քաթարաքթը ընդհանրապէս կը յայտնուի 65 տարեկանէն ետք: Ան որ պատճառը աչքի ոսպնեակի բջիջներուն "մշուշոտ" դառնալն է:

Ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է, թէ երկար տեւողութեան վրայ Սէ. կենսանիւթ առնելը կրնայ նուազեցնել քաթարաքթի հաւանականութիւնը, սակայն գիտնականները չեն կրցած այս ձեւով ըստոյգ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Կիներուն աչքերը քննուած են՝ քաթարաքթի տարբեր տեսակներու ցուցանիշերու փնտռտուքով:

Կիները նաեւ մանրամասն տեղեկութիւններ հայթայթած են իրենց սնունդականոնին մասին, ինչպէս նաեւ՝ իրենց ըստացած յաւելեալ կենսանիւթերուն մասին:

Անոնց 34 առ հարիւրին մօտ աչքի ոսպնեակին բջիջներէն մէկ տեսակին կապուած քաթարաքթի հարց յայտնաբերուած է, իսկ 39 առ հարիւրին մօտ այլ տեսակի քաթարաքթներ յայտնաբերուած են, ընդհանրապէս՝ նախնական հանգրուանին, առանց տեսողութեան կորուստի:

Նուազ քան 60 տարեկան կիներու պարագային, Սէ. կենսանիւթի մեծ համեմատութիւններու (362 միլիկրամ) սպառումը կապուած է քաթարաքթի որոշ տեսակի մը 57 առ հարիւր նուազ հաւանականութեան:

Հետազօտողները գտած են նաեւ, որ առնուազն 10 տարի Սէ. կենսանիւթի գործածութիւնը ընդհանրապէս քաթարաքթի տեսակներու 60 առ հարիւրով նուազ հաւանականութեան կապուած է, բաղդատած կիներու, որոնք Սէ. կենսանիւթ չեն ստացած: Բրիտանացի մասնագէտ Քրիս Պէյց կ՚ըսէ, թէ ուսումնասիրութիւնը յաւելեալ փաստ մըն է, որ Սէ. կենսանիւթը կարեւոր է աչքի առողջութեան համար:

Ան կը բացատրէ, որ հետազօտողները կը հետաքրքրուին Սէ. կենսանիւթով, որովհետեւ անոնք գիտեն, թէ այդ կենսանիւթէն մեծ համեմատութիւն մը կը գտնուի աչքին մէջ, եւ թէ մարդիկ, որոնք քաթարաքթի հարց կը դիմագրաւեն, անկէ փոքր համեմատութիւններ ունին աչքերուն մէջ: "Այսուհանդերձ, տակաւին բաւարար փաստեր չունինք ցոյց տալու, որ արդեօք այս ազդեցութիւնը ամբողջովին կապուա՞ծ է Սէ. կենսանիւթին, թէ այլ տուեալներ նաեւ կան" ըսած է:

"ԾՈՅԼ ԱՉՔԻ" ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

Աչքի կաթիլներ, որոնք մէկ աչքին մէջ անյստակ տեսողութիւն կը յառաջացնեն, կը թուի, թէ նոյնքան լաւ արդիւնք կրնան տալ, որքան "փաչ"ը՝ "ծոյլ աչքի" դարմանումին մէջ, ըսած են ամերիկացի հետազօտողներ վերջերս, յայտնաբերումի մը մասին, որ կրնայ փոխել երախաներու մօտ տեսողութեան ամէնէն հասարակ հարցին դարմանումի ձեւը:

Օրական կանոնաւորութեամբ գործածուելիք հեղուկը, որ կը զետեղուի հարց չունեցող աչքին մէջ, կը պարունակէ աթրոփին կոչուած դեղը, որ յաճախ կ՚արտահանուի թունաւոր "պելատոննա" բոյսէն, կ՚ընդլայնէ աչքին բիբը:

Հետազօտողները կ՚ըսեն, թէ կաթիլները առողջ աչքին մէջ պատկերները կ՚աղօտեն պարտադրելով, որ տկար աչքը յարմարի:

Միացեալ Նահանգներու Աչքի Ազգային Հիմնարկի տնօրէն Փօլ Սիվինկ կը յայտնէ, թէ ուսումնասիրութեան արդիւնքները կարեւոր են, որովհետեւ անոնք կը հայթայթեն օգտակար փոխընտրանք - դարմանում մը, որ ամպլիոփիին հարց դիմագրաւող երախաներուն կ՚օգնէ, որ տեսողութեան մնայուն դժուարութիւններ չունենան:

Ներկայիս ամպլիոփին ("ծոյլ աչք"ի գիտական անունը) կը դարմանուի շաբաթներ կամ ամիսներ մէկ աչքը "փաչ"ով մը փակ պահելով Ըստ Սիվինկի, երախաները ընդհանրապէս այս մօտեցումը չեն սիրեր, որովհետեւ կը ստեղծուին զանազան հարցեր, ինչպէս մորթի բորբոքում, կամ այլ երախաներու կողմէ վիրաւորական արտայայտութիւններ:

Ըստ Աչքի Ազգային Հիմնարկին, ամերիկացի երախաներուն երկուքէն երեք առ հարիւրը տեսողութեան հարց կը դիմագրաւէ "ծոյլ աչք"ի պատճառով:

"Ծոյլ աչք"ը կը յայտնուի, երբ այլապէս առողջ աչք մը տեսողութիւնը ճիշդ կերպով չի փոխանցեր, որովհետեւ ուղեղը սորված կ՚ըլլայ միւս աչքին նախապատուութիւն տալ:

ՉՂՋԻԿՆԵՐ ԿՈՅՐԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՑՈՒՊԵՐՈՒ "ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԿՈՒ ՏԱՆ"

Բրիտանացի գիտնականներ չղջիկներէ ներշնչուած յատուկ ցուպ մը ստեղծած են կոյրերու եւ մասամբ տեսնող անձերու համար, որպէսզի անոնք իրենց ճամբան տեսնեն:

Չղջիկները գիշերին կը շարժին, մօտակայ առարկաներու ուղղութեամբ արձակելով մեր կողմէ չլսուող ձայներ, որոնք բախելով՝ իրենց ականջներուն կը վերադառնան:

Լիծ համալսարանին գիտնականները ասիկա օգտագործած են իբրեւ "մոտէլ" իրենց ցուպին համար, որ մարդոց կողմէ չլսուող "սոնար" ալիքներ կ՚արձակէ զայն գործածողին օգնելու, որ առջեւը, շուրջը կամ վրան խոչընդոտ մը կայ:

Մօտակայ որեւէ առարկայ ցուպին կոթին վրայ թրթռացում կը յառաջացնէ: Մինչ առարկան աւելի կը մօտենայ, թրթռացումները կ՚արագանան:

Մարդիկ պիտի զգուշացուին առարկաներէ, որոնց չի հասնիր աւանդական ցուպը, կ՚ըսէ Անտրիւ Տիսթըն:

Ան կը բացատրէ, թէ ցուպը, զոր "Պէթքէյն" կոչուած է գիտնականներէն, տեսողութեան հարց ունեցող մարդոց պիտի օգնէ, որ "մտքի քարտէս" մը ըստեղծեն իրենց շրջապատին մասին, քաջալերելով անկախ շարժումներ յատկապէս քաղաքին մէջ:

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱԳՈՒՆԴԵՐ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ

Ճափոնցի գիտնականներ յաջողած են առաջին անգամ ըլլալով արուեստական ակնագունդեր աճեցնել:

Անոնք կ՚ըսեն, թէ օգտագործուած միջոցը կրնայ օժանդակել աչքի հարցեր դիմագրաւող մարդոց դարմանումները կատարելու համար:

Թոքիոյի համալսարանի հետազօտողները շերեփուկներու վրայ փորձարկումներ կատարած են՝ կոյրերու համար դարմանումներ պատրաստելու համար:

Անոնք գորտի սաղմերէ բջիջներ առած են եւ զանոնք պատուաստած շերեփուկներու մէջ:

Հետազօտութիւնը գլխաւորած կենսաբան Մաքոթօ Ասաշիմա կը յայտնէ, թէ նախ բջիջ մը զետեղուած է յատուկ նիւթի մը մէջ, ուր մնացած է որոշ ժամանակ մը, ապա անիկա պատուաստուած է շերեփուկի մը մէջ, որուն ձախ աչքը հանուած է: Շաբաթ մը ետք հետազօտողները հաստատած են, որ ակնագունդը տեսողութեան ջիղերու կապուած է եւ թէ մերժումի որեւէ նշան չկայ:

Փրոֆ. Ասաշիմա կ՚ըսէ, թէ օգտագործուած միջոցը կիրարկումներ կրնայ ունենալ մարդոց պարագային եւ կրնայ ենթահողը դառնալ տեսողութեան հարց դիմագրաւող մարդոց դարմանումներ գտնելու:

Այլ գիտնականներ տակաւին փորձարկումին կարեւորութեան գնահատումը չեն կատարած:

"ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ"

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԵՍԱՊԻ մէջ, Թարգմանչաց տօնը ոգեկոչուած է Համազգայինի Հ. Օհանջանեան եւ Ս.Օ. Խաչի Մեղրի մասնաճիւղերու միասնական նախաձեռնութեամբ, որոնք կազմակերպած էին հայերէն գիրքերու ցուցահանդէս - վաճառք մը: Տօնակատարութեան բացման խօսքը արտասանած է տիկ. Ռիթա Պասմաճեան, որ հայ ժողովուրդի կարեւորագոյն տօներէն մէկը նկատած է Թարգմանչացը: Ան նշած է որ սեփական գիր ունենալու անհրաժեշտութիւնը կար մեր պատմութեան մէջ, երբ Հայաստան բաժնուած էր Պարսկաստանի եւ Բիւզանդական իշխանութեանց միջեւ եւ հայերէն գիրերու չգոյութեան պատճառաւ հարիւրամեայ քրիստոնէութիւնը չէր արմատացած հայոց հոգիներուն մէջ: Ապա, խումբ մը փոքրիկներ եւ պատանիներ ներկայացուցած են խմբական արտասանութիւն մը՝ Մ. Իշխանի «Հայ լեզուն տունն է Հայուն» բանաստեղծութիւնը կորիզ առած: Խօսք առած է Եղիշէ Քհնյ. Սարգիսեան անդրադառնալով Քեսապի հայութեան մշակութասէր նկարագրին, ըսած է թէ 1600ամեակէն ետք Մաշտոցի ստեղծած գիրերը կը շարունակեն գոյատեւել, երբ հայ ժողովուրդը գիտէ յարգել թարգմանիչը, հայ գրագէտը եւ հայ գիրերով տպուած գիրքերը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆԻ ՏԵՂ

Լեվ Թոլսթոյի աշխարհահռչակ վէպին հայերէն թարգմանութիւնը չէ որ պատիւ պիտի ունենամ ներկայացնելու մեր ընթերցողներուն, այլ երկու եղբայրներու միջեւ փոխանակուած նամակներու տրցակ մը: Իսկ խորագիրը զոր փոխ կ՚առնեմ ռուս մեծանուն իմաստունէն, պարզապէս իրեն վերադարձնելու համար է, երբոր նամակներու հրատարակումը աւարտի: Ուրեմն բանագողութիւն չկայ գործին մէջ, այլ բանափոխառութիւն:

Ո՞վ են այս երկու եղբայրները որոնց ընտանեկան գաղտնիքները այսպէս անխորհրդապահօրէն չորս հովերուն կը ցրուեմ: Ամէն ընթերցող իրաւունք ունի այս հարցումը ուղղելու ինծի եւ ես պատասխանելէ չեմ կրնար խուսափիլ: Պատմեմ ուրեմն իրողութիւնը իր բովանդակ եթերային մերկութեամբ:

Քրիստոնեաներու Զինուորագրութեան Օրէնքը գործադրուիլ սկսելուն պէս, երեք եղբայրներ, Մարուքէ, Յովնան եւ Սիմոն Խօչաֆեան, ընտանեկան ժողով մը կազմեցին, իրենց դիրքը որոշելու համար հանդէպ նոր օրէնքին: Անդրանիկը, Մարուքէ, ամուսնացած եւ հայր երկու զաւակներու, նախ խօսք առաւ եւ ըսաւ.

-Ինչպէս յայտնի է, ես, իբրեւ մոռին, ամուսնացած եւ երկու զաւակներու տէր եւ միանգամայն մօրս նեցուկ, զրկուած պիտի մնամ մեր սիրեցեալ հայրենիքին համար արիւնս թափելու փառքէն...

Եւ այս խօսքերը արտասանած ատեն երկու խոշոր արցունքներ, մին աջ միւսը ձախ աչքին անկիւններէն մեկնելով՝ յամրընթաց եւ համաչափ գնացքով մը սկսան սահիլ այտերէն վար, քիչ մը շատ խմած զինուորներու պէս, որոնք զառիվայրէ մը կը գլտորին:

- ... Թափելու փառքէն, շարունակեց Մարուքէ, բայց դուք որ ընտանեկան շղթաներու մէջ ձեր էութիւնը չէք կապկըպած, որ ձեր բազուկները, ոտքերը, գլուխը եւ ձեր մարմնոյն միւս բոլոր յարակից մասերը կրնաք տրամադրել հայրենիքի մեծութեան եւ բարգաւաճումին, անշուշտ բախտ պիտի ունենաք օգտուելու նոր օրէնքի տրամադրութենէն եւ պիտի վազէք թշնամիին առջեւ, ջանալով որ գնդակները ուղղակի ձեր սրտին գան եւ ո՛չ թէ յետոյքին:

Լուռ ծափահարութիւն մը ողջունեց անդրանիկին այս մարտաշունչ խօսքերը: Յովնան, երեք եղբայրներու երկրորդը, խօսք առաւ իր կարգին. պարզեց հայրենասիրական պարտականութեանց մասին իր աշխարհահայեացքը. ըսաւ թէ ինք զինուոր ըլլալով՝ երկրին մէկ զինուոր մը միայն նուիրած պիտի ըլլար, ինչ որ անբաւական էր զինքը կրծող հայրենասիրութեան համար, ինք կ՚ուզէր բազմապատկուիլ եւ փոխանակ մէկի՝ հինգ, վեց եւ եթէ կարելի էր, ութը տասը զինուորներ նուիրել հայրենիքին, զինուորի հանք մը ըլլալ անսպառ ուրկէ հայրենիքը կարենար ուզած ատեն, քաղել իրեն պէտք եղած բազուկները: Ու այս սուրբ նպատակին հասնելու համար, յետ երկար եւ քրտնաջան խորհրդածութեան, որոշած էր ամուսնանալ անմիջապէս եւ իսկոյն սկսիլ զինուորաշինութեան գործին:

- Միտքդ հասկցայ, ըսաւ կրտսերը Սիմոն, հեգնոտ քմծիծաղով մը, պարզապէս կ՚ուզես ամուսնանալ որպէսզի զինուոր չերթաս եւ ընտանեկան խաղաղ անդորրութիւնը վայելես... լա՛ւ, ուզածիդ պէս ըրէ, հայրենիքը կրնայ վազ անցնիլ քեզի պէս երկչոտներէ, ես, «յամենայն դէպս» անպայման զինուոր պիտի ըլլամ, նոյնիսկ եթէ քուէն ինծի չելլայ...

Պէտք է ըսել որ երեքն ալ անկեղծօրէն կը խօսէին, իրենց բնական տրամադրութեան հետեւելով, թէեւ կարելի է պնդել որ այդ տրամադրութիւնը քիչ մըն ալ շինուած էր իրենց երկարատեւ ընթերցումներուն շնորհիւ: Այսպէս, օրինակի համար, Մարուքէ հաւատացեալ ընթերցող մըն էր Բիւզանդիոնի, Յովնան կոյր ընթերցող մը Ժամանակի եւ Սիմոն խանդավառ ընթերցող մը Ազատամարտի: Այս ընթերցումներուն անմիջական արդիւնքը այն եղած էր որ առաջինը իր ձմեռուան փայտն ու ածուխը յուլիս ամիսէն կ՚առնէր ու կը մթերէր տան մէջ, երկրորդը՝ մտացածին ու զգայացունց պատմութիւններով կը խարխրէր դէմը եղողը. իսկ երրորդը մէջքի մետաքսէ գօտին իբրեւ վըզնոց կը գործածէր եւ ազգ բառը ազք կը հնչէր եւ անպատճառին անպայման կ՚ըսէր:

Եւ եղաւ այնպէս ինչպէս տնօրինուած էր ընտանեկան խորհրդակցական ժողովին մէջ: Յովնան ափ յափոյ ամուսնացաւ ընտանեկան խաղաղութիւնը եւ նորածիններու ճիչերն ու արտագրած հոտերը նախընտրելով՝ զինուորի պատերազմական կեանքին, թնդանօթի որոտումներուն, վառօդի հոտերէն, մինչ Սիմոն, որուն քուէն ելած էր արդէն, մախաղը կռնակը զարկած, զինուորական վերարկուն ուսին վրայ, խրոխտ ու առնական, շոգեկառք կը մտնէր երթալու համար դէպի երկրորդ զօրաբանակը, ուր պիտի ըսպասէր իր չարքաշ հայրենասէրի փառաւոր կեանքը:

Մինչեւ այն ատեն միեւնոյն արդիքին տակ քով քովի ապրող այս երեք եղբայրներուն համար կեանքի այս յեղաշրջումը եւ բաժանումի դառնութիւնը նոր բուռն ազդեցութիւն մը ըրաւ ամէնուն վրայ հաւասարապէս: Ու երբ երկու եղբայրները իրենց կրտսեր հոգեհատորը առաջնորդեցին Սիրքեճիի կայարանը ուրկէ անիկա պիտի երթար հայրենիքին նուիրուելու, Մարուքէ իբրեւ երթաս բարովի ընծայ տուփ մը նամակաթուղթ եւ պահարան տուաւ զինուորին, մինչ Յովնան արտասուալից աչքերով անոր կը յանձնէր գրիչ մը եւ շիշ մը մելան եւ կ՚ըսէր.

- Սիմոն, գոնէ երկու շաբաթը անգամ մը նամակդ անպակաս ըրէ:

Եւ ահա այն ատեն կանոնաւոր թղթակցութիւն մը սկսաւ երկու եղբայրներու միջեւ, որոնք փոխն ի փոխ իրարու կը պատմէին, մին իր մարտական արկածախնդիր կեանքը, միւսը իր ընտանեկան անդորրիկ խաղաղութիւնը... Ահա՛ թէ ուրկէ ծագում առաւ այս ընտանեկան նամականիին ընդհանուր տիտղոսը «Պատերազմ եւ... խաղաղութիւն»:

Մտերմական շրջանակի մը մէջ միայն կարդացուելու սահմանուած այս նամակները հրատարակելով կը կարծեմ օգտակար ծառայութիւն մը մատուցանել մեր այն բոլոր երիտասարդներուն՝ որոնք զինուորական ծառայութեան տարիքին մէջ գտնուելով՝ յաճախ փորձութիւնը կ՚ունենան զօրանոցէն փախչելով ամուսնութեան առագաստին տակ ապաստանելու, եւ միտքերնին չեն բերեր այն ծանօթ առածը թէ «մարդ երբ անձրեւէն կը փախչի՝ յաճախ կարկուտի կը հանդիպի»:

Հրատարակելի նամակներուն բնագիրները պահուած են քովս թերահաւատ ընթերցողներու տարակոյսը փարատելու համար, եթէ հարկ ըլլայ:

(Շար. 1)

Աստղիկ եւ Համբարձում Սեմերճեան,
Սարգիս եւ Քնար Պալեան,
զաւակները

Վեհանոյշ, Արամ, Ովսաննա, Սպիտակ, Ագնիւ եւ Նշան
թոռները

ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 5ին, 91 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետրուար 9, ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

---

44 avenue du Président Kennedy
75016 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր քրոջ՝ Վարդուհի Շիրինեանի մահուան (2004 Փետր. 6) եւ եղբօր՝ Ներսէս Տակառեանի մահուան (2004 Փետր 17) տարելիցներուն առթիւ Ռոզա Տակառեան 500 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

(Շար. Ա. էջէն)

տանի ապագային համար եւ Թրքական բանակի հրամանատարին կցորդին՝ զօր. Իլքէր Պաշպուղի համար դէպի Քէրքիւք Քիւրտերու զանգուածային վերադարձը "ապահովութեան հարց մը կը դնէ Թուրքիոյ համար": Երտողան իսկ յայտարարած է. - "Ցաւով կը հաստատեմ որ այն ուժերը որոնց պարտականութիւնն էր կարգուկանոնը վերահաստատել Իրաքի մէջ, ձախողած են մեր ազգին ակնկալած կարգ մը զարգացումներու մէջ: Այն ուժերը որոնք շրջան եկան ժողովրդավարութիւն բերելու յաւակնութեամբ, նախընտրեցին անտարբեր մնալ հակաժողովրդավար տենչերու հանդէպ": Միւս կողմէ քիւրտ ղեկավարը՝ Թալապանի Իրաքի նախագահութեան աչք ունի, սպասելով վերջնական արդիւնքներուն:

ՖՐԱՆՍԱ կը հաստատէ որ զէնքի վաճառքի համաշխարհային երրորդ երկրի դիրքը կը պահպանէ: 2003ին այդ վաճառքը 4,3 միլիառ Եւրոյի հասած է: Գլխաւոր յաճախորդները Ասիա եւ Եւրոպա կը գտնուին: Ֆրանսա, այս մարզին մէջ կը յաջորդէ ԱՄՆ-ու եւ Մեծն-Բրիտանիոյ, իրեն կը հետեւին Ռուսաստան եւ Գերմանիա: Այս հինգ երկիրները համաշխարհային վաճառքին 90%ը կը ներկայացնեն, մնացեալը Իսրայէլի կը պատկանի:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ եւրոպատեայ եւրոպական երեսփոխանը՝ Ռ. Քիլրոյ-Սիլք, որ անցեալին աշխատաւորական երեսփոխան եղած էր, իր իսկ կուսակցութիւնը հիմնած է, զոր մկրտած է "Վերիթաս":

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11
  Ե. Օր Մեծի Պահոց
  ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
  ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
  ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
  ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
  ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
  ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
  ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Transformez Vos Obligations Fiscales
En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. -

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11,
  ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ (Փրատօ)
  Քարոզիչ՝
  ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
  Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ (Պուլվ. Օտտօ)
  Քարոզիչ՝
  ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18
  Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն-Ժերոմ)
  Քարոզիչ՝
  ՎԱՐԴԱՒԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
  ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէնթ Մարկրիթ)
  Քարոզիչ՝
  ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
  Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Նիս)
  Քարոզիչ՝
  ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ECOLE SAINT MESROP D'ALFORTVILLE

BAL ANNUEL

SAMEDI 12 FEVRIER
à partir de 20 heures : Cocktail

dans les salons du Restaurant «Chalet de Porte Jaune»
Bois de Vincennes — Paris 12e

L'animation sera assurée par le chanteur

A R A M A S S A T R I A N
et son Orchestre

Pour tous renseignements téléphoner :
Nathalie : 06. 23. 22. 24. 82

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէոլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 15ին "Տրէ Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

ASSOCIATION CULTUELLE
DE CHAVILLE

Soirée Conférence

TEMOIGNAGE
d'ARSENE TCHAKARIAN
et
de HENRI KARAYAN,
survivants du Grupe Manouchian
Samedi 12 février à 20h45
Salle de l'Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas à Chaville
— Entrée libre —

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
Hiver en Arménie
550€*
Avion Vols Directs
+7 nuits Hôtels★★★★
+Petit Déjeuner Buffet
+Transferts
Aéroport
Hôtel
Aéroport
EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա
SABERATOURS
→11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio VICKEN

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13, Բ. Կիրակի, Մեծի Պահոց:

Փրկչին Տաճար Ընծայման՝ Քառասնօրեայ Գալստեան տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 16.30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ծածկեալ խորանին վարագոյրը քաշելով, Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:

Ծանօթ. - Այս տարուայ առաջին Անդաստանն է որ պիտի կատարուի: վերջին անդաստանը կը կատարուի խաչվերացին՝ Սուրբ խաչի վերստին տօնին՝ Սեպտեմբեր 11ի երեկոյեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14, Ը. Օր Մեծի Պահոց: Տօն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Տաճարն:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին:

Պատարագի աւարտին՝ "Տէր Ողորմեա"-յէն առաջ՝ Խորանը կրկին կը վարագուրուի:

***

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻներուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13,
  "ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ,
- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
  "ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
  "ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
  "ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
  "ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Փետրուար 13	Արտաքսման Կիրակիին
Փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 10
JEUDI
10 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.133 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.133

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՐՄ – ԷԼ – ՇԷՅԽ

Ի՞ՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

Շարմ-էլ-Շէյխի հանդիպումը Փետր. 8ին, պատմական նկատուեցաւ, քանի 2000էն ի վեր, առաջին անգամն է որ Իսրայէլցիք եւ Պաղեստինցիք նման մակարդակի մը վրայ, դէմ առ դէմ կը գտնուէին: Շարոն եւ Աբպաս ալ իրարու ձեռք կը սեղմէին, մինչ Շարոն իր ատենը կը հրաւիրէր Պաղեստինցիներու նախագահը: Քանի մը օր առաջ ալ, Գ. Բուշ Ուաշինկթըն հրաւիրած էր Շարոնն ու Աբպասը, գարնան:

Ուրեմն, կողմերը յանձնառու եղան վերջ տալու զինեալ որեւէ գործողութեան: Մ. Աբպաս յայտարարած է. – "Դադրեցումը բոլոր յարձակումներուն Իսրայէլացիներուն դէմ, ամէն տեղ", մինչ Շարոն կը խոստանար. "Իսրայէլ կը դադրեցնէ զինուորական իր գործունէութիւնը Պաղեստինցիներու դէմ, ուր որ ալ ըլլայ":

Հարցը հոն է սակայն, որ ղեկավարներու այս յայտարարութիւնները Շարմ-էլ-Շէյխ չմնան, որպէս հոգեշահ խօսքեր: Արդարեւ Համասը արդէն ճշդեց որ Աբպասի խոստումները կը վերաբերին միայն Պաղեստինեան Իշխանութեան, այլ խօսքով, ապագան անորոշ կը մնայ:
Իսրայէլցիք ճշդած են նաեւ որ չի կրնար իրականանալ "պաղեստինեան երազը", այսինքն Երուսաղէմ երբեք չի կրնար Պաղեստինի մը մայրաքաղաքը ըլլալ: Շարոն պատրաստ է յարգելու Պաղեստինցիներու անկախ ապրելու իրաւունքը: Միտք չունի այլեւս շարունակելու կառավարել եւ հակակշռել, բայց հարկ է որ Պաղեստինցիք հրաժարին "անիրականանալի երազներէ" եւ այդ երազը Երուսաղէմն է: Ան կը մնայ Իսրայէլի մայրաքաղաքը:

Ք Ա Ն Ի   Մ Ը   Տ Ո Ղ Ո Վ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ վարչապետ նշանակուած է Զուրապ Նոգայդէլի, որ ցարդ Ելմտական նախարար էր: Կը մնայ որ Խորհրդարանը վաւերացնէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը Հանրապետութեան նախագահ ընտրեց ընկերվարական Արտաքին նախկին նախարարը՝ Կարոլոս Փափուլիաս, 75 տարեկան: Միակ թեկնածուն էր փոխարինելու համար պահպանողական Սթեֆանօփուլոսը: Ընտրուած է 296ի վրայ 279 ձայնով:

Գ. ՌԱՅՍ Փարիզ արտասանած իր ելոյթին մէջ (Փետր. 8) կոչ ըրաւ Եւրոպային որ նոր էջ մը բանայ ԱՄՆ-ու հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ, որպէսզի միասին կերտեն "լաւագոյն եւ աւելի ապահով աշխարհ մը": Տեսնուելէ ետք Շիրաքի հետ, երեկոյեան ճաշի հիւրը եղաւ Արտաքին Նախարար Մ. Պարնիէի:

ԷՍՏՈՆԻՈՅ Արտաքին Նախարարը պաշտօնազրկուած է Փետր. 8ին, իբրեւ հետեւանք գաղտնի հարիւրէ աւելի փաստաթուղթերու անհետացման: Պետութեան ղեկավարը երեք օրուան մէջ պէտք է վաւերացնէ պաշտօնազրկման վարչապետին առաջարկը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 8/9)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ մը դիտարկելէ ետք ԼՂՀ բանակին հսկողութեան ենթակայ գօտին, Մինսկի խումբի նախագահները Փետր. 8ին Երեւան վերադարձած ու հանդիպում ունեցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Խումբը քաղած տեղեկութիւններուն վրայ կ'աշխատի Երեւանի մէջ ու յայտարարած է որ մինչեւ մեկնումի օրը ոչ մէկ հանդիպում կ'ունենայ լրագրողներու, կամ պաշտօնական դէմքերու հետ:

***

ՊՈՒՏԱՓԷՇԹԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Պուտափէշթի մէջ ՕԹԱՆ-ի դասընթացքին մասնակից Ազրպէյճանցիին կողմէ սպաննուած հայ սպային հարցով բացուած դատը յետաձգուած է մինչեւ Մայիս 10: Պատճառը այն է որ ազրպէյճանցի եւ Լիտուացի սպաները դատարան չեն ներկայացած: Դատարանը Փետր. 8ի նիստին ունկնդրած է հոգեբան մը, հոգեբոյժ մը եւ փորձագէտներ որոնք հաստատած են թէ մարդասպանը առողջական հարց չունի: Ըսած են թէ ան մեղաւոր է և պէտք է պատժուի:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐՄԱՔԱՐԵՐԸ ԳՈՂՑՈՒԱԾ

Թիֆլիսի մէջ անծանօթներ Ս. Աստուածածին հայկական եկեղեցիին բակէն գիշեր ատեն հանած ու տարած են շիրմաքարերը, զանոնք վրացականներով փոխարինելով: Եկեղեցին ԺԸ. դարէն է. հոն տակաւին պահպանուած են Յովնաթանեաններու գերդաստանները: Վիրահայոց թեմի առաջնորդ Վազգէն Եպիսկ. Միրզախանեան վախ յայտնած է որ շիրմաքարերէն ետք կարգը եկեղեցիին կու գայ: Այդ վախով եւ ընդհանրապէս Վրաստանի հայկական եկեղեցիներուն ճակատագրին մտահոգութեամբ առաջնորդ եպիսկոպոսը կը պատրաստուի դիմել նախագահ Սահակաշվիլիին:

***

ԼՂՀ

ԶՈՅԳ 1600 ԱՄԵԱԿ

Արցախը կը պատրաստուի Յունիս 2–5 նշելու զոյգ 1600ամեակներ. Գիրերու գիւտին եւ Ամարասի դպրոցին հիմնադրութեան: Կը հրատարակուի "Արցախի դպրոցը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը" հատորը: Զոյգ դարադարձերուն նուիրուած յուշաքանդակ մը կը զետեղուի Արցախի համալսարանին մէջ: Կը կազմակերպուին կրթութեան ու մշակոյթի յայտնի դէմքերու հետ հանդիպումներ, միջազգային գիտաժողով, տօնական համերգ, այցեր դէպի Ամարաս, Գանձասար, Դադի վանք:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԱՐՔՈԶԻ ՏԸՊՐԷ ԲՈՒՌՆ ԲԱՆԱՎԷՃ

Երեքշաբթի, Փետրուար 8ի առաւօտուն, շատ բուռն բանավէճ մը ծագած է Ազգ. Ժողովի Գոլպէր սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Իւ. ԷՄ. Փէ.ի Բիւրոյին դռնփակ նիստը: Բանավէճի նիւթն էր Տըպրէի գլխաւորած պատուիրակութեան Թուրքիա կատարած այցելութիւնը: Հարցը սա էր.– "Ի՞նչ գործ ունէիք Թուրքիա, ինչո՞ւ գացիք": Վէճին ծագում տուողը եղած էր Ազգ. Ժողովի խմբակցութեան նախագահը՝ Պերնար Աքուայէ, որ ուզած էր փաստել թէ չէ փոխուած, մինչ բացայայտ էր որ նախկին ընդդիմութիւնը չունէր այլեւս եւ "առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն" տարբերակէն սկսած էր համակերպիլ անդամակցութեան սկզբունքի մը: Սարքոզիի բարեկամները կը միջամտէին շեշտելու համար թէ շատ դէշ տպաւորուած են այդ ճամբորդութենէն (Ֆր. տը Փանաֆիէօ, Քրիսթիան Էսթրոզի, Ժագ Ռեմիյէ, Փիէր Մեհեներրի, Հերվէ տը Շարէթ) զոր անպատեհ կը գտնեն, քանի Թուրքիոյ հարցը կրկին կու գայ հանրաքուէին վիճարկումին մէջ: Կը մեղադրեն Տըպրէն որ դէմ գործած է նաեւ Շիրաքի, որ կ'ուզէ անջատել Սահմանադրութեան հանրաքուէն և Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը: Տըպրէ, այլեւս չի կրնար զսպել իր բարկութիւնը եւ կը պատասխանէ.– "Ինչ որ անպատեհ է, ոմանց պզտիկ նախադասութիւններն են, անոնց որոնք երկու տարի է դէմ կը գործեն Հանրապետութեան Նախագահին եւ կառավարութեան": Սարքոզի կը փորձէ երկու խօսք տեղաւորել, բայց Տըպրէ չի կրնար ինքզինք զսպել եւ կը բացագանչէ "Կարելի չէ խօսքս կտրել: Կը խօսիս երբ վերջացնեմ": Բայց Սարքոզի կը յաջողի խօսիլ և դիտել տալ.– "Կարելի չէ օրէ օր ընդլայնուող Եւրոպա մը ունենալ": Հոս ալ Տըպրէ պատասխան ունի.– "Թող անդրադառնայիր, երբ Սպանիա եւ Փորթուկալ մտան": Սարքոզի կոչ կ'ընէ հանդարտութեան, Աքուայէ կ'առարկէ. "Մեր մէջ պիտի չկռուինք":

Կը թուի որ Տըպրէի վրայ յարձակումը նախատեսուած էր եւ պատրաստուած: Երբ Թուրքիա էր, Տըպրէ չէր խնայած Սարքոզիի, հակադրեցութիւնը անխուսափելի էր: Ի վերջոյ, Տըպրէ կը ձգէ կ'երթայ ճշդելէ ետք որ արդարացումի պէտք չունի, եթէ Թուրքիոյ նկատմամբ կարծիքը փոխուած է:

Տըպրէ հեռաձայնով կը խօսի Շիրաքի հետ եւ երկուքը կը համաձայնին որ հաղորդագրութիւն մը հրապարակուի Էլիզէի կողմէ, ուր Ժ. Շիրաք կը հաստատէ որ "ճամբորդութիւնը օգտակար եղած է Ֆրանսայի պատկերին եւ շահերուն" ու կը դիմէ Տըպրէի, որպէսզի շնորհակալութիւն յայտնէ խումբերու չորս նախագահներուն, որոնք իրեն ընկերացան եւ կը փոխանցէ իր երախտագիտութիւնը:

Սարքոզիի բարեկամները իրար չեն անցնիր: Պարզապէս կը շեշտեն. – "Բան մը չկայ: Միայն Տըպրէի մենախօսութիւն մը":

***

Ֆիկարոյի մէջ (Փետր. 9) Վալ տ'Ուազի Իւ. ԷՄ. Փէ. երեսփոխան եւ անդամ Ազգ. Ժողովի Արտաքին յանձնախումբին Աքսէլ Փոնիաթովսքի յօդուած մը ստորագրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ: Հոն կը շեշտէ, իր կարգին, այն բոլոր պատճառաբանութիւնները որոնց վրայ կը հիմնէ իր բացասական դիրքը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Եւրոպական միութեան, չափանիշներու իւրացումին որպէս ապացոյց, Թուրքիոյ վարչապետարանի Մարդկային իրաւունքներու բաժնին մէջ խորհրդակցական մարմին մը ստեղծուած էր, փոքրամասնութիւններու եւ ընկերային հարցերու մասին յանձնարարութիւններու տեղեկագիր մը պատրաստելու համար: Մարմարա (Փետր. 10) կը տեղեկացնէ որ հազիւ այդ տեղեկագիրը հրապարակուած, վերջ տրուած է մարմնին գործունէութեան, քանի որ յանձնարարութիւնները բուռն հակազդեցութիւն ստեղծած էին յատկապէս ազգայնամոլ շրջանակներու մէջ:

Ստեղծուած մարմնին գլխաւոր անունները էին փրոֆ. Գապօղլու եւ փրոֆ. Պ. Օրան: Անոնք պնդած էին թէ Թուրքիա փոքրամասնութեան գաղափարականի նոր տարազ մը պարտաւոր էր ընդունելու եւ կ'ըսէին թէ պէտք է վերջ տալ "Թուրք քաղաքացի" որակումին ու զայն փոխարինել "Թուրքիացի"ով: Այս առաջարկը այնքան բուռն յարձակումներու թիրախ եղաւ որ հեղինակները նոյնիսկ դատական հետապնդումի ենթակայ եղան: Վարչապետարանն ալ պնդեց թէ կառավարութիւնը նման տեղեկագիր չէ պահանջած, ինչ որ կը նշանակէր թէ իշխանութիւնը չէր ստանձներ իր պատասխանատուութիւնը:

Իրենց պաշտօնին վերջ տրուելէն անմիջապէս ետք փրոֆ. Գապօղլու մամուլի ասուլիսի մը յայտնած է թէ նպատակ ունին միջազգային ատեաններու առջեւ դատի դիմելու կառավարութեան դէմ, իրենց կանխահաս պաշտօնանկութեան համար, քանի որ կազմուած մարմնին պաշտօնավարութիւնը կ'աւարտէր գալ տարի:

Գապօղլու ըսած է նաեւ. "Որոշումներ տուինք՝ հակազդեցին, առաջարկներ ըրինք՝ բարկացան, տեղեկագիր գրի առինք՝ օրէնսդիր մարմիններ հայհոյեցին մեզի, դատական մարմիններու կողմէ հարցաքննուեցանք, գործադիր մարմիններու կողմէ ալ պաշտօնանկ հռչակուեցանք: Ուստի մենք վռնտուեցանք ոչ թէ անոր համար որ մեր պարտականութիւնը անտեսած ենք, այլ անոր համար որ մեր պարտականութիւնը կատարած ենք: Մենք որ պաշտօնի կոչուած էինք ուրիշներու մարդկային իրաւունքները պաշտպանելու համար, հիմա կը ստիպուինք պաշտպանել մեր մարդկային իրաւունքները":

ԳՐԱՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՅԵՏՔԱՅԼԸ

Գերմանիոյ Պրանտէնպուրկ նահանգին կրթական իշխանութիւնները Թրքական ճնշումներու տեղի տալով պատմութեան դասագիրքերէն վերցուցած էին Հայոց Ցեղասպանութեան նիւթը: Ատիկա բուռն հակազդեցութիւններու պատճառ եղած էր թէ՛ գերմանական շրջանակներէ, թէ՛ հայկական: Անոնց արդիւնքը այն եղած է որ նահանգին վարչապետը Փետր. 8ին հանդիպում մը ունենալէ ետք Հայաստանի դեսպան Կարինէ Ղազինեանի հետ ալ, յայտնած է թէ գերմանական մամուլին մէջ սխալ մեկնաբանութիւն տեղ գտած էր եւ թէ Հայերու Ցեղասպանութեան նիւթը վերամշակուած ձեւով եւ միւս ցեղասպանութիւններու կարգին տեղ կը գտնէ 2005 – 06 տարեշրջանի դասագիրքերուն մէջ:

Վարչապետը հանդիպում ունեցած է նաեւ Գերմանիոյ առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդի ներկայացուցիչներուն հետ:

ԲԱՑԻԿՆԵՐՈՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԱԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք, Յունուարի ընթացքին բացիկներու շատ հետաքրքրական ցուցահանդէս մը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ. աննախընթաց թիւով այցելու ունեցաւ ան ու շատ կարճ ժամանակի մէջ սպառեցաւ նոյն առիթով հրատարակուած ալպոմն ալ:

Ցուցահանդէսը կազմուած էր 1895-1919 շրջանէն մնացած հայկական տեսարաններով, գրութիւններով, կնիքներով 400 բացիկներէ: Իսկ ալպոմը խմբած էր անոնցմէ 700 հատ: Ցուցահանդէսը ունէր «Սիրելի եղբայրս» խորագիրը, մեկնելով՝ վստահաբար, այդ քարտերուն գրութիւններուն մէջ ամէնէն յաճախակի գործածուած կոչականէն:

Այսօր փակուած է ցուցահանդէսը, բայց արձագանգները կը շարունակեն տեղ գտնել պոլսահայ մամուլին, նաեւ շատ լայն չափով Թրքական թերթերու մէջ: Կը շեշտուի յատկապէս այդ լուռ վկաներուն պատմածը որ պատմութեան անհետ կորսուած, կամ կորսուելու մօտ մէկ հատուածն է ամբողջ ժողովուրդի մը. արեւմտահայութեան: Ու հետաքրքրական է կարդալ յատկապէս Թուրք լրագրողներու, մտաւորականներու գրութիւնները որոնց մէջ յաճախ լայն տեղ գրաւած է այդ հատուածին անդրադարձը: Անոնք կը գրեն կորուստներու իրենց յայտնաբերումին մասին որուն առիթ եղած են բացիկները: Այնքան խօսուն է անոնց պատմածը. հոս վանք մը կար, վանական համալիր մը որ Ս. Կարապետ կը կոչուէր, կամ Արմաշու վանք: Անդին՝ այս մէկ եկեղեցին էր. մեծ, փառաւոր, կամ փոքր մատուռ: Հայկական անուններով գիւղեր, գաւառակներ, բնակավայրեր կային որոնց տեղացիները բարեւ կը գրէին, խրատ կու տային, դեղ-դարման կը թելադրէին իրենց հեռաւոր հարազատներուն, բարեկամներուն: «Հեռաւոր»ն ալ կայսրութեան մէկ ուրիշ անկիւնն էր, իրենցինին նման հայաբնակ, հայանուն:

Ցուցահանդէսին բացումին, գտած ընդունելութեան, արթնցուցած հետաքրքրութեան լուրերուն մէջ լսուեցաւ, գրուեցաւ թէ ցուցադրուած բացիկները առնուած էին Օրլանտօ Գարլօ Գալումէնօ անուն երիտասարդի մը հաւաքածոյէն: Այդ անունը իտալացի մը կը զետեղէր արդարօրէն ձեռնարկին ետին, առով ալ որոշ հետաքրքրութիւն արթնցնելով. ո՞ւրկէ ուր իտալացի երիտասարդ մը այդքան հոգածութեամբ առարկայ ըրած էր Արեւմտահայաստանի այդ իւրօրինակ թողօնը:

Պոլսոյ «Ակօս»ին (Յունուար 28) մէջ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը առաջին տողերէն հոգածութեան գաղտնիքը կը լուսաբանուի. Օ. Գ. Գալումէնօ ներկայացնելով իր անձը կ'ըսէ. «Հօր կողմէ իտալացի եմ. պապերս Եգէականի Թինոս կղզիէն Պոլիս գաղթած են: Իսկ մայրս Տրապիզոնի յայտնի դերդաստաններէն Ծըլկեաններու թոռնուհին է»: Իր ընտանիքին մէկ մասը առեւտուրով զբաղած է, միւսը կուսակալութեան օգնականի նման պետական պաշտօններ վարած: Ատոր շնորհիւ, թէեւ դժուարութեամբ, կրցեր են դարասկիզբին Անատոլուի մէջ պայթած խառնիճաղանճէն Պոլիս ապաստանիլ: Կ'ափսոսայ որ «այդ օրերու ականատես» մեծ մօրը հետ տարիքի շատ մեծ տարբերութեան պատճառով չէ կրցած կուշտ ու կուռ մտիկ ընել անոր պատմածները:

Օրլանտօ յետոյ կը պատմէ որ առաջին բացիկը գնած է 17 տարեկանին: Վրան հայերէն գրութեամբ Սուլթան Ահմէտի հրապարակին մէկ քարտն էր ան: Մօրը կարդացուցած է գրութիւնը ու յայտնուած որ Պալեան դերդաստանէն մէկուն կը պատկանի ան, կը բացատրէ դերի մը գործածութիւնը: Այդ հոգածութիւնը զբաղեցուցած է զինք, ու անկէ ետք ամէն անգամ հայերէն արձանագրութեամբ բան մը գտնելուն, բերած է մօրը կարդացուցած:

Մշակոյթի ու արուեստի նկատմամբ սէրը, կ'ըսէ թէ առած է մեծ հօրմէն ու հօրմէն: Առաջինը ունեցած է գիրքերու հարուստ հաւաքածոյ մը, իսկ հայրը սիրող մը եղած է հնութիւններու: Հայկական մշակոյթը իրեն փոխանցուած է մօրմէն:

Բացիկներու իր հաւաքածոյին գլխաւոր թեման Անատոլուն է. 1895-1919 շրջանը: Ունի չորս հազար բացիկ: Հայկականներուն քով կան նաեւ յունականներ ու այլ փոքրամասնութիւններու պատկանողներ:

Նման թիւի հասած ըլլալուն պատճառը երիտասարդ տարիքին սկիզբն է, ապա համացանցին բարիքը: Նախապէս նման հաւաքածոյի ձեռնարկողը սահմանափակ շրջանի մը մէջ մնալու դատապարտուած էր. այսօր համացանցը ամբողջ աշխարհը մատչելի տարածքի կը վերածէ: Պոլիս նստած, կարելի է Հարաւային Ափրիկէէն, Սինկափուրէն, Արժանթինէն, Վենեզուէլայէն բացիկներ ունենալ:

Օ. Գալումէնօ գործի կամ այլ առիթներով յաճախ ճամբորդող մէկն է. կը մասնակցի աճուրդներու, նաեւ Յունաստանի մէջ: Կ'ըսէ թէ դժուար է Անատոլուի բացիկներ ձեռք ձգել: Արդէն մինչեւ 15 տարի առաջ ոչ ոք անոնց արժէք կու տար: Մինչ Պոլսոյ վերաբերեալ բացիկ մը մինչեւ 400-500 տոլարի կը վաճառուէր, 4-5 տոլարի կարելի կ'ըլլար անատոլեան մը գնել: Օրինակներ տալով կ'ըսէ թէ Թոքատի ծանօթ հինգ բացիկներէն երկուքը ինք ունի, երկուքը արտասահմանի մէջ են, հինգերորդը անյայտ է: Պաֆրայի հայկական եկեղեցին ցոյց տուողէն միակ օրինակ մը մնացած է. Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքինը երկու տեղ տեսած, երկուքն ալ գնած է:

Այսօր Թուրքիոյ մէջ ամէնէն բարձր գինով ծախուածները հայկական թեմաներով բացիկներն են. մանաւանդ երբ անոնց հրատարակիչն ալ Հայ մը եղած է: Արդէն համաշխարհային շուկային վրայ, նաեւ Թուրքիոյ մէջ, հայկականները որոշակի փնտռուած ապրանք են:

Անատոլուի մէջ հրատարակիչները մեծ համեմատութեամբ Հայեր եղած են: Օրլանտօ ունի երկրորդ հաւաքածոյ մըն ալ որ կազմուած է Անատոլուի հայ լուսանկարիչներուն գործերով: Անոնց համեմատութիւնը այնքան մեծ է, նոյնիսկ որոշ շրջաններու մէջ միայն հայ լուսանկարիչ գտնուելու աստիճան, որ լուսանկարչութիւնը կը հաւասարեցնէ հայութեան:

Գոնիայի բացիկներուն 95%ը կը պատկանի Սոլաքեանի: Անգարայինները տըպուած են միայն Մուղամեան եղբայրներու տպարանին մէջ: Սամսոնի շրջակայքը կայ Սիմէոն Զիյունմօղլուն, Կիրասոնի մէջ Թովմաս Գարագաշեանը: Մահմետական միակ հրատարակիչը որ կայ, Սեւ ծովեան շրջանին մէջ Օսման Նուրին է: Միւսները բոլորն ալ հայ են ու յոյն: Տրապիզոնի մէջ յայտնի անուն է Զոլաքեանը, թէ՛ որպէս հրատարակիչ, թէ՛ որպէս լուսանկարիչ:

Բացիկներուն մասնաւոր շատ հետաքրքրական մէկ կէտն ալ մինչեւ հասցէն, ամէն բան հայերէն գրուածներուն օսմանեան օրով յաջողութեամբ տեղ հասնելու երեւոյթն է: Նոյնն է պարագան յունարէն, ֆրանսերէն գրուածներուն: Օրլանտօ կը հետեւցնէ թէ ժամանակի ցրուիչները շատ մը լեզուներ կը հասկնային, կը խօսէին, ինչ որ բազմամշակոյթ հաճելի միջավայրի մը ցուցանիշն էր: Կան բացիկներ ալ ուր երեք, չորս լեզուով ցուցանակներ նկարուած են. պարզ ճաշարանի մը ցուցանակը անգամ գրուած է հայերէն, յունարէն, ֆրանսերէն եւ օսմաներէն:

Զրոյցի մէջ գլուխ մըն ալ գրաւած է քարտերուն խնամքին նիւթը: Յետոյ զրուցավարը Մայտա Սարիս հարց կու տայ թէ Օրլանտօ ի՞նչ պայմաններով կ'արտօնէ քարտերուն գործածութիւնը: Պատասխանը քիչ մը զարմանք պատճառող է: «Սիրով կու տանք գործածութեան. միակ պայմանը նշումն է անոնց աղբիւրին: Պէտք է անպայման յայտնուի թէ քարտերը կը պատկանին Օրլանտօ Գարլօ Գալումէնոյի հաւաքածոյին» կ'ըսէ երիտասարդը: Ամերիկացի փրոֆ. մը մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ Զոնկուլտաքի մասին հատոր մը. հոն գործածուած բոլոր նկարները իր հաւաքածոյէն են: Իրեն կը դիմեն նաեւ Թուրքիայէն շատ պրպտողներ, պատմաբաններ. ինք փոխարժէք չի պահանջեր. Նպատակը այն է որ մարդիկ անցեալը ճանչնան: Մանաւանդ որ Անատոլուի հայկական մշակոյթը ոչնչացած է: Քարտերով պահպանուածը այլեւս գոյութիւն չունի: Օրինակ, Սեբաստիան այդ շրջանի Փարիզը կը նկատուի եղեր: «Հարկ է կորսուած բոլոր գոյները յիշեցնել մարդոց» կ'ըսէ Օրլանտօ:

Հետաքրքրական ըլլալու հետ թախիծ պատճառող եւ ուրախացնող է նշմարել թէ Թուրք իրականութեան մէջ անդարձ կորսուած բաներ - յուշեր, համեր, բոյրեր, ձայներ, դէմքեր, արժէքներ - լոյս աշխարհ կու գան անմիջապէս որ յարմար առիթ մը ստեղծուի: Կու գան յիշեցնելու, սորվեցնելու, «հոս էինք» ըսելու դժուար, այլ յարգելի առաքելութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՇԽԱՐՀԸ ՏԵՂԸ ԿԵՑԱ՞Ծ Է ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ

Մեր մեծերը նախապէս մեզի կ'ըսէին.

– Գիշերը ծանր մի՛ ուտէք: Անկողին մտնելէ առաջ ձեր ստամոքսը թեթեւ պահեցէք: Շատ ջուր մի՛ խմէք:

Մեր մեծերը, եթէ այսօր դարձեալ պիտի խրատէին մեզ, պէտք է ըսէին.

– Գիշերը հեռատեսիլ մի՛ դիտէք, մանաւանդ պառկելէ առաջ շարժանկարի մը, կամ օրուան լուրերուն մի՛ հետեւիք:

Անգործադրելի խրատական մըն է այս, բայց ես պիտի ըսեմ որ շատ իմաստուն խրատական մըն է: Ի՞նչ է որ ամէն գիշեր անկողին մտնելէ առաջ կը դիտենք երկար ժամեր: Անպայման տխուր ու չարաշուք լուրեր, վայրագ տեսարաններ, կործանարար դէպքեր, կռիւներ ու պատերազմներ, քարուքանդ եղած քաղաքներ, երկրաշարժներ ու երկրաշարժի սպառնալիքներ, եւ դեռ ո՜վ գիտէ ինչեր, որոնք գիշերը երբ պիտի պատրաստուինք անկողին մտնել, ձեզ պիտի մղեն հարց տալու.

– Առաւօտուն ողջ պիտի արթննա՞մ արդեօք:

Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր ես այս հարցումն է որ կ'ուղղեմ, երբ կէս գիշերին անկողնիս քովի լապտերը կը մարեմ ու աչքերս կը գոցեմ քնանալու համար: Աստուած իմ, ի՜նչպիսի աշխարհի մը մէջ ապրիլ սկսանք եւ կեանքը ի՜նչպէս լեցուն է վտանգներով ու սպառնալիքներով: Իսկապէս, առաւօտուն ողջ պիտի արթննա՞մ արդեօք, առաւօտուն ամէն ինչ այնպէս պիտի ըլլա՞յ, ինչպէս կը թողում հիմա:

Երբ կը քնանաք այս հարցումով, ի՜նչ երջանկութիւն է առաւօտուն աչքերը բանալ եւ տեսնել թէ իսկապէս ամէն ինչ այնպէս է ինչպէս թողուցինք գիշերը: Ամէն ինչ այնպէս է ինչպէս թողուցինք, բացի այն երջանիկ իրերայաջորդութենէն, ըստ որու մութը գացեր է եւ առաւօտեան լոյսը ծագեր է: "Փառք Աստուծոյ" մը չէ՞ք ըսեր ձեր միտքէն: Ահաւասիկ կեանքը կը շարունակուի երէկ գիշեր թողուած կէտէն, կարծես ամբողջ երկրագունդը մէկ ակնթարթի մէջ կրկին ստեղծուեցաւ երբ բացիք ձեր աչքերը եւ նայեցաք ձեր շուրջ: Արեւը կրկին ծագեցաւ իրեն հետ բերելով օրուան բոլոր բարի խոստումներն ու լաւ տրամադրութիւնները: Այո՛, փառք Աստուծոյ իսկապէս: Գիշերուան մութ ժամերը ուրիշ ոչինչ բերին եթէ ոչ հանգիստ ու անդորրութիւն, եթէ ոչ կազդոյր եւ ապրելու կամք: Նաեւ թարմութիւն ու կենսունակութիւն:

Երկու տասնամեակ առաջ, երբ գիշերը անկողին կը մտնէի, յաճախ կը մտածէի այն մարդոց մասին, որոնք գիշերային պարտականութիւն կը կատարեն: Ասիկա միջոց մը սովորութիւն դարձած էր ինծի համար: Կը մտածէի այն մարդոց մասին, որոնք կը գործէին որպէս գիշերապահ, ոստիկան, հերթապահ բժիշկ, հիւանդապահուհի, գիշերային խանութի վաճառորդ, հերթապահ դեղագործ, սահմանապահ զինուոր, շոգեկառքի կամ սաւառնակի վարորդ, նաւապետ, գիշերային ժամերու տոմսակավաճառ, եւայլն: Անոնց մասին կը մտածէի ու սրտիս մէջ թէ՛ կարեկցութիւն, թէ երախտագիտութիւն կը զգայի անոնց նկատմամբ: Մենք կը քնանայինք, բայց անոնք կ'աշխատէին: Եւ առաւօտուն թերեւս բան մը պակաս պիտի գտնէինք եթէ անոնք ամբողջ գիշերը մնացած չըլլային իրենց աշխատանքին մէջ: Անոնք ամբողջ գիշեր մը կ'աշխատէին քունի դէմ մաքառելով, նաեւ երբեմն մտածելով մեզի նման այն երջանիկ մարդոց մասին որոնք այդ պահուն հանգիստ կը քնանային իրենց անկողիններուն մէջ:

Հիմա կարծես մոռցած եմ զանոնք եւ գիշերը քնանալէ առաջ սկսած եմ պահ մը մտածել այն չար մարդոց եւ Մայր Բնութեան այն չար պատահարներուն մասին, որոնք գիշերուան ժամերուն ալ կը գործեն ու բաներ մը կը դարբնեն մեր երջանկութիւններուն դէմ: Անոնք ալ կը գործեն ինչպէս կը գործէին այն բոլոր կամ պարտաճանաչ, կամ անձնազոհ մարդիկը որոնք գիշերային աշխատաւորներ են, միայն թէ այս երկրորդները կը գործեն բան մը խանգարելու, բան մը կործանելու ու քանդելու նպատակով: Անոնք ալ թերեւս յաճախ կը մտածեն մեզի նման իրենց անկողիններուն մէջ հանգիստ քնացող երջանիկ մարդոց մասին, բայց ատիկա թիրախ փնտռելու, զոհ մը փնտռելու մտածում մըն է: Եւ աւաղ, անոնք անպայման պիտի գտնեն, կամ պիտի ընտրեն իրենց թիրախը, իրենց զոհը, ու մութին մէջ պիտի մարեն հոս կամ հոն, լոյս մը պիտի մարեն անդին կամ ասդին եւ այս աշխարհի վրայ կարգ մը մարդիկ, երբ առաւօտուն պիտի արթննան, պիտի տեսնեն որ իրենց աշխարհը այնպէս չէ ինչպէս թողած էին մէկ գիշեր առաջ:

Մեր նախնիները մեզմէ շա՞տ աւելի երջանիկ էին արդեօք, երբ գիշերները անկողին կը մտնէին առանց գաղափար մը ունենալու թէ վերջին քանի մը ժամերու ընթացքին աշխարհի վրայ ինչ դժբախտութիւններ պատահեցան: Մեր նախնիները պահանջքը կը զգայի՞ն արդեօք ուրախանալու, առաւօտուն մտածելով որ աշխարհը իր տեղը կեցած է նոյնութեամբ:

Բայց անոնց օրէն ասդին աշխարհը իր տեղը կեցա՞ծ է նոյնութեամբ, կամ ասիկա ա՞յն աշխարհն է իրապէս, ուր ապրեցան մեր նախնիները: Մենք տարբեր աշխարհի մը մէջ չէ՞ որ աշխարհ եկանք մեր ծննդեան օրը:

Բ. Հ.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌԱՄՊՐԱՆԹԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՉՔԸ

ԴԱՍԱԿԱՆ ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՊԵՏԸ ՇԻԼ ԷՐ, Կ'ԸՍԷ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ: ԹԷԵՒ ԱՆԻԿԱ ՉԻ ՄԻՏԻՐ ՆՍԵՄԱՑՆԵԼՈՒ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉԻՆ ՀԱՆՃԱՐԸ, ՍԱԿԱՅՆ ԿԸ ՓՈՐՓՐԷ ԱՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ: "ԹՀԸ ՊՈՍԹԸՆ ԿԼՈԲ" ԿԸ ԳՐԷ. –

Տեսողական անբնական վիճակ մը հաւանաբար պատճառ դարձած է, որ Ռամպրանթ ունենայ արտասովոր աչք մը, ինչպէս կ'ըսեն Հարվըրտ համալսարանէն երկու ուսումնասիրողներ: Անոնց տեսութիւնը կը յիշեցնէ, թէ մարդկային թերութիւնները կարելի է առաջնորդել դէպի մեծութիւն, եւ թէ՝ գիտութիւնը կրնայ խնդրայարոյց հայեցակէտով դիտել արուեստը:

Հարվըրտի Բժշկագիտութեան Հիմնարկէն երկու ջղակենսաբաններ՝ Մարկարէթ Ս. Լիվինկսթըն եւ Պեւիլ Ռ. Քոնուէյ, "Թհը Նիւ Ինկլընտ Ճըռնըլ աֆ Մետըսին" թերթին մէջ կը վերլուծեն Ռամպրանթի 36 ինքնանկարները: Անոնք յայտնաբերած են, թէ 35 ինքնանկարներու մէջ գեղանկարչութեան վարպետին աչքերը քիչ մը տարբեր ուղղութիւններով կը դիտեն. աջ աչքը շիտակ առջեւ կը նայի, մինչ ձախը քիչ մը շեղած է դէպի մէկ կողմ:

Եթէ Ռամպրանթ տառապած է "տարածական շլութենէ" (սթերէօպլայնտնէս), եթէ ան ուղիղ հասկացողութեամբ ունէր սխալ ծիրով աչք մը, ապա այս պատճառով ան պիտի չկարենար իրերը տես-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳԱՄԻՇԼԻԻ (Սուրիա) մշակոյթի տան մէջ, տեղի ունեցած է պարահանդէս երեկոյթ մը Դեկտ. 5ին, ուր ներկայացուած մը կու տար «Վանայ» պարախումբը: Հանդիսութիւնը կը հովանաւորէր առաջնորդական փոխանորդ Ճէզիրէի հայոց Մասիս վրդ. Զօպուեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Ցամրիկ Պօզօյեան եւ ներկայացուցած Համազգայինի առաքելութիւնը: Խօսքն ուղղելով ծնողներուն շեշտած է որ Գամիշլիի պատմութեան մէջ փառահեղ էջ մը բացուած է այս երեկոյթով: Գործադրուած է օրուան յայտագիրը: Աւարտին կարդացուած է Սուրիոյ Շրջ. Վարչութեան գնահատագիրը որ կը շնորհաւորէր Ա. Ահարոնեան մասնաճիւղի վարչութիւնը որ բծախնդրօրէն նախաձեռնած էր պարախումբի կազմութեան: Բեմ հրաւիրուած է նաեւ Մասիս Վրդ. Զօպուեան, որ իր կարգին շնորհաւորած է Համազգայինի պարախումբին նախաձեռնութիւնը, որ պիտի քաղցրացնէ զաւակներուն առօրեան եւ իմաստաւորէ անոնց կեանքը ու անոնք վառ պիտի պահեն հայ մշակոյթի ջահը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Յունուար 23ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 114 տարեդարձը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Արմէն Ապտալեան: Ապա, խօսք առած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան քարտուղար Հրայր Կարապետեան, որ նշած է թէ Դաշնակցութեան օրը, ամէն տարի հաշուետուութեան օր է կազմակերպութեան համար: Հ.Յ.Դ. մեծ ու նուիրեալ աշխատանք տարած է Սփիւռքի մէջ հայութեան պահպանման համար: Բանախօսը ըսած է նաեւ որ Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի յաղթանակներէն ետք, հայ ժողովուրդը իր մեծագոյն յաղթանակը տարած է Շուշիի ազատագրումով, ինչ որ արդիւնք էր համախմբուած աշխատանքի: Հ. Կարապետեան յայտնած է որ Հ.Յ.Դ. Հայաստանի խորհրդարանական միակ կուսակցութիւնն է որ ունի համազգային կառոյց եւ իր մօտեցումներն ու դիրքորոշումները ճշդելու առեն չի կրնար այս իրողութիւնը նկատի չառնել: Այդ իսկ պատճառաւ, ըլլալով հանդերձ իշխանութեան մէջ, Իրաքի հարցին շուրջ, հաշուի առնելով հայկական համայնքներու շահերը, Հ.Յ.Դ. ի տարբերութիւն իշխող կուսակցութիւններուն դէմ քուէարկեց այդ որոշումին: Ապա, խօսք առած է Լիբանանի Հ.Յ.Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի կողմէ Շահան Գանտահարեան, որ անդրադարձած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան, Հայ - Արաբական յարաբերութեանց, Թուրքիոյ եւ ցեղասպանութեան 90 ամեակին: Հանդիսութիւնը փակուած է «Քայլերգ Մարտական»ի խմբական երգեցողութեամբ:

ՊՈԼՍՈՅ աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 23ին տօնուած են «Գողթան» Դպրաց Դասու 285րդ եւ երգչախումբի 80րդ կրկնակ տարեդարձները նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութիւնէն ետք, հրաւիրեալները հաւաքուած են Պէզճեան հանդիսասրահին մէջ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Սեդա Տեղիրմենճեան, որ բացումը կատարելով բեմ հրաւիրած է Գողթանի ատենապետը՝ Վահէ Օհանեան: Ճաշի ընթացքին, Պերճ Շիրահեր պատկերացուցած է երաժշտագէտ-յօրինող եւ խմբավար պարտիզակցի Գուրգէն Ալէմշահը եւ իր խօսքը վերջացուցած է ըսելով "Ալէմշահի մահով հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր երաժշտագէտ երիտասարդներէն մին, իսկ Պարտիզակ իր տաղանդաւոր եւ պանծալի զաւակներէն մին...: Փառք եւ պատիւ Գուրգէն Ալէմշահի, որ ազգային յարգաքի ու երախտագիտութեան արժանացաւ": Հանդիսավարը, ապա, բեմ հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնի մասնակցողները: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

***

ԳԱՎԱԼԱՅԻ (Յունաստան) Ս. Խաչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունուար 2ին, կազմակերպութեամբ Հայ Գթութեան Խաչի "Սեւան" մասնաճիւղին տեղի ունեցած է Ամանորեան տօնակատարութիւնը: Բացումը կատարած է Ջաննա Ֆէնէրճեան եւ բարի գալուստի խօսքերէն ետք, շեշտած է մայրենի լեզուի կարեւորութիւնը, որովհետեւ, ըսած է, երբ լեզուն մեռնի, ազգը կը մեռնի: Իրմէ ետք խօսք առած է ուսուցչուհի Լաուրա Ալթունեան, հուսկ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտներուն կողմէ:

ԷՍԱՅԵԱՆԻ «ԲԱԺԱԿԻ ՕՐ»Ը

Յունուար 30, Կիրակի օրը, անգամ մը եւս առիթը կու տար Էսաեանի փարիզահայ սաներուն, քոյր վարժարաններու ներկայացուցիչներուն, նաեւ համակիրներէ բաղկացած կոկիկ բազմութեան մը համախմբումին, Փարիզի արուարձաններէն մէկուն ճաշասրահին մէջ: Այս տարուան հաւաքոյթը կը զուգադիպէր Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 110-ամեակին, ինչպէս նաեւ Գիրերու Գիւտի 1600ամեակին, առանց զանց առնելու Եղեռնի 90ամեակի ոգեկոչումը: Իր բարի գալուստի խօսքին մէջ Սանուց միութեան ատենապետուհի տիկին Մ. Շէրիք շեշտը դրաւ կրթական օճախին բերած ծառայութեան՝ հայեցի դաստիարակութեան մէջ: Ան յիշեցուց որ յառաջիկայ Ապրիլ 10ին, Կիրակի օր, տեղի կ'ունենայ Մայր Տաճարի "Ֆրէնկեան" սրահին մէջ իրենց միութեան կազմակերպած միջվարժարանային Ե. մրցոյթը, նիւթ ունենալով "Հայոց պատմութիւնը եւ մշակոյթը": Ապա կարդաց Էսաեանի տնօրէնուհի տիկ. Ս. Նշանեանի Պոլսէն հաղորդած ուղերձը. ըստ տրուած տեղեկութեանց այս տարի Էսաեան՝ նախակրթութեան մէջ 181 իսկ լիսէի բաժնին մէջ 119 (ընդամէնը 300) աշակերտներ ունեցած է: 2004 տարեշրջանի լիսէի բաժնի ընթացաւարտները համալսարանի մուտքի քննութեանց կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրելով, "ազգային վարժարաններու միջեւ յաւագոյնը" հանդիսացած է: Փոխն ի փոխ խօսք տրուեցաւ քոյր վարժարաններու ներկայացուցիչներուն:

Գիրերու գիւտի 1600ամեակին եւ Եղեռնի 90ամեակին կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ Եղեռնի զոհ բանաստեղծներ Դ. Վարուժանէ եւ Ռ. Սեւակէ քերթուածներ ներկայացուեցան ըմթերցումի եւ արտասանութեան ձեւով: Հայաշունչ երգերով համեմուած ցերեկոյթի ընթացքին միութեան վարչութեան ժրաջան անդամուհիներուն կողմէ պատրաստուած անակալ ծրարները վիճակահանութեան դրուեցան, յաւելեալ հասոյթ մը ապահովելու նպատակաւ:

Յիշեցնենք որ ցերեկոյթին հասոյթը կը յատկացուի Երեւանի կոյրերու թիւ 14 վարժարանին:

Էսաեանի աւանդական ընտանեկան ջերմ մթնոլորտը այս տարի եւս տիրող չունչն էր ամբողջ ցերեկոյթի ընթացքին:

Ներկաները մեծ գոհունակութեամբ բաժնուեցան կրկին համախմբուելու ակընկալութեամբ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

նել երեք ուղղութեամբ: Ան աւելի հարթ պիտի տեսնէր իրերը, այնպէս՝ ինչպէս անոնք պատկերուած են իր պաստառներուն մէջ, եւ յատուկ հակում պիտի ունենար լոյսի ու շուքի խաղերու:

Ուսումնասիրութեան հեղինակները կը նշեն, թէ գեղարուեստի ուսուցիչներ յաճախ աշակերտներուն կը թելադրեն իրենց մէկ աչքը գոցել, երբ կը դիտեն իր մը, որպէսզի անիկա հարթ տարածութեան վերածուի եւ կարելի ըլլայ զայն աւելի դիւրութեամբ վերարտադրել թուղթի վրայ:

Ռամպրանթի համար այս մէկը աւելի դիւրին եղած ըլլալու է, առանց փակելու իր աչքը: Հեղինակները կը հաւատան, թէ անոր տեսողական թեթեւ թերութիւնը, որուն ան հաւանաբար երբեք չէ գիտակցած, աւելի սովորական երեւոյթ է արուեստագէտներու եւ լուսանկարիչներու քով, քան՝ ուրիշներու:

Ասիկա չի նշանակեր, թէ մէկ տեսութեամբ կարելի է բնորոշել հանճար մը, որ ներշնչումի, ներհայեցողութեան, փորձառութեան եւ զուտ տաղանդի խորհրդանիշ է: Վստահաբար Ռամպրանթ կատարեալ տեսողութեամբ իրագործած է իր բոլոր գեղանկարները:

Լիվինկսթըն նոյն ոգիով վերլուծած էր Մոնա Լիզային ժպիտը՝ չորս տարի առաջ: Ան եզրակացուցած էր, թէ կնոջ ուրախ կամ մտախոհ երեւոյթը կը բխէր ոչ միայն Լէոնարտօ տա Վինչիի կախարդական վրձինէն, այլ նաեւ՝ հաւանաբար ակնդիրին դիտանկիւնին գիտական վերլուծումէն:

"Սայընս" թերթին ուղղուած նամակի մը մէջ Լիվինկսթըն գրած է, որ եթէ մէկը ուղղակի նայի Մոնա Լիզայի բերնին, կորութեան մընչոյլը կը տեսնէ: Սակայն, եթէ մէկը իր աչքերը կեդրոնացնէ Մոնա Լիզայի աչքերուն կամ ձեռքերուն վրայ, բերանը տեսնելով անոնց շրջապատին մէջ, ապա աւելի յստակ ժպիտ մը կ'ուրուագծուի:

Գիտական նման հետազօտութիւններ չեն պակսեցներ գլուխ-գործոցի մը արժէքը կամ արուեստագէտի մը տաղանդը, այլ կը հարստացնեն դիտողին կողմէ անոնց ըմբռնումը՝ աւելին գիտնալու պահանջը արթնցնելով անոր մէջ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

"Ազդակ"

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԻՄ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿ ՋԱՄԿԵՐՏԵՆ

(ֆրանսերէն բնագրէն թարգմանած են Հերինէ Աւետիսեան եւ Լիլիթ Կարապետեան)

Երեւան 2004

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԷՐ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ա.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1909 Սեպտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Կեցցէ՛ներու խանդավառ տարափի մը տակ երբ մեր շոգեկառքը ճամբայ ելաւ Սիրքէճիի կայարանէն ու դուք աչքերէս անհետացաք, պահ մը յուզուած մնացի վակոնիս պատուհանին առջեւ: Բայց այս երազուն դիրքս երկար չտեւեց: Ընկերներէս մին կոնակիս մէջտեղը կռուփի աղուոր հարուած մը իջեցուց կատակի համար եւ իսկոյն ետիս դարձայ, քահքահներու ընդհանուր աղմուկի մը մէջ:

Տաք հոգի քով քովի սեղմուած էինք, պատուհաներէն խօլ զուարթութիւն մը, թերեւս քիչ մը շինծու եւ բռնազբօսիկ, տիրած էր ամէնուս վրայ: Դուրսը երկաթուղիին ճամբուն երկայնքը կեցող բազմութիւնը,

– Կեցցե՛ն զինուորները, կեցցէ՛ հայրենիք, կեցցէ՛ ազատութիւն, կ'որոտար:

Որոնց մենք ալ հոմանիշ ու բարձրագոչ կեցցէներով կը պատասխանէինք:

Հետզհետէ անցանք Գում-Գաբուի, Եէնի Գաբուի, Սամաթիայի, Եէշիլ Գիւղի եւ Մաքրի Գիւղի կայարաններէն, նոյն խանդավառ ցոյցերու եւ ոգեւորութեան մէջ:

Սիրտս ուրախութենէ կը խայտար եւ ինծի այնպէս կու գար որ նոյն միջոցին, եթէ հարկ ըլլար, ես առանձինն պիտի կրնայի դիմադրել եւրոպական նիզակակցութեան մը, եթէ փորձէր մեր նուիրական հայրենիքին մէկ պատառին աչք տնկելու:

Ա՜հ, սիրելի Յովնան, գեղեցիկ ու վսեմ բան մըն է զինուորութիւնը: Զգա՛լ թէ քու հրացանիդ ու բազուկիդ ապաւինած են միլիոնաւոր մարդիկ, զգա՛լ թէ դո՛ւն ես որ սահմանագլխին վրայ անքուն կը հսկես որպէսզի հանդարտ սրտով հողագործը իր հունձքը քաղէ, վաճառականը իր առուտուրը ընէ, պաշտօնեան իր թիկնաթոռին վրայ մրափէ, ուսումնատենչ երիտասարդութիւնը դպրոցական գրասեղաններու վրայ իր ապագան պատրաստէ, բանաստեղծը երգէ, յեղափոխականը գործէ, աղուոր աղջիկները սիրաբանին եւ անմեղ մանկտին ցատկոտէ փողոցները, այո՛, մտածե՛լ որ հայրենիքը քու բազուկիդ յենած է. միթէ կարելի՞ է աւելի հոյակապ երազ մը ունենալ:

Մեր ուղեւորութիւնը, մինչեւ Էտիրնէ, կրնամ ըսել, եթերային անուրջ մը եղաւ. անընդհատ երգ, ծիծաղ, կեր ու խում: Մեր վակոնին մէջ միակ Հայն էի ես, կային նաեւ երեք Թուրք, երկու Անատոլու, մէկ Յոյն, մէկ Հրեայ, մէկ Արաբ եւ մէկ Լազ: Տեսնելու էր սակայն այն եղբայրական համերաշխութիւնը որ կը տիրէր այս բաբելոնական խառնակութեան մէջ: Կրօնքներն ու ազգութիւնները իրար խառնուած, ընդագուցուած, շաղուած ու խմորուած եւ հայրենիքի վառարանին վրայ եփուած, տեսակ մը համեղ ու բուրումնաւէտ օսմանցիական կարկանդակ ձեւացուցած էին: Եգիպտական աղամաթուզը կամ սովորական անունով պանանը կամ մօզ կերա՞ծ ես արդեօք, որմէ ամէն պատուղի համ կարելի է առնել քիչ մը բարի կամեցողութեամբ եւ շատ մըն ալ ինքնախաբէութեամբ: Մեր կազմած օսմանցիական կարկանդակն ալ եթէ կարելի ըլլար ճաշակել, պիտի տար ամէն կրօնքներու եւ ցեղերու հոտն ու համը:

Հետեւեալ առտու կանուխ հասանք Էտիրնէ եւ երբ մեր վակոններու անվերջանալի շարքը մտաւ դրօշազարդ կայարանը ու կանգ առաւ, զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչել եւ հազարաւոր կոկորդներէ «կեցցէ՛ օսմանեան բանակը» աղաղակը օդը պատռեց եւ վեր բարձրացաւ:

Ամէնքս ուրախ զուարթ վեր ցատկեցինք վակոններէն, փառաշուք տօնի մը գացող հանդիսականներու պէս:

ՍԻՄՈՆ

Բ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1909 Սեպտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Ուրախութի՜ւն, երջանկութիւն: Մե՜ղք որ դուն հոս չէիր. մինչեւ ետքը քեզ յիշեցինք ու կենացդ պարպեցինք:

Մեկնելէդ հազիւ շաբաթ մը ետքը կատարեցինք հարսնիքը, որովհետեւ արդէն իսկ ետեւէս ինկած էին զինուոր առնելու համար: Ինչ որ է, փա՜ռք Աստուծոյ, ա՛լ ժամ ազատեցայ: Հիմա մուրհ եմ:

Սիրելի եղբայրս, չես գիտեր որչա՜փ երջանիկ եմ այս ամուսնութիւնը կնքելուս եւ կարծեմ ամուսնական կեանքը, զինուորական կեանքին հետ այն երկու բեւեռներն են որոնց վրայ կը թաւալի մարդկային կեանքի գունդը, սա տարբերութեամբ որ մինչ բեւեռները սառուցեալ են, ընտանեկան բոյնն ու զինուորի վրանը ջերմութեան մէջ կ'եռուզեռան:

Ա՜հ, սիրելի Սիմոն, քու զուարթ ուղեւորութիւնդ դէպի Էտիրնէ ու իմ բերկրալի գնացքը դէպի հարսանեկան առագաստը՝ կարծեմ յար եւ նման են իրարու: Նոյն խանդավառ կեցցէները, նոյն ուրախութիւնն ու հրճուանքը, նոյն բաժակները, եւ բարեմաղթութիւնները, նոյն երգերն ու պարերը:

Այս նամակս կը գրեմ հարսնիքի գիշերն իսկ, երբ տակաւին հարսնեւորները ամբողջովին չեն մեկնած տունէն ու հարսը նոր փոխադրուած է իր անկողնը: Ասիկա զուցէ տարօրինակ թուի քեզի, բայց գիտմամբ նամակ գրելու համար այս գերագոյն րոպէն ընտրեցի, որպէսզի ցոյց տամ որ կեանքիս ամէնէն հանդիսաւոր վայրկեանին չեմ մոռցած քեզ:

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թֆէնքճեան եւ աղջիկը՝ Երանիկ, Սօսի Յակոբեան կը ծանուցանեն թէ իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի Կիրակի, Փետրուար 13ին յետ պատարագի, Իսի-լէ-Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. -

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11,
  ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Փրատօ*)
  Քարոզիչ՝
  ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
  Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Պուլվ. Օտտօ*)
  Քարոզիչ՝
  ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18
  Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Սէն-Ժերոմ*)
  Քարոզիչ՝
  ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
  ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Սէնթ Մարկրիթ*)
  Քարոզիչ՝
  ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
  Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Նիս*)
  Քարոզիչ՝
  ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 13, Բ. Կիրակի, Մեծի Պահոց:

Փրկչին Տաճար Ընծայման՝ Քառասնօր« եայ Գալստեան տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 16.30ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն *կը կատարուի եւ ծածկեալ խորանին վարագոյրը քաշելով, Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:*

Ծանօթ. – Այս տարուայ առաջին Անդաստանն է որ պիտի կատարուի: Վերջին անդաստանը կը կատարուի խաչվերացին՝ Սուրբ խաչի վերստին տօնին՝ Սեպտեմբեր 11ի երեկոյեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14, Ը. Օր Մեծի Պահոց: Տօն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Տաճարն:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին:

Պատարագի աւարտին՝ "Տէր Ողորմեա"-յէն առաջ՝ Խորանը կրկին կը վարագուրուի:

***

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. –

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 13,
  "ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ,

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 20,
  "ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
  "ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
  "ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
  "ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼ*ի ժամերգութիւն կը կատարուի:*

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère

gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas,
appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին*, ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ* ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.* –

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 11
  Ե. Օր Մեծի Պահոց
  ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
  ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
  ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
  ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
  ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
  ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
  ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

*Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեք*շաբթի *երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով.* -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	*ժամը* 8.45*ին,*
Արեւագալ՝	*ժամը* 9.45*ին,*
Պատարագ՝	*ժամը* 10.30*ին,*
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝	*ժամը* 11.45*ին:*

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալ*ի ժամերգութիւնները կը կատարուին* Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով.* –

փետրուար 13	Արտաքսման Կիրակիին
փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, *ժամը* 16*ին* Տեառնընդառաջի *Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

SALLE GAVEAU
45 rue La Boétie 75008 PARIS

RECITAL
VARDAN MAMIKONIAN
piano

Oeuvres de :
Berg : Sonate
Prokofiev : Sonate N° 2
Liszt : Sonate en Si Mineur

Avec la participation du comédien **Philippe Murgier**

Prix des places : De 12 à 37 Euros

Réservations : ☎ **0820 399 937**

ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

Soirée Conférence

**TEMOIGNAGE
d'ARSENE TCHAKARIAN**
et
de HENRI KARAYAN,
survivants du Grupe Manouchian
Samedi 12 février à 20h45
Salle de l'Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas à Chaville
— Entrée libre —

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

A TOUS NOS AMIS DONATEURS

Votre générosité a permis à la Croix Bleue des Arméniens de France d'adresser à l'UNICEF, la somme de **6 200 Euros** en faveur des sinistrés de l'Asie du Sud Est.

Merci

L'U.C.F.A.F. Paris-Ile-de-France

vous invite à son
ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE
Samedi 12 février 2005 à 16h précises
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro: République)

Ordre du jour :

— Rapport d'activités et projets pour l'année 2005
— Bilan financier
— Election du Bureau
— Divers
— Remise des cartes de membres de l'année 2005

Suivi d'un pot d'amitié

ECOLE SAINT MESROP D'ALFORTVILLE

BAL ANNUEL

SAMEDI 12 FEVRIER
à partir de 20 heures : Cocktail

dans les salons du Restaurant **«Chalet de Porte Jaune»**
Bois de Vincennes — Paris 12e

L'animation sera assurée par le chanteur

ARAM ASSATRIAN
et son Orchestre

Pour tous renseignements téléphoner :
Nathalie : 06. 23. 22. 24. 82

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէոլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 15ին "Տրնի Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի "Աստղիկ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Նատիա Սինանեանի *մահուան առթիւ Լիւսի Սիքարճեանէ 45 Եւրօ:*

Պ. Կուրտիկեանի *մահուան առթիւ "Աստղիկ" մասնաճիւղը* 100 *Եւրօ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Վալանսի դպրոցին:*

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11
VENDREDI
11 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.134 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.134

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(10 février)

Quand la Turquie redécouvre sa mémoire arménienne

Լիպերասիոնի մէջ, Ռաֆըլ Տուրան կ'անդրադառնայ փոփոխութեան կարգ մը յատկանշական երեւոյթներու Թուրքիոյ մէջ, ինչ կը վերաբերի Հայոց "անցեալին": Յօդուածին կ'ընկերանայ Կոուցի վանքին նկարը:

Յօդուածագիրը չատ լաւ կրցած է ամփոփել այն կէտերը որոնք ցոյց կու տան թէ բաներ մը փոխուած են եւ կը թուէ այդ կէտերէն ոմանք, որոնք գիրքերու թէ ցուցահանդէսներու միջոցաւ վկաներն են այդ, թէկուզ մասնակի, փոփոխութեան: Կը խօսի փաստաբանուհի Ֆէթհիյէ Չէթինի "Մեծ մայրիկս" հատորին մասին, ուր ան կը պատմէ թէ ուշ իմացած է որ մեծ-մայրը Հայ էր, ու երբ մեռած է լուրը հրատարակել տուած է "Յառաջ"ի մէջ, ազգականները գտնելու համար: Ռ. Տուրան կը խօսի նաեւ բացիկներու ցուցահանդէսին գտած յաջողութեան մասին, Թադուհի Թովմասեանի "Սեղաններդ չէն մնայ" հատորին, Փիթըր Նաճարեանի "Վերջին Հայը" գիրքին եւն.: Կը խոստովանի որ եթէ նոյնիսկ ընտրանին սկսած է խօսիլ Հայկական Հարցին մասին, հարցը թապու կը մնայ: Պատմաբաններ, Թուրք թէ Հայ, փորձեր կ'ընեն, բայց բարի կամեցողութեան եւ վստահութեան պակաս մը կայ երկուստեք: Կը յիշէ որ Երուսաղէմ բացումը կատարած է Ս. Փրկիչի թանգարանին: Կ'արձագանգէ "Ակօս"ի խմբագրին դատումին. – "Հակառակ այս փոքրիկ փոփոխութիւններուն, դեռ չատ բան կայ ընելիք Պետութեան եւ Ընկերութեան մակարդակին վրայ": Կը նկատէ որ Հայկական Հարցի Թուրք երկու մասնագէտներ՝ Թանէր Աքչամ եւ Հալիլ Պէրքթայ, որոնց հրատարակութիւնները կը հերքեն Անգարայի պաշտօնական տեսակէտը, արտաքսուած են ակադեմական շրջանակներէն եւ մետիաներէն: Ամբոխին մօտ "Հայ" բառը նուաստացուցիչ հանգամանք մը ունի ու այդ առընչութեամբ կը գրէ թէ "անջատողական քիւրտ աժարեկիչները" "Հայու լակոտ" որակուեցան մետիաներու կողմէ, Շ. Ազնաւուր արգիլուեցաւ 70 - 80ական թուականներուն ձայնասփիւռի վրայ, որովհետեւ Հայ էր: "Արարատ" ֆիլմը կարելի չեղաւ ներկայացնել հակառակ պաշտօնական արտօնութեան, ծայրայեղ աջ տարրերու սպառնալիքներուն պատճառաւ:

Վերջաւորութեան կ'անդրադառնայ աւելի քան տասնեակ մը երկիրներու որոնք ճանչցան Հայոց ցեղասպանութիւնը, ինչ որ ցնցեց Թուրքիան: Թուրք Հանրապետութիւնը, ծնած՝ ողբերգութենէն ութ տարի ետք, չէ կրցած ինքզինք գտնել այդ ծանր ժառանգութեան դիմաց: Հ. Տինք կը կրկնէ.– "Պէտք է լուծում մը գտնենք, ուր ոչ յաղթող ոչ պարտուող ըլլայ":

***

Յօդուածէն անկախ, հակիրճ անդրադարձ մը կայ "ցեղասպանութիւն" բառին, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիա ջարդերու գոյութիւնը կ'ընդունի, բայց ոչ՝ ցեղասպանութիւն որակումը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ
Ճ. ԷՕԶՏԷՄԻՐ՝

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՐՏԻ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ ՏԵՍՆԵԼ»

Գերմանիոյ Բնապահներու կուսակցութեան Եւրոպական Միութեան Թուրք երեսփոխանը Ճէմ Էօզտէմիր լրագրողի մը հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը պաշտօնական չափանիշ մը չըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ անդամակցութեան, հարկ է վերջ տրուի այդ թապուին:

Ան ըսած է. "Յստակ է որ Գերմանացիներու եւ Եւրոպայի այլ հաւաքականութիւններու պատմութիւնը ցոյց տուաւ թէ այն երկիրները որոնք իրենց անցեալին, պատմութեան հետ անկեղծօրէն հաշուեյարդար կատարած ու վէրքերու սպիացումին ուղղութեամբ ջանք թափած են, աւելի յաջողութիւն ունեցած են յետագայ հարցերու լուծումին մէջ: Այս առընչութեամբ կը փափաքիմ որ Գերմանացիները աւելի գործօն դեր ստանձնեն: Պէտք է օգնենք որ հայկական թապուին վերջ տրուի Թուրքիոյ մէջ եւ հոն սկիզբ առած քննադատական ոգիով բանավէճեր շարունակուին":

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Փետրուար 9/10)

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Խորհրդարանին փոխնախագահ Վլ. Ժիրինովսկի նոր առաջարկ մը ըրած է Ղարաբաղեան հակամարտութեան վերջ տալու մտադրութեամբ: Ան մեկնած է այն հաստատումէն որ Ղարաբաղը ոչ կարելի է Հայաստանին, ոչ ալ Ատրպէջանին միացնել, ուստի լաւագոյն լուծումը կ'ըլլայ զայն ընդգրկել ՀԱՊ-ի մէջ: Ժիրինովսկի չէ մոռցած աւելցնելու ալ թէ Ղարաբաղը պատմականօրէն Հայաստանի մէկ մասն է:

***

ԱՏՐՊԷՋԱՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ազգային ապահովութեան մարմինները ձերբակալած են Ատրպէջանի յատուկ գործակալ Հայաստանի քաղաքացի մը: Նախաքննութեան նկատումով չէ հրապարակուած ինքնութիւնը: Քրէական հետապնդում բացուած է լրտեսութեամբ պետական դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱ փոքրամասնութիւններուն գործը դիւրացնելու ուղղուած նոր որոշում մը տուած է. այսուհետեւ անոնք վարչարարական գործերու համար փոխանակ Ապահովութեան տնօրէնութեան, պիտի դիմեն կուսակալութիւններու մէջ հաստատուած Փոքրամասնութեան գրասենեակին: Արդէն տասը քաղաքի մէջ ուր փոքրամասնութիւն կ'ապրի, այդ գրասենեակները բացուած ու կապուած են Ներքին գործերու նախարարութեան:

ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔ Թուրք յայտնի վիպագիրը Զուիցերիոյ մէջ տեղական թեր-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՑԵՍՏ ՊԷՏՔ Է ԿՈՉՈՒԻ» Կ'ԸՍԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԴԻՒԱՆԱՊԵՏԸ

Մեսրոպ Պատրիարքի յառուցած դատական հայցի մասին Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդր. Վարչութեան հրապարակած մամլոյ զեկոյցին ("Յառաջ", Փետր. 5) կապակցութեամբ Պատրիարքական Աթոռի դիւանապետ Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեան ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

"Դժուար է հասկնալ, թէ Միջին Արեւելքի ամենահամբաւաւոր վարժարաններէն՝ նաեւ Եւրոպական Միութեան սահմաններուն մէջ գործող սակաւաթիւ կրթօճախներէն մէկը փակելու որոշումը ինչպէս կրնայ օգուտ պատճառել հայ ժողովուրդի շահերուն: Կը հաւատանք, որ քանի մը վարչայիններու կողմէ առնուած սոյն որոշումը սխալ է:

"Հ.Բ.Ը.Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը յայտարարեր է, թէ պիտի շարունակէ յարգել ինչպէս հանգուցեալ Կարապետ Մելգոնեանի՝ այնպէս նաեւ բազմաթիւ այլ բարերարներու տեսիլքը՝ յօգուտ աշխարհասփիւռ հայութեան: Նըշանաւոր խօսք, որով Հ.Բ.Ը.Միութիւնը հրապարակաւ խոստովանած կ'ըլլայ, թէ այս Միութեան համաձայն Պոլսահայերը աշխարհասփիւռ հայութեան մաս չեն կազմեր: Արդարեւ, ի տարբերութիւն Կիւլպէնկեան Հիմնարկին եւ Արգարեան Կըտակին, Հ.Բ.Ը.Միութիւնը վերջին եօթանասունեւհինգ տարիներու ընթացքին չատ ալ չէ հետաքրքրուած թէ Պոլսահայերը ինչպէս կը մաքառին իրենց ազգապատկան հաստատութիւնները մատակարարելու համար: Շնորհակալութեամբ ստացուած են բնականաբար այն մանր գումարները զորս բարերարներ բարի եղած են ուղարկել Հ.Բ.Ը.Միութեան միջոցներով:

"Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը բաց պահելը Մելգոնեան եղբայրներու տեսիլքը յարգելու միակ միջոցն է: Եթէ չի փափաքիր աշխարհասփիւռ հայութեան ներկայանալ որպէս անվստահելի հաստատութիւն, Հ.Բ.Ը.Միութիւնը պէտք է հրաժարի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը փակելու եւ ազգապատկան կալուածները վաճառելու որոշումէն: Մարդիկ Հ.Բ.Ը.Միութեան պէս բարեսիրական հաստատութիւններու ինչո՞ւ նուիրատուութիւն ընեն, եթէ Կեդր. Վարչութեան մի քանի անդամ յետ մահու արդարութիւն պիտի չընեն հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին եւ կամ յչարգեն իրենց թողած կտակներուն տրամադրութիւնները:

"Հ.Բ.Ը.Միութիւնը պէտք է տեղեկութիւն հրապարակէ նաեւ, թէ 1926էն ի վեր Մելգոնեան Կտակը ի՞նչպէս կառավարած է: Որպէս Ջաւէն Պատրիարքի այժմու յաջորդը՝ Մեսրոպ Պատրիարքը իր պաշտօնին բերումով հետաքրքրուած է, թէ կտակի տրամադրութիւնները պատասխանատուութեամբ յարգուա՞ծ են, թէ ոչ: Ամէն բարենպատակ ու մարդասիրական կազմակերպութիւն համարատու պէտք է ըլլայ հանրութեան և պէտք չէ անարգանք նկատէ երբ իրմէ հաշուետուութիւն պահանջուի: Հ.Բ.Ը.Միութեան վարիչները, որոնք իրենց սեփական հարստութիւնը կը նուիրեն բարենպատակ գործերու, բընականաբար խորապէս կը գնահատուին բովանդակ հայութեան կողմէ: Այնուհանդերձ, տարիկս չի նշանակեր որ իրենք արտօնուած են ըստ կամս վարուելու այլ բարերարներու կատարած նուիրատուութիւններուն հետ:

"Պատրիարք Հայրը արդէն իսկ ազնիւ գտնուած ու իրեն դիմող գալիֆորնիաբնակ հայազգի միջնորդներուն պատրաստակամութիւն յայտնած է Պոլիս այցելելիք պատուիրակութեան մը անդամներն ընդունելու: Յոյսով ենք, որ համայն Եւրոպայի հայութիւնը հետաքրքրող այս կարեւոր ու նուրբ հարցին իմաստալից լուծում մը կը գտնուի: Արդարութիւնը մեծապէս կատարուած պիտի ըլլայ եթէ Հ.Բ.Ը.Միութիւնը յետս կոչէ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը փակելու որոշումը: Այս է մեր Պատրիարքութեան ցանկութիւնն ու աղօթքը, որուն համաձայն են աշխարհի չորս անկիւններուն տարածուած Մելգոնեան սաները":

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԿԱՏԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿ

Ծանօթ Թուրք լրագրող Մ.-Ա. Պիրանտ որ վերջերս Ցեղասպանութեան 90ամեակի հանդրուանին պատրաստ գտնուելու ահազանգ հնչեցուցած էր իր երկրին պատկան իշխանութիւններուն, Փետրուար 9ի ("Հիւրրիյէթ") գրութեամբ կը շեշտէ նիւթը պատմական նկատելու ռազմավարութիւնը փոխելու անհրաժեշտութիւնը: Իր համոզումով՝ Թուրքիա միայն դիտողի չէզոք դիրքով գոհացած է ամբողջ տասնամեակներ, մինչ Հայերը հրատարակչական, քարոզչական, համալսարանական եռանդուն գործունէութիւն տարած են: Այսօր այլեւս անօգուտ բան է կորսուած ժամանակին համար ափսոսալ. պէտք է իրապաշտ կեցուածք ունենալ եւ մնացը նուազագոյնի իջեցնել:

Ատիկա ընելու համար Պիրանտ կը թելադրէ ականջ տալ Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախագահ Ե. Հալաչօղլուի ազդարարութեան: "Այլեւս չենք կրնար այս հարցէն փրկուիլ միայն փաստաթուղթեր ցոյց տալով, գիրք կամ ֆիլմ պատրաստելով, քարոզչութեամբ: Շարունակենք ընել այդ բաները, սակայն հարկ է նաեւ աւելի վճռական քայլեր առնել: Ոչ միայն պատմաբաններով, այլ նաեւ քաղաքական նախաձեռնութիւններով հարկ է ապարէզ գանք, ռազմավարութիւն մը մշակենք":

Որպէս այդ կը նշուի ՄԱԿ-ի հովանաւորութեամբ քննիչ յանձնախումբի մը կազմութեան հեռանկարը: Անոր քննարկումն ու եզրակացութիւնը մեծապէս պիտի հանդարտեցնէ Թուրքիան որ կը պնդէ թէ հարցը ցեղասպանութեան չի վերաբերեր, այլ փոխադարձ սպանութիւններու:

Պիրանտ չատ կարեւոր կը նկատէ Հալաչօղլուի ազդարարութիւնը թէ "Մենք ուժով ենք, սակայն այս գործը այլեւս քաղաքական մարդուն պատասխանատուութեան կը վերաբերի, միայն թէքնիք պրպտումը չի բաւեր":

Ապա իր կարգին կ'ազդարարէ որ պետութեան պատասխանատուները արթննան, ռազմավարութիւն մը մշակեն, մանաւանդ անդրադառնան որ կարելի չէ տեղ հասնիլ "Հարցը պատմաբաններու ձգենք" ըսելով: Ժամանակը հասած կը նկատէ ՄԱԿ-ը շարժման անցընելու, միջազգային ատեաններու մէջ ազդեցիկ նախաձեռնութիւններու դիմելու:

Ս. ՊԵՆՈՆԻ ՊԱՇՏՕՆԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Ք. Անան առկախած է Իրաքի "Քարիւղի փոխարէն սննդեղէն" ծրագրի պատասխանատու Պենոն Սեւանի պաշտօնը. այդ որոշումին նպատակն է կարելիութիւն տալ անկախ հետաքննութեան մը նոյն պաշտօնատարին առընչութեամբ վերջերս հրապարակուած կաշառակերութեան պնդումներուն մասին:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՆԵՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Սփիւռքահայ դպրոցը, ինչ պիտակ ալ կրէ ան - ազգային, յարանուանական, միութենական, անհատական - միեւնոյն հարցերը կը դիմագրաւէ եւ միեւնոյն ճակատագրին ենթակայ է Սփիւռքի ամբողջ տարածքին :

Ան կը տառապի նաեւ մէկէն կամ մէկ քանիէն այն թերութիւններէն, որոնք մեր հասարակական կեանքը կը յատկանշեն : Պէտք է արձանագրել կատարել այդ թերութիւններուն եւ զանոնք դարմանելու կերպեր որոնել նկատի ունենալով մանկավարժական մեթոդներու փորձը եւ ընդհանրական չափանիշները :

***

Մեր դպրոցներուն թերութիւնները կարելի է խմբել երկու գլուխի տակ . արտաքին ազդակներ եւ ներքին-կազմակերպչական գործօններ՝ իւրաքանչիւրը պարագային երեք ենթաբաժանումով : Հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն անոնք .

Արտաքին ազդակներ

1) Անյարմարութիւն չէնքի
2) Անբաւարարութիւն դպրոցական տարածքի եւ սարքերու
3) Նուազում դպրոցներու եւ աշակերտներու թիւի

Ներքին-կազմակերպչական գործօններ

4) Անյարմարութիւն կրթական ծրագրի
5) Հայերէնի նահանջ
6) Արհեստավարժութեան պակաս ուսուցչական անձնակազմի

1) Մեր դպրոցներու մեծամասնութիւնը կը տառապի չէնքի անյարմարութենէն : Շատ մը չէնքեր կը գտնուին այն վիճակին մէջ, որ ունէին իրենց հիմնադրութեան ատեն, այսինքն՝ տասնեակ տարիներ, նոյնիսկ պարագային հարիւրամեայ տարիներ առաջ, ինչպէս Պոլիսի Կեդրոնականը : Անշուշտ կատարուած են նորոգութիւններ, պատշաճեցումներ, բայց հիմնական անյարմարութիւնը մնացած է : Դպրոցական արդի ճարտարապետութիւնը որոշ պահանջներ ունի . չէնքը յարմար դիրք պէտք է ունենայ եւ արեւելեան, ան պէտք չէ բարձրայարկ ըլլայ, երկու յարկէն բարձր ըլլայ, օդաւորուած ըլլայ, լուսաւոր դասասենեակներ ունենայ եւ լայն միջանցքներ, պարտէզներ ըլլայ ըստ անոր նախատեսուած : Շատ անգամ նոր չինուած չէնքեր, քաղաքին մէջ գտնուելով, չեն համապատասխաներ այդ պահանջներուն : Հալէպի Լեւոնեան դպրոցը, Մշեցին չէնքը ապահով վիճակի մէջ գտնուած է այս տեսակէտէն : Բարեխնամօրէն, նոյն միութեան Մարսէյլի նորակառոյց դպրոցը համակ բացառութիւն է :

Կան նաեւ ուրիշ բացառութիւններ . Ալֆորթվիլի, Կիպրոսի, Մոնթրէալի դպրոցները, Սուրիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու կարգ մը վարժարանները խոշոր կառոյցներ ունին : Բայց մենք քիչ քաղաքներ ունինք անոնց գրաւած մէջ, որովհետեւ տարածքները են իւրաքանչիւրին մէջ վայրերով կամ յենուած են ... տարածքին մէջ :

Հետաքրքրական երեւոյթ է . Մենք հոյակապ եկեղեցիներ ունինք Սփիւռքի մէջ, սկսած մեր քաղաքէն ու ծախսելով մեր կարողութիւնները, չինելով մեր ազգային տաճարները, բայց նոյն փառաւոր վերաբերմունքը չենք ունեցած մեր դպրոցներուն հանդէպ : Անոնք կը նկատենք դրամ ծախսելու վայրեր դպրոցներ չինելու համար, ... անոր ... հանրակրթական կարեւորութեամբ :

2) Նոյն անհանգստութիւն փորձերը նըկատելի է դպրոցական տարածքներուն եւ յարակից չինութիւններուն ու սարքերուն համար : Մենք քանի՞ դպրոց ունինք յարմար խաղավայրերով ու մարզական անհրաժեշտ սարքաւորումներով : Գիտական քանի՞ աշխատանոցներ կրնանք հաշուել, քանի՞ գրադարանով : Ո՞ր դպրոցը համերգասրահ ունի եւ երաժշտական գործիքներ, մանաւանդ ո՞ր մէկը թատերասրահ ունի եւ թատերական գործունէութիւն :

Համակարգիչը, այո, մուտք գործած է դպրոց : Բայց ո՞րքան նպատակայարմար ձեւով կը գործածուի : Պատկեր հեռարձակող գործիքը, ձայնագիր մեքենան, տեսերիզը եւ ուրիշ արհեստագիտական սարքեր եւս մուտք գործած են դպրոց, բայց անոնց գործածութիւնն ալ տրամաբանօրէն ծրագրուած չէ միշտ : Արդի արհեստագիտութիւնը հիւր է մեր դպրոցներուն մէջ :

3) Այս կացութիւնը պատճառներէն մէկը կը համարուի մեր աշակերտութեան թիւի նուազումին : Հարուստ կամ բարեկեցիկ ծնողներ լաւագոյնը կ'ուզեն իրենց զաւակներուն համար եւ զանոնք կը տանին օտար լաւ սարքաւորուած եւ սուղ վարժարաններ : Այս երեւոյթը զգալի է մանաւանդ Պոլիս ու Պէյրութ, ուր անոպ ծնողներ, որոնք երբեմն անտեղեակ են մանկավարժութենէն, քիթերնուն չեն դըներ մեր դպրոցները եւ արտաքին փայլող շլացնող դպրոցներ կը փնտռեն : Անոնք շատ անգամ կրթական լաւ մակարդակ կ'ունենան եւ կը գործեն մանկավարժական լաւ սկզբունքով, բայց այս առաւելութիւնները չեն որ վճռորոշ դեր կը խաղան անոնց ընտրութեան մէջ :

Այսօր գրեթէ մեր վարժարաններու աշակերտութեան չափ հայ աշակերտ կայ յիշուած քաղաքներու օտար վարժարաններուն մէջ : Ստոյգ վիճակագրութիւն գոյութիւն չունի, բայց մօտաւոր հաշիւներ կը հիմնաւորեն այս հաստատումը : Պէյրութի օտար դպրոցներէն ոմանք հայերէնի դասեր կ'ուզեն հաստատել իբրեւ խայծ, հայկական տօները կ'անցընեն իրենց տօնացոյցին վրայ, հրապուրիչ այլ միջոցներու կը դիմեն : Շատ մը հայ ծնողներ զոհ կ'երթան այս միջոցներուն եւ իրենք զիրենք ու շուրջիններնը կը խաբեն՝ հաւատալով, որ իրենց զաւակը հայ կը մնայ օտար դպրոցի մէջ :

Ի՞նչը կ'արգիլէ մեզ հաւասար զէնքերով մրցելու այս վարժարաններուն հետ : Մեր զաւակները արժանի չե՞ն արդիական չէնքերու մէջ եւ արդիական սարքերով ուսանելու : Ինչպէ՞ս կարելի կ'ըլլայ որ դրամ կը գտնենք չինարարական ուրիշ ծրագիրներու համար եւ չենք հետաքրքրուիր մանկավարժական առաջնահերթ նպատակներով :

Երկիրներ կան, բարեբախտաբար, ուր արտաքին ազդակներ կը նպաստեն հայ աշակերտին հայկական միջավայրի մէջ մնալուն : Պարսկաստանի կրթական ներկայ դրութեամբ, ամէն համայնք իր դըպրոցը պէտք է յաճախէ . պարսկական տըրնօրէնութեամբ եւ հայեցի նիւթերու սեղմումներով, դժբախտաբար : Ամերիկայի մէջ ալ հայ ծնողը կը նախընտրէ հայկական դպրոցներու համեմատաբար ապահով միջավայրը ամերիկեան շատ մը դպրոցներու մէջ տիրող բիրտ ու սեռային եւ թմրամոլային չափազանցութիւններով յատկանշուող մթնոլորտէն :

Բայց աշակերտութեան թիւի եւ դպրոցներու համայնքի նուազումը չի դադրիր մտահոգիչ ըլլալէ : Լիբանանի օրինակը բարացուցական է այս տեսակէտէ : Հայկական տասնեակ մը դպրոց փակուած է հոն վերջին տարիներուն . հայութենէ պարպուած շրջաններու մէջ, ինչպէս Ալէյի, Զահլէի, Արեւմտեան Պէյրութի, բայց նաեւ հայկական միջնաբերդ համարուող Պուրճ Համմուտի : Ուրիշ դըպրոցներ միացած են իրարու, ինչպէս Թրիփոլիի եւ Պէյրութի մէջ, բայց նաեւ կարգ մը երկրորդական վարժարաններ վերածուած են նախակրթարանի և բոլորովին չեն փրկուած գոցուելու վտանգէն :

Ի՞նչպէս բացատրել այս իրողութիւնը : Արտագաղթը իր կարեւոր դերը ունի անշուշտ դժբախտ այս երեւոյթին մէջ, բայց նկատի պէտք է ունենալ ուրիշ ազդակ մըն ալ . շատ մը ծնողներ նախընտրելի կը գտնեն իրենց զաւակը պետական ձրիավարժ դպրոց արձանագրել, եթէ հայ վարժարանի տնօրէնութիւնը մեծ զեղչ մը չընէ կամ բոլորովին ձրի չարձանագրէ զայն :

Բան մը փոխուած է հայ ծնողի հոգեբանութեան մէջ : Երկու սերունդ առաջ ան կը նախընտրէր ուրիշ կարեւոր բաներէ հրաժարիլ, սոխ-հաց ուտել, բայց իր զաւկին հայկական կրթութիւն տալ . հիմա վերջին կարգի վրայ կը դնէ ուսումը՝ վայելքէն ու ցուցադրական հաճոյքներէն ետք : Այս տեսակէտէ ուսանելի է նաեւ երկու սերունդ առաջ ապրող հայ հարուստին օրինակը : Ան ալ կ'ուզէր, այսօրուան սնոպներուն պէս, որ իր զաւակը օտար միջավայրի մէջ մտնէ, ընկերային եւ քաղաքական կապեր հաստատէ տեղացի "մեծ" կոչուած ընտանիքներու զաւակներուն հետ, բայց նախ անոր հայեցի դաստիարակութիւնը կ'ապահովէր հայկական նախակրթարանի մէջ, ապա միայն կը ղրկէր զայն օտար վարժարան :

Տասնամեակներէ ի վեր կը խօսինք ձուլումի վտանգին մասին : Ան հիմա ալ գոյ է անշուշտ : Բայց կարծես աւելի վտանգաւոր դարձած է այլասերումը՝ հայկական միջավայրի մէջ մնալով մէկտեղ իբրեւ գէշ հայ ապրելու եւ գործելու ունակութիւնը :

4) Արտաքին այս անպատեհութիւններէն աւելի հայ դպրոցը ներկայիս կը տառապի կրթական ծրագրի անբաւարարութենէն : Շատ մը երկիրներու մէջ, յատկապէս արեւելեան կողմն աշխարհի, մենք մոռցած ենք կարծես թէ կրթութիւնը հաւասարակշիռ արդիւնքն է մարդը կազմող երեք բաղադրիչներու՝ մարմնի, հոգիի եւ մտքի ներդաշնակ զարգացումին : Մարմինը եւ հոգին անտեսուած են բացայայտօրէն եւ կարեւորութիւն տրուած է մտքին :

Շատ մը դպրոցներու մէջ մարզանքն ու առողջապահութիւնը երկրորդական դասանիւթեր են, որոնց կը յատկացուի խեղճ պահ մը շաբթուան մէջ, ան ալ օրուան կամ շաբթուան վերջի, անկարեւոր համարուած ժամու մը :

Ինչո՞ւ չմտածել քանի մը դասարանի աշակերտներուն միասին մարզանք ընել տալու մասին, առտու կանուխ՝ ժամանակի խնայողութեան եւ նպատակայարմարութեան մտահոգութիւնով :

Հոգին աւելի բախտաւոր չէ : Հոգիի կրթութիւն ըսելով՝ մենք կը հասկնանք առհասարակ կրօնի չոր դաս մը՝ տըրուած յատուկ պատրաստութիւն չունեցող ուսուցչի մը կամ ուսուցչուհիի մը կողմէ : Գեղարուեստը, որ նոյնպէս մաս կը կազմէ հոգիի կրթութեան, անտեսուած է բոլորովին : Երաժշտութիւն անունին տակ երգի անմակարդակ դաս մը կը տրուի միայն յաճախ, նկարչութիւնը առհասարակ գծագրութեան դաս մըն է, որուն ընթացքին աշակերտները աւելի կը խաղան, անկարգութիւն կ'ընեն, քան նըկարչական իրենց ձիրքերը կը զարգացընեն : Ձեռային աշխատանքը, թատերական խաղերը աւելի լաւ վիճակի մէջ չեն : Վերջերս նկատելի է թատրոնի հանդէպ որոշ հետաքրքրութիւն լիբանահայ կարգ մը վարժարաններուն մէջ, բայց երեւոյթը ոչ ընդհանրական է, ոչ ալ միշտ ուշադրաւ : Հինէն եկող սովորութեամբ առենամարզանքի պահ մըն ալ նախատեսուած է մեր վարժարաններու դասացանկին վրայ, բայց, իր սահմանափակ տարողութեամբ ու ձեւական գոյութեամբ ան չի ծառայեր աշակերտներու գեղարուեստական ձիրքերու յայտնաբերումին ու զարգացումին : Ատենէ մը ի վեր սովորութիւն եղած է արտադասարանային գործունէութեան յատուկ ժամանակ տրամադրել դասերէն ետք՝ աշակերտներու մարզական եւ գեղարուեստական պահանջները գոհացնելու համար : Նախաձեռնութիւնը գովելի պիտի ըլլար, եթէ բաւարար ժամանակ տրամադրուէր անոր եւ ձեւական ու մակերեսային բան մը չդառնար ան :

Ի՞նչ է լուծումը : Անշուշտ կարեւորութիւն տալ հոգիի մշակումին, պէտք եղած ժամանակը տրամադրել անոր եւ մասնագէտ անձերու յանձնել ուսուցումը : Շատ լաւ սովորութիւն է այս աշխատանքին տրամադրել յետմիջօրէի ժամերը, բայց որպէսզի արդիւնաւոր ըլլան անոնք, պէտք է որ աշակերտը ծանրաբեռնուած չըլլայ դասերով եւ ազատօրէն տրուի իր նախասիրութիւններու զարգացումին :

Ծանրաբեռնումը ամենակարեւոր հարցերէն մէկն է մեր դպրոցներուն, Արեւելքի մէջ յատկապէս : Անոնք ստիպուած են տեղական կրթական ծրագրին վրայ աւելցնել հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ կրօնի դասերը եւ այսպէսով արդէն լեցուն ժամանակացոյց մը ծանրացնել գոնէ շաբաթական եօթը պահով, այսինքն՝ փաստօրէն մէկ օրուան յաւելեալ դասաւանդումով : Այս կացութիւնը յաճախ իբրեւ պատրուակ կը գործածուի օտար վարժարանի սիրահար ծնողներու կողմէ :

Արդեօ՞ք անյաղթահարելի դժուարութիւն մըն է ասիկա : Բացարձակապէ՛ս ոչ : Դիւրութեամբ կարելի է շրջանցել զայն : Կը բաւէ որոշ ճկունութեամբ պատրաստել դասացուցակը, որոշ նիւթերու յատկացուած ժամանակը սեղմել եւ մանաւանդ լեզուներու դասաւանդումին նըւազ ժամանակ տրամադրել՝ կիրարկելով գործնական մեթոտներ :

Մենք սովորութիւն ունինք դպրոցական 10–15 տարիներուն ընթացքին 3-4 լեզու աւանդելու : Սակայն անոնցմէ եւ ոչ մէկը կը յաջողինք պէտք եղած ձեւով սորվեցնել : Մինչդեռ եթէ հերթ հաստատենք լեզուներուն միջեւ, ուսուցումի գործնական կերպեր որդեգրենք, մեծապէս կը դիւրացնենք անոնց իւրացումը : Պայմաններու բերումով ստիպուած եղած ենք արդէն աւելի խելացի եւ աւելի աշխատունակ ըլլալու քան ուրիշները, պէտք է աւելի հնարամիտ ըլլանք նաեւ : Օտարները կրնան գոհանալ մայրենի լեզուէն զատ մէկ օտար լեզուի սորվումով : Մենք, սակայն, պէտք է սորվինք մեր մայրենին, երկրի պաշտօնական լեզուն եւ մէկ, երբեմն նոյնիսկ երկու միջազգային լեզու :

Դժուար իրագործելի ծրագիր է ասիկա, բայց ոչ անկարելի :

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ՄԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Անցնող տարուան Դեկտեմբերի կէսերուն, Պրիւքսէլի մէջ, եւրոպական պետութիւններու ժողովին, բազմաթիւ օրակարգերու շարքին քննուեցաւ նաեւ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու Թուրքիոյ դիմումը : Միացեալ - Նահանգներու ճընշումով եւ Անգլիոյ դերակատարութեամբ եւրոպական մանր-մունր պետութիւններ Թուրքիոյ դիմումին թէեւ դրական կեցուածք որդեգրեցին, սակայն Եւրոպայի ողնայարը կազմող Ֆրանսան ու Գերմանիան, իրենց հետ ունենալով Պելճիքան, Հոլանտան եւ Աւստրիան, առանց բացայայտ ու բացարձակ "ոչ"ի մը իրենց դիրքը պայմանաւորեցին Թուրքիոյ վրայ դրուած պարտաւորութիւններով՝ ներքին եւ արտաքին մարզերու մէջ : Ներքին պարտաւորութիւններու մաս կը կազմեն ամբողջ երկրին մէջ եւ բոլորին համահաւասար կիրարկումը ժողովրդավարութեան, կրօնական մոլեռանդութեան ու խտրականութեան վերացումը, փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն յարգումը, քրտական հարցին արդար լուծումը, եւայլն : Իսկ արտաքին մարզին մէջ հիմնական հարցը Կիպրոսի կնճիռը լուծելու պահանջը եղաւ՝ վերջ տալով անոր հիւսիսային մասին գրաւման եւ ճանչնալով Կիպրոսի անկախ հանրապետութիւնը :

Իսկ հայ ժողովուրդին վրայ գործադրըւած ցեղասպանութեան ամէ՞ն... Դըժբախտաբար անոր պատասխանատուութիւնը ընդունելու եւ համապատասխան պատիժ կրելու՝ նիւթական ու բարոյական հատուցում կատարելու պարտադրանք մը չդրուեցաւ յանցապարտ Թուրքիոյ վրայ, թելադրելով միայն որ իր անցեալին հետ հաշտուեյարդար կատարէ, ակնարկելով Հայկական Ցեղասպանութեան եւ յոյն, քիւրտ եւ արաբ ժողովուրդներու վրայ կատարած իր բռնութիւններուն : Այո՛,

հնչեցին Ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը հաստատող բազմաթիւ ձայներ, յատկապէս Ֆրանսայի նախագահ Շիրաքի կողմէ, բայց առանց սակայն պայմանաւորելու Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքին հետ:

Ժողովարահին դարպասներուն մէջ սպասող Թուրքիոյ վարչապետ Էրտողանին այսքանը յայտնելէ յետոյ, բանակցութեանց թուականը որոշուեցաւ 2005ի Հոկտեմբեր ամիսը: Թուրքիոյ վրայ գործադրուած այս ճնշումէն փայլրացած՝ Հռչակաւոր Թուրք լրագրող Մէհմէտ Ալի Պիրանտ Թրքավայել կերպով պոռթկաց. "Բաւական է. Եւրոպական Միութեան պաշտօնատարները չեն գիտակցիր որ Թուրք ժողովուրդին համբերութիւնը երբ հատնի վրիժառութեան կը դիմէ: Եւրոպական Միութեան դեսպանները կրակի հետ կը խաղան"...:

Հակառակ տեսակցութիւններու ընթացքին ցոյց տրուած ժպիտներուն եւ չափաւոր խօսքերուն, կարելի էր այնպէս տպաւորուիլ որ ի վերջոյ տրուելիք ժխտական պատասխանը կարելի եղածին չափ դիւանագիտական նրբութեամբ ծածկելն էր նպատակը: Եւ այս՝ Թուրքիան մղելու համար որ ստանձնած պարտաւորութիւնները առաւելագոյն չափով կատարէ: Բայց այդ պարտաւորութիւնները կատարելէ յետոյ Թուրքիա վստահ կրնա՞յ ըլլալ որ Եւրոպական Միութեան դռները պիտի բացուին իր առջեւ:

Այդ իսկ է հարցականը:

Եւրոպական Միութեան մաս կազմելու համար կան այլ պայմաններ զորս չի լրացներ եւ երբեք պիտի չկարենայ լրացնել Թուրքիան: Աշխարհագրական, կրօնական ու մշակութային պատճառներով Թուրքիան Եւրոպայէն դուրս է: Եթէ աշխարհագրականը անտեսենք իսկ, կրօնական ու մշակութային տեսակէտներով Եւրոպայի հետ ոչ մէկ կապ ունի Թուրքիան: Եւրոպայի ժողովուրդները չեն մոռցած եւ չեն ալ կրնար մոռնալ կրօնական մոլեռանդութեամբ լեցուած Թրքական բանակներուն ջարդի ու աւերի եւ բռնի կրօնափոխութեան սարսափները, որոնց հետեւանքով իսլամական պետութիւններ կազմուեցան քրիստոնեայ Եւրոպայի սրտին մէջ: Պուլկարիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի մէջ կանգուն են յուշակոթողներ, կամ մարդկային ոսկերոտիքի բուրգեր, որոնք կը յուշեն Թրքական բռնատիրութեան ու զուլումին մասին:

Այս բոլորը գիտնալով հանդերձ, Թուրքին գլխաւոր զոհը Հայ ժողովուրդը պէտք չէ հանգիստ քուն մտնէ խորհելով, թէ պայմանները անպաստ են Մեծն Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցելուն համար: Զմոռնանք որ Միացեալ-Նահանգները ռազմավարական շահեր ունին Թուրքիան սիրաշահելու, եւ իր ամենազօր ազդեցութեամբն ու Անգլիոյ նենգամիտ ծառայութեամբը պիտի փորձեն անոր մուտքը պարտադրել Եւրոպայի: Վերոյիշեալ պայմաններով Թուրքիան Եւրոպական Միութեան մուտքի քննութիւնները պիտի անցնին յառաջիկայ Հոկտեմբերին: Ուրեմն, անկախաբար բոլորէն եւ ամէն բանէ՝ ամէն մէկ Հայ ուր ալ գտնուի, իր բոլոր միջոցներով սրբազան պարտականութիւն մը ունի կատարելիք մինչեւ Հոկտեմբեր: Այո՛, եթէ ցարդ չկրցանք համամարդկային մակարդակով Ցեղասպանութիւնը ճանչցնել, եթէ չկրցանք Թուրքիան իր գործած ոճիրին համապատասխան պատիժի ենթարկել տալ՝ ստիպելով որ նիւթական ու բարոյական հատուցում կատարէ մեր անչափելի կորուստներուն փոխարէն, բայց ահա՛, կարելիութիւնը ունինք, իբրեւ նուազագոյն պատիժ, բարոյական դաս մը տալու՝ արգիլելով անոր մուտքը Եւրոպական Միութիւն:

Եւ ասիկա մենք կրնանք ընել. այո՛, մե՛նք Հայերս: Կրնանք ընել, եթէ ամէն մէկ Հայ մտածէ այդ մասին: Այնքան պարզ ու դիւրին: Ամէն մէկ Հայ, յատկապէս եւրոպացի Հայ, այսօրուընէ սկսեալ ընելիք ունի: Լեռ չէ որ պիտի քանդենք: Ծով չէ որ պիտի չորցնենք, կամ անապատը պարտէզի վերածենք: Այլ պարզապէս ամէն մէկ Հայ պիտի մտածէ թէ ի՛նչ կրնայ ընել այդ ուղղութեամբ: Եւ անգամ մը որ մտածել սկսինք, անպայման ընելիք բան մը կը գտնենք: Բոլորս ալ մեր ապրած երկիրներուն մէջ կապեր եւ բարեկամութիւններ ունինք. եթէ ոչ նախարար կամ երեսփոխան, գէթ փողոցի ընկեր, սրճարանի սեղանակից, աշխատանքի գործակից, կամ կեանքի ընկեր՝ կողակից ունինք: Այս պարագաները օգտագործելով մեր խօսակիցներուն պիտի հասկցնենք Թուրքին ոճրային էութիւնը, մեր վրայ կատարած ցեղասպանութիւնը եւ բոլոր այն անյարմարութիւնները որ Թուեցինք արդէն՝ հասնելու համար անոր Եւրոպական Միութիւն մտնելու մերժումին: Եւ ասիկա պիտի ըլլայ բարոյական փոքր դաս մը մեծ ոճրագործին:

Մեծ Եղեռնի 90ամեակը պատշաճ ձեւով դիմաւորելու համար պատրաստութիւններ ընթացքի մէջ են արդէն: Ողջունելի է այս առթիւ երեւան եկած միասնականութեան փափաքը: Յաջողութեան հասնելու համար էական է միասնականութիւնը: Կատարուող ու կատարուելիք աշխատանքները տեսանելի են ամէն տեղ: Այսպէս՝ Հոլանտայի Հայոց Համադաշնակցութիւնն ու Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբը գնահատելի աշխատանք տարած են Եւրոպայի որոշում կայացնող պաշտօնատարները համոզելու որ Թուրքիան պարտաւորութիւններու առջեւ դնեն, ի միջի այլոց, Ցեղասպանութեան ճանաչումը, նախքան Եւրոպական Միութիւն անոր մուտքի բանակցութիւններու սկիզբը: Գերմանիոյ Սոցիալ Դեմոկրատ Կուսակցութեան ղեկավարներէն Հանս Ուլրիխ Քլաուս յայտարարեց, թէ Թուրքիան բնական յարմարութիւններ չունի Եւրոպայի միանալու: Նոյնպէս, գերմանացի պահպանողական քաղաքագէտ Խոմունտ Սթոյպէր, որ շատ ժողովրդական դէմք է Եւրոպայի մէջ, յայտարարեց թէ եթէ 2006ի ընտրութիւններուն ինք վարչապետ ընտրուի՝ պիտի ձախողեցնէ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքը: Ֆրանսայի նախկին նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտարարելէ յետոյ թէ Թուրքիան աշխարհագրական, կրօնական ու մշակութային ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ, ազդարարեց որ Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպայէն վերջը պիտի ըլլայ:

Նոր ժամանակներու մէջ կատարուած այս աշխատանքները կու գան աւելնալու տասնամեակներէ ի վեր շարունակուող մեր սրբազան պայքարին, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր շարք մը պատմաբանները, մտաւորականներն ու արուեստագէտները, ինչպէս՝ պատմաբաններ Վահագն Տատրեանն ու Ռիչըրտ Յովհաննէսեանը, անգլիագիր գրագէտներ Ուիլիըմ Սարոյեանը, Մայքըլ Առլէնն ու Փիթըր Պալաքեանը, նկարիչներ Գառզուն, Ժանսեմը, Խորէն Տէր Յարութիւնեանը, Փօլ Կիրակոսեանը, Զօհրապն ու Կիւվոէրը, քանդակագործներ՝ Զաւէն Խոչեանը, Արթօ Զաքմաքճեանը, Եուրի Պետրոսեանը, Երուանդ Քոչարը եւ փիլմաշխարհին մէջ՝ Աթոմ Եղոյեանի "Արարատ"ն ու շարք մը ուրիշներ:

Մեծ Եղեռնի 90ամեակի այս կարեւոր հանգրուանին մեր կատարելիք լայնածիր գործունէութիւններու շարքին մէջ մեր անմիջական ընելիքը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքը արգիլել՝ իբրեւ բարոյական անհրաժեշտ դաս մը որ նախաքայլը պիտի ըլլայ մեծ ոճրագործին տրուելիք այլ պատիժներու:

Հ. Ն.

Մոնրէալ, Յունուար 30

ՌՈՒՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՕՐԻՆԱԿԻՆ

Թոշակառուներու բողոքի ծաւալում շարժումին հետ դժգոհ երիտասարդներու ցոյցերը օրէ օր աւելի ուշադրութիւն կը գրաւեն Ռուսաստանի մեծ քաղաքներուն մէջ: Հետաքրքրական է որ անոնք սկսած են միաւորուիլ, հակառակ իրենց քաղաքական տարբեր հակումներուն: Ժողովրդավար կեդրոնական կուսակցութեան՝ Եապլոքոյի երիտասարդները իրենց գլուխը կ'ածիլեն Սպարակոյտի շէնքին պատուհաններուն տակ, բողոքելու համար զինուորական ծառայութեան դէմ, իսկ ձախակողմեան ազգայնական Ռոտինայի երիտասարդները կը խոստանան այրել առողջապահութեան եւ ֆինանսներու նախարարներուն նկարները: Յունուար 26ին ալ «Առանց Պուտինի քաղոքներ» շարժումը միացած՝ երիտասարդ համայնավարներուն ցոյց կը կատարէր Ս. Պետերսբուրգի մէջ, պահանջելով նախագահին հրաժարականը:

Քաղաքական մեկնաբանները համոզուած են որ ուսանողական ցոյցերը հետզհետէ աւելի ու աւելի պիտի ընդլայնին ու անոնց ընթացքը սաստկանայ: Պատահական չէր որ նախագահ Պուտին Մոսկուայի պետական համալսարան այցի մը անդրադարձած էր երիտասարդներու մօտ ծայրայեղականութեան երեւոյթին եւ խոստացած աւելցնել կրթաթոշակները: Սակայն որոշ կ'երեւի թէ այդքանով դիւրութեամբ կարելի պիտի չըլլայ դժգոհութիւնը մարել:

Արդէն գլխաւորաբար ձախակողմեան երիտասարդական կազմակերպութիւնները ամէն տեղ միացած են թոշակառուներու ցոյցերուն: Անոնք կը յայտարարեն թէ իրենց միասնութիւնը կատարուած իրողութիւն է ու ներկայիս ղեկավար դէմք մը ու դրամական միջոցներ կը փնտռեն: Ուշագրաւ է ցուցարարներուն կրած ազդեցութիւնը Ուկրանիոյ նարնջագոյն յեղաշրջումէն: Անոնց շարժումը սկսած է ծաւալիլ գաւառի շրջաններուն մէջ ալ:

Այս երիտասարդներէն շատեր կ'ըսեն թէ նախագահամէտ շրջանակներէ ճնշումներու կ'ենթարկուին: Ոստիկանութիւնն ալ իր կարգին շարժման անցած է. Եկատերինբուրգի մէջ տեղի ունեցած ցոյցէ մը ետք շրջած է դպրոցները եւ անունները հաւաքած այն ուսանողներուն, որոնք մասնակցած են ցոյցին, կամ նոյնիսկ անոնց որոնք մասնակցելու տրամադրութիւն յայտնած են: Ընդդիմադիրները բազմաթիւ կայքէջեր ալ հաստատած են, իրենց համախոհները տեղեակ պահելու համար գործունէութեան փուլերուն, ծրագրուող ցոյցերու, եւլն.: Այդ կայքէջերը եւս թիրախ են խափանարարական հակազդեցութիւններու: Պատուար կանգնելու համար ծաւալող շարժումին, դրամական միջոցներ ալ կ'օգտագործուին: Երիտասարդական շարժումներու շատ մը ղեկավարներ ըսած են, թէ զանազան հիմնադրիներ գումարներ առաջարկած են իրենց:

Ծանօթ քաղաքագէտներ կը հաստատեն թէ ընկերային դժգոհութիւնը կը ծաւալի: Պետութիւնը զօրաւոր չէ երիտասարդներուն, հետեւաբար կը ջանայ խոչընդոտել անոնց ընթացքը. ատոր տրամաբանական հետեւանքն ալ այն կ'ըլլայ որ իրեն դէմ կը գտնէ միացեալ ճակատ մը: Նոյն մարդիկը ուշագրաւ կը գտնեն այլ երեւոյթ մըն ալ. ան կը վերաբերի երիտասարդներու լաւագոյն տարրերուն արտագաղթին որ թիւի յաւելում արձանագրած է վերջերս: Երիտասարդները չեն ուզեր իրենց կեանքը կապել Ռուսաստան կոչուած երկրի մը: Չեն ուզեր երթալ կռուիլ Չեչէնիոյ մէջ: Չեն ուզեր ծառայել ընկեր Իվանովին (պաշտպանութեան նախարարը):

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ.

Բայց անշուշտ չես պահանջեր որ նամակս շատ երկարեմ: Իմ պաշտելի Հերմինէս կը սպասէ ինծի սրտատրոփ, գոնէ այնպէս կ'ենթադրեմ: Պարտականութեանս ձայնը գիս կը կանչէ իր մօտ եւ դուն իբրեւ օսմանեան բանակի զինուոր, գիտես այդ ձայնին նուիրականութիւնը:

Քու նամակէդ կը տեսնեմ որ գոհ ու երջանիկ ես զինուորական կեանքէդ. ապրիս ուրեմն: Ես ալ կը խոստովանիմ որ քեզի չափ գոհ ու երջանիկ եմ այս միջոցիս եւ թէ ամուսնական լուծը ուսերուս վրայ պիտի կրեմ այնքա՛ն թեթեւութեամբ որքան դուն մաուզերի հրացանդ: Եւ եթէ քու հրացանդ վեցհարուածեան է, գուցէ ես ալ այդ մասին քենէ նախանձելու բան մը չպիտի ունենամ:

ՅՈՎՆԱՆ

Գ.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1909 Հոկտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Առաջին խանդավառութիւնները եւ կեցցէ'ները անցնելէ ետքը, հիմա, երէկուընէ ի վեր, զօրանոցի կանոնաւոր կեանքը կ'ապրինք, թէեւ մարզանքները քանի մը օրէն հազիւ պիտի սկսինք, որովհետեւ մեր գունդին հարիւրապետը որ շատ ազնիւ ու հաճոյակատար անձ մըն է, նկատելով քրիստոնեաներու անվարժութիւնը զինուորական կեանքին, մեզ չխրտչեցնելու համար, որոշած է կամաց կամաց եւ աստիճանաբար վարժեցնել մեզ զինուորի վսեմ պարտականութիւններուն: Մեր Տասնապետը, Զավուշ Ահմէտ, թէեւ խստաբարոյ եւ անտանելի մէկը կը թուի, բայց գոնէ առ այժմ հետերնիս աղէկ կը վարուի կոր:

- Տղաքս, բանի մը պէտք ունի՞ք, հանգի՞ստ էք, եւայլն ըսելով կը խօսի հետերնիս, բայց այնպիսի դէմքով մը որ կարծես ներքնապէս ըսել կ'ուզէ.

- Կրողը տանիայ ամէնուդ ալ երեսը:

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսի, երեսանց աղէկ կ'երթայ հետերնիս: Մեր փոքրիկ խմբակը կը բաղկանայ երկու Հայէ, երկու Յոյնէ, մէկ Հրեայէ, մէկ Առնավուտէ եւ երկու Թուրքէ: Կերակուրը միասին կ'ուտենք եւ միեւնոյն խօլուշը կը պառկինք:

Եթէ ըսեմ որ մեր կերակուրները Թոքաթլեանի ճաշարանին կերակուրներուն կը հաւասարին ապահովաբար չափազանցած կ'ըլլամ:

Ընդհանրապէս բիլաւը անսպառ է: Առատ իւղով պատրաստուած բիլաւ մը որուն մէջէն երբեմն համազգեստի կոճակներ, գնդասեղ, դերձան, կաշիի կտոր, կոտրած սանտր, պարապ փամփուշտ եւ ուրիշ այս կարգի օգտակար եւ զինուորներու անհրաժեշտ մանր առարկաներ կ'ելլեն: Հրեայ ընկերս զանոնք խնամով կը պահէ, իբրեւ ցեղերու համերաշխութեան յիշատակ եւ կամ գուցէ օր մը անոնցմէ օգտուելու համար:

Այս Հրեան որ ամէն ինքզինք ու իր ցեղը յարգող Հրեայի պէս Ավրամ կը կոչուի, ծայրայեղ հայրենասէր մըն է, եթէ ձեռքէն գայ ամբողջ աշխարհի պիտի տիրէ զայն Օսմանեան հայրենիքին նուիրելու համար:

- Այսօր եթէ Մեքսիքայի կամ Ճաբոնի դէմ պատերազմ մը ըլլայ եւ իմ գունդս չղրկեն՝ կամաւոր կը գրուիմ ու կը մեկնիմ, յայտարարեց երէկ՝ մեր չավուշ Ահմէտին:

- Մեքսիքայի կամ Ճաբոնի հետ գործ չունինք, պատասխանեց մեր տասնապետը, մենք եթէ երբեք պատերազմ ունենանք հաւանօրէն Պուլկարներու կամ Յոյներու հետ պիտի ըլլայ:

- Պուլկարներու կամ Յոյներո՞ւ հետ, ըսաւ հայրենասէր Ավրամ, բո՛ւհ, երբեք ինքզինքիս չպիտի ներեմ այդպիսի ճղճիմ թշնամիներու դէմ կռուի երթալ եւ կը նախընտրեմ հրացանս մէկ կողմ նետել ու դասալիք ըլլալ, քան թէ այդպիսի վատութիւն մը գործել:

Ահա՛ սանկ եռանդուն տղայ մըն է մեր Ավրամը: Բայց, խօսքը մէջերնիս, Պուլկարիոյ հետ կռուի մը մասին այս օրերս շատ կը խօսուի կոր:

Քանի մը օրէ ի վեր փորհարութիւն մը ունիմ, բայց կը յուսամ որ հետեւանք մը չունենար:

ՍԻՄՈՆ

Դ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1909 Հոկտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Ստացայ նամակդ որուն մէջ չեմ գիտեր ինչ մելամաղձիկ շեշտ մը կար որ չէր համապատասխաներ առաջին նամակիդ խանդավառ զուարթութեան:

Ափսո՛ս, կեանքը շարունակական տօն մը չէ: Այս ճշմարտութիւնը՝ ինչպէս դուն՝ ես ալ հասկնալու վրայ եմ: Ինչպէս դուն քու չավուշ Ահմէտդ ունիս որ արդէն սկսած է մտատանջութիւն տալ քեզի, ես ալ, Հերմինէիս քով ունիմ զոքանչս, Նեմզուր հանըմը, որ ճիշդ քու տասնապետիդ պէս թէեւ երեսանց տակաւին մեղր ու կարագ է, սակայն մերթ ընդ մերթ քացախի բարկ համ մը տալ կը սկսի:

- Վա՜խ եավրում, աս աչքերուդ բոլորտիքը ի՛նչ եղեր է, կ'ըսէր երէկ առտու Հերմինէին:

(Շար. 3)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13, Բ. Կիրակի, Մեծի Պահոց:

Փրկչին Տաճար Ընծայման՝ Քառասնօրեայ Գալստեան տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 16.30ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն *կը կատարուի եւ ծածկեալ խորանին վարագոյրը քաշելով, Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:*

Ծանօթ. – Այս տարուայ առաջին Անդաստանն է որ պիտի կատարուի: Վերջին անդաստանը կը կատարուի խաչվերացին՝ Սուրբ խաչի վերստին տօնին՝ Սեպտեմբեր 11ի երեկոյեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14, Ը. Օր Մեծի Պահոց: Տօն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Տաճարն:

Սկիզբ պաշտամանց՝ ժամը 9ին:

Պատարագի աւարտին՝ "Տէր Ողորմեա"-յէն առաջ՝ Խորանը կրկին կը վարագուրուի:

*
* *

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. –

– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 13,
"ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ,

– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ

– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ

– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ

– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼ*ի ժամերգութիւն կը կատարուի:*

(Շար. Ա. էջէն)

թի մը տուած հարցազրոյցին յայտարարած է. "Թուրքիոյ մէջ ապրուած հարցերուն մասին շատ արտայայտուող չկայ. Ես ըսեմ. Թուրքիոյ մէջ 30 հազար Քիւրտ եւ մէկ միլիոն Հայ սպաննուած է": *Այս աւելցուցած է թէ գրեթէ ոչ ոք կը համարձակի այս բաներուն մասին խօսիլ, ուստի ինք կ'ընէ ատիկա, նոյնիսկ եթէ այդ պատճառով կ'ատեն զինքը ու պիտի շարունակեն ատել:*

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Գոնտոլիզզա Ռայս կրկին շեշտը դրաւ այն հարցերուն վրայ (Իրան, Իրաք եւ Զինաստանի անպարկօն) որոնց հանդէպ կը գանէ որ Եւրոպա թոյլ է, բարեացակամ: "Պէտք է յստակ կերպով մատնանշուի, կ'ըսէ, որ եթէ Իրան չյարգէ պարտաւորութիւնները հիւլէական ապազինման մարզին մէջ, հարցը Ապահովութեան Խորհուրդին կ'իյնայ": ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը դեռ աւելցուցած է. – "Պարսիկները պէտք է հասկնան, որ Եւրոպացիներուն հետ ունեցած իրենց խօսակցութիւնները տեսակ մը դադար չէ, որու ընթացքին կրնան շարունակել իրենց գործունէութիւնը: Պէտք է գիտնան որ վերջ մը կայ այդ ամբողջին": Գ. Ռայսի ազդարարութիւնը կը վերաբերի Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Մեծն - Բրիտանիոյ:

ՆԻՍ հաւաքուած են ՕԹԱՆ-ի Պաշտպանութեան նախարարները, ինչ որ նախընթաց չունէր Ֆրանսայի մէջ, այն օրէն ի վեր, երբ Ֆրանսա քաշուած էր Ատլանտեան Ուխտի զինուորական հրամանատարութենէն (1966):

ՄԱՏՐԻՏԻ գործառնութեան վերաբերող թաղամասին մէջ, Փետր. 9ի առաւօտուն, ԷԹԱ-ն ռմբափորձ մը գործած է բաւական խուճապ ստեղծելով: Ռումբը պայթած է Ֆրանսական Պիւլ հաստատութեան շէնքին առջեւ, 42 վիրաւորներ պատճառելով: Ոստիկանութեան նախապէս լուր տրուած էր, ինչ որ առաջքն առած է աղէտալի հետեւանքներու:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ, Թաղապետական ընտրութիւններ կատարուեցան Փետր. 10ին, առաջին անգամ ըլլալով, բայց կիները չեն կրցած մասնակցիլ ու տունը մնացած են: Սաուտի Արաբիա 24,2 միլիոն բնակիչ ունի (մէկ միլիոնը՝ օտար):

ՎԵՐՍԱՅԼԻ պարտէզին մէջ, Փետրուար 9ին, տապալեցաւ այն կաղնին որ 324 տարեկան էր, բայց չէր դիմացած 2003ի տօթին: Մարի – Անթուանէթի ծառը կը նըկատուէր, թէեւ տնկուած էր Լուտովիկոս ԺԴ.ի օրով: Սկզբունքով պիտի պահուի ու ցուցադրուի ինչպէս որ է, 35 մեթր իր բարձրութեամբ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սեդա Մուրատեան եւ Ժոէլ Հայրութեան 500 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին իրենց մօր Վարդուհի Շիրինեանի *եւ մօրեղբօր՝* Ներսէս Տականեանի *մահուան տարելիցներուն առթիւ:*

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի *երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաչադական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. –*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին. ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	*ժամը 8.45ին,*
Արեւագալ՝	*ժամը 9.45ին,*
Պատարագ՝	*ժամը 10.30ին,*

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

*
* *

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի *ժամերգութիւնները կը կատարուին* Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. –*

փետրուար 13	Արտաքսման Կիրակիին
փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, փետրուար 13, *ժամը 16ին* Տեառնընդառաջի *Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին,* ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի* խաղաղական եւ Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –*

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. –

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ (Պուլվ. Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

SALLE GAVEAU
45 rue La Boétie 75008 PARIS

RECITAL
VARDAN MAMIKONIAN
piano

VENDREDI 11 FEVRIER à 20 heures 30

Oeuvres de :
Berg : Sonate
Prokofiev : Sonate N° 2
Liszt : Sonate en Si Mineur

Avec la participation du comédien Philippe Murgier

Prix des places : De 12 à 37 Euros

Réservations : ☎ 0820 399 937

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, փետրուար 17,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ
ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայկական ճարտարապետութեան
իւրօրինակ տեսակը բացայայտողի
եւ ազգային ճիւթական մշակոյթի
նուիրեալ պահապանի
Կեանքը, Տառապանքը, Անմահութիւնը

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin Paris 5ᵉ
Métro Cardinal Lemoine, Monge
Մուտքը ազատ է

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի "Լէոլա Սասունի" մասնաճիւղի լոթօն Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 15ին "Տընի Փափէն" սրահին մէջ, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղը:

ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

Soirée Conférence

TEMOIGNAGE d'ARSENE TCHAKARIAN
et
de HENRI KARAYAN,
survivants du Grupe Manouchian
Samedi 12 février à 20h45
Salle de l'Eglise Arménienne
6, rue Père Komitas à Chaville
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.135 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.135

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԱՐԺԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մոնտի տնտեսական յաւելուածին մէջ (Փետր. 8) Նիքոլա–Ժան Պրեհոն, որ հանրային ֆինանսներու դասատու է Փարիզ ԺԱ. համալսարանը, շահեկան յօդուած մը ստորագրած է նիւթական այն բեռին մասին, որ Թուրքիա պիտի արժէ Եւրոպական Միութեան: Սկիզբէն դիտել կու տայ որ պիւտճէի երեւոյթները, նոյնիսկ եթէ երկրորդական են քաղաքականին համեմատութեամբ, կենսական տարր մը են Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութեան մէջ, 2015ին: Ի՞նչ պիտի արժէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը հասարակաց պիւտճէին: Յանձնախումբը եւ պիւտճէին առաւելագոյն մասնակցողները գնահատած են այդ արժէքը, մեկնելով այն վարկածէն որ 2004ին ընդունուած տրամադրութիւնները նոր եւ 2006ի յետագայ անդամներուն համար պիտի գործադրուին Թուրքիոյ:

Մարդ գլուխ 28% եկամուտով հասարակաց ներկայ միջինին վրայ, Թուրքիա կրնայ ամբողջովին օգտուիլ զօրակցութեան ներկայ քաղաքականութենէն, որ կ'ապահովէ եւրոպական կառուցային ֆոնտը եւ ուրեմն, Թուրքիա, ըստ Յանձնախումբին գնահատման, տարեկան 22,4 միլիառ Եւրօ կրնայ ստանալ, այլ խօսքով գումար մը որ կը համապատասխանէ տասը նոր անդամներուն շնորհուած տարեկան նպաստին, 2007էն սկսեալ: Թուրքիա կրնայ նպաստաւորուիլ նաեւ գիւղատնտեսական վարկերէ, որոնք կը ներկայացնեն եւրոպական ծախքերու 25%ը նոր անդամներու մօտ: Ծախքը 8,2 միլիառ Եւրօ կը նկատուի, այսինքն նոյնքան որքան պիտի ստանայ Ֆրանսա 2013ին: Ներքին ծախքերն ալ, կեդրոնացած գլխաւորաբար սահմանագլուխներու պաշտպանութեան ծրագրերու վերաբերող 2,6 միլիառ Եւրօ կը գնահատուին: Ամբողջական արժէքը ծախքերու յանձնառութեանց կը հասնի ուրեմն 33 միլիառի, 140էն 150 միլիառ Եւրոյի ընդհանուր պիւտճէի մը վրայ: Յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ թրքական անդամակցութեան գինը կը համապատասխանէ 2004 տարւոյն տասը նոր անդամներու արժած գինին:

Անուղղակի ազդեցութիւններն ալ շատ կարեւոր են, կը գրէ Ն.-Ժ. Պրեհոն: Գլխաւորը կապուած է երկրին ազգագրական կշիռին: Միակն է որ բնակչութեան մեծ աճ ունի, այնպէս որ Թուրքիա որու բնակչութիւնը այսօր 70 միլիոն է, 2020ին Եւրոպայի ամէնէն աւելի բնակչութիւն ունեցող երկիրը կը դառնայ 90 միլիոն բնակիչով, մինչ Եւրոպական Միութեան բազմաթիւ երկիրներու բնակչութեան թիւը կը նուազի: Այս կէտն ալ կ'ազդէ պիւտճէին հեղինակութեան վրայ, հաստատուած Եւրոպական Խորհրդարանին եւ Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ: Դաշնագրէ դաշնագիր, իշխանութիւնը այս երկու հաստատութեանց մէջ կռթնած է ժողովրդագրական տուեալին վրայ: Որքան երկիր մը աւելի մեծ թիւով բնակչութիւն ունի, այնքան աւելի ծանր կը կշռէ Խորհուրդին եւ Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ:

Թրքական այս հեռանկարը, կ'աւելցնէ յօդուածագիրը, դեր կը խաղայ ֆինանսական յետագայ շրջագծին բանակցութեան վրայ, որ կը վերաբերի 2007 – 2013 շրջանին եւ հաւանական է որ ընդունուած տրամադրութիւնները այդ առթիւ, նախընթաց ծառայեն Թուրքիոյ համար: Պիւտճէին գլխաւոր մասնակցողները ուշադիր են որ շատ առատաձեռն չըլլան այսօր, որպէսզի չստիպուին կրկին վճարել տասը տարիէն:

Թուրքիոյ անդամակցութեան պարագային, պարզ է որ այդ երկիրները պիտի չուզեն պահպանել օժանդակութեան նոյն մակարդակը նախորդ օգտուողներուն եւ թէ Սպանիա, Յունաստան, Իտալիա, երեքն ալ կողմնակից Թուրքիոյ անդամակցութեան, պէտք է պատրաստուին հրաժարելու իրենց 200 միլիառի մեծ մասէն, ինչ որ ստացան տասը տարիէ ի վեր: Բանակցութիւնը, կ'եզրակացնէ Ն.-Ժ. Պրեհոն, կրնայ բուռն ըլլալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լիսէներու աշակերտները, մօտ հարիւր հազար, խճողած էին երկրին գլխաւոր քաղաքները, Հինգշաբթի, Փետրուար 10ին: Բուռն բողոք մը բարձրացուցած էին Կրթական նախարարին ծրագրած բարեփոխման դէմ՝ Պաքալօրէայի համար: Ուսանողները չեն ուզեր որ հաստատուի մնայուն հակակշիռ մը տարւոյն երկայնքին, ինչ որ, ըստ իրենց, կը նշանակէ երկու տեսակ վկայական, նպաստաւորելով համբաւ ունեցող լիսէներու աշակերտութիւնը: Այլ խօսքով Հանրի Դ. համբաւաւոր լիսէին աշակերտը աւելի դիւրին պիտի ունենայ վկայականին, քան Սարսէլի դպրոցականը: Ֆիյոն, այդ ձեւով կ'ուզէ թեթեւցնել պաշօն 12էն 6ի իջեցնելով նիւթերը: Ֆիյոն, նոյն օրն իսկ գրեթէ տեղի տուաւ փողոցի պահանջներուն եւ յայտարարեց թէ պատրաստ է սրբագրութիւններ ընելու: Բայց եւ այնպէս, նոր ցոյց մը նախատեսուած է Երեքշաբթի Փետր. 15ին: Այդ օրն է որ Ֆիյոնի ծրագիրը վիճարկումի կը դրուի Ազգ. Ժողովին մէջ: Կը զուգադիպի նաեւ դպրոցական արձակուրդներու: Բայց, ինչպէս դիտել տուած է Ճէք Լանկ, որ անցեալին Ֆիյոնի պաշտօնը վարած է, լիսէի աշակերտութիւնը տառմի դեղի պէս է, երբ դուրս ելլէ այլեւս կարելի չէ ներս մտցնել: Ինչ կը վերաբերի Ֆիյոնի, չուզեր որեւէ բարեփոխումի ձեռնարկել ցորչափ աշակերտներու վախը չէ վերցած:

ՊԱՊԸ Վատիկան վերադարձաւ Փետր. 10ին, բոլորովին ապաքինած շնչառութեան այն տագնապէն, որ Փետր. 1ին զինք Ճեմելլի հիւանդանոցը փոխադրած էր: Չի նշանակեր որ առողջական վիճակը լաւ է, քանի Փարքինսոնի հիւանդութիւնը կը մնայ. 84 տարեկան է եւ շատ տկար ու անկարելի չէ որ այլեւս չկարենայ խօսիլ: Հրաժարման հարցը չի բացառուիր եւ հերքումները շատ վճռական չեն:

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱ հաւաքուած էին, Փետր. 11ին, Զափաթերոյի կողքին Շիրաք եւ Շրէօտէր, ինչ որ նեղ կացութեան մատնած էր Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, որ առանձին կը մնար ձախի ծոցը, Պէրլուսքոնիի մասնակցութեան մերժումին պատճառաւ: Հաւաքոյթը կը վերաբերէր նպաստաւոր որոշումներ տալու Եւրոպական Սահմանադրութեան, որպէսզի հանրաքուէներու պատասխանները դրական ըլլայ: Սպանիա կը քուէարկէ 10 օրէն:

ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔԻ, ծանօթ Թուրք վիպագիրին հեռատեսութիւնը արդէն արդարացած է: Քիւրտերու եւ Հայերու Թուրքիոյ մէջ բնաջնջումին մասին ըրած յայտարարութիւնը յաջորդ օրն իսկ հակազդեցութիւններու տեղի տուած էր Թուրք մամուլին մէջ: Ինչպէս ինք ըսած էր, զինք կը մեղադրէին որպէս դաւաճան, ազգին, թշնամի, եւն.:

ՓԱՐԻԶԻ Արքեպիսկոպոսին՝ ծերունազարդ Ժան – Մարի Լիւսթիժէի կը յաջորդէ Թուռի Արքեպիսկոպոսը՝ Անտրէ Վէնթրուա, 62 տարեկան: Կարդինալ Լիւսթիժէ տարիքի բերմամբ (78 տարեկան է) հրաժարած էր: Վատիկանի համար նոր Արքեպիսկոպոսը շարունակականութեան մը խորհրդանիշն է:

Մ. ԱՊՊԱՍ, Փետրուար 10ին պաշտօնազրկած է պաղեստինեան ապահովութեան կարգ մը պատասխանատուներ Գազայի գօտիին մէջ, իբրեւ հետեւանք կրակոցներու, շրջանի հրէական գաղթավայրերուն վրայ: Կրակոցներուն տէր եղած էր Համասը եւ Մ. Ապպաս պարտի յարգել տալ Շարմ – էլ – Շէյխի համաձայնագրին պայմանները: Ապպաս մեղադրած է պաղեստինեան ապահովութեան պատասխանատուները, որ չեն կրցած արգելք հանդիսանալ Համասի գործողութիւններուն:

Գ. ՌԱՅՍ Լիւքսանպուրկէն վերադարձաւ Միացեալ – Նահանգներ, բայց նախապէս կարգ մը հարցազրոյցներ տուած է եւրոպական թերթերու, ի շարս որոնց՝ Ֆիկառօ: *Գոնտոլեցցա Ռայս կը խոստովանի որ Եւրոպայի հետ չեն կրնար միշտ համաձայն ըլլալ: Ինչ կը վերաբերի Իրանի, պատասխանելով այն հարցումին որ ինչո՞ւ վստահութիւն չունին Եւրոպացիներուն վրայ եւ անհամբեր են (ԱՄՆ), Ռայս կ'ըսէ թէ հարցը հոդ չէ, կ'ուզեն որ Իրան ընդունի միջազգային իր յանձնառութիւնները եւ դադրեցնէ հիւլէական զինամթերքի զարգացումը: Լաւ վիճակի մէջ գտած է Շիրաքը որու հետ խօսած են Մերձաւոր – Արեւելքի, Լիբանանի, թիւ 1559 բանաձեւին (սուրիական զօրքին քաշուիլը Լիբանանէն) մասին:*

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ Ժ. – Գ. Կոտէնի հետ Կիեւ գացած է, որովհետեւ տեսակ մը "առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն" կ'ուզեն առաջարկել Ուկրանիոյ: Նախագահ Իուշչենկոյի կ'առաջարկեն կերպասեղէնի, պողպատի հասարակաց շուկայ մը ստեղծել Եւրոպայի հետ: Ֆիկառօ խորագրած էր Փետր. 11ին "Սարքոզի Ուկրանիան կը նախընտրէ Թուրքիոյն" քանի Իւ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահը համոզուած է որ Ժ.–Լ. Տըպրէի Թուրքիա այցելութիւնը չնպաստեց Ֆրանսայի:

ԻՐԱՔԻ մէջ ոճրափորձերը չեն դադրիր եւ Հինգշաբթի, Փետրուար 10ին աւելի քան 70 Իրաքցիներ սպաննուած են (երեսունը՝ ոստիկան) զանազան բախումներու եւ ոճրափորձերու ընթացքին: 50 հոգի ալ վիրաւորուած են յարձակումներու ընթացքին, Պաղտատի հիւսիսը թէ հարաւը: Նոր լուր չկար ոչ ֆրանսացի լրագրողուհիէն (Ֆլորանս Օպընա), ոչ ալ Իտալուհիէն: Իսլամապաշտ նոր կայքէջի մը համաձայն 48 ժամուան նոր պայմանաժամ մը տրուած էր Իտալիոյ, որ իր զօրքը քաշէ, բայց վաւերականութիւնը չէր հաստատուած:

Իւ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխան եւ նախագահ՝ "Ոտքի՛ Հանրապետութիւն" շարժումին, Նիքոլա Տիւփոն–Էնեան յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկառոյի (Փետր. 11) վիճարկումի էջը, ուր կը բացատրէ որ Սահմանադրութիւնը եւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը իրարու կապուած են (Շիրաք կը ջանայ հակառակը փաստել եւ ժողովուրդը համոզել): Կը գրէ որ եթէ Նիսի դաշինքին վրայ մնանք, Թուր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՐԻԼ 24Ը, ԳՈՆԿՐԷՍԸ ԵՒ ԳՈՂԻՆ ԴՈՂԸ

Ապրիլ 24ը կը մօտենայ. յիշելու, ազդելու, յիշեցնելու աւանդական արարքներուն հետ անգամ մը եւս շատ ակնարկներ պիտի դառնան դէպի Ուաշինկթըն: Ճանաչումի հոլովոյթին հանգոյցն է այդ մայրաքաղաքը. ուրկէ անոր կողմէ ճանաչումը համաշխարհային նշանակութիւն պիտի ունենայ, քանի որ իրեն պիտի յաջորդեն շարք մը կարեւոր երկիրներ. անկարելի չի նկատուիր որ նոյնիսկ Թուրքիա այդ շարքին մէջ տեղ գտնէ: Սակայն հակառակ տարիներու հետեւողական, լուրջ ջանքերուն որոնք կը տարուին հայկական կազմակերպութիւններու կողմէ, կարելի չէ եղած հասնիլ այդ հանգրուանին, որովհետեւ...որովհետեւ...: "Հայկական"ին նկատմամբ հետաքրքրութիւն պահած ամէն մարդ զոց գիտէ այլեւս ԱՄՆ-ու նախագահութեան թեկնածուներուն հոգեշահ խոստումներէն մինչեւ նախագահներու "Հայերու մեծ ողբերգութեան" վշտակցութիւն յայտնող տարազները:

Այս տարի մեզի համար այդ ուղղութեամբ որեւէ ակնկալութիւն չէր կրնար ըլլալ: ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութիւնը նոր աւարտած էր ու ճանաչումի խոստումով հանդէս եկած թեկնածուն արդէն պարտուած էր: Իսկ նախագահ Պուշ աշխարհի կարգաւորելու աշխատանքին մէջ 1915ի նման "մանրուք"ներով զբաղելու բնական է որ ժամանակ չէր կրնար գտնել. նոյնիսկ եթէ տեսանելիին վերաքննութեան պէս տրամադրութիւն մը յուսալի ըլլար:

Հաւանօրէն այս էր պատճառը որ Գոնկրէսէն Ապրիլ 24ի մասին ոչ մէկ ակնկալութիւն նիւթ կ'ըլլար հայկական լրասփիւռներու մէջ. մնաց որ այս տարի ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր 90ամեակի հանգրուանին վրայ:

Ասոր քով բաւական պերճախօս երեւոյթ է նկատել որ պարագան նոյնը չէ եղած թրքական շրջանակներուն համար: Երկրին մեծագոյն թերթին Ուաշինկթընի թղթակիցը Փետրուար 11ին տեղեկացուցած էր թէ "Պուշ դէմ է հայկական բանաձեւին": Առաջին տողէն իսկ ապահովութիւն կը տրուէր որ հակառակ հայկական լոպիին ջանքերուն, Սպիտակ տունը դարձեալ պիտի ընդդիմանայ Գոնկրէսէն Հայերու ակնկալութեան ուղղութեամբ որոշումի մը:

Թերթը տեղեկութեան աղբիւր ցոյց կու տար "ԱՄՆ-ու իշխանութեան դէմքեր": Անոնք լրագրողին հետաքրքրութիւնը առիթ նկատած էին Անգարայի անուղղակի յորդոր մըն ալ կարդալու: Թուրք լրագրողին խօսակիցը ըսած էր. *"Մենք հայկական հաւանական բանաձեւի մը դէմ Գոնկրէսի անդամներ կը համոզենք, Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ու միջեւ բազմակողմանի յարաբերութիւններուն կարեւորութիւնը շեշտելով: Սակայն երբ Թուրքերը մեզ կ'ամբաստանեն Իրաքի մէջ ցեղասպանութիւն գործելով, Գոնկրէսի անդամներուն դէմ ձեզ պաշտպանելու դժուարութեան կը մատնուինք"*:

Այսուհանդերձ ապահովութիւն տրուած է որ հայկական բանաձեւ մը Գոնկրէսէն պիտի չանցնի այս տարի եւս:

Ո՛չ ամերիկեան մերժումը, ո՛չ ալ Թուրքիան յորդորելու առիթը օգտագործելու զգօնութիւնը հետաքրքրական են այս բոլորին մէջ: Սակայն գրեթէ զուարճացնող է տեսնել թէ թուրք լրագրողը այսքան տարուան փորձառութենէն ետք տակաւին հարկը զգացած է աւելի քան երկու ամիս առաջ ապահովութիւն փնտռելու Ապրիլ 24ի "արկած"ի մը դէմ...

Նման պարագաներու համար չէ՞ր ըսուած "*Գող, սիրտը դող*"ը:

Թ. ԱՐՓԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՆԵՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Նախ համոզուինք, որ կարելի չէ ամէն ինչ միաժամանակ մանկապարտէզէն սկըսիլ: Մանկապարտէզը վայրն է մարմնի կազմաւորման եւ զգայարանքներու զարգացումին, ոչ՝ գիտելիքներու ամբարումի: Դպրոցական այն պատասխանատուները, որոնք իբրեւ խայծ կը գործածեն քանի մը լեզուի ուսուցումը մանկապարտէզի մէջ, կամ անտեղեակ են աճումի հոգեբանութենէն, կամ ալ "ճարպիկ" մարդորսներ են:

Մանկապարտէզի մէջ մայրենի լեզուի այբուբե՛նը պէտք է ուսուցանել միայն: Այլ լեզուով կամ լեզուներով կարելի է երգեր եւ արտասանութիւններ սորվեցընել, բայց ոչ՝ կարդալ-գրել: Մանաւանդ երբ հիմնովին տարբեր այբուբեններու հետ է մեր գործը, որոնցմէ մէկն ալ, արաբերէնը, աջէն ձախ կը գրուի:

Հոս առանց մոլեռանդութեան կամ ամբոխավարութեան պէտք է խօսիլ նաեւ այս սկզբունքի այլ կերպ գործադրութեան մասին: Որոշ երկիրներու մէջ հայերէնը չէ, դժբախտաբար, հայ պզտիկին մայրենի լեզուն, այլ ֆրանսերէնը կամ անգլերէնը: Պէտք չէ վարանինք, այդ պարագային, սկսելու մայրենի լեզուին տեղը գործածուող լեզուով:

Նախակրթարանի առաջին դասարանին մէջ է որ պէտք է սկսի ուսուցումը երկրորդ լեզուին: Երրորդինը՝ աւելի ուշ, երբ արդէն տիրապետուած են առաջին երկուքի ստեղծած բարդութիւններն ու դժուարութիւնները: Կարեւորը նախ մէկ լեզուով սորվիլն է զգայութիւններ, զգացումներ, մտածումներ արտայայտել, հասկացութիւններ ըմբռնել: Յետոյ արդէն դիւրին կրկնութիւն կ'ըլլայ այլ լեզուով մըն ալ միեւնոյն աշխատանքը կատարել: Գաղափարը, մտային կաղապարը գոյ կ'ըլլայ արդէն, կը մնայ անոր տարբեր անուն մը տալը:

Նոյն բանը՝ այս լեզուներու քերականութիւններու սորվումի պարագային: Պէտք չունինք երկու-երեք լեզուով նոյն բաները երկարօրէն բացատրելու: Եթէ ուսուցումի կարգը եւ դասերու յաջորդականութիւնը պէտք եղած ձեւով դասաւորենք, շատ դիւրին կ'ըլլայ խրթին կարծուած գիտելիքներու հեզասահ ըմբռնումը: Բայը, գոյականը, ածականը, ենթական, լրացուցիչը խօսքի միեւնոյն մասերն ու պաշտօններն են ի վերջոյ, անոնց անունն է որ կը փոխուի մէկ լեզուէն միւսը: Անշուշտ կան նաեւ իւրաքանչիւր լեզուին վերաբերող իւրայատկութիւններ, բայց անոնք կրնան ուսուցուիլ այլ հանգրուանի մը: Անգամ մը որ աշակերտը իւրացնէ արտայայտուելու, խօսք կազմելու կերպը մէկ լեզուի մէջ, դիւրութեամբ կը սորվի նաեւ նոյնը ընել երկրորդի մը, երրորդի մը պարագային:

Համակարգումի աշխատանքի եւ յարմար մեթոտի այս պարզ կիրարկումով ո՛չ միայն օր ու շաբաթ կը խնայուի, այլ նաեւ ամիս ու տարի: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ մենք չենք ստիպուիր շաբաթական քառասուն պահ յատկացնելու դասաւանդութեան, ինչպէս կը պատահի Լիբանանի ազգային վարժարաններուն մէջ, այլ շուրջ 30 պահ միայն՝ փռուած 5 կամ 6 օրուան վրայ:

Լիբանանի ազգային վարժարաններուն մէջ օրական ութ պահ կայ. առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ յետմիջօրէի ժամը 14.30 – 15: Ցաւալի է, այս պայմաններուն մէջ, ուր ոչ միայն գրօսանքները կրճատուած են, այլ եւ դասապահերը՝ սեղմուած 45 վայրկեանի մէջ: Երկու-երեք պահ կը յաջորդեն իրարու ձեւական դադար մը ետք, որ դասի եւ դասատուի փոփոխութեան կը ծառայէ: Աշակերտը ժամանակ չունենար ազատ շնչելու, նախորդ դասի ճնշումէն բեռնաթափուելու, մկաններու լարումը թեթեւցնելու: Փաստօրէն նիւթերու առատութեամբ չի յաւելուիր միայն ծանրաբեռնումը, այլեւ անոնց խառնութեամբ եւ միջանկեալ հանգիստի պակասով:

Տակաւին չխօսեցանք դպրոցական օրը ծանրաբեռնող այլ երեւոյթի մը մասին, որ հոգեբանական աւերներ կը գործէ կարգ մը տեղերու եւ յատկապէս Լիբանանի մէջ: Խօսքը կը վերաբերի կառքով փոխադրութեան:

Այս միջոցէն օգտուող աշակերտը պէտք է արթննայ ժամը վեցին, մէկուկէս ժամ կորսնցնէ՝ ճամբորդութենէն սպառած հասնելու համար դպրոց, իրիկունն ալ մէկուկէս ժամ կորսնցնէ եւ ջարդուած հասնի տուն՝ երեկոյեան ժամը հինգին:

Ընդամէնը տասնմէկ ժամուան զբաղում կը նշանակէ ասիկա: Նաւահանգիստի բեռնակիրները անգամ այսքան չեն աշխատիր...

Այս բոլորէն ետք ինչո՞ւ զարմանալ, որ այդքան ձախողութիւն եւ դասարան կրկնել ըլլայ մեր դպրոցներու մէջ: Եթէ ժամանակիւ կենսուժի այս կորուստը չափենք ճարտարարուեստական մօտեցումով, ո՛չ մէկ գործատէր պիտի ուզէր նման "գործատու" պահել այսքան թափօնով...

Դարաւոր փորձով եւրոպացիները յանգած են դպրոցական ներկայ ժամանակացոյցին՝ առաւօտեան ժամը 8 – 8.30էն մինչեւ 16 – 16.30: Մանկապարտէզի համար ալ՝ 9 – 9.30էն 14 – 14.30: Լաւ չըլլա՞ր, որ օգտուինք այդ փորձառութենէն եւ մենք ալ սահմանափակուինք նոյն ժամանակով: Շաբաթակէսի կամ շաբաթավերջի կէս օր արձակուրդն ալ հաշուելով՝ շաբաթական երեսուն պահ կը նշանակէ ասիկա:

Մենք սովորութիւն ունինք ամէն հանգրուանի ծայրէն սկսելու առարկայի մը դասաւանդումը եւ կէս ձգելու զայն յաջորդ հանգրուանէն առաջ: Օրինակ, երեք անգամ կը սկսինք Հայոց պատմութիւնը Հայկէն ու Բելէն՝ նախակրթարանի, միջնակարգի եւ երկրորդականի մէջ, եւ բնաւ չենք հասնիր մեր օրերուն: Անգամ մը աւանդական պատմութենէ կը ճառենք, անգամ մը՝ քննականէ, բայց դէպքերու եւ դէմքերու իրացական շարանը, որ մեր պատմութիւնը կը կազմէ, լրիւ չի պատկերանար աշակերտի մտքին մէջ: Ու կը փորձենք սորվեցնել բաներ, հայ ժողովուրդի ծագումին վերաբերեալ, օրինակ, կամ դաւանական խնդիրներու, որոնց մասին մասնագէտները անգամ միակարծիք չեն: Ինչո՞ւ չորդեգրենք պարզ, բայց լման ընթացք մը իրադարձութիւններու, որ մատչելի կերպով ներկայացընենք նախակրթարանի մէջ, յետոյ գիտական մեթոտով խորացնենք երկրորդականի տարիներուն:

Սփիւռքահայ դպրոցի մասին կը խօսինք լեզուական ընդհանրացումով ու կը մտածենք երբեմն, որ միեւնոյն իրականութիւնն է մեր խօսքի առարկան բոլոր գաղութներուն մէջ: Իրողութիւնը այն է սակայն, որ դպրոցական դրութիւնները տարբեր են իրարմէ ո՛չ միայն մէկ գաղութէն միւսը, այլեւ մէկ քաղաքէն միւսը երբեմն: Արեւելքի երկիրներուն համեմատած՝ բոլորովին տարբեր համակարգ է Ամերիկայինը, բայց տարբերութիւններ կան միեւնոյն Պարսկաստանի երկու քաղաքներուն՝ Թեհրանի եւ Նոր Ջուղայի միջեւ, ինչպէս Գանատայի երկու շրջաններուն՝ ֆրանսախօսին եւ անգլիախօսին միջեւ: Կարելի չէ միեւնոյն համակարգը, միեւնոյն դասագիրքերը, միեւնոյն մեթոտները գործադրել ամէն տեղ: Պէտք է համակերպինք իրականութեան եւ յարմարինք անոր զանազան արտայայտութիւններուն՝ մէկ երկրէն միւսը, մէկ քաղաքէն միւսը:

Այս պատճառով ալ պէտք է որդեգրենք կրթական ընդհանուր ծրագիր մը, հայեցի դաստիարակութեան ընդհանրական նախագիծ մը եւ տեղական մարմիններուն վստահինք անոնց գործադրութեան մանրամասնութիւնները:

5) Տխուր փաստ է հայեցիութեան նահանջը ամէնուր: Հայ դպրոցի հայկական մթնոլորտը աղքատացած է եւ անոր հայագիտական մակարդակը իջած է տարապայմանօրէն:

Այսօր հայկական երկրորդական վարժարանէ շրջանաւարտներու բազմութիւններ կան, որոնք հայերէն շնորհքով նախադասութիւն մը չեն կրնար կազմել, հայ գրականութենէն ու Հայոց պատմութենէն անտեղեակ են գրեթէ: Իսկ ոչ շատ հեռու անցեալին, նախակրթարանէն գրեթէ անթերի հայերէնով եւ ազգային գիտակցութիւնը զօրացնող հայագիտական հարուստ պաշարով դուրս կու գային:

Ի՞նչ պատահած է: Ի՞նչ փոխուած է մեր դպրոցներուն մէջ. ուրիշ բաներու կարգին՝ ուսուցիչներու որակը եւ աշակերտներու հոգեբանութիւնը:

Ժամանակին հայագիտական նիւթերու ուսուցիչներ ունէինք, որոնք ոչ միայն խորքանք կը պարտադրէին իրենց գիտելիքներով, այլ եւ ազգային ոգի կը ներշնչէին իրենց խօսքով եւ գործով: Համալսարանական վկայական չունէին երբեմն, բայց մանկավարժական կոչում ունէին եւ ազգային գիտակցութիւն: Անոնց տուկ ներկայութիւնն իսկ կենդանի պատգամ էր: Գէշ, նոյնիսկ շատ գէշ ուսուցիչներ ալ կային, բայց ընդհանուր մթնոլորտը ոգեւորիչ էր եւ ներշնչող:

Աշակերտներու հոգեբանութիւնն ալ հիմնական փոփոխութիւն կրած է: Անոնք ասպարէզային յաջողութիւն, անձնական բարօրութիւն նիւթերով աւելի հետաքրքրուած են ներկայիս, քան ազգային հարցերով: Հեռատեսիլն ու համակարգիչն ալ, որոնք արհեստագիտական սքանչելի օժանդակութիւն կրնան բերել մանկավարժութեան, բացարձակապէս բացասական ազդեցութիւն կը գործեն անոնց վրայ իրենց օտարող եւ մենամոլութիւններ առաջացնող յատկանիշներով:

Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս ընել, որ հայ դպրոցի ազգային ոգի ներշնչելու առաջադրանքը գործօն ըլլայ կրկին:

Կոչում ունեցող նոր ուժեր պատրաստել եւ նիւթը հետաքրքրական ու սիրելի դարձնող դասագիրքեր: Իւրաքանչիւր գաղութ իրեն համար, իր պայմաններուն յարմար, բայց նաեւ ընդհանուր մտահոգութիւններու համապատասխանող: Ըսկըսած են արդէն պատրաստուիլ արդիական դասագիրքեր, հրատարակուիլ մանկական ու պատանեկան գեղարուեստական գիրքեր, որոնք յաղթական չեն կրնար ըլլալ օտար նման գիրքերու հետ մրցումին մէջ, բայց կրնան պատուով պայքարիլ: Կը մնայ կազմաւորումը նոր եւ աշխոյժ անձերու, որոնք արդիական միջոցներով շահագրգռութիւն ստեղծեն իրենց նիւթին շուրջ եւ կախարդական մթնոլորտ՝ դասարանին մէջ: Նոր առաքեալներ պէտք են մեզի:

Հայագիտական նիւթերու պարագային ալ, ամէն գաղութ, ամէն շրջան, իր պայմաններուն համաձայն եւ իրեն յատուկ միջոցներով պիտի գործէ, բայց ազգային ոգիի ընդհանուր պահանջներուն գոհացում պէտք է տայ:

Առաջին պահանջը ազգային համայնական եւ առարկայական արժէքներու որդեգրումն է: Թող իւրաքանչիւր հատուած, իւրաքանչիւր անհատ պահէ իր սեփական համոզումները, գաղափարախօսական, յարանուանական իւրայատկութիւնները, բայց առարկայական վերաբերում ունենայ ազգային իրականութիւններու հանդէպ: Ի հարկին իր յարմար տեսած մեկնաբանութիւնը տայ անոնց, բայց չձեւազեղծէ զանոնք: Եւ ամբոխավարութիւն չընէ, դրդացումները չըշահագործէ, տրամաբանութեամբ ներկայացնէ ու մեկնաբանէ հարցերը:

Երկրորդը կոչումի եւ պատրաստութեան հարց է: Հայագիտական նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչը ծնեալ մանկավարժ պէտք է ըլլայ նախընտրաբար, գոնէ ուսուցչութեան հակում ունեցող անձ: Եւ պէտք է պատրաստուած ըլլայ իր ասպարէզին:

Բոլոր երկիրներու բոլոր կառավարութիւնները մասնագիտական պատրաստութիւն ու վկայական կը պահանջեն իրենց ուսուցիչներէն: Հայերէնաւանդ բոլոր ուսուցիչներէն նոյնը պէտք է պահանջենք մենք: Յատկապէս այն երկիրներուն մէջ, ուր պետութիւնը նոյն խստապահանջութիւնը չունի օտար լեզու եւ մշակոյթ սորվեցնող ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու հանդէպ: Չի բաւեր Արեւելքէն գացած ըլլալ եւ հայերէն արտայայտուիլ գիտնալ մասնագէտ համարուելու համար: Պէտք է ծանօթ ըլլալ մանկավարժութեան պահանջներուն եւ սորված ըլլալ աւանդելի նիւթին ուսուցումի կերպերը: Ասոր համար մէկ պայման կայ միայն. ամէն տեղ նոյն պատրաստութիւնը պահանջել հայերէնաւանդ ուսուցիչէն, ինչ որ կը պահանջուի միւսներէն:

Միջոցները չեն պակսիր: Թող հայերէնաւանդ ուսուցիչներն ալ հետեւին մանկավարժական եւ մասնագիտական պատրաստութեան՝ յաճախելով համապատասխան պետական հաստատութիւններ եւ հայկական հիմնարկներ: Արեւելքի երկիրներուն մէջ շատ դժուար չէ այս պահանջը գոհացնելը: Արեւմուտքի համար ալ կարելի է կրկնակ պատրաստութեան եղանակ մը որդեգրել. ենթական կրնայ մանկավարժական ընդհանուր կրթութիւնը ստանալ տուեալ երկրի պաշտօնական մէկ հաստատութեան մէջ, ապա տարի մը կամ կիսամեակ մը հետեւիլ մասնագիտական ուսումի եւ դասալսումներ կատարել Երեւանի, Պէյրութի կամ Հալէպի մէջ ու գործնականօրէն պատրաստուիլ իր աշխատանքին:

6) Ասպարէզային այս պատրաստութիւնն է որ կը պակսի սփիւռքահայ ուսուցիչներու մեծամասնութեան: Փոքրամասնութիւն են կոչումով ու պատրաստութեամբ ասպարէզ մտնող ուսուցիչները: Շատ անգամ գործնական կեանքի յարմարութիւններն են որ կը ճշդեն մանկավարժութեան նուիրուող անձերուն ճակատագիրը: Ամառնային արձակուրդը, ընտանեկան պարտականութիւններու կողքին ուսուցչական պարտաւորութիւններ ալ լրացնելու դիւրութիւնը որոշիչ ազդակներ են, շատ անգամ: Այս պատճառով ալ մեր մանկավարժներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կիներէ բաղկացած է:

Իտէալ կացութիւն մը չէ ասիկա: Կրթուող աշակերտը նոյնքան պէտք ունի տղամարդկային ազդեցութեան, որքան՝ կանացիին: Դպրոցի մթնոլորտը նման պէտք է ըլլայ ընտանեկան եւ ընկերային մթնոլորտին եւ դպրոցը նման պէտք է ըլլայ կեանքին, ուր այրերն ու կիներ միասին կը գործեն:

Մանկավարժութեան իգականացումի այս երեւոյթը ընդհանրական է եւ կը վերաբերի բոլոր երկիրներուն ու ժողովուրդներուն: Բայց մեր մէջ չափազանց համեմատութիւններու հասած է: Գլխաւոր պատճառը տնտեսական է անշուշտ: Ուսուցչական նիհար թոշակը բաւարար չէ ընտանիք պահելու, բայց կրնայ լրացուցիչ լաւ դեր կատարել: Ասոր համար ալ տղամարդը դրամաշահ ասպարէզի մը հետամուտ կ'ըլլայ եւ կինը կը նուիրուի տնտեսական աջակիցի աշխատանքին:

Կարելի՞ է այսպէս շարունակել: Ներելի՞ է նիւթական անբաւարար հատուցում առաջարկել հայ ուսուցչին, երբ օտարը կամ պետական քննութիւններուն պատրաստող հայ ուսուցիչը շատ աւելի լաւ կը վարձատրուին:

Հակասութիւն մը կայ մեր ակնկալածին եւ առաջարկածին միջեւ. հրաշք կը սպասենք հայ ուսուցչէն, եւ ոչ միայն քիչ կը վճարենք իրեն, այլ եւ պարտքով կ'աշխատցնենք զինք: Լիբանանի ազգային եւ յարանուանական վարժարաններէն ոմանք ամիսներու կամ տարիներու ուշացում ունին իրենց վճարումներուն մէջ: Ու տարիներէ ի վեր արմատական լուծում չի գտներ այս հարցը, երբ անդին միլիոններ կը ծախսուին մեր վարկը բարձրացընելու համար՝ ակումբ շինելով, մշակութային կեդրոն ու կաթողիկոսարան արդիականացնելով, համագումար ու համաժողով կազմակերպելով: Եղածը արհամարհելու ձգտում չկայ հոս, այլ առաջնահերթութեան հարց մը ընդգծելու պարզապէս:

Ներկայ տուեալներէն ապագայի նուաճումներուն անցնելու համար հոգեբանութիւններու փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ է:

* * *

Ահաւասիկ խիտ պատկերը սփիւռքահայ դպրոցի ներկայ իրականութեան եւ ապագայ հնարաւորութիւններուն՝ հիմնուած ստոյգ տեղեկութիւններու եւ անձնական տպաւորութիւններու վրայ: Անոնցմէ կը թելադրուի բարելաւումի բաղձանքը, որ տուն կու տայ այս տողերուն: Կացութիւն մը կայ, եւ զայն փոխելու հնարաւորութիւնը: Պէտք է գիտակցառումը ունենանք առաջինին եւ ցանկութիւնը՝ երկրորդը իրագործելու: Այս յօդուածին նպատակը ահազանգ հնչեցնելն է, եւ յոյս ներշնչելը: Եթէ յաջողի գիտակցումի նշոյլ մը առաջացնել եւ գալիքի հանդէպ նուազագոյն մտահոգութիւնը, ան յաջողած կ'ըլլայ իր առաջադրանքին մէջ:

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ «ԵՒՐՈՊԱՑԻ» ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՐԺԱՆԻ ՆԿԱՏՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՒԱՔՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Մարմարա» Փետրուար 7ի թիւով մանրամասն տեղեկատուութիւն մը կատարած էր «Թուրքիոյ մէջ հայկական հարցը» նիւթով հաւաքոյթին որ տեղի ունեցած էր Փետրուար 5 Շաբաթ օրը Պոլսոյ մէջ: Երկու մտաւորականներ հրաւիրուած էին խօսք առնելու. առաջինը նիւթին մասին արդէն զանազան ձեռնարկներու մասնակցած Մէթէ Թունճայն էր, երկրորդը՝ վերջերս լոյս տեսած «Մեծ մայրս» գիրքին հեղինակը իրաւաբան Ֆէթհիյէ Չէթին:

Հետաքրքրական է անշուշտ տեսնել թէ Թուրքիոյ մէջ օրէ օր կը շեշտուին այնքան փշոտ այդ հարցը քննարկելու տրամադրութիւնը, նախաձեռնութիւնները: Նոյնպէս՝ լրականութիւնը տասնամեակներով պատած քօղը վերցնելու, կատարուածը ամբողջ մերկութեամբ ներկայացնելու համարձակութիւնը: Սակայն գրեթէ ամէն ձեռնարկ նոյն ատեն փաստը կու տայ ճնշող նեղմտութեան, անհանդուրժողութեան. բաներ որոնք անխուսափելի կերպով արտայայտութիւն կը գտնեն ամէն անգամ երբ արտասանուին պաշտօնականներէն, մարմարուածներէն զարտուղի տեսակէտներ:

Ստորեւ «Մարմարա»յի տեղեկատուութիւնը.

«Յայտարարուած էր որ Փետրուար 5 Շաբաթ միջօրէին, Կալաթասարայ Եափը Վէ Քրէտի դրամատան դահլիճին մէջ, Ֆէթհիյէ Չէթին եւ Մէթէ Թունճայ ելոյթներ պիտի ունենային՝ «Թուրքիոյ մէջ Հայկական Հարցը» նիւթին շուրջ: Տրուած ըլլալով որ երկու մտաւորականներն ալ յառաջապահ գաղափարներու տէր անձեր են, հրապարակային այս ասուլիսը կը խոստանար խիստ հետաքրքրական ըլլալ: Բայց հարց էր թէ ունկնդիրները որքա՞ն պիտի հանդուրժէին, եթէ բանախօսները պետական տեսակէտէն տարբեր մեկնաբանութիւններ ընէին:

Հաւաքոյթը ցոյց տուաւ որ տակաւին բնաւ ալ կարելի չէ հանդարտ եւ պաղարիւն տօնով խօսիլ կամ մտիկ ընել նմանօրինակ նիւթեր: Արդարեւ, հրապարակային ասուլիսը անցաւ շատ հետաքրքրական մթնոլորտի մէջ, սակայն չկրցաւ փրկուիլ կարգ մը անհաճոյ միջամտութիւններէ:

Սրահին աթոռները ամբողջութեամբ լեցուն էին ամէնազգի ունկնդիրներով, որոնց մէջ նկատելի թիւ կը կազմէին նաեւ Հայերը: Որքան որ հաստատեցինք, թրքական հեռատեսիլ ներկայ չէր այս ասուլիսին: Ներկայ էր միայն աւստրիական հեռատեսիլը, որ սկիզբէն մինչեւ վերջ նկարահանեց:

Նախ խօսք առաւ Մէթէ Թունճայ, խօսեցաւ Անատոլուի տարածքին Հայերու գոյութեան մասին, առանց քաղաք առ քաղաք թուական տուեալներ ներկայացնելու: Խօսեցաւ Օսմանեան շրջանի քաղաքական իրավիճակին եւ կառավարութեան դիրքին մասին: Առանց մանրամասնութիւններ տալու, կանգ առաւ տեղահանութեան փաստերուն վրայ, ակնարկելով այդ իրարանցումին մէջ կարգ մը անձերու կողմէ հայապատկան կալուածներու եւ ապրանքներու իւրացումի դէպքերուն: Ապա մանրամասնօրէն ներկայացուց անունները ու հեղինակները բոլոր այն գիրքերուն, որոնք 2000 թուականէն սկսեալ մինչեւ այսօր հրատարակուած էին Հայերու ի նպաստ, կամ դէմ: Հեղինակներու տեսակէտներու լոյսին տակ, հակիրճ ամփոփումը տուաւ գիրքերուն, բացատրելով թէ ինչո՞ւ կառավարութիւնը անհրաժեշտ նկատած էր Հայերու բնաջնջումը:

Տուաւ անունները բոլոր այն հայ պատմաբաններուն կամ հայկական հարցով զբաղող Հայերուն, որոնց հետ համաժողովներու մասնակցած էր արտասահմանի մէջ: Այս կարգին յիշեց անունները՝ Անահիտ Տէր Մինասեանի, Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, Ժան Գլոտ Քէպապճեանի, Լավրենտի Բարսեղեանի, Ժիրայր Լիպարիտեանի, նաեւ թուրք պատմաբան Թանէր Աքչամի եւ փոխանցեց անոնց անխախտ համոզումը՝ Հայկական ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ: Տուաւ նաեւ իր կողքին համաժողովներուն մասնակից թուրք ընկերներուն անունները, ինչպէս՝ Օրալ Չալըշլար, Ռակըպ Զարաքօլու եւ ուրիշներ: Յիշեց Պատրիարք Հօր անունը, որ Հայոց տառերու գիւտին 1600 ամեակին առիթով հրատարակած իր պատգամին մէջ հայկական տեղահանութիւնը որակած էր «Մեծ Եղեռն», առանց գործածելու «Ցեղասպանութիւն» բացատրութիւնը:

Անդրադարձաւ արխիւներու նիւթին, ըսելով որ այդ արխիւներուն մէջ կարելի չէ գտնել ցեղասպանութիւն մը կատարուած ըլլալուն փաստերը, որոնք ճշգրիտ տեղեկութիւններ տան կատարուած դէպքերու մասին: Ըսաւ որ հրահանգները տրուած են բերանացի կամ թերեւս գրաւոր, բայց արարքը գործադրուելէ ետք, ոչ մէկ հետք չէ ձգուած:

Մէթէ Թունճայ իր խօսքերուն մէջ ըսաւ թէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը անհրաժեշտ է որ երես առ երես գայ իր անցեալին հետ, որպէսզի ինքզինք աւելի զօրաւոր զգայ:

Այս խօսքէն ետք, սրահին մէջ ունկնդիր մը ձայն բարձրացուց եւ գոռալով ըսաւ թէ ի՞նչ կը նշանակէ ատիկա: Ստեղծուեցաւ ելեկտրականացած մթնոլորտ: Մէթէ Թունճայ չպատասխանեց, բայց մարդը կը շարունակէր պոռալ-պոռչտալ, երբ միւս ունկնդիրներն ալ խօսքի խառնուեցան եւ ազդարարեցին, ըսելով որ ան լսել թող սորվի: Իրարանցումը շարունակուեցաւ: Սրահի ապահովութեան պատասխանատու ոստիկաններ կանչուեցան, որոնք միջամտեցին:

Մէթէ Թունճայ դարձեալ շարունակեց խօսիլ, այս անգամ ալ իր բացատրութիւններուն ընթացքին գործածեց «Արեւմտեան Հայաստան» խօսքը: Այս որ լսաւ, միեւնոյն մարդը դարձեալ կատղեցաւ, հարց տալով թէ ի՞նչ կը նշանակէ «Արեւմտեան Հայաստան» եւ ո՛չ թէ «Թուրքիոյ Արեւելքը»: Ատկէ ետք մարդը ոտքի ելաւ, եւ հակառակ որ երեք-չորս ոստիկաններ իր թեւերէն մտած էին զինք հանդարտեցնելու համար, աջ ու ձախ յարձակիլ սկսաւ, ապտակեց այն կինը, որ իր քով նստած էր եւ միշտ կ՚ազդարարէր որ լռէր, յարձակեցաւ Մէթէ Թունճայի ամպիոնին վրայ, գետին նետեց եւ խորտակեց անոր անունը ցուցանշող վերտառութիւնը, եւ աջ ու ձախ զարնելով, մեծ աղմուկով բռնօրէն դուրս հանուեցաւ:

Մէթէ Թունճայ համոզուելով որ կարելի պիտի չըլլար շարունակել այլեւս, ըսաւ որ Թուրքիոյ մէջ, ներկայ պայմաններու տակ, անցեալի դէպքերու վերլուծումը քննարկումի ենթարկել կարելի չէ, որքան ատեն որ խաղաղ ու յարգալիր մթնոլորտ չի տիրեր խօսակիցներու միջեւ:

Այնուհետեւ, Մէթէ Թունճայ խօսքը յանձնեց Ֆէթհիյէ Չէթինի: Այս վերջինը յանդուգն խօսեցաւ բոլոր այն անիրաւութիւններուն մասին, որոնք գործադրուած են Հայերու դէմ: Ըսաւ որ մենք երկու «ես» ունինք: Մեր ներքին «ես»ը եւ արտաքին «ես»ը: Այս երկրին մէջ երբեք չենք կրնար մեր երկու «ես» երը միացնել եւ ներկայանալ որպէս մէկ «ես» ունեցող անձ: Յիշեց հայ ծագումով իր մեծ մայրը, որ տեղահանութեան օրերուն մեծ տառապանքներու ենթարկուած էր իր ընտանիքէն փրցուելով եւ մահմետական կրօնքը ընդունելով: Պատմեց թէ ինչպէս երբ ինք հրապարակ հանեց իր գիրքը՝ «Աննէաննէմ»ը, իր շրջանակէն շատ մը Թուրքեր հեռաձայնեցին իրեն, շնորհաւորեցին զինք իր քաջութեան համար եւ ըսին թէ իրե՛նք ալ ունին իրենց ընտանիքներուն մէջ այդպիսի անձեր: Ըսաւ որ անոնք թախանձագին կը խնդրեն իրմէ որ իրենց պատմածներն ալ գրի առնէ, որպէսզի իրե՛նք ալ հանդարտեցնեն իրենց խղճի խայթը: Հեգնական արտայայտութիւններով քննադատեց Թուրքիոյ պատմութեան գիրքերը, որոնց մէջ Հայերը ցոյց կը տրուին որպէս «լրտես» եւ «կասկածելի»» անձեր: Անշուշտ որ ըսաւ եթէ պատմութեան գիրքերը այդպէս գրեն, ազգայնամոլներ ալ կ՚երթան կը քարկոծեն Հայոց Պատրիարքարանը եւ Հայերուն դէմ թշնամութիւններ կը գործեն:

Պատմութեան գիրքերէն մէջբերումներ կատարելով, անդրադարձաւ դարձեալ տեղահանութեան նիւթին եւ մատնանշեց սխալները: Պատմութեան գիրքերուն մէջ գրուած է որ «Հայեր, 1915-18 թուականներուն տեղահանութեան ենթարկուեցան ապահով պայմաններու տակ: Երբեմն մէկ քանիներ ճամբան մեռան, միւսները ապահով պայմաններու տակ ետ դարձուեցան եւ դարձեալ տիրացան իրենց ապրանքներուն»: Գիրքին մէջ գրուած է որ 438 հազար հոգի բնաջնջումի ենթարկուեցաւ եւ յետոյ անոնք վերադարձան որպէս 650 հազար հոգի: Ֆէթհիյէ Չէթին ծիծաղելով կանգ առաւ բոլոր այս գրութիւններուն վրայ, մեկնաբանութիւնը թողելով ունկնդիրներուն: Ան հարց տուաւ թէ կարելի՞ է երեւակայել թէ ի՞նչ կը զգայ հայ ուսանողը, երբ կը կարդայ իր ազգին մասին այդպիսի վարկաբեկիչ եւ անիրական գրութիւններ:

Ֆէթհիյէ Չէթին ըսաւ որ դժբախտաբար այս երկրին մէջ կարելի չէ ճշմարտութիւններ խօսիլ: Եթէ խօսիս, գլուխդ կ՚երթայ: Ըսաւ որ ինք որպէս փաստաբան, իրեն համախոհներուն հետ դիմում կատարած է պատկան իշխանութիւններու, որպէսզի պատմութեան գիրքերէն ջնջուին վարկաբեկիչ արտայայտութիւնները Հայերու մասին, բայց չէ կրցած ժամադրութիւն առնել:

Ֆէթհիյէ Չէթինի խօսքերը եւս ընդմիջուեցան առարկութիւններով: Ձայներ բարձրացան թէ «Մենք կ՚ապրինք Թուրքիոյ մէջ, եւ կը քննադատենք մեր երկիրը»: Բարեբախտաբար այս անգամ թեր ու դէմ յարձակումներ չպատահեցան:

Ֆէթհիյէ Չէթինի խօսքէն ետք դադար տրուեցաւ: Ընդմիջումէն ետք խօսք պիտի տրուէր ունկնդիրներուն: Բայց բանախօսները, նաեւ ունկնդիրներէն շատեր, վախնալով անբաղձալի դէպքերէ, վարանումի մէջ էին: Ունկնդիրներու խօսք տրուէ՞ր, թէ ոչ:

Բայց ունկնդիրներէն ոմանք անպայման պիտի ուզէին խօսիլ: Կարճ դադարէ մը ետք, դրամատան պատասխանատուն եկաւ եւ ըսաւ որ հարցումները գրաւոր պէտք է ըլլան: Չընդունուեցաւ: Ուրեմն, ըսաւ պատասխանատուն, եթէ առարկութիւններ չկատարուին, խօսքի իրաւունք պիտի տրուի: Այսպէս հանդէս եկան եւ իրենք զիրենք ներկայացուցին կարգ մը անձեր, որոնք բանախօսներուն հակառակ տեսակէտներ պարզեցին, քննադատելով զանոնք:

Հայերու անունով միակ արտայայտութիւնը եղաւ երիտասարդուհի Անի Տէղիրմէնճիօղլու, որ արդարացնել ուզեց Հայերու տեսակէտները, անդրադարձաւ Պատրիարք Հօր «մեծ եղեռն» բացատրութեան եւ ըսաւ որ եթէ Պատրիարք Հայրը փոխանակ «մեծ եղեռն»ի, գործածէ «ցեղասպանութիւն» բառը, անոր «գլուխը կ՚երթայ»»: Անի Տէղիրմէնճիօղլու շնորհակալութիւն յայտնեց բանախօսներուն եւ արագօրէն գրաւեց իր աթոռը:

Վերջաւորութեան, ունկնդիրներու արտայայտութիւններուն դիմաց, երկու բանախօսներ ալ կարճ կապեցին իրենց խօսքը: Մէթէ Թունճայ ըսաւ որ ինք պատմաբան չէ եւ պատմաբանները պէտք է պատասխանեն այդ հարցումներուն, իսկ Ֆէթհիյէ Չէթին նշեց որ մարդ իր խղճի ձայնին պէտք է անսայ, դէպքերը մեկնաբանելու ընթացքին:

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ բարեբախտաբար՝ առանց աւելի լուրջ միջադէպի»:

⁂

Նոյն հաւաքոյթը արձագանգ գտած էր թուրք մամուլին մէջ ալ: «Հիւրրիյէթ»ի (Փետրուար 8) քրոնիկագիրներէն Կիլա Պէնմայոր քանի մը տողով անդրադարձած էր յատկապէս վէճերով ստեղծուած մթնոլորտին ու հարց կուտար. «եղածը պարզ հաւաքոյթ մըն էր: ըսելիքս հետեւեալն է. ի՞նչպէս պիտի լուծենք հարց մը որուն մասին նոյնիսկ չենք կրնար առանց վէճի, աղմուկի վիճարկում մը ունենալ»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Դ.

– Ի՞նչ կայ որ, հարցուցի:

– Ի՛նչ պիտի ըլլայ, մեղա՜յ, կասկապուտ եղեր է... երեսին գոյնն ալ պատ է դարձեր... իմ գիտցածս՝ ամէն բանի չափը կայ... մեղա՜յ, ամէն մարդ ալ փեսայ կ՚ըլլայ ամա, եօլօվը, վա՜խ, վա՜խ, վա՜խ...:

Այս խօսքերը կարծեմ աւելի անհաճոյ են քան քու կերած բիլավդ, բայց առայժմ առանց ձայն հանելու կը կլլեմ կոր, մանաւանդ որ Հերմինէն այդ հարցի մասին բոլորովին տարբեր աշխարհահայեացք մը ունի: Եւ երբ երէկ զոքանչս այս խօսքը արտասանելէ ու դէպի ինծի խոժոռնայուածք մը արձակելէ ետքը դուրս ելաւ, Հերմինէ իր հրեշտակային ձայնովը ըսաւ.

- Դուն անոր խօսքին մի նայիր... հա՞, աղուորս...

Այսպէս ուրեմն չավուշ Նեմզուր, մեղա՜յ, Նեմզուր հանըմ մեր ամուսնական խօվուշին մէջ կը համապատասխանէ քու տասնապետիդ եւ նոյնիսկ քիչ մըն ալ կը դերազանցէ զայն, քանի որ քուկդ տակաւին իր ակռաները ցոյց տալ չէ սկսած:

Բայց, սիրելի եղբայր, պէտք է համակերպող ըլլանք եւ համբերութեամբ տանինք զինուորական եւ ամուսնական կեանքի պարտականութիւնները:

Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ հաւանական պատերազմի մը երկիւղները կարծեմ շատ վաղահաս են: Նմանօրինակ վախ մը ես ալ կրեցի երկու օր առաջ եւ պահ մը կարծեցի թէ կռիւ պիտի ծագէր մօրս եւ զոքանչիս միջեւ կորսուած ասեղի տուփի մը առթիւ, սակայն խնդիրը իրաւարարութեամբ կարգադրուեցաւ: Կը յուսամ որ նոյնը կը պատահի նաեւ երկու տէրութիւններուն միջեւ:

Առ այժմ շատ սէր եւ համբոյր իմ եւ կնոջս կողմէ:

ՅՈՎՆԱՆ

Ե.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1909 Նոյեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Շիտակը, եղբա՛յր, այս զինուորական կեանքը դիւրաւ ուտուելիք ապուր չէ: Արտաքինէն փայլուն ու շողշողուն կ՚երեւայ բայց մէյ մը մէջը մտա՞ր մի, համը հոտը կը փոխի: Էտիրնէ, ինչ որ էր, գէշ աղէկ կ՚երթայինք կոր, բայց հոն չթողուցին մեզ: Հազիւ թէ քիչ մը զէնք բռնելու վարժուեցանք, մեզ ճամբայ հանեցին: Այս ուղեւորութիւնը նախ կառախումբով կատարեցինք, բաւական հանգստաւէտ պայմաններու մէջ: Անցանք Տէտէաղաճէն, Տրամայէն, Սէրէզէն եւ հասանք Տէմիր Հիսար: Անկէ անդին, մինչեւ Ճումաա Պալատ ուր կ՚երթայինք, տակաւին քանի մը օրուան ճամբայ կար զոր հարկ էր ոտքով կտրել: Ու այսպէս լեռներէ ու ձորերէ, գետերէ ու անտառներէ անցնելով, քարերուն ու մացառներուն վրայ կոխկըռտելով, մերթ անձրեւին տակ թրջելով, մերթ արեւին տակ խաշելով հասանք Ճումաա որ Մակեդոնիոյ մէջ փոքրիկ քաղաք մըն է թուրք եւ պուլկար սահմանագլխէն ժամ մը ասդին:

Զարմանալի բան էր գաղափարներու այն յեղաշրջումը որ մեր ճամբորդութեան միջոցին տեղի ունեցաւ գրեթէ մեր ամէնուս մէջը: Կը յիշեմ մեր Պոլսէն մեկնած օրը. այն ի՜նչ պատերազմաշունչ ոգեւորութիւն մը կար ամէնուս վրայ, կռուելու, կրակին մէջ նետուելու խօլական փափաք մը, ի՜նչ մարտական երազներ...: Բայց ահա՛ Էտիրնէի մէջ իսկ սկսաւ յեղաշրջումը, գաղափարային բարեշրջումը երբ մաուզերները մեր ձեռքը տալով՝ մէկիկ մէկիկ բացատրեցին անոնց սպաննիչ կատարելութիւնը: Մեր պատերազմասէր հրեայ ընկերը որ Մէքսիքայի կամ Ճարոնի դէմ կռուելու պատրաստակամութիւն կը յայտնէր, սա արդարացի դիտողութիւնը ըրաւ երբ մեր հրացաններու ներբողը կ՚ընէին.

- Իրաւցընէ հրաշալի գործիք. բայց ափսո՜ս որ անոնք ալ նոյնը ունին...:

(Շար. 4)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴՐՈՅԹԸ

ՍԱԼԲԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Հալէպ, 2005

(Շար. Ա. էջէն)

քիս չի կրնար մուտք գործել:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Շառլ իշխանը, Ապրիլ 8ին, պաշտօնապէս պիտի ամուսնանայ իր հոմանուհիին՝ Գամիլա Փարքըր-Պաուլի հետ: 35 տարի է որ իրարու սիրահարած էին, նաեւ իշխանուհի Տայանայի օրով, ինչ որ բաւական աղմուկ հանած էր: Շառլ, ըստ աւանդութեան, ծընողքէն ձեռքը խնդրած է Գամիլայէն, որ կը դառնայ Գորնուայի դքսուհի: Եթէ Շառլ Թագաւոր դառնայ, այն ատեն ալ կցորդ իշխանուհի կ'ըլլայ, բայց ոչ՝ Թագուհի: Թոնի Պլէր ալ շնորհաւորած է ապագայ ամոլը, նաեւ Թագուհին, միայն ժողովուրդն է որ դժգոհ է, միշտ կապուած մնալով Տայանայի: Գամիլան ալ, ինչպէս Շառլ, ամուսնալուծուած է: Իշխանը 58 տարեկան է, Գամիլա՝ 56:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, փետրուար 17,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայկական ճարտարապետութեան
իւրօրինակ տեսակը բացայայտողի
եւ ազգային նիւթական մշակոյթի
նուիրեալ պահապանի
կեանքը, Տառապանքը, Անմահութիւնը

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine, Monge
Մուտքը ազատ է

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **SOIREE CABARET**
animée par
MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
à l'Occasion du 90ème Anniversaire du Génocide Arménien
Pélerinage à Deir Ezzor
avec une Messe de Commémoration
Circuit accompagné du 21 au 28 Avril 2005
1190€*
• Avion Vols Directs
• Hôtel ★★★★
• Pension Complète
• Visites guidées de Damas, Palmyre et Alep
* Hors Taxes d'aéroport.
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio VICKEN

«ՅԱՌԱՋ»ի
բաժանորդագրութեան
սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգըստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
Ժ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. -

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 16,
Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ (Պուլվ. Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ.

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝	ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝	ժամը 10.30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -

- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

REUNION PUBLIQUE
D'INFORMATION

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ
ԺՈՂՈՎ

**sur
la Préparation
de l'arménien
au Baccalauréat**

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՄԱՐ

SAMEDI 19 FEVRIER
à 14 h 15 précises
Animée par **Mélanie KELEDJIAN** (INALCO)
qui exposera le programme «arménien langue vivante 1, 2 ou 3»
et précisera les conditions d'accès à la préparation.
au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon SEVRES — Métro : Pont de Sèvres

CABINET
TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15
MARDI
15 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.136 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.136

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՇԻՒՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 30ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները վերջապէս հրապարակուեցան փետր. 13ին, հաստատելով ինչ որ կը նախատեսուէր, այսինքն շիիներու փայլուն յաղթանակը:

Արդարեւ, շիիները ձայներու 48,1%ով կ'ապահովեն 275ի վրայ 140 աթոռ, այսինքն բացարձակ մեծամասնութենէն ալ աւելի: Երկրորդ յաղթականներն են Քիւրտերը ձայներու 25,7%ով (75 աթոռ) եւ երրորդ՝ դիրքի վրայ կը հասնին վարչապետ Ալաուիի կուսակիցները, այլ խօսքով "Ամերիկացիներուն մարդը", ձայներու 13,8%ով (40 աթոռ), ինչ որ դզալի պարտութիւն մըն է Պուշի համար: Ալ-Զարքաուի մահափորձի կոչ ալ ըրած է Ալաուիի դէմ, զոր թիւ 1 թշնամին կը նկատէր:

Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը անորոշ է եւ որոշ չափով ալ մտահոգիչ: Սիւննիներու պարտութիւնը կրնայ հետեւանքներ ունենալ, եթէ նոյնիսկ չմասնակցեցան քուէարկութեան: Պէտք չէ անտեսել որ երկիրը վարած են 80 տարի է: Այժմ կայ նաեւ իսլամական Հանրապետութեան մը հաստատման վախը, ինչ որ Այաթոլա Ալի Սիսթանիի փափաքն է: Այլ խօսքով, Իրանի նման Հանրապետութիւն մըն է որ կրնայ ծնունդ առնել: Ծագումով պարսիկ, Սիսթանի աթոռ չի փնտռեր, բայց կ'ուզէ հսկել Սահմանադրութեան շարադրութեան, ճշդելով թէ կարգ մը կէտեր կրնայ անընդունելի նկատել: Կայ նաեւ Քիւրտերու հարցը: Անոնք ալ, արդէն իսկ կ'ուզեն որ Թալապանի Իրաքի նախագահ հռչակուի:

Ընտրուած 275 երեսփոխաններու առաջին գործը պիտի ըլլայ ընտրել ժողովին նախագահը եւ երկու փոխնախագահները: Այս առաջին քայլէն ետք, ժողովը պարտի ընտրել 2/3րդի մեծամասնութեամբ նախագահական Խորհուրդը: Այս վերջինը, գալիք շաբաթներու ընթացքին, պարտի միաձայնութեամբ ընտրել վարչապետ մը եւ անոր թելադրութեամբ նախարարներ:

Փոխանցման շրջանի այս ժողովը, մինչեւ Օգոստոս 15 պէտք է շարադրէ Սահմանադրութիւնը եւ կազմակերպէ հանրաքուէ մը վաւերացնելու համար այդ Սահմանադրութիւնը մինչեւ Հոկտ. 15: Սահմանադրութիւնը պէտք է վաւերացուի ձայներու մեծամասնութեամբ, պայմանաւ որ չմերժուի 18ի վրայ երեք գաւառներու կողմէ:

Եթէ Սահմանադրութիւնը վաւերացուի, ընդհանուր ընտրութիւններ կրնան տեղի ունենալ ամէնէն ուշը Դեկտ. 15ին եւ նոր կառավարութիւն մը կը կազմուի Դեկտեմբեր 31ին: Եթէ մերժուի, նոր ժողով մը պէտք է ընտրուի մինչեւ Դեկտ. 15, որ պարտի նոր Սահմանադրութիւն մը շարադրել:

Հաւանական նախարարապետներու մէջ են Ատէլ Ապտէլ Մահտի, ներկայիս Ելմտական Նախարար, Իպրահիմ Ժաաֆարի, ներկայիս փոխնախագահ (երկար ատեն Անգլիա ապրած է) եւ Հիւսէյն ալ-Շահրասթանի, որ տասը տարի բանտը մնացած է Ս. Հիւսէյնի ժամանակաշրջանին: Պարզ է որ Քիւրտերն ալ աչք ունին աթոռին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կրթական նախարարը՝ Ֆ. Ֆիյոն զգալի նահանջ մը ըրաւ, հրաժարելով Պաքալորէայի իր բարեփոխումէն, որ պիտի չներկայացուի Ազգային Ժողովի վիճարկումին, փետրուար 15ին: Յայտարարեց որ պիտի բարեփոխէ կառավարական յաւելուածով մը օրինագիծը, որպէսզի հար կ եղած ժամանակը տրուի հարցը քննելու համար: Ռաֆարէն եւ Սարքոզի թելադրեցին իրեն որ դէմ դնէ եւ տեղի չտայ: Ամէն պարագայի մէջ, նախարարին նահանջը արդէնք չեղաւ լիսէի աշակերտներուն փետր. 15ի ցոյցին: Կը պահանջեն որ օրինագիծը ամբողջովին քաշուի եւ ոչ միայն Պաքալորէայի վերաբերող բաժինը:

ԳՐԻՖԻ (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդը) տարեկան աւանդական ճաշը տեղի ունեցաւ փետր. 12ին Արմընօնվիլի ճաշարանը: Պատուոյ հիւրն էր Ժ.-Փ. Ռաֆարէն, ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին 16 նախարար: Ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ ալ նախագահը՝ Ռոժէ Սիւքիէրման իր ելոյթին մէջ շատ խիստ ոճով քննադատեց Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի կառավարութիւնը, Ֆրանսայի արաբամէտ քաղաքականութիւնը, Արաֆաթի եղած աւելորդ եւ անտեղի պատիւները, հակահրէութեան դէմ տարուած թոյլ պայքարը: "Ինչո՞ւ, կ'ըսէ Սիւքիէրման, այդպիսի մեծաշուք արարողութիւն Արաֆաթի, ինչո՞ւ չհերքուեցան թունաւորման մեղադրական շշուկները, պիտի ուզէի որ Ֆրանսա աւելի բարեկամութիւն ցոյց տար Իսրայէլի հանդէպ քան արաբ Պետութեանց վեկավարներուն": Ժ.-Փ. Ռաֆարէն պատասխանած է իր ծանօթ հանդարտ ոճով, որոշ ապահովութիւններ տալով, վստահեցնելով որ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Էրիք Պէնիէ-Պիւրքէլի "անորակելի" գիրքին եւ արդարացնելով Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, որուն նպատակը խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնն է: Ռաֆարէն յայտնած է նաեւ թէ Իսրայէլ կ'երթայ Մարտ 15 եւ 16ին: Կրթական նախարարը, որ կը մասնակցէր ճաշին, վրդոված է, անընդունելի գտնելով Սիւքիէրմանի ամէն տարուան ամբաստանագիրը Ֆրանսայի քաղաքականութեան դէմ (Եւրոպա 1 կայանէն):

ԱԼՖՐԷՏ ՍԻՐՎԷՆ, Էլֆի գլխաւոր դէմքը զոհ գնաց սրտի սուր տագնապի մը Տօվիլի իր բնակարանը: 77 տարեկան էր եւ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր դատավարութեան ընթացքին (2004), բայց ի վերջոյ ոչինչ խոստովանած էր ինչ կը վերաբերի կուսակցութիւններու ֆինանսաւորման: Ինք որ ըսպառնացած էր որ եթէ խօսի Հանրապետութիւնը կը տապալի, գաղտնիքները հետը տարաւ: Էլֆի հարցը քաղաքական եւ ֆինանսական մեծագոյն գայթակղութիւնն էր:

ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔԻ խօսքերը թէ Թուրքիոյ մէջ մէկ միլիոն Հայ եւ երեսուն հազար Քիւրտ բնաջնջուած է, բուռն հակազդեցութիւններէ ետք իրեն ուղղուած սպառնալիքներու ալ պատճառ եղած են: Գրեթէ առանց բացառութեան, մամուլի բոլոր անունները զինքը մատնացոյց կ'ընեն որպէս դաւաճան, անպատասխանատու, թշնամի. մինչեւ իսկ կասկածի տակ կը դրուի անոր գրական արտադրութիւնը որ լայն շահագրգռութեան առարկայ է միջազգային գրական շրջանակներուն համար: Երիտասարդ վիպագիրին դէմ ծայր առած շարժումը գագաթնակէտին հասած է ազգայնամոլ հատուածին "Օրթատողու" թերթին "Լռեցուցէ՛ք այդ դաւաճանը" հրահանգով:

ՏՐԷԶՏԷՆԻ (Գերմանիա) ռմբակոծութեան 60րդ տարեդարձը (1945 Փետր. 13, անգլիական եւ ամերիկեան օդուժը քարուքանդ ըրած էր քաղաքը) կարելի չեղաւ ոգեկոչել միայն հաշտութեան ոգիով, քանի ծայրայեղ աջը (նոր նացիականներ) տողանցք մը կազմակերպած էր, որ երեք ժամ տեւած է: Ռմբակոծութեան հետեւանքով 40 հազար հոգի մեռած էր, թէեւ ճշգրիտ թիւը կարելի չէ եղած տալ, ոմանք նոյնիսկ 100 հազար մեռեալի մասին կը խօսին: Տրէզտէն Եւրոպայի արուեստի գեղեցկագոյն քաղաքը կը նկատուէր: Որակուած էր "Էլպայի Ֆիրէնցէն", "Հիւսիսի Աթէնքը" եւ կէօթէ չըմած էր ի տես անհաւատալի գանձերու: Մնաց որ ռմբակոծութիւնն ալ ռազմագիտական, ոչ մէկ առաւելութիւն ապահոված է, մինչ քաղաքին վերաշինութիւնը հսկայ ..չխատանք էր եւ նիւթական ծախք:

ՖԱԲՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ձարտարարուեստի պատուիրակ նախարարը բուռն բանավէճի մը առիթ տուաւ, յայտարարելով որ պատրաստ հագուստի վաճառականները պէտք է բաց մնան Կիրակի օրերը, մինչ Փոքր եւ Միջին ձեռնարկներու նախարարը Քրիսթիան Ժագոպ բոլորովին դէմ արտայայտուեցաւ եւ "կտրուկ" ոչ րակեց Տէվէճեանի առաջարկը: Այս վերջինն ալ Ռաֆարէնի դիմած է որպէսզի իրաւարարի դեր խաղայ:

ՓԱՐԻԶԻ Անվիրի թատրոնը (ավընիւ տը Վակրամ, Էթուալ), Փետր. 13ի վաղ առաւօտեան զօրաւոր պայթումի մը զոհ գնաց եւ քարուքանդ եղաւ: Կատարուած քննութիւնները թոյլ չտուին որ պատճա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LA NOUVELLE REVUE DE L'HISTOIRE»

(janvier/février 2005)

La Turquie et l'Europe

Այս ընդհանուր խորագրին տակ, պարբերականը կ'անդրադառնայ բազմաթիւ հարցերու, ինչպէս՝ "Քեմալական փակագիծը վերջ գտած է", "Հինգ դար պատերազմ Եւրոպայի դէմ", "Խաչն ու մահիկը Միջերկրականի մէջ", "Ֆրանսայի արքաներուն օսմանեան քաղաքականութիւնը", "Պալքանները ի՞նչպէս իրենք զիրենք ազատագրեցին", "Թրքական մաֆիան, կ'ուզէ Եւրոպան նուաճել": Այս գլխաւոր գլուխներուն շարքին փոքրիկ տեղ մըն ալ տրուած է Հայկական Հարցին, որու կ'ընկերանայ նկար մը, ուր Թուրքերը Հայեր կը թաղեն հասարակաց փոսի մը մէջ:

Ընդհանուր ձեւով շահեկան եւ ճոխ թղթածրար մըն է որ կը ներկայացուի եւ որու ընդհանուր միտքն այն է որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի մահը կը նշանակէ:

Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ

(Փետրուար 12)

Հ. ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Փետրուար 12ին լրացած է արձակագիր Հրանտ Մաթեւոսեանի եօթանասունամեակը. այդ առիթով կազմուած կառավարական յանձնաժողովը գլխաւորած է գրողին շիրմին կատարուած այցը. մասնակցած են գրողներ, ուսանողներ, համակիրներ, պաշտօնական դէմքեր: Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան ելոյթ ունենալով յիշատակած է Հ. Մաթեւոսեանի գրական վաստակը ու յայտնած թէ 2005ի ընթացքին անոր նուիրուած բազմաթիւ ձեռնարկներ նախատեսուած են: Ստեղծուած է յատուկ հիմնադրամ մը, կը նախագծուի գրողին տուն-թանգարանը, կը վերհրատարակուին հատորները: Երեւանի մէջ փողոցի մը կը տրուի Հ. Մաթեւոսեան անուն, Վանաձորի մէջ կիսանդրին կը զետեղուի, եւն.:

Նոյն օրը Նկարիչի տան մէջ ալ բացուած է նկարիչ Հրանտ Թադեւոսեանի "Ծաղիկներ Հրանտ Մաթեւոսեանին" ցուցահանդէսը:

Ա. ԿԻՒԼ-Է. ՄԱՄԷՏԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար Է. Մամէտեարով Անգարա այցին ընդունուած է Թուրք իր պաշտօնակիցին կողմէ: Այս վերջինը իրեն ըսած է. "Ձեր եղբայրութիւնը ցոյց տուէք նաեւ Կիպրացի Թուրքերուն: Այս քայլը կ'ակնկալենք ձեզմէ":

Միջազգային գետնի վրայ Կիպրոսի Թրքական մասին մեկուսացումին վերջ տալու միտող այս խնդրանք-պահանջով Թուրք նախարարը յոյս ունի որ այլ երկիրներ ալ կը հետեւին Ատրպէյճանի օրինակին: Իր խօսակիցը պատասխանած է թէ ատրպէյճանցի գործի մարդիկը սկսած են լրջօրէն ուսումնասիրել Կիպրոսի Թրքական մասին մէջ ներդրումի կարելիութիւնները, հեռանկարները եւ թէ յառաջիկայ օրերուն լուրջ քայլեր սպասելի են:

Նոյն հանդիպումին աւարտին երկու նախարարները պատասխանած են լրագրողներու: Անոնցմէ մէկուն մէկ հարցումին Ա. Կիւլ պատասխանած է թէ Ատրպէյճանցիները պէտք է անհոգ ըլլան, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը չէ լուծուած Ատրպէյճանի հողային ամբողջականութեան սկզբունքով, Թուրքիան Հայաստանի հետ իր սահմանը չի բանար եւ ոչ ալ այդ երկրին հետ յարաբերութիւնները կը կարգաւորէ:

ՀԵՐԱՆՈՅՇ - ՍԷՀԷՐԻՆ ԴԱԺԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Վերջին ինը տասնամեակի մեր իրականութեան ամէնէն դառն բաժինը կը պատկանի այն զանգուածին որ չմեռնելու "բախտը" վճարեց ինքնութեան մահով. առաւելագոյն չափով իրեն ձգուածը եղաւ կենսաբանական ժառանգութիւնը, մնացածը մինչեւ յետին մանրամասնութիւն "ուրիշ"ի վերածուելով: Ուրիշ՝ անունով, հաւատքով, լեզուով, ընտանիքով, բարքերով, նաեւ տուած սերունդով: Այս մարդիկը որոնք գրեթէ ամէնքն ալ մահացած են արդէն, "Թրքացած Հայեր" կը կոչենք, շատ անգամ առանց անդրադառնալու այդ որակումին մէջ պարփակուած դաժանութեան. Թէեւ նոյնիսկ անդրադառնալու պարագային, ո՞վ կրնայ չափել անոնց վիճակած դառնութեան իսկական խորութիւնը:

Այդ մարդիկը մեր մեծմօր, մեծհօր մէկ քոյրն էին, եղբայրը, զարմիկը, զարմուհին, գիւղացին, ընկերը, ծանօթը. սա կամ նա պատճառով խնայուեցան ընդհանուրին ճակատագրէն, չմեռան. բայց անոնց դէմ չբացուեցաւ յարաբերական փրկութեան ճամբան, զիրենք առաջնորդելու համար որբանոց մը, եկեղեցիի մը բակը, կամ գաղթականական վրանաքաղաք մը: Անոնք տարուեցան մաս կազմելու իրենց ցեղին դահիճներէն մէկուն ընտանիքին. եղան հարճ, գերի, սպասաւոր, աղախին, կամ "բախտաւոր" պարագային՝ որդեգիր: Ամէն վայրագութեան, խտրումի, արհամարհանքի սանձարձակ դաշտն էին անոնք իրենց փրկարարներուն, որոնց թերեւս երախտապարտ ալ մնացին, ո՞վ գիտէ:

Լռութեան պարտադրուած, լռութեան մէջ թաղուած, վերջնապէս լռած կարծուած անոնց պատմութիւնները վերջին շրջանին սկսած են մէկ-մէկ ջուրին երեսը յայտնուիլ: Սխա՞լ է կարծել թէ այդ յայտնութիւնը իւրօրինակ վրէժ մըն է անոնց պարտադրուած դաժանութեան, լռութեան, անգիտացումին: 90 տարի ցեղասպանին ուրացումի, ժխտումի, անմեղութեան պնդումներուն դէմ տարուած պայքարին անոնց յայտնութիւնը անակնկալ նեցուկ մը կ'ըլլայ այսօր հոգ չէ թէ տակաւին շատ փխրուն բնոյթով մը: Բայց վաղը, միւս օր երբ բազմապատկուին յայտնութեան ներկայի հատուկենտ օրինակները, ժխտումի ի՞նչ քաղաքականութիւն պիտի զօրէ անոնց ապրող փաստերուն դէմ:

Այդ փաստերը կը կոչուին Ահմէտ, Մէհմէտ, Մուրատ, Ֆէթհիյէ, եւլն.: Իրարու անծանօթ, ամէն բանով օտար, տարբեր, այս մարդոց արմատները այսուհանդերձ կը միանան տարօրինակ կէտի մը վրայ. անոնք շառաւիղներն են Հայերու: Ատով մաս կը կազմեն Թուրքիոյ այն զանգուածին զոր այսօր մինչեւ երեք միլիոն գնահատողներ կան լաւատեղեակներէն: Այդ մարդոց արմատներուն մէջ պահուած է Կարապետ մը, Աւագ մը, Հերանոյշ մը որուն երբեմն սերունդներով անգիտացուած իրականութիւնը Թոռնուհիի մը, ծոռան մը բերնով կը հասնի ամբողջ աշխարհին:

Այդպէս եղած էր Բալուի Հաւաւ գիւղէն Հերանոյշին պարագան: Ճիշդ չորս տարի առաջ այս օրերուն (2000 Փետր. 11) "Ակօս" շաբաթաթերթին մէջ մահազդ մը լոյս տեսաւ (թրքերէն): Հոն Թոռնուհի Ֆէթհիյէ մեծմօրը՝ "Իսկուհի եւ Յովհաննէս Կատարեանի աղջկան՝ Հերանոյշ"-*ին մահը կը գուժէր, նոյն ատեն քանի մը տողով իւրովի կ'ամփոփէր անոր կեանքին պատմութիւնը, նոյն յայտարարութեամբ դերդաստանին հայ մնացած ճիւղը գտնելու յոյսով:*

Այդ մահազդը թարգմանաբար հրատարակուեցաւ "Յառաջ"ի մէջ ալ, պատճառ ըլլալով որ երջանկայիշատակ Մեսրոպ արք. Աշճեան իր պրպտումներով լայն բանայ Ֆէթհիյէ Թոռնիկին Հերանոյշ մեծմօր ընտանեկան գիրքը ("Յառաջ", 2000 Մայիս 24):

Ֆէթհիյէ Թոռնիկին կողմէ մեծմօրը պատմութիւնը լոյս տեսաւ անցեալ Նոյեմբերին Պոլիս ("Մէթիս" հրատարակչութիւն), "Մեծ մայրս" խորագրուած 114 էջնոց փոքր հատորով մը: Երկու մակարդակով պատում մը զարգացած է հոն. կայ անշուշտ Հերանոյշին կենսագրութիւնը ու Թոռնիկինը. երկուքին հասարակաց ցնցող հատումի կէտը տասնամեակներով պահուած գաղտնիքին զգուշաւոր, կամացուկ, գրեթէ փափսալով յայտնութիւնն է:

Գիրքը կը բացուի Հերանոյշին որ 7-8 տարեկանին Սէհէր վերամկրտուած է, յուղարկաւորութեան տեսարանով: Զաւակներով, թոռներով, ծոռներով բազմանդամ ընտանիք մը մզկիթին բակը հաւաքուած է մեծ մայրիկը թաղելու համար: Հոն վերջին պահուն երբ մէկը ընթացիկ ձեւակերպութեան համար հարց կու տայ թէ ի՛նչ էին մեռեալին ծնողքին անունները, զաւակներէն մէկը կ'ըսէ. "Հիւսէյին եւ Էսմա". այդ նոյն պահուն Ֆէթհիյէ չկարենալով կեղծիքին յետ մահու եւս շարունակուելուն հանդուրժել, կը գոչէ. "Ճիշդ չէ՛ ատիկա. անոր մօրը անունը Էսմա չէր, Իսկուհի էր. հօրը անունն ալ ոչ թէ Հիւսէյին, այլ Յովհաննէս էր...": *Այս պոռթկումը սակայն արգելք չըլլար որ Իսկուհիին ու Յովհաննէսին զաւակը Հերանոյշ թաղուի մզկիթի արարողութեամբ, որպէս Էսմային ու Հիւսէյինին աղջիկը՝ Սէհէր:*

Գիրքին յաջորդ գլուխը կը պատմէ Հերանոյշին ծանօթ, առնուազն կռահելի պատմութիւնը: Ան հազարաւոր, հարիւր հազարով կրկնուած կեանքի մը կը վերաբերի: Տարագրութեան ճամբուն վրայ 7-8 տարեկանին տեսնելէ, ապրելէ ետք դժոխքը, կը խլուի իրեններէն, դառնալու համար ամուլ զոյգի մը որդեգիր-աղախինը՝ Էսմային ու Հիւսէյինին Սէհէրը: Որպէս այդ ալ քանի մը տարի ետք կ'ամուսնանայ ընտանիքին պարագաներէն երիտասարդի մը հետ:

Գիրքին ընթերցումին ընթացքին զարմացնող է նշմարել Հերանոյշ-Սէհէրէն տրուած ձուլումին, վերակերտումին յօժարութեամբ ձեւ առած անթերի պատկերը: Օրինակ, Թոռնուհին կը գրէ. "Մեծ հայրս ու մեծ մայրս աղօթասէր, հաւատացեալ մարդիկ էին": *Յստակ պէտք է ըլլայ որ "աղօթասէր"ը հոմանիշ է* նամա*զի պատուիրանին յարգանքին: Մարդ կը տարուի մտածելու գրուածին ու իրականութեան միջոցին մասին: Իրապէս, գիտակից տարիքին ապրածներէն ետք Սէհէրի վերածուած Հերանոյշը կրցա՞ծ էր առանց այլեւայլի իւրացնել իր նոր ինքնութեան բոլոր պահանջածը: Այս հարցականը յաջորդ գլուխներուն մէջ ալ շատ անգամ միջամտող ազդակ կ'ըլլայ, ուրիշութեան հոլովոյթին անարգել բնոյթով ներկայացումին դէմ: Այնպէս կ'երեւի որ Հերանոյշ-Սէհէրը իրեն վիճակած դաժանութեան ապրումին դէմ "երթան ու չվերադառնան այն օրերը" գոչելէն ուրիշ հակազդեցութիւն չէ ունեցած:*

Կրնա՞յ հաւաստի ըլլալ տպաւորութիւնը, երբ մարդ կը կարդայ տարագրութեան սկիզբի օրերու անոր յիշողութենէն հետեւեալ պարբերութիւնը, գրի առնուած Թոռնուհիին կողմէ. "Բալուի մէջ այրերն ու կիները իրարմէ բաժնեցին: Կիները լեցուցին եկեղեցիին բակը, այրերը դուրսը մնացին: Միջոց մը ետք դուրսէն աղեկտուր ճիչեր հասնիլ սկսան: Եկեղեցիին բակին բարձր պատերը արգելք էին դուրսը կատարուածը տեսնելու: Ներսի կիներն ու երախաները չէին կրնար տեսնել դուրսը, բայց վախէն խոշորցած բիբերով իրենց նայուածքները կը խաչաձեւէին ու իրարու կառչած կը մնային: Մայրեր, մեծ մայրեր, երախաներ իրարու սեղմուած կը դողդողային: Ամբողջ բակը վերածուած էր դողդոջուն կծիկի մը:

Հերանոյշ որ եղբայրներուն հետ չէր զատուեր մօրը փէշէն, թէ՛ կը վախնար, թէ չէր կրնար յաղթել հետաքրքրութեան: Տեսնելով որ երիտասարդ աղջիկ մը դուրսը կարենալ տեսնելու համար ուրիշի մը ուսը կը բարձրանար, անոնց քով գնաց: Ընկերուհիին ուսին վրայ բարձրանալով դուրս նայողը վար իջնելէն բաւական ատեն ետք կրցաւ ըսել թէ ինչ տեսած էր: Անոր բերնէն լսածը Հերանոյշ ամբողջ կեանքին ընթացքին պիտի չկարենար մոռնալ.

«Այրերուն վիզը կը կտրեն ու գետը կը նետեն» ըսած էր ան" (էջ 45):

Հերանոյշին յիշողութեան մէջ անջնջելի մնացած միակ պահը չէ սակայն: Կայ, օրինակ մօրմէն խլուելու պահուն պատումն ալ.

"Ժանտարմայի հրամանատար մը կ'ուզէր առնել Հերանոյշը. գիւղացի մըն ալ եղբայրը Խորէնը: Միւս եղբայրը, Հրայր, շատ փոքր ըլլալուն թեկնածու չունէր: Մայրը հակառակ մեծ յոգնութեան ու անօթութեան, կտրականապէս կը մերժէր զաւակները յանձնել. հակառակ նաեւ մօրը, տալոջը համոզելու ջանքին: Այս վերջինները տեսնելով բոլորին մօտալուտ վախճանը, փոքրիկներուն կեանքը փրկելու միակ առիթ կը նկատէին անոնց յանձնումը:

Մինչ վէճը կը շարունակուէր, յանկարծակի կերպով իրենց վրան նետուեցան մարդիկ, Հերանոյշն ու Խորէնը իրենց մօրը ձեռքէն յափշտակեցին: Իսկուհի (մայրը) ամբողջ ուժը հաւաքելով առաջ նետուեցաւ, սակայն ժանտարման Հերանոյշը արդէն զետեղած էր իր ձիուն վրայ: Մայրը գերագոյն ճիգով մը հասաւ ձիուն, մէկ ձեռքովը կառչեցաւ ժանտարմային ոտքերուն, միւսով Հերանոյշին ու սկսաւ քաշքշել:

Ժանտարման հասկնալով որ այդ կնոջմէն դիւրութեամբ պիտի չկրնայ փրկուիլ, հանեց մտրակը ու սկսաւ մտրակել Իսկուհին: Հակառակ մտրակի հարուածներուն անհանդուրժելի ցաւին ան չթուլցուց Հերանոյշը ամրօրէն բռնած ձեռքը ու ամբողջ ուժով կը քաշքշէր զայն, մէկ կողմէն ալ մերթ պաղատելով ժանտարմային, մերթ անիծելով զայն որ զաւակը ձգէ:

Այդ միջոցին հինգ տարեկան Հրայրը սկսաւ բարձրաձայն լալ: Մտածելով որ մէկը անոր գէշութիւն մը կ'ընէր, Իսկուհի պահ մը գլուխը դարձուց դէպի այն կողմ ու նոյն վայրկեանին ժանտարման խթանեց ձին: Կենդանին նետի պէս սլացաւ ու Հերանոյշը առած հեռացաւ":

Աղջնակը առեւանգող տասնապետը՝ Հիւսէյինը ու կինը Էսման անզաւակ են. իբրեւ թէ կ'որդեգրեն Հերանոյշը: Առաջինը "բուխարի" որակումին արժանացած է, որովհետեւ մասնակցած է հայ այրերու գլխատումին, բայց տրուած հրահանգին ընդդիմանալով չէ գացած կիներուն ու երախաներուն վրայ նոյն արարքը կատարելու... "բարի մէկն էր: Զիս իր զաւակը նկատեց ու շատ լաւ վարուեցաւ" *կ'ըսէ Հերանոյշ երբ կը սկսի անցեալին մասին խօսիլ Թոռնուհիին:*

Արդէն կեանքի ճամբայէն բաւական յառաջացած մէկն է, Թոռան տէր, երբ կ'որոշէ իրականութիւնը յայտնել Ֆէթհիյէին: Այդ օրերուն շատոնց տեղեկացած է թէ հայրը, մայրը ու եղբայրը Խորէն Ամերիկա են: Ունեցած, ապա կորսնցուցած է անոնց հասցէն, կ'ուզէ որ Թոռնուհին գտնէ անոնց հետքը:

Գաղտնիքը բաժնելու որոշումին հետ շատ մասնայատուկ, գաղտնի յարաբերութիւն մը կը հաստատուի երկուքին միջեւ: Թոռնուհին կը զգայ թէ մեծմայրը պատմելու, գաղտնիքին վարագոյրը կամաց մը բանալու, գիտցածը ոչ ոքի կարենալ փոխանցելու բեռը թօթափելու հարկը կը զգայ. բայց միեւնոյն ատեն կը հաւատայ որ իրականութեան տեղեկանալ պիտի վնասէ Թոռանը: Կ'ուզէ պաշտպանել զայն:

"Շատ ջանք թափեցի: Ի վերջոյ սկսաւ պատմել: Պատմելու ընթացքին յաճախ կանգ կ'առնէր, յամառ հարցումներուս վրայ կը շարունակէր: Կը պատմէր դէպքերը, սակայն չէր մեկնաբաներ զանոնք. յատկապէս կը խուսափէր զգացումներն ու մտածումները արտայայտելէ" կը գրէ Թոռնուհին:

Հերանոյշին հայրը տարիներ ետք տեղեկանալով որ երկու զաւակները կ'ապրին որպէս Թուրք, կը գտնէ անոնց հետքը, յետոյ Հալէպ կ'երթայ անոնց հանդիպելու: Նամակով մը իրենց դրամ կը ղրկէ, որպէսզի Հալէպ երթան: Այդ ընթացքին Հերանոյշ արդէն ամուսնացած ու երկու զաւկի մայր է: Օրերով կը համոզէ ամուսինը որ երթան: Կը պատրաստուին, բայց վերջին պահուն ամուսինին հօրաքոյրը ետ կը կեցնէ ամուսինը, ըսելով որ Հերանոյշին հայրը աղջիկը առնէ ու Ամերիկա պիտի տանի, զինքն ալ զաւակներուն հետ հոն լքէ: Հերանոյշին հօրը հետ հանդիպումը տեղի չունենար. Խորէնը կ'երթայ կը գտնէ հայրը ու կը մեկնին Ամերիկա:

Տարիներ ետք նոյն եղբայրը նամակով մը քրոջը հետ կապը կը վերահաստատէ. լուսանկարներ կը փոխանակեն, եւլն.: Նորէն գումար մը կը ղրկէ՝ որպէսզի Հերանոյշ գտնէ քանի մը ամսուան համար Ամերիկա երթայ ու զիրար տեսնեն: Իրեն փոխարէն տղան կը ղրկէ, ինչ որ յուսախաբութիւն կը պատճառէ եղբօրն ու հոն ծնած փոքր քրոջը: Կապը դարձեալ կը խզուի:

Հետաքրքրական է ծնողքն ու քոյր-եղբայրը տեսնելու համար Ամերիկա երթալու հրաւէրին չընդառաջելու պարագան: Թոռնուհին երբ պատճառը կը հարցնէ, ինք նախ կը պատրուակէ անձնաթուղթ, անցագիր չունենալը: Երբ Թոռնուհին կը յամառի, ըսելով որ ատոնք կրնար պատրաստել տալ եթէ ուզէր, մարդու պէտք չունէր, ու հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ չէ գացած, մեծ մայրը կը պատասխանէ. "Ի՜նչ գիտնամ":

"Երբ նիւթեր կը բացուէին, հարցումներ կ'ուղղուէին անոնց մասին խօսիլ, վիճիլ չէր ուզեր, մեծ մայրս միշտ նոյն պատասխանը կու տար. «*Ի՛նչ գիտնամ*». ատիկա նոյն ատեն կը նշանակէր. «*Իրաւունք ունիս. շատ փափաքեցայ, սակայն ճար չունէի, ի՛նչ ընեմ*»..." *կը գրէ Թոռնուհին:*

Ան կը յաջողի գտնել մեծ մօրը ամերիկաբնակ քոյրն ու եղբայրը: Վերջինը կաթուածահար է, բայց իրականութիւնը միջոց մը կը պահեն մեծ մայրիկէն: Անոր համար բացառիկ ուրախութեան օր մը կ'ըլլայ տեղեկանալ թէ Թոռնուհին գտած է իրեններուն հետքը, թէ եղբայրը աղջիկներէն մէկը կոչած է Հերանոյշ: Մինչեւ իսկ կը նշմարեն որ ան հակառակ իր սովորութեանը երգ մը կը մըլտայ:

Յետոյ կապը կրկին կը խզուի. Խորէն կը մահանայ, իսկ զաւակները չեն փնտռեր իրենց հօրաքոյրը: Անկէ ետք ոչ ոք կը տեսնէ մեծ մայրիկին երգ մը մըլտալը:

Հերանոյշ – Սէհէր մեծ մայրիկը կ'ապրի այնքան որ կը տեսնէ Թոռանը Թոռը: 93 տարեկանին կը մահանայ, իրմէ խլուած ինքնութեան պատմութիւնը կտակելով իրեններուն ու նոյն ճակատագիրը կրածներու շառաւիղներուն:

Պատումին ուշագրաւ մէկ յատկանիշն ալ զանազան առիթներով եղած մատնանշումներն են Հերանոյշին ճակատագրակից մարդոց մասին: Ֆէթհիյէին մեծ մօրը մահէն ետք կ'անդրադառնայ մանկութեանը, պատանեկութեանը այցի գացած կարգ մը "Թուրք" տուներուն մէջ հրամցուած չէօրէքներուն *հայկական տուներուն մէջ պատրաստուածներուն հետ նոյնութեան: Ապա կամաց – կամաց կը վերնան ուրիշ վարագոյրներ ալ. այսինչին մայրն ալ, ուրիշի մը կինն ալ Թրքացած Հայեր են:*

"Այդ կիները նոյնիսկ երբ իրենց թոռներէն, զաւակներէն գաղտնի կը պահէին, իրենց միջեւ լռութեամբ կը շարունակէին աւանդութիւն մը. չէին մոռնար նուիրական օրերը, այցեր կու տային իրենց դրացիներուն, գիրար կը շնորհաւորէին: Միայն այսօր կրնայի անդրադառնալ ատոր:

Ուրիշ հանդիպումի մը Հասան ըսաւ թէ մեծ մօրս ու անոր նմաններուն ժողովուրդը "*Թուրի մնացորդ*" անուանումը կու տար: Զգացի թէ արիւնս կը սառէր: Այդ խօսքը լսած էի, սակայն անոր մեծ մօրս ու նմաններուն հասցէին այնքան պաղարիւնով գործածուիլը վէրք մը բացած էր ներսս" *կը գրէ Ֆէթհիյէ:*

"Թուրի մնացորդ"ին գրեթէ զուգահեռ որակում է "ցեղը խաթարուած"ը: Այդ մէկը եւս ժողովուրդը կը գործածէ այն "Թուրք"երուն հասցէին որոնք գիտէ թէ Հայու շառաւիղ են: Որակումը կը գործածուի յատկապէս այն պարագաներուն երբ անոնց աղջիկ տալ, կամ անոնցմէ առնել խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ:

Նոյն ուղղութեան վրայ է պաշտօնական դիրքերու վերաբերումը որ բնաւ չի մոռնար էականը, երբ հարկ ըլլայ: Այդպէս եղած է օրինակ Ֆէթհիյէի մօրեղբօր պարագային: Թուրք հօր զաւակ, Թուրքի անուն, մականունով այդ երիտասարդը երբ կ'ուզէ զինուորական վարժարան մտնել, կը մերժուի: Պատճա՞ռը: "Մօրը անձնաթուղթին մէջ «կրօնափոխ»ի արձանագրութիւնը կայ": *Այսինքն, ան զաւակն է մէկուն որ մահմետական դարձած է յետոյ:*

Այս ու ո՛վ գիտէ նման որքա՛ն վարկաբեկող, ջլատող կեցուածքներ գլխաւոր պատճառն են այս դժբախտներուն գաղտնի մնալուն, գաղտնի պահուելուն, ամբողջ կեանք մը, նաեւ անկէ ետք պարտադրուած ինքնութեամբ մը "ապրելուն": Ու այսօր Թուրքիոյ պայմաններուն յարաբերական Թոյլտուութիւնը առիթ կու տայ որ արձանագրուի ինքնայայտնութեան երեւոյթը: Վերջերս ուշագրաւ ու

ցնցող էր կարդալ նոյն հեղինակին Հայկական Հարցին մասին հատուածի մը ըստ որ թէ "Մեծ մայրը" հատորին բազմաթիւ ընթերցողներէն ստացած է շնորհաւորութիւններ, քաջալերականներ եւ... Թախանձագին խնդրանքը որ ինք գրի առնէ նաեւ իրենց ընտանիքին ալ նոյնօրինակ պատմութիւնը:

Վերջացնելէ առաջ Սէհէր մեծ մայրիկին երկփեղկուած կեանքին պատումին անդրադարձը, հարկ է արձանագրել երկու կէտ եւս. առաջինը կը վերաբերի սեւ - ճերմակ նկարի մը. դժբախտ հերոսուհիին մէկ լուսանկարն է որ ուրիշներու հետ տեղ գտած է հատորին մէջ: Անջատ էջ մը յատկացուած է անոր. ձուաձեւ շրջանակի մը մէջ զետեղուած է սեւ գլխակապով դէմքը ամբողջն պատած կինոջ պատկերը: Գլուխը ճակատէն մաս մը ձգելով աչքերուն անմիջապէս եզերքէն իջած ծածկոցը լայն հանգոյցով մը գրկած է կզակն ալ ու գացած կորսուած վերարկուին օձիքէն ներս: Պինդ փակուած բերան մը գիծ մը ձգած է շրթունքներուն տեղը. անոր վրայ կ'իշխէ պատուական քիթ մը: Բայց ինչ որ այդ դիմանկարին տուած է սարսափելի արտայայտութիւն մը, լայն բացուած աչքերուն արտասովոր չեչտումով սեւեռած ակնարկն է: Ան ուղղուած չէ լուսանկարչական գործիքին ոսպնեակին, ոչ ալ լուսանկարիչին: Ամենի, նետեր ժայթքող հնոցի մը նման է այդ ակնարկը որուն խորքին ու նետերուն կրած զգացումներուն մասին մտածելն իսկ սոսկում կը պատճառէ: Նոյն ատեն այդ ակնարկը կարծես տարիներ, կեանքեր կը ծակէ կ'անցնի, փորձելով հասնիլ շատ, շատ հեռաւոր թիրախի մը: Ան ակնարկն է մէկուն որ չատոց անդրադարձած է խօսքին անզօրութեան, պատմելու համար իր պատմութիւնը:

Իսկ երկրորդ կէտը իր Թոռնուհիին ու իրեններուն մօտեցումի քիչ մը զարմանալի ընթացքն է զոր կը մատնէ հատորը, ի տես տասնամեակներ ետք "Հայ" յայտնըւած մեծմօր, մօր, մօրաքրոջ պարագային:

Ճիշդ է որ Ֆ. Չէթին այսօր ծանօթ դէմք է Հայկական Հարցին ու առհասարակ բոլոր փոքրամասնութիւններուն իրաւունքներուն պաշտպանութեան գործին մէջ: Կը բողոքէ, սրբագրութիւն կը պահանջէ, կը քննադատէ, կը պախարակէ, կը մեղադրէ: Գրի առած պատումին մէջ կը խօսի, ճիշդ է, մեծմօրը գաղտնիքին տեղեկանալով անցուցած ցնցումին մասին ալ: Սակայն, գրքոյկը այն տպաւորութիւնը չի ձգեր որ Ֆէթհիյէ Թոռնուհին մէջ բան մը արմատապէս շարժած է ծանօթանալով գաղտնիքին: Այո՛, ցնցող, ամէն բան տակնուվրայ ընող բան է, նել յայտնութիւնը, բայց այդքա՛ն: Բացուող ու գոցուող Թղթղածրարի մը պէս որ օր մը անակնկալ կերպով ձեռքդ կ'անցնի, կը պտտկես էջերուն մէջ, կը զարմանաս, կը տխրիս, կամ կ'ուրախանաս, կ'ըմբոստանաս, կը զայրանաս թերեւս, բայց երբ կը փակես ու կը դնես կրկին իր տեղը, անոր պարունակը կը մընայ հոն, երկու կողքին միջեւ:

Այդպէս է Հերանոյշ - Սէհէրին մասին պատմող հատորն ալ. Հերանոյշը ութ տարեկան աղջնակն է որ կը բանայ ժամանակի շերտ մը, յետոյ անոր հետ թաղուելով ընդմիշտ: Անկէ յետոյ Սէհէրն է որ կը մնայ Ֆէթհիյէին գրիչին տակ, քիչ մը "մեռնողին հետ մեռնիլ չըլլար"ի մօտեցումով:

Այսուհանդերձ կ'արժէ կարդալ "Մեծ մայրս"ը. հոն պատմուած կեանքին դաժանութեան հետ որ անակնկալի, նորութեան ներուժէն պարպուած է մեզմէ շատ շատերուն համար շատոնց, հետաքրքրութիւն շարժող շատ պարագաներ կան. նաեւ մտածել տուող, ենթադրութիւններու մղող:

Ու յետոյ, կայ մեծ մայրիկին ժամանակ, միտք, հոգի, աշխարհ ծակող նայուածքին լուսանկարը:

Ա. Թ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ց. ԱԼՓԻԱՐԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ

ԽՄԲ. – Պոլսոյ "Սուրբ Փրկիչ" պարբերականը վերջերս հրատարակած է երգիծաբան Ց. Ալփիարի մէկ նամակը ուղղուած Շանթ կիսամեայ հանդէսի խմբագիր՝ Մերուժան Պարսամեանի, որ զայն լոյս ընծայած է 1913 Ապրիլ 15/28ի թիւին մէջ:

***

Եափ-Գուլէ, 8-21 Ապրիլ 1913

Սիրելի Պարսամեան,

Ձախ ձեռքս եւ ձախ ոտքս տակաւին կը շարունակեն, աւա՜ղ, իրենց գործադուլը, յամառութեամբ մը, որուն քով Պրիւսէլի գործաւորներունը ճէ քը տիւ փըթի լէ:

Մտքէս չէր անցուցած երբեք թէ, պահպանողական իմ այս ընդհանուր կազմըւածքիս մէջ, պիտի գտնուէին անդամներ, որ պիտի յարէին օր մը... ընկերվարական սկզբունքներու...: Եղածը եղած է այլեւս:

Դժբախտաբար սակայն նոյնիսկ զրկըւած եմ լոֆ աուփ ընելու դիւրութենէն...:

Մխիթարութիւն մը եթէ ունիմ այս պահուս, այն ալ սա է թէ, այս չարաբաստիկ տարիին մէջ, մինակ ես չեմ որ էնվալիտ կը մնամ: Քանի՜ քանի՜ հազարներ կան որ բախտակից կ'ըլլան ինծի այն կռիւներուն մէջ որ մղուեցան Եանինէի շուրջը եւ կամ Չաթալճայի առջեւ, սա տարբերութեամբ որ անոնք, մեր սիրելի հայրենիքին նահատակ զաւակները պատերազմի մէջ յաղթուածներն են, իսկ ես՝... կենսապայքարին:

Ոչ նուազ մխիթարական է նաեւ ինծի համար տեսնել եւ հաստատել թէ, ինը ամիսներէ ի վեր Աստուած որդւոյն ուզածին պէս բարի քրիստոնեայ եղած եմ, քանի որ Յուլիս 15էն ի վեր ձախ ոտքս չի գիտեր թէ ինչ կ'ընէ աջը:

Ուրիշ բան մըն ալ դիտեցի, սիրելիս իմ Մերուժան, զոր մտերմաբար կը հաղորդեմ քեզի. ահա՛ թէ ինչ:

Բոլոր դժբախտ մարդիկ աշխարհիս վրայ, ինչպէս անշուշտ դուն ալ գիտես, իրենց գլուխէն է որ կը քաշեն, իսկ ես ոտքերէս է որ կը քաշեմ, եւ ասիկա՝ ի վաղուց անտի: Տե՛ս, որքա՜ն պահպանողական եմ որ գրաբարը չեմ հաներ կոր ձեռքէ... ոտքի վրայ խօսած ատենս անգամ:

Աստուծոյ եւ բոտիւոյին վրայ հաւատքս մեծ է սակայն: Ձիս մկրտած օրերնին, երբ անուն՝ Յարութիւն տուին ինծի, թերեւս օրին մէկն ալ... յարութիւն առնեմ:

Աշխարհիս վրայ չըլլալիք բան չկայ, բացի Պատրիարքարանի մաքրագործումէն:

Համբերութիւն եւ ռեժիմ, երկու օրը անգամ մըն ալ սթրիճնին փիճիւռ, ահա՛ ինչ կը մնայ ինծի ընել իբրեւ մարդ, բայց իբրեւ գրագէտ՝

Որքան առեն աջ ձեռքս շարժի,

Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ.

ասոր ապացոյց՝ ներփակ փանթէզին "Շանթ"ի համար, տեղ մը զետեղէ՛, խնդրեմ, աղուոր հանդէսիդ մէջ, եթէ այդ տեղը լաւագոյն բանի մը չես յատկացուցած արդէն:

Այս փանթէզին գրելէս ետք, անգամ մը աչքէ անցուցի եւ մէջս սա ամբարտաւան համոզումը գոյացաւ թէ տակաւին գրականութեան որդը չէ սատկած ներսիդիս է քը լը փըթի պոնհոմ վի անքոր: Ասոր համար ուրախ եմ, պայմանաւ որ ընթերցողներս տարակարծիք չգտնուին ինծի:

Դրական ըլլալու համար, քիչ մըն ալ ըսեմ թէ առողջական ընդհանուր վիճակս աւելի լաւ է հիմա քան ինչ որ էր ասկէ երեք ամիս առաջ, երբ տունս եկար զիս տեսնելու: Իրաւ է թէ դեռ ձախ ձեռքս եւ ոտքս չեն բոներ եւ մարմնոյս կէսը բանի եարար չէ:

Ի՛նչ ընեմ, Աստուած ասանկ ուզեց: Համակերպելէ ուրիշ միջոց չկայ: Դըժբախտութիւնները ամէնուս համար են: Յուսահատելու մեծ պատճառ չկայ: Տաճկաստանն ալ Ռումէլին կորսնցուց, բայց տե՛ս Թուրքիա ըլլալէ կը դադրի՞:

Անգամ մը Փրկիչ չեկար զիս տեսնելու: Մի գուցէ կը վախնաս պլոքիւսներու այս շրջանին, որ քեզի ալ վար կը դնեն: Ասանկ կասկածներ մի՛ ունենար, որքան ատեն որ Ներսէս Օհանեանը կայ, որ գիտէ ամէն մարդ իր տեղը դնել:

Թերեւս առարկես թէ Եափ-Գուլէն շատ հեռու է կեդրոնէն եւ ճամբորդութիւնը շատ երկար: Քեզի պէս շատեր ալ կը մտածեն եւ նոյնիսկ կը տարուին մեղադրելու Խաչէգ Ամիրան որ գացեր ատանկ ճէհէննէմին քենարը կանգներ է Ազգին Տունը:

Ընդհակառակը ես պատճառներ ունիմ կարծելու թէ, այդ ճշմարտասէր մարդասէր Հայը, Պէզճեան ամիրան, շատ խելացի գտնուած է Հիւանդանոցը Եափ-Գուլէ շինելով:

Հիւանդանոցը օմնիպիւս մըն է որուն մէջի ճամբորդները պէտք է իրենց տեղը հասցնել: Խաչէգ Արթինը ատիկա գիտնալուն համար է որ Հիւանդանոցը Եափ-Գուլէ շիներ է. Եափ-Գուլէ որ կրնայ կեդրոնին աչքին հեռու ըլլալ, բայց միւս կողմէ քթին տակն է ... Պալըքլըին, տարաբախտ ազգայիններուն Օթէլ Թէրմինիւսին:

Կրնայ ըլլալ, սիրելի Մերուժան, որ նամակիս Թոնը պատշաճ չգտնես Հիւանդանոցի մէկ խշտեակին վրայ տառապող կաթուածեալի մը համար, իրաւունք ունիս, բայց սա ալ մի՛ մոռնար որ դըժբախտութեան մը դէմ անոր քթին խնդալէ զատ լաւագոյն միջոց չկայ, որ թարգմանի իլ փօ ֆէր պոն ֆիկիւռ քոնթրը լա մովէզ ֆորթիւն:

Եթէ գալու ըլլաս, շատ բաներ ունիմ ըսելիք քեզի, հակառակ անոր որ "Շանթ"ի մէջ անգամ մը ըսած էիր թէ լեզուս ալ բռնուեր էր: Ատանկ բան չկայ, լեզուս դեռ շատ պիտի դառնայ բերնիս մէջ, ինչպէս Արիստակէս Գասպարեան Պատրիարքարանի շուրջը:

Քոյդ յաւէտ՝

Ց. ԱԼՓԻԱՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ե.

Անոնք, կը հասկնաս անշուշտ, մեր ապագայ թշնամիներն են, Ճարոնցի, Մէքսիքացի կամ Պուլկար:

Խտրնէէն ճամբայ ելլելով, քանի կը յառաջանայինք սահմանագլուխ նոյն համեմատութեամբ մեր խաղաղասիրական զգացումները կը զօրանային:

Ծումաա Պալայի մէջ երբ մեզի ցոյց տուին Պարաքօվայի ճամբան, որուն կամուրջին կէսէն կը սկսի պուլկարական սահմանագլուխը, տարօրինակ բան մը անցաւ մէջերնիս: Թոլսթոյի, Ֆրէտէրիք Փասիի, Նոպէլի, Սթէյտի եւ բոլոր Փասիֆիսթներու, բոլոր խաղաղութեան քարոզիչներու պատկառելի ու պաշտելի դէմքերը ցըլուեցան մեր առջեւ...: Իրա՛ւ, ի՛նչ տգեղ, ի՛նչ հրէշային բան է պատերազմը:

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ սահմանագլխին վրայ դէպք մը պատահած է ու հաւանօրէն մեզ դէպի հոն պիտի փոխադրեն: Աստուած ինք ողորմի...:

ՍԻՄՈՆ

Զ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1909 Նոյեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Քաջութի՛ւն, եղբա՛յր, կեանքը զուեշտախաղ մը չէ եւ ամէնքս ալ տառապելու համար ծնած ենք: Միթէ կը կարծես թէ ե՛ս, իմ ամուսնական կեանքիս մէջ, քենէ նուա՞զ կը չարչարուիմ, միթէ կը կարծես թէ մաւզէրի հրացան մը աւելի՞ սպաննիչ է քան զոքանչի մը լեզուն... եւ միթէ ընտանեկան յարկի զարդերու տակ չըկա՞ն մացառներ ու քարեր ծածկուած՝ որոնք թաւալգլոր կը բերեն մեզ: Պարաքօվայի կամուրջը ես ամէն ժամ, ամէն րոպէ ունիմ աչքիս դէմը ու երեւակայութեանս առջեւ, անակնկալ ընդհարումներու մշտնջենական յաճախանքովը:

Իրա՛ւ որ երբեմն կը փորձուիմ հարցնելու ես ինծի թէ ամուսնակա՞ն կեանքը աւելի տաժանելի է թէ զինուորականը: Ու չեմ կրնար վճռական պատասխան մը գտնել:

Ամէն պարագային՝ մտատանջութիւնը գիս ալ կը սկսի պաշարել: Ապագայ պատերազմներու երկիւղը իմ վրաս ալ կը տիրէ եւ, խօսքը մէջերնիս, արդէն իսկ զոքանչս իր պահեստի ուժերը զէնքի տակ կոչելու սկսած է: Երէկ վերջնագիրի պէս սպառնալիք մըն ալ նետեց.

- Աղջիկս կ'առնեմ կ'երթամ, ըսելով:

Պարզապէս անոր համար որ թատրոն կամ գիւղ գացած ատեններս զինքը միասին չենք տանիր յաճախ: Կինս որ առջի ամիսները զոքանչ-փեսայական անհամաձայնութիւններու միջոցին՝ միշտ իմ կողմս կը բռնէր, այժմ կը սկսի հակիլ դէպի թշնամին, այնպէս որ հաւանական պատերազմի մը ժամանակ կռուող կողմերու զօրութիւնը իրարու հաւասար չպիտի ըլլան եւ անոր համար յաճախ ստիպուած եմ տեղի տալ զոքանչիս որ օր աւուր աւելի անտանելի կը դառնայ:

Դուն Ծումաա Պալայի մէջ գուցէ հանգիստ չես կրնար քնանալ անակնկալ թնդանօթի մը ձայնի երկիւղէն, ես ալ հոս հանդարտ քուն մը չունիմ՝ զոքանչիս ձայնին յանկարծական որոտումի վախէն:

Ու երբ Նեմզուր հանըմի սպառնական ուրուականը ունիմ ամէն ժամ գլխուս վըրայ կախուած՝ խեղճ կինս Հերմինէն ալ իր դէմը ունի մայրս որ այնքա՜ն կատաղութեամբ անտանելի կ'ըլլայ իր կեսուրի դերին մէջ, որքան միւսը իբրեւ զոքանչ: Ընտանեկան կեանքի մէջ կեսուր եւ զոքանչ այն են ինչ որ են պատերազմի ատեն քօլերայի ու ժանտախտի համաճարակները կռուող բանակներուն մէջ: Այսինքն գերմարդկային պատուհասներ:

Եւ սակայն քաջ ըլլանք երկուքս ալ:

ՅՈՎՆԱՆ

Է.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1909 Դեկտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Պ՛ռռ... ցուրտն ու ձիւնը մէկ կողմէ եւ միւս կողմէ պո՛ւմ, պո՛ւմ հրացանի սուլումը, քաշուելու բան չէ, սիրելի եղբայր, այս զինուորի կեանքը:

Անշուշտ թերթերուն մէջ կարդացիր սահմանագլխին վրայ պատահած դէպքը: Երեք պուլկար զօրքեր սահմանագլխէն հինգ մեթր ասդին կ'անցնին, մեր Թուրք պահակները հրաման կ'ընեն որ ետ դառնան, անոնք կ'ընդդիմանան, հրացանաձգութիւն մը կը սկսի, պուլկարներէն մէկը կը սպաննուի, միւսը կը վիրաւորուի, մեր կողմէն ալ զինուոր մը մահացու հարուած մը կը ստանայ: Դէպքը պատահելէն երկու ժամ ետքը մեր ամբողջ գունդը սահմանագլխին վրայ էր եւ ահա երկու կողմէն հրացանաձգութիւնը սկսաւ: Գնդակները մեր գլխուն վրայէն կ'անցնէին սուլելով, մենք, գետնին վրայ պառկած՝ ըստ բախտի հրացան կ'արձակէինք, առանց դիմացնիս բան մը նշմարելու: Հրացանաձգութեան առաջին տպաւորութիւնը սոսկալի եղաւ: Սարսափէս ամբողջ մարմինովս կը դողդղայի. միջոց մը նոյնիսկ կարծեցի թէ մեռած էի... Վերջապէս հրաման ըրին կրակը դադրեցնելու: Պուլկարները արդէն իրենց կրակը դադրեցուցեր էին մենէ առաջ: Լայն շունչ մը առի եւ ոտքի ելայ. չէի մեռած, բայց բոլորովին վստահ չէի այս մասին եւ շուրջս կը նայէի ողջ մնալուս ապացոյց մը փնտռողի մը պէս:

Յանկարծ քիչ մը անդին նշմարեցի մեր ընկերը՝ Ավրամը՝ որ գետնին վրայ տարածուած էր հրացանը քովը դրած:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

ղը յայտնաբերուի: Եօթը հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են:

ԻՐԱՆ մերժած է հրաժարիլ ծանր ջուրի հիւլէական արտադրիչի մը շինութենէն, հակառակ անոր որ Եւրոպա կաբեւոր հատուցում մը պիտի ընէր: Այս մերժումը ծանր հարուած մը կը նկատուի Եւրոպայի համար:

ՌՈՊԷՐ ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ "Շան տը Մարսի Անցորդը" ֆիլմը, որ Միթերանի նուիրուած է, կը ներկայացուի Փետր. 16էն սկսեալ, բայց արդէն իսկ բանավէճի նիւթ է: Ֆիլմին ամէնէն դրական կողմը կը վերաբերի այն բացառիկ դերասանին, Միշել Պուքէի, որ կը մարմնաւորէ Միթերանը: Ֆիլմը ներշնչուած է Պէնամուի հատորէն, որ բաւական խնդրոյ առարկայ եղած էր Միթերանի շրջանակին կողմէ: Ֆիլմը աւելի սուր բանավէճի նիւթ է: Ոմանք որոշած են բնաւ չտեսնել (տիկին Միթերան, Շառաս եւ ուրիշներ), տեսնողներ կան որոնք վրդոված են, կան ալ որոնք հաւնած են, որպէս լաւ ֆիլմ մը, որ սակայն Միթերանը չէ:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **SOIREE CABARET** animée par

MARTIN YORGANTZ

et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ զաւկին՝ Քրիսթոֆ Քէպապճեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Փաթրիք եւ Վարդուշքա Սամուէլեան 200 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, փետրուար 17,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայկական ճարտարապետութեան իւրօրինակ տեսակը բացայայտողի եւ ազգային ճիւթական մշակոյթի նուիրեալ պահապանի կեանքը, Տառապանքը, Անմահութիւնը

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine, Monge
Մուտքը ազատ է

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. –

– ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10·15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու չարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 16,
ԺԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԽԻԹԱՐ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17·30ին. -

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 16,
Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ (Պուլվ. Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10·30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	ժամը 8·45ին,
Արեւագալ՝	ժամը 9·45ին,
Պատարագ՝	ժամը 10·30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. –

Փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Transformez Vos Obligations Fiscales
En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16
MERCREDI
16 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարեկան 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 125 եւրօ
Արտասահման : Տարեկան 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 եւրօ (Եւրոպական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80Դ ՏԱՐԻ - 21.137
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.137

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

Ռ. ՀԱՐԻՐԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ 14 ՀՈԳԻԻ ՀԵՏ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ ՍՈՒՐԻԱՆ

Լիբանան յանկարծ վերադարձաւ քաղաքացիական պատերազմի ամէնէն սեւ օրերը: Երկուշաբթի, Փետր. 14, ցերեկուան ժամը 1ին, որ 350 քիլօ կշռող ռումբեր կը պայթէին մինչ Սոլիտէրին, մեծ պանդոկներու թաղամասէն կ'անցնէր նախկին վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի կառքը, [illegible] կ'ըսուի նաեւ թէ [illegible] եւ պայթած են [illegible]: Կասկած չկայ որ կազմակերպիչները փորձ արհեստաւորներ եղած են, քանի մահափորձը մանրամասնօրէն պատրաստուած էր: Արաբերէն [illegible] եղած է Ալ-Ժիզիրա կայանէն, ցարդ անծանօթ "[illegible] համար խումբ" մը: Բայց ընդհանուր ձեւով Սուրիան է որ կը մեղադրուի, եթէ [illegible]: Իր հրաժարումէն ի վեր (2004 Հոկտեմբեր), Հարիրի ընդդիմադիր էր, դէմ Սուրիոյ զօրքերուն (14.000) ներկայութեան, անոնք որ Դամասկոսի որակած "[illegible] արարքը" ոչ ոք կը համոզէ:

Հարիրի 60 տարեկան, սիւննի մահմետական, ծնած էր Սայտա, բանուորի զաւակ էր, եւ Սաուտի Արաբիոյ մէջ է որ տարիներու երկայնքին հսկայ հարստութիւն մը կը յաջողէր դիզել: Այսօր, իրեն կը վերագրուի 10 միլիառ տոլարի հարստութիւն մը:

Երբ 1989ին Թայէֆի համաձայնագիրը (Սաուտի Արաբիա) վերջ կը դնէր Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին, ինք էր որ կը վճարէր լիբանանցի երեսփոխաններու ծախքերը ու կը դառնար վարչապետ: Այն մեղադրանքը որ կայ իրեն դէմ այն է որ Լիբանանը վարած է ինչպէս կը վարէր իր մէկ ձեռնարկութիւնը, չփոթելով անձնական եւ ազգային [illegible]:

Նախագահ Լահուտ եօթնօրեայ ազգային սուգ հռչակած է "Հայրենիքի նահատակին" յիշատակին, դատապարտելով "այն վատ ոճրափորձը որուն նպատակն է քարուքանդ ընել խաղաղութիւնն ու կայունութիւնը":

Լիբանանի հակասուրիական ընդդիմութիւնը "Լիբանանեան իշխանութեան եւ սուրիական իշխանութեան՝ որպէս հոգատար" կը վերագրէ ոճիրին պատասխանատուութիւնը:

Ֆրանսա եւ Սպանիա միջազգային քննութիւն մը կը պահանջեն "անմիջական կերպով" ճշդելու համար պարագաները եւ պատասխանատուութիւնները:

Հարիրիի ընտանիքը մերժած է ոչ միայն ազգային յուղարկաւորութիւն այլեւ իշխանութեան ոեւէ անդամի ներկայութիւն յուղարկաւորութեան, որ կը կատարուի Փետրուար 16ին:

Արարքը մեծ վնաս մը կը բերէ ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի եւ ՄԱԿ-ի ջանքերուն, որպէսզի Լիբանան վերստանայ իր ամբողջական իշխանութիւնը: Երկիրը սակայն պարտքերու տակ խեղդուած է, իբրեւ հետեւանք Հարիրիի դէչ մատակարարութեան: Դրական միակ կողմը արաբական երկիրներէն եկող զբօսաշրջիկներն են որ 30%-էր բարձրացած է 50%ի: Այս զբօսաշրջիկները նաեւ ներդրումներ կ'ընեն:

***

Պէտք չէ նաեւ անտեսել որ երեսփոխանական ընտրութիւններ նախատեսուած են Ապրիլին եւ Հարիրի վճռած էր քաղաքական բեմ բարձրանալ. ընդդիմութեան յաղթանակն ալ անհաւանական չէր:

***

Հայաստանի նախագահը Ռ. Քոչարեան ցաւակցութիւն յայտնած է Է. Լահուտի:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՐԹԵՑԷՔ» Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻ՝ ԳԼՕՏԻ ՀԷՆԵԸՐԷ

Ֆրանսայի Եւրոպական Միութեան հարցերու պատասխանատու նախարարը Գլօտի Հէնեըրէ Թուրքիա այցին առիթով հարցազրոյց մը տուած է թրքական հեռատեսիլին "Սի. Էն. Էն." կայանին: Լրագրող Մ.-Ա. Պիրանտի վարած զրոյցին նիւթ եղած են Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, հեռանկարները, եւլն.: Այդ հրջանակին մէջ խօսքը առնչուած է Հայկական Ցեղասպանութեան ալ ու նախարարուհին թելադրած է որ Թուրքիա հարթէ այդ խնդիրը:

Գ. Հէնեըրէ ըսած է.

"Եւրոպական Միութիւնը հաշտութեան ծրագիրէ մը ճամբայ ելած է: Ամէնէն կնճռոտ հարցերուն մէջ ալ կարելի եղած է հաշտութիւն հաստատել, ինչպէս Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ օրինակը կը վկայէ: Յիշողութեան թարմացումը անխուսափելի հոլովոյթ մըն է, ըլլալով Եւրոպայի հիմնումին էական տարրը: Ի վերջոյ, ամէն մարդ իր պատմութեան ընթացքին սխալներ գործած է": Ապա աւելցուցած է թէ Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ ընելիքը Թուրքիա ինք պէտք է որոշէ:

Ֆրանսացի նախարարը ըսած է. "Ֆրանսա 2001ին ճանչցաւ Ցեղասպանութիւնը ու օրէնք ունի այդ մասին: Այսօր ոչ ես, ոչ ալ ֆրանսական կառավարութիւնը իրաւասու է Թուրքիոյ ճամբայ մը թելադրելու: Տակաւին ժամանակ կայ. յիշողութեան թարմացումը ժամանակի կը կարօտի: Ֆրանքօ-գերման հաշտութեան համար յիսուն տարի պէտք եղաւ: Այդ ճամբուն վրայ հարկ է յառաջանալ: Եւրոպայի անդամակցութիւնը միայն հաշտութեան հոլովոյթին մէջ կարելի կրնայ ըլլալ":

ԲԱՆԷ-ՏՈՒՍ-ԲԱՓ

առեւտրականի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փետրուար 11, 2005
Սալ Կավօ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ԿԱՄ՝ ՋՈՒՍՊ ՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՆՈՒԱԳ

Սրահին քմահաճ զանգուածը նոյն կըշռոյթով կը ստիպուի շնչել երբ կը սկսի նուագը:

Նուագ մըրական որ կը հրապուրէ ո՛չ թէ շլացնելով, այլ՝ յուզելով, խռովելով հոգին ու գրգռելով երեւակայութիւնը:

Զուսպ ու միանգամայն խորհրդաւոր նուագ: Վարդան Մամիկոնեան ունի նաեւ յատկութիւնը տալու ամենադժուարին գործն իսկ պարզօրէն ու անզարդ: Ինչպէս խրթին ունկնդրութեան մը պահուն՝ Ալպան Պերկի սարսուռ գեղեցիկ սոնաթին ընթացքին:

Ստեղծելով լուսեղէն նրբութիւններ, որոնցմով աւելի իսկ համոզիչ կը դառնար յառաջադրանաց այդ գործին մեկնաբանութիւնը:

Ցետոյ՝ համեստ մօտեցումը գործին, ուր եռանդուն թէ երազկոտ կ'ըլլայ մեկնաբանին հայեացքը, երբ կ'անցնի պարբերաբար Պերկէն Փրոքոֆիէվ թէ Լիսթի սոնաթներուն:

Ցուցումս մեծ է: Երբ կը յիշեմ յետադարձ ակնարկով տասնեակ տարիները անցնող, որոնք ոսկեճաճանչ ցոլքեր ընծայեր են իր նուագին:

Հիմա՝ իշխանութիւնը ստեղնաշարին բացարձակ է: Վարդան Մամիկոնեանի մատներուն տակ վիթխարի կառուցուածք կը ստանայ Ֆրանց Լիսթի սարսռիչ յայտնի Սի Մինէօր սոնաթը:

Ի՜նչ թաւշային հնչիւններ միջին մասին մէջ: Մեծ չէ թիւը այն արուեստագէտներուն որոնք կը յաջողին զգալ ու տալ չռայլօրէն անոր ներքին կնճռոտ յօրինուածքը:

Ու ա՛յդ, առանց նուագագոյն ճնշումի, ընդլուծուելով՝ պատշաճեցնելով իրենց խաղը գործին արագէսքներուն:

Վարդան Մամիկոնեան քաղցրութեամբ կը հմայէ, առանց կախարդել ջանալու, անսեթեւեթ բայց կենսատու նուագով, ուր նուրբ զգայնութեան միացած է վառուն երեւակայութիւն:

Մենահամերգը ունէր իր ծոցին պահուըտած բանաստեղծական բաժին մը:

Ֆիլիփ Միւրժիէ հանրածանօթ բանաստեղծներու հարազատ թարգմանը հանդիսացաւ, քերթուածներ հրամցնելով պարբերաբար, ներշնչուած՝ յայտագրի գործերէն:

Համարձակի՞մ ըսել թէ նուագին առթած յուզիչ վերացականութիւնը չունէր այդ մասը: Փորձ որ հետաքրքրական է ու առինքնող, աւելի մտերմիկ փոքր սրահի մէջ:

Երաժշտութիւնն է որ մնաց գերակշիռ միջոց հոգիները խռովող:

Ու եկաւ կրկնութիւններու պահը, ուր Շոփէն թէ Խաչատրեանի գործերով Վարդան Մամիկոնեան խրախուսեց դարձեալ սրահը իր ինքնաբուխ հոգեշունչ արուեստով:

Փարիզ, Փետրուար 14

ՃԱՄԲՈՐԴԻՆ ՆՈԹԵՐԸ *(header partly illegible)*

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէկ մզկիթին մէջ, Փետր. 14ին հրդեհ մը ծագած է, որու հետեւան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Փետրուար 15)

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՅԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Հայեւթուրք գործարար խորհուրդին թրքական կողմին նախագահը Ք. Սոյաք Երեւան գացած է, մասնակցելու "Եւրասիա" հիմնադրամին կողմէ հայեւթրքական սահմանին բացուելուն կապուած տնտեսական հեռանկարներուն քննութեան: Հանդիպում ունենալով լրագրողներու հետ, Փետր. 14ին, ըսած է թէ սահմանին բացումով երկու երկիրներու միջեւ ապրանքի փոխանակումը որ ներկայիս 120 միլիոն տոլարի չափ է, նուազագոյնը կ'եռապատկուի: Նաեւ Թուրքիան Հայաստանի տարածքով կը կապուի միջինասիական երկիրներու շուկաներուն:

Ք. Սոյաք համոզուած է որ պէտք է սահմանը բացուի, երկու երկիրներէն փոխադարձաբար ընկերութիւններ հաստատուին ու ըծուին առեւտրական գործունէութեան:

Գործարարներու խորհուրդը կազմուած է 1997ին: Կ'աշխատի զարգացնել նաեւ մշակութային գործունէութիւնը, օղակ հանդիսանալ երկու երկիրներու ղեկավարող հրջանակներուն միջեւ, իրարու ծանօթացնել երկու երկիրներու ժողովուրդները:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԿԸ ՑՆՑԷ ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄԵՐԸ, ԲԱՅՑ ՓԱԽՈՒՍՏ ՉԿԱՅ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

ԽՄԲ. – Փրոֆ. Ֆաթմա Միւկէ Կէօչէք թուրք պատմաբան մըն է որ կը դասախօսէ Միչիկընի համալսարանին մէջ: Վըկայուած է Պոլսոյ, ապա Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու լաւագոյն համալսարաններէն: Հեղինակ է Օսմանեան կայսրութեան պատմութեան մասին հատորներու եւ բազմաթիւ յօդուածներու:

Պէյրութի "Ազդակ" օրաթերթէն (Յունուար 17) Խաչիկ Մուրատեան ծաւալուն հարցազրոյց մը կատարած է իրեն հետ, կեդրոնանալով Հայկական Ցեղասպանութեան մարզին մէջ անոր տարած աշխատանքին վրայ:

Կու տանք ոչ կարեւոր յապաւումներով:

***

"ԱԶԴԱԿ". – Ի՞նչն է, որ ձեզ մղեց Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայութեան նկատմամբ վերաբերմունքը ուսումնասիրելու:

ՄԻՒԿԷ ԿԷՕՉԷՔ. – Երբ Միացեալ-Նահանգներ հասայ տոքթորական վկայական ստանալու համար, հետաքրքրութիւններուս առանցքը կը կազմէին Օսմանեան կայսրութեան անկումը եւ Թրքական հանրապետութեան հիմնադրութիւնը: Այս պարունակին մէջ ծանօթացայ Օսմանեան կայսրութեան մէջ կրօնական փոքրամասնութիւններուն դերակատարութեան, եւ ինծի յստակ դարձաւ, թէ ի՛նչպէս, Թըրքական պետութեան հիմը դրուելուն զուգահեռ, այդ փոքրամասնութիւնները դուրս մնացին պատկերէն. ձեւաւորուեցաւ տարբեր տեսակի ընկերութիւն մը:

...Ինչ կը վերաբերի հայութեան, հետաքրքրութիւններուս ծիրին մէջ անոնց ընդգրկումը Միացեալ-Նահանգներու ուսեալ շրջանի մը մէջ գտնուելուս պատճառով եղաւ: Հոն, ամէն անգամ որ Հայերու կը յայտնէի, թէ Թուրք եմ, անմիջապէս ինծմէ հաշիւ կը պահանջուէր Հայերու սպանութեան համար:

...Հայ խօսակիցներս այնքա՛ն կը ցաւէին անցեալին կատարուածին համար, բայց միաժամանակ չէին կրնար լուռ մնալ, որովհետեւ կատարուածը չէր ճանչցուած: Անկախ այն հարցէն, թէ ի՛նչ է պատահածը, երբ մէկը չի ճանչնար ուրիշի մը հանդէպ կատարուած անարդարութիւնը, առաւել եւս կը դժուարացնէ Թրոմայի ենթարկուած անձին վիճակը:

Երբ կ'ըսէի Հայերու՝ "պատրաստ եմ լսելու, ըսէք, թէ ի՛նչ պատահեցաւ ձեր ժողովուրդին", անոնք այնքան կը թեթեւնային, որ պատասխանելու բառեր չէին գտներ կարծես: Ասիկա "աչք բացող" փորձառութիւն էր ինծի համար:

Նոյնքան "աչք բացող" էր Թուրքերուն սաստիկ զայրանալը, երբ այս հարցը արծարծուէր: Որքա՛ն բան դուրս ձգուած ըլլալու է պատմագրութենէ, որ մարդիկ նման վերաբերմունք կը ցուցաբերեն: Հակառակ անոր որ նախքան Միացեալ-Նահանգներ ուղղուիլս, ստացած էի լաւագոյն կրթութիւնը, զոր Թուրքիա կըրնար տրամադրել, ե՛ս ալ տեղեակ չէի պատահածէն, որովհետեւ կատարուածին մասին միայն պետութեան թէզը ներկայացնող աղբիւրներ տրամադրելի էին: Այս կացութիւնը շրջանցելը շատ դժուար է անշուշտ: Իրենց անցեալը չիմանալն է, որ ձեւաւորած է Թուրքերու կեցուածքը: Այս տգիտութեան պատասխանատուն Թրքական պատմագրութիւնն է ու նաեւ՝ այն իրողութիւնը, որ այբուբենի բարեկարգումներուն պատճառով մարդիկ չեն կրնար անձամբ կարդալ փաստաթուղթերը, իսկ օսմաներէնէ լատինատառ Թրքերէնի թարգմանութեան աշխատանքները պետութեան հակակշիռին տակ կը գտնուէին: Բայց անձնական փորձառութիւններու եւ շշուկներու պատճառով ընդհանուր գիտակցութիւն մը կայ, թէ հարցերը իրենց ներկայացուածին պէս չեն, եւ թէ շղթային մէջ պակաս օղակներ կան:

...Ուրեմն նկատի առնելով Հայերու եւ Թուրքերու զգացումները եւ հունաւորած ըլլալով ասպարէզս իբրեւ արհեստավարժ, մտածեցի ուսումնասիրել այս նիւթը: Անշուշտ նախ եւ առաջ պէտք էր փաստէի թէ Հայ չեմ: Ազգայնական Թուրքերը կը մտածէին, թէ հայկական արիւն ունենալու եմ. խելքը գլուխը Թուրք մը նման "քանդիչ" գործունէութիւն չի կրնար վարել: Չէ՞ որ, ըստ ազգայնականներուն, այս հարցը կրնայ պատճառ դառնալ պետութեան կործանումին:

Նոյնպէս ամէն անգամ որ հոս, Միացեալ-Նահանգներու մէջ, Հայերու առջեւ խօսք առնէի, անոնք կ'ըսէին, թէ անպայման Հայ ըլլալու եմ, որովհետեւ Թուրքերը անկարող են այսքան տրամաբանական ըլլալու կամ չեն կրնար քննադատական կերպով արտայայտուիլ: Ուշագրաւ է երկու կողմերուն նախապաշարումներ ունենալուն փաստը:

"ԱԶԴԱԿ". – Կը թուի, թէ յաջողեցան այդ ուղղութեամբ կասկածներ յառաջացնել ձեր մտքին մէջ:

Մ. Կ. – Եթէ ճշմարտութեան բաժին մը կայ իրենց ըսածներուն մէջ, կ'ուզէի ե՛ս ըլլալ զայն յայտնաբերողը եւ ո՛չ իրենք:

Նախահայրերս Անատոլուէն կու գան: Անոնցմէ մէկը Ակնի (այժմ՝ Քեմալիէ) Փաշվարդենիկ գիւղէն է: Հոն ուղղուեցայ բացայայտելու համար նախահայրերուս ինքնութիւնը (մօրս մեծ հայրը հոնկէ հեռացած էր 1903ին), եւ ի յայտ եկաւ, որ մինչեւ մեր ողնածուծը սիւննի իսլամ ենք: Հարցուցի, թէ ի՛նչո՛ւ գիւղը օրին Փաշվարդենիկ կը կոչուէր: Բացատրեցին, որ ատենօք Հայեր կ'ապրէին հոն եւ աւելի ուշ Ակն գաղթած են:

Ցայտնաբար հայկական ծագում չունիմ եւ ոչ ալ նախահայրերս Հայերուն հետ որեւէ տեսակի "կապ" ունէին, յատկապէս 1915ին:

...Երեւոյթ մը եւս կը մատնանշեմ դասախօսութիւններուս ընթացքին: Կ'ըսեմ որ 1915ին կատարուած դէպքերուն ճանաչումը քաթարթիք պիտի ըլլայ Հայերուն համար, բայց Թուրքերու համար պիտի ըլլայ սկիզբը շատ երկար եւ դըժուար յաղթահարելի գործընթացի մը, որովհետեւ մեծ է թիւը Թուրքիոյ մէջ տառապած ընկերային հաւաքականութիւններուն՝ Յոյներ, Ասորիներ, Քիւրտեր եւ որոշ ժամանակաշրջաններու՝ իսլամականներ: Թուրքիա շատ բան ունի "մարսելիք", եւ Թուրքիոյ համար այս գործընթացը շատ աւելի երկար եւ դըժուարին պիտի ըլլայ:

"Ա". – Գիտական յօդուածի մը մէջ կ'ակնարկէք թրքական պատմագրութեան "լուռ մնացած միւս դէպքերուն":

Մ. Կ. – Այո՛, սկզբնական շրջանին մտադիր էի գրել Թուրքիոյ պատմութեան բոլոր դէպքերուն մասին, որոնց նկատմամբ լռութիւն կը պահուի: Հետաքրքրուած էի, օրինակ, թէ ի՛նչպէս ճնշումի ենթարկուած են ձախակողմեան Թուրք մտաւորականները: Բայց երբ Ռոնալտ Սիւնիի հետ կը խօսէի այս հարցերուն մասին, ան կ'ըսէր, թէ ես այսպէս մտածող միակ Թուրքն եմ: Ո՛չ, ըսի, կան նաեւ ուրիշներ: Այսպիսով որոշեցինք քով քովի գալ, ակադեմականներ՝ երկու կողմերէն, եւ գիրար համոզել փորձելու փոխարէն՝ նստիլ ու քննարկել այս հարցերը: Առաջին աշխատանքային ժողովը տեղի ունեցաւ 2000ին: Երկրորդ խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ 2002ին, Միչիկընի մէջ, իսկ երրորդը 2003ին, Մինեսոթայի մէջ: Այս բոլորին ընթացքին նախ եւ առաջ փորձեցինք հասարակաց լեզու մը գտնել. կը կարծեմ, թէ յաջողեցանք այս աշխատանքին մէջ, մասնակիցներուն թիւը շարունակ կ'աւելնայ:

"Ա.". – Ոմանք ձեր խորհրդաժողովը շփոթեցին "Հայ – թրքական հաշտութեան յանձնախումբի" աշխատանքային նիստերուն հետ:

Մ. Կ. – Այո՛: Շատ հետաքրքրական է երեւոյթը. շփոթ կար երկու կողմերուն մէջ ալ: Կարգ մը Թուրքեր, որոնց կը խօսէի խորհրդաժողովին մասին, կը կարծէին թէ գիրենք կը հրաւիրէի տեղ մը, ուր պիտի ներկայացնենք (Թուրքիոյ) պետութեան տեսակէտները: Ասիկա ցոյց կու տայ, թէ որքան տիրական ներկայութիւն են պետութեան քաղաքական բընոյթ ունեցող պնդումները:

...Որոշեցինք խորհրդաժողովը կատարել դռնփակ: Չէինք ուզեր, որ մարդիկ ներս մուտք գործելով յայտարարութիւններ կատարեն, թէ ի՛նչ ձեւով պէտք է աշխատինք: Ցամենայն դէպս մարդիկ պէտք է տեղեակ ըլլային մեր աշխատանքին բընոյթէն եւ, հետեւաբար, այժմ հրապարակային ձեռնարկով կը ներկայացնենք խորհրդաժողովին աշխատանքներուն ամփոփումը, ինչպէս նաեւ կը հրաւիրենք կարգ մը լրագրողներ, որպէսզի անձամբ տեսնեն կատարուածը:

"Ա.". – Ձեր գիտական յօդուածներուն եւ դասախօսութիւններուն մէջ կը խօսիք երեք հանգրուաններու մասին, որոնցմէ անցած է թրքական պատմագրութիւնը: Այս նիւթը առանցքը կը կազմէ նաեւ մօտ ատենէն լոյս տեսնելիք ձեր գիրքին: Ի՞նչ հիման վրայ տարբերակած էք այդ երեք հանգրուանները:

Մ. Կ. – Երբ ես եւ Ռոնալտ Սիւնին որոշեցինք խորհրդաժողովները կազմակերպել, մտածեցինք, թէ պէտք էր սկսիլ պատմագրութիւնը քննական աչքէ անցընելով: Ինք կրնար ուսումնասիրել անգլերէնով, իսկ ես Թրքերէնով գրուած պատմութիւնը: Սիրով ընդունեցայ կատարել աշխատանքի բաժինս: Երկար ժամանակ պիտի չյլէ ինծմէ պատմագրութիւնը քննելը, վերջապէս ինքզինք կը կրկնէ, խորհեցայ: Բայց ըլլալով օսմանագէտ՝ չբաւարարուեցայ Թրքական պատմագրութեամբ եւ ետ երթալով ուսումնասիրեցի 1900ականներէն առաջ գըրուածները: Նկատեցի, թէ սկզբնական շըրջանին օսմանեան իշխանութիւնները կը փորձէին հասկնալ կատարուածը: 1878ին, երբ բարեկարգումներու հարցը կ'արծարծուի, օսմանցի պաշտօնատարներէն ոմանք կ'ուզեն ընդառաջել բարեկարգումներու առաջարկին, ուրիշներ դէմ կը կանգնին: Առաջին դէպքերը կը դիտուին իբրեւ հարստակներու ըժգոհութեան հետեւանք, եւ անոնց դէմ թշնամանք չի սերմանուիր: Թշնամական մօտեցումը կու գայ աւելի ուշ, երբ Հայերը իշխանութեան կողմէ կը ներկայացուին իբրեւ հակառակորդ: Այս հանգրուանը կը կոչեմ «ottoman investigative narrative»:

Իթթիհատականներու մօտեցումը, որ կը միտէր արդարացնելու իրենց արարքները, շատ աւելի տարբեր էր անշուշտ: Այս մօտեցումը աւելի ուշ որդեգրուեցաւ Թուրքիոյ հանրապետութեան կողմէ: Այս հանգրուանին ընթացքին, պատմաբաններ կը փորձեն պաշտպանել պետութեան տեսակէտները: Ասիկա տիրական պատմագրութիւնն է անցնող տասնամեակներուն եւ այսօրուան: Այս հանգրուանը կը կոչեմ «Republican defensive narrative»:

Այսօր կը հրապարակուին նոր ուսումնասիրութիւններ, ինչպիսիք են Թանէր Աքչամի եւ Հալիլ Պէրքթայի գործերը, որոնք կը քննադատեն պետութեան տեսակէտները: Այս աշխատութիւնները, ինչպէս նաեւ՝ այն իրողութիւնը, որ "Արաս" հրատարակչատունը վերջերս սկսած է հրատարակել Թրքահայ գրականութիւն, պատճառ դարձան, որ նկատեմ երրորդ հանգրուանի մը սկիզբը: Ցետ ազգայնական քննական այս հանգրուանը, որ ընթացքի մէջ է, կոչած եմ «post nationalist critical narrative»:

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թէքէեանի կեդրոնի «Մէթր Հրաչեայ Մեդրակեան» սրահին մէջ, Յունուար 12ին, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած գըրող եւ հանրային գործիչ՝ Արշակ Զօպանեանի, անոր մահուան յիսնամեակին առթիւ (1954, Յունիս): Մարալ Պապոյեան ներկայացուցած է օրուան յայտագիրը: Ապա, ՌԱԿի կեդրոնական վարչութեան անդամ եւ Թ.Մ.Մ. վարչական խորհուրդի ատենապետ Արտաւազդ Մելիքսէթեան արտասանած է բացման խօսքը, ուր ան վերառած է «Հայ մշակոյթի դեսպան Արշակ Զօպանեանի նպաստը հայկական արժէքներու յայտնաբերման եւ օտարներուն ծանօթացման մէջ: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, խօսքը տրուած է օրուան բանախօս, Հայաստանցի մտաւորական եւ քաղաքական գործիչ փրոֆ. Լեւոն Դալլաքեանի, որ ներկայացուցած է Ա. Զօպանեանը, որպէս բանաստեղծ, արձակագիր, քննադատ, բանասէր եւ ազգային հանրային գործիչ: Շեշտը դրած է հայկական հարցը օտարներուն սեփականութիւնը դարձնելու Զօպանեանի կատարած դերին վրայ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 22ին, բանախօսական - գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է «Պահպանել հայ մշակութային ժառանգութիւնները» ընդհանուր խորագրին տակ, կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մելգոնեան Կըրթական Հաստատութեան Լիբանանի Սանուց Միութեան եւ հովանաւորութեամբ Մելգոնեան ընտանիքի անդամ Ժագ Մելգոնեանի: Բացման խօսքը կատարած է Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Լիբանանի Սանուց Միութեան ատենապետ տոքթ. Արա Իսկիկեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Մելգոնեան Հաստատութեան շրջանաւարտ եւ «Արարատ» օրաթերթի խմբագիր Աւետիս Շիրտրիմեան: Խօսք առած են նաեւ Մելգոնեան բարերար երրորդ եղբօր թոռը՝ Ժագ Մելգոնեան եւ Մելգոնեան Հաստատութեան Կիպրոսի Սանուց Միութեան փոխ ատենապետ Մասիս Տէր Բարթող: 2004 Մարտ 16ին, Հ.Բ.Ը.Մ.ի կեդրոնական վարչութիւնը որոշած էր փակել Կրթական Հաստատութիւնը պատճառաբանելով որ ան նիւթական բեռ է, աշակերտութեան թիւը նուազած է, ուսումնական մակարդակը նահանջ կ'ապրի եւ հայոց լեզուին ուսուցումը հին օրերու մակարդակը չունի: Լիբանանի Սանուց Միութիւնը եկած էր ըսելու որ յառաջ քշուած բոլոր պատճառաբանութիւնները անհիմն են: Մասիս Տէր Բարթող պարզած է թէ վերջին շրջանին ճիշդ ի՛նչ կը կատարուի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան կապակցութեամբ: Բոլոր խօսք առնողներն ալ շեշտած են որ այս կրթական հաստատութիւնը պէտք է բաց մնայ, շարունակելով իր հայակերտման եւ հայապահպանման առաքելութիւնը սփիւռքի մէջ: Հակառակ բոլոր բողոքներուն ՀԲԸՄի վարիչ մարմինը անդրդուելի մնացած է իր որոշումին մէջ եւ եթէ այդպէս շարունակուի, վերջին լուծումը պիտի ըլլայ դատի դիմել յանուն կրթական հաստատութեան առաքելութեան շարունակման: Պէտք չէ մոռնալ որ գոյութիւն ունի Մելգոնեան եղբայրներու կտակը:

***

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունուար 20ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. ԼԵՄի «Արաբօ» մասնաճիւղի վարչութեան ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հ.Յ.Դ. հիմնադրութեան հիմնադիր երրորդութեան անդամ՝ Ռոստոմի: Հայաստանի եւ Լիբանանի քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Սրբուկ Տօնապետեան: Ան դիտել տուած է որ Ռոստոմ եղած է այնպիսի կերպար մը, որ տարիներ շարունակ դարբնած է երիտասարդ սերունդները, անոր ներկայութիւնը այսօր հաւատք եւ կամք փոխանցած են հասնող սերունդներուն: Տեսերիզի միջոցաւ ներկայացուած է Ռոստոմի կենսագրականը, անոր ունեցած դերակատարութիւնը հայ երեսնամեայ յեղափոխութեան մէջ: Օրուան բանախօսը եղած է Կարօ Յովհաննէսեան, որ լուսարձակի տակ առած է Ռոստոմի նկարագրին յատկանշական կէտերը՝ ծառայութիւն, ազգին նկատմամբ ամբողջական ու գերագոյն նուիրում, նուիրեալ ղեկավարի տիպար:

***

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունուար 31ին, կազմա-

կերպուած Հ.Յ.Դ. Նիկոլ Դուման կոմիտէի քարոզչական կոմիտէին կողմէ, ովեկոչուած է հայ ազատագրական պայքարի ռահվիրաներէն Նիկոլ Դումանը, անոր մահուան 90 ամեակին առթիւ: «Մեր Հայրենիք»ի ունկնդրութեան եռք, բացման խօսքը արտասանած է Ժագ Ցակոբեան, որ նշած է թէ շուրջ մէկ դար առաջ հայութիւնը կը գտնուէր օրհասական կացութեան մէջ: Այդ կացութեան նկատմամբ, Նիկոլ Դուման ու իր ընկերները եւ գիրենք ծնած կազմակերպութիւնը՝ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, չէին կրնար անտարբեր մնալ ու անհրաժեշտ կը դառնար ինքնապաշտպանութեան գաղափարը: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը եռք, խօսք առած է օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Շահան Գանտահարեան: Ան նշած է որ ձեռնարկին առիթը հայկական յեղափոխութեան ամէնէն փայլուն դէմքերէն Նիկոլ Դումանի մահուան, աւելի ճիշդը՝ անձնազոհութեան 90 ամեակն է ու ծանրացած Ն. Դումանի կեանքին եւ յեղափոխական գործունէութեան վրայ: Ցաւով, աւելցուցած է, որ Խոջեվանքի մէջ ամփոփուած Նիկոլ Դումանի աճիւնները Վրացական իշխանութիւններու կիրարկած քաղաքականութեան բերումով, այսօր անյայտ կորսուած են:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Կարպըն Թատրը» պանդոկին մէջ, կազմակերպութեամբ Լիբանահայ արուեստագէտներու համախմբումին, Յունուար 17ին, տեղի ունեցած է հանդիպում - զրոյց մը Կարլէն Դալլաքեանի հետ, նիւթ ունենալով Հայաստան-Սփիւռք փոխ յարաբերութիւնները: Հանդիպումին բացումը կատարած է Լիբանահայ արուեստագէտ՝ Պերճ Ֆազլեան, որ ներկայացուցած է երկար տարիներու Խորհրդային Հայաստանի Սփիւռքահայութեան հետ Կապի Կոմիտէին նախագահ՝ Կ. Դալլաքեան: Այնուհետեւ, պ. Դալլաքեան անդրադարձած է Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններուն հոլովոյթին առաջին Հանրապետութեան ժամանակաշրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Իր եզրակացութեան մէջ, դասախօսը հարց տըւած է. «արդեօք ճի՞շդ է չարունակել Սփիւռքի հետ գործակցութիւնը առանց համակարգող մարմիններ» ու ինք իսկ պատասխանած է որ կարեւոր է համակարգող խորհուրդի մը կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի կարծիքը նկատի ունենալ համազգային հարցերը լուծելու ժամանակ: Այդ նպատակաւ ալ, աւելցուցած է Կ. Դալլաքեան, թէ անհրաժեշտ է խորհրդակցական մարմին ստեղծել, օրինակ Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ: Հանդիպումին փակումը կատարած է Մաբալ Փանոսեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Արաքսի Պուլղուրեան ընկերաբժշկական կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Յունուար 24ին, կազմակերպութեամբ ԼՕՍի դաստիարակչական յանձնախումբին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, նիւթ ունենալով.. «Երաժշտութեան դաստիարակութիւնը հայ ընտանիքին ներս»: Բացման խօսքէն եռք գոր արտասանած է Շողիկ Խաչատուրեան, օրուան բանախօսը՝ Զաքար Քէշիշեան ներկայացուցած է իր նիւթը: Ըսած է թէ ներկայ սերունդը տարրական գիտելիքներն իսկ չունի երաժշտութեան մասին, իսկ թիւով քիչ գիտցողներն ալ անոնք են որոնք երաժշտանոց կը յաճախեն: Ապա, անդրադարձած է մեր երաժշտութեան արմատներուն, որոնք կու գան հեթանոսական շրջանէն և որմէ շատ բան չէ մնացած, իսկ մեր Քրիստոսի հոգեւոր երգերը մեկնաբանուած են վանքերու մէջ, պահուած են անվթար մինչեւ մեր օրերը, իբրեւ հաւատքի խորութեան եւ հայ եկեղեցւոյ պայծառութեան ամէնէն յատկանշական երեւոյթներէն մէկը (Կոմիտասի, Եկմալեանի մշակումներով): Բանախօսը ծանօթացուցած է նաեւ հայկական նուագարաններէն դուդուկը, շւին ու եզրակացութեան մէջ, ցաւով նշած է որ ունինք բազմահարուստ ժառանգութիւն, սակայն այնպէս չենք ըներ որ մեր ձեռքը մնայ ու հրամայական մը դրած է ԼՕՍի մեծ ընտանիքին վրայ, որպէսզի ան սատարէ հայ մշակոյթի նաեւ հայ երաժշտութեան պահպանման եւ տարածման:

**

ԱՅՆՃԱՐԻ «Նապաս այնճար» ճաշարանին մէջ, Յունուար 14ին, տեղի ունեցած է տարեկան աւանդական սիրոյ սեղանը, զոր ստեղծած են Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւն ու Թաղական խորհուրդը ամանորի եւ ծննդեան առթիւ: Մասնակցած են Այնճարի հայ առաքելական եկեղեցւոյ ընտանիքը, եկեղեցասիրաց տիկնանց միութիւնը, դպրաց դասը եւ կիրակնօրեայ դպրոցի պատասխանատու ուսուցիչները: Այս տարի հաւաքոյթը կը վայելէր նաեւ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Գեղամ եպիսկոպոսի հովանաւորութիւնը: Խօսք առած է Աշոտ քհնյ. Գարագաչեան եւ շեշտած եկեղեցւոյ եւ ազգին ծառայելու կարեւորութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Սըրսուք» թանգարանին մէջ, մինչեւ Յունուար 15, տեղի ունեցած է «Աշնանային սալոնը» ուր տեղ գտած են տասնեակ մը հայ արուեստագէտներ: Անոնց մէջ, վեթերան քանդակագործ Զաւէն Խտըշեանէն մինչեւ գեղանկարչութեան մարզին մէջ իր առաջին քայլերը ամրապնդող արուեստագէտ՝ Դալար Ագպաշեան իրենց տեղը ունեցած են: Հոն, իրենց մասնակցութիւնը ունեցած են նաեւ Անիթա Թութիկեան, Արամ Ճիւղեան, Հուրի Շեքերճեան, Կիւլէն Թորոսեան Տէր Պօղոսեան, Միսաք Թերզեան, Գագիկ Գէորգեան, Յարութիւն Թորոսեան, Սարգիս Թուլուճեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «զոր. Էմիլ Լահուտ» սրահին մէջ, Յունուար 23ին, կազմակերպութեամբ Ազգային Իշխանութիւններու ու ուսմնական Խորհուրդի, տեղի ունեցած է Սուխ Հարմանտեանի համերգը, որու հասոյթը ամբողջովին յատկացուած է ազգային վարժարաններու: Աւարտին խօսք առած է ազգային Իշխանութեան Ուսումնական Խորհուրդին անունով Սարգիս Կիրակոսեան, որ ազգային վարժարաններու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնած է, ապա խօսելու հրաւիրած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Գեղամ եպիսկոպոս Խաչերեանը:

**

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ Կաթողիկէ Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 13ին նախաձեռնութեամբ Հայ Համայնքի մէջ Բարեսիրական Հաստատութիւններու Ժողովին, տեղի ունեցած է յատուկ համախմբում մը: Լիբանանեան զանազան շրջաններէ աւելի քան 230 մամիկներ եւ պապիկ ներկայ եղած են տօնակատարութեան, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են տեղւոյն հայկական վարժարաններու աշակերտները: Յայտագիրը բաղկացած է երգերէ, արտասանութիւններէ, նուագէ, թատերական կարճ ներկայացումէ: Ձեռնարկին ընթացքին, հայ ծերունիները ողջունած է հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանի տեսուչը՝ Կրէկուար Գալուստ: Ան շեշտը դրած է այն երեւոյթին վրայ, որ ընկերութեամբ բարոյական գլխաւոր արժանիքներէն կը նըկատուի երիտասարդութեան կողմէ ծերունիներուն նկատմամբ ցուցաբերուած բարի կամեցողութիւնն ու յարգանքը: Հաւաքոյթի ընթացքին, արտայայտուած եւ պարգեւատրուած են հայ երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչները:

**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Յունուար 12ին, նախագահութեամբ Արամ Կաթողիկոսի տեղի ունեցած է միաբանական ընդհանուր հաւաքոյթ: Մասնակցած են Կաթողիկոսութեան մայրավանքէն ներս ծառայող միաբանները, ինչպէս նաեւ մայրավանք ժամանած թեմական առաջնորդները: Բացումը կատարելով, Արամ Կաթողիկոսը խօսած է Կաթողիկոսութեան միաբանութեան առաքելութիւնը աւելի լաւ կազմակերպելու եւ հզօրացնելու անհրաժեշտութեան մասին: Անդրադարձած է նաեւ միաբանական ընդհանուր կեանքին կապուած երեւոյթներու, եւ ծրագիրներու: Ապա, Կաթողիկոսարանի Թանգարանի, արխիւատան եւ մատենադարանին մասին հակիրճ զեկուցումներ տրուած են յիշեալ կառոյցներու պատասխանատուներուն կողմէ: Արամ Ա.ի բացատրութիւններէն յետոյ, ժողովականները լայնօրէն անդրադարձած են դպրեվանքի 75ամեակի նշման կապուած շարք մը ծրագիրներու:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Հայկական Հանրագիտարանին հրատարակութիւնը լոյս ընծայած է «Ղարաբաղեան ազատագրման պատերազմ. 1988-1994» հանրագիտարանը, խմբագրութեամբ Յովհաննէս Այվազեանի: Գործին համար կազմուած գիտական-խմբագրական յանձնաժողովին նախագահն է Զ. Բալայեան: Աւելի քան 800 էջնոց հատորը ամբողջական պատկերով կը ներկայացնէ Ղարաբաղեան պատերազմը: Տրուած են ռազմական գործողութիւններու, մասնակից կազմակերպութիւններու, կամաւորներու, զինքերու մասին յօդուածներ: Ներկայացուած են զօրավարները, հերոսները, տեղացի ու արտասահմանցի գործիչները: Կայ զոհուած մարտիկներու ցուցակը: Հրատարակութեան մասնակցած են շուրջ 350 հեղինակ: Հատորը պատկերազարդ է, հոն տեղ գտած են 42 քարտէսներ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Է.

Ոտքի չելլե՞ս, ըսի իրեն, պատերազմը մնցաւ:

Խեղճը ապուշ ապուշ սկսաւ երեսս նայիլ առանց խօսելու:

- Ի՞նչ ունիս, վիրաւորուա՞ծ ես:

Դարձեալ պատասխան չկայ:

Մտատանջութեամբ ծռեցայ իր քով եւ փայփայիչ ձայնով մը ըսի.

- Ավրա՛մ, իմ քաջ Ավրա՛մս, ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ չես խօսիր...

Մարդը ողողահար ձեռքը բերնին տարաւ, հասկցնելու համար թէ չէր կրնար խօսիլ:

Արդարեւ լեզուն բռնուեր էր:

Ահմէտ չաւուշ որ հեռուէն մեզի նըշմարած էր, ինքն ալ մօտեցաւ.

- Ոտքի չելլա՞ս, գոչեց ստենտորեան ձայնով մը:

- Ահմէտ աղա, խեղճին լեզուն բռնուեր է, ըսի:

- Լեզո՞ւն բռնուեր է մի, պոռաց մեր չաւուշը, կեցիր ես հիմա անոր լեզուն կը բանամ:

Եւ դէպի վար ծռելով շառաչուն ապտակ մը իջեցուց Ավրամի երեսին:

Ա՛, ա՛ֆ էտէրսինիզ Ահմէտ աղա, աղաղակեց Ավրամ, որուն լեզուն բացուած էր:

Ապտակարուժական այս հրաշալի գործողութենէն եռքը, զինուորական գնացքով վերադարձանք Ծումաա Պալա ուր գեղացիները մեզ ընդունեցին կեցցէներով եւ ծափահարութիւններով: Իրիկունը մեր Ահմէտ չաւուշին հարցուցինք թէ մեր ըրածը պատերա՞զմ էր:

- Չէ՛, պատասխանեց, պատերազմը ասանկ չըլլար, ասիկա պարզ հրացանաձգութիւն մըն էր առանց նպատակի... Բուն պատերազմը իշալլահ քանի մը օրէն կը տեսնաք երբոր Ալպանիա երթանք...

- Ի՞նչ, Ալպանիա՞ պիտի երթանք կռուելու, հարցուցի ձայնով մը որ խիստ անայլայլ պիտի ըլլար եթէ ծայրայեղօրէն դողահար չըլլար:

- Այո՛, հարիւրապետը այնպէս ըսաւ... պիտի երթանք ապստամբ Ալպանիացիները զարնելու... այն ատեն իշալլահ կը տեսնաք կռիւն ինչ ըլլալը...:

- Իշալլահ, պատասխանեցի, գլուխս անդին դարձնելով:

Եւ ահա՛ մեր Ավրամը նշմարեցի.

- Ավրա՛մ, իմացա՞ր, պիտի երթանք Ալպանիացիները զարնենք...

- Ա՛, ա՛, ա... ա, պատասխանեց:

Նորէն լեզուն բռնուեր էր:

ՍԻՄՈՆ

Յ. Գ.- Ահմէտ աղա վայրկեան մը առաջ լուր բերաւ որ վաղն առտու կանուխ ճամբայ պիտի ելլենք դէպի Սոնավուտլուխ: Գուցէ այս վերջին նամակս ըլլայ... աղօթեցէ՛ք հոգիիս համար:

Նոյն

Ը.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1909 Դեկտեմբեր

Սիրելի եղբայրս,

Պատերազմաշունչ եւ սրտայոյզ նամակդ ձեռքս հասաւ ճիշդ այն միջոցին ուր երեք օրէ ի վեր պատերազմը սկսած էր մեր տան մէջ... Արդէն քանի մը օրէ ի վեր կը զգայի որ զոքանչս իր բոլոր պահեստի զօրութիւնները հաւաքելու վրայ է: Ես այդ պատրաստութիւններուն հանդէպ անգործ չմնացի եւ ջանացի իսկոյն դաշնակիցներ շահիլ ինծի: Մայրս արդէն, հարկ չկայ ըսելու, ինծի հետ է, բայց կնոջս մասին պէտք եղած վստահութիւնը չունիմ եւ չեմ գիտեր թէ վճռական պարագայի ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ:

Անհամաձայնութեան գլխաւոր առանցքն է կնոջս օժիտը: Գիտես արդէն որ երեք հարիւր օսմանեան ոսկիի արժողութեամբ երկաթուղիի պարտաթուղթեր բերած է: Այդ պարտաթուղթերը, ըստ մեր պայմանին, հնչուն դրամի պիտի վերածուէին եւ պիտի ծառայէին իմ առեւտրական գործս ընդարձակելու: Արդ, զոքանչս հիմա այս պայմանը յարգել չուզեր եւ կը պահանջէ որ պարտաթուղթերուն կէսը միայն ծախուի ու դրամագլուխիս վրայ աւելնայ, իսկ միւս կէսը անձեռնմխելի մնայ եւ կնոջս պատկանի: Դժբախտութիւնը այն է որ թուղթերը իմ քովս չեն, եթէ ո՛չ զանոնք ուզածիս պէս գործածել շատ դիւրին պիտի ըլլար, այլ պահ դրըւած են մեր բարեկամ Մարկոս էֆէնտիին քով: Իրա՛ւ է որ ըստ օրինի այդ թուղթերը ինծի կը պատկանին, սակայն Մարկոս էֆէնտին զոքանչիս դրդումներուն վըրայ, կը վարանի ինծի յանձնելու եւ կ'ուզէ որ մէջերնիս համաձայնութիւն մը գոյացնենք նախ: Ես չեմ ուզեր ծայրայեղ միջոցներու դիմել, որովհետեւ այն ատեն Մարկոս էֆէնտին պիտի վշտացնեմ եւ ինձ թշնամի ընեմ, ինչ որ կրնայ իմ շահերուս վնասել, քանի որ հրապարակին վրայ միշտ իր աջակցութեան կը կարօտիմ:

Ինչպէս կը տեսնես խնդիրը բաւական կնճռոտ է Մակեդոնական հարցին պէս: Մեծ պետութիւն մը կայ գործին մէջ, Մարկոս էֆէնտին, զոր պէտք չէ խրտչեցնել, միւս կողմը Պուլկարիա, կամ զոքանչս, անտանելի կը դառնայ իր անիրաւ պահանջումներով, կինս՝ Հերմինէն՝ իբրեւ հպատակ ազգութիւն մը թէեւ առերեւոյթ ինծի հնազանդութիւն կը կեղծէ, բայց ցեղային կապերով միացած է թըշնամիին հետ եւ ներքնապէս անոր հետ է: Մասնակի ըմբոստացումներ որոնք ատեն ատեն կը պատահին, կը հաստատեն իր այս տրամադրութիւնը: Մայրս, թէեւ բոլորովին ինծի հետ, սակայն քայքայեալ վիճակի մէջ է, Պարսկաստանի պէս բան մը, որ զինուորական կարեւոր ուժ մը չի ներկայացներ: Ահա՛, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, մեր տան քաղաքական կացութիւնը: Գալով մեծ եղբօրս, որմէ գուցէ խրատունք ունէի օգնութիւն մը յուսալու, կատարեալ չէզոքութեան մը մէջ մեկուսացած է: Կարծես ըսել կ'ուզէ. «Յովնանեան խնդիրը իմ մէկ երկվայրկեանիս փոհողութիւնը չարժեր», ինչպէս ատենօք Պիսմարք կ'ըսէր թէ՝ «Արեւելեան խնդիրը Բոմերանիացի զինուորի մը մէկ ոսկորը չէր արժեր»:

(Շար. 6)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄՆ. – Համակիր մը 200 Տոլար:

(Շար. Ա. էջէն)

քով 59 հոգի մեռած է, 210 հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՓԱՐԻԶԻ Օլէմփիան ծայրէ ծայր լեցուն էր Փետր. 14ի իրիկունը, ներկայ ըլլալու համար այն ձրի համերգին, որ կազմակերպուած էր որպէս զօրակցութիւն Ֆլորանս Օպընայի, իր առաջնորդին, նաեւ խոսուհի լրագրողուհիին, որոնցմէ ոչ մէկ լուր կայ: Համերգին մասնակցած են Շառլ Ազնաւուր, Տիպանկօ, Սաֆօ, Ռաշիտ Թահա, Ժորժ Մուսթաքի եւ ուրիշներ: Համերգը կազմակերպած էին Լիպերասիոն և "Առանց սահմանի թըղթակիցներ"ը:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Հայկական Միջինքի առիթով՝

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մարտ 5,
ժամը 20.30էն սկսեալ
LES DIAMANTAIRES
ճաշարանին մէջ, հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 Paris
Մանրամասնութեանց համար՝
☎ 06. 80. 88. 12. 24

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի Պահարեանի մահուան առիթով Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Սեդա Փափազեան 1.000 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սիսեռեան 300, Տէր եւ Տիկին Տարօն եւ Անի Սարհատեան, Տիկին Սօսի Պոսնու 150ական, Տէր եւ Տիկին Միհրան Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Արա Իսահակեան 100ական, Պ. Մովսէս Պահարեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Պագգալեան 50ական Եւրօ, Րաֆֆի եւ Ալին Գրաճեան (Լոս Անճըլըս) 300 Տոլար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **S O I R E E C A B A R E T** animée par

MARTIN YORGANTZ

et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN,** à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par
Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne

«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)

— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

Date à retenir

La Section «Issahakian» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Փետրուար 20 Անառակի Կիրակին
Փետրուար 27 Տնտեսի Կիրակին
Մարտ 6 Դատաւորի Կիրակին
Մարտ 13 Գալստեան Կիրակին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Փետրուար 14: Տեառնընդառաջ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. -

– ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէնթ Մարկըրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. –

– ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 16,
Ժ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

– ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Ս. Մ Ե Ս Ր Ո Պ
Մ Շ Ա Կ Ո Ւ Թ Ա Յ Ի Ն Կ Ե Դ Ր Ո Ն

Հինգշաբթի, Փետրուար 17,
ժամը 20.30ին

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայկական ճարտարապետութեան իւրօրինակ տեսակը բացայայտողի եւ ազգային նիւթական մշակոյթի նուիրեալ պահապանի կեանքը, Տաղապանքը, Անմահութիւնը

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17

JEUDI
17 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.138 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.138

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՇԻՐԱՔ ՀԱՐԻՐԻԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԳՆԱՑ

ԲՈԼՈՐԸ ՍՈՒՐԻԱՆ ԿԸ ՄԱՏՆԱՆՇԵՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 16ին, Շիրաք երկու ժամով կանխել տուած էր Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստը, ինչ որ այն տպաւորութիւնը գործած էր որ Նախագահը Պէյրութ պիտի երթար ներկայ ըլլալու Հարիրիի յուղարկաւորութեան: Այդ յուղարկաւորութիւնը ժողովրդական բնոյթ կ'ունենար քանի Հարիրիի ընտանիքը բացարձակապէս մերժած էր որ ան ազգային նկարագիր ունենայ: Արդէն, մահափորձէն ի վեր ժողովուրդը կը համախմբուէր Հարիրիի բնակարանին առջեւ եւ կը տիրէին երկու զգացումներ՝ տխրութեան եւ վրէժի: Հարիրիի անդրանիկ զաւակը՝ Պահա ապահովութիւն կու տար որ իր հայրը միշտ Լիբանանցիներու կողքին պիտի ըլլայ եւ ամբոխն ալ կը բացագանչէր՝ "Մեր արիւնով, մեր հոգիով, քեզ կը պաշտպանենք Պահա":

Մահափորձը ոչ միայն պատճառած է 15 մեռեալներ այլեւ կան 137 վիրաւորներ, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Արարքէն 24 ժամ ետք այն կասկածը կար նաեւ որ ահաբեկչութիւնը գործուած էր քամիքազի մը թակարդ կառքով: Ամէն պարագայի մէջ տարողութիւնը շատ մեծ էր եւ ամբողջ թաղը փոսի մը վերածուած: Մահափորձը պատճառ եղած է որ յիշուի 4 ամիս առաջ գործուած ոճրափորձը ընդդիմադիր երեսփոխան եւ նախկին նախարար Մարուան Համատէի դէմ, որ մազապուրծ փրկուած էր: Ան յայտարարած է. "Ամէն բան Դամասկոս կը սկսի, Պաապտայէն կ'անցնի (Հանրապետութեան նախագահութիւնը), կառավարութենէն եւ լիբանանեան գաղտնի սպասարկութիւններէն": Երկուշաբթի իրիկուն ընդդիմադիրները հաւաքուած են Հարիրիի բնակարանը (երեք բնակարան ունէր՝ Պէյրութ, Ռիյատ եւ Փարիզ) եւ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած են ուր "լիբանանեան իշխանութիւններուն եւ անոնց սուրիացի հովանաւորին" կը վերագրեն արարքին պատասխանատուութիւնը: Հարիրիի խումբին երեսփոխաններն ալ, որոնք բացէ ի բաց մաս չեն կազմեր ընդդիմութեան, յայտարարած են որ չեն մասնակցիր պետական որեւէ արարողութեան Հարիրիի յիշատակին:

Միացեալ – Նահանգներն ալ ետ կանչած են Դամասկոսի իրենց դեսպանը խորհրդակցութեան համար: Սպիտակ Տան բանբերն ալ ըսած է որ Պուշ "շատ բարկացած է":

⁂

Մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ Լիբանանի տնտեսական կացութիւնը: Վախ կայ որ լիբանանեան ոսկին չտոկայ: Նախկին վարչապետը լիբանանեան դրամին կայունութիւնը արձանագրած էր տնտեսական իր քաղաքականութեան մէջ, տոլարին համեմատութեամբ: Բայց, կայունութեան այդ քաղաքականութիւնը սուղի նստած է քանի աւելցուցած է հանրային պարտքը:

⁂

Լիբանանի կառավարութիւնը բոլորովին դէմ է միջազգային որեւէ քննութեան զոր "անընդունելի" կը նկատէ: Ներքին նախարարը՝ Ս. Ֆրանժիէ յայտարարած է որ "քննիչ սպասարկութիւնները, եթէ պէտք ըլլայ կը դիմեն չէզոք երկիրներու մասնագէտներու, որոնք կապ չունին լիբանանեան թղթածրարին հետ": Բայց եւ այնպէս, Փարիզ եւ Ուաշինկթըն մըղած են ՄԱԿ-ը որ միջազգային քննութիւն մը պահանջէ:

Ապահովութեան Խորհուրդը այդ դիմումին վրայ նիստ գումարած է եւ նախագահութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է չեշտը դնելով Լիբանանի հողային ամբողջականութեան վրայ, դատապարտելով Հարիրիի սպանութիւնը եւ պահանջելով "տեղեկագիր մը" (այսինքն՝ քննութիւն մը), ինչ որ ընդունուած է եւ Քոֆի Անանի յանձնուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50ԷՆ 100 ՀԱԶԱՐ կը նկատուի լիսէներու աշակերտներու թիւը, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, Փետր. 15ի նոր ցոյցին: Ցուցարարներուն խառնուած են սակայն շուրջ 700 թալանողներ Փարիզի մէջ, որոնք բախումներու ալ տեղի տուած են, մինչ կառքեր կ'այրէին, խանութներու ցուցափեղկերը ջարդուփշուր կ'ընէին: Վիրաւորուած են նաեւ ապահովութեան ուժերու 17 անդամներ: Ֆիլոն ետ առած է իր օրինագիծը, բայց օգուտ չէ ունեցած, ցուցարարներուն միացած է նաեւ ուսուցչական կազմը: Այն կարծիքը կը տիրէ որ նախարարը ժամանակ շահիլ կ'ուզէ եւ վճռած է վերջնապէս չհրաժարիլ իր ծրագրէն: Մինչ առաջին ցոյցը, Փետրուար 10ին, հանդարտութեամբ վերջ գտած էր, այս անգամ բախումները ծանր բնոյթ առած են եւ արտասուաբեր ձեռնառումբերն ալ մեծ օգուտ չեն ունեցած, մինչ Ռեփուպլիքէն Պասթիյլ թալանողները շարունակած են գործութիւնները: Յաջորդ ցոյցը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 10ին:

ԱՆԳԱՐԱ համաձայն չէ Իրաքի երեսփոխանական ընտրութեան արդիւնքներուն եւ չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Մտահոգութիւնը չէ եկած շիիներու յաղթանակէն այլ Քիւրտերու յաջողութենէն: Ըստ Թուրքերուն, Քիւրտերու ձեռք ձգած ձայները խարդախուած են եւ ի յառաջագունէ, Արտաքին նախարարը Կիւլ զգուշացուցած էր Քիւրտերը որ չփորձեն ձեռք դնել Քէրքիւքի վրայ: Այս անգամ ալ կ'ըսէ թէ կարգ մը տարրեր խարդախած են քուէարկութիւնը: Այդ առընչութեամբ ալ, Փետր. 13ին, Թիւրքմէն եւ սիւննի Արաբներ ցոյց ըրած են Քէրքիւքի շրջանը եւ քուէարկութեան ջնջումը պահանջած:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ սուր բանավէճ ծագած է կրկին լաչակին պատճառաւ: Ամբողջ խնդիրը կրկին բեմը գրաւած է իբրեւ հետեւանք Էրտողանի տուած մէկ հարցազրոյցին գերմանական շաբաթաթերթի մը, ուր ան ըսած է որ, ուշ կամ կանուխ, կ'ուզէ լաչակը պարտադրել համալսարանը, աւելցնելով որ աղջիկը Ամերիկա է, որովհետեւ հոն կրնայ լաչակ կրել: Այդ հարցազրոյցը մեծ աղմուկ հանած է Թուրքիոյ աշխարհական ընդդիմութեան մօտ, որ մեղադրած է վարչապետը որ գաղտնի ծրագիրներ ունի իր նախարարներուն հետ, բարեփոխելու համար Սահմանադրութիւնը: Էրտողան փորձած է հանդարտեցնել, ըսելով թէ գերման լրագրողը խեղաթիւրած է իր խօսքերը: Գոնտոլեցցա Ռայս ալ խնդիր ունեցած է Նախագահ Սեզէրի հետ, երբ Փարիզի մէջ յայտարարած է որ Պաղտատ պէտք է Թուրքիայէն ներշնչուի որպէս մահմետական տիպար երկիր: Թուրքիոյ նախագահը ճշդած է. "Թուրքիա չի կրնար արդիական Իսլամի մը որպէս օրինակ նշուիլ: Թուրքիա կրնայ նշուիլ միայն որպէս լաւք դրութեան մը օրինակ":

ԲԱՔՈՒ մէկ բանտին մէջ, շուրջ 100 բանտարկեալներ յաջողած են իրենց խուցերէն դուրս ելլել եւ տանիքը բարձրանալ բողոքելու համար իրենց կիրարկըւած պայմաններուն դէմ: Սպիտակ պաստառներ ցուցադրած են ուր գրուած էր "Պահակը տղրուկ մըն է" եւ օգնութեան կոչ ըրած: Ֆիկառօ, որ լուրը կու տար Փետր. 16ին, կը գրէր թէ աւելի մանրամասնութիւն չունէր:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ ազգային սուգի օր մը ապրուեցաւ Փետր. 15ին, ի յարգանս քոյր Լուչիայի, որ մէկն էր այն երեք փոքր հովիւներէն, որոնք Մարիամ Աստուածածինը տեսած էին 1917ին, Ֆաթիմա: Մայրապետը մեռած էր Կիրակի, 97 տարեկանին:

ՊԵՆՈՆ ՍԵՒԱՆ, նախկին տնօրէնը "Քարիւղի փոխարէն սննդեղէն" ծրագրին, 1,2 միլիոն տոլար կաշառք գրպանած կ'ըլլայ Իրաքի դէմ շրջափակման ընթացքին, ըստ ամերիկեան խորհրդարանական յանձնախումբին կատարած քննութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կանաչները 53% համեմատութեամբ որոշեցին այո' քուէարկել Սահմանադրութեան: Դէմ եղած է ձայներու 41,9%ը, եւ 5,2% ալ ձեռնպահութիւն եղած է: Ըստ Տոմինիք Վուանէի "խանդավառ ընտրութիւն մը չէ, այլ՝ տրամաբանական":

ՇԻՐԱՔ, Փետր. 14ին ընդունած է Փէ. Փէ. Է.ի (Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն) 17 անդամները, որոնց կարգին Սարքոզիի մտերիմը՝ Պրայս Հորթըֆէօ եւ վստահեցուցած իր հիւրերը որ Սահմանադրութեան "այո" պատասխանելու համար իրենք անհրաժեշտ են: Բայց այս 17 անդամները մտահոգ են գլխաւորաբար "Պոլքընշթայն որոշում"էն, որ աղէտալի կը թուի իրենց եւ յստակ կերպով ըրած են Շիրաքի: Այդ բնագիրը, ըստ Ռոզըլին Պաշըլոյի, ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ, "անհանդուրժելի գերազատական գաղափարաբանութիւն մը" կը պարզէ: Ըստ այդ կարգադրութեան, օտար աշխատաւորները պիտի վճարուին իրենց երկրին աշխատավարձքին համեմատ եւ ան յաջողած էր որոշ ժամանակ մը քօղարկել Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, որու դէմ են Փէ. Փէ. Է.ի անդամները եւ կը հաստատեն որ Շիրաքի ուզած անջատումը (Սահմանադրութեան եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան միջեւ) չէ յաջողած: Շիրաք փորձած է համոզել որ հանրային կարծիքին համար այլեւս մտահոգութիւն մը չէ:

ՇԱՐՈՆ յայտարարած է որ Իսրայէլի ծայրայեղ աջին մահուան սպառնալիքները արգելք պիտի չըլլան որ շարունակէ Գազայի գօտիին պարպումը: Մամուլին հետ հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է.– "Մտահոգ չեմ իմ անձնական ապահովութեանս համար եւ ծրագրերս չեմ փոխեր":

ՉԻՆԱՍՏԱՆ իր Ամանորը կը տօնէ տըխուր մթնոլորտի մը մէջ, քանի նոր աղէտ մը պատահած է Ֆիւքսինի հանքի մը մէջ, որու հետեւանքով 203 հանքագործներ մեռած են, առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն: Ուրիշներ դեռ կը մնային 242 մեթր խորութեան տակ եւ յոյս չկար ազատելու: Փետր. 14ին է որ կազի պայթում մը պատահած էր:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ, ի վերջոյ հաւանեցաւ 600 միլիոն տոլար վճարել ամերիկեան էկզէքիւթիֆ Լայֆ ընկերութեան, որպէս նուազագոյն չարիք: Ծանօթ է, Գրետի Լիոնէի մէկ ապօրինի գործողութիւնն է որու հաշուեցոյցը Ֆրանսայի հարկատուն պիտի վճարէ:

ՀԷՐՎԷ ԿԷՄԱՐ, Տնտեսութեան նախարարը 600 քառ. մեթր տարածութեամբ յարկաբաժին մը կ'ապրի 8րդ թաղամասին մէջ, Շան զ'Էլիզէի մօտ, կը գրէ Գանար Անշէնէ (Փետր. 16), որու վարձքն է 14 հազար Եւրօ ամսական: Հոն կ'ապրի կնոջը եւ ութ զաւակներուն հետ, կինը մերժած ըլլալով նախարարութեան տրամադրած յարկաբաժինը: Վարձքը եւ յարակից բոլոր ծախքերը կը վճարէ Պետութիւնը: Յարակից ծախքերն են խոհարար մը, տունը մաքրող երկու սպասուհի, մէկ մէթր տ'օթէլ եւ ընդհ. հսկիչ մը: Ծանօթ է որ նախարարին կինն ալ բարձր պաշտօն մը ունի որպէս նախագահուհի Միջազգային Ներդրումներու Ֆրանսական Գործակալութեան, մարմին մը որ կախում ունի Տնտեսութեան նախարարութենէն: Երգիծաթերթը փորձած է յարաբերութեան մէջ մտնել նախարարին հետ բայց չէ յաջողած:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

Ստուգելու համար ազրպէջանական պնդումները թէ Ղարաբաղի ու Հայաստանի իշխանութիւնները վերաբնակեցման քաղաքականութիւն կը վարեն ԼՂՀ զինեալ ուժերու հակակշռին ենթակայ շրջաններուն մէջ, Մինսկի խումբի երեք նախագահները եւ տասը հոգինոց ստուգիչ մարմին մը գացած էր տեղւոյն վրայ: Անոնք Փետրուարի սկիզբը շաբաթ մը անցուցած էին Լաչինի, Քելպաջարի, Աղդամի, Ֆիզուլիի, Ղուբաթլուի, Ջեբրայիլի եւ Զանգելանի մէջ:

Մինսկի խումբին Ֆրանսացի նախագահը Պ. Ֆասիէն հարցազրոյցի մը ընթացքին բացայայտ կերպով ըսած է թէ նըշուած շրջաններուն մէջ, բացի Լաչինէն, Ազրպէջանցիներուն պնդածին պէս վերաբնակեցման ծրագրուած քաղաքականութիւն չի կիրարկուիր հայկական իշխանութիւններուն կողմէ:

Այդ վայրերուն մէջ բնակութիւն հաստատածներ կան, բայց անոնց մեծ մասը հայ գաղթականներ են որոնք Ազրպէջանէն գաղթած են հակամարտութեան սկիզբի շրջանին իսկ, ըսած է Պ. Ֆասիէն: Իր տպաւորութեամբ երկրորդ խումբ մըն ալ 1988ի Սպիտակի երկրաշարժէն տուժած մարդիկ են. կան նաեւ հոն փոխադրուածներ որոնք Հայաստանէն են եւ տնտեսական պատճառներով մեկնած են: Վերջապէս, կան մարդիկ ալ որոնք անասնաբուծութեամբ կը զբաղին ու այդ շըրջանները կը գտնուին ձմերելու համար, քանի որ կլիման համեմատաբար աւելի նպաստաւոր է:

Ֆրանսացի դիւանագէտը ըսած է թէ անոնք Ստեփանակերտէն եւ Երեւանէն օգնութիւն չեն ստանար: Բնակավայրերը բաղկացած են քանի մը ընտանիքներէ. անոնք ալ կ'ապրին իրարմէ մեկուսացած, քանի որ ճամբաներ, հաղորդակցութեան միջոցներ չկան:

"Շատ մը շրջաններու մէջ ելեկտրականութիւն չկայ, աղքատութիւն կը տիրէ: Այդ մարդիկը, չեմ կրնար ըսել թէ կ'ապրին. անոնք գոյութիւն կը պահեն ծակ առաստաղերով կիսաքանդ պատերու ետին" ըսած է Պ. Ֆասիէն:

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի Արտաքին կապերու յանձնաժողովի նախագահ Վահրամ Աթանէսեան մեկնաբանելով Պ. Ֆասիէնի տըպաւորութիւնները, ըսած է թէ Լաչինի կացութիւնը միւս շրջաններէն տարբերակելու անոր ընթացքը մտածել կու տայ որ հակումը կայ այդ շրջանը ԼՂՀ-ի եւ Հայաստանի միջեւ հաղորդակցութեան օղակ նկատելու եւ առով դուրս ձգելու միւս շրջաններու մասին Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.ի ընդհանուր մօտեցումէն:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԿԸ ՑՆՑԷ ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄԵՐԸ, ԲԱՅՑ ՓԱԽՈՒՍՏ ՉԿԱՅ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

"Ա.". – Թրքական արխիւները ուսումնասիրել փափաքող հայ թէ օտար պատմաբաններ միշտ ալ դժուարութեանց առջեւ գտնուած են: Արդեօք թուրք պատմաբաններու համար արխիւները նուա՞զ անհասանելի են:

Մ. Կ. – Հարցը այն է, որ Թուրք պատմաբաններու կատարած ուսումնասիրութիւնները սովորաբար հիմնուած կ'ըլլան մէկ կամ երկու փաստաթուղթերու վրայ եւ, հետեւաբար, ընդհանուր պատկերին անհաղորդ դուրս կու գան:

Տակաւին կայ այն իրողութիւնը, որ այբուբենի բարեկարգումը խզեց Թուրքերուն կապը իրենց անցեալին հետ. հետեւաբար Թուրքիոյ մէջ մեծ չէ թիւը պատմաբաններուն: Հանրապետութիւնը կը յառաջանար եւ չէր ուզեր ետ նայիլ: Իսկ այն փոքրաթիւ պատմաբանները, որոնք կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ, սովորաբար քաղաքականացած հարցեր ուսումնասիրելէ հեռու կը մնան:

Օսմանեան կայսրութեան արեւմտականացումին մասին ուսումնասիրութիւններ կատարած եմ: Վարկածս այն էր, որ արեւմտեան գիտութեանց Օսմանեան կայսրութիւն մուտքը եղած է տարբեր ձեւերով: Տարբերութեան պատճառներէն մէկը եղած է տարբեր ուղղուածութիւնը այն դպրոցներուն, որոնք այս գիտութիւնը տարածած են կայսրութեան մէջ: Հետեւաբար որոշեցի բաղդատել պետական դպրոց մը՝ Կալաթասարայի դպրոցը, միսիոնարական հակումով դպրոցի մը՝ Ռոպէրթ քոլէճի հետ, եւ ուզեցի ընտրել նաեւ փոքրամասնութեան մը մէկ դպրոցը, եւ պատահեցաւ որ ընտրութիւնս ինկաւ Սկիւտարի ճեմարանին վրայ: Դիպուածով էր ասիկա. կրնայի ընտրած ըլլալ յունական կամ հրէական դպրոց մը: Պարզապէս կ'ուզէի, որ ըլլար այս կամ այն ձեւով մինչեւ օրս յարատեւող դպրոց մը:

Երբ պետական արխիւները ուզեցի օգտագործել այս երեք դպրոցներուն մասին փաստաթուղթեր ուսումնասիրելու համար, առանց դժուարութեան կրցայ առաջին երկուքին մասին նիւթեր ապահովել, իսկ անսահման դժուարութիւն դիմագրաւեցի երրորդին համար: Ինծի համար անակնկալ էր ասիկա: Ի վերջոյ ուսումնասիրութիւնս կրթական բնոյթ ունէր եւ քաղաքական ոչ մէկ հարց կը ստեղծէր:

Երբ հետեւողական կերպով մերժեցին ինծի տրամադրել Հայերու կողմէ գրուած փաստաթուղթեր, ինծի յստակ դարձաւ, որ հակառակ արխիւներուն "բաց" ըլլալուն, փաստաթուղթերը կը քննուին նախքան ուսումնասիրողին տրամադրուիլը: Տարօրինակ բան մը կար հոս, եւ ես օրին գրեցի այդ մասին:

Կրնայ ըլլալ, որ արխիւները իսկապէս բաց են կարգ մը մարդոց համար, բայց անշուշտ այդ արխիւները օգտագործողները առարկայական մօտեցումով չէ, որ կ'աշխատին եւ ի յառաջագունէ կ'ըսեն, թէ ի՛նչ եզրակացութեան պիտի յանգին արխիւները ուսումնասիրելով: Անշո՛ւշտ գիտութիւն չէ ասիկա:

Հետեւաբար, թէեւ արխիւները հոն են, բայց վիճելի է զանոնք ուսումնասիրելու մէջ Թուրք ակադեմականներու ունեցած առաւելութիւնը:

"Ա.". – 2005ին Սաղզպուրկի մէջ պիտի կազմակերպուի ձեր 4րդ աշխատանքային գիտաժողովը՝ մասնակցութեամբ հայ, թուրք եւ եւրոպացի պատմաբաններու մեծ խումբի մը: Թանէր Աքչամի հետ մեր կատարած հարցազրոյցին մէջ պատմաբանը շեշտեց, թէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը մօտիկ ապագային պիտի չճանչնայ Ցեղասպանութիւնը, եւ հետեւաբար, ճանաչումի եւ երկխօսութեան պարտականութիւնը բեռցուած է պատմաբաններու եւ առհասարակ ժողովուրդին ուսերուն: Ո՞ւր կ'ուղղուինք:

Մ. Կ. – Խորհրդաժողովին զուգահեռ, կը պատրաստենք երկու հրատարակութիւններ, որոնք պիտի ընդգրկեն նախորդ խորհրդաժողովներուն ներկայացուած գիտական յօդուածները, որոնց մակարդակը, ի դէպ, շատ բարձր է: Հատորներէն մէկը պիտի կեդրոնանայ Ջարդերուն վրայ, իսկ երկրորդը պիտի ներկայացնէ ժամանակահատուածի ընդհանուր մթնոլորտը: Տակաւին կայ այն փաստը, որ խորհրդաժողովին մասնակցող գիտաշխատողներուն թիւը հետեւողական կերպով կ'աւելնայ, ինչ որ ճիշդ ճամբուն վրայ առնուած քայլ կարելի է համարել: Վերջերս այլ խորհրդաժողովներ եւս քով քովի կը բերեն հայ եւ Թուրք պատմաբաններ: Բնականաբար ոչ ոք պէտք է ունենայ նման աշխատանքի մենաշնորհը:

Իբրեւ ընկերաբան, նկատի ունենալով ընդհանուր պարունակը եւ ուղղուածութիւնը, կը կարծեմ, թէ ժամանակի ընթացքին պետական կեցուածքը քննադատող գիտաշխատութիւնները պիտի բազմապատկուին: Պետական կեցուածքի պաշտպանները արհեստավարժ ակադեմականներ անդամ չեն, այլ դիւանակալական պատմաբաններ կամ սկսնակներ: Ժամանակի ընթացքին Թուրքիոյ մէջ մարդիկ պիտի գիտակցին կատարուածին եւ պիտի հաշտուին անոր հետ: Սակայն այս գործընթացը պէտք է ընթանայ խիստ զգուշաւորութեամբ, որովհետեւ երկար լռութենէ մը ետք է, որ կ'արծարծուի այս հարցը: Հետեւաբար պէտք է գործել ճանչնալով այն փաստը, թէ Թուրքերը քիչ բան գիտեն այս մասին: Պէտք է անոնք անձա՛մբ, կարդալով եւ վիճելով ճշմարտութիւնը իմանան: Կը կարծեմ, որ տասնամեակի մը ընթացքին յստակ արդիւնքներու պիտի հասնինք: Այդպէս կը մտածեմ, երբ օրերը արեւոտ են եւ լաւ տրամադրութեան մէջ եմ:

"Ա.". – Եթէ այդպէս է, պիտի չուզէի հարցնել, թէ ի՛նչ կը մտածէք, երբ օրերը ամպոտ են...:

Մ. Կ. – Գիտե՞ս, երբեմն նաեւ կ'ընկճուիմ, որովհետեւ կը լսեմ Միացեալ-Նահանգներու մէջ ապրող Թուրքերու մասին, որոնք կը կարծեն, թէ մենք դաւաճաններ ենք եւ ելած ենք կործանելու Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը: Կ'ուզեն վախի մատնել քեզ, որպէսզի ինքնագրաքննութեան դիմես, եւ այս բոլորը հաճելի եւ առողջ մթնոլորտ չեն ստեղծեր ընդհանրապէս: Բայց ակնյայտ է, որ ասոնք մաս կը կազմեն ընտրած բնագաւառիդ: Միացեալ-Նահանգներու մէջ գիտաշխատութեամբ զբաղողին երաշխաւորուած է ազատութիւնը, եւ ես այդ ազատութիւնը լա՛ւին համար պիտի գործածեմ. այդպէս է եւ վե՛րջ: Պարզապէս երբեմն դժուար եւ անհաճոյ կը դառնայ կացութիւնը. բայց կեանքը երբեմն արդար չըլլար, չէ՞:

"Ա.". – Խօսեցանք, թէ ի՛նչպէս Հայերը առիթը չեն ունեցած, լիովին սգալու, բայց գրած էք նաեւ, թէ Թուրքերը նոյնպէս առիթը չեն ունեցած սգալու: Կրնա՞ք բացատրել այս միտքը:

Մ. Կ. – Այս նոր պետութիւնը կերտելու գործընթացին պատճառով Թուրքերը առիթը չեն ունեցած իրենց անցեալի թրոմաները դիմագրաւելու: Թրոմաներ, ինչպիսիք են՝ Պալքանեան պատերազմները եւ Անատոլու գաղթել հարկադրուիլը, տարբեր ըմբոստութիւններ եւ ոճիրներ: Այս բոլորը նոյնպէս ճանչցուած չեն եւ հանրութիւնը չէ կրցած սգալ զանոնք: Այս բոլոր հարցերը պէտք է արծարծուին, անշո՛ւշտ՝ շինիչ կերպով: Պետութիւններ սովորաբար պէտք է հասունացման հանգրուանի մը հասնին, որպէսզի կարենան սգալ եւ դիմագրաւել իրենց անցեալը: Կը կարծեմ, թէ Թուրքիա հասած է այդ հանգրուանին:

"Ա.". – Կարգ մը ակադեմականներ դիտել կու տան, թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ այլ ողբերգութիւններ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմերը կը կազմեն եւ, հետեւաբար, Ցեղասպանութիւնը ճանչնալը ամբողջ պետութիւնը կրնայ ցնցումի ենթարկել, եւ այդ պատճառով ալ Թուրքիա չուզեր ճանչնալ կատարուածը:

Մ. Կ. – Անպայման որ ճանաչումը պիտի ցնցէ պետութեան հիմերը, բայց փախուստ չկայ անկէ: Պիտի ուզէի՞ր ապրիլ բնակարանի մը մէջ՝ գիտնալով, թէ հարցեր կան հիմերուն մէջ: Այո՛, վերջ ի վերջոյ պիտի ապրիս հոն, բայց պէտք է գիտնաս նաեւ, որ այդ հիմերը հարց պիտի ստեղծեն, եւ դուն պէտք է նորոգես զանոնք, ապա թէ ոչ բնակարանը փուլ պիտի գայ: Շատեր չենքին կը նային եւ չեն ուսումնասիրել հիմերը: Իրենց համար հիմերը Մուսթաֆա Քեմալի կառուցածներն են: Անոնք չեն գիտակցիր, թէ անկէ աւելի խորունկ են հիմերը եւ շատ բաներ պատահած են Աթաթիւրքէն առաջ...:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԽԱՉԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
"Ազդակ"

ՎԱՀԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ 80ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ Ս. Խ. Դպրեվանքի նախկին սաները ազնիւ գաղափարը ունեցան նշելու իրենց սիրուած եւ յարգուած ուսուցիչին՝ Պր. Վահան Աճէմեանի 80ամեայ յոբելեանը Շաբաթ գիշեր, Փետրուար 5ին, Նիսի Պարսամեան սրահին մէջ:

Ցայտագիրը կազմուած էր երկու մասերէ. պաշտօնական եւ ընտանեկան:

Առաջին բաժնին մէջ խօսք առնեցաւ Ս. Խ. Դպրեվանքի տնօրէն՝ Հայկ Նշանի, ներկայ խնամակալութեան անունով Տոքթ. Թագւոր Անանեանի, Ամերիկայի դպրեվանքցիներու կողմէ Տիրան Քիւէրճեի, որոնք բոլորն ալ արտայայտուեցան Յոբելեարին ուսուցիչի արժանիքներուն մասին, շեշտը դնելով անոր զոհողութեան, նուիրումին, վեհանձնութեան ոգիին վրայ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցան Սահակ-Մեսրոպ եւ Սայաթ Նովա երգչախումբերու մեներգչուհի Անի Երլմազեան-Քոնքէն եւ Մարսէյլի Ազգային Երաժշտանոցի ուսուցչուհի եւ վերոյիշեալ երգչախումբերու դաշնակահարուհի Ժիւլիէթ Երլմազեան, որոնք մեկնաբանեցին Տուրեանէ «Հոգւոյս հետ», Կոմիտասէն «Կռունկ»ը:

Կարդացուեցաւ նաեւ այժմ Հայաստան ապրող եօթը դպրեվանքցիներու յուզիչ հեռագիրը:

Փարիզէն Նշան Գալյան կարդաց Պոլսոյ Ս. Միութեան ուղերձը: Ֆրանսայի դպրեվանքցիներուն անունով արտայայտուեցաւ Խաչիկ Երլմազեան, ապա Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեան, որոնք եւս շեշտը դրին Պր. Վահան Աճէմեանի մարդկային, հայրական, եղբայրական, դաստիարակի ձիրքերուն վրայ եւ ընդգծեցին թէ ան ինչպէ՛ս ներշնչարան մը եղած է բոլորին համար: Օրուան ամէնէն տպաւորիչ երեւոյթներէն մին էր, այն պահը, երբ Պր. Աճէմեանի 80 տարիներու դասընկեր Պր. Նուրհան Ուզունեան որ եկած էր յատկապէս Գանատայէն, խօսեցաւ իրենց կեանքի երկար հասարակաց գիծերուն մասին, ընդգծելով տարիներու իրենց ընկերասիրութիւնը: Ցայտագիրը շարունակուեցաւ Անիի եւ Ժիւլիէթ Երլմազեանի, Վարդան Սարգսեանի յօրինած «Օրոր» եւ «Աղջիկներու պարը» երգերով, որոնք իրօք ջերմացուցին մթնոլորտը:

Վերջին խօսքը արտասանեց Յոբելեարը, որ յուզումնախառն ձայնով մը շնորհակալութիւններ յայտնեց բոլորին, որոնք եկած էին Պոլիսէն, Ամերիկայէն, Գերմանիայէն, Զուիցերիայէն, Անգլիայէն, Պելճիքայէն, իրենց յարգանքի տուրքը բերելու:

Շատ տպաւորիչ էր այն պահը, երբ Պր. Աճէմեան սրահէն ներս առաջին քայլը կը դնէր, բեմին վարագոյրը բացուեցաւ եւ իր առջեւ գտաւ դասարան մը, սեղանով. գրատախտակով եւ յատկապէս չորս շարքերու վրայ նստած դպրեվանքցիներով. որոնց բոլորին այտերէն կը սահէին արցունքներ:

Այս մասէն յետոյ, բոլոր ներկաները, որոնց մէջ կային խաժեանցիներ, Նիսաբընակ տիկիններ եւ աշխարհի չորս անկիւններէն ժամանած դպրեվանքցիներ, բոլորուեցան ճաշասեղաններուն շուրջ: Ստեղծուեցաւ շատ տաք, ընտանեկան մթնոլորտ մը: Ցուցեր, երգեր, արտայայտութիւններ եւ կատակներ անցեալի օրերէն, յաջորդեցին իրարու եւ ուշ ատեն բոլորն ալ, դպրեվանքցի կամ ոչ, դժուարաւ հեռացան սրահէն, ուսուցչական ասպարէզին մէջ արհեստավարժութիւնը ու նուիրումը միացուցած անձնաւորութեան մը արժանի յարգանքը մատուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Յունուար 9ին, Կրընոպլի հայ մշակոյթի տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ, դպրոցական հանդէս մը տեղի ունեցաւ Ծնունդի առթիւ: Սրահը լեցուած էր ծնողքներով եւ համակիրներով: Մշակոյթի տան նախագահը Ա. Գալայճեան բարի գալուստ մաղթելէ ետք, շեշտը դրաւ հայ մշակոյթի եւ դպրոցի կարեւորութեան վրայ Սփիւռքի կեանքին մէջ: Ապա, տնօրէնը՝ Ս. Յակոբեան գնահատական խօսքերով ներկայացուց ուսուցչական կազմը. նախակրթարանի ուսուցչուհի՝ Օր. Ժ. Մոլխասեան, մանկապարտէզի բաժնի պատասխանատու՝ Շ. Մանուկեան, պարուսոյց՝ Օր. Մ. Կուզնեցովա եւ դաշնակահար՝ Ա. Մարգարեան:

Յետոյ, բեմ հրաւիրուեցան նախակրթարանի 6էն 14 տարեկան աշակերտները որոնք ներկայացուցին բեմադրութիւն մը՝ հայ դպրոցը եւ հայկական ամանորը: Ներկայացման ընթացքին, աշակերտները արտասանեցին մայրենի լեզուին նուիրուած արտասանութիւններ, խմբերգներ եւ պարեցին ժողովրդական պարեր:

Յաջորդեց մանկապարտէզի խումբը 3էն 6 տարեկան աշակերտներով, որոնք ելոյթ ունեցան մանկական զուարթ երգերով:

***

Յունուար 18ին ալ, նոյն սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի երեք աշակերտներու ծնունդի ճաշը ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, համախմբուած տնօրէն Ա. Յակոբեանի շուրջ:

***

Յունուար 20ին ալ մշակոյթի տան «Ազատ ժամու» տարեցներու խումբը տօնեց հայկական ծնունդը: Այս միութիւնը 1995էն ի վեր իր գոյութիւնը կը պահէ: Հիմնադիրը եղած է նախկին քաղաքապետ Գարինեոնի խորհրդական Ժ. Ջետեմեան, որ երկու տարի ետք, պատասխանատուութիւնը յանձնած է Շ. Մանուկեանի: Այդ թուականէն ի վեր, ամսուան երրորդ հինգշաբթին, գաղութի տարեցները կը հաւաքուին հայ մշակոյթի տան մէջ եւ կը զրուցեն զանազան նիւթերու շուրջ: Կը դիտեն հայ ֆիլմեր, թուղթ կը խաղան, կ'օգնեն ճաշի պատրաստութեան, կը մասնակցին գեղարուեստական բաժիններուն, շնորհիւ վարչական կազմին և տեղւոյն տնօրէնին հոգածութեան:

***

Կիրակի, Յունուար 30ին ալ զանազան խաղեր տեղի ունեցան՝ փինկ-փոնկ, թըղթախաղ, նարտի եւլն.: Ամբողջը միշտ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐԱՔԱՂ
(Հատընտիր յուշեր)

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Հրատարակութիւն "Շիրակ"
Պէյրութ 2004

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• 9 Յունուար կիրակի օրը բողոքական եկեղեցւոյ Պերլինի մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական արարողութիւն մը արեւելեան Ասիոյ մէջ տեղի ունեցած Ջրերկրաշարժի հազարաւոր զոհերուն ի յիշատակ: Արարողութեան նախագահեցին Գերմանիոյ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Խորհուրդի Ատենապետ Կարդինալ Կարլ Լեհման եւ Գերմանիոյ Բողոքական Եկեղեցական Խորհուրդի Ատենապետ Վոլֆկանկ Եպս. Հուպէրը: Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան Նախագահի, Վարչապետի, խորհրդականի Նախագահի եւ պետական աւագանիի անդամներու եւ Քոյր եկեղեցիներու բարձրաստիճան ներկայացուցիչներու կողքին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանը Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի ընկերակցութեամբ:

• Փետրուար 8ին, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. իր հետ ունենալով շրջանի հովիւ՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը պաշտօնական հանդիպում մը ունեցաւ Փոցտամի Նահանգապետ Մաթիաս Փլացէքի հետ: Պաշտօնական այս հանդիպման ներկայ էին ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան եւ Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդի ներկայացուցիչ տիկին Սօսի Շայէր:

Հանդիպման պատճառն էր Փոցտամի նահանգին մէջ տրուած որոշումի մը առընչութեամբ հայ համայնքին վրդովմունքին թարգմանը հանդիսանալ պատկան մարմիններուն մօտ: Խնդրոյ առարկայ որոշման համաձայն նահանգի դպրոցներուն պատմութեան գիրքերէն ջնջել Հայոց Ցեղասպանութեան հատուածը: Ըստ գերմանական թերթերու որոշումը տրուած էր Թրքական հիւպատոսարանի միջամտութեամբ:

Հանդիպման ընթացքին հայկական պատուիրակութիւնը ողջունելով հանդերձ պատմութեան գիրքերուն մէջ Հայոց Ցեղասպանութեան առթիւ նախապէս տրուած որոշումը, յայտնեց թէ այսօր ճիշդ հակառակ զգացումներով կը ներկայանայ յարգելի նահանգապետին, որըւած ըլլալով որ, ժխտական այս որոշումով, Ցեղասպանութիւնը իմնսուն տարիներ յետոյ իսկ տակաւին կը շարունակուի:

Գարեգին Արք. գերմանական կողմի ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն երեւոյթին վրայ, որ ինք եւ իր դասընկերները Պոլսոյ մէջ, ստիպուած էին Թրքական պատմութեան մէջ միայն Հայերու դաւաճանութիւններու մասին կարդալ, հակառակ անոր որ դարերու ընթացքին Հայերը գրեթէ ամէն մարզի մէջ մեծ ծառայութիւններ բերած են Թուրքիոյ եւ որոնց մասին տող մը իսկ չէ արձանագրուած նոյն պատմութեան գիրքերուն մէջ: Այս երեւոյթը մինչեւ այսօր հոգեպէս խաթարուած կը պահէ զինք: Մաղթեց նաեւ որ, Եւրոպական Միութիւն մտնելու սեմին Թուրքիա իր պատմութեան դասագիրքերու սրբագրման մասին մտածէ:

Այս խօսք առնող նահանգապետը յայտնեց, որ ինք սխալ հասկցուած է այս նիւթին մէջ: Իր նպատակը չէ եղած Հայոց Ցեղասպանութիւնը դասագիրքերէն վերցնել տալ, այլ անոր կողքին նշել նաեւ կատարուած այլ ցեղասպանութիւններ եւս, քանի որ նպատակը ընդհանրապէս ցեղասպանութեան բացատրութիւնը տալն է:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Փետրուար 11

ԴՈՂԼԱԹԸ ԴՈՂԼԱԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունուար 9ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄի Արազ մասնաճիւղին եւ «Յառաջ», շաբաթօրեայ դպրոցի ուսումնական մարմնին, ամանորի առթիւ ճաշ-հանդէս մը տեղի ունեցած է: Բարի գալուստ եւ բացման խօսքը արտասանած է ուսումնական մարմնի ատենապետը՝ Սեպուհ Թոքաճեան: «Յառաջ» դպրոցի ուսուցչուհի Անի Խաչերեան շնորհաւորած է ամանորը եւ ծնունդը եւ շնորհակալութիւն յայտնած է ներկայ հասարակութեան, որ միշտ կը քաջալերէ ՀՕՄի ձեռնարկները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲՈՐՈՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ճափոնի բորոտներու յատուկ կեդրոններուն մէջ ուր հիւանդները բռնի կ'արգելափակուէին, փորմոլ-ի մէջ պահուած, մարդկային սաղմեր գտնուած են: Յայտնի էր որ այդ հաստատութիւնները իրենց յղի հիւանդները վիժումի կը պարտադրէին, բայց ցնցող անակնկալ եղաւ տեսնել, որ սաղմերու կարգին նոյն ձեւով պահուած են բնական ձեւով աշխարհ եկած նորածիններ ալ:

Յայտնութիւնը կատարուած է առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ կազմուած հետաքննիչ յանձնախումբի մը կողմէ: Ան ուսումնասիրած էր այդ քաղաքականութեան մօտ դարու մը (1906-1996) կիրարկումները:

Գտնուած էր 114 մարմին: Կէսը կը պատկանէր 1924-1956 տարիներուն. միւսները թուական չունէին: Թուականներուն մօտ մէկ չորրորդը ծնած էին յղութեան ութերորդ ամիսէն ետք: Այլ խօսքով՝ անոնք վիժած սաղմեր չէին, այլ մանուկներ որոնք ծնած էին արուեստական կերպով փութացուած ծննդաբերութիւններով: Ընդունելով հանդերձ թէ անոնց մէկ մասը ծնելէ կարճ ժամանակ ետք մեռած է, յանձնախումբը կասկած ունեցած էր թէ միւսները սպաննուած էին հաստատութեան անձնակազմին կողմէ: Իսկ կասկածը հիմ ունէր մեծ թիւով վկայութիւններ: Օրինակ հիւանդ մը ըսած էր թէ իր աչքերով տեսած է որ հիւանդապահուհի մը փորին վրայ պառկեցուած էր նորածին մը ու այդ դիրքով բռնած զայն, մինչեւ որ մեռնի:

Երկար ատեն աշխարհը հաւատացած էր թէ բորոտութիւնը ոչ միայն ժառանգական, այլ նաեւ փոխանցիկ հիւանդութիւն է: Բայց բժշկութիւնը առաջին աշխարհամարտէն առաջ գիտէր թէ ան ժառանգական չէ: Ծանօթ էր նաեւ անոր դարմանը: Հակառակ ատոր յիշեալ հաստատութիւնները շարունակեցին արգելք ըլլալ իրենց հիւանդներուն զաւակ ունենալուն: Երբ հիւանդները կ'ամուսնանային, պայման կը դրուէր որ ամլացուին, իսկ երբ կիները յղի կը մնային, կը պարտադրուէին վիժեցնելու:

Քննիչ յանձնախումբին համոզումով՝ այդ վիժումները օրինաւոր չէին: Ճափոնի պատմութեան մէջ երբեք օրէնք մը չի գտնուիր որ արտօնէ նորածիններու մահը: Ու տպաւորութիւնը այն է որ խնդրոյ առարկայ կեդրոններուն բժիշկներն ու հիւանդապահները մասնակից էին կատարուածին, կամ անգիտանալ ձեւացուցին:

Գտնուած սաղմերուն եւ մարմիններուն մեծ մասը ոչ ծնողքի անուն, ոչ ալ թուական կը կրէ: Ու այդ պատճառով մարդ չի կրնար ստոյգ կերպով ըսել թէ ի՛նչ բանի սահմանուած էին անոնք: Մէկ բան որոշ է, այդ արարքին հեղինակները ոչ մէկ յարգանք ունէին մարդկային կեանքին նկատմամբ: Ճափոնական շրջանակները այսօր համոզուած են որ այդ զոհերուն հոգիներուն համար նոյնիսկ յապաղումով, անհրաժեշտ է կրօնական ծէսը կատարել:

Պէտք չէ թեթեւութեամբ վարուիլ այն հաւականութեան նկատմամբ ալ, որ նման ոճիրներ մեծ մասշտաբով կազմակերպըւած էին ազգային հաստատութիւններու մէջ: Որոշ կեդրոններ պէտք է ձերբազատած ըլլան սաղմերէն եւ մանկական մարմիններէն, հետաքննութեան սկիզբէն առաջ:

Հանրային կարիքը ներկայիս կը սպասէ որ կառավարութիւնը ճշմարտութիւնը լոյսին բերէ, մասնագէտներու յանձնախումբ մը կեանքի կոչելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՇԱԲԱԹԸ

Ապրիլ 11-18 տեղի կ'ունենայ «Ազգային գրադարանի շաբաթ»ը որուն այս տարի կը մասնակցին նաեւ Ջաւախքի եւ Արցախի գրադարանները: Աւանդական այդ հանդիսութիւնը այս տարի նուիրուած պիտի ըլլայ մանկական գրականութեան: Ջանք պիտի թափուի որպէսզի կարելի առաւելագոյն թիւով մանկական եւ մարզային գրադարաններ մասնակցին:

Հայաստանի մէջ ներկայիս կը գործեն երեք հանրապետական գրադարաններ. Ազգայինը, «Խնկօ Ապօր» մանկական գրադարանը եւ Երաժշտագիտականը: Կան աւելի քան հազար հանրային բնոյթի գրադարաններ: Այս վերջիններուն ունեցած գիրքերուն թիւը 2004ին եղած է 12 միլիոն 581.814 հազար հատոր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ը.

Եւ ահա՛ երեք օր առաջ ճաշասեղանի սահմանագլխին վրայ ծանր ընդհարումը սկսաւ զոքանչիս եւ իմ միջեւ: Անախորժ խօսքերու, վիրաւորիչ ակնարկութիւն, ներու հրացանաձգութիւն մը կէս ժամի. չափ տեւեց, բաւական խոր վէրքեր բանալով երկու կողմանց արժանապատուութեան շարքերուն մէջ: Կռիւը նոյն սահմաններուն վրայ շարունակուեցաւ երէկ եւ այսօր, որոնց միջոցին նախատական կծու գնդակներ ալ գործածուեցան երկուստեք: Այս տողերը գրած բոպէիս, զոքանչը իր սենեակին մէջ քաշուած ու ամրացած է, անշուշտ վճռական ճակատամարտի մը պատրաստութեան համար: Այս տագնապալից կացութեան մէջ աւելի երկար չեմ կրնար գրել... Աստուա՛ծ իմ, այս ի՜նչ փորձանք է եղեր ամուսնութիւնը:

ՅՈՎՆԱՆ

Թ.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1910 Յունուար

Սիրելի եղբայրս,

Ձիւն ամէն կողմ, լեռներուն գագաթը, հովիտներուն մէջ, դաշտերուն վրայ, եւ իբր թէ բաւական չըլլար արդէն երկրին երեսը ծածկուած ձիւնը, մէկ կողմէն ալ կը տեղայ. ի՛նչ չուայլ է բնութիւնը, երբ նեղութիւն պատճառելու վրայ է խնդիրը:

Il neigeait, il neigeait toujours !

Ինչպէս կ'երգէ Վիգթոր Հիւկօ: Ու մենք անվերջ կը քալենք այդ սպիտակ տարածութեան մէջէն, մեր զինուորական քափօթներուն մէջ պլլուած, հրացանն ու փամփուշտը ուսերնուս: Ո՞ւր կ'երթանք, ո՛չ ոք գիտէ:

Տարտամ անուն մը միայն կը լսուի բերնէ բերան... Առնավուտլո՜ւխ:

Եւ այս անունը, ո՛վ հեգնութիւն, յոյն ընկերոջս Խրիսթոյի, միտքը կը ձգեն անոյն յիշատակներ, յունիսի եւ յուլիսի արեւովը տաքուկ: Առնավուտլո՛ւխ, իրա՛ւ ալ որքա՛ն մօտ է Առնավուտ Քէօյի, Վոսփորի այդ օդասուն եւ հեշտագեղ ծովափին:

Ու խե՛ղճ Խրիսթոյին բերանը վրայ չի գար պատմելով հերուան քաղցրութիւնները, լուսնի լոյսով պտոյտները, Աքընթը Պուռնուի սրճարաններուն առջեւ, թեւ թեւի իր էլէնիցային հետ, պատահական նշանած մը, ամառնային օդագնացութեան մը վայելքը կրկնապատկելու կոչուած:

Անվերջ տեղացող ձիւնի տակ այդ քաղցր վերյիշումները քիչ չատ կը մեղմացնէին մեր տաժանելի խոնջէնքին դառնութիւնը:

Դաշտեր ու ձորեր կտրել անցնելէ ետքը. մտանք խոշոր անտառի մը մէջ, եթէ կարելի է այդ անունը տալ, ծառերու ճերմակ ու լերկ կմախքներուն՝ որոնք անվերջ կ'երկարէին:

Հոն, ըստ մեր հարիւրապետին կարգադրութեան, պահ մը պիտի հանգչէինք, թեթեւ ճաշ մը ընելու համար, մեր ճամբան շարունակելէ առաջ:

Արդարեւ գեղեցիկ ճաշ մը ըրինք:

Հազիւ թէ մեր մախաղները բացինք հացն ու ձիթապտուղը դուրս հանելու համար, ահա՛ բա՛թ, բա՛թ, բա՛թ ձայները սկսան: Զինակոչի փողը հնչեց, պատառը բերաննիս՝ մեր հրացանները ուղղեցինք աներեւոյթ թշնամիի մը դէմ:

- Չէթաները եկան, պոչեց մեր Ահմէտ չաւուշը:

Մենք բան մը չէինք տեսներ, միայն կը լսէինք գնդակներու սուլումը մեր գլխուն վրայէն:

Ձիւնը հետզհետէ աւելի սաստիկ կը տեղար մեր աչքերը կուրցնելու աստիճան:

- Կրա՛կ, պոչեց Ահմէտ:

Եւ հրացանները պարպեցինք:

- Առնավուտլուխ... Առնավուտ Քէօյ կը հեկեկէր քովս ի վեր Խրիսթօ, անցեալն ու ներկան իրարու հետ շփոթելով:

Հրացանաձգութիւնը կէս ժամի չափ տեւեց: Վերջապէս աներեւոյթ թշնամին լռեց. մենք ալ լռեցինք:

Գիշերը, մութը կոխելուն, հասանք Սիմանովա, կամ ասոր մօտ տեղ մը...:

ՍԻՄՈՆ

Ժ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1910 Յունուար

Սիրելի եղբայրս,

Ահռելի կացութեան մը մէջ կը գտնուիմ, խելքս գլուխս չէ եւ ի՛նչ գրելիքս չեմ գիտեր:

Տակն ու վրայ եղաւ ընտանեկան խաղաղութիւնս որ արդէն շատ հաստատ հիմերու վրայ դրուած չէր: Վճռական ճակատամարտը որուն մասին նախորդ նամակիս մէջ երկիւղ կը յայտնէի, այսօր կատարուած իրողութիւն մըն է:

Ինչպէս ըսի, զոքանչս իր սենեակին մէջ քաշուած ու ամրացած էր, տեսակ մը Փլէւնայի փոխակերպելով զայն: Տան այս վիճակը չէր կրնար տեւել անշուշտ, հետեւաբար ստիպուեցայ կինս իր քով ղրկել որպէսզի հաշտութեան պայմաններուն վրայ համաձայնութիւն մը գոյացնէ:

Սիրելի Հերմինէս վերադարձաւ հետեւեալ ultimatumը բերելով իր մօր կողմէ.

Ա. Կնոջս բերած օժիտին կէսը Մարկոս Էֆէնտիին քովը մնայ եւ յատկացուի մեր ծնանելիք զաւակներուն կրթութեան՝ եթէ մանչ են, օժիտին՝ եթէ աղջիկ ըլլան:

Բ. Զոքանչս իրաւունք ունենայ տարւոյն կէսը մեր տունը անցնելու եւ իր հոն գտնուած միջոցին՝ մայրս ուրիշ տեղ մը փոխադրուի:

Գ. Պտոյտի, թատրոն կամ այցելութեան գացած ատենիս զոքանչս մեզի ընկերանայ:

Դ. Ճաշի վրայ նախ կերակուրը իրեն հրամցուի:

Ե. Բաղնիք գացած օրերը ըստ եղանակին, եաղանճի տօլմա, բաթլըճան տօլմասի եւ թուրշի պատրաստուի յատկապէս իրեն համար:

Զ. Իրեն հանդէպ յարգանքի արտայայտութեան մէջ թերութիւն չըլլայ:

Այդ վերջնագրին մէջ եթէ կային կէտեր որոնք ընդունելի էին, կային սակայն ուրիշներ որոնք կլլուելիք բաներ չէին:

- Ես ասանկ պայմաններ չեմ կրնար ընդունիլ, եղաւ իմ պատասխանս, գործին կուգայ նէ՝ կը կենայ, եթէ ո՛չ պօղչան կը կապէ կ'երթայ:

Այս խօսքերը այնքան բարձր կերպով արտասանեցի որ թշնամի բանակատեղէն իմացուեցան:

(Շար. 7)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. –
– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18,
ԺԲ. Օր Մեծի Պահոց
ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական, եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ
Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին։

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին։

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. –

փետրուար 20	Անառակի Կիրակին
փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակին

Իսկ Կիրակի, փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, փետրուար 14։ Տեառնընդառաջ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30ին. –

– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

PRIX DU CDCA 2005

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement d'un prix récompensant l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2004. Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte directement ou indirectement, sur l'Arménie et les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma...

1er Prix : 1 500 Euros
2ème Prix : 1 000 Euros
3ème Prix : 500 Euros.

Pour qui ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme BAC+4 (niveau maîtrise) ou BAC+5 (Master, DEA, DESS...)

Type de document ?

Tout document ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignements français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film...

Jury ?

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleures tant par l'originalité du thème abordé que de la forme.

Inscription, remise des documents et des pièces justificatives avant le 28 février 2005.
Renseignements :
Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA)
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01 44 83 07 02
Fax : 01 42 46 81 59
www.cdca.asso.fr

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Երկուշաբթի, փետրուար 21,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ-ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մեր հիւրն է Երեւանի մենաթատրոնի դերասանուհի՝
ՅԱՍՄԻԿ
ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
Մուտքը ազատ է

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30
La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,
une **SOIREE CABARET**
animée par
MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,
avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par
Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne
«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)
— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Հայկական Միջինքի առիթով՝

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մարտ 5,
ժամը 20.30էն սկսեալ
LES DIAMANTAIRES
ճաշարանին մէջ, հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 Paris
Մանրամասնութեանց համար՝
☎ 06. 80. 88. 12. 24

ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

REUNION PUBLIQUE D'INFORMATION

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

sur la Préparation de l'arménien au Baccalauréat

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

SAMEDI 19 FEVRIER
à 14 h 15 précises
Animée par **Mélanie KELEDJIAN** (INALCO)
qui exposera le programme «arménien langue vivante 1, 2 ou 3»
et précisera les conditions d'accès à la préparation
au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon SEVRES — Métro : Pont de Sèvres

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère

gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18
VENDREDI
18 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.139 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.139

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՐԻՐԻԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՄ

ՇԻՐԱՔՆԵՐՈՒ ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ

Չորեքշաբթի, Փետր. 16ին, Շիրաք եւ կինը կարճ երթուդարձ մը ըրին Պէյրութ, առանց մասնակցելու յուղարկաւորութեան որմէ ետք հասան, զուտ անձնական բնոյթ մը տալով իրենց ներկայութեան: Որպէս բարեկամ գացած էին պարզապէս ցաւակցութիւն յայտնելու ընտանիքին: Հասած պահուն իսկ, Շիրաք "նողկալի եւ անորակելի" նկատելէ ետք արարքը, յայտնեց թէ "պէտք է ամբողջովին լուսաբանուի": Օդակայանը զիրենք դիմաւորած էր Հարիրիի մէկ զաւակը, որու Շիրաք ըսած էր. – "Այսօր, Պէյրութ եկայ մեծարելու համար մարդ մը որ բարեկամս էր եւ միեւնոյն ատեն մեծ դեմոկրատ մը, պետական դէմք մը": Քանի մը ժամ ետք Շիրաք եւ կինը Փարիզ կը վերադառնային:

***

Նախապէս, յուղարկաւորութիւնը վերածուած էր հսկայ ցոյցի մը Սուրիոյ դէմ, նաեւ սուրիամէտ լիբանանեան իշխանութեան: Հարիւր հազարաւորներ տողանցած էին հրմշտուքներով, քաղաքին մէջ, այն ատենէն որ պահ մը դադրած ալ ինկած էր: Ամէն պարագայի մէջ, աներեւակայելի այս արարքը ծառայած էր, գոնէ անմիջական վաղորդայնին, համախմբելու ամբողջ ժողովուրդ մը, որ յարանուանութեան ալ պատկանի, որ քաղաքական հոսանքի ալ համակիր: Սուրիան կը հերքէ, անշուշտ, իր պատասխանատուութիւնը, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, արարքին հեղինակներուն հաշիւը գոնէ մասամբ սխալ ելած է, քանի որ ան անօրէն միասնականութիւն մը ստեղծեց ժողովուրդին մէջ: Միացեալ-Նահանգներու համար ալ ամբաստանեալը Սուրիան է: Ուաշինկթըն ոչ միայն ետ կանչած է Դամասկոսի իր դեսպանուհին, այլեւ տեղափորձին օրն իսկ յայտարարած է որ կը նախատեսէ իր ընկերակիցներուն հետ միջոցներ ձեռք առնել "պատժելու համար աներեւակայելի այս արարքին պատասխանատուները, որպէսզի վերջ տրուի Լիբանանցիներուն դէմ բռնութեան, վերահաստատելու համար Լիբանանի անկախութիւնը, գերիշխանութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը":

Յուղարկաւորութեան տողանցքը անսովոր պատկեր մը պարզած է: Էշրաֆիէէն եկած քրիստոնեայ գոհարավաճառ մը խոստովանած է. – "Լիբանանի մէջ այսպիսի բան չեմ տեսած": Միաբանականութիւնը որ ստեղծուած է, բոլորովին անտեսած է Հարիրիի անձը, որու նկարագիրը եւ գործելակերպը հարիւր առ հարիւր ընդունելի չէր, ոչ ալ նոյն համեմատութեամբ օգտակար Լիբանանի: Բայց, արարքը բաւած էր որ ամէն բան մէկ կողմ դրուի, նկատի ունենալով միայն արարքին ահաւորութիւնը, Սուրիոյ անբաժանելի ներկայութիւնը եւ անպաշտելի վերյիշումը պատերազմի աշխատ օրերուն, երբ ժողովուրդը սխալ է չունէր առնել խաղաղ եւ վերաշինուած երկրի մը մէջ:

Նահատակներու հրապարակը, ուր կը համէր դագաղը եւ անհամար բազմութիւնը, կը լսուէին բոլոր զանգակները, աղօթքները եւ Գուրանէն հատուածներ: Կը բացակայէին միայն կառավարութեան անդամները եւ իսլամական չիի կուսակցութեան, Հեզպոլլայի անդամները: Հարիրիի ընտանիքը մերժած էր արդէն կառավարութեան ներկայութիւնը եւ ազգային յուղարկաւորութիւնը: Ընդհանրապէս բազմաթիւ երկիրներ ներկայացուցիչներ ղրկած են, բայց ոչ մէկ պետական ղեկավար եկած է, քանի Հարիրի պաշտօնի գլուխ չէր:

***

Լիպերասիոն (Փետր. 17) հարցազրոյց մը հրատարակած է նախկին նախագահ Ամին Ճեմայէլի հետ, որ ղեկավարն է ընդդիմադիր Քաթայէպ շարժումին (եղբայրը՝ Փիէր Ճեմայէլ սպաննուած է): Ան կը խորհի որ Հարիրի կը վախնար, գիտէր որ կրնայ մահափորձի մը զոհ երթալ, սպառնալիքներ ստացած էր: Ո՞վ է մահափորձին հեղինակը հարցումին, Ճեմայէլ կը պատասխանած. – "Կարելի է մեղք գործել մտքով, գործով կամ անտեսումով: Եթէ Սուրիա մտքով չմեղանչեց, մեղանչեց գործով, եթէ գործով չմեղանչեց, մեղանչեց անտեսումով, որովհետեւ պատասխանատու է տեղւոյն ապահովութեան": Սուրիոյ համար, կացութիւնը ծանրակշիռ կը դառնէ, քանի գրեթէ ամբողջական միաձայնութիւն մը կայ իրեն դէմ եւ Լիբանանի համար հարցը իր ներկայութիւնն է: Ինչ կը վերաբերի իր կեանքին, Ճեմայէլ կը յուսայ որ նման բաներ չեն պատահիր այլեւս: Զգուշ թէ չի վախնար, բայց իր պայքարը կը շարունակէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ առեւանգուած իտալուհի լրագրողուհիին մէկ տեսերիզը սփռուած է, Փետրուար 16ին, ամերիկեան հեռատեսիլի մէկ կայանէն, որուն յանձնուած էր: Ճուլիանա Սկրենա, որ առեւանգուած էր Փետրուար 4ին, լալով կը պաղատի Իտալիոյ իշխանութիւններուն որ իր զօրքը քաշէ Իրաքէն: Սրտաճմլիկ ոճով է որ կ'ըսէ. – "Բոլորէն կը խնդրեմ, այն բոլորէն որոնք պայքարեցան պատերազմին դէմ, գրաւման դէմ, կ'աղաչեմ, օգնեցէք ինծի, այս ժողովուրդը պէտք չէ այլեւս այս ձեւով տառապի: Քաշուեցէք Իրաքէն, այլեւս ոչ ոք պէտք է Իրաք գայ, որովհետեւ բոլոր օտարները, բոլոր Իտալացիները թշնամի կը նկատուին: Կեանքս ձեզմէ կախում ունի": Իտալիոյ Ծերակոյտը, սակայն, հակառակ ճնշումներուն, որոշեց երկարաձգել իտալական զօրքին Իրաք մնալը: Փետր. 17ին, 43 օր էր արդէն որ ոչ մէկ լուր կար Լիպերասիոնի աշխատակիցէն եւ իր առաջնորդէն: Սերժ Ժիւլի յոուետս էր տեսնուելէ ետք վարչապետին հետ, մինչ Արտաքին նախարարը յոյս ունէր որ Ֆլորանս Օպընա ողջ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետ՝ Մ. Եըլմազ դատի քաշուած է կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ: Ըստ իրեն քաղաքական "դաւ" մըն է:

ՀԵՐՎԷ ԿԷՄԱՐ, Ֆրանսայի Տնտեսական նախարարը պիտի տեղափոխուի Գաճար Անշէնէի յայտնութիւններէն ետք: Այժմ, պիտի գոհանայ օրէնքին տրամադրութիւններով եւ 600 քառ. մեթրի տեղ տեղաւորուի 240 քառ. մեթր տարածութեամբ յարկաբաժին մը: Արդարեւ, իրաւունքն է 80 քառ. մեթր գոյգի մը համար, եւ 20 քառ. մեթր ամէն մէկ զաւակի (Կէմար ութ զաւակ ունի): Կառավարութիւնը երկու ամիս պայմանաժամ կու տայ որ նախարարները հարկ եղած կարգադրութիւնները ընեն, օրէնքին համակերպելով: Ազգային Ժողովի ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Ժան-Մարք Էյրօ կ'ըսէ թէ սքանտինաւեան երկրի մը մէջ, ինչ որ Կէմար ըրած էր հրաժարման տարած կ'ըլլար: Նախարարը կը խոստովանի որ ինք չէր զբաղած այդ հարցով, ինք շատ համեստ ընտանիքի զաւակ է:

ՔՐՏԱԿԱՆ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ վեցերորդ տարեդարձին առթիւ բազմամարդ ցոյցերով անգամ մը եւս բողոքած են Ա. Էօճալանի ձերբակալութեան դէմ, Փետր. 15ին: Ցոյցեր տեղի ունեցած են Թուրքիոյ զանազան քաղաքներուն, քրտաբնակ վայրերու, մինչեւ իսկ Երեւանի մէջ:

ԼՈՆՏՈՆԻ քաղաքապետը, որուն յանպատրաստից եւ բարկացոտ արտայայտութիւնները ծանօթ են, անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծած է հակահրէական խօսքերու պատճառաւ: Քանի մը օր առաջ, երկխօսութիւն մը ունեցած է Իվընինկ Սթանտարտ թերթի մէկ լրագրողին հետ, որ սուր բանավէճի մը նիւթ դարձած է: Քաղաքապետը՝ Լիվինկսթոն կոպտօրէն պատասխանած է թերթին աշխատակիցին որ հարց կու տար պաշտօնական արարողութեան մը մասին: Լրագրողին յանցանքը եղած է պատկանիլ մամուլի մը որ միշտ իրեն դէմ եղած է եւ "ապաստան կու տայ դէզ մը աղբերու եւ յետադիմականներու": Լիվինկսթոն հարց կու տայ. – "Պատերազմական գերման ոճրագործ եղա՞ծ էք": "Ոչ, կը պատասխանէ լրագրողը, Հրեայ եմ": "Ահ, լաւ, կ'ըսէ քաղաքապետը, կրնաք Հրեայ ըլլալ, բայց իրականին մէջ կը վարուիք որպէս արգելափակման կայանի մը պահակը: Ատոր համար վճարուած էք, չէ՞": Ամբողջ հարցը այս է եւ մանաւորաբար "վճարուած էք" խօսքին համար Լիվինկսթոն կը մերժէ ներողութիւն խնդրել: Իրեն համար, յանցանք մը չկայ: Հարցը սակայն պիտի չփակուի այս ձեւով: Թոնի Պլէր իսկ յայտարարած է որ Լիվինկսթոն պէտք է մեղքը քաւէ, որովհետեւ լրագրողը Հրեայ է: Անգլիոյ Հրեաներու Ներկայացուցչական Խորհուրդը դիմում ներկայացուցած է Սթանտարտս Պորտ Ֆոր Ինկլընտի, որ կը հսկէ տեղական իշխանութեանց վարուելակերպին եւ եթէ բողոքը ընդունուի, քաղաքապետը հինգ տարիով պաշտօնանկ կրնայ ըլլալ: Բանավէճին պատճառած մտահոգութիւնն այն է որ Լոնտոն կրնայ մերժուիլ 2012ի Ողիմպիականներուն համար, քանի Լոնտոնի քաղաքապետը "հակահրեայ" է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Փետրուար 17)

ՊՈՒՏԱՓԷՇԹԻ ԴԱՏԻՆ ԱՐԴՆՋՈՒԹԵԱՄԲ

Պուտափէշթի մէջ ՕԹԱՆ-ի դասընթացքին ազրպէյճանցի սպայէն կողմէ սպաննուած Գ. Մարգարեանի ծնողքին փաստաբանը Նաղել Վարդանեան Փետր. 16ին Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիս մը տալով անդրադարձած է Փետր. 8ի միակ նիստին: Դատարանին կազմը ըսած է թէ ազրպէյճանական կողմէն ի պաշտպանութիւն մարդասպանին ներկայացուած փաստաթուղթերը կը շեղեն նիւթը, անոնք քաղաքական բնոյթ ունին. ու դատարանը արգիլած է անոնց հրապարակումը:

Այդ փաստաթուղթերով ըսուած է թէ Ռ. Սաֆարով ազգականներ կորսնցուցած է Ղարաբաղի պատերազմին, ցուցակ մըն ալ տրուած է իբր թէ անոնց անուններով որոնք որեւէ կապ չեն ունեցած մարդասպանին ընտանիքին հետ:

Փետրուար 8ի նիստին ծագած է լեզուական հարց մը. ազրպէյճանցի սպան հակառակ նախաքննութեան ռուսերէն վարժ խօսելուն, այդ օրը թրքերէնի, ապա ազրպէյճաներէնի թարգման պահանջած է. յետոյ ալ ըսած է թէ դէշ թարգմանութեան պատճառաւ չի հասկնար, եւլն.: Հարցումներումնեծ մասին ալ չէ պատասխանած:

Փաստաբանուհի Ն. Վարդանեան յիշած է հոգեբանին, հոգեբոյժին եզրակացութիւնը թէ Ռ. Սաֆարով հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս առողջ է. արդէն ոճիրը գործած պահուն ըրածին գիտակցութիւնը ունեցած, ետքն ալ զղջացած չէ, գոչելով. "Հարիւր տարի ետք ալ Հայ պիտի սպաննեմ":

Ազրպէյճանի վարձած փաստաբանը միայն ժամ մը ներկայ եղած է նիստին ու միակ առաջարկ բերած. ուզած է որ Ազրպէյճանէն հոգեբոյժ կանչուի, մեծ գումարներ պատճառելով դատական կազմին:

Պատասխանելով հարցումին թէ ազրպէյճանական կողմը ինչ կրնայ ակնկալել դատին ձգձգումէն, Ն. Վարդանեան ըսած է որ յոյս ունին փոխելու ամբաստանութեան յօդուածը. եթէ ապացուցուի որ Ռ. Սաֆարով անմեղ է, պիտի նշանակէ թէ Ազրպէյճան ՕԹԱՆ-ի դասընթացքներուն կը ղրկէ հոգեկան խանգարումի տէր զինուորներ. իսկ հակառակ պարագային, արժանի պատիժը պիտի կրէ:

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչ Հայկ Դեմոյեանի համաձայն, Օգոստոսին Ազրպէյճանի դեսպանատունը բացուած է Հունգարիոյ մէջ ու այդ ճամբով անընդհատ նիւթեր կը մատուցանեն դատարանին Խոջալուի անցքերուն եւ այլ դէպքերու մասին: Կը փորձեն օգտուիլ այն հանգամանքէն որ Հունգարիոյ մէջ հայկական համայնքը մեծ չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐՈՒ

Հայկական կուսակցութիւններու երիտասարդական կազմերը, ուսանողական խորհուրդներ ու ոչ կառավարական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ միացեալ յայտարարութեամբ մը դատապարտած են Ցեղասպանութեան նիւթով թրքական լրասփիւռներու ունեցած ընթացքը: Դատապարտումը ուղղուած է յատկապէս այն կեցուածքին որ նոյն լրասփիւռները կը վերագրեն հայկական կազմակերպութիւններու, անհատներու, զանոնք ցոյց տալով Ցեղասպանութեան իրողութիւնը պատմաբաններու քննութեան ենթարկելու համամիտ:

Ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու երիտասարդական կազմերուն փոխ նախագահ Սըրահամ Պախչակիւլեան ըսած է թէ երիտասարդութիւնը հետամուտ է Ցեղասպանութեան ճանաչումին ընդհանրացումին եւ պատրաստ՝ այդ ուղղութեամբ գործելու: Ան անընդունելի նկատած է թրքական լրասփիւռներու եւ քաղաքական շրջանակներու դիրքը որուն նպատակն է խոչընդոտել մարդկութեան դէմ այդ ոճիրին համընդհանուր ճանաչումը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸ

Ինչպէս նշած էինք Փետրուար 15ին, «Լա նուվէլ ռըվիւ տ'Արմենի» երկամսեան Յունուար - Փետրուարի թիւով ամբողջ թղթածրար մը տուած էր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նիւթով: Զանազան մասնագէտներ յօդուածներով անդրադարձած էին Թուրքիոյ ծագումէն մինչեւ ներկան երկարող շուրջ 23 դարու պատմութեան: Բնական է որ կարեւոր տեղը կը գրաւէր Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններու նիւթը:

Թղթածրարին նախաբանը կը կազմէ Շառլ Վօտուայի գրութիւնը, խորագրուած՝ «Եւրոպայի մէջ պէտք ըլլա՞լ». Հոն հաստատած է որ հեղինակը կը փորձէ Թուրքիոյ Եւրոպական միութեան անդամակցութեան գրաւականներն ու հետեւանքները: Առաջին տողէն «անհեթեթութիւն» կ'որակէ [illegible] Թուրքիոյ [illegible] Եւրոպայի մէջ: [illegible] վիճելի ըլլալ այս պարագան, բայց չեն կարծեր որ վէճի նիւթ ըլլայ պատմական եւ քաղաքակրթական երեսակները: Թուրքիան եւրոպացի է իր պատմութեամբ, իր աշխարհագրութեամբ եւ [illegible]:

Այս «անհեթեթութեան» կ'ընկերացնէ 2004ի մեկնարկային հարցախոյզի մը արդիւնքը, ըստ որուն եւրոպացիներուն միայն 30%ը համաձայն է Թուրքիոյ անդամակցութեան. իսկ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի պարագային աւելի ցած է համեմատութիւնը: Ըստ այնմ կը բացատրուի անով որ Թուրքը [illegible] քրիստոնէական ակումբ մը չի կրնար ըլլալ, բայց եւրոպացիները չեն ուզեր որ ան վերածուի «Մահմետական ակումբ»ի մը: [illegible]

Ցայտուն ակնարկներ ըրած է Ժ.-Փ. Փէրոնէլ Հիւկոզ կը գրէ թէ 1918էն Ցեղասպանութեան [illegible] Կ. Փոլօզ: [illegible]

«Ինչ կը վերաբերի [illegible] 1950ին [illegible] մակուսակցական կեանքը կը հաստատուի երկրին մէջ, անոր հետ ալ կը վերայայտնուին իսլամական աղանդները: 1990ական

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

Մարդը, անվկանդ բանաստեղծն ու աննահանջ հայրենասէրը, որը իր կեանքի վերջին տասնամեակը ամբողջութեամբ նուիրաբերեց մեր ուղղագրութեան ցաւոտ խնդրին: Պարզ ասած՝ հին ու նոր, կամ Մեսրոպեան եւ Աբեղեանական անփարատելի թնճուկին:

Բանաստեղծ, բանասէր ու հմուտ լեզուաբան, ինչպէս պարզում է իրականութիւնը, անդուլ ու աննահանջ պայքարի դաշտ դարձրեց մեր հնի ու նորի իր աննկուն պայքարը, եւ աւա՛ղ այդ ճամբին էլ անժամանակ հեռացաւ կեանքից, 17 Նոյեմբեր 2004 Թ.ին:

Իր բուն եւ յատկանշական պայքարն էր՝ վերահաստատել եւ ազգովին ճամբայ դուրս բերել հազարհինգհարիւրամեայ տոհմական մեր սրբացած ուղղագրութիւնը, որը տապալուել էր խորհրդային կարգերի բռնակալ ցանկութեամբ, 1922-ին: Ի հարկէ, եւ անշուշտ մեր Մայր Հայրենիքում: Մի պարագայ, երբ Սփիւռքը մնաց կանգուն ու աներեր, տոհմականի նկատմամբ:

Երեւանից բացի, Միրիջանեանի բազմաբովանդակ գրութիւնների անդաստանը հանդիսացաւ Փարիզի "Ցառաջ"ը, մի թերթ, որը իր բազմերախտ հիմնադիր՝ Շաւարշ Միսաքեանի գլխաւորութեամբ, ջատագովն ու դրօշակակիրը հանդիսացաւ արտասահմանում, ընդդէմ Աբեղեանական ուղղագրութեան եւ առհասարակ մեր լեզուագրութեան անաղարտութեան: Ո՞ւմ յայտնի չի այս իրողութիւնը, մանաւանդ հին ու միջին սերունդներին, նրանցից մէկն էլ տողերիս գրողն, որը տասնամեակներով կապուած եղաւ լեզուականօրէն ամենաջինջ ու հարուստ յիշածս ակունքին: Ոգեւորուած ու խանդավառ իր կիրառած պայքարում, Միրիջանեանը նոյնիսկ գիրք գրեց "Մեր Մեծասքանչը" անունով:

Միրիջանեանի կիրառած ըմբռնումների արդար սկզբունքը եւ անշեղ համոզումը մեր հին եւ նոր ուղղագրութեան նկատմամբ նրան ասել տուեց թէ՝ "Ազգը Հայրենիքում խորհրդային, իսկ Սփիւռքում ազգային ուղղագրութիւնը օգտագործելով, արդէն բաժանուել է երկու տարբեր ժողովուրդների..."։

Ո՞վ կարող է ժխտել այս չոնդալից ճշմարտութիւնը: Ճշմարտութիւն որը շատ ծանր եւ ցաւալի միջադէպերի պատճառ հանդիսացաւ: Մինչ ներսում, այսինքն Հայրենիքում դաժանօրէն օրինականացած Աբեղեանական ուղղագրութեան հոլովոյթը, դրսում դրա պաշտպան եւ ընդդիմադիր ճակատները տեւական պայքարի դաշտ դարձրին սփիւռքեան մամուլը: Վէճ ու կռիւը այնտեղ հասաւ, որ ընդդիմադիր ճակատը ոչ միայն անընդունելի նկատել տուեց Հայրենիքում օրինականացած Աբեղեանական խորթ ու անդրաւ ուղղագրութիւնը, այլեւ սկզբունք դարձրին դրա ընկալումը դրսի աշխարհում: Հայրենիքից Սփիւռք անցած գիր ու գրականութիւնը կալանքի եւ կըղպանքի տակ դրուեց:

Ինչպէս մոռանամ այն պարագան, երբ ինձ հանդիպումի պատեհութեամբ, վաթսուն - վաթսունհինգ տարի առաջ պարզապէս ինձ հասկացնել տուեց մեր քաղաքի մշակութային միութեան նախագահը թէ՝ ոչ թէ չեն ստանում Հայաստանում լոյս տեսնող մեր դասականների գործերը, այլ թէ ստանալով կղպանքի տակ են դնում, կամ հրկիզում, որ իրենց դպրոցական սերունդը դրանց երեսը չտեսնի:

Կարապետ Սիտալ տարիքոտ մի բանաստեղծ ունէինք Միացեալ Նահանգներում. դարձեալ տասնամեակներ առաջ, որը ոչ միայն ջատագով էր Աբեղեանական ուղղագրութեան, այլեւ գրում եւ տպագրել էր տալիս իր գործերը դրա կիրառութեամբ: Մի հայրենաշունչ պոէմա գրեց, որին որպէս արձագանգ՝ հրամանագրի հայեցողութեամբ ազդեր տարածուեցին Է՛ւ Միացեալ Նահանգներում եւ ի Սփիւռս աշխարհի, որ Սիտալի պիղծ գործերի հանդիպողը դրան կամ այրել տայ, կամ աղբանոց չպրտի... Երանելի՜ Սիտալ, որ իր պոէմն ալ արժանացաւ բացառիկ տպագրութեան մեր Հայրենիքում, որը եւրեւի միայն համ ու կենտ կարդացող ունեցաւ այնտեղ, բայց չթափանցեց ըՍփիւռքում:

Այո՛, լեզուական երկու ուղղագրական գործընթացը իրապէս երկու ազգութեան վերածեց մեր ժողովրդին, ոչ թէ Հայրենիքում, որտեղ ճիշդ է հրապարակային ինչ որ հակամարտութիւն է տեղի ունենում, բայց դա պարզապէս անուրանալի երեւոյթ է դրսի աշխարհում: Առաւելաբար այստեղ, Լոս Անճըլըսի խոշոր հայ համայնքում: Լեզուական բաժանումը եւ խորականութիւնը բացէ ի բաց առկայ է մեզանում հայաստանահայ հսկայ գանգուածների եւ արտասահմանեան բազում գաղթօճախներից այստեղ տուն ու կայք եւ ապաստան գտած մի ուրիշ հարիւր հազարաւոր արտասահմանեան Հայերի միջեւ:

Անջատումը խորն է երկու զանգուածների միջեւ: Թէ լեզուական եւ թէ տեղացիական պայմանների բերումով: Իրար մերուելու գաղափարը ցանկութիւն է, եւ իմ կարծիքով՝ ցանկութիւն էլ կը մնայ, հակառակ այն տեւական բարձրացող կարգախօսին թէ՝ մէկ ազգ ենք, մէկ ժողովուրդ, մէկ Եկեղեցի ու մէկ Հայրենիք:

Աւա՛ղ, բաժանումները շատ են, իսկ դարմանումը եթէ ոչ երբեք, ապա անկարելի հրաշքի համազօր մի բան է:

Բաժանումի խոշորագոյն ազդակներից մէկն էլ հէնց Լեւոն Միրիջանեանի ասած լեզուական ուղղագրութեան պարագան է:

Հայաստանեան զանգուածը հաւատարիմ իր մանկութիւնից ուսած Աբեղեանական ուղղագրութեան, այդպէս էլ առաջ է տանում իր ստանձնած գրական եւ մշակութային աշխատանքը Է՛ւ իրենց հաստատած մամուլում եւ թէ հեռուստատեսական գործում: Ցանկութեան եւ տրամադրութեան դէպքում, հայաստանեան գրող - մտաւորականը դեռ պահպանած Աբեղեանական ուղղագրութիւնը, այդ ոճով էլ իր գրութիւնը յանձնել է տալիս Մեսրոպեան ուղղագրութիւնով լոյս տեսնող մամուլին, իր գրութիւնը տոյն լեզուականով լոյս ընծայելու համար: Բացառիկօրէն քիչ են դրանք, որոնք յաճախակի երեւում են "Նոր Կեանք", "Ասպարէզ", "Նոր Օր", "Նոր Հայաստան" եւ "Մասիս" պարբերաթերթերում:

Մի ահռելի վիճակ է տիրում մեզանում այս երկճիւղ ուղղագրական համակարգում: Աբեղեանականի հետեւորդը (միշտ բացառութիւնները յարգած) չեն կարդում Մեսրոպեանական գիրք ու մամուլը, Մեսրոպեանականը համարեա երբե՛ք՝ Աբեղեանական գիր ու գրականութիւնը: Այսպիսով ճիշդ է Միրիջանեանի բնորոշումը՝ թէ լեզուականօրէն մենք վաղուց ենք երկու ազգութիւնների վերածուել:

Ինչ խօսք այս թանձրացած խնդրի արդար լուծումը կախուած է մեր պետական միջոցառումից եւ մեր ազգային Ակադեմիայի հեռատես քաղաքականութիւնից: Եթէ Լուսժողկոմը 1922 թուականին կարողացաւ հին ուղղագրութիւնը փոխել տալ նորով, ինչո՞ւ նրանք հիմա մեր ազատ ու անկախ պետականութեան պայմաններում պիտի չկարողանան օրինականացնել դարաւոր հինը, եւ մեզ մէկ լեզուի, եւ մէկ ժողովրդի յանգել տալ դրանով:

Սա պարզապէս յիշեցում էր, ինչպէս իմ երկու - երեք գրութիւնները անցեալում: Յիշեցում՝ որ լսող չի ունենալու, ինչպէս լսող չունեցան ապաբախտ գրող, բանաստեղծ եւ ակադեմիկոս Լեւոն Միրիջանեանի բազմաթիւ ակադեմական գրութիւնները: Սակայն, անձնական մի քանի փշրանք յուշեր, նրա եւ իմ միջեւ:

*
* *

70ական թուականներին, անունով ու վարկով բանաստեղծ էր հանդուցեալ Լեւոն Միրիջանեանը Հայաստանում, ինչպէս Տիրայր, Կապուտիկեանը, Վ. Դաւըթեանը եւ Հրաչեայ Յովհաննիսեանը: Մենք մի գրական փոքրաթիւ խմբակ ունէինք Թեհրանում, որը հնարաւորին չափ հետեւում էր Հայաստանում խմորուող գրական անցուդարձին: Բոլորին համակրելով հանդերձ, մեր ուշադրութիւնը մասնաւորապէս կանգնել էր Միրիջանեանի վրայ: Այդ հետեւութեամբ էլ խելքներիս փչեց որ առաջին անգամը լինելով, մի բանաստեղծ հրաւիրենք, պարզապէս հանրութեանը ներկայացնելու եւ հանրութեանն էլ լսելի դարձնելու գրական եւ հասարակական այն աննախընթաց վերելքին, որը ապրում էր մեր Հայրենիքը այն բախտորոշ օրերում:

Մեր համարձակ դիմումը պարսկական դաժան Սաւակի կողմից, ինչպէս եւ Հայաստանի իշխանութեան կողմից մերժուեց: Միրիջանեանը այդքան շուտ յուսահատուողը չէր, ինչպէս յետոյ պարզուեց: Նա գնաց Բաքու եւ թէ իր անձնական հեղինակութիւնը գործի դնելով եւ թէ պետականօրէն ճանաչուած դէմքերի միջամտութեանը ապաւինելով, որ նուազ պարսկական ափ դուրս գայ տաս-տասնըհինգ օրով, նոյնպէս մերժուեց, մէկ-երկու ամսուայ ճիգ ու ջանք դնելուց յետոյ:

Նախքան Երեւան վերադառնալը, խռէալիտ բանաստեղծը օրերով Բաքուի նաւահանգստում դեգերելով, նաւատար մի պարսիկ ճամբորդի միջոցաւ մի կարճ նամակ ղրկել տուեց մեր հասցէին: Երկու ցանկութիւն եմ ունեցել տարիներով, գրում էր Միրիջանեանը. նախ մօտից շըփուել եւ հաղորդակից լինել պարսկահայ մտաւորականութեան հետ, ապա երազս իրականացած գտնել, տեսնելով Ֆերդովսիի, Սադիի եւ Հաֆէզի առասպելական երկիրը, տեսնել եւ վերադարձիս մի շարք բանաստեղծութիւններ հիւսել...: Ջեղաւ եւ խռէալիտ բանաստեղծի երազը, աւա՛ղ, մնաց անկատար:

Տարիներ անց, 1980ի Հոկտեմբերին, որպէս այցելու Լոնտոնից, հանդիպեցինք իրարու Երեւանում: Քիչ բան է ասել հանդիպում: Դա նմանում էր հարիւր տարուայ օտարութիւնից իրար գտած հանդիպումի: Հարց ու զրոյցի հանդիպումի տեղատարափ եւ պտոյտներ Երեւանի թաղերում:

Ուրիշ տաս տարի շուռ եկաւ մեր գլխով, մինչեւ զարմանալի անակնկալութեամբ Միրիջանեանին հանդիպեցի այստեղ, 1990 ամրանը, "Շիրակ" ամսագրի խմբագիր եւ բազմավաստակ ուսուցչապետ Օննիկ Սարգիսեանի մօտ, նրա Սօնա աղջկայ տնում: Այնքան խանդավառ, ուրախ եւ կենսավարար, որ մի պահ թուաց ինձ թէ մի քանի - քսանհինգ տարու երիտասարդի եմ տեսնում: Յուշե՞ր, յուշե՛ր եւ պոռթկումներ Մայր Հայրենիքում եղած ու եկած եկող արտասովոր իրադարձութիւնների նկատմամբ, բայց ո՛չ մի խօսք եւ յիշեցում՝ մեր ուղղագրական հարցի շուրջ: Հայրենիքի անկախացումից տարիներ անց է որ նա անխոնջ ու աննահանջ ռահվիրայ հանդիսացաւ այս արդարամիտ ճակատի վրայ:

Ես չգիտեմ ինչու, բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանին նմանեցրել եմ Մանուկ Աբեղեանի որդի՝ Մուշեղ Աբեղեանին, որը ահաւոր պատերազմի որպէս զինուոր, մահու արհաւիրքներից անցնելով, գերութեան վիճակ ապրեց, նախ ամերիկեան բանակում, ապա Շթութկարթի գերիների ճամբարում: Այնտեղ էլ ամուսնացաւ Տոքթ. Արտաշէս Աբեղեանի Ռուզան աղջկան հետ, ապա սկսեց գրել մի քանի թատերգութիւններ՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ: Ժամանակի ընթացքում տեղափոխուելով Լոս Անճըլըս, ընտանիքով, իր գործերից մէկը՝ "Համբերդի ծաղրածուն" տպագրել տուեց "Շիրակ" տպարանում, հին ուղղագրութեամբ, երկրորդը Երեւանում, "Խաւարման գիշեր"ը, դարձեալ հին ուղղագրութեամբ, 1996ին, որպէս յիշատակի ձօն, իր Շուշանիկ մօրը եւ հօրը՝ Մանուկ Աբեղեանին:

Երբ հարց են տալիս նրան թէ որպէս զաւակը նոր ուղղագրութեան հիմնադիր Մանուկ Աբեղեանի, արդեօ՞ք վիրաւորանք չի համարում հօր յիշատակին, իր գործերը հին ուղղագրութեամբ տպել տալով: Փորձանքներ, գերութիւն, եւ տարագրութեան դառը օրեր ապրած խօսուն գրող - մտաւորականի պատասխանը յինում է՝

"Հայրս խորթ ու անյարիր ժամանակների խարանը կրելով պարտադրանք ունեցաւ թէ՛ հպատակութիւն ցոյց տալ, եւ թէ կամակատարի դերում մտնել այն հաւատքով, թէ եղածը ուշ կամ կանուխ ճշդել կը տայ հայ ժողովուրդը":

Այդ ճշդումների ժամանակը աւա՛ղ վէճ ու պայքար տեսնելով, հասաւ կորովի, կամքի տէր Միրիջանեանին, որը թէկուզ անվհատ հեռացաւ, բայց այն հաւատքով՝ որ առանց բան ու վէճի, ըստ Մանուկ Աբեղեանի յոյսին՝ "ուշ կամ կանուխ ճշդել կը տայ հայ ժողովուրդը":

Հա՜ւա՛ր օրհնանք Լեւոն Միրիջանեանի պայծառ յիշատակին:

Կլէնտէյլ, Յունուար 31

տարիներուն համայնավարութեան անկումն ու իսլամական աշխարհին զարթօնքը կ'արագցնեն Թուրք ընկերութեան վերիսլամականացումը: Ազգային ինքնութիւնը կրկին կը սահմանուի տեղային ու կրօնական հիմերով: Շատուկ ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ Պալքանեան Թերակղզին, Կովկասը, կեդրոնական Ասիոյ Թրքալեզու աշխարհը, մինչեւ Չինաստան: Քաղաքական դետնին վրայ իսլամականները 1996էն յաջողութիւն կ'արձանագրեն, հակառակ զինուորականներու արգելակող միջամտութեան: 2002ի իրենց յաղթանակը որուն դրօշակիրը կ'ըլլայ ներկայ իշխանութեան կուսակցութիւնը (ԱԶ) որուն կը պատկանի վարչապետ Թ. Էրտողան:

Եզրակացութիւնը յստակ է. աշխարհավարացումի քէմալական նախաձեռնութիւնը առոյգ պարտութեան մատնուած է: Այսուհետեւ ան որպէս փակագիծ մը կը մնայ Թրքական երկարատեւ պատմութեան մէջ:

Թղթածրարին վերջին յօդուածով այ նիւթ կ'ըլլայ Թրքական մաֆիան որ ամբողջ Եւրոպան նուաճելու հոլովոյթին մէջ է: Կզավիէ Ռօֆէր կը շեշտէ վերջին շրջանին դէպի Պալքանեան երկիրները Թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան վերելքը, յետոյ կ'ակնարկէ այդ մարզին մեծ հզօրութեան, քաղաքական կապերուն: Այդ կապերը յայտնուած էին 1996ին Սուսուրլուքի մէջ տեղի ունեցած երթեւեկի արկածով մը. ջախջախուած ինքնաշարժի մը երեք ճամբորդները մահացած, չորրորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած էր: Այդ չորսէն մէկը Ոստիկանական ակադեմիային նախագահն էր, մէկն ալ Թմրեցուցիչի ծանօթ մաքսանենգ Ա. Չաթըլը: Այս վերջինին մասին բուածներուն մաս կը կազմէ այն որ 1980ի պետական հարուածէն ետք անոր նոր Թիրախը կ'ըլլան Ասալայի գործիչները, Լիբանանի ու Ֆրանսայի մէջ: 1983-84ին Չաթըլը եւ իր օգնականը Օ. Չէլիք Փարիզ, Ալֆորվիլ եւ Մարսէյլ Ասալայի պատկանող հինգ վայրի մէջ պայթումներ կը կազմակերպեն:

Թղթածրարին «Հայկական հարցը» սիւնակին մէջ Հայերը ներկայացուած են որպէս ժառանգորդները երկար և հարուստ պատմութեան մը. ԺԹ. դարուն պատահարները քանի մը տողով ներկայացնելէ ետք հեղինակը կը յիշէ 1905ի Բաքուի կռիւները, Երիտ Թուրքերու յայտնութիւնը, Հայերու յոյսերը: Յաջորդող պատահարներուն համար գործածուած են «տեղական ընտրանիին մաքրագործում», «զանգուածային ընդհանուր տեղահանութիւն», «կոտորած» բացատրութիւնները: Իսկ զոհերու թիւ տրուած է 800 հազարը. հետեւանք՝ «Քիւրտերու կիրարկած կոտորածներուն» եւ «տարագրութեան սարսափելի պայմաններուն»:

ԼԵՀԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Լեհաստանի մէջ լրագրող մը համայնավարութեան շրջանի ներքին գործերու նախարարութեան դիւաններէն ընդօրինակած է 240 հազար անուններու ցանկ մը ու զայն զետեղած համացանցի կայքէջի մը վրայ: Այդ անունները կը պատկանին քաղաքական ոստիկանութեան մատնիչներուն. սակայն հոն կան անմեղներու անուններ ալ:

Կայքէջը անմիջապէս վերածուած է այցելուներու դիմումի առաջին հասցէին, երկրորդ դիրքի վրայ ձգելով պոռնկագրականները որոնք Լեհերու նախընտրածներն էին:

Հազարաւոր անուններու ցանկը յանձնուած է Ազգային յիշողութեան հիմնարկին որ 1997ին հրատարակուած օրէնքով մը այդ կարգի Թղթածրարներու մատակարարութեամբ կը զբաղի: Նպատակն է քաղաքական կեանքը մաքուր, Թափանցիկ դարձնել, խուսափելով սպառնալիքներէ. այդ առումով բոլոր անոնք որոնք հանրային դիրքի մը, պաշտօնի մը պիտի ձեռնարկեն, ինչպէս՝ երեսփոխան մը, պաշտօնատար մը, հանրային լրասփիւռներու լրագրող մը, պարտի խոստովանիլ համայնավար ոստիկանութեան հետ անցեալին ունեցած գործակցութիւնը: Խոստովանութեան պարագային որեւէ պատիժ չի սահմանուիր: Իսկ գաղտնիքը պահել ծանրակշիռ կրնայ ըլլալ:

Վերոնշեալ ցանկին Թերութիւնը կը նըկատուի այն որ իսկական մատնիչներու, գործակալներու անուններուն քով կան անունները մարդոց ալ որոնք հաւատարմութեան յայտարարութիւններ ստորագրելու պարտադրուած են, բայց անկէ ետք այդ ուղղութեամբ որեւէ գործունէութիւն չեն տարած: Նաեւ կան անունները ընդդիմադիրներու զորս իշխանութիւնները ուզած են սիրաշահիլ, կամ խաղի բերել:

Համայնավարութեան անկումէն ի վեր Լեհաստանի մէջ «Թղթածրարներու պատերազմ» ծագած է: 1992ին այդ պատերազմի զոհ դարձած է Օլցեւսկիի կառավարութիւնը երբ հրապարակուած է «Մասիերեւիչի ցանկը» որուն մէջ կար Լէք Վալէսայի անունն ալ...

Համայնավար շրջանի գաղտնի սպասարկութիւններուն հետ գործակցութեան պարագաներու քննութիւնը կը կոչուի «մաքրագործում». Կեդրոնական Եւրոպայի շատ մը երկիրներուն համար ծանօթ հոլովոյթ է: Այդ քննութիւնը հանրային կեանքի դերակատարներուն համար մաքուր անցեալի վկայականն է:

240 հազար անուններու ցանկին հրապարակումը Թեր ու դէմ վէճերու ալ տեղի տուած է երկրին մէջ: Ամէն մարդ համաձայն ըլլալով հանդերձ մեծ խանդով գործած մատնիչներու, ուրիշներու կեանքը Թունաւորողներու յայտնութեան, ոմանք կը մերժեն միօրինականացումը: Կ'առարկեն Թէ ցանկին մէջ առնուած են նաեւ այն մարդիկը որոնք փորձած են ընդդիմանալ, բայց առոր հարկաւոր ուժը չեն ունեցած: Ու սխալ կը գտնեն անոնց եւս վարկաբեկումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ջաւախքը որ գտնուած է հայկական մշակ. կեանքի կեդրոնական տեղը, այսօր ընդհանուր առմամբ կանգ առած վիճակ կը պարզէ:

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան հոն կը գործէին Ախալքալաքի եւ Ախալցխայի հայկական Թատրոնները. խորհրդային օրով անոնք փակուեցան, վերածուելով ինքնագործ խումբերու: Իսկ Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք այդ խումբերն ալ ցրուեցան:

Այսօր Ախալքալաքի ու Նինոծմինդայի մշակութային տուներուն կից կան Թատերական խումբեր, բայց նիւթական պատճառներով չեն յաջողիր կանոնաւոր գործունէութիւն ունենալ: Խորհրդային օրով գիւղական մշակութային տուներուն ունեցած Թատերական խումբերն ալ այսօր գոյութիւն չունին:

Համեմատաբար աւելի լաւ է երաժըշտական խումբերուն վիճակը, Թէեւ անոնց Թիւն ալ պակսած է: Եթէ չըլլան առանձին հովանաւորները, անոնք եւս մեծ բան պիտի չկրնան ընել:

Ախալքալաքի եւ Նինոծմինդայի շրջաններուն մէջ կան չորս Թանգարաններ: Անոնցմէ Վ. Տէրեանի տուն – Թանգարանը որոշ բարերարներու օգնութեամբ բարեկարգուած է, բայց Ախալքալաքի գաւառագիտական Թանգարանին շէնքը մնացած վիճակով է: Շրջանային պիւտճէէն նոյնիսկ կարելի չըլլար յատկացում ունենալ, կացութիւնը քիչ մը բարելաւելու համար:

Նոյնն է գրադարաններու վիճակն ալ. անոնց դուռները փակ են, իսկ հատորները կը պակսին:

Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու խորհուրդը կազմած է յանձնախումբ մը որ ձեռնարկած է շրջանին համար ընկերա – տընտեսական զարգացման տասնամեայ ծրագիր մշակելու:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ "Թէքէեան" Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 16ին ներկայացուած է Ժիրայր Բետերեանի Հայկական Ցեղասպանութեան նուիրուած անգլերէն հատորը: Հեղինակը ներկայացուցած է տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան, որ բացատրած է Թէ հատորը անգլերէն գրուած է, որովհետեւ առաւելաբար ուղղուած է երիտասարդ սերունդին: Ան կը բաղկանայ երկու մասերէ. առաջին բաժինը նուիրուած է Ցեղասպանութեան փաստացի տուեալներուն, ընդարձակ մէջբերումներով, բոլորն ալ ոչ հայ անձնաւորութիւններու կողմէ: Երկրորդ բաժինը աւելի ընդարձակ է եւ կը լրացնէ կաբեւոր բաց մը ու կը յստակացնէ Թէ ի՛նչ կը հասկնանք երբ կ'ըսենք մեր պատմական հայրենիքի անփոխարինելի կորուստը, այսինքն երեք հազար տարիներու ընթացքին մեր պապերուն կերտած ու զարգացուցած քաղաքակրթութիւնը, անոնց կառուցած քաղաքները, վանքերը, տաճարները եւ կոթողները, զորս այսօր հեղինակը կը կոչէ "Մեր վեհաշուք աւերակները": Բանախօսը շնորհաւորած է հեղինակը այս իրագործման համար: Ապա, խօսք առնելու հրաւիրուած է հեղինակը, որ շնորհակալութիւն յայտնած է եւ յաւելեալ տեղեկութիւններ տուած Թրքական գեղծումներու եւ յերիւրանքներու մասին: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը, պատրաստուած Ժ. Բետերեանի կողմէ, ուր ցուցադրուած էին Կեսարիոյ եւ շըրջակայքի եկեղեցիներն ու վանքերը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ժ.

-Քեզի մեր դէմը հանողին Աստուած պէհլաճ տայ, բարով խերով չհասնէիր փեսայ ըլլալու, աղջկանս էճէլը մտար, իշալլահ պատանքդ ես ձեռքովս կը կարեմ...

Եւ ուրիշ այս տեսակ անոյշ խօսքեր ըսկսան տեղալ իմ վրաս, բայց ես պաղարիւնութեամբ եւ համբերութեամբ սպառազինուած առի քալեցի:

Իրիկունը տուն վերադարձիս տեսայ որ Թշնամին նահանջեր եւ աներեւոյթ եղեր էր:

Միայն Թէ սով կռիւը չվերջացաւ: Հերմինէս կառդած՝ սխսաւ վրաս յարձակիլ եւ պահանջել որ իբրեւ փոխարինութիւն մայրս ալ տունէն ճամբենք: Բնականաբար այդ պահանջումին զոհացում տալ մերժեցի եւ առաջին անգամ ըլլալով, երիկ կնիկ, ծանր խօսքեր ուղղեցինք իրարու:

-Ես կը ձգեմ մօրս տունը կ'երԹամ, եղաւ Հերմինէին վերջին խօսքը:

-Դժոխքին բերանը գնա՛, պատասխանեցի ես ալ կռիւին տաք միջոցին:

Եւ ահա՛ այս իրիկուն տուն վերադառնալով տեսայ որ Հերմինէն մեկնած էր, իսկ մայրս կը պատրաստուէր մեկնելու:

Այսպէս ուրեմն, սիրելի, եղբայր, կատարեալ ամայութեան մը մէջ այս նամակս կը գրեմ: Որչա՜փ երջանիկ ես դուն քու զինուորական վրանիդ տակ, քան ես հոս ընտանեկան յարկին ներքեւ:

ՅՈՎՆԱՆ

ԺԱ.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1910 Փետրուար

Սիրելի եղբայրս,

Ահռելի ու տագնապի օրերու շրջան մը կը բոլորենք: Դեռ չմեռայ, բայց արդէն վիրաւորուեցայ ու երկու շաբաԹի չափ մնացի հիւանդանոցը: Ձըլլա՜յ որ դող ելլես. առած վէրքս շատ Թեթեւ բան մըն էր եւ այժմ հետքը անգամ չէ մնացած: Նախախնամութենէ ղրկուած վէրք մըն էր որուն շնորհիւ տասնըհինգ օր անկողինիս մէջ հանգիստ պառկեցայ, մինչ ընկերներս ձիւնին ու բուքին կը կռուէին:

Հիւանդանոցէն ելլելուս պէս կրկին մըտայ մարտական շարքերուն մէջ, ինչպէս պիտի ըսէին մեր յեղափոխական տղերքը: Ահմէտ չավուշ, միւլազըմ Քեազիմ պէյ զիս շնորհաւորեցին առած վէրքիս համար:

-Մե՜ղք որ շատ Թեթեւ էր առած վէրքըդ, ըսաւ Քեազիմ պէյ, եթէ երկրորդ անգամ չէնք շնորհք վէրք մը առնես, պիտի առաջարկեմ որ քեզի պատուանշան մը տան:

-Իշալլահ, պատասխանեցի առանց մեծ խանդավառութեան:

Հազիւ հիւանդանոցի անդորրութիւնը Թողած, նորէն չարչարանքը սկսաւ:

Առտու մը Ահմէտ չավուշ եկաւ մեզ մօտ եւ ըսաւ.

-Պատրաստուեցէ՛ք, լեռներուն մէջ պիտի երԹանք:

Եւ աւելա այնպիսի շեշտով մը որ ըսել կ'ուզէր.

-Տղա՛ք, Քեհատհանէ պտոյտի պիտի երԹանք:

Սարսափելի ցուրտ մը, զէրօէն այնչափ վար որքան կրնաս երեւակայել մեր մարմինը արդէն կը սառեցնէր: Տենդային շարժում մը տիրեց ամէն կողմ, Խրիստօ, Ավրամ, ես եւ Ապուլամրամ, սուրճեցի արաբ մը, սկսանք մեր ճէպիաննէն, չանթան, մաթրան, հրացանը չարբէները, եւայլն պատրաստել: Ուրիշներ, դուրսը, ձիերուն վրայ կը բեռցնէին հաց, ռազմամթերք, եւայլն: Իրարանցումը աննկարագրելի էր: Հարիւրապետնիս ասդին անդին կը վազվզէր հրամաններ արձակելով: Յայտնի կ'երեւար որ կարեւոր արշաւանքի մը կը պատրաստուէինք: Ահմէտ չավուշ կատարեալ հրամանատարի հովեր առած, աջ ու ձախ կշտամբանքներ կ'ուղղէր:

Վերջապէս մեկնումի շեփորը հնչեց, շարքերը կազմուեցան եւ ճամբայ ելանք:

-Ո՞ւր կ'երԹանք արդեօք, հարցուցի Ավրամին որ քովս ի վեր կը քալէր եւ որ մեր խումբին ամէնէն լաւատեղեակ անձն է միշտ:

-Չեմ գիտեր Թէ ո՞ւր կ'երԹանք, պատասխանեց ակռաները իրար զարնելով, միայն Թէ լսեցի հարիւրապետը որ Քեազիմ պէյի կ'ըսէր. «պատգամբերները պառտել տո՛ւր մեռեալներու եւ վիրաւորներու փոխադրութեան համար»:

-Ուրեմն կռուելո՞ւ կ'երԹանք, ըսաւ Խրիստօ:

-Հապա կարծեցիր որ Աղընթի Պունի օղի խմելո՞ւ կ'երԹանք կոր, պատասխանեց Ավրամ յուսահատական շեշտով մը:

Պահ մը Ահմէտ չավուշ մեզի մօտեցաւ եւ զուարթ դէմքով մը հարցուց.

-Տղաք, ի՞նչպէս էք տեսնամ, չյոգնեցա՞ք ա՜...:

-Ո՛չ, պատասխանեցինք:

Յետոյ իր մտերմութենէն քաջալերուած, ըսի.

-Տակաւին շատ տեղ ունի՞նք քալելիք:

-Չէ՛, հազիւ ժամ մը, սա հեռուն լեռներ կը տեսնէք կոր, ճիշդ հո՛ն կ'երԹանք, Գանլը Օվա ըսուած տեղը:

Գանլը Օվա՜, ի՜նչ չարաշուք անուն:

-Ի՞նչ պիտի ընենք այդ օվային մէջ, հարցուցի հետզհետէ մտատանջ ձայնով մը:

-Լուր առինք որ չէԹաները եւ մէկ քանի հարիւր ասպատակներ հաւաքուեր են, կ'երԹանք անոնք պատժելու:

Յետոյ, Ահմէտ չավուշ ուրախ դէմքով մը աւելցուց.

-Տղաք, աչքերնիդ լոյս, վերջապէս ճշմարիտ պատերազմի մը ներկայ պիտի գտնուիք մէկ ժամէն... Թնդանօթներն ալ պիտի գոռան:

Ու Ահմէտ չավուշ կատակ չէր ըներ, ինչպէս պիտի տեսնես յաջորդ նամակովս:

ՍԻՄՈՆ

(Շար. 8)

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ. - Օր. Եսթեր Ասլանեան իր մօր Նուարդ Ասլանեան - խաչատուրեանի *մահուան 21րդ տարելիցին առթիւ 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին :*

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Հայկական Միջինքի առիթով՝

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մարտ 5,
ժամը 20.30էն սկսեալ
LES DIAMANTAIRES
ճաշարանին մէջ, հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 Paris
Մանրամասնութեանց համար՝
☎ 06. 80. 88. 12. 24

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Երկուշաբթի, Փետրուար 21,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ-ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մեր հիւրն է Երեւանի մենաթատրոնի դերասանուհի՝
ՅԱՍՄԻԿ
ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
Մուտքը ազատ է

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON, VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie, ☎ **01. 40. 51. 11. 90**

Les inscriptions seront closes le 30 mars

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **S O I R E E C A B A R E T** **animée par** MARTIN YORGANTZ **et son orchestre**, avec la présentation de jeunes **talents** arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace **«Charles Aznavour»** à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN**.

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

□

La Section «SEVAN» de Vienne présente **«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»**
Un film réalisé par Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne

«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)

— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théatre National des Gémeaux à Sceaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15*ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝* ԱՐԵՒԱԳԱԼի *ժամերգութիւն կը կատարուի :*

⁂

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-*

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին*, ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ* ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -*

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% *Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը) :*

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 *տող) մահազդներու պարագային եւ* 1/8*րդ* (12-13 *տող) մնացեալին :*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի *երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին :

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ :

Ժամերգութիւն՝ *ժամը* 8.45*ին,*
Արեւագալ՝ *ժամը* 9.45*ին,*
Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին,*
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45*ին :*

⁂

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի *ժամերգութիւնները կը կատարուին* Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -*

Փետրուար 20	Անառակի Կիրակիին
Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, *ժամը* 16*ին* Տեառնընդառաջի *նախօրեակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ :*

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւններ ժամը 17.30*ին. -*

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 18
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն-Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
Hiver en Arménie 550 €*
Avion Vols Directs
+ 7 nuits Hôtels★★★★
+ Petit Déjeuner Buffet
+ Transferts Aéroport Hôtel Aéroport
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio Vicken

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.140 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.140

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Լ Ի Բ Ա Ն Ա Ն

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՅՑԸ ԴՐԱԾ Է ՀԱԿԱՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԱԼ Կ'ՈՒԶԷ ԻՐԱՆԻ ՄԻԱՆԱԼ

Լիբանանի ընդդիմութեան ամբողջ յոյսը կռթնած է ժողովուրդին հակասուրիական տրամադրութեան վրայ, Հարիրիի մահափորձին վաղորդայնին:

Դուրսն ալ նոյն տրամադրութիւնը կը տիրէ եւ Ուաշինկթըն ազդարարած է Դամասկոսի որ որեւէ ձեւով միջամուխ չըլլայ այդ գործընթացին, որ յառաջիկայ Մայիսին Լիբանանը կը տանի ազատ ընտրութիւններու: ԱՄՆ, երեւութապէս կը նախընտրեն դիւանագիտական ճամբան, բայց ի հարկին չեն բացառեր ուժի դիմելու վարկածը:

Լիբանանեան ԱՇ – Նախար կարեւորագոյն օրաթերթին տնօրէնը Ճեպրան Թուէնի յայտարարած է որ առաջին անգամն է, Լիբանանի մէջ, որ ազգային ընդդիմութիւն մը կը գտնէ, որ կ'ամփոփէ քրիստոնեաները, իսլամները, դրուզները, եւ նոյնիսկ [illegible] կուսակցութիւնները: Թուէնի դէմ է սուրիական [illegible] ընդդիմութեան մեծ պարագլուխներու զինակցութեան "Քորնէթ Շեհուան" խմբակին: Քորնէթ Շեհուան անունով է [illegible] (2000ին) [illegible]

[illegible] Ամին Ճեմայէլ (Քաթայիպ [illegible]), Սամիր Ժաժեա [illegible] Մուաւատ (սպաննուած Մուաւատի այրին) եւ լիբանանեան ուժերու [illegible] Ս. Ժաժեա (մինչ բանտն է): [illegible]

[illegible]

***

Դամասկոս նեղ կացութեան մատնուած, կը ջանայ զինակցութիւն մը ստեղծել Իրանին հետ: Սուրիոյ վարչապետ Նաճի Օթրի յայտարարած է. – "Սուրիա եւ Իրան [illegible] դիմագրաւելու համար [illegible]":

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ նախարար Էրվէ Կէյմարք [illegible] Փետր. 17ին ալ, [illegible]

չըջան) Տ. Սթրոս-Քահն: Կէմար փորձեց արդարանալ յայտարարելով թէ նախարարի բազմազբաղ իր վիճակը թոյլ չէր տուած որ անձամբ զբաղի այդ յարկաբաժինով: Սթրոս-Քահնի այն հարցումին թէ՝ տեղաւորուելէ ե՞րբ ալ չէ անդրադարձած, Տնտեսութեան նախարարը կը խոստովանի որ չէ անդրադարձած: Այլ խօսքով, ամէն մէկ արդարացումով Կէմար ալ աւելի մխրճուեցաւ իր անտրամաբանական բացատրութիւններուն մէջ, այն համոզումը գոյացնելով որ Ֆրանսայի Տնտեսութեան նախարարը ոչ մէկ գաղափար ունի Փարիզի յարկաբաժիններու վարձքերէն, թէկուզ անոնք 600 քառ. մեթր տարածութիւն ունենան Շան զ'Էլիզէի թաղամասը: Հակառակ անոր որ "Պետութեան ծախքերը պէտք է նուազին", այլեւս պարզ է որ ինք եւ իր նախորդը (Սարքոզի) զգալի յաւելումներ պատճառած են իրենց տարեկաներով: Սարքոզի (ծնողք եւ հինգ զաւակ) 425 քառ. մեթր գրաւած են: Սարքոզիի գրասենեակը 41 հոգի կ'աշխատէր, Կէմար 51ի հասած է: Տնտեսութեան նախարարը գոհ է նաեւ որ հարցը լուծուած է եւ այդ ուղղութեամբ օգտակար եղած է: Ճիշդ է որ Ռաֆարէն անճապարած է հարցը լուծելու, քանի կը գրէ Լիպերասիոն (Փետրուար 18), հարցը կրնար իրեն ալ հասնիլ, քանի իր գրասենեակն է որ խնդրոյ առարկայ տիփլէքսը վարձած է Ժանկուժոն փողոցը հակառակ կառավարութեան ընդհանուր քարտուղարութեան առարկութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը, Փետր. 16ին, քուէարկած է Գազայի գօտիին պարպումը, 40ի դէմ 59 ձայնով: Կառավարութիւնը այլեւս կրնայ հրահանգել տեղաւորուած Հրեաներուն որ մեկնին (Ցուլխի կէսէն): Նախատեսուած է չորս միլիառ շէքէլի (720 միլիոն Եւրօ) հատուցում 8000 հրեայ բնակիչներուն: Ծայրայեղ աջը կը սպառնայ Շարոնին եւ ա-

նոնցմէ մէկը յայտարարած է. – "Կ'ամբաստանեմ մարդ մը որ մեզ այդ անդունդը կը տանի: Շարոն մեղսակիցներ ունի, բայց ամբաստանեալը ինք է":

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ, օգտուելով Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէի մասնագէտներու այցելութենէն, կը վարկաբեկէ Ֆրանսան որ կը յաւակնի նոյնպէս թեկնածու ըլլալ 2012ի Ողիմպիականին համար: Ամէնէն Ֆրանսատեաց թերթը Տէյլի Թելեկրաֆ կ'անդրադառնայ "դրամասէր Ֆրանսացիներուն" ու կը բացատրէ որ Լոնտոն շատ աւելի հրապուրիչ է քան Փարիզը, վասնզի "զբօսաշրջիկները Փարիզ կ'այցելեն իր անցեալին համար, Լոնտոն կու գան իր ապագային համար":

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼԵԱՆ մրցանակին 166 թեկնածուներ կան, յայտարարած է Նոպէլ Հիմնարկը: Ցանկը հըրապարակելով հանդերձ, ծանօթ է արդէն որ կան Գոլին Փաուըլ, Իուշչենկօ, իրլանտական խումբի երգիչ Պոնօ, չինացի բանտարկուած կին մը, Պապը, Վ. Հաւէլ եւլն.:

ՏԻԷՕՏՈՆԷ կը շարունակէ արտայայտել իր հակահրէութիւնը եւ այս անգամ Ալժէի մէջ է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, որ բառերը չէ ծամծմած: Շոան որակած է "յիշատակելի պոռնկագրութիւն մը": Ըստ Փրօշ Օռիան Էնֆօ կայքէջին որ կ'արձագանգէ, Տիէօտոնէ դատապարտած է "Ֆրանսայի դեկավարներուն եւ պատասխանատուներուն ամբողջական ենթակայութիւնը ԳՐԻՖին" (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) եւ նոյնիսկ ամբաստանած է Ռաֆարէնը որ "յետոյքը կը լիզէ այդ խաբեբաներուն, մաֆիոզներու խմբակին, որ Ֆրանսան քաղաքացիական պատերազմի պիտի տանի":

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԱՄՆ-ու "Ուոլ Սթրիթ" թերթին մէջ Ռ. Փոլոք ստորագրուած յօդուած մը խստիւ քննադատած է Թուրքիոյ ընթացքը եւ ազդարարած խուսափիլ վտանգաւոր կացութիւններէ:

Առաջին բռուածը այն է թէ Թուրքիա ներկայի իշխանութեան կուսակցութեան գործի գլուխ գալէն ի վեր չեղած է ԱՄՆ-ու նկատմամբ աւանդական գիծէն: Այդ պատճառով ալ կրնայ նորէն "Հիւանդ մարդ"ը դառնալ եթէ արհամարհէ Ուաշինկթընի բարեկամութիւնն ու զօրակցութիւնը:

Յօդուածագիրը թուած է մամուլին հակամերիկեան քննադատութիւնները, վարչապետ Էրտողանի քննադատական արտայայտութիւնները, Իրաքի ներխուժումին մասնակցելու մերժումը եւ վերջապէս ԱՄՆ-ու ուղղուած Իրաքի մէջ ցեղասպանութիւն կատարելու մեղադրանքը: Նոր – նոր ալ ասոնց վրայ աւելցած են Իրաքի ընտրութեան արդիւնքի ըլլալուն պնդումները: Փոլոք կը յիշեցնէ թէ տակաւին ոչ շատ երկար ժամանակ առաջ ԱՄՆ նեցուկ եղած էին Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, խոչընդոտուած էր Հայկական Ցեղասպանութեան Գոնկրէսին կողմէ ճանաչումը եւ օժանդակութիւն տրուած Ա. Էօճալանի ձերբակալութեան ու Թուրքիոյ յանձնումին:

Գրութեան վերջաւորութեան մէջ յօդագիրը կը թելադրէ որ Թուրքիա վերաքննէ ԱՄՆ-ու հետ իր յարաբերութիւնները, հակառակ պարագային կարճ ժամանակի մէջ կրնայ զրկուիլ ԱՄՆ-ու բարեկամութենէն, արտաքսուիլ Եւրոպայէն ու վերածուիլ երրորդ կարգի նեղմիտ, հիւանդագին, լուսանցքային երկրի մը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՌՕՐԵԱՅԷՆ

Թուրքիոյ մէջ հանդարտած չեն վիպագիր Օ. Փամուքի դէմ հրահրած կիրքերը որոնց տեղի տուաւ ան գերմանական թերթի մը յայտարարելով որ Թուրքիոյ մէջ մէկ միլիոն Հայ եւ երեսուն հազար Քիւրտ բնաջնջուած էր եւ թէ բոլորը կը խուսափէին այս ճշմարտութիւնը յայտնելէ:

Մամուլի վարկաբեկող, մեղադրող էջերէն, ազգայնամոլ տարրերու անարգել ձեւակերպած սպառնալիքներէն ետք, "Անատոլուի գիտական ու գրական գործերու հեղինակներու միութեան" նախագահն ու փաստաբանը դիմած են դատախազութեան, բողոք ներկայացնելու Օ. Փամուքի նոյն արտայայտութեան դէմ:

Անոնք ըսած են թէ վիպագիրը անպատասխանատու եւ ատելութիւն ցոլացնող խօսքեր ըրած է, անոնցմով վիրաւորելով Թուրք ժողովուրդին զգացումները: Պահանջած են որ հարցաքննութեան ենթարկուի ան եւ իրմէ պահանջուի որ փաստէ Հայերու եւ Քիւրտերու բնաջնջումին նիւթով ունեցած պնդումները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(փետրուար 17/18)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Ս. Լավրով պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ պաշտօնական այց մը կատարած է Երեւան: Փետրուար 17ին նախարարն ու պատուիրակութիւնը ընդունուած են վարչապետ Ա. Մարգարեանի կողմէ:

Զրոյցին նիւթ եղած են առեւտրական, տնտեսական կապերը, գործակցութեան մարզերը, փոխադրական հարցերը, շըրջանային խնդիրներ:

Վարչապետ Ա. Մարգարեան շեշտած է թէ Ռուսաստան Հայաստանի մեծագոյն գործընկերներէն է եւ գործակցութիւնը յառաջիկային աւելի զարգանալու հեռանկար ունի: Շեշտած է "Գոյք պարտքի փոխարէն" համաձայնագրով Ռուսաստանի փոխանցուած ձեռնարկութիւնները անյապաղ կրկին բանեցնելու անհրաժեշտութիւնը: Ս. Լավրով հաւաստիք տուած է որ հարկաւոր ներդրումները կ'ըլլան ու Ռուսաստան կը վարուի այնպիսի ուղղութեամբ զոր Հայաստանի շահերը կը պահանջեն:

Ս. Լավրով այցելած է նաեւ Ծիծեռնակաբերդի կոթողը, յարգանքի տուրք մատուցանած 1915ի զոհերուն: Ան միայն չէ կրցած եղեւին տնկելու աւանդութիւնը յարգել, օդի մեծապէս աննպաստ պայմաններուն պատճառով: Խոստացած է տնկել յաջորդ ժամանումին:

Ռուս նախարարը ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ ալ որուն հաղորդած է Նախագահ Պուտինի բարեմաղթանքը եւ սպասումը Երեւան այցելելու: Իրենց հանդիպումին նիւթ եղած են Հայ-

եւրոս միջկառավարական յանձնաժողովին աշխատանքները, շրջանային գործակցութեան խնդիրները, նաեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման բանակցութիւնները, անոնց կարելի զարգացումները, եւլն.:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Նախագահ Վլ. Պուտին ելոյթ ունենալով Ռուսաստանի մէջ Ադրբեջանական տարուան բացումին հանդիսաւոր արարողութեան, ըսած է թէ իր երկիրը կը ձգտի նպաստել Ղարաբաղի հարցին հանգուցալուծումին եւ շրջանին մէջ ապահովութեան հաստատման:

Խօսած է նաեւ բնականաբար Ռուսաստանի ու Ադրբեջանի քաղաքական, տնտեսական, մշակութային երկխօսութեան մասին որ շեշտ կերպով կը զարգանայ:

***

ՀԻՒՍԻՍ-ՀԱՐԱՒ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Հիւսիս – հարաւ ճամբու ծրագիրը Հայաստանի հակադրութեան նոր առիթ եղած է Բաքուի: Պետական երկաթուղիի վարչութեան մամուլի պատասխանատուն յայտնած է թէ իրենց համար անընդունելի է անոր Հայերու մասնակցութիւնը: Նոյնիսկ սպառնացած է որ իրենք կը հրաժարին Հայաստանի մասնակցութեան պարագային:

Նոյն ծրագիրը նիւթ եղած է Վ. Օսկանեանի ու Ս. Լավրովի հանդիպումին: Սլաւոնական համալսարանին ուսանողութեան հետ զրոյցի պահուն անոնք յայտնած են որ Հայաստան ներգրաւուած է նոյն ծրագրին:

Նկատի կ'առնուի Հայաստանի յատկապէս կառուղիին մասնակցութիւնը եւ ոչ երկաթուղիին որ բարդ հարցեր ունի: Երկաթուղին որ Հայաստանը մէկ կողմէն Իրանի, միւսէն Ռուսաստանի կրնայ կապել Աբխազիոյ ճամբով, երկու հատուածներու վրայ ընդհատուած է:

***

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարներու յաջորդ հանդիպումը նախատեսուած է Մարտ 2ին, Փրակայի մէջ: Լուրը հաղորդած է Վ. Օսկանեան ռուս պաշտօնակիցին՝ Լավրովի հետ տուած մամուլի ասուլիսին: Երկուքը Փետրուար 17ի իրենց տեսակցութեան քննարկած են Ղարաբաղի հարցին յետագայ զարգացումները:

ՅՈՒՇԻ ՊԱՏԱՌԻԿ ՄԸ 1895Ի ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԷՆ ՎԵՐԱՊՐՈՂԷ ՄԸ

Վերապրողներու յուշերէն լման պատումներ, պատառիկներ պարբերաբար լոյսին կու գան, վկայելու համար ապրուած անպատմելիներու մասին: 1895ի կոտորածներէն է այս մէկը որուն ձեռագիրը աղբանոցի ճամբուն վրայ վերջին պահուն փրկուած է մօրմէ հայ Ժիւլի Համայնքեան Պարոնեանի զգօնութեան շնորհիւ:

Պատումը գրի առած է մօրը մօրաքոյրը՝ Սաթենիկ Կօշկարեան, արձանագրելով մօրը՝ Սողիկ Կօշկարեանի պատմածը Խարբերդի շրջանի Դաւուծ գիւղին մէջ պատահածներուն մասին:

⁂

1895ի կոտորածը ինչպէ՛ս տեղի ունեցեր է Խարբերդի Դաւուծ գիւղին մէջ, Տիկ. Սողիկ Ց. Կօշկարեան իր ականատեսի վկայութեամբ ճշգրտօրէն կը պատմէ հետեւեալը.

«Այս օրուան պէս կը յիշեմ որ օրը Շաբաթ էր, աշնանային սեւ ամպոտ օր մը, հայրս գիւղէն տուն եկաւ շատ յուզուած էր, իր քով կանչեց չորս եղբայրները եւ անոնց ընտանիքները ու զաւակները. եւ սկսաւ պատմել թէ մեծ աղէտ մը կը ըլլայ, թուրքերը ... բոլորը ... ինքնապաշտպանութեան ... ու Հեռաւորներով տանելով տանը ... մեր գիւղին չորս կողմը ... ըսաւ. Խոլոնն Կ'ըսէ, կրակի կարմիր կանաչ բոցերը կը բարձրանան. Թուրք խուժանը գիւղի մեր կողմը կու գայ. ելէք ... հայրը իր ... երթանք եկեղեցին, ինչ քայլ կըրնանք առնել վտանգին դէմ:

Մեր ընտանիքին անդամներու թիւն էր քսանհինգ հոգի. չորս հօր եղբայր, ամենամեծ հայրս՝ Ղազար, եղբայրներ Յովհաննէս, Սողոմոն, Պետրոս, եղբայր Պօղոս եւ Հօրեղբօր որդի Գրիգոր: Մնացեալները կիներ եւ անչափահաս մանուկներ էինք.

Եղանք դուրս. Նոյն պահուն գիւղին բը... երկու մասի. մէկ մասը պարզ էր Թուրք ազաներու, իսկ մէկ մասն ալ մեզի հետ միանալով գացինք եկեղեցին: Եկեղեցիին մէջ խորհուրդ ըրինք որ դիմադրութիւն ընենք եւ կռուինք խուժանին դէմ: Բայց հայրս ըսաւ. ոչ, մենք չունինք բաւարար ուժ, Թուրք խուժանը շատ մեծ է եւ զինուած է, ուրեմն ելլենք, բոլորս միասին երթանք Մեզիրէ, կառավարութեան դիմենք: Բոլորն ալ յօժարեցան, ու մեր խումբը եղաւ ճամբայ: Մեր առաջնորդներն էին ... հօրեղբայրս Յովհաննէս եւ Համ. Մէլքօն (որ վերջը քահանայ եղաւ) հայրս ալ գնաց որ մեր տան բանալիները ծանօթ Թուրքի մը յանձնէ որ եթէ մեզի վերաբերեալ ... որ խումբին ... հասած ... մանք որ Եա... զինած սուր ... դիմաւորեց ... րդապետը որ ... զէնքը ձեռքին ... Սալի ադա տոսթ- րըն, գարշըմա կէլ. տոսթմըսըն պիր ա- քատուն օլմասըն: (Եթէ բարեկամ ես յառաջ եկուր, եթէ թշնամի ես, դէմս եկուր:) Թուրքը ... պատասխանեց. ... եօլ, կէ՛չ: Միլ- լէթիմէ եօլ իսթէրիմ, (անցի՛ր պատուիրեալ էֆէնտի, անցի՛ր քեզի ճամբա՛յ: Անցի՛ր ... ես ժողովուրդիս ճամբայ կ'ուզեմ) ... առաջ գնաց, ... քաշեց ու վի... հայրիկիս հե... գետին. Կղե... հայրս եւ ... իր ձիուն ... Այդտեղ մեր խումբը ... երեք մասի. ... րուեցաւ լեռ... դէպի գիւղ:

Եկանք հասանք գերեզմաննոցը. հայրս ալ այդտեղ միացաւ մեզի ու բարձր ձայնով ըսաւ.. Այսօր Քրիստոսի գալստեան օրն է, մեռնինե՛ր, ելէք որ մենք պառկինք ձեր տեղը: Ու յանկարծ տեսանք որ Նորէն Շողու ճամբուն եւ Խոլինուց ճամբուն Թուրք խուժանը զէնքեր պայթեցնելով դէպի մեր գիւղը կու գայ, ազատելու յոյս չկայ: խումբով գացինք եկեղեցին. խումբին այր մարդիկն էին հայրս Ղազար, եղբայրս Պօղոս, հօրեղբայրս Պետրոս եւ հօրեղբօր որդի Գրիգոր Կօշկարեաններ. Նահապետ, Յակոբ եւ Մելքոն Կօշկարեաններ: Անկատարենց Նշանը, Գլտըրկանց երկու եղբայրները Կարապետ եւ Մուշեղ (հինգ հատ ալ ուրիշներ, անուններին չեմ յիշեր):

Թուրքերը եկան ու պաշարեցին եկեղեցին, բերդէն հսկայ քարեր կը գլտորէին տանիքին վրայ ու անդադար կը կրակէին վարժարանի պատուհաններէն ներս. բայց մեր այր մարդիկը քաջաբար դիմադրեցին ու Թուրք խուժանը չկրցաւ եկեղեցիէն ներս մտնել այդ օրը:

Յաջորդ օրը Կիրակի, հայրս եկեղեցիին մէջ գտնուողներուս Սուրբ Հաղորդութիւն կու տար երբ լսեցինք նորէն որ եկեղեցին պաշարեցին: Պահիկներ կար որ կարկուտի պէս գնդակ կը տեղար տանիքին վրայ, իսկ մեր մարդիկն ալ վարժարանին պատուհաններէն գնդակով կը պատասխանէին թշնամիին: Այս պաշարումը տեւեց հինգ օր. ցորեկը թշնամին ամէն միջոց կը գործածէր եկեղեցիէն ներս մտնելու, չէր կրնար յաջողիլ. գիշերը կը հեռանար, իսկ մեր մարդիկն ալ ցորեկը իրենց անբաւարար ուժով կը դիմադրէին թշնամիին եւ գիշերը կ'երթային ամայացած գիւղին մէջէն մեզի ուտելիք եւ խմելու ջուր ու կռուելու զէնքեր կը բերէին:

Հաճի Պէկօն կը տեսնէ որ Թուրք խուժանը անկարող է յաղթելու եկեղեցիին մէջ ինքնապաշտպանութեան դիմած խումբ մը Հայերուն, բարկութենէն ճաթած կառավարութեան լուր կը ղրկէ եւ օգնութիւն կը խնդրէ, ըսելով թէ գիւղին Հայերը մինչեւ ակռանին զինուած հաւաքուեր են եկեղեցին ու կռիւ կ'ընեն: Կառավարութիւնը անմիջապէս հարիւրապետ մը իր զինուորներով կը ղրկէ Դաւուծ:

Հինգշաբթի առաւօտուն եկեղեցիին դուռը կոտրելու սաստիկ բախեցին. եղբայրս Պօղոս եւ Նահապետ, դուռին ետեւէն հարցուցին. Ովքեր էք եւ ի՞նչ կ'ուզէք: Դուրսէն պատասխանեցին թէ Մենք կառավարութեան զինուորներն ենք, թէ Կօշկակար Ղազարը եւ պօյաճը (ներկարար) Պետրոսը կ'ուզենք: Ներսէն ըսին թէ միայն կօշկակար Ղազարը հոս է ուրեմն, ըսին, թող ան դուրս գայ հետը խօսիլ կ'ուզենք: Հայրս կ'երթայ եւ եուզպաշին (հարիւրապետը) իրեն ծանօթ կ'ըլլայ: Կ'ըսէ. Ղազա՛ր, կառավարութեան հրամանը այս է. բերդէն թնդանօթը լարած ենք. եթէ անձնատուր ըլլաք, բոլորդ ալ ազատ էք, ձեր տուները կ'երթաք եւ ձեր խաղաղ աշխատանքին կը սկսիք: Իսկ եթէ անձնատուր չըլլաք, եկեղեցին օդը պիտի հանենք եւ բոլորդ ալ պիտի մեռնիք: Հայրս եկաւ ներս եւ ըսաւ. քա՛ջ եղբայրներ, խաթուն մայրեր եւ քոյրեր, կառավարութեան հրամանը այս է, կ'ուզէք որ բոլորս միասին մեր Սուրբ հաւատքով եկեղեցիին մէջ նահատակուի՞նք, թէ հրամանին հնազանդինք ու եկեղեցիէն դուրս ելլենք: Բոլորս ալ լալով, պոռալով ըսինք. Ապրի՛լ կ'ուզենք, չենք ուզեր մեռնիլ: Այր մարդիկ սկսան իրենց զէնքերը պահել եկեղեցիին եւ վարժարանին գաղտնի տեղերը. միայն եղբայրս Պօղոս եւ Գրիգոր ամուս ատրճանակնին պահեցին իրենց մարմնին վրայ: Գրիգոր ամուս ըսաւ. Քանի մը հատ Թուրք չսպաննեմ, ես Հայու զաւակ թող չըլլամ: Ահա այդ սուրբ հաւատքով զէնքս կը պահեմ: Բոլորս ալ գառնուկներու պէս կարգով դուրս ելանք. եուզպաշին ըսաւ. – Ո՛ւր կ'ուզէք երթալ կը տանիմ ձեր տեղերը կը հասցնեմ: Եւ այդպէս ալ ըրաւ. զինուորները սինկիներով մեզ շրջանակի մէջ առած տարին ամէն մարդ իր ուզած աղային տունը: Մեր ընտանիքէն 18 հոգի մնացեր էինք մենք ալ գացինք Հաճի Մէկէղօին տունը:

Օդը շատ ցուրտ էր բաց բակի մը մէջ հաւաքուեցանք, այդ նոյն իրիկունը Գասպար Կօշկարեան իր ընտանիքով եւ զաւակներով եկան մեզի միացան. Գէորգ Աբրահամեան (Ճօրճօ Գեւօ) ալ լուր բերաւ թէ Մէզիրէ գացողները բոլորը ազատ են: Դուք ալ փախէ՛ք, Մէզիրէ գացէք: Բայց շատերս անչափահաս էինք ու անկարող փախչելու: Հող կենալ ալ անյարմար էր. խորհուրդ ըրինք որ առտուն կանուխ Նաճար Էրմօին տունը երթանք որ գիւղին ծայրն էր, եւ անկէ յարմար կերպով գիշերանց փախինք Մէզիրէ:

Առաւօտուն կանուխ գացինք Նաճար Էրմօին տունը, հազիւ կէս ժամ կեցած էինք, Հաճի Պէկօն լուր ղրկեց հօրս ըսելով թէ բոլորդ ալ տունս եկէք, ես ձեզ կը պաշտպանեմ: Հայրս ալ լուր ղրկեց ըսելով թէ ձեր տան մէջ արդէն շատ բազմութիւն կայ մենք ալ եթէ գանք, ձեզի շատ նեղութիւն կ'ըլլայ. եթէ կ'ուզես մեզի պաշտպան ըլլալ, ձեր տան դիմաց Մարտիկին տունը մեզի տրամադրէ, հոն կուգանք: Ու դարձաւ հօրեղբօր որդի Գրիգորին ըսաւ. Խորամանկ Հաճի Պէկօն թակարդը լարած է մեզի համար. որովհետեւ Փէհլիվան Գրիգորին Թէրզի Նարդօին Փալա Պօղոսին գլուխները ճերմակ փաթթած է եւ կ'ուզէ որ մեզ ալ այդ թակարդին մէջ ձգէ: Տեսնենք, ինչպէս պիտի կրնանք ազատիլ:

Մեր խումբին թիւն էր 42 հոգի, ինը հատ այր մարդ, իսկ մնացեալը կիներ եւ անչափահաս մանուկներ էինք. գացինք Մարտիկին տունը բոլորս ալ անօթի էինք: Տղաքներէն Ներսէս Կարապետ Կօշկարեան եւ Յարութիւն գացին մեր տուներէն ուտելիք բերին: Հազիւ թէ սկսած էինք քիչ մը ուտել եւ հանգստանալ երբ նորէն լսեցինք զէնքերու պայթիւը, աղաներուն տունը եղող Հայերը դուրս թափած էին, Թուրք արիւնարբու խուժանը յարձակեցաւ վրանին, շատերը սպաննեցին, ուրիշներ ալ փախան եւ ազատեցան:

Թուրք խուժանը եկաւ եւ պաշարեց Մարտիկին տունը. բոլորս տան վրայի յարկն էինք, Թուրքերէն երեք հոգի դուռը կոտրեցին, մերկ սուրերը ձեռքերնին պոռացին. կինե՛ր եւ պզտիկներ, դո՛ւրս եկէք, այրեր ներսը կեցէք:

Այս հրամանը անհանդուրժելի էր Գրիգոր ամուիս. եղբայրս Պօղոսը իր քով կանչեց եւ ըսաւ. ձագ'ս, սուրբ հաւատքով եկեղեցիին մէջ ուխտեցի որ քանի մը հատ Թուրք պիտի սատկեցնեմ ու յետոյ մեռնիմ. ահա այդ վայրկեանը եկած է. քու զէնքդ ալ տուր ինծի, ըսելով սկսաւ կրակել, երկու հատ Թուրք ինկան, բայց եղբայրս ալ վիրաւորուեցաւ: Խուժանը տեսնելով որ իրենցմէ երկու հոգի ինկան, գացին անոնց դիակները առին ու հեռացան: Բայց քիչ մը վերջը Հաճի Պէկօին տունէն թէնէքէով (թիթեղ) քարիւղ առնելով եկան, վարի յարկէն ցանեցին ու տունը կրակի տուին: Չորս կողմէն պաշարուած էինք. գնդակներ կը տեղային վրանիս անձրեւի պէս ու վարէն ալ կրակը բռնկած էր հրէշի պէս. ազատելու բնաւ յոյս չկար: Մեծ, պզտիկ կուլայինք ու կը պոռայինք, Աստուծմէ օգնութիւն կը խնդրէինք: Հայրս ալ անդադար աղօթք կ'ընէր ու ժողովուրդը կը քաջալերէր ըսելով համբերող եղէք քանի մը վայրկեանէն Աստուծոյ աջ կողմը պիտի ելլենք:

Ու ահա սոսկալին պատահեցաւ. տունին արեւմտեան կողմը փլաւ. Գրիգոր ամուիս երկու զաւակները, չորսէն հինգ տարեկան, Նաճար Էրմօին երեք զաւակները, երկուքը պզտիկ, մէկը չափահաս աղջիկ, մնացին կրակին տակ: Թադէոս Կօշկարեան (քսան տարեկան) տեսնելով որ մայրը եւ քոյրերը կրակին մէջ են, վերէն ցատկեց անոնց օգնութեան երթալու, ու ինք ինկաւ փեթակին մէջ եւ տունը փլաւ իր վրայ, ու շատերու ձեռքերը, ոտքերը, գլուխները, աչքերը այրեցան: Հայրս ալ իր չորս զաւակներով անկիւնը կեցած էր, սկսաւ մեզ մէկիկ մէկիկ վար նետել ուր որ կրակ չկար. յետոյ ինք վար նետուեցաւ ու ճիշդ այդ միջոցին տան վերի յարկը ամբողջութեամբ փլաւ. մաս մը մնացին հողին տակ ու մեռան: Ազատողներն ալ դուրս ելան, Գասպար եւ Յակոբ Կօշկարեաններ դուրս ելած պահուն սպաննըւեցան դուռին առջեւ: Կիներ եւ պզտիկներ ալ տարին Հաճի Պէկօին տունը: Անկիւն մը քանի մը հատ դարձէկ (տանիքի գերան) երկնցած, մենք ալ մնացինք տակը. Գրիգոր ամուս, Պետրոս ամուս եւ եղբայրս Պօղոս վիրաւոր, Մարիամ քոյրս եւ Նիկողոսը այդ դարձէկներուն տակ էինք. իրարու վրայ սեղմուած ու չէինք կրնար շարժիլ. հայրս ալ դուռի մը ետեւ մինակը մնացեր էր. մեր վրայի դարձէկներն ալ սկսան վառիլ: Ամուներս մեզ այդ տեղէն դուրս հանեցին ու տեսանք որ Թուրքերը նորէն եկան եւ անմիջապէս հայրս տեսան, սուրերը մերկացուցին ու հօրս ըսին «Սէլավաթ կէթուր» թէ ոչ հիմա քեզ կտոր կտոր կ'ընենք, ան ալ պատասխանեց. եօթը զաւակներու հայր եմ, կեանքիս խնայեցէք: Վա՛յ դուն անհաւատ հայ, սէլավաթ չես ուզեր բերել, ըսելով կատղած շուներու պէս յարձակեցան հօրս վրայ, տեսանք որ հայրս արիւն թաթախ աղիքները դուրս թափած ինկաւ: Մենք ալ անկիւն մը կեցած անթարթ կը դիտէինք պատահածը: Մեզի բան մը չըսին. պզտիկ էինք: Ու Թուրքերը հեռացան:

Մութը պատած էր, Գրիգոր եւ Պետրոս ամուներս եղբօրս թեւերը բռնած դուրս ելան դարձէկներուն տակէն, ուրիշ անկիւնէ մըն ալ Նահապետը եւ Նշանը դուրս ելան, բոլորս հաւաքուեցանք հօրս շուրջ: Հայրս մեռած չէր դեռ, բայց շատ կամաց կը խօսէր: Գրիգոր ամուս հօրեղբօրս օգնութեամբ հայրս առաւ իր շալակը, միւս մարդիկն ալ եղբօրս թեւերը բռնելով դուրս ելանք վառած տունէն ու բոլորս միասին գացինք Հէրօենց տունը: Մութ գիշեր էր հայրս կը դողար. վերմակ մը գտան ու փաթթեցին պառկեցուցին, ջուր ուզեց, բոլորս ալ ծարաւ էինք, ջուր չկար. Գրիգոր ամուս քիչ մը քացախ գըտաւ բերաւ, առաջ մահամերձ հօրս խըմցուց ու յետոյ ալ մեզի տուաւ որ խմենք:

Հայրս քացախը խմելէն յետոյ Գրիգոր ամուս ըսաւ. ամողլիս լաւ մտիկ ըրէ ինծի. ես կը մեռնիմ, Պօղոսն ալ վիրաւոր է, Պետրոսին ալ ոտքերը վառած են, միայն դուն անվնաս մնացեր ես. դուն Աստուծոյ ամանաթ, իմ զաւակներս եւ բոլոր մեր տունի մնացած անդամներն ալ քեզի ամանաթ: Զիս հոս թողուցէք, դուք գացէք ուրիշ ապահով տեղ մը:

Հայրս մահամերձ վիճակի մէջ ձգեցինք մինակ, ու մենք խումբով գացինք Տէմուրճի Սարգիսին տունը:

Յաջորդ առաւօտուն Հաճի Պէկօն մարդ կը ղրկէ որ տեսնէ թէ որոնց դիակները կը գտնեն. իր տղան Ալի-Օսման հօրս դիակը կը գտնէ, գլուխը կը կտրէ կը տանի իր հօրը որ ան ալ իր տան դրան առջեւ մեծ քարի մը վրայ կը դնէ ու ամէն անցնիլ դառնալուն գաւազանով կը զարնէ ու կ'ըսէ. – Ախըլլը խազար, ախըլըն նէբէյէ՞ կէթմիշ (Խելացի Ղազար, ո՞ւր գացեր է խելքդ): Հայ կիներ կը լսեն այս նախատինքը ու չեն կրնար դիմանալ: Օր մը Հէրօենց Թէրվէզը եւ Թէրզոնց Մարիամը գիշերանց հօրս գլուխը կը գողնան ու կը տանին կօշկակար Գասպարին դիակին հետ հոր մը կը ձգեն որ օրին մէկը հանելով հօրէն հող գերեզման դնեն:

Տէմուրճի Սարգիսին տան մէջ ապաստանած էինք ութ հոգի, հինգ հատը այր մարդ (երեքը վիրաւոր), երեք հատ ալ պզտիկներ էինք. հոն հինգ ժամ մնացինք. շատ անօթի էինք ու մութ գիշեր էր: Պետրոս հօրեղբայրս ձեռքերուն վըրայ սողսկելով գնաց հացին սէփէթը գըտաւ ու փշրանքները հաւաքելով բերաւ մեզի տուաւ եւ ըսաւ. – Սողիկ, աղջիկս, դուն ամէնէն մեծն ես. կարելի է ես ալ մեռնիմ օրին մէկը դուն ողջ մնաս նը յիշէ թէ Պետրոս ամուս Տէմուրճի Սարգիսին հացի սէփէթէն փշրանքներով մեզ կերակրեց ու չմեռանք:

Անկատարենց Նշանը ըսաւ. – Այստեղ ալ ապահով չէ, ելէք երթանք քրոջս Զարդարին տունը, այնտեղ գետնափոր տեղ մը կայ որ շատ ապահով է: Բոլորս ալ գացինք: Կրակտան մէջ երթ լեցուցեր էին եւ երթը մէկ կողմ քշեցին ու պատին մէջէն ծակ մը բացին. մէկիկ-մէկիկ այդ անցքէն ներս գացինք ու նորէն գոցեցին: Տեղը շատ պզտիկ էր. տեղէ մը օդ առնելու հնարաւորութիւն չկար. եղբայրս ծանր վիրաւոր, չկրցաւ այդտեղ երկար մնալ ու դուրս ելաւ երբ արդէն առաւօտ եղած էր: Աստուրենց Մանանը որ այդ տան դիմացը կը բնակէր, կը տեսնէ որ Պօղոսը վիրաւոր դուրս կ'ելլէ, կը տանի իր տունը, ջուր կու տայ: Պօղոս կը խմէ եւ կը պատմէ թէ մենք հոդ պահուըտած ենք. քիչ յետոյ հոնկէ ալ դուրս կ'երթայ եւ Թուրքերը կը բռնեն զինք ու կը չարչարեն: Կ'ըսեն՝ հօրդ ցորենին հորին տեղը ըսէ: Կը տանջեն: Կ'ըսէ: Այդ նոյն գիշերը Գրիգոր Ամուս մեր թաքստոցէն դուրս կ'ելլէ քիչ մը խմելու ջուր բերելու համար: Կը տեսնէ որ Պօղոսը տան դըրան առջեւ խոշտանգելով մեռցուցեր են:

Երեք գիշեր մնացինք այդ գետնափոր տեղը. շունչերնիս կը կտրէր, ջուր չկար ու անօթի էինք: Երրորդ գիշերը Գրիգոր ամուս ձայն մը կը լսէ որ իր անունը կը կանչեն: Իր քեռկին Թէրզոնց Մարիամին ձայնն է ու դուրս կ'ելլէ: Մարիամ կ'ըսէ. – Հոս ինչո՞ւ կեցեր էք, փախէք Մէզիրէ գացէք: Ան ալ կ'ըսէ. երեք հատ պզտիկ կայ հետերնիս, անոնք ի՞նչպէս

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ»

Պոլիս եղած է արեւմտահայ գրականութեան օրրանը, մինչեւ 1915 սեւ թուականը, երբ արմատախիլ եղաւ գրիչի եւ գրականութեան տաղանդներուն հոյլը: Յետագայ տարիներուն Պոլիս գտաւ իր մշակութային դաշտը, տարբեր սերունդներով, որոնք բացին նոր ակօսներ: Եթէ այդ ակօսները չունեցան խորութիւնը ԺԹ. դարու բերքը արգասաւորելու, այսուհանդերձ շարունակուեցաւ աւանդութիւնը նորայայտ գրողներու ջերմ խանդավառութեամբ:

Պոլիս եւ պոլսահայ գրողները արեւմտահայ գրականութեան մարզին մէջ մնացին հին գեղեցիկ օրերու յիշարժան ապրումներով, սակայն կարելի չեղաւ պահել երբեմնի համն ու հմայքը: Նորահաս հոսանքը ունեցաւ վարակիչ ազդեցութիւն, այս իմաստով մշակուեցաւ բանաստեղծութիւն: Արձակը իր կարգին շարունակեց ինքզինք արտայայտել եւ մնալ պատնէշի վրայ, շնորհիւ քանի մը արժանաւոր եւ շնորհալի գրիչներու:

Այսօր մեր ձեռքին ունինք պատկառելի հատոր մը՝ ''Ժամանակակից Իսթանպուլահայ Գրողներ'' խորագիրով, լոյս տեսած Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի դատակազմի հաւանութեամբ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի տպարանէն, 2004ին: Հեղինակն է նախկին պոլսահայ, այժմ՝ լիբանանահայ Կարօ Աբրահամեան: 551 էջերու վրայ ամփոփուած եւ Ա. հատոր եղող այս աշխատասիրութիւնը երկարամեայ ուսումնասիրութեան եւ հետեւողական պրպտումի արգասիքն է: Հոն կը տեսնենք ընդհանուր պատկերը Ի. դարուն ստեղծագործած բանաստեղծներու, արձակագիրներու, թատերագիրներու, որոնք առանձին հատորներով ներկայացած են գրական հասարակութեան:

Իւրաքանչիւր բանաստեղծի, արձակագիր-վիպագիրի եւ թատերագիրի ստեղծագործութիւններէն բաժիններ տպուած են, ինչ որ կու տայ որոշ կարծիք այս գրողներուն գրական արժէքին, որակական կշիռին մասին:

Կը կարդանք անունները 28 բանաստեղծներու, 23 արձակագիրներու (որոնք նոյն ատեն գրած են բանաստեղծութիւններ) եւ հինգ թատերագիրներու:

Իւրաքանչիւր գրողի կենսագրութիւնը ներկայացուած է լուսանկարներով, գրական յատկանիշներով, ինչպէս նաեւ բաժին մը՝ իբրեւ նմոյշ, գրական գործերէն: Ըսենք նաեւ, որ մեծ մասը այս գրողներուն մահացած են արդէն. հոն կը հանդիպինք ԺԹ. դարու վերջին քառորդին ծնած եւ մինչեւ Ի. դարու կիսուն ապրած գրողներու: Կան նաեւ համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մահացածներ:

Հեղինակը բաժին մը յատկացուցած է նաեւ Պոլսոյ մէջ երկար տարիներ ապրած եւ ստեղծագործած գրողներու, որոնք արտասահմանի մէջ եւս շարունակած են գրել, արտադրել, Միացեալ Նահանգներէն, Հարաւային Ամերիկայէն, Մեքսիքայէն, Միջին Արեւելքէն եւ Եւրոպայէն:

Այս գրողները ներառուած են ''Յաւելուած վերոնշեալ գրողները 33 անուններ են, նոյնց լուսանկարներուն եւ կենսագրութիւններուն եւս: Զ. բաժինին յատկացուած վերանշեալ գրողները 33 անուններ են, որոնք հեղինակին համար կը նկատուին պոլսահայ: 84 անուններով ''ոռոգուած'' այս հատորը ինքնին երեւոյթի մը վկայութիւնը կը բերէ: Ասիկա ցուցանիշ է պոլսահայ գրական - մշակութային ոլորտին մէջ ջերմեռանդութեամբ շնչած անձերու, որոնք չեն հեռացած արուեստի մարզէն, մեսրոպեանդ մեր ոսկեղինիկէն, զարգացուցած են արեւմտահայերէնը նոր բառերու գիւտերով եւ նոր յաւելումներով: Վերջին հաշուով ուրոյն գրականութիւն մը, ինքնիրմով յագեցած, գրեթէ առանձին մշակուած, որուն հեղինակները գոհունակութիւն կ'արտայայտեն, թէ գտած են իրենց արեւելումը եւ իւրայատուկ ճամբան, ուղղութիւնը:

Հատորին յառաջաբանը գրելով Կարօ Աբրահամեան բացատրութիւն տուած է իր կատարած լայնածիր աշխատանքին մասին, թէ ինչ միջոցառումներ որդեգրած է յաջողելու համար, իրագործելու իր նպատակը: Ան կը նշէ իր օգտագործած աղբիւրները, մատենադարանները: Նոյն ատեն շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն մտաւորականներուն, գրողներուն եւ մամուլի աշխատակիցներուն, որոնք օգտակար եղած են լուսանկարներու, հասցէներու եւ գրական գործերու հայթայթումին:

Իսթանպուլահայ գրականութեան զարգացման, եւ ծաւալած գրական սեռերուն եւ յառաջխաղացին մասին իրենց տեսակէտները, գնահատանքը եւ գրական արժեւորումը կատարած գրողներուն յօդուածներն ու մենագրութիւնները ներառուած են հատորի Բ. բաժինին մէջ: Հոս կը կարդանք աշխատասիրական յօդուածները եւ գրական տեսութիւնները Լեւոն Շառոյեանի, Արթօ Ճիմպիւչեանի (Զ. Խրախունի), Արփի Թոթոյեանի, Մաքրուհի Պ. Յակոբեանի:

Գ. բաժինով կը կարդանք ''Նախամուտք'' խորագրեալ մասով Պեպօ Սիմոնեանի ''Պոլսահայ նոր դպրոցը'' երկարաշունչ տեսութիւնը: Այս նոյն բաժինը կ'ընդգրկէ ''Իսթանպուլահայ բանաստեղծներ''ը՝ թիւով 28 անուններ: Մեծ մասամբ մահացած բանաստեղծներու անուանացանկին մէջ ներկայացուցչական անուններ մնացած են Զահրատ, Զ. Խրախունի եւ Իգնա Սարըասլան:

Դ. բաժինը նուիրուած է ''Իսթանպուլահայ արձակագիրներ''ու: Այս բաժինին նախամուտքը կը վերաբերի Ռոպէր Հատտէճեանի գրիչին, որ անդրադարձած է ''Համառօտ ակնարկ իսթանպուլահայ գրականութեան վրայ'' ակնարկով:

Բաժին Ե.ի էջերը տրամադրուած են պոլսահայ թատերագիրներու: Անոնց ստեղծագործութեան անդրադարձած է Վարուժան Աճեմեան՝ գրելով նախամուտք մը՝ ''Իսթանպուլահայ Թատերագիրներ'' խորագիրով:

Նոյն նիւթին նուիրուած ակնարկ մըն ալ գրած են Ռ. Հատտէճեան եւ Ա. Վարդանեան ''Վկայութիւններ. Թատերագիրներ'' խորագիրով:

Զ. բաժինը յատկացուած է ''Յաւելուածական բաժին''ին, ուր կը կարդանք 33 գրողներու անունները, լուսանկարներով եւ կենսագրական գիծերով:

Բաժին Է.ն յատկացուած է մատենագրութեան, օգտագործուած աղբիւրներու, շնորհակալիքի:

Ժամանակակից պոլսահայ գրականութիւն մշակած գրողներուն մեծ մասը մահացած է, ինչպէս յիշեցինք: Ներկայիս տակաւին ստեղծագործողներուն մէջ կը յիշուին երեք-չորս անուններ: Յառաջատար այս անուններն են Զահրատ, Խրախունի, Հատտէճեան: Այս անուններուն ակնարկած են հատորի առաջին բաժինին մէջ ակնարկ - տեսութիւն ստորագրած գրողները: Ինչո՞ւ չեն յիշուիր կամ հարկ եղած չափով չեն արժեւորուիր միւսները:

Ներկայիս թափ առած է թարգմանչական գրականութիւնը. այս մասին շեշտը կը դրուի ''Արաս'' հրատարակչականին վրայ, որ հայերէնէ թրքերէնի կը թարգմանէ արեւմտահայ, ընդհանրապէս Եղեռնին նահատակուած մեր գրողներուն գործերը:

Այս ամէնուն մասին մանրամասն տեղեկութիւններ կը փոխանցէ Կ. Աբրահամեան եւ կը խոստանայ գրասէր հանրութեան ներկայացնել Բ. հատոր մը պոլսահայ ժամանակակից գրականութեան մասին, ներկայացնելու համար թարգմանական, հրապարակագրական, թատերական եւ այլ գրական սեռերու վերաբերող եւ այս մարզերուն մէջ ստեղծագործած գրողները:

Պոլսահայ կեանքին, հոն մշակուած գեղարուեստական թէ հրապարակագրական գրականութեան մօտէն ծանօթ Կ. Աբրահամեանի այս աշխատանքը իրաւամբ գովելի է, եւ անկասկած մեր նախանձն ալ կը գրգռէ, որովհետեւ յետ Եղեռնի Լիբանանի մէջ մշակուած գրականութեան մատենագիտական պատկերը չէ ներկայացուած ցարդ: Ոչ մէկ մտաւորական մտածած է այդ մասին: Կ'ընդունինք, որ դիւրին գործ չէ, բայց անկարելի ալ չէ: Մեր մշակութային միութիւնները հարկ է մտածեն այդ մասին, երբ ուշ չէ դեռ: Բանասէր, մատենագէտ Կարօ Աբրահամեանին օրինակը պէտք է ըլլայ ուսանելի, օրինակելի, որպէսզի լիբանանահայ ժամանակակից գրականութիւնն ալ յանձնուի պատմութեան:

Այս հատորը կարելի է նկատել դար մը գրականութիւն, մասնաւորաբար Ցեղասպանութենէն ետք հրապարակ եկած պոլսահայ գրականութիւն, որով կը ծանօթանանք հայրենիքէն հեռու, Սփիւռքի հետ գրեթէ մշակութային կամ ազգային-ընկերային կապ չունեցող, ինքն իր գոյութիւնը լաւ պահպանած մշակոյթի իւրայատուկ օրրանի մը համայնական պատկերին:

Պատկառելի հատոր մը, պատուաբեր աշխատասիրութիւն մը::

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

''Ազդակ''

պիտի տանինք: Կինդ Ծուհարը, Կուլին Թամամը վեց հատ պզտիկներով Հաճի Պէկօին տունն են, ատոնք ալ կը տանինք անոնց կը յանձնենք: Գիւղը ալ խաղաղ է, կիներ եւ պզտիկներ ազատ են. բայց դուք վտանգուած էք, փախէ՛ք Մէզիրէ: Ու ամուներս մեզ համբուրեցին եւ ըսին. - Գացէ՛ք ձագուկներս, բայց մեր տեղը կամ ողջ ըլլալնիս ուրիշ մարդու չըսէք: Միայն նէնէներնուդ ըսէք:

Թէրզոնց Մարիամը եւ Հէրօենց Թէրվէզը մեր ձեռքերէն բռնելով տարին Հաճի Ահմէտին տունը. հայ կիներ մեզ շրջապատեցին արցունքով ու գուրգուրանքով, մեզի ուտելիք ու ջուր տուին, շատ չկրցանք ուտել, բայց ջուրը խմեցինք, փորերնիս ուռեցաւ ու դեռ պապակնիս չէր անցներ. կ'այրէինք ու նորէն խմել կ'ուզէինք: Գիշերը երեքս մէկ անկողինի մը մէջ պառկեցուցին: Մինչեւ առաւօտ բոլոր կերածնիս ու խմած ջուրերնիս փրսխեցինք:

Առաւօտուն Գրիգորին կինը եկաւ ու ըսաւ. - Ջագերս հագէ՛ք, ձեզ նէնէներնուդ քով տանիմ: Ու գացինք. հագիւ դըրան առջեւ հասեր էինք երբ Հաճի Պէկօն հարցուց. - Եղսա՛, աս չամ ձագերը որո՞ւնն են... - Աղա՛, երկու հատը կօչկակար Ղազարինն են, իսկ մէկ հատն ալ կօշկակար Գրիգորինն է: Աս որ լսեց, Թուրքը կատղեցաւ ու սկսաւ բերնին եկած ամէն աղտոտ հայհոյանք թափել հօրս եւ Գրիգոր ամուխս անուններուն: Ես, քոյրս Մարիամը եւ Նիկօն տեսնելով Թուրքին կատղած դէմքը, սկսանք դողալ, վախնալով որ մերինները պիտի չկրնանք տեսնել, բայց ներսէն ուրիշ հայ կին մը եկաւ ու մեր ձեռքերէն բռնելով տարաւ ներս:

Նէնէներս իրենց հետ ազատած պզտիկներով անկիւն մը հաւաքուած, մեզ դիմաւորեցին: Երբ տեսանք որ հօրեղբօր որդիներս՝ Ներսէսը, Գէորգը, Լեւոնը, Գրիգորը, եղբայրս Կարապետը եւ Գրիգոր ամուխս Թագուհին բոլորը հոն են, քաշած նեղութիւննիս մոռցանք ու անպատմելի ուրախութիւնով մը ուրախացանք ու սկսանք գիրար գրկել ու համբուրել»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԺԲ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1910 Փետրուար

Սիրելի եղբայրս,

Աստուա՜ծ իմ, ի՜նչ աւերի կացութիւն, ի՜նչ դժոխային վիճակ: Հազիւ վեց ամսուան ամուսնութենէ մը ետքը արդէն տակնուվրայ եղաւ մեր նորակազմ ընտանեկան բոյնը... Բո՞յնը ըսի, մեղա՛յ, մեղա՛յ, որջը պէտք էր ըսել:

Յարաբերութիւնները բացարձակապէս խզուած են զոքանչիս, կնոջս, մօրս եւ իմ միջեւ, համաձայնութեան մը համար կազմուած գումարումէ մը ետքը որ յանկարծ ընդհանուր պատերազմի մը փոխուեցաւ, որուն միջոցին գրեթէ ամէնուս ալ արժանապատուութիւնները մահացու կերպով վիրաւորուեցան:

Հիմա կարելի է ըսել որ«դադրեցաւ մարտն ամբոխ առ ի չգոյէ նահատակաց»: Այո՛, սիրելի եղբայր, ամէնքս ալ նահանջեցինք եւ յայտնի չեղաւ թէ ո՛ր կողմը յաղթեց, միայն սա գիտեմ որ իմ երջանկութիւնս տուժեց բոլորովին:

Առ այժմ զինադադարի շրջան մը կը բոլորենք, որուն միջոցին Մարկոս էֆէնտի կը ջանայ հաշտարար վեհաժողովի մը դերը կատարել դաշնագրութիւն մը կնքել տալով մեզի:

Ես չիտակը շատ յոյս չունիմ վեհաժողովի արդիւնքին վրայ եւ կարծեմ Մարկոս էֆէնտիի բարեկամական միջամտութիւնը ուրիշ բանի չպիտի ծառայէ այլ եթէ խնդիրը աւելի կնճռոտելու եւ հաշտութիւնը բոլորովին անկարելի դարձնելու: Որովհետեւ աներեւակայելի բան է այս, Մարկոս էֆէնտի աչք ունի զոքանչիս, հետեւաբար անկեղծ չէզոքութիւն մը կամ անկողմնակալութիւն մը չպահեր իր կատարած բանակցութեանց մէջ: Միւս կողմէ սակայն զոքանչս ամուսնացած տեսնելու փրկարար երազը զիս չափազանց կ'ուրախացնէ, միայն թէ չեմ ուզեր որ փեսայութեան թեկնածուն Մարկոս էֆէնտին ըլլայ, որուն քով կը գտնուի կնոջս օժիտը:

Ես պիտի նախընտրէի ձեռքովս ուրիշ փեսայ մը գտնել ու զոքանչս ամուսնացընել, միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար իր ճիրաններէն եւ հիմա այս ուղղութեամբ է որ կ'աշխատիմ:

Կը տեսնաս որ ի՛նչ կնճռոտ ու մանուածապատ դժուարութիւններու մէջ կը տապլտկիմ:

Ա՜հ, ո՛րքան պարզ ու միապաղաղ է քու կեանքդ խմինիս քով, ո՛րքան թեթեւ քու ընդունած վէրքերդ, ո՛րքան աննշան՝ կըռիւներդ: Պատերա՛զմ, զինուորութի՛ւն, տղայական խաղեր են ատոնք ամուսնական կեանքին քով:

ՅՈՎՆԱՆ

ԺԳ.

ՍԻՄՈՆ ԱՌ ՅՈՎՆԱՆ

1910 Մարտ

Սիրելի եղբայրս,

Ես, Խրիստօ, Ավրամ, Ապու Լամլամ, Մուսթաֆա եւ քիւրտ Մկօ մէկ գծի վրայ շարուած, հողակոյտի մը ետեւ, ծունկերնիս գետին եւ հրացաննիս ուղղած դէպի դիմացի հովիտը ուր տարտամ ստուերներ կը շարժէին, ստուերներ որոնք հետզհետէ կը ստուարանային ու զանգուածային ձեւ մը կը ստանային, տրտմօրէն կը սպասէինք այն րոպէին ուր մեր միւլազիմը «կրա՛կ ըրէք»ի վճռական հրամանը պիտի արձակէր:

Քանի մը ծանր կռիւներէ ետքը, եկեր հասեր էինք այստեղ ուր համախմբուած էին ապստամբները, չէթեներու խումբերով, պուլկար եւ գարատաղցի կամաւորներով: Վրդովեցուցիչ շշնկոց մը տարածուած էր առատին մեր նորավարժ շարքերուն մէջ:

- Թշնամին նոյնիսկ թնդանօթներ ունի եղեր, փսփսած էր մեզի Ավրամ, որ ինչպէս ըսի մեր խումբին լրաբերն էր: Նոյնիսկ թնդանօթին տեսակն ալ որակած էր աւելցնելով՝

- Լեռնային թնդանօթ:

Ու հիմա հողակոյտին ետեւ կծկտած՝ մեր երեւակայութեան մէջ այդ լեռնային թնդանօթը կը մեծնար, կը մեծնար, ահռելի, անհեթեթ համեմատութիւն մը կ'առնէր, մեր դրացի լեռը կարծես ամբողջովին թնդանօթի մը փոխուած էր, կամ ասպէս ըսեմ, լեռնային թնդանօթը թնդանօթային լեռ մը եղած էր, որ վայրկեանէ վայրկեան կը սպառնար իր կլափը բանալու, հուր ու կայծակ տեղալու մեր գլխին: Այս սահմռկեցուցիչ տրամադրութեան մէջ էինք երբ յանկարծ ահեղ ձայն մը որոտաց, որուն յաջորդեց, ճիշդ մեր ետեւը, ասկալի ճարճատիւն մը: Ամէնքս գետին ինկանք ահաբեկ...

- Կրա՛կ, գոչեց միւլազիմ Քեազիմ պէյի ձայնը:

(Շար. 9)

Informations artistiques

La Mairie de BANDOL
expose
PEINTURES ET PHOTOGRAPHIES
DE
GOMIDAS
(Le Peintre Chanteur)
Du 21 février au 20 mars
Vernissage :

Concert Pictural
Vendredi 25 février à 18 heures
50% des ventes au bénéfice
de l'Association Lino Ventura

Salle «Joseph Ravaisou»
rue des Ecoles 83150 Bandol.
Renseignements: 04 94 29 37 35

Հ·Մ·Ը·Մ· – ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Հայկական Միջինքի առիթով

ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

Տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Մարտ 5,
ժամը 20·30էն սկսեալ
LES DIAMANTAIRES
ճաշարանին մէջ, հասցէ՝
60 rue La Fayette 75009 Paris
Մանրամասնութեանց համար՝
☎ 06· 80· 88· 12· 24

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
à l'Occasion du 90ème Anniversaire du Génocide Arménien
Pélerinage à Deir Ezzor
avec une Messe de Commémoration
Circuit accompagné du 21 au 28 Avril 2005 1190 €*
• Avion Vols Directs
• Hôtel ★★★★
• Pension Complète
• Visites guidées de Damas, Palmyre et Alep
* Hors Taxes d'aéroport
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **S O I R E E C A B A R E T** animée par MARTIN YORGANTZ et son orchestre, avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'André **MANOUKIAN.**

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne

«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)

— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Երկուշաբթի, փետրուար 21,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ-ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մեր հիւրն է Երեւանի մենաթատրոնի դերասանուհի՝
ՅԱՍՄԻԿ
ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը ներկայացնէ՝
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
Մուտքը ազատ է

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն.–
– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 20,
"ԱՆԱՌԱԿ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10·15*ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝* ԱՐԵՒԱԳԱԼ*ի ժամերգութիւն կը կատարուի:*

* * *

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18*ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ* ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական եւ Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–*
– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ԺԷ· Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ· ՎՐԴ· ԳԸՎԸՉԵԱՆ
– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ· Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՉԵԱՆ
– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ· Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ· Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւն ժամը 17·30*ին.–*
– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի *երեկոները ժամը* 17*ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով.–*
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին. ՄԻՋԻՆՔ
Առաւօտեան ժամը 10·30*ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը* 17*ին Հսկում:*
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:
Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն՝ *ժամը* 8·45*ին,*
Արեւագալ՝ *ժամը* 9·45*ին,*
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30*ին,*
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·45*ին:*

* * *

ՏԷԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալ*ի ժամերգութիւնները կը կատարուին* Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով.–*
փետրուար 20 Անառակի Կիրակիին
փետրուար 27 Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6 Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13 Գալստեան Կիրակիին
Իսկ կիրակի, փետրուար 13, *ժամը* 16*ին* Տեառնընդառաջի *նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:*

ՀՍԿՈՒՄ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին*, ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը* 19*ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ* ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–*
– ՈՒՐԲԱԹ, փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON, VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie,
☎ **01. 40. 51. 11. 90**

Les inscriptions seront closes le 30 mars

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ համախմբոյթէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €., հատոր գլուխ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22
MARDI
22 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.141

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.141

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՊԱՆԴՈԿԱՏԷՐԸ ԴԱՏԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ

"Մարմարա" (Փետր. 19) լուրը քաղելով տեղական մամուլէն, կը տեղեկացնէ թէ ամերիկահայ Վիքթոր Պետոյեան կորսնցուցած է նոր դատ։ Ծանօթ է որ Պետոյեան Վանի մէջ "Վարդան" անունով պանդոկ մը բացած էր, սակայն արտօնութիւն չէր կրցած ստանալ զայն բանեցնելու, որովհետեւ պնդած էին թէ Վարդան անունը "յաղթանակ" կը նշանակէ եւ թէ ինք յետին նպատակներ կը հետապնդէ Վանի մէջ։ Նոր դատով Վ. Պետոյեան ամբաստանած էր իր փոխանորդը որ առանց իր հաւանութեան ուրիշին ծախած է շէնքը։ Դատարանը վճռած է որ փոխանորդագիրը տուած էր պանդոկը վաճառելու արտօնութիւն ու կատարուածը օրինաւոր է։

"Մարմարա" կը գրէ.

"Լրատուութեան մէջ թղթակիցները ունին շատ կոպիտ սխալներ։ Պետոյեանի դէմ յարուցուած արգելքներու իբր պատճառաբանութիւն ցոյց կը տրուի այն պնդումը թէ Վարդան անունը կը պատկանի հայկական հրոսախումբի մը մէկ հրամանատարին՝ որ մեծ զուլում բրած է Անատոլուի թուրք ժողովուրդին։ Այս յայտնութիւնը պատճառ դարձած է որ հանրային կարծիքը դէմ գայ Վարդան Պանդոկին։ Պատկան իշխանութիւններն ալ պնդեցին թէ այս պանդոկը պակասներ ունէր ու աշխատելու ատակ չէր"։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ

(Փետրուար 19/21)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԿԻՆԷԱ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին գործոց նախարար Վ. Օսկանեան Փետր. 19ին մեկնած է Կինէա, երկրին ղեկավարութեան հետ տեսակցութիւն ունենալու համար հոն բանտարկուած հայաստանցի օդաչուներուն կացութեան մասին։ Ծանօթ է որ անոնք ամբաստանուած էին պետական յեղաշրջումի փորձ կատարելով եւ դատապարտուած էին 24 եւ 14 տարուան բանտարկութեան։ Աշխատանքի խումբ մը կազմուած էր հայաստանցի օդաչուներուն ազատ արձակումին նպատակով։

***

ՊԱՅԹՈՒՄ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Գիւմրիի անտառներու թաղի մը մէջ կազի երեք հաշուիչ միաժամանակ պայթած են, մեծ խուճապ պատճառ ըլլալով։ Բարեբախտաբար մարդկային զոհեր չկան։ Մասնագէտները որպէս առաջին բացատրութիւն բաւած են թէ պատճառը կրնայ ըլլալ բնակիչներուն կողմէ հաշուիչին արձանագրած թիւը նուազեցնելու նպատակով գործածուած թթուածինի ճնշումը։ Եթէ ենթադրութիւնը ապացուցուի, յանցաւոր բնակիչները օրէնքի հետապնդումի կ'ենթարկուին։

***

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պուտափեշթի մէջ ազրպէյճանցի մարդասպանին կողմէ սպաննուած Գ. Մարգարեանի մահուան տարելիցին Եռաբլուրի մէջ սուգի հաւաք մը կազմակերպուած է Փետր. 19ին։ Ոգեկոչումի ելոյթներ ունեցած են Զ. Բալայեան, Պաշտպանութեան նախարարութենէն Հ. Դեմոյեան եւ "Գ. Մարգարեան" կազմակերպութեան նախագահը Վ. Ասատրեան։ Այս վերջինը յայտնած է թէ մանկապարտէզ մը, միջնակարգ վարժարան մը արդէն կոչուած են Գ. Մարգարեանի անունով, մօտ օրէն անոր անունը կը կրէ նաեւ թաղամաս մը։ Կիսանդրին կը զետեղուի Լենինգրադեան ու Լենինականի փողոցներուն անկիւնը։

Նախագահ Ռ. Քոչարեան հրամանագրով մը դժբախտ երիտասարդը պարգեւատրած է "Արիութեան" մետալով։

***

ԱՄՆ-էՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ

Ղարաբաղեան շարժումին սկզբնաւորութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի անդամներ Ֆ. Փալոնը եւ Ճ. Նոլենպերկը շնորհաւորական ուղերձ յղած են ԼՂՀ ժողովուրդին ու նախագահին։ "Բոլորս գիտենք որ նախկին Խորհ. Միութեան մէջ կայացած ազատութեան առաջին շարժումը ղարաբաղեանն էր։ Մենք յետ այսու եւս կը շարունակենք կարելի ամէն ազդեցութիւն բերել Ղարաբաղի ազատութեան, ժողովրդավարութեան եւ տնտեսական զարգացման" ըսած են անոնք։

ԱՐԱՄ Ա. ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԷ ԱՆՊԱՏԻԺ ՄՆԱՑԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնական վարչութեան տարեկան ժողովին որ գումարուած է Ժընեւի մէջ, հարիւրաւոր պատուիրակներու ներկայութեան Արամ Ա. Կաթողիկոս որպէս ատենապետ ժողովին, արծարծած է Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը։

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ մամուլի դիւանին տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի.

"Ներողամտութիւն" եւ "հաշտութիւն" նիւթերու համապարփակ վերլուծման ծիրէն ներս, Արամ Ա. Կաթողիկոս վեր առաւ հայ ժողովուրդի բռնաբարուած իրաւունքներու հարցը ըսելով. «Այս տարի կը պատրաստուինք յիշել 90ամեակը հայ ժողովուրդին դէմ կանխամտածուած ու ծրագրեալ կերպով Օսմանեան – թրքական կառավարութեան կողմէ գործադրուած Ցեղասպանութեան, որու ընթացքին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր անլուր տանջանքներով սպաննուեցան։ Հակառակ անոր որ մեր սերունդը չապրեցաւ ահաւոր ոճիրին ուղղակի ազդեցութիւնը, սակայն մեր հոգե-իմացական կազմաւորման մէջ մեծ եղաւ անոր թողած տպաւորութիւնը։ Մենք չենք կրնար մոռնալ անցեալը, այնքան ատեն որ անիկա իրաւացիօրէն չէ ճանչցուած» շեշտեց Վեհափառ Հայրապետը։

Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը նոյնինքն զայն գործադրող թրքական կառավարութեան կողմէ, անհրաժեշտ պայման նկատեց Վեհափառ Հայրապետը, մարդասպանին նկատմամբ ներողամտութիւն ցուցաբերելու եւ անոր հետ հաշտութիւն կնքելու համար. «Ըրշմարտութեան ընդունումը առաջին քայլն է ներողամտութեան առաջնորդող։ Անցեալը պէտք է յիշել եւ պատասխանատուութեամբ քննել կատարուած սխալները։ Անցեալին մերժումը իր սխալներով, նոյն սխալը կրկնել կը նշանակէ։ Անպատիժ մնացած Ցեղասպանութիւնը եւ բռնաբարուած իրաւունքներ, վայրագութեան, ատելութեան եւ բռնութեան առիթ կը հանդիսանան» եզրակացուց Վեհափառ Հայրապետը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ՇԻՐԱՔԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԵՆ

Լիբանանի սուրիամէտ իշխանութիւնը կը փորձէ մտքերը հանդարտեցնել եւ երկխօսութեան կը հրաւիրէ ընդդիմութիւնը, առաջքն առնելու համար յետագայ բարդութեանց։ Մինչ այդ սակայն, երկու նախարարներ Շիրաքը մեղադրած են որ "ընդդիմութեան պայքար կը տանի"։ Երբ Շիրաք քանի մը ժամուան համար Պէյրութ գացած էր Հարիրիի թաղման օրը (Փետր. 16ին) մերժած էր հանդիպիլ պետական ուեւէ դէմքի։ Ծանօթ է որ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1559 բանաձեւը նախաձեռնութիւնն էր Ֆրանսայի եւ հրաւէր մըն էր Սուրիոյ որ քաշէ իր զօրքը։ Այսօր, այդ բանաձեւը գլխաւոր ճէնքն է ընդդիմութեան, որ խաղաղ ցոյց մըն ալ կազմակերպած էր Փետր. 21ին համար եւ ամէն մէկ ցուցարարի թելադրած սպիտակ մեխակով մը տողանցել։

Խորհրդարանին նախագահը՝ Նաբիհ Պէրրի յայտարարած է թէ "իր իշխանութեան սահմանին մէջ" պիտի գործակցի ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին հետ, մերժած է սակայն ընդդիմութեան "ծայրայեղ" դիմումները։ Երկխօսութեան իր հրաւէրին զօրավիգ է մարոնի Պատրիարքը՝ Սֆէյր, որ քրիստոնեայ ընդդիմութեան պետը կը նկատուի։ Ան ալ ըսած է. – "Աղէտը արծարծեց զգացումները եւ հրահրեց իմացականութիւնը։ Արդ, հայրենիքին հարցերը չեն կրնար լուծուիլ զգացական հակազդեցութիւններով այլ՝ չափաւորութեամբ եւ երկխօսութեամբ"։

Մինչ այդ, օրերէ ի վեր, ընդդիմադիրներն ու ժողովուրդը ընդհանրապէս, կը տողանցեն Հարիրիի շիրիմին շուրջ, միշտ պահանջելով կառավարութեան հրաժարումը եւ Սուրիոյ զօրքին մեկնումը։ Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ, վարչապետ Օմար Քարամէի համար "պետական հարուածի մը ծրագիրն է"։

Միւս կողմէ ալ, Պէյրութի հարաւը հաւաքուած հազարաւոր Շիիներ (Աշուրային սուգի ոգեկոչման առթիւ) կը բացագանչեն՝ "Մա՛հ Իսրայէլի, մա՛հ Ամերիկայի"։ Այս լոզունգներով կ'ուզեն հասկցնել որ Լիբանան պէտք չէ սխալ թշնամի ընտրէ եւ մանաւանդ քաղաքացիական պատերազմի մը առաջքն առնէ։ Ցարանուանական գետնի վրայ, մեծամասնութիւն կազմող շիիներու գլխաւոր ղեկավարը՝ Հասան Նասրալլա մերժած է ընդդիմութեան ապստամբութեան կոչերը եւ ինք ալ կողմնակից է երկխօսութեան։ Թիւ 1559 բանաձեւը Հըզպոլլային ալ ապազինումը կը պահանջէ եւ պէտք չէ անտեսել որ քաղաքական միակ ուժն է որ կրնայ դէմ դնել տիւրզիներու, քրիստոնեաներու եւ սիւննիներու համախմբումին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ, Փետր. 20ին, տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Սահմանադրութեան առաջին հանրաքուէն, 25 անդամներու վրայ։ "Այո՛"ն զգալի մեծամասնութեան մը արժանացաւ, քանի ստացաւ ձայներու 76,73%ը, ընդդէմ 17,24% "Ո՛չ"ի եւ 6,03% սպիտակ քուէի։ Բայց այս արդիւնքը եթէ յաղթանակ մըն է ոմանց համար (Ժ. Շիրաք, Ընկերվարական կուսակցութիւն, Ժիսքար տ'Էսթէն, եւլն., եւլն.) ուրիշներու համար ալ բացայայտ ձախողութիւն մըն է, քանի որ ձեռնպահութեան համեմատութիւնը 57,68% էր, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ Սպանացիներու մեծամասնութիւնը չէ հետաքրքրուած այդ հանրաքուէով։ Այդ իսկ պատճառով, այն յայտարարութիւնը ըստ որում Սպանիա "ճամբան ցոյց տուաւ" բաւական ծիծաղելի կը թուի, քանի որ գլխաւորաբար ձեռնպահութեան ճամբան ցոյց տըւաւ։ Ճէք Լանկին "Պռաւօ՛ Սպանացիներուն"ն ալ շատ մարդ չի համոզեր, երբ ընկերվարական ծերակուտական Ժան-Լիւք Մելանշոն դիտել կու տայ որ "փառաւոր ձախողութիւն մըն է", ինչ որ նաեւ Շըվէնըմանի կարծիքն է։ "Ո՛չ"ի կողմնակիցներն ալ դիտել կու տան, որ յատկանշական է մասնակցութիւնը որ չի կրնար խանդավառել "այո"ի կողմնակիցները։ Սպանիոյ վարչապետը՝ Զափաթերօ շատ գոհ է։ Իր կարճ ելոյթին մէջ յայտարարած է. – "Սպանացիները յըստակ եւ անկեղծ այո՛ մը ըսին"։ Այս քուէարկութիւնը ձեւով մը կը նշանակէր շը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Փետրուար 18ին, Նիւ Ճըրզիի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան գլխաւոր հիմնադիրներէն, հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ՝ Անդրանիկ Փոլատեան։

Ողբացեալը ծնած էր 1929ին Ալեքսանտրէթի սանճաքը Մարաշցի ծնողքէ եւ կանուխէն որբացած։ 1950ին կ'աւարտէր Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, ապա Պէյրութի մէջ յաճախած է Ամերիկեան համալսարանը, ուրկէ 1954ին շրջանաւարտ կ'ըլլայ Պատմութեան եւ Քաղաքական Գիտութեան ճիւղէն, "Պսակաւոր Արուեստից" վկայականով։ Նոյն տարին կ'անցնի ԱՄՆ, ուր շրջան մը կը խմբագրէ Պոսթընի եւ Գալիֆորնիոյ "Պայքար" եւ "Նոր Օր" թերթերը։ 1957էն մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը 1993ին, կը ծառայէր որպէս Հ.Բ.Ը.Միութեան այցելու գործիչ։ Քառասուն տարի ալ խմբագրած է Բարեգործականի "Յուշարար – Միութիւն" պաշտօնաթերթը։

Գլխաւոր հիմնադիրներէն եղած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան Միացեալ Նահանգներու մէջ, որու կեդրոնական վարչութեան ատենապետութիւնն ալ վարած է ութ տարի։ Արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունեցած է նաեւ Մարաշի հայրենակցական միութեան մօտ, որուն ատենապետութիւնը վարած է ու խմբագրած "Գերմանիկ" պարբերաթերթը։ Գործօն անդամ եղած է նաեւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան։

Ա. Փոլատեան կը պատկանէր Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի շրջանաւարտ այն փայլուն սերունդին, որու համար Հայոց պատմութիւնը եւ գրականութիւնը մաս կազմած են իրենց կեանքին։ Նախաձեռնած է բազմաթիւ յոբելենական հանդիսութեանց ինչպէս Մխիթար Աբբահօր Գ. դարադարձը, Ա. Իսահակեանի եւ Վ. Թէքէեանի 100ամեակները եւլն.։ Ունի նաեւ շարք մը հրատարակութիւններ։ Յիշենք "Պատմութիւն Հայոց Արաբկիրի"ն, "Հերկ եւ Բերք", հաւաքածոն իր գրութիւններուն։ Անցեալ տարի ալ լոյս տեսած է Շահան Շահնուրի ծննդեան 100ամեակին նուիրուած հատոր մը, ուր տեղ գտած էին գլխաւորաբար Մելգոնեանի ուսանողութեան վերջին տարին պատրաստած ուսումնասիրութիւնը "Նահանջը"ի հեղինակին գործին մասին։ Ունի նաեւ այլ գրութիւններ, ինչպէս՝ "Խրիմեան Հայրիկ" եւլն., եւլն.։

Իրմով կ'անհետանայ նօսրացող սերունդի մը դէմքերէն մէկը։

Մահագդը տե՛ս. 4րդ էջ։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԱՑՈՂ ՁԵՌՔԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Մեր մշակոյթը իր ամէնէն փայլուն հանգրուաններէն չ'անցնիր: Ձգտեր կը խօսուին, պատգամներ կը գրուին, ժողովներ կը գումարուին, բայց շօշափելի փոփոխութիւններ չկան: Սակայն, շահեկան է նկատել, թէ անհատական թէ կազմակերպական մակարդակներու վրայ տակաւին բաւական նախաձեռնութիւններ կ'արձանագրուին: Բայց այս բոլորը որքա՞ն կը բաւարարէ:

Երբ «Ազգ» կ'ըսենք, նկատի ունինք թէ Սփիւռքը եւ թէ Հայաստանը: [illegible]

Դեկտեմբերի սկիզբը Երեւանի մէջ գումարուած է մշակոյթի հիմնախնդիրներուն նուիրուած համաժողովը: Անոր կազմակերպիչներէն մէկը՝ հրապարակագիր եւ թարգմանիչ Արմէն Օհանեանը, որ Մշակոյթի Ազգային եւ Ռազմավարութեան Կեդրոնի համանախագահ է, ըստ Դեկտեմբեր 10ին "Ազգ"ին մէջ Ռուզան Պօղոսեանի ստորագրած Թղթակցութեան, ըսած է.

«Վերջին տարիներին տասնեակ նախագծեր, փաստաթղթեր ենք ներկայացրել համապատասխան մարմիններ, արդիւնքը եղել է կատարեալ անտարբերութիւնը, լռութիւնը, եթէ չասեմ արհամարհանքը: Սակայն մենք դեռ չենք կորցրել մեր բոլոր ակնկալութիւններն ու սպասումները: Մշակոյթի, գիտութեան, ուսման հարցերը, ցաւօք, տեղ չեն գտել ոչ նախկին Սահմանադրութեան, ոչ էլ ներկայումս մշակուող տարբերակների մէջ: Մեզ տանում են մի փակուղի, որի յետնավարագոյրի վրայ նկարուած է միայն խաւար, մենք չունենք ոչ ներկայ, ոչ առաւել եւս ապագայ»:

Եթէ այս խօսքերը կրնան չափազանցութիւն նկատուիլ որոշ ընթերցողներու կողմէ, եւ թերեւս պարտադիր ալ չէ, որ մը մշակոյթը, գիտութիւնը եւ ուսումը սահմանադրութեան մը մէջ ընդգրկուին, կ'արժէ սակայն զանոնք համադրել նոյն լրագրողուհիին ստորագրած մէկ ուրիշ թղթակցութեան հետ («Ազգ», Յունուար 14): Հոն կը նշուի, թէ այս տարուան պետական նախահաշիւէն Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի 42 հիմնարկներու գլխաւոր թեմաներուն յատկացուած է 843 միլիոն դրամ (մօտաւորապէս 1.5 միլիոն տոլար), եւ «առանձին թեմաների համար յառաջիկայում կը յատկացուի եւս կէս միլիոն դրամ», այսինքն... հազար տոլար եւս: Ձենք գիտեր իր տարեկան պիւտճէէն ո՞ր համեմատութիւնը կը յատկացնէ Ֆրանսական կառավարութիւնը, օրինակ, Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոնին (Սէ.էն.էռ.էս.), բայց հաւանաբար աւելի է քան Հայաստանի յատկացուցածը Գիտութիւններու Ակադեմիային, «ճիշդ է, ՀՀ գիտութեան օրէնքում գրուած է, որ գիտութեանը պէտք է յատկացուի բիւջէի 3 տոկոսը, սակայն այս տարի եւս այն հազիւ հազ կազմեց մէկ տոկոս»:

ԻԱ. դարուն այս երկիրը, որ կրթութեան ու գիտութեան, աւելի լայն առումով՝ մշակոյթի վրայ յենած չէ, ապագայ չունի: Այս հասարակ տեղիքը, ըստ երեւոյթին, Հայաստանի մէջ տակաւին լաւ ըմբռնուած չէ, այլապէս բազմիցս չեփորուած 10-14 տարեկան առ հարիւր աճով ինչպէ՞ս կը պատահի, որ Գիտութիւններու Ակադեմիային յատկացուած գումարները կը շարունակեն մնալ ողորմութեան սահմանին վրայ(*):

Ըստ Ակադեմիայի փոխ-նախագահներէն պատմաբան Վլադիմիր Բարխուդարեանի, հայագիտութեան վիճակը յատկապէս ծանր է, քանի որ միջազգային դրամաշնորհներ ստանալու հնարաւորութիւնը չունի: Բացի մասնաւոր պարագաներէ, որոնք անցած տասնամեակին արձանագրուած են ի շահ հայրենի հայագիտութեան զարգացումին (հնագիտութեան մէջ, օրինակ), ո՛չ մէկ երկիր պիտի հետաքրքրուի հայագիտութեամբ, որպէսզի գումար յատկացնէ անոր: Իսկ Սփիւռքը, երբ անկարող կը գտնուի արտասահմանի հայագիտական կեդրոնները պահելու (անտեղեակ ընթերցողին յիշեցնենք, որ վերջերս ահազանգ հնչած է՝ Պերլինի Ազատ համալսարանի հայագիտական ամպիոնին փակուելու վտանգին տակ գտնուելու մասին), բայց կարող՝ դպրոցներու վրայ խաչ քաշելու, Հայաստանի հայագիտութեան աջակցելու իր կարելիութիւնները կ'ապաւինին սակաւաթիւ բարերարներու, ի վերջոյ, սահմանափակ միջոցներուն:

Ռուզան Պօղոսեանի Յունուար 14ի յօդուածէն կ'իմանանք, որ «թէեւ անցած տարի որոշուեց ստեղծել հայագիտական միջազգային հիմնադրամ, որին անպայմանօրէն պէտք է աջակցէր պետութիւնը, սակայն հայագիտական կենտրոն եւ հիմնադրամ ստեղծելու մասին բոլոր խօսակցութիւնները մնացին օդից առկախ: Էական լուրջ փոփոխութիւններ տեղի չունեցան նաեւ հայագիտական օջախների ղեկավարների բողոքից յետոյ: Ի հարկէ, հովանաւորուեց հայագիտական 10 գրքի հրատարակութիւնը, չնչին տոկոսով բարձրացաւ գիտնականների աշխատավարձը, բայց... կրճատուեցին Ակադեմիայի ինստիտուտների պահպանման համար նախատեսուած բոլոր ծախսերը»:

Պետութիւնը արդեօք չահագրգռուա՞ծ է հայագիտութեամբ: Կը կարծենք, որ այս հռետորական հարցումին պատասխանը արդէն տրուած է վերի պարբերութեան մէջ: Կարելի է աւելցնել Վ. Բարխուդարեանի այն նկատողութիւնը, թէ «դժբախտաբար, մեր ղեկավարութեան մէջ չկան գիտութեամբ ու մշակոյթով զբաղուողներ, ամէն բան աւարտւում է նախարարի մակարդակով: Խորհրդային շատ երկրներում, այդ թւում Ռուսաստանում, երկրի նախագահին առընթեր կայ գիտական խորհուրդ, որը համակարգում է գիտական ամբողջ քաղաքականութիւնը: Մեզանում այդպիսի փորձ արուեց վարչապետ Բագրատեանի օրօք, սակայն այդ խորհուրդը գոյատեւեց ընդամէնը կէս տարի: Դրանից յետոյ այդ խորհուրդը վերականգնելու մեր բոլոր առաջարկները մընում են անպատուղ»:

Դիւրին պիտի ըլլար, եթէ ցանկութիւն ըլլար, գումարներ հայթայթել պետական գանձարանէն նոյնիսկ: Արդարեւ, անպտուղ համաժողովներու մսխուած գումարները եթէ խնայուէին, կրնային վստահ ըլլալ, որ հայագիտութեան տրամադրելի յաւելեալ միջոցները պիտի գտնուէին:

Կրնան հարցնողներ ըլլալ, թէ ինչո՞ւ պետութիւնը պէտք է ֆինանսաւորէ գիտական աշխատանքը: Եթէ պահ մը մէկդի ձգենք ազգային ռազմավարութեան բոլոր նկատառումները, թերեւս միայն անհրաժեշտ է գիտել տալ, որ ներկայ հանգրուանին բաւականաչափ մասնաւոր դրամագլուխ չկայ, որ կարենայ գիտութիւն ու մշակոյթ ապրեցնել՝ նուիրատուութեան, հիմնադրամներու կամ այլ միջոցներու ճամբով: Իսկ իրենց կեանքը գիտութեան ու մշակոյթին նուիրած մարդիկ, որոնք տասնամեակներ շարունակ ապրած են պետական ֆինանսաւորումով, առանց այդ նիւթական աղբիւրին այսօր չեն կրնար իրենց կեանքը վերադասաւորել: Անհրաժեշտ է սերնդափոխութիւնը, որ կարելի դառնայ թէ՛ մեկնող մասնագէտներուն փոխարինումը եւ թէ աւելի բարձր որակի ստեղծումը:

Բայց հնարաւո՞ր է այդ սերնդափոխութիւնը: Ըստ Բարխուդարեանի, Հայաստանի ամէնէն երիտասարդ ակադեմիկոսը 75 տարեկան է: Ակադեմիայի անդամ ընտրուելու չափանիշները կամ նախադրեալները որոշ իմաստով կասկածելի եղած են խորհրդային շրջանին եւ կը թուին նոյնը ըլլալ նաեւ այսօր: Սակայն, հետաքրքրական է նշել, որ, ըստ յօդուածին, «գիտական կադրերի երիտասարդացմանը լըրջօրէն խանգարում է գիտութեան օրէնքի անտեսումը, թոշակառու գիտնականներին չի տրւում օրէնքով նախատեսուած յաւելեալ գումարը, ինչը նրանց հնարաւորութիւն չի տալիս թոշակի անցնելու և իրենց տեղը երիտասարդներին զիջելու»:

Որքա՞ն ալ այս պատճառաբանութիւնը բաւարար է: Ներկայ ծիծաղելի գումարներով, երբ Ակադեմայի գիտաշխատող մը՝ գիտութիւններու տոքթորի վկայականով ամսական 23.000 դրամ (ոչ իսկ 50 տոլար) կը ստանայ որպէս աշխատավարձ, որքա՞ն կրնայ ըլլալ այդ յաւելեալ գումարը, որ թոյլ տայ արժանապատիւ կեանք մը ունենալ: Ձենք գիտեր, բայց յիշենք, որ իրենց գիտական ուսումը դուրսը ստացող երիտասարդ մասնագէտները կը ձգձգեն իրենց վերադարձը գինուորական ծառայութեան քաշկռտուելու վախով, համալսարան աւարտողներէն շատերը գործ չեն գտներ իրենց բնագաւառին մէջ, ուրիշներ ուսուցիչ կը դառնան առանց գիտութեամբ զբաղելու, եւայլն: Երիտասարդացումը անկարելի է, երբ երիտասարդները հետազօտական կեանքով նուազագոյն նիւթական ապահովութեան հեռանկարն անգամ չունին:

Գիտութիւններու Ակադեմիան մինչեւ այսօր պահած է խորհրդային շրջանի ենթակառոյցը եւ կառուցուածքը, ինչ որ այլեւս ժամանակավրէպ է, տրուած ըլլալով, որ միջոցները չկան նման կազմակերպութիւն մը պահելու, ուր 4.500 գիտաշխատող արձանագրուած է: Ակադեմիայի ուրիշ փոխ-նախագահ մը՝ բժիշկ Էմիլ Գաբրիէլեանը կը հաստատէ, որ «գիտական այսօրուայ հաստատութիւններ խորհրդահայ հասարակարգի պտուղներն են, եւ դրանց ենթակառուցուածքը ամբողջութեամբ յարմարեցուած է եղել պլանային տնտեսութեանը: Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական նոր կացութաձեւի անցնելով գիտական կառոյցները պէտք է եղուն համապատասխանեցուեն դրանց»: Օրինակ, բնագիտութեան եւ քիմիագիտութեան 3-4 հիմնարկներուն միացումը կրնայ աւելի արդիւնաւէտ դարձնել գործունէութիւնը եւ, հաւանաբար, նուազ ծախսալից ու աւելի որակաւոր:

Անորոշութեան այս ժամանակաշրջանին, եթէ մէկ կողմէ հայրենի գիտական հաստատութիւնները արդիականացման կարիքը ունին, միւս կողմէ պետութիւնը համապատասխան ռազմավարութիւն մը պէտք է որդեգրէ անոնց նեցուկ կանգնելու եւ զանոնք ամուր հիմքերու վրայ դընելու: Այդ ռազմավարութիւնը պէտք է բխի երկրի գիտակրթական ուրոյն քաղաքականութեան մը մշակումէն եւ ո՛չ թէ ինչպէս պատահած է ուրիշ բնագաւառներու մէջ, «հրաշագործ լուծումներ»ու որդեգրումէն, որոնք մինչեւ այսօր աւելի աղէտներ բերած են, քան... լուծումներ:

Որպէսզի փապուղիի վերջաւորութեան լոյսի նշոյլ մը տեսնուի, եւ ոչ թէ... խաւարի:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ - Ճըրզի

(*) ԱՄՆ-ու Հայաստանի մօտ դեսպանշոն Էվընզի յայտարարութեան համաձայն (Նիւ-Ճըրզիի Յովնանեան վարժարանին մէջ կազմակերպուած հանրային սալիսի մը ընթացքին, 2004 Փետրուար 12), "հաւանականութիւն կայ, որ այս տարի Հայաստանի տնտեսութեան մակարդակը հասնի Խորհրդային Միութեան փլուզումի նախօրեակի մակարդակին": Եթէ ընդունինք որ նման յայտարարութիւն հիմք ունի, մարդ կրնայ հարց տալ, թէ արդեօք պետութիւնը նիւթական միջոցներ պիտի գտնէ՞, որ էական կալուածներուն (կըրթութիւն, գիտութիւն, առողջապահութիւն...) անհրաժեշտ ֆինանսաւորումը հայթայթէ... "փլուզումի նախօրեակի" մակարդակով:

ՈՒՂՂԱԹԻՌԸ ՏԵՂ ՀԱՍԱՒ, ԵՒ ՋՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԸ 70 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ

Ջօրի Բալայեանի 70ամեակը շնորհաւորելուց առաջ պէտք է վերյիշեմ մի դրուագ, որը արդէն տասներկու տարի է, ինչ իմ մտքի մէջ է եւ յարմար առիթ էի սպասում այդ մասին գրելու...

1993 թուականի Յուլիս ամիսն էր, ղարաբաղեան պատերազմի թէժ օրերը: Ստոքհոլմից նաւով Պալթեան ծովը անցայ եւ Ս. Պետերբուրգի վրայով անհրաժեշտ միջոցներով Երեւան հասայ: Նոյն ժամանակ էլ Ամերիկայից "Հայրենիք Միութեան" բեռներն էին ովկէանոս կտրել եւ տեղ հասել: Առանց ժամանակ կորցնելու Երեւանում աւտոմեքենաները բեռնաւորեցինք, եւ շարասիւնը շարժուեց դէպի մարտնչող Արցախ...

Հասնելով Ստեփանակերտ, գիշերեցինք Ջանփոլադում, յատակին, ինչպէս Պարսից շահը իր թախտի վրայ: Առաւօտ շուտ գիւղի աքլորների գիլ կանչից արթնացանք. կարծես նրանց ձայնի մէջ բողոքի երանգ կար, թէ Արցախում այդքան երկար չեն քնում, ժամանակ չկայ...

Ամէն ինչ ծրագրուած էր, ամէն մարդ գիտէր իր անելիքը: Բուժօգնութեան միջոցներով բեռնուած աւտոմեքենան առաջինը շարժուեց դէպի Մարտակերտ, յետոյ էլ մեկնեցին միւսները ըստ նշանակուած հասցէների: Երկար նայեցինք հեռացող մեքենաների ետեւից եւ ուրախ էինք, որ գործի այս մասը բարեյաջող իր նպատակին հասաւ...

Քարինտակի գիւղի դպրոցի վերանորոգման հարցերով հանդիպեցինք Արցախի Հանրապետութեան Կրթութեան նախարարին՝ Նելլի Ոսկանեանին, ինչպէս նաեւ Ռոպէր Քոչարեանին: Քարինտակ գիւղի այցելութիւնը շատ յուզիչ էր, բայց այդ մասին մի այլ առիթով:

Ինձ հետ էին եղբօրս որդին Հրաչը եւ նրա տիկին Էլվիրը, որոնք Իրանից էին եկել եւ առաջին անգամ էին լինում Արցախում: Նրանք մեծ հետաքրքրութեամբ ցանկանում էին տեսնել ամէն բան:

Կարճ ժամանակում շատ այցելութիւններ ունեցանք եւ հասցրինք շատ բան տեսնել, անգամ Կառ-կառ գետում լողանալ:

Հասաւ Երեւան վերադառնալու պահը:

Ստեփանակերտի կենտրոն եկանք պետական շէնքի առաջ հարց ու փորձ անելու, թէ Երեւան գնալու ի՞նչ հնարաւորութիւններ կան: Հանդիպեցինք "Ղարաբաղ" թերթի խմբագիր Մաքսիմ Յովհաննիսեանին: Նա ասաց. – Ջօրի Բալայեանն է եկել Երեւանից ուղղաթիռով եւ հաւանական է շուտով կը վերադառնայ, հարցրէք, անպայման տեղ կ'ունենայ...

Դեռ մեր խօսակցութիւնը Մաքսիմի հետ աստիճանների վրայ չէինք աւարտել, երբ շէնքից դուրս եկաւ Ջօրի Բալայեանը: Ձեռքերը լայն բացած մօտեցաւ, եւ մենք գրկախառնուեցինք: Որպէսզի հաւասարէ հաւասարի իրար երեսի նայենք, ինձ անհրաժեշտ էր երեք աստիճան ցածր կանգնել: Այդ նորութիւն չէր, Ջօրին իմ երկու մեթրանոց հասակի ու խոշոր կազմուածքիս յատուկ ուշադրութիւն է յատկացնում: Առաջին հարցը եղաւ ի՞նչ գործով էք այստեղ:

– Եկել ենք ժողովրդին տեսնելու եւ մի քիչ էլ անհրաժեշտ բաներ կար բերել ենք: Եւ անմիջապէս շարունակեցի.– Արդեօք ուղղաթիռի մէջ երեք հոգու համար տեղ կը լինի՞... Այո, այո, – պատասխանեց նա. – հիմա Ռոպէրը կը գայ, կը գնանք: Կարճ ժամանակ յետոյ եկաւ նաեւ Ռոպէր Քոչարեանը:

Գնացինք դէպի այն բաց տարածքը, որտեղ կանգնած էր ուղղաթիռը: Յաճախ եմ ուղղաթիռով Երեւանից Արցախ թռել ու վերադարձել, բայց այս ուղղաթիռը հէնց հեռուից շատ խղճուկ տպաւորութիւն թողեց: Փայտեայ աստիճաններով բարձրացանք ուղղաթիռ: Յատակին փռուած ներքնակների վրայ պառկած էին մի քանի վիրաւորներ ոտք ու գլուխները կապուած, իրենց խնամողների հետ: Ողջունելով վիրաւորներին, մօտեցանք երկար փայտեայ աթոռին, իրար նայեցինք ու հերթով նստեցինք. Ռոպէր Քոչարեանը ես եւ Ջօրին, իսկ Հրաչը եւ Էլվիրը մնացին ոտքի վրայ: Աչքերիս չէի հաւատում, որ այս ուղղաթիռով պէտք է թռչենք: Ամէն ինչ կապկպուած էր չուաններով ու երկաթեայ լարերով, յատակին ու առաստաղին բաց անցքեր կային, կատարեալ մի սայլակ... Դեռ բոլոր մանրամասնութիւնները չէի հասցրել զննել, երբ մի ահռելի հռնդիւնով ու թափահարումով ուղղաթիռը գետնից կտրուեց: Մենք փայտեայ նստարանից պինդ բռնած հագիւ մեզ պահեցինք, որպէսզի այս կողմ, այն կողմ չգլորուենք... Նայեցի հարազատներիս, Ռոպէր Քոչարեանին, վիրաւորների, Ջօրի Բալայեանին ու մտածեցի. սատանան տանի, ինչո՞ւ այս թռչող սայլակը բարձրացանք: Ուղղաթիռը անհրաժեշտ բարձրութեանը հասնելով, քիչ ինչ հանդարտուեց, եւ Ջօրին սկսեց իր հարցումները:

– Որտե՞ղ էիք, ի՞նչ արեցիք, եւ իւրա-

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԻՆՉԵՐ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒԻՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ 2005 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է 2005 տարին ԻՒՆԷՍ-ՔՕ-ի կողմէ "Բնագիտութեան տարի" յայտարարուած է: Ի՞նչ զարգացումներ կարելի է ակնկալել նորամուտ այս տարեշրջանին: Համաձայն զարգացումները կարելի է դասաւորել 4 կարեւոր ոլորտներու մէջ. ա) ժամանակ - նիւթ - տարածութիւն, բ) կենսաբանութիւն - բժշկութիւն, գ) Երկիր - կլիմայ - կենսայլազանութիւն (պիոտիվերսիթէ), դ) Ուժանիւթ - փոխադրութիւն:

Առաջին ոլորտին մէջ սպասուած հետազօտութիւններէն առաջինը քուանդական ուժին ստեղծած ալիքներուն ուսումնասիրութիւնն է: Երկրորդ կարեւոր ուսումնասիրութիւնը կը ձգտի լուսաբանել արեգակնային զանգուածին ծագումը: Ուրիշ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մըն է "նէօթրինօ"ի ըմբռնումը: Յիշենք որ նէօթրինօն այն մասնիկն է, որ մօտ հօթանասուն տարիէ ի վեր կը գրաւէ գիտական աշխարհը, որ գրեթէ զանգուած չունի, նաեւ զուրկ է ելեկտրական բեռէ: Հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մըն է նաեւ մութ նիւթերուն բացայայտումը:

Գիտութեան Բ. ոլորտը կենսաբանութիւնն ու բժշկութիւնն է: Այս շատ ընդարձակ մարզին մէջ 2005 տարին կը նկատուի հունձքի տարի, որովհետեւ նախընթաց տարիներուն սկսուած հետազօտական աշխատութիւններէն այս տարի կ'ակնկալուի պտուղներ քաղել. [illegible] յաւակնութիւն մը չէ: Ամենակարեւոր արգիւնքը կը սպասուի միայն դարմանումի [illegible]. [illegible] մարմնին մէջ վիրուսի տարածման արգելակ հանդիսացող դեղի մը կիրարկում: Ուրիշ յառաջխաղացք մը [illegible] դէմ հետազօտուող պատուաստին կիրարկումն է: Իսկ ուրիշ մը [illegible] եւ սակայն ալ գրեթէ անօգուտ դարձած Պի. Սի. Ժի. պատուաստը փոխարինելու նպատակաւ առաջարկուած նոր պատուաստ մը երեւումն է: Սակայն ամենակարեւոր զարգացումներէն մին կը նկատուի [illegible] եւ Երեւակին վրայ կեանքի նշոյլի փնտռտուքը, [illegible]

Երկիր - կլիմայ - կենսայլազանութիւն, ինչպէս նաեւ յարակից բնագաւառներուն Գ. գլխաւոր ոլորտին մէջ նախատեսուող յառաջխաղացքները մեծապէս [illegible] ընդհանուր [illegible] արտադրութեան [illegible] մէջ [illegible] նկատի ունենալով [illegible] փոխադրութեան [illegible] երկրաչափական [illegible] ոլորտին մէջ յոյժ կարեւոր գիտական ծրագիր մը կը նախատեսէ զետեղել երկրաչարժային դպայուն բռնիչներ, ամենագործօն երկրաշարժի գօտիներու խրամատներուն մէջ:

Վերջապէս ուժանիւթ եւ փոխադրութեան Դ. ոլորտին մէջ 2005 տարին յաւակնութիւնը ունի հանդիսանալու արդիւական նոր ուժանիւթի աղբիւրներու իրագործման տարին: Այս մարզին գլխաւոր իրականացումները կը սպասուին հովային ուժանիւթին ծովերու վրայ օգտագործումին, ջրածինի մեծ ծաւալով արտադրութեան, ստորերկրեայ ջերմութեան շահագործման մէջ: Գալով արեգակնային ջերմութեան՝ գիտնականները մեծ հաւատք ունին թէ մինչեւ 2010 թուականը այս կարգի ուժանիւթի արտադրութիւնը, այսօրուան բաղդատմամբ երեք անգամ աւելի աժան սպառնք պիտի ըլլայ:

ՔԻՄԻԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՏՈՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՏԵՐՈՒՍ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ կը պատահէր եթէ քիմիագէտները յանկարծ դադրեցնէին ամէն ինչ: Ի՞նչ կը պատահէր եթէ ընկերութենէն ստորագնահատուած եւ երկիր մոլորակին դիմագրաւած ամէն կարգի փորձանքներուն պատասխանատուն նկատուած այս գիտնականները, ա՛լ ձանձրացած իրենց կրած մեղադրանքէն, յանկարծ վերջ տային իրենց գործունէութեան, վեր դասելով հանրութեան շահերը եւ անհատներու առողջապահութիւնը:

Առաջին հերթին այս որոշումը մեծ գոհունակութեամբ պիտի դիմաւորուէր բնապաշտներու եւ բնութեան վերադարձը պաշտպանող սպառող դասակարգին կողմէ: Այս լաւատեսութիւնը, սակայն, կարճատեւ պիտի ըլլար: Քարիւղի զտման ճարտարարուեստի բացակայութիւնը պատճառ պիտի դառնար վառելանիւթի արտադրութեան դադրեցումին: Անշուշտ օդի որակը խիկոյն պիտի բարձրանար, սակայն քիմիական հակազդիչներու բացակայութիւնը այս որակին քանակը չափելը անկարելի պիտի դարձնէր: Ինքնաշարժներու անշարժութիւնը պիտի փոխարինուէր հեծանիներու աշխուժութեամբ, սակայն ճամբաները անկպրապատ մնալով, նաեւ իրենց անիւներուն արտադրութեան դադրեցումը, արագ մաշումի ծնունդ պիտի տար:

Տաքնալու համար երբեմնի ածուխով վառարանները պիտի գործածուէին, անշուշտ ի գին բազմատեսակ թունաւորման վտանգներու (ծծումբի, ածխային օքսիտի, եւլն.): Իսկ թթու անձրեւներով վնասուած անտառները պիտի ենթարկուէին կարեւոր շահագործումի ջեռուցման համար անհրաժեշտ փայտը ապահովելու նպատակով:

Դժբախտութիւն մը երբեք առանձին չի հասնիր, այնպէս որ սննդանիւթի սով պիտի պատահէր, պարարտանիւթերու եւ հականեխիչ դեղերու չգոյութեան հետեւանքով նուազած հողագործական արդիւնաբերութեան անբաւարարութեան պատճառաւ:

Առողջապահական ոլորտին մէջ, քիմիագէտներու գործադուլը կարճ ժամանակէն դեղերու սով մը պիտի ստեղծէր որու հետեւանքով հիւանդութեանց աճը եւ այս վերջիններուն զուգահեռաբար երկարակեցութեան կրճատումը նախատեսելի են: Ծննդարգելութեան դեղերու չգոյութեան պատճառաւ ծնունդներու աճը անսովոր համեմատութեանց պիտի կարենար հասնիլ:

Հաղորդակցութեան գլխաւոր առարկային՝ հեռաձայնի բացակայութիւնը ձիով կամ հետիոտն տեղափոխութիւնները պիտի փութացնէր: Քիմիագիտութենէ զուրկ այս աշխարհին մէջ, ձայնասփիւռ, համակարգիչ, լուսանկարչական գործիք (ժապաւէններու արտադրութեան դադրեցման հետեւանքով) եւ նման սարքաւորումներ պիտի մեկնէին դէպի պահարաններ կամ ձեղնայարկերը: Ուրեմն գրութեա՞մբ զբաղիլ: Սակայն ի՞նչպէս... Առանց մելանի, առանց թուղթի կամ առանց ինքնահոս գրիչներու... Փրոֆ. Արման Լաթի կողմէ նախատեսուած այս թեմանիւթը վերջերս քիմիական ճարտարարուեստի միութեան Փարիզի նիստին տեսերիզով մը հրամցուեցաւ 800է աւելի մասնակիցներու ուշադրութեան:

Տրուած պատգամը յստակ է. մեր արդիական առօրեային մէջ քիմիագիտութիւնը ներկայ է ամէն տեղ եւ հանրութիւնը յաճախ կ'անգիտանայ այս իրողութիւնը: Դժբախտաբար այս մասնագիտական ոլորտը որ յաճախ կ'ամբաստանուի ապականիչ, վտանգաւոր եւ քիչ հաղորդական ածականներով, հանրութեան մէջ շատ գէշ պատկերացում մը ունի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ: Այս նիւթի ընթացքին հաղորդուած է վերջերս կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքը, ըստ որուն Ֆրանսայի մէջ հանրութեան 31 առ հարիւրը միայն նպաստաւոր կարծիք գոյացուցած է քիմիագիտութեան հանդէպ: Մինչդեռ այս տոկոսը 60ի կը հասնի Գերմանիա (ուր բնապաշտները աւելի աշխոյժ գործունէութիւն ունին), իսկ Եւրոպական Միութեան մակարդակով, միջին հաշուով 48ի:

Ըստ Եւրոպայի երկրա - տնտեսական կազմակերպութեան վարիչ Նաթալի Պրիոնի՝ "քիմիագիտութիւնը ոչ միայն գէշ համբաւ կը վայելէ, այլ բնաւ համբաւ չի վայելեր, որովհետեւ չէ ճանչցուած": Ի՞նչպէս բարեփոխել այս կացութիւնը: Ժխտական դատողութիւնները պարզապէս հաղորդակցութեան պակասի արդիւնք են, ըստ հակաքաղցկեղային երկու մոլեքիւլներու գիւտարար Փիէր Փոթիէի: Ֆրանսական 17 քիմիագիտական համալսարաններու համախորհուրդի նախագահին համաձայն՝ քիմիագիտութեան դասաւանդութիւնը միանգամայն շատ ձեւական է եւ շատ ուշացած: Այս իսկ պատճառաւ, այս ոլորտին հետեւող աշակերտները կամ կը պաշտեն այս գիտութիւնը, կամ կը սարսափին անկէ: Արդեօք այս կացութիւնը օրուան պահանջքներուն յարմարա՞ծ է:

Մեր ընկերութիւնները դեռ երկար ժամանակ պիտի շարունակեն անհրաժեշտութիւնը զգալ քիմիագիտութեան ինչպէս նաեւ քիմիագէտներու, մասնաւորաբար գիտութեան ու ճարտարարուեստի յարաճուն զարգացումը ապահովելու համար: Արման Լաթ կ'ըսէ թէ՝ "պէտք է ընկերանանք բնապահութեան եւ ոչ թէ ընդդիմանանք": Այս բնաբանը հիմնուած է "կանաչ քիմիագիտութիւն" սկզբունքին վրայ եւ կը միտի յղանալ ոչ-ապականիչ արտադրութիւններ և պատրաստութեան եղանակներ: Սակայն ապագային պահանջքները դիմագրաւելու համար Ֆրանսացի գործատէրերը պարտին թափ տալ իրենց ներդրումներուն պրպտումի եւ հետազօտութեան մարզին մէջ եւ յաւելեալ երիտասարդ գիտնականներ պաշտօնի կոչել:

Յիշեցնենք թէ գիտական հետազօտութեանց Ֆրանսայի ազգային կեդրոնին մէջ 500 աշխատութիւններ գզրոցներու մէջ կուտակուած, իրենց ապագայ հետազօտողներուն կը սպասեն:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

քանչիւր պատասխանից յետոյ տալիս էր իր մեկնաբանութիւնները: Ռոպէր Քոչարեանը լուռ էր ու մտազբաղ: Հարազատներս պատուհանից յուզմունքով դիտում էին Ղարաբաղի սքանչելի բնութիւնը, այրուած, քանդուած ու լքուած գիւղերը:

Զօրին ակնյայտ բարձր տրամադրութիւն ունէր, որը մեծ հաւանականութեամբ կապուած էր պատերազմի յաջող ընթացքի հետ: Նա իմ ձախ ձեռքը վերցրեց եւ փորձում էր չափել իմ դաստակի խոշոր ոսկորի հրջագիծը: Մէկ ձեռքի բութն ու ցուցամատը չբաւարարեցին, երկու ձեռքի մատներով օղակեց իմ դաստակը եւ դարձաւ դէպի Քոչարեանը. - Նայիր այս մարդու հզօրութիւնը, Արամայիսին պէտք է պահենք Արցախի բանակի համար սերմնացու: Ռոպէր Քոչարեանը բարձր ծիծաղեց ու ասաց. - Դէ համոզիր պահիր... Մտածեցի, Զօրին Ղարաբաղով է ապրում, ծիտն էլ, որ օդում թռչում է, մտածում է Ղարաբաղին ինչո՞վ օգուտ կարող է տալ...

Զօրի Բալայեանն իր հետաքրքրական ու անմիջական զրոյցներով զբաղեցնում էր մեզ, բայց իմ մտքով շատ վատ բաներ էին անցնում, տեղ կը հասնե՞նք, թէ...

Ոչ, ոչ, չի պատահի, այս մարդիկ ազգին պիտանի անձեր են...

Շուրջ քանի րոպէ էր անցել թռիչքից, երբ մէկ էլ ուղղաթիռի սրահը ու օդաչուների խցիկը բաժանող վարագոյրը յետ գնաց եւ ես նշմարեցի, որ մի երիտասարդ, օդաչուների հետ տաք խօսակցութեան է բռնուած. աւելի կենտրոնացայ. այ քեզ հրաշք, այս երիտասարդը Հայկն է, Զօրի Բալայեանի տղան: Չէ, եթէ Զօրին իր տղային, իր ամենաթանկ ու սիրելի էակին իր հետ է վերցրել, ուրեմն հարիւր տոկոսով վստահ է, որ այս ուղղաթիռը տեղ կը հասնի: Անմիջապէս փոխուեց իմ տրամադրութիւնը, եւ թռիչքի մնացած ժամանակը կատակեցինք: Երբ Երեւանի օդանաւակայանում յաջող վայրէջք կատարեցինք, ես անյարմար զգացի եւ աւել շատ հաւատացի Զօրի Բալայեանին...

Սիրելի Զօրի, քո ստեղծագործական աշխատանքներով ու անմնացորդ հայրենասիրութեամբ լի կեանքի 70ամեակը շնորհաւորելով, ցանկանում եմ քեզ քաջառողջութիւն եւ արեւշատութիւն:

Ա. Մ.

Ստոքհոլմ, Փետր. 12

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԺԳ.

Այդ ձայնը, գաբրիէլեան փողի մը պէս, վերակենդանացուց մեզ: Հրացանները զօրս գետին ձգած էինք, առինք եւ ըստ բախտի պարպեցինք օդին մէջ: Քանի մը վայրկեան տեւեց այս հրացանաձգութիւնը. յետոյ տեսանք որ մեր ձիաւորները, կատաղի թափով մը կ'արշաւէին դէպի առաջ: Միեւնոյն ատեն թնդանօթը կրկին որոտաց, այս անգամ մեր կողմէն, որուն դիմացէն ուրիշ թնդանօթ մը պատասխանեց:

Այս թնդանօթային տեսակցութիւնը, որքան ալ շահեկան թերեւս, մեր ականջները կը խլացնէր, տեսակ մը անգիտակից ապուշութեան մատնելով մեզ:

Որչա՞փ տեւեց այդ դժոխային աղմուկը, մէ՞կ, երկո՞ւ, երե՞ք ժամ, չեմ գիտեր, երբ դադրեցաւ, թշնամին զոր արդէն որոշապէս չէինք տեսած, անյայտ եղած էր:

Երբ քիչ մը մեր յուզումը հանդարտեցաւ, նշմարեցի թէ վիրաւորուած էի... յետոյքէս եւ թանձր արիւնի մը լպրծուն զգայնութիւնը ունէի եւ սակայն ո եւ է ցաւ չէր զգար:

- Ավրա՛մ, ըսի քովի ընկերոջս, կարծեմ ծանրապէս վիրաւորուած եմ:

- Ես ալ, ըսաւ խեղճը լալկան դէմքով մը, յետոյքէս կը զգամ կոր որ արիւնը առատօրէն հոսած ու թանձրացած է:

Վայրկեան մը յետոյ նոյն վիրաւորանքը յայտնեց Խրիսթօ: Իրողութիւնը տարօրինակ՝ եւ սակայն ճշմարիտ էր:

Ահռելի մտատանջութեան մը մէջ մնացինք, առանց շարժիլ համարձակելու, վախնալով որ վէրքերնիս կը վերաբացուի:

Յանկարծ հաւաքումի շեփորը հնչեց: Զինուորները գացին իրենց շարքերը կազմելու. միայն մենք եւ Ապօ Լամլամ որ նոյնպէս յետոյքէն վիրաւորուած էր, մնացինք մեր տեղը, փորերնուս վրայ երկնցած:

Վերջապէս միւլազիմ Գեազիմ պէյ նշմարեց մեզի եւ մօտեցաւ.

- Չլսեցի՞ք շեփորը, ի՞նչ պառկեր էք այստեղ, գոչեց բարկութեամբ:

- Պէյ էֆէնտի, կմկմաց Ավրամ առանց տեղէն շարժելու, չորսերնիս ալ ծանրապէս վիրաւորուած ենք մեր ետեւի կողմէն:

Այս զեկուցումը որ կը կարծէինք թէ կարեկցութեան արտայայտութեամբ մը պիտի ընդունուէր մեր սպային կողմէ, տեղի տուաւ որոտաձայն քահքահի մը, որուն յաջորդեց մտրակի մէյմէկ հարուած ճիշդ մեր մարմոյն վիրաւոր մասին վրայ, սա հրամանովը ընկերացած.

- Շո՛ւտ ոտքի ելէք, եթէ ո՛չ...

Սպառնալիքը իր ամբողջութեամբ չէր արտասանուած երբ արդէն չորսերնիս ալ ոտքի կանգնած էինք:

- Ո՞ւր են ձեր վէրքերը, գոչեց Քեազիմ պէյ, ստախօսնե՛ր...

- Պէյ էֆէնտի, կը զգանք կոր որ հոսած արիւնը թանձրացած փակչեր է միսերնուս, բացատրեց Ավրամ որ ամէնէն համարձակախօսն էր մեր մէջ:

- Քակեցէ՛ք տեսնեմ ձեր բանթալօնները, հրամայեց միւլազիմը շեշտով մը որուն կարելի չէր չհնազանդիլ:

Եւ ահա՛ չորսերնիս ալ ստիպուեցանք մերկացնել մեր ստորին մասերը: Այն ատեն անախորժ հոտ մը որ ո՛չ վառօթի, ո՛չ մէնէլիթի եւ ո՛չ ալ որ եւ է ռազմանիւթի հետ առնչութիւն չունէր, ծաւալեցաւ շուրջերնիս:

- Գուշակեցի արդէն որ ձեր վէրք կարծածն ու արիւնահոսութիւն ենթադրածը ուր ըլլալու էր, ըսաւ մեր պատուական միւլազիմը ձայնը մեղմացնելով:

Յետոյ հայրական շեշտով մը աւելցուց.

- Գացէ՛ք, տղա՛քս, լաւ մը մաքրուեցէք եւ ճերմակեղէննիդ փոխեցէ՛ք, այս փորձանքը ամէն նորավարժ զինուորի գլխուն կուգայ երբ պատերազմի դաշտին վրայ առաջին անգամ թնդանօթի ձայնը կը լսէ...

Կ'երեւայ թէ, սիրելի՛ եղբայր, այս բանն է որ կրակի մկրտութիւն կը կոչուի զինուորական կեանքի մէջ:

ՍԻՄՈՆ

(Շար. 10)

ՈՂԲԱՑԵԱԼ Թ. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ Լ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը խորունկ ցաւով կը գուժէ Թ.Մ.Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան նախկին ատենապետ եւ երկարամեայ անդամ, ծանօթ ազգային հասարակական գործիչ ու խմբագիր

ԱՆԴՐԱՆԻԿ Լ. ՓՈԼԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նիւ Ճըրզիի մէջ, Փետր. 18ին, Ուրբաթ առաւօտեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Անդրանիկ Փոլատեանի մահով Թէքէեանի աշխարհատարած մեծ ընտանիքը կը կորսնցնէ Թէքէեան մարդուն, գործին ու Միութեան հաւատացող մեծ նուիրեալ մը եւ հայ մշակոյթի պահպանման ու տարածման գործին հաւատացող անխոնջ ղեկավար մը:

Անդրանիկ Փոլատեանի յուղարկաւորութեան եւ թաղման կարգը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 22, Երեքշաբթի օր, առաւօտեան ժամը 10ին, Թենաֆլայի Ս. Թոմաս եկեղեցւոյ մէջ, Նիւ Ճըրզի:

Ի յիշատակ Անդրանիկ Փոլատեանի, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կատարել՝

Tekeyan Cultural Association,
755 Mt. Auburn Street, Watertown,
MA 02472

Հասցէով:

Թ.Մ.ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Փետրուար 18

(Շար. Ա. էջէն)

նորհակալութիւն յայտնել Եւրոպայի":

ՕՐԼԻ-ՈՒԽՍԹԻ գործադուլը կը շարունակուէր Փետր. 21ին ալ եւ նոյն առաւօտեան տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովը որոշած էր շարունակել նոյն օրը: Գործադուլը կը վերաբերէր այն աշխատաւորներուն որոնք կը զբաղին հարթակով: Փետր. 1ին, սանդուխին վերցուելուն հետեւանքով պաշտօնեայ կին մը օդանաւէն ինկած ու տեղն ու տեղը մեռած էր: Պատասխանատու կը նկատուէր սանդուխը վերցնող պաշտօնեան որու դէմ կարգապահական միջոցներ ձեռք կ'առնէր տնօրէնութիւնը, ինչ որ պատճառ կը դառնար անակնկալ գործադուլին եւ հազարաւոր ճամբորդներ մէջտեղ կը մնային: Փաթրիք Տէվէճեան ձայնասփիւռի Եւրոպա 1 կայանէն կը յայտարարէր թէ բոլորովին ապօրինի գործադուլ մըն է և ճամբորդներն ալ պատանդի վերածուած են: Տնօրէնութիւնը տեղի չի տար, ոչ ալ բանթողները կ'ուզէին դադրեցնել իրենց շարժումը: Էռ-Ֆրանս հազիւ կրնար իր թռիչքներուն կէսը ապահովել, անել կացութիւն մը ստեղծելով: Տնօրէնութեան համար խնդրոյ առարկայ պաշտօնեան չէր գործած ինչպէս որ պէտք էր եւ պատասխանատու էր մահացու արկածին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց որ սկսաւ Պրիւքսէլով, եւ Փետր. 21ին ալ գլուխ գլխի ճաշ մը ծրագրուած էր Շիրաքի հետ: Նախապէս խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային Մ. Պարնիէի, Գ. Ռայսի հետ, բայց իրիկուան ճաշի վայրը գաղտնի պահուած էր: Պրիւքսէլ արդէն ապահովութեան բացառիկ միջոցներ առած է. 2500 ոստիկան եւ ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց 250 գործակալներ կը հսկեն Պուշի ապահովութեան: Նախապէս իսկ, Պուշի ժամանումէն առաջ, հսկայ պաստառներով տողանցքներ կային ուր գրուած էր "Պուշի համար բարի գալուստ չկայ": Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի որ Պուշ կ'ուզէ համոզել Եւրոպան որ պէտք է միասին գործեն:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններուն պատմական յաղթանակ մը տարին ընկերվարականները բացարձակ մեծամասնութիւն մը ապահովելով, ինչ որ նախընթաց չունի: Ընկերվարական ղեկավարը՝ Խոսէ Սոքրաթէս ձայներու 45,02%ով 230ի վրայ 119 աթոռ ունի այժմ երեսփոխանական ժողովին մէջ: Կեդրոնաջի սոսիալ դեմոկրատ վարչապետը ծանր պարտութիւն մը կը կրէ 28,72% ձայներով եւ կ'ունենայ միայն 73 երեսփոխան:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին մէջ, երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի ունեցան Փետր. 20ին եւ գլուխը հասաւ "վարչապետին" Մեհմէտ-Ալի Թալաթի կուսակցութիւնը, որ կողմնակից է կղզիին վերամիացման: Առաջին արդիւնքներու համաձայն, ձայներու 45,7%ը ստացած է եւ Պրիւսէլ ողջունած է այս արդիւնքները որպէս "յստակ փափաք" Թուրք Կիպրացիներուն Եւրոպական Միութեան միանալու:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ ոճրափորձերը կը շարունակուին եւ մահացու արարքներ գործուեցան նաեւ Ուրբաթ, Փետր. 18ին, որ շիիներուն համար Աշուրայի սուգի օրն էր եւ ոճրափորձը գործուած է մզկիթին առջեւ, ելքի պահուն: Շարաթավերջին 40 մեռեալ կար:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ որ Հրեաները սկսին պարպել Գազայի գօտիին այն շրջանները, ուր տեղաւորուած են: 8000 է անոնց թիւը 21 գաղթավայրերու մէջ: Պարպումը պէտք է կատարուի մինչեւ հինգուկէս ամիս, թէեւ Հրեաներու մեծ մասը համաձայն չէ այդ "տեղահանութեան", հակառակ վերճարուելիք հատուցումին: Շարոնի համար "պատմական որոշում մըն է" որ վերջ կը դնէ գրաւման: Պարպումը պէտք է վերջ գտնէ Յուլիս 20ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Պօրանեան եւ ընտանիքը 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ի Կարպիս Պօրանեանի մահուան տարելիցին հոգեհանգստեան առթիւ:

Communiqué de Presse

COMITE DU MONUMENT MANOUCHIAN
VAULX-EN-VELIN

Le Comité du Monument Manouchian est composé de la Municipalité de Vaulx-en-Velin, des associations locales d'anciens combattants et résistants, de nombreuses associations d'originaires arméniens (culturelles, religieuses, de bienfaisance, etc...) sans aucune distinction de caractère confessionnel ou politique.

Hommage sera rendu chaque année :
— à la Résistence et à la participation des étrangers dans ses rangs;
— à la Communauté arménienne de France.

La commémoration du 61ème anniversaire de l'assassinat des 23 partisans FTP MOI du groupe Manouchian sera célébrée le **samedi 26 février à 10h30**, square Manouchian, à l'angle des avenues Salengro et Garibaldi à Vaulx-en-Velin.

Prendront successivement la parole : Mademoiselle Lydia MIRDJANIAN, Jeunesse Arménienne de France, au nom de la Communauté Arménienne, Monsieur René CARRIER, Union fédérale des Anciens Combattants, au nom des Anciens Combattants, Monsieur Maurice CHARRIER, Maire de Vaulx-en-Velin, Vice-Président du Grand Lyon.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **SOIREE CABARET** animée par MARTIN YORGANTZ et son orchestre, avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝	ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝	ժամը 10.30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45-ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16-ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
  ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
  ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
  ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
  ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւն ժամը 17.30ին.-

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
  ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Սէնթ Մարկրիթ)
  Քարոզիչ՝
  ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆերուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
  "ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
  "ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
  "ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 23,
  ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
  Քարոզիչ՝
  ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
  ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
  Քարոզիչ՝
  ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
  ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
  ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

ՄԻՋԻՆՔ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
  Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Գամփանեը Ֆրէզ)
  Քարոզիչ՝
  ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
  Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Պօմոն)
  Քարոզիչ՝
  ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
  Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Լա Սիոթա)
  Քարոզիչ՝
  ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11
  Ս. ԹԱԴԷՈՍ-ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն Ժերոմ)
  Քարոզիչ՝
  ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
  Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Սէն Լու)
  Քարոզիչ՝
  ՎԱԶԷ ՔՀՆՑ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 18
  Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (Փրատօ)
  Քարոզիչ՝
  ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23
MERCREDI
23 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.142 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.142

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(փետրուար 21/22)

ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՔ ՄԵԿՆԱԾ ԶՕՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

Հայաստանի զինեալ ուժերու 46 հոգինոց խումբը վարժընթացը աւարտած ու սկսած է պարտականութեան: Հրամանատար Ա. Տոնոյեանի հաւաստումով, մինչեւ այսօր ոչ մէկ միջադէպ արձանագրուած է: Գումարտակին բժիշկները կ'աշխատին Քարպալայի հիւանդանոցին մէջ, իսկ վարորդներն ու միւսները Ալհիլլանի մէջ կը գործակցին լեհական փոխադրութեան ուժերուն:

***

ԿԱԶԻ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀԵՐ

Փետրուար 20ին Երեւանի Ե. Օտեան փողոցին մէջ կազի թունաւորումէն մահացած է Նարինէ Գէորգեան (1973): Նախորդ օրն ալ Մարալիկի հիւանդանոցը փոխադրուած է Մարեւսա Ցարութիւնեան (1927) մարմնական այրուածքներով: Ան ալ ինկած է կազի վառարանին վրայ ու ծանրօրէն վիրաւորուած. հիւանդանոց փոխադրուելէ ետք մահացած է:

***

ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ

Ռուսաստանէն Հայաստանի քաղաքացիներուն Հայաստան եւ Հայաստանէն Ռուսաստանի քաղաքացիներուն կամաւոր իրենց երկիրը դարձին համաձայնագիրը տակաւին ոչ մէկ արդիւնք տուած է: Ո՛չ Հայաստանի, ո՛չ ալ Ռուսաստանի քաղաքացիներէն որեւէ դիմում արձանագրուած է: Ակնկալուածը աւելի Ռուսաստանէն Հայաստանի քաղաքացիներուն վերադառնալու տրամադրութիւնն էր: Համաձայնագրով վերադառնալու թեկնածուները չեն ենթարկուիր անձնական գոյքը փոխադրելու սահմանափակումներուն, մաքսային տուրքերու, հարկերու, եւլն.:

***

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՑՈՒՆԱՄԻԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հայաստանէն բժիշկներու խումբ մը Փետրուար 19ին մեկնած է ցունամիէն վնասուածներուն օգնելու: Առողջապահութեան փոխ նախարար Հայկ Դարբինեան ըսած է թէ անոնք երկու շաբաթ կը մնան Պանտա-Աչէ: Ճամբորդութեան եւ կեցութեան ծախքը կը հոգայ կառավարութիւնը:

***

ՎԱՐՈՐԴԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպական Միութեան երկիրներէն Հայաստանի քաղաքացիներուն տրուած վարորդական վկայագրերը կը փոխանակուին հայկականներով, միայն համապատասխան քննութենէն ետք: Այդ կարգադրութիւնը յարիր է Երթեւեկի միջազգային համաձայնագրին (1968) որ Ազգ. Ժողովին կողմէ վաւերացուած է 2004ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ – ՊՈՒՇ ՀԱՇՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

ՊՈՒՇ ՔԱՌԻ-ՊՕՅԻ ՄԸ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ, ՈՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ ՇԻՐԱՔ Է

Մեծերը միշտ պէտք ունին սովորականէն դուրս արտայայտութիւններու լուրերու տարածման համար, փոխանակ լուրջ խօսքերու: Այսպէս, Փետրուար 21ին, Պրիւքսէլի մէջ, լրագրողուհին այն հարցումին թէ, ի վերջոյ Պուշ պիտի հրաւիրէ՞ Շիրաքը Գրաֆորտի իր ռանչը, վերապահուած "իսկական բարեկամներու", Պուշ սպասելէ ետք թարգմանութեան, խնդալով պատասխանած է.– "Լաւ քաու-պօյ մը կը փնտռեմ", առանց որեւէ հրաւէր ընելու:

Շիրաք եւ Պուշ համաձայնութեան քիչ կէտեր ունին եւ խորքին մէջ գլխաւորը կը մնայ Լիբանանը: Երկուքն ալ կառչած կը մնան թիւ 1559 բանաձեւին, որու նախաձեռնութիւնը Ֆրանսայի կ'իյնայ, կողքին ունենալով Միացեալ Նահանգները: Ապահովութեան Խորհուրդը այդ բանաձեւը քուէարկած էր անցեալ Սեպտեմբերին եւ կը պահանջէր օտար զօրքերու քաշուիլը Լիբանանէն:

Այս կէտին շուրջ է որ Շիրաք եւ Պուշ համաձայն գտնուեցան Փետրուար 21ի ընթրիքին, Պրիւքսէլի ամերիկեան դեսպանատան մէջ: Ճաշը տեւած է երկու ժամ, բայց գլուխ գլխի չէ եղած այլ 10 հոգիի մասնակցութեամբ: Հոն եղած են երկու Արտաքին նախարարները եւ խորհրդականներ: Երկու նախագահները հասարակաց յայտարարութիւն մը ըրած են պահանջելով "ազատ, ժողովրդավար եւ անկախ" Լիբանան մը: Մերձաւոր – Արեւելքի մասին, Ֆրանսա յիշեցուցած է, որ պատրաստ է Եւրոպական Միութեան հետ ձիգ թափելու տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ, ի նպաստ խաղաղութեան: Իրանի համար, Ֆրանսա կ'ուզէ որ ԱՄՆ զօրավիգ ըլլան Եւրոպացիներուն դիւանագիտական ճիգերուն: Պուշ ալ կ'ուզէ վստահեցնել Եւրոպացիները շեշտելով թէ "Իրան տարբեր է Իրաքէն: Դեռ դիւանագիտական առաջին քայլերու վրայ ենք": Ճաշէն առաջ, Պուշ ծանրացած էր Սուրիոյ պարտադրութիւններուն վրայ Լիբանանի նկատմամբ եւ յոյս յայտնած որ եթէ Սուրիա չխառնուի, Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւնները գարնան, կրնան ազատութեան նոր հանգրուան մը ըլլալ: Քաջալերած է նաեւ Եգիպտոսը եւ Սաուտի Արաբիան որ ժողովրդավար դառնալով, օրինակ ծառայեցին:

Պուշ ՕԹԱՆ-ի ժողովին նախօրեակին, շօշափելի օժանդակութիւն կ'ակնկալէ Իրաքի համար: Այդ ուղղութեամբ շեշտած է.– "Միասին, պէտք է յստակ կերպով ըսենք Իրաքցիներուն որ աշխարհ իրենց հետ է, որովհետեւ ցոյց տուին աշխարհին իրենց նկարագիրը: Ազատ եւ ժողովրդավար Իրաք մը ահաբեկչութեան դէմ, ազատութեան փարոս մը եւ կայունութեան աղբիւր մըն է շրջանին մէջ":

Շիրաք ալ արտայայտուած է Ֆրանսայի եւ ԱՄՆ-ու յարաբերութիւններու մասին, երկու երկիրները երկու դարերու ամուր յարաբերութիւններ ունին, բայց բնական է որ տարակարծութիւններ ալ ըլլան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԸ

Փետրուար 21ին, 100 հազարէն աւելի կը նկատուէր ցուցարարներու թիւը, որոնք կը տողանցէին "Սուրիա, դո՛ւրս" լոզունգով, փողոցէ փողոց: Ցոյցէն առաջ մտահոգութիւններ կային, բայց ի վերջոյ ամէն ինչ լաւ ընթացաւ եւ ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ: Բոլոր ընդդիմադիրները կողք կողքի էին, քրիստոնեայ աջը, տիւրզի ընկերվարականները, Հարիրիի սիւննի կուսակիցները: Կային նաեւ բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք կը տողանցէին Լիբանանի դրօշին գոյներով: Կարգ մը լոզունգներով ծայրայեղ իսկ էին, ինչպէս՝ "Պաշար, չուներդ քաշէ Լիբանանէն" կամ "Կը բաւեն սպանութիւնները" եւլն., եւլն.:

Տիւրզի ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Վալիտ Ճումպլաթ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Փետր. 22): Ան ցանկը կը պարզէ Սուրիոյ ոտնձգութիւններուն: Կը շեշտէ որ Թայէֆի համաձայնագրով, Սուրիա պէտք է քաշուէր: Անկարելի չի գտներ որ ինք ալ սպաննուի: Սուրիացիք կ'ըսեն՝ կամ կը բանակցիք կամ ձեզ կը սպաննենք: Վախնալիք միջոցներ կը գործածեն, կ'ըսէ Ճումպլաթ, Հարիրիի համար ամբողջ ճամբան ականուած էր: Ժամանակ պէտք է: Կ'ընդունի որ Հեզպոլլան ազատագրած է Լիբանանի հարաւը եւ մտահոգիչ կը գտնէ որ Հեզպոլլայի պարագլուխը Նասրալլա մասնակցած ըլլայ սուրիամէտ "լուայալիսթներու" ժողովին: Կը բացատրէ նաեւ թէ չի կրնար նստիլ խօսիլ Սուրիացիներուն հետ, որչափ չեն լուսաբանուած Հարիրիի սպանութիւնը եւ Համատէի դէմ ձախողած մահափորձը:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կեդր. վարչութիւնը որ Ժընեւի մէջ նիստ կը գումարէ Արամ Ա. Կաթողիկոսին ատենապետութեամբ, անսալով անոր կոչին ("Յառաջ", Փետր. 22) յայտարարութիւն մը հրապարակած է: Հոն կ'ըսուի.

"Այս տարի Ապրիլ 24ին պիտի նշուի 90-ամեակը Հայկական Ցեղասպանութեան որուն ընթացքին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր ջարդուեցան Թուրքիոյ մէջ եւ մէկ միլիոն Հայեր աքսորուեցան իրենց հայրենիքէն: Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը տարբեր առիթներով կոչ ուղղած է Հայկական Ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչման, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ կողմէ իր պատմութեան այս սեւ բաժնի նկատմամբ անհրաժեշտ վերաբերումը ունենալու: Թուրքիոյ կողմէ իր պատմութիւնը արժեւորելու անհրաժեշտութիւնը վերջերս դարձեալ արծարծուեցաւ Եւրոպայի Եկեղեցիներու Խորհուրդին կողմէ, Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան յարաբերութեանց ծիրէն ներս":

Խորհուրդին միջազգային հարցերու յանձնախումբը Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղարին յանձնարարած է անդամ բոլոր երկիրներուն թելադրել որ Ապրիլ 24ը վերածեն Ցեղասպանութեան յիշատակութեան օրուան:

Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի տակաւին. "20րդ դարու պատմութիւնը լեցուն է բարբարոսային ոճրագործութիւններով: Արդարեւ 20րդ դարուն չորս ցեղասպանութիւններ պատահեցան. – 90 տարիներ առաջ Հայկական Ցեղասպանութիւնը, 60 տարիներ առաջ հրէական Հոլոքոսթը, 30 տարիներ առաջ Խմեր Կարմիրը եւ 10 տարիներ առաջ Ռուանտայի Ցեղասպանութիւնը: Այս ցեղասպանութիւնները տարբեր ձեւերով ճանաչում ստացան, սակայն Հայկական Ցեղասպանութիւնը անհրաժեշտ ճանաչումը չգտաւ":

ՎԱՂԸ՝
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ «ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ»Ը

Ի՞նչ բան աւելի յարիր կ'ըլլար որպէս թերթօն հրատարակութեան 90ամեակի այս օրերուն, եթէ ոչ դժոխքէն վերադարձողի մը վկայութիւնը, մանաւանդ երբ այդ վերադարձողը կը կոչուի Երուանդ Օտեան: Երգիծագիրը մահերու պատմի՞չ. ամէնէն դառն ու դաժան հակասութիւնը կ'ամփոփուի երեւոյթին մէջ:

"Անիծեալ տարիներ"ը այն երեք տարիներն են զորս ապրած է գրագէտը 1915 Օգոստոս 25ի ձերբակալութեան գիշերէն մինչեւ 1918 Նոյեմբեր 17 Զինադադարի կնքումը: Վերադարձին գրի առած է վերապրողի վկայութիւնը որ որպէս թերթօն հրատարակուած է Պոլսոյ "Ժամանակ" օրաթերթին մէջ, 1919 Փետրուարէն:

Երկար յառաջաբանէ եւ վերջաբանէ մը զատ "Անիծեալ տարիներ"ը ունին հետեւեալ գլուխները. Ընդհանուր պատերազմին ծագումը, Զարաչուք գիշերը, Թաքըստոցիս մէջ, Անձկութեան օրեր, Բանտարկութիւն եւ աքսոր, Տարսոնի մէջ, Հալէպի մէջ, Համայի մէջ, Հալէպէն Տէր Զօր, Էլ-Պուսէյրա, Տէր Զօրի մէջ, Հալէպի մէջ, Սուլթանիէի մէջ, Դէպի Պոլիս:

Հակառակ Յ. Ճ. Սիրունիի պատրաստած Օտեանի երկերու ցանկին մէջ ըսուածին թէ "12 տարի Պոլսէն դուրս"ին եւ "Արիւնոտ յիշատակներ"ուն պէս առանձին հատորով հրատարակուած է այս մէկն ալ, Օտեանի տարագրութեան, այս գործին նուիրուած "Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ"ի թիւին (2004 Ապրիլ) մէջ Գր. Պըլտեան կը գրէր թէ վիճելի է այդ հաստատումը: Միայն վերջերս գործը առանձին հատորով լոյս տեսաւ Հայաստանի մէջ, "Ժամանակ"ի թերթօնի էջերուն լուսատիպով: Հատորը տակաւին մեզի չէ հասած:

Մեր հրատարակելիքն ալ Վիէննայի Մխիթարեաններուն քով պահուած նոյն թերթին հաւաքածոյէն կատարուած հետապատճէնային տարբերակ մըն է, տրամադրուած Գր. Պըլտեանի կողմէ: Անփոփոխ պահած ենք թերթօնին ուղղագրութիւնը, դրեւաձեւը:

Կը սկսինք մեր վաղուան թիւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ պիտի ժամանեն, Մարտ 9ին, Ողիմպիականի Միջազգային Կոմիտէի մասնագէտ անդամներ քննելու համար Փարիզի թեկնածութիւնը 2012ի Ողիմպիականին, բայց վախ կայ որ այցելութիւնը բացասական արդիւնք տայ: Արդարեւ, այդ օրուան համար ընդհանուր գործադուլի եւ ցոյցերու կոչ կայ, քանի սենտիքները չեն ուզած Մարտ 8ին ընել (Կիներու Օր), ոչ ալ 9ին՝ Չորեքշաբթի է եւ աշակերտներու արձակուրդ:

ԻՍՐԱՅԷԼ ազատ արձակեց 500 պաղեստինցի բանտարկեալներ, որոնք որպէս "հերոս" ընդունուեցան Մ. Ապպասի կողմէ:

ՔԵՐՄԱՆԻ մէջ (հարաւ-արեւելեան Իրան) երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Փետրուար 22ի առաւօտը 6,4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սանդղաչափին

(Տար. ը Գ. էջ)

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ 1600ԱՄԵԱԿ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՆԴԱԿԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ,
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ
ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՑ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ,
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ
ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ
ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

"Յիշեաց զմեզ Տէր եւ օրհնեաց զմեզ"
(Սղմ. ճԺԳ. 12):

Սիրելի բարեպաշտ ժողովուրդ հայոց
Շնորհն Աստուծոյ եւ երկնային ողորմութիւնը այցելեցին ազգիս եւ Հայաստան աշխարհիս Հայ Գրերի երեւելի գիւտով, որի 1600-ամեակը տօնախմբելու շնորհընկալներն ենք այսօր: Աղօթք բարձրացնենք երկինք, քանզի «Յիշեց մեզ Տէրն ու օրհնեց մեզ», պարգեւելով անձինք պսակաւոր, «որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմաստս անեղին. հաստատելով յերկրի զգիր կենդանի»:

Պայծառ ու պանծալի են յիշատակները, որ պիտի ոգեկոչենք:

16 դար հեռուից մեր հոգու աչքեւ պարզւում է հայոց կեանքի այն երջանիկ օրը, երբ Մաշտոց Վարդապետը վերադառնում էր Վաղարշապատ՝ հայերէնի նորագիւտ Տառերը սեղմած սրտին՝ Հայաստանի համար, իր ազգի համար ցաւեցող սրտին: Հեռաւոր ճամբորդութիւնից ուրախ էր վերադառնում. Աստուած ունկնդիր էր եղել նրա անդադրում աղօթքներին եւ օրհնել էր նրա տքնաջան աշխատանքը, օրհնել էր նրա առաքելութիւնը: «Այբ» եւ «Քէ»՝ սկիզբն Արարիչ ու վերջը՝ Քրիստոս իմաստով ծնունդ էր առել 36 նշանագիր այբբենաշարը, որպէսզի հայ ժողովուրդը մայրենի լեզուով ընթերցի Աստուածաշունչը, «եւ բոլոր մարդկանց հասնի քրիստոսաբեր փրկութիւնը», ճանաչելի լինեն իմաստութիւն եւ խրատ, իմանալի՝ հանճարների խօսքը:

Ճանապարհի կայաններն անցնում էր յուսատատ, քանզի գիտէր, որ հայրենի երկրում սպասում են իրեն՝ ընդունելու իր ջանքերի արգասիքը: Մովսէսն անգամ այնպէս ուրախ չէր, ասում է Մաշտոցի աշակերտ ու վարքագիր Կորիւնը, որովհետեւ երբ բազուկներին առած աստուածագիր տախտակները, իջաւ Սինա լեռից, ժողովուրդը ոսկեձոյլ կուռքի էր երկրպագում: Մինչ Մաշտոցին անհամբերութեամբ սպասում էին Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսը, Վռամշապուհ Թագաւորը, նախարարագունդ աւագանին, աշխարհահոգ դասը եկեղեցականց, ու երբ լսեցին, թէ մօտեցել է մայրաքաղաքին, ժողովրդի բազմութեամբ եղան ընդառաջ: Եւ Արաքսի ջրերը ականատես եղան հանդիպման խնդութեանը, օրհնութեան երգերին, փառաբանական ու գոհաբանական աղօթքներին:

Աստուծոյ անանց խօսքը լսելի դարձնելու համար սկզբնաւորուեց հայերէն դպրութիւնը: Հայոց աշխարհի բոլոր գաւառներում Թագաւորի հոգածութեամբ եւ Հայրապետի խնամքով բացուեցին դպրոցներ, կրթուեցին մանուկներ, ազատագունդ բանակը, եւ ժողովուրդն ինքը գալիս էր դէպի «աստուածային գիտութեան բացուած աղբիւրը»: Մաշտոցեան տառերը դարձան կենդանագիր խօսքի ծառայութեան մատուցակներ, «հայաբարբառ, հայրենախօս դարձան օրէնուսոյց Մովսէսը՝ մարգարէական գնդի հետ և առաջադէմ Պօղոսը բոլոր առաքելական գնդով, Քրիստոսի աշխարհակեցոյց Աւետարանի հետ միասին»: Ու բացուեցին հոգու անըսպառ վտակները, աշակերտները ուսուցիչներ դարձան, թարգմանիչներ, մեկնիչներ, շարականագիր, պատմիչ ու իմաստասէր: Իմանալի լոյսի կամարով միաւորուեց Հայոց բաժանուած հողը ու երկատուած ազգային կեանքը: Աստուծոյ խօսքը յարդարեց ու զարդարեց հոգիները, հայրենի մեր երկրում ապրեցրեց փրկութեան յոյսն ու յարութեան հաւատը: Տէրը օրհնեց իր ժառանգութիւնը, որը իրենց վկայութեան կեանքով վաստակել էին Տիրոջ սուրբ առաքեալները եւ առաքելապատիւ հաւատի մեր հայրը՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը: Արդարեւ, «Յիշեց մեզ Տէրն ու օրհնեց մեզ»: Հայաստանի համար դժուարին ժամանակում տէրեր եղան ազգին եւ առաջնորդ հաւատարիմ հոգեւորական ու աշխարհական իշխանաւորները մեր, «որք զօրութեամբ Հօր իմաստութեան էին անեղի հաստատեցին զաթոռ սրբոյն Գրիգորի՝ թարգմանութեամբ նշանագրութեան»:

Սահակ-Մեսրոպեան դպրոցի օրհնեալ սերունդը կերտեց 5րդ դարը հայոց պատմութեան՝ մտքի ու հոգու զարթօնքով պայծառ ու հանճարագործ, նուիրումով ու հաւատարմութեամբ յաղթական եւ նահատակութեամբ լուսազգեստ: Հոգով կրթածը հոգի կրթեց: Մեր պատմութեան յետագայ բոլոր դարերն առաջնորդեց հայ մշակոյթի ոսկէ հունձքի սերունդը՝ քրիստոսասէր ու հայրենապաշտ, ազնուահոգի, լուսաւորեալ ու մտաւորական այն սերունդը, որը փորձութեան ժամին չվարանեց կեանքով պաշտպանել հաւատն ու հայրենին: Հայրեր ու որդիներ, ովքեր անցողիկի մէջ յաւիտենականի ճանաչումով, մեր Տիրոջ սրբազան անունը իրենց շուրթերին, անցան ճանապարհը Աւարայրից Նուարսակ: «Յիշեց մեզ Տէրն ու օրհնեց մեզ», շնորհելով դար երկունքների, դար հերոսացումի, երբ քչերի համեմատ առաքինի գտնուեցին շատերը, «որք զերկրաւոր մեծութեան փառաց խաւար կոչեցին, ապաւինելով ի յոյս անմահ փեսային՝ անճառ բանին արժանի եղեն»: «Յիշեց մեզ Տէրն ու օրհնեց մեզ»: Շողաց արեւը Շաւարշանի դաշտից վեր և առ յաւէտ միաւորեց հայոց հաւատն ու հայրենիքը: Հայաստանի հողը պաշտպանուած եղաւ, թէ ոտնակոխ, կանգուն եղաւ հայոց պետականութիւնը, թէ կործանուած, երեսունվեց տառերով, Գրով կենդանի միշտ պաշտպանուած մնաց հայ հոգին, քանզի Մաշտոցեան նշանագրերը մագաղաթի շարուելով, հոգիներում էին գրի առել մեր ժողովրդի գոյութեան իմաստն ու խորհուրդը:

Մաշտոցեան Գրով անմահացել է մեծասքանչ հայոց լեզուն, ու ոսկեհունտ արմատից բարձր բարձրացել է կանաչազարդ ծառը հայ մշակոյթի, որոնցով ընդմիշտ մէկ ու միասնական է աշխարհասփիւռ ազգս հայոց, իր քրիստոնէական ինքնութեամբ, իր հաւատաւոր, ստեղծող ու առաջդիմութեան ձգտող հոգեւոր նկարագրով: 16 դար ինչ որ ստեղծել է մեր ժողովուրդը, այնտեղ ներկայ են հայերէնի առաջին ուսուցիչները՝ Սուրբ Սահակ ու Սուրբ Մաշտոց մեր մեծ ու երանելի Վարդապետները, ու քանի դեռ անմար է նրանց լուսեղէն յիշատակը եւ հայ գրերի ոգեղէն խորհուրդը, պիտի ապրեն ու գործեն՝ աստուածային խաւարացիր լոյսի ու անհուն գանձերի բաշխումով շարունակելով կրթել միտք անյաղթ եւ հոգի ազատ ու հաւատարիմ:

Սիրելի ժողովուրդ հայոց, սրտիդ սեղմած պահպանիր Մաշտոցեան գիրը մեր հարազատ, եւ միշտ նուիրական պիտի մնան մեր Հայրենիքն ու Սուրբ Եկեղեցին: Սիրիր մեր մայրենին, ու պիտի գովերգուեն փառքերը նախնեաց, շնորհը ծաղկի, տեսիլքը ազնիւ ու մաքուր եւ ձգտումը վսեմ՝ հայրենեաց կեանքում: Լուսաւոր ու պայծառ պահիր հայոց դպրոցը, եւ մեր զաւակների հետ յաւերժի մասին պիտի զրուցեն Ազատն Արարատ, Մայր Արաքս ու Մայր Տաճար, որ ընդմիշտ յիշում են այն երջանիկ օրերի խնդութիւնը, երբ պատուական մեր ուսուցիչները հայերէն հնչող Աստուծոյ խօսքով երանելի, ցանկալի ու սքանչելի դարձրեցին Հայոց աշխարհը:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից յորդոր ենք կարդում մեր Նուիրապետական Աթոռներին, թեմական առաջնորդներին, ուխտապահ հոգեւոր դասին եւ համայն հաւատաւոր մեր ժողովրդին՝ Հայաստանում եւ Սփիւռքի մեր գաղթօճախներում 2005 թուականին համազգային հանդիսութեամբ ու շուքով տօնել Հայ Գրերի աստուածօրհնեալ Գիւտի պանծալի յիշատակները: Աշխարհի չորս ծագերում թող մեր խնդագին հոգու աղօթքը բարձրանայ երկինք, քանզի «Յիշեց մեզ Տէրն ու օրհնեց մեզ»՝ պարգեւելով անձինք պսակաւոր, «որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմաստս անեղին, հաստատելով յերկրի զգիր կենդանի»:

Թող Աստուծոյ խաղաղ ու արդար հայեացքը շողարձակի հայոց կեանքին՝ ազատ ու վերածնուող մեր Հայրենիքում եւ Հայ Սփիւռքի բոլոր կողմերում:

Իջման Սուրբ Սեղանի առջեւ աղօթք ենք բարձրացնում երկինք՝ հայցով, որ Աստուած, բարեխօսութեամբ լուսաբնակ մեր թարգմանիչ վարդապետների, շնորհ եւ առաւել շնորհ բաշխի հաւատաւոր մեր ժողովրդին, որպէսզի յարատեւ լինեն սէրը եւ նուիրումը առ Հայրենին ու մեր Սուրբ Եկեղեցին, եւ աներեր՝ մեր հաւատը, որ «Տէրը բարութիւն պիտի գործի, իսկ մեր երկիրն իր պտուղը պիտի տայ» (Սղմ. ՁԴ: 13):

«Շնորհք, ողորմութիւն, խաղաղութիւն Աստուծոյ ի Հօրէ եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ Որդւոյն Հօր, ճշմարտութեամբ եւ սիրով եղիցին ընդ Ձեզ»: Ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Կոնդակս ի 29-ն Յունուարի յամի Տեառն 2005 եւ ի թուին Հայոց ՌՆԾԴ ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի ընդ համարաւ 283

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԱԲՐԱՀԱՄՈՎԻՉՆԵՐԸ՝ ԱՆԻԷՆ ԼՎՈՎ

ԼԵՀԱԿԱՆ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ

Հայ հին ազնուական ընտանիք են Աբրահամովիչները, որոնք կը նկատուին Անիի գաղթականներու սերունդ: Անոնք տարածուած են տարբեր երկիրներ ու քաղաքներ, հեղինակաւոր դերակատարութիւն ունեցած են Լեհաստանի թագաւորութեան եւ յետագային ալ Աւստրիական կայսրութեան մէջ, լեհական եւ Հապսպուրկներու արքունիքներէն ազնուականի կոչում ստացած են, եղած են մեծ հողատէրեր ու առեւտրականներ, տուած են քաղաքական գործիչներ ու մշակոյթի դէմքեր:

ԱԲՐԱՀԱՄՈՎԻՉՆԵՐՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ԼՎՈՎԻ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Աբրահամովիչները շատ հին ընտանիք են եւ կը նկատուին Անիի գաղթականներու սերունդ: Անոնց նախնիները Անիի անկումէն եւ սելճուք ու մոնղոլական արշաւանքներէն ետք, տեւական յարձակումներու, ջարդերու, հալածանքներու ու անապահովութեան պայմաններուն տակ ծայր առած գաղթականական մեծ հոսանքներուն ժամանակ, ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն ձգեցին իրենց տունն ու տեղը եւ տեղափոխուեցան դէպի Հիւսիսային Կովկաս, ուրկէ ճամբան շարունակելով անցան Վոլկայի ափերէն, մտան Ղրիմ, հոնկէ՝ Մոլտաւիա և յետոյ հոնկէ ալ շարունակելով իրենց ճամբան հասան Կալիցիա, Լեհական Թագաւորութեան սահմանները:

Կալիցիոյ քաղաքական ու առեւտրական գլխաւոր կեդրոնը հանդիսացող Լվով քաղաքին մէջ կայք հաստատած հայ գլխաւոր ընտանիքներէն եղան Աբրահամեանները կամ լեհերէն հնչումով Աբրահամովիչները (Աբրամովիչ), որոնք այդ ազգանունով ճանչցուեցան իրենց նախահօր՝ Աբրահամի անունով: Աբրահամ եբրայերէն "Ժողովուրդի հայր" կը նշանակէ:

Աբրահամովիչները Լվովի հիւսիսային՝ մեծամասնութեամբ հայաբնակ դարձած Պոդզամչէ քաղաքամասին մէջ կեդրոնացան: Անոնք առեւտրական գործառնութիւններու ձեռնարկեցին եւ օգտուելով Հայերու աւատական կալուածներ գնելու իրաւունքէն ընդարձակ հողեր գնեցին: Ժամանակի ընթացքին անոնք մեծ հարստութեան տիրացան եւ այդ հիմամբ ալ, շնորհիւ իրենց առեւտրական, տնտեսական ու պետական շրջանակներու հետ քաղաքական կապերուն, Լեհաստանի անուանի, ազդեցիկ ու հեղինակաւոր ընտանիքներէն դարձան:

ԹՈՎՄԱՍ ԱԲՐԱՄՈՎԻՉ՝ ԱՐՔՈՒՆԻ ԳԱՆՁԱՊԵՏ

Աբրամովիչներու ընտանիքէն պետական չափանիշով առաջին անուանի դէմքը եղաւ Թովմաս Աբրամովիչ: Ծնած՝ ԺԷ. դարուն սկիզբը, Լվով, ան ծանօթ էր իր պարկեշտ, ուղղամիտ եւ հաղորդական բնաւորութեամբ: Բարձրագոյն կրթութիւն ստացաւ եւ հմտացաւ յատկապէս արեւելեան լեզուներուն մէջ:

Այս ժամանակաշրջանին, Լեհաստանի Վազա հարստութեան վերջին արքային՝ Եան Քազիմիէրզ Բ.ի գահակալութեան օրով (1648 – 1668) Լեհաստան եւ յատկապէս Կալիցիա խառնակ վիճակի մատնուեցան: Ուկրանիոյ կոզակները ապստամբեցան եւ 1651ին զինուորական պետութիւն հռչակեցին: Անոնց օգնութեան հասան Ղրիմի Թաթարները եւ Օսմանցիք: Կոզակները 1654ին իրենք զիրենք Ռուսաստանի Ալեքսանդր ցարին հպատակ հռչակեցին: Առիթէն օգտուելով Ալեքսանդր ցար յարձակեցաւ Լեհաստանի վրայ եւ գրաւեց անոր արեւելեան երկրամասերն ու Լվովը:

Քաղաքական այս խառնակ կացութեան մէջ Եան Քազիմիէրզ թագաւոր կարիքը ունէր Կալիցիոյ ազդեցիկ ուժերու նեցուկին: Իբրեւ շրջանի հեղինակաւոր դէմքերէն՝ ան Աբրամովիչներու ընտանիքի ներկայացուցիչ Թովմաս Աբրամովիչը հրաւիրեց Վարշաւա եւ պալատականի պաշտօն յանձնեց անոր:

Լեհաստանի խառնակ վիճակէն օգտուելով Շուէտի Քարլ Ժ. Կիւսթաւ Թագաւորը 1655ին յարձակեցաւ եւ գրաւեց կարգ մը երկրամասեր: Եան Քազիմիէրզ ստիպուած հեռացաւ մայրաքաղաք Վարշաւայէն եւ Սիլեզիա ապաստանեցաւ, որմէ ետք լեհ ազնուականութեան մեծամասնութեան համաձայնութեամբ Շուէտի Թագաւորը միաժամանակ Լեհաստանի Թագաւոր հռչակուեցաւ:

Հակառակ քաղաքական այս տակնուվրայութիւններուն եւ Եան Քազիմիէրզի հեռացումին, Թովմաս Աբրամովիչ շարունակեց հաւատարիմ մնալ օրինաւոր Թագաւորին եւ մերժեց հպատակութիւն յայտնել Քարլ Ժ. Կիւսթաւի:

Շատ չանցած Լեհեր ապստամբեցան օտար տիրակալին դէմ եւ Եան Քազիմիէրզ Բ. 1656ին վերադարձաւ Վարշաւա: Այնուհետեւ ան յաղթական պատերազմներ մղեց Շուէտի եւ Ռուսաստանի դէմ եւ հեռացուց զանոնք լեհական հողերէն:

Եան Քազիմիէրզ Բ., երախտապարտ Թովմաս Աբրամովիչի անսակարկ հաւատարմութեան եւ մատուցած ծառայութիւններուն, 1660ին հրովարտակ մը հրապարակեց, որուն հիմամբ Թովմաս Աբրամովիչը արքայական գանձին վարիչ կը նշանակուէր: Հրովարտակին մէջ Թագաւորը մեծ գովեստով կ'արտայայտուի անոր ուղղամտութեան, հաւատարմութեան եւ արեւելեան լեզուներու մէջ ունեցած հմտութեան վրայ: Արքայական այդ հրովարտակը պահուած է Լվովի քաղաքապետական դիւանատան մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵԿՈՅԹ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԹՈՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասախօսութիւններու շարքին Փետրուար 17ին նիւթ առած էր ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը: Դասախօս Կարէն Սիմոնեան մեկնելով այն արդար դատումէն որ Նշանաւոր այդ դէմքը շատ քիչ ծանօթ է, կամ բնաւ չէ մեր հանրութեան, գոնէ նուազագոյնով մը ուզած էր դարմանել կացութիւնը:

Մեծ մասով հիմնուած Թորամանեանի նամակագրութեան վրայ ու կենսագրական ամփոփ նօթերու, ան ներկայացուց անձը որ Անի մայրաքաղաքին մէջ հայկական ճարտարապետութիւնը յայտնաբերեր ու զայն ծանօթացուցեր էր աշխարհին: Ատիկա ըրած էր մանաւանդ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, ի գին զրկանքներու, արհամարհանքի, նախանձի ու չար մրցակցութեան նշաւակ ըլլալով:

Զօպանեանին, Ն. Մառին, ուրիշներու գրած նամակները լեցուն էին այս բոլորին ու յայտնաբերածին պատճառած հիացումին, հակառակ ամէն ժխտականի գործը շարունակելու իր վճռակամութեան փաստերով: Շատերու համար ջլատող այս հակասութիւնը դասախօսը փորձեց բացատրել ստեղծագործական ոգիով ու պարտքի, պարտականութեան հաւատքով: Ըսաւ թէ ան մինչեւ վերջը, հակառակ իր տուժած առողջութեան, նիւթական շատ անմխիթար վիճակին, ազգային արժէքներու պաշտպանութեան առաքելութեան մէջ պահ մը իսկ թերացած չէր:

Ծննդավայր Շապին Գարահիսարէն Պոլիս, Պուլկարիա, Ռումանիա, Եգիպտոս, Փարիզ երկարած թափառումներուն վերջնական կայքը եղած էր Երեւանը ուր գործակցած էր Ալ. Թամանեանի, Մ. Սարեանի, Ազգ. արժէքներու պահպանութեան կոմիտէի մը կազմութեան համար: Պայքար տարած էր ամենայն հանդստութեամբ այդ արժէքները քանդող, փճացնող մտայնութեան, զայն կրողներու դէմ:

Հաւանօրէն Թ. Թորամանեանի նման հսկայի մը նկատմամբ ծաւալուն անգիտութեան վարկածը դասախօսը բաւարարած էր անոր վաստակին զգացական երեսակը նիւթ ընելու, ուրիշ առիթի եւ թերեւս նաեւ ուրիշ անձերու ձգելով զուտ մասնագիտական բնոյթով ներկայացումը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՇԽԱՆԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Աշխարհի ներկայի կացութեան ենթախորքին վրայ բաւական ծիծաղելի հանդիսաւորութեամբ մը բրիտանական արքունիքը յայտարարեց թէ որոշուած է դահաժառանգ իշխանին վերամուսնութիւնը: Հանրապետական շրջանակները որոնք ամէն առիթով կը շեշտեն միապետութեան ժամանակավրէպ բնոյթը, աւելորդ բեռը, անգամ մը եւս սկսած են հակազդել Ապրիլի սկիզբը տեղի ունենալիք այդ ամուսնութեան:

Հանրապետականներու թերթը "Կուարտիըն" զզուանքի խոր զգացումով կ'արտայայտուի այդ մասին: Կ'ըսէ թէ անգամ մը եւս մթնոլորտը պիտի լեցուի պերճաշուք աղմուկ-աղաղակով, մեծածախք ատոնքով: Արքունականներ կեղծ բարոյախօսութեամբ թխմուած ճառեր պիտի արտասանեն, պիտի յիշուին Հենրի Ը.ի վեց ամուսնութիւնները, կամ Էտուըրտ Ը.ի գահէն հրաժարումը:

Լրագրողը շեշտելով միապետութեան աւելորդ գոյութիւնը, կ'ըսէ թէ այդ գոյութիւնը հիմնուած է զինք մարմնաւորող թագուհիին ու ճոխութեան, շռայլութեան վրայ: Այդ պերճաշուք հանդիսաւորութիւնը զզուելի բան է արքունի ընտանիքին անդամներուն համար իսկ. անոնց հպատակներուն համար կոպիտ չափազանցութիւն: Արդէն միապետութիւնը նուազագոյն չափով արժանաւորը եղած է ազգային բոլոր հիմնարկութիւններուն:

Միապետին շողշողուն խորհրդանիշը մանկամիտ անչափահասներու կը վերածէ ամբողջ ազգը, զայն ապառողջ հմայքի մը մէջ խորասուզելով. այդ հմայքին առարկաներն են արքունի բոյնը, զաւակները, ծառաները, ամէն մէկուն մինչեւ իսկ ամէնէն հասարակ շարժուձեւերը, խօսքերը: Այդ հմայքը կը խոտորէ քաղաքացիութեան գաղափարը եւ պետութեան իմաստը: Ի՞նչով կ'արդարանայ այդքան օդային արարածներու մարդոց երեւակայութիւնը դրոշմելու իրողութիւնը:

Այդ դրոշմով որ կը թափանցէ քաղաքականութեան մէջ, տակաւին սաղմին մէջ կը խեղդուի յեղաշրջումի ամէն ձգտում ու երկիրը կ'իւրացնէ մեծութեան երազը: Անով կ'անտեսուի իրականութիւնը որ երկրին ճակատագիրը կը վարէ միակ կուսակցութեան բռնատիրութեան ենթակայ կառավարութիւն մը: Իսկ միապետութեան կայսերական անցեալին նկատմամբ մեծ փարումը ինքնագոհութեան զգացումներով կը լեցնէ Բրիտանացիները, յատկապէս միջազգային ասպարէզին մէջ: Այդ ռազմավարութիւնը բռնել տուած է Պաղտատի ճամբան, բայց օգնած չէ Եւրոպայի ճամբուն վրայ: Ինքնագոհութեան այդ զգացումը կարծել կու տայ Բրիտանացիներուն թէ կրնան կատարելապէս հրաժարիլ Եւրոպայէն: Միապետութեան բոլոր արտաքին ձեւականութիւնները այդ անհեթեթ հաւատքին ցուցանիշներն են:

Լրագրողը կոչ կ'ուղղէ իր հայրենակիցներուն որ անհրաժեշտը ընեն որպէսզի Էլիզապէթ պատմութեան անցնի որպէս Ուինտըրներու վերջին գահակալը եւ դադրին իրենց գլուխը շարչրկելէ գիտնալու համար թէ Գամիլա պէտք է թագադրուի՞ թէ ոչ: Եթէ թագուհին մօրը չափ երկարակեաց ըլլայ, երիտասարդները մտածելու բաւարար ժամանակ կ'ունենան: Մանաւանդ, իշխան Շառլն ալ որպէս թագաւոր ունենալու հեռանկարը մեծ ոգեւորութիւն չի պատճառեր զանգուածներուն: Երկու ամիս առաջ կատարուած հարցախոյզ մը ցոյց տուած է որ ժողովուրդին հազիւ 55%ը կը նախընտրէ զինք տեսնել գահուն վրայ. զարմանալի կերպով նեղ մեծամասնութիւն է ատիկա, համեմատելով 1980-90ականներու հարցախոյզերուն որոնց մէջ նոյն նախընտրութիւնը 70%ի շուրջ էր:

Ինչ որ ալ ըլլայ ծրագրուած ամուսնութիւնը մեծ խանդավառութիւն պիտի չստեղծէ: Հանրապետական թերթին լրագրողը զայն կը նկատէ արքունիքին ծիծաղելի նոր մէկ բեմադրութիւնը: Կ'աւելցնէ թէ եթէ իշխան Ջարլզ խելացի ըլլար, ինք կը ձեռնարկէր սահմանադրական համաձայնութեան մը, բարեշրջելու համար հիմնարկութիւնը զոր վաղը դլխաւորելու կոչուած է: Ու հանրաքուէ մը կ'առաջարկէր, տեսնելու համար թէ Բրիտանացիները համաձա՞յն են իր գահակալութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԵՐԿՈՒ ԳԻՐՔ

Հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութիւնը երկու գիրք հրատարակած է Վրաստանի հայկական մշակոյթի յուշարձաններուն եւ Վրահայութեան մասին:

Առաջինը "Կովկասեան թանգարանի հայկական հաւաքածու"ն է, երկրորդը՝ "Հայերը՝ Կախէթում"ը: Երկուքին ալ հեղինակը Սամուէլ Կարապետեան է: Առաջին հատորին մէջ ան կը ներկայացնէ հայկական հարստութիւնը որ Առաջին աշխարհամարտի տարիներուն Հայաստանէն Վրաստան փոխադրուած է որպէս ապահով վայր եւ յետագային Վրաստանը ազգայնացուցած է զայն: Խորհրդային տարիներուն "Կովկասեան" կոչուած այդ թանգարանը ենթարկուած է Վրաստանի Գիտութեան ակադեմիային ու հոն պահպանուած հաւաքածոները բաշխուած են երեք հաստատութեան միջեւ: Վրաստանի արուեստի պետական թանգարանին տրուած է սեպագիր արձանագրութիւններու հաւաքածոն; Արեւմտահայաստանէն հաւաքուած ձեռագրերը տրուած են Թիֆլիսի ձեռագրերու հիմնարկին, իսկ միջնադարեան կոթողներ, արձանագրութիւններ փոխադրուած են Թիֆլիս - Մցխէթ ճամբուն վրայի "Արմազի" թանգարանը:

Այս վերջինին ծայր աստիճան գէշ պայմաններուն պատճառով լրջօրէն վնասուած է արձանագրութիւններուն խաչքարներուն մէկ մասը: 2004ին տեսնուած է որ կիսաւեր թանգարանին մէջ եւ բակը նետուած կոթողներուն զգալի մասը անհետացած է, մնացեալն ալ աղբի մէջ կորսուած:

"Հայերը Կախէթում" հատորին մէջ պատմուած է Արեւելեան Վրաստանի հայկական գաղթավայրերու անցեալը: Կարեւոր տեղ յատկացուած է շրջանի հայկական պատմական կոթողներուն: Հեղինակը օրինակներով մատնանշած է հայկական եկեղեցիներու վրացականացումի քաղաքականութիւնը: Օրինակ Կախէթի Գրեմ քաղաքի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մասին պատմած է հետեւեալը.

"Գրեմում այսօր վրացական վանական համալիր է գործում: Երբ այդ վանական համալիրի քահանաներից մէկին Սուրբ Աստուածածնի վերանորոգութեան վերաբերեալ հարցնում են թէ ինչու գմբէթը դեռ չի նորոգուած, քահանան հանգիստ պատասխանում է. «Եկեղեցու ճակատին հայերէն, վրացերէն եւ պարսկերէն արձանագրութիւններ կան. Մենք հայերէնը եւ պարսկերէնը կը ջնջենք, կը թողնենք միայն վրացերէն արձանագրութիւնը եւ դրանից յետոյ եկեղեցու գմբէթը վրացական ձեւով կը կառուցենք»":

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

(ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԺԴ.

ՅՈՎՆԱՆ ԱՌ ՍԻՄՈՆ

1910 Մայիս

Սիրելի եղբայրս,

Մեծ ուրախութեամբ եւ սրտի տրոփիւնով կարդացի Էտիրնէէն գրած նամակդ: Այսպէս ուրեմն, շաբաթէ մը քու զինուորական ծառայութիւնդ աւարտած, յաղթապանծ ու ազատ պիտի վերադառնաս քուկիններուդ քով: Կը գրես թէ մեծերդ որքա՜ն գոհ մնացած են քենէ՝ որ Քեազիմ պէյ առաջարկած է հրամանատարին քեզի տասնապետի աստիճան շնորհել, ապրի՜ս ուրեմն, սիրելի եղբայրս: Այս վայրկեանիս կը յիշեմ քու մեկնումի օրերդ, այն ի՜նչ անձկութեան ու տագնապի րոպէներ անցուցինք: Կը կարծէինք թէ քեզ դժոխք կը ղրկէինք եւ թէ այլեւս չպիտի տեսնէինք յաւիտեան քու երեսդ: Որքա՜ն պարապ ու անիմաստ վրդովումներ, Աստուա՛ծ իմ:

Ափսո՜ս որ քու վերադարձիդ մեր երջանկութիւնը կատարեալ չպիտի ըլլայ, որովհետեւ հոս պիտի տեսնաս քու դժբախտ եղբայրդ, ընտանեկան անվերջանալի պատերազմի մը կրակներուն մէջ...: Խաղաղութեան ամէն փորձ, հաշտարար կարգադրութեան ամէն ձեռնարկ անյաջողութեան դատապարտուեցան: Զօքանչս իր անողոք «ո՛չ կարեմք»ովը անսասան մընաց ընդդիմութեան պատնէշին վրայ: Իմ պարզած զիջողութեան սպիտակ դրօշակներուս մեկնիթեան պայթուցիկ անէծքներով պատասխանեց մինչեւ եաքը, այն աստիճան որ վերջապէս իմ առնական արժանապատուութեանս վիրաւորանքին մէջ, ամէն չափաւորութիւն մոռնալով, եւ զինքը խաղաղութեան ստիպելու համար, իր ամէնէն զգայուն կէտին այնպիսի ոտքի հարուած մը տուի որ թաւալգլոր արագութեամբ մը սանդուխին վերի աստիճանէն յանկարծ ինքզինքը վարի ոտքին քով գտաւ: Մարտական այս յաջողութիւնս սակայն շատ սուղի նստեցաւ ինծի, որովհետեւ բոլոր չէզոք տարրերը ինծի դէմ գրգռեց եւ ինքզինքս անպարտելի զինակցութեան մը հանդէպ գտայ: Կինս որ փութացած էր իր մօր օգնութեան հասնելու՝ կրակի տակ մէջոցին այնպիսի ապտակ մը ընդունեց երեսին որուն արձագանգը թընդացուց ամբողջ ընտանեկան յարկս ու անոր հիմերը սարսեց:

Վերջապէս, չերկարեմ, գործը ինկաւ Դատաստանական Խորհուրդին, ուր հրաւիրուեցայ համար տալու իմ վայրագ ու զազանային արարքներուս մասին:

Զօքանչս, իբրեւ ապացուցական փաստ պատկառելի Խորհուրդին առջեւ պարզեց իր յետոյքը որուն վրայ անորոշապէս կը նըշմարուէին ջլուտ ոտքի մը հետքերը եւ միեւնոյն առեն ցոյց տուաւ իր աջ սրունքը, սանդուխային գլորումէն չարաչար վընասուած: Ասոնց վրայ աւելցաւ նաեւ կընոջս տրուած ապտակը որ զիս բաւական դժուարին կացութեան մը մատնեց: Քննութիւնը կը շարունակուի: Զօքանչս կը պահանջէ որ բաժանման հրաման տրուի կնոջս, առարկելով թէ այլեւս անկարելի է հետը կենակցիլը, քանի որ ամէն վայրկեան կեանքը վտանգի մէջ է եւ ուժ տալու համար այս պահանջումին՝ չի վարանիր երեւան հանելու կարգ մը անկողնոցի գաղտնիքներ զորս կը համեմէ իրեն յարմար տեսած թացաններովը:

Կրնաս երեւակայել թէ բոլոր այս իրադարձութիւնները որքա՜ն գրգռած են իմ ջղային դրութիւնս եւ որքա՜ն չարաչար կերպով ազդած առողջութեանս վրայ: Գործս երեսի վրայ թողած՝ ահա այս ընտանեկան կռիւներով օրերս կ'անցընեմ, դիմումներ ընելով, բարեացակամութիւններ մուրալով, փաստաբաններու հետ խորհրդակցելով:

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ վճիռ պիտի արձակէ Դատաստանական Խորհուրդը, բայց ամէն պարագային կը զգամ որ կացութիւնս միշտ դժնդակ պիտի ըլլայ: Եթէ բաժանումի որոշում տայ՝ ընտանեկան յարկիս քայքայումը պիտի ըլլայ վերջնականապէս, եթէ ինծի իրաւունք տայ եւ ստիպէ կնոջս գալ հետս միասին ապրելու, պատերազմը պիտի յաւերժանայ մինչեւ եաքը, որովհետեւ բոլոր անցած դարձածներէն եաքը այլեւս կարելի չէ որ առաջին օրերու խաղաղ խանդաղատանքը տիրէ մեր մէջ, մանաւանդ քանի որ զօքանչս կ'ապրի իր սպառնական կեցուածքովը:

Երանի՜ քեզի որ անցաւոր զինուորութիւնը եւ ժամանակաւոր պատերազմը ընտրեցիր, երանի՜ քեզի որ անծանօթ թշնամիներու դէմ կռուեցար, առանց ոխի, առանց ատելութեան, առանց ջղագրգըռումի, բա՛ւ ըր երանի քեզի որ վիրաւորուեցար գնդակով ու վառօդով, որոնց տուած վէրքերը կը բուժուին ու հետքը կ'անհետանայ: Երանի՜ վերջապէս քեզի որ քու զինուորական պարտականութիւնդ լրացնելով՝ կը վերադառնաս ազատ ու անկախ կեանքիդ: Բայց մենք, ափսո՛ս, որ ամուսնական կեանքին զինուորագրուեցանք, որ յանձն առինք կռուիլ ընտանեկան մարտադաշտին վրայ, մեզի համար ա՛լ յաւիտեան ո՛չ հանգիստ կայ, ո՛չ խաղաղութիւն, ո՛չ յաղթութեան փառքը, ո՛չ ալ պարտականութեան վարձատրութիւնը:

Մենք, ցկեանս թիապարտներու պէս, մեր ծանր շղթաներուն մէջ կապկպուած, դաժան ու անողոք ճակատագրին խարազանին տակ, մինչեւ մեր յետին շունչը պիտի մաքառինք, առանց փրկութեան արշալոյսը տեսնելու:

Ո՜հ, սիրելի Սիմոն, ինչո՞ւ ես ալ քեզի պէս չընտրեցի դրախտային քա՜ղցր զինուորութիւնը, թեթեւ ու առժամեայ պատերազմները ու ինքզինքս յիմարաբար մատնեցի Գեհենի հուրին՝ ուրկէ չկայ ազատում եւ ուր կայ միայն «լալ եւ կճրտել ատամանց»:

Ո՛վ ընտանեկան պատերազմ, ո՛վ պատերազմական խաղաղութիւն...:

Եղբայրդ՝ ՅՈՎՆԱՆ

1911

(Շար. 11 եւ Վերջ)

Les familles Pazoumian, Daronian, Karayan et Djeranian
ont la douleur de vous annoncer le décès de

MADELEINE PAZOUMIAN

survenu le lundi 21 février dans sa 87ème année.

La cérémonie religieuse aura lieu le jeudi 24 février à 13 heures 30 en l'église apostolique arménienne St Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

Ni fleurs, ni couronnes, mais des dons peuvent être adressés au Fonds Arménien de France permettant d'inaugurer l'équipement d'une salle de classe en Arménie, portant le nom de la défunte.

«HARATCH» présente ses condoléances aux familles Pazoumian, Daronian, Karayan et Djeranian.

(Շար· Ա· էջէն)

վրայ: Ցստակ Թիւեր չկային ինչ կը վերաբերի զոհերուն եւ ժամէ ժամ փոփոխութիւններ կային: Նոյն օրը ժամը 9ին տրուած լուրերու համաձայն մեռեալներու Թիւը 400 էր եւ 5000 վիրաւորներ կային:

ԹՈՒՐՔԻԱ Եւրոպայի պատշաճելու նպատակով որոշած է անձնագիրներէն ջնջել կրօնական պատկանելիութեան նշումը: Միայն պետական տոմարներուն մէջ արձանագրուած պիտի ըլլայ քաղաքացիներուն կրօնքը: Հարց է Թէ փոքրամասնութեան պատկանողները նոր դժուարութեան առջեւ պիտի չգտնուի՞ն փաստելու համար իրենց "տարբերութիւնը":

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ մէջ բազմաթիւ միջադէպեր տեղի կ'ունենան վերջերս, իբրեւ հետեւանք ռուսական յատուկ ուժերու ներխուժումներուն: Փետրուար 20ին, յարձակում գործած են Կաբարդինօ – Բալկարիի մայրաքաղաքին՝ Նալչիկի մէկ շէնքին վրայ, ուր ապաստանած էին ըմբոստներ, զորս Ռուսերը կը ներկայացնեն որպէս իսլամապաշտ ռազմիկներ որոնք կապ ունին չէչէն կռիւլլային հետ: Ըստ Ռուսերուն "Ջերնոմուխա" կոչուած կազմ մը սփռած են չէնքին վրայ. երեք ըմբոստներ մահացած

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Յակոբիկ Գաւուքճեանի մահուան առԹիւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 150ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեան 80, Տիկին Պէաթրիս Բասմաճեան, Պ. Աւետիս Պալթայեան, Տէր եւ Տիկին Արշէն Ամիրխանեան 50ական, Տիկին Սոնա Փանոսեան 40, Տէր եւ Տիկին Զատիկ Փանոսեան 30:

Տիկին Մարի Թօփալեանի մահուան առԹիւ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թօփալեան (զաւակին) 150 Եւրօ, Պ. Արշէն Ամիրխանեան 50, Պ. Փօլ Պապէրեան 30:

Պ. Դաւիթ Մանուկեանի մահուան առԹիւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զորուր 50, Տիկին Մայրանոյշ Քոգճու 20:

Պ. Պետրոս Տէմիրճեանի մահուան առԹիւ Պ. Փօլ Պապէրեան 30 Եւրօ:

(Շար·)

են, հինգ ուրիշներ ալ ձերբակալուած: Հրացանաձգութիւնը տեւած է կիրակի ամբողջ օրը:

ՓԱՐԻԶԻ Արքեպիսկոպոսը՝ ծիրանաւոր Լիւսթիժէ իր վերջին պատարագը մատոյց Նոթր - Տամի մայր տաճարին մէջ, այդ պաշտօնին հանդամանքով: 78 տարեկան, ծագումով լեհ հրեայ ծիրանաւորը իր պաշտօնը փոխանցեց Անտրէ Քասներեք Եպիսկ.ին: Արարողութեան ներկայ եղած են Պերնատէթ Շիրաք, Ժ.-Փ. Ռաֆարէն եւ հոծ բազմութիւն մը:

ՏՐԱՆՍԻԻ մէջ (փարիզեան արուարձան) հրդեհի տրուած է այն վակոնը որ կը վերկայէ Հրեաներու տարագրութիւնը նացիներուն կողմէ: Թուցիկ մըն ալ գտնուած է Պէն Լատէն ստորագրութեամբ: Ներքին նախարարը անմիջապէս փութացած է տեղւոյն վրայ: Փարիզի մզկիթին պատերուն վրայ ալ Իսլամի դէմ արձանագրութիւններ գտնուած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ
Առաւօտեան ժամը 10·30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Արեւագալ՝ ժամը 9·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Փետրուար 27	Տեառն կիրակին
Մարտ 6	Դատաւորի կիրակին
Մարտ 13	Գալստեան կիրակին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16-ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութեան կազմակերպած "Ուրախ երեկոն" որ տեղի պիտի ունենար Շաբաթ, Մարտ 5ին, յետաձգուած է:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire, une **SOIREE CABARET** animée par
MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,
avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

— **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
— **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
— **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par
Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne

«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)
— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
«B R A T S C H»
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵրուն. -
- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10·15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ԺԷ. Օր Մեծի Պահոց,
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Հսկումի ժամերգութիւն ժամը 17·30ին.-
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 23,
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

***

ՄԻՋԻՆՔ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Գամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11
Ս. ԹԱԴԷՈՍ-ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն Թ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 18
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ եկեղեցւոյ մէջ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Transformez Vos Obligations Fiscales En Investissement De Formation

Versez votre taxe de formation au RENOUVEAU TEBROTZASSERE
AU PLUS TARD LE 28 FEVRIER 2005

Le Renouveau Tebrotzassère
gère votre budget formation

Vous souhaitez des renseignements supplémentaires, n'hésitez pas, appelez LE RENOUVEAU au : 01 43 81 01 72
01 48 94 01 14
01 45 95 26 66

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON, VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie,
☎ **01. 40. 51. 11. 90**

Les inscriptions seront closes le 30 mars

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24
JEUDI
24 FÉVRIER
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.143 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.143

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(փետրուար 22/23)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ ԿԻՆԷԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան հասնելով Կինէա, Փետր. 21-ին շարք մը հանդիպումներ ունեցած է երկրին ղեկավարութեան հետ։ Տեսակցած է իր պաշտօնակիցին, ապա նաեւ վարչապետին, գլխաւոր դատախազին հետ։ Համաձայնութիւն գոյացած է մօտ ապագային դեսպաններ փոխանակելու, կրթութեան մարզին մէջ գործակցելու։ Առանձին քննարկումի նիւթ եղած է հայ օդաչուներուն խնդիրը։ Մտքեր փոխանակուած են Հայաստանի ու Կինէայի միջեւ դատապարտեալները փոխանակելու համաձայնագիր ստորագրելու մասին։ Մայրաքաղաք Մալապոյի մէջ գտնուած միջոցին Նախարար Օսկանեան հանդիպած է նաեւ հայ օդաչուներուն։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱՐԳԵԼՔ Կ'ԸԼԼԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔԻՆ

Ադրբեջանի կառավարութիւնը ադրբեջանական գործակալութեան մը յայտնած է թէ վրացեւադրբեջանական սահմանին վրայ պահուած եւ շարուած են շուրջ 200 վակոններ, որոնք Վրաստանի ճամբով ապրանք պիտի տանէին Հայաստան։ Վակոններ քարիւղ բեռցած էին։ Ըսուած է թէ վրացեւադրբեջանական սահմանին վրայ կեցուցած են 613 վակոններ։

***

ՎԻՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԴԻՄԱԾ Է ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻԻ

Վիրահայ թեմին առաջնորդ Վազգէն եպիսկոպոս Միրզախանեան դիմած է նախագահ Մ. Սահակաշվիլիին, նոյն թեմին կարգավիճակը յստակացնելու եւ հայկական եկեղեցիներու տնօրինումը թեմին յանձնելու խնդիրներով։ Ան ուշադրութեան յանձնած է հայկական կոթողներու դէմ վերջին օրերուն կատարուած ոտնձգութիւնները։

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԻՆ

Փետր. 22ին կառավարութեան նիստ մը տեղի ունեցած է Ֆրանսայի մէջ 2006–2007ին ծրագրուած «Հայաստանի տարի»-ին նիւթով։ Նախագահի խորհրդական Վիգէն Սարգիսեան որ այդ տարուան յանձնակատարն է, ներկայացուցած է նախապատրաստական աշխատանքը, յետոյ նշուած են բազմաթիւ հանդիսութիւնները, ցուցահանդէսները, համերգները, ցուցադրութիւնները, եւլն.։ Նիստին անդրադարձ եղած է նաեւ ծրագիրներու նիւթականը ապահովելու հարցերուն։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԻՐԱՆ Բ. ՃԱՄԲԱՆ

Ապրիլին կը սկսի շինութիւնը Հայաստանը Իրանի կապող երկրորդ, Ղափան-Ծաւ ճամբուն։ Ապրանքներու փոխադրութեան համար կենսական այդ ճամբան պիտի յատկացուի յատկապէս մեծ բեռնատարներու երթեւեկին։ Յառաջիկայ օրերուն կը յայտարարուի շինարարութեան մրցումը որուն արդիւնքը յայտնի կ'ըլլայ մինչեւ Ապրիլ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇ ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՕԹԱՆԻ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Պրիւսէլի մէջ, Փետր. 22ին, Պուշ ուզեց վստահութիւն ներշնչել եւրոպացիներուն եւ յայտնեց թէ այն գաղափարը որ ԱՄՆ կը պատրաստուին Իրանի վրայ յարձակելու պարզապէս ծիծաղելի է, ճշդելով սակայն որ որեւէ «լուծում» չէ բացառուած եթէ Թեհրան չհրաժարի հիւլէական իր փափաքներէն։ Միւս կողմէ Միացեալ-Նահանգները եւ Եւրոպական Միութիւնը պատրաստ են միջազգային ժողով մը կազմակերպելու Իրաքի շուրջ, եթէ այս վերջինը նման դիմում մը ընէ, յայտարարած է Եւրոպական Միութեան ներկայի նախագահը՝ Ժան-Գլօտ Եունքէր։ Պուշ կրկնած է որ տարակարծիք է Եւրոպացիներուն հետ Չինաստանի զէնք ծախելու արգելքին շուրջ, որովհետեւ կրնայ վնասել Փեքինի եւ Թայվանի ուժերու հաւասարակշռութեան։ Պուշ, յայտնած է նաեւ որ կ'ուզէ յիշեցնել Պուտինի ժողովրդավարութեան կարգ մը հիմնական սկզբունքներ, ինչ որ Պուտին բացարձակապէս մերժած է, շեշտելով որ ժողովրդավարութիւնը պէտք է յարմարի երկրին աւանդութիւններուն։

Պուշի համար, աշխարհի պատմութեան ամէնէն յաջող զինակցութիւնը ՕԹԱՆՆ է։ Կենսական կապն է Միացեալ-Նահանգներուն համար ապահովութեան գետնի վրայ։ Լաւ եղած է անցեալին եւ լաւ պայմաններու մէջ է շարունակելու համար ապագային։ Պրիւսէլէն Պուշ Գերմանիա անցաւ։

***

Նոյն օրը (Փետր. 22) Շիրաք յայտարարած է որ Եւրոպա եւ Միացեալ-Նահանգները կոչուած են միասին աշխատելու։ "Ոչ ոք, ըսած է Ֆրանսայի Նախագահը, կրնայ առանձին լուծել հարցերը։ Եւրոպա Ամերիկայի պէտք ունի ինչպէս Միացեալ-Նահանգները Եւրոպայի պէտք ունին"։ Ըստ իրեն, Պուշի ներկայութիւնը Պրիւսէլ, փաստն է ԱՄՆ-ու նեցուկին աւելի ուժով եւ աւելի միասնական Եւրոպայի մը։

Շիրաք ազդարարած է նաեւ Սուրիոյ որ Ապահովութեան Խորհուրդը պիտի խօսի այն հաւանական պատիժներուն մասին որոնք կրնան պարտադրուիլ Սուրիոյ, եթէ չգործադրէ թիւ 1559 բանաձեւը։

***

Ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ, իր շահը կը պահանջէ որ ժամ առաջ գտնուի Հարիրիի մարդասպանը, քանի ինք միշտ կը պնդէ որ անմեղ է։ Տեղեկատուութեան Նախարարը՝ Մեհտի Տախլալահ յայտարարած է.- "Բոլորս ալ մեծ վիշտ ունինք։ Ռաֆիք Հարիրի իսկական բարեկամն էր Սուրիոյ։ Տուն մը ունէր Դամասկոս"։ Իրեն համար, հարց չի կրնար ըլլալ թէ Սուրիա յանցաւո՞ր է թէ ոչ։ "Ինչո՞ւ պիտի սպաննէինք" կ'ըսէ։ Պատասխանատու այլ Սուրիացիներ ալ նոյն տեսակէտը ունին։ Դամասկոսի համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու փրոֆ. մը Ալ-Քապալան կը թուէ այն հետեւանքները որոնց դէմ յանդիման պիտի գտնուէր Սուրիա։ "Ինչո՞ւ սուրիական կառավարութիւնը պիտի ուզէր Միացեալ Նահանգներու բարկութիւնը գրգռել, երբ Ուաշինկթընի բազէները կ'երազեն որ Սուրիան ալ ենթարկեն Իրաքի ճակատագրին"։ Եւ փրոֆէսէօրը կը շարունակէ հարցումներու ձեւին տակ թուել այն դրդապատճառները, որոնք արգելք են որ Սուրիա նման քայլ մը դիմէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՏ 10ին նախատեսուած գործադուլներ եւ ցոյցերը Ֆրանսայի մէջ, կը շարունակեն բաւական աղմուկ հանել։ Ծանօթ է որ այդ օրն է զոր Ողիմպիական Կոմիտէն ընտրած է այցելելու համար Փարիզի զանազան վայրերը կարենալ իր վճիռը տալու համար Յուլիսին, ըստ իր նկատողութիւններուն։ Սենտիքաներ տեղի չեն տար (բացի Սէ-էֆ-Տէ-Թէէն) եւ կը հրաւիրեն Նախարարապետը որ գոհացում տայ իրենց պահանջներուն եթէ չուզեր որ փողոցները ցուցարարներով լեցուին։ Իրենց պահանջը կը վերաբերի 35 ժամերու դրութեան պահպանման, առանց որեւէ բարենորոգումի։ Սէ-էֆ-Տէ-Թէն հրաւիրած է իր անդամները որ ցոյցի չըմասնակցին։ Ողիմպիական Ֆրանսական Կոմիտէին նախագահը չէ ծածկած որ նեղ կացութեան մատնուած է եւ կը նախընտրէր որ սենտիքաները ուրիշ թուական մը ընտրած ըլլային։ Շառաս կը թելադրէ որ շարժումը 24 ժամով յետաձգուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տնտեսութեան նախարար՝ Հերվէ Կէմարի յարկաբաժինին պատմութիւնը չէ վերջացած, քանի Գանար Անշէնէ իր նոր թիւին մէջ ալ (Փետր. 23) նոր յայտնութիւններ կ'ընէ, աւելի ճիշդ երեւան կը հանէ, որ Կէմար շատ լաւ գիտէր այդ յարկաբաժինին տարածութիւնն ալ, գինն ալ եւ ինք էր որ այցելէր եւ, ստորագրած էր պայմանագիրը։ Երգիծաթերթը կ'աւելցնէ թէ Կէմար ընտանիքը 230 քառակուսի մեթր տարածութեամբ յարկաբաժինի մը տէրն է Սէն-Միշէլ զոր փոխ տուած է բարեկամի մը։ Առաջին օրէն Հ. Կէմար մխրճուեցաւ անհեթեթ արդարացումներու մէջ, ալ աւելի ծանրացընելով իր կացութիւնը։ Կ'ըսուի թէ հրաժարականը տուած է, զոր Շիրաք մերժած է։ Բայց, եւ այնպէս հարցը չէ փակուած, ընդհակառակն։ Այս հարցին առընչութեամբ, կատակներն ալ չեն պակսիր։ Ծանօթ է որ Կէմար կը նախատեսուէր որպէս Ռաֆարէնի յաջորդը, բայց, այս վերջինը, մտերիմ շրջանակի մէջ, ճշդած է.- «Չի կրնար յաջորդս ըլլալ, պաշտօնիս յարկաբաժինը շատ փոքր է իրեն համար»։ Արդարեւ, Մաթինեոնի նախարարապետական անձնական յարկաբաժինը 80 քառակուսի մեթր է միայն։

ՊԱՊԸ նոր բանավէճի մը առիթ տուած է իր նոր հատորին պատճառաւ՝ «Յիշողութիւն եւ ինքնութիւն», ուր կը շեշտուի որ «կանոնաւոր կերպով ընտրուած Խորհրդարան մը իշխանութեան գլուխ բերաւ Հիթլէրը եւ այդ նոյն Խորհրդարանն է որ իր առջեւ դուռը բացաւ Եւրոպայի վրայ յարձակելու համար, արգելափակման կայաններ կազմակերպելու եւ վերջնական լուծումը գործադրելու։ Այդ հետանկարով է որ պէտք է մենք մեզի հարց տանք, նոր դարուն սկիզբը, կարգ մը ներկայ դեմոկրատ վարչակարգերու ընտրութիւններու մասին։ Ինչ որ մեր միտքը կուգայ, վիժումի օրինականացումներն են»։ Պապին այս դիրքորոշումը, որ նոր չէ թէեւ, ըսել կուտայ որ Յովհաննէս Պօղոս Բ. իրարու կը նմանցնէ վիժումը եւ ողջակէզը։

ՕՐԼԻԻ օդակայանի մահացու արկածին զոհ գացած պաշտօնեայ կնոջ հարցը դատական հետապնդումի առիթ տուած է։ Այդ արկածին պատճառը է որ օրերէ ի վեր գործադուլ կար եւ ահաւոր խուճապ մը Փետր. 19ին եւ 20ին մանաւանդ։ Զոհ գացած կնոջ ընտանիքն ալ չէ ծածկած իր վրդովումը ի տես սենտիքաներու շահագործումին, երբ սուգ մ'իսկ չի յարգուիր եւ կ'օգտագործուի անվայել կերպով։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին հետեւանքները բաւական ծանր են եւ 24 ժամ ետք ալ (Փետր. 23) ճշգրիտ թիւեր չկան զոհերու եւ վնասներու մասին։ Դեռ տարի մը առաջ էր, 2003 Դեկտեմբերին, որ Պամի երկրաշարժէն 31 հազար հոգի մեռած էր։ Այս անգամ ալ առնուազն 420 մեռեալ կայ եւ 900 վիրաւոր, բայց, ինչպէս գրած էինք բոլոր թիւերը փոփոխական են եւ հաշուեկշիռը կրնայ ծանրանալ։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին որոշած է ներկայ չըլլալ իր անդրանիկ զաւկին՝ իշխան Շառլի քաղաքացիական ամուսնութեան եւ պիտի գոհանայ օրհնութեան արարողութեամբ։ Այս անկարեւոր թուացող հարցը տակն ու վրայ ըրած է ամբողջ Մեծն-Բրիտանիան եւ տեղւոյն մամուլն ալ աշխարհի հոգերը ձգած այս առաջնահերթ եւ աննախընթաց հարցին նուիրած է իր էջերը։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Իուշչենկօ որ Պրիւսէլ կը գտնուի իր երկրին դատը պաշտպանեց, որպէսզի մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան եւ Պուշ, արդէն գըրկաբաց ընդունած է զինքը, յայտարարելով՝ «Եւրօ-ատլանտեան ընտանիքը թեւերը բացած է ձեր առջեւ»։

ԻՐԱՔԻ իսլամապաշտ Տաւա կուսակցութեան ղեկավարը՝ Իպրահիմ Ժաաֆարի վաւերացումն ստացած է շիի յաղթական կուսակցութեան Նախարարապետի պաշտօնին համար, այլ խօսքով ամէնէն հաւանականն է որպէս երկրին վարչապետը։ Միւս կողմէ ոճրափորձերը կը շարունակուին, նաեւ զոհերը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(23 février)

«ՉՇՓՈԹԵՆՔ ԵՐԿՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆԵՐԸ»

Այս խորագրին տակ, Ժորժ Ֆէնէք Ռոնի երեսփոխան (Իւ-Էմ-Փէ) թերթին «Վիճարկում եւ կարծիքներ» էջին մէջ, յօդուած մը ստորագրած է ուր կոչ կ'ընէ որ չշփոթենք երկու հանրաքուէները, այլ խօսքով՝ Սահմանադրութիւն եւ Թուրքիոյ անդամակցութիւն։ Սկիզբէն, կը նկատէ որ Դեկ. 17ի վճիռ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները բանալու հոկտեմբերին, վտանգ մը ստեղծած է Սահմանադրութեան հանրաքուէին համար։ Կ'ուզէ համոզել որ նախապայմաններ կան Թուրքիոյ անդամակցութեան համար եւ ատոնց կարգին կը յիշէ. ա) Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը։ բ) Կիպրոսի ճանաչումը։ գ) Մարդկային իրաւանց եւ ոչ մահմետական փոքրամասնութեանց իրաւունքներու յարգանքը։

Ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան, յօդուածագիրը կը գրէ.- Հարկ է հաստատել որ Թուրք պետութիւնը կը շարունակէ ուրանալ Հայերու ահաւոր ցեղասպանութիւնը։ Պոլսոյ մէկ կարեւոր փողոցը միշտ նուիրուած է ցեղասպանութեան կազմակերպիչին՝ Թալաաթ փաշային։ Դասագիրքերն ալ միշտ կ'ուրանան պաշտօնապէս ցեղասպանութեան գոյութիւնը։ Դեռ վերջերս, Դեկտեմբերի սկիզբը, Անգարա սպառնացած է Սլովաքիոյ, որու Խորհրդարանը ճանչցած էր Հայոց Ցեղասպանութիւնը։ Եւ վատթարագոյնը ներկայի գոհերուն համար, Անգարա կը մերժէ վերցնել ադրբեջանաթուրք շրջափակումը որ կը պատժէ Հայաստանը։

Ապա, Ֆէնէք կը վերլուծէ այն միւս արգելքները, որոնք պատճառ են Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումին։

ԽԱՉԻ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՈՒՂԵԿԻՑ

Ամէն տարի Մեծ Պահքի նախօրեակին ինծի համար հարց է թէ ինչպէ՞ս պիտի յաջողիմ մտնել աղօթքի եւ խոկումի այս շրջանին մէջ, անջատուիլ առօրեայէն՝ հոգեպէս մօտենալու համար խաչելութեան եւ յարութեան խորհուրդին: Այսպէս, ամէն տարի, հերթով կը դիմեմ Եկեղեցւոյ Հայրերուն կամ ժամանակակից որեւէ հեղինակի: Ու մօտ յիսուն օրուան այս շրջանին անոնց գործերը կ'ըլլան ինծի համար հանապազօրեայ հաց, հոգեպէս զինուելու, սնուելու միջոց: Այս տարի սակայն այս ընթերցումներուն աւելցուցի նաեւ "Ակն" համոյթին վերջին սկաւառակը: Անցեալ Դեկտեմբերին լոյս ընծայուած այս ձայնապնակը որ ամբողջութեամբ "խաչի շարականներ"ուն նուիրուած է, ինծի համար պիտի ըլլայ ամէնօրեայ ընկեր մը: Արդարեւ, տասնըեօթը հատուածներէ բաղկացած այս սկաւառակը ամբողջ հոգեկան ու երաժշտական աշխարհ մը կը վերակենդանացնէ, կը հրամցնէ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ տօնացոյցէն ու շարակնոցէն քաղուած շարականներու հարուստ եւ ինքնատիպ երգացանկ մը: "Ակն" համոյթը, իր հիմնադիր-ղեկավար Արամ Քերովբեան եւ "Հոգեւոր երաժշտութեան ուսմանց կեդրոն"ը անծանօթ չեն "Յառաջ"ի ընթերցողներուն: Անոնց ծանօթ են անշուշտ համոյթին թողարկած երկու առաջին ձայնապնակները որոնք արժանացան հայ եւ օտար ունկնդիրներուն գնահատանքին: Առաջինը նուիրուած էր "Ապաշխարհութեան եւ Յարութեան շարականներ"ուն (նաեւ Արեւագալի), իսկ երկրորդը "Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սուրբերուն"(*): Երրորդին վերնագիրն է «Chants dédiés à la Sainte Croix» (Ս. Խաչին նուիրուած երգեր):

Խաչի չորս տօները՝ Վերացման խաչը, Վարագայ խաչը, Գիւտ խաչը եւ Խաչի երեւման տօնը տեւականօրէն ներշնչած են մեր Եկեղեցւոյ հայրերն ու շարականագիրները: Անոնք առիթ եղած են որպէսզի հոգեւոր հարուստ աւանդ մը ըստեղծուի Խաչելութեան, եւ Խաչելութենէն անդին՝ Յարութեան խորհուրդին շուրջ: Այս շարականները լոկ երաժշտութիւն կամ բանաստեղծութիւն չեն: Անոնք կ'արտայայտեն հարուստ եւ բովանդակալից աստուածաբանութիւն մը, կը ցոլացնեն ու կը յայտնեն ինքնատիպ հոգեւորութիւն մը, ամբողջ աշխարհահայեացք մը: Անոնց գլխաւոր հեղինակներն են Ե. դարու մեծերն ու Ս. Ներսէս Շնորհալին, սակայն անոնց այժմէականութեան մասին ոչ ոք թող կասկածի: Անոնք ժամանակակից հայ հաւատացեալին կը փոխանցեն դարաւոր աւանդ մը անոր բերելով իրեն հարկաւոր հոգեւոր սնունդը: Այս երգերը անբաժան մասն են հարուստ փորձառութեան մը որ կրնար վերջնականապէս կորսուիլ Մեծ Եղեռնով: "Ակն" Ուսմանց կեդրոնին շնորհիւ այս ժառանգը աստիճանաբար կը վերականգնուի ու կը մատուցուի մեզի երբ աջէն ու ձախէն կը ծագին "ծիսական բարեփոխութիւններու" զանազան առաջարկներ: Արամ Քերովբեան եւ իր ընկերները դժուար ճամբայ մը ընտրած են. իրենց որդեգրած ուղիները անհասկնալի կը մնան, երբեմն որոշ հոգեւորականներու կամ աշխարհական ղեկավարներու, որոնք պատրաստ են մեր դարաւոր ժառանգէն հրաժարելու "մարդ շահելու" նպատակով (այս շարժումը, ցաւօք, օրէ օր կը ծաւալի ԱՄՆ-ու որոշ համայնքներու մէջ): Սակայն Ֆրանսայի մէջ քանի մը տարիներէ ի վեր հետաքրքրական երեւոյթի մը ականատես ենք. հոս, տասնեակ հարիւրաւոր կաթողիկէներ, բողոքականներ եւ յաճախ անաստուածներ կը մտնեն Արեւելեան, Ուղղափառ Եկեղեցիներուն շարքերը: Շատ անգամ, անոնք իրենց "դաւանափոխական", կամ աւելի ճիշդ "յարանուանափոխական" արարքը կը բացատրեն կամ կ'արդարացնեն ոչ թէ աստուածաբանական այլ ծիսական պատճառներով, ձաղկելով բոլոր այն "նորաձեւութիւնները" որոնք իրենց եկեղեցիները կը պարպեն: Այսօր, Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին "ծագումով Ֆրանսացիներ"է բաղկացած աւելի քան 120 ծուխեր, կրօնքներով Արեւելեան-Ուղղափառ, յատկապէս յունական, ռուսական կամ ղպտիական աւանդներուն, կը փորձեն նոր "աւանդութիւն" մը ստեղծել: Այս նորաստեղծ համայնքին ուժգնութիւնը ե՛ւ զարմանք ե՛ւ (բարի) նախանձ մը կը ստեղծէ կաթողիկէ եւ բողոքական շրջանակներուն մէջ (երբեմն ալ "Արեւելքցիներուս" համար): Յանկալի պիտի ըլլար որ անոնց օրինակը նոյն "բարի նախանձն" ու մեր Աւանդութիւնը բծախնդրօրէն պահպանելու ու փոխանցելու փափաքը արթնցնէր նաեւ մե՛ր մէջը:

"Ակն"ի փորձառութիւնը բոլորիս համար առիթ մըն է վերատիրանալու ժառանգի մը որ նոյնքան նախանձելի կը թուի այլ համայնքներու: Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր սկաւառակը նոր նուաճում մը պէտք է սեպել այդ ուղղութեամբ: Մեծ Պահքի այս շրջանը նաեւ առիթ մը թող ըլլայ բոլորիս համար խորհրդածելու մեր հոգեւոր ժառանգին մասին: Ուրեմն Խաչի տօներու նուիրուած շարականներուն այս նոր սկաւառակը մեզի "օգնական" թող ըլլայ ու հաճելի:

Բարի՛ ունկնդրութիւն,
եւ բարի՛ վայելում բոլորին:

ԿՈՐԻՒՆ

(*) խտասալերը ապսպրելու համար դիմել՝

Association AKN
Centre d'Etudes du chant liturgique arménien
129 rue du Fbg du Temple 75010 Paris
FRANCE

կայքէջ՝
www.Akn-chant.org

կամ իմակ՝
contact@Akn-chant.org

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԱԲՐԱՀԱՄՈՎԻՋՆԵՐԸ՝ ԱՆԻԷՆ ԼՎՈՎ

ԼԵՀԱԿԱՆ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՐԱՄՈՎԻՋ՝ ԹԵԹԵՒԱԶԷՆ ԶՕՐՔԵՐՈՒ ԴՐՕՇԱԿԻՐ

Աբրամովիչ ընտանիքին ներկայացուցիչները, Լվովի եւ այլ վայրերու մէջ կեդրոնացած, Լեհաստանի խառնակ կացութեան մէջ, շարունակեցին պահել իրենց հեղինակութիւնը եւ քաղաքական կեանքէն ներս դերակատարութիւնը:

Գրիգոր Աբրամովիչ, Թովմաս Աբրամովիչի ծոռներէն, լեհական բանակին մէջ ծառայութեան մտաւ եւ Օգոստոս Գ. թագաւորին հաւատարիմ աջակիցներէն դարձաւ: Ան գործօն մասնակցութիւն բերաւ Օգոստոս Գ.ի մղած կռիւներուն եւ աչքի զարկաւ իր հերոսական խոյանքներով: Լեհական բանակը գրաւեց Սիլեզիան եւ հակակշիռ ու ապահովութիւն հաստատեց երկրին արեւմտեան սահմաններուն վրայ, թէեւ յետոյ Փրուսիա իրեն կցեց Սիլեզիան:

Եօթնամեայ պատերազմը ծայր առաւ 1756ին. ռուսական բանակը ներխուժեց Լեհաստան եւ գրաւեց Կտանսքը, Թորունն ու Փոզնանը՝ իբրեւ խարիսխ Փրուսիոյ դէմ պատերազմին: Գրիգոր Աբրամովիչ մեծ հերոսութիւններ գործեց պատերազմի ճակատներուն վրայ, եւ Օգոստոս Գ., ի տես անոր անձնուիրութեան ու քաջագործութիւններուն, 1762ին զայն թեթեւազէն զօրքերու դրօշակիր անուանեց: Պատերազմը աւարտեցաւ 1763ին:

Լեհաստան 1772ին բաժնուեցաւ Փրուսիոյ, Աւստրիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Փրուսիա գրաւեց Փոմերանիան, Ռուսիա՝ Պիելոռուսիոյ արեւելեան շրջանները, Աւստրիա՝ Կալիցիան եւ Քրաքովի վոյվոտութեան մէկ մասը: Իսկ ռուս-թրքական պատերազմի աւարտին Աւստրիա 1775ին օսմանցիներէն գրաւեց Պուքովինան:

Քաղաքական այս բաժանումներուն հիման Աբրամովիչներ (ինչպէս լեհահայերուն մեծամասնութիւնը) Աւստրիական կայսրութեան սահմաններուն մէջ մնացին, թէեւ անոնցմէ ոմանք Վարշաւա փոխադրուեցան:

Գրիգոր Աբրամովիչ, որ այնքան արդիւնաշատ գործունէութիւն ունեցած էր լեհական բանակին մէջ, իբրեւ վարձատրութիւն 1790ին Աւագաժողովին կողմէ ազնուականութեան կոչում եւ Սլաք կոչուած կնքանշանը ստացաւ: Ազնուականութեան վկայականը իրեն յանձնուեցաւ 1791ին:

Նշենք, որ 1793ին տեղի ունեցաւ Լեհաստանի երկրորդ բաժանումը, իսկ 1795ին՝ երրորդ բաժանումը, որմէ ետք անիկա իբրեւ ինքնուրոյն պետութիւն դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Այնուհետեւ Աբրամովիչներ Աւստրիական կայսրութեան ազնուական ընտանիքներու շարքին անցան:

ԳԻՆԻԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՐԱՄՈՎԻՋ

Աբրահամովիչներու ընտանիքէն անուանի դարձաւ նաեւ Գրիգոր Աբրամովիչ, հաւանաբար զարմիկը իրեն անուանակից ազնուական Գրիգոր Աբրամովիչի: Ծնած Լվով, ան առեւտրական ասպարէզ նետուեցաւ եւ հմտացաւ յատկապէս գինիի վաճառականութեան մէջ: Առեւտրական իր գործառնութիւններուն բերումով Վարշաւա փոխադրուեցաւ եւ քաղաքին երեւելի վաճառականներէն դարձաւ:

Այլեւս մեծահարուստ դարձած Գրիգոր Աբրամովիչ Վարշաւիոյ Նովի Սվիաթ պողոտային վրայ հոյակերտ ապարանք կառուցեց: Երկյարկանի, երեք բաժիններէ եւ իւրաքանչիւր բաժին եօթը պատուհաններէ բաղկացած պերճաշուք այս պալատը իր բարձրաքանդակներով, փորագրութիւններով ու քարաշէն հսկայ թաղարներով Վարշաւիոյ ամէնէն գեղակերտ կառոյցներէն կը նկատուէր եւ անոր ճարտարապետական ոճը, որ յետագային բաւական տարածում ստացաւ, ծանօթ դարձաւ «Վարշաւական ճակատ» անունով: Այդ ժամանակ Նովի Սվիաթ պողոտային վրայ եւ ընդհանուր առմամբ ամբողջ Վարշաւիոյ մէջ երկյարկանի բնակարանները հազուագիւտ էին, որովհետեւ գրեթէ բոլորն ալ ընդհանրապէս միայարկանի եւ փայտաշէն էին:

Պալատը հրկիզուեցաւ 1790ին, իսկ Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն (1939–1945) քարուքանդ եղաւ, բայց պատերազմէն ետք վերակառուցուեցաւ իբրեւ Վարշաւիոյ պատմական ճարտարապետական յուշարձաններէն մէկը: Սակայն նշենք, որ վերակառուցումը բաւական տարբեր ոճով կատարուեցաւ. ճակատին ընդհանուր ձեւը թէեւ պահուեցաւ, բայց բարձրաքանդակներն ու փորագրութիւնները բաւական անհարազատ են իրենց սկզբնական օրինակներուն:

ԱԴԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԲՐԱՄՈՎԻՋ

Լեհահայ համայնքներուն նման Աբրահամովիչներ եւս ԺԷ. դարուն կաթոլիկութեան յարած էին: Աբրահամովիչ ընտանիքէն ծանօթ առաջին հոգեւորականը եղաւ Ադամ վարդապետ Աբրահամովիչ: Ծնած՝ 1710ին, ան Յիսուսեաններուն մօտ բարձրագոյն կրթութիւն ստացաւ, հմտացաւ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան մէջ եւ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուեցաւ:

Ադամ վարդապետ երկար տարիներ փիլիսոփայութեան եւ բարոյական աստուածաբանութեան ուսուցիչի պաշտօններ վարեց Յիսուսեան հաստատութիւններու եւ համալսարաններու մէջ: Ան նաեւ առաջնակարգ քարոզիչ եւ ճարտար հռետոր էր եւ աստուածաբանական ու փիլիսոփայական բազմաթիւ քարոզներ հրատարակեց: Վախճանեցաւ 1768ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՒԱՏԱ՞Լ ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՆ-ու արտաքին գործերու նոր նախարարին Փարիզ այցը, հանդիպումներէն տրուած սիրալիր պատկերները ընդհանուր առմամբ կը միտէին հաշտութեան մթնոլորտի մը հաւատքը ներշնչելու: Գտնուեցան անշուշտ Իրաքի ներխուժումին պատճառով ծագած տարակարծութիւնը աւարտած նկատողներ: Կան սակայն իրողութեան քիչ մը աւելի մօտէն նայողներ որոնք կը դժուարանան փոխուած մեծ բան նշմարելու:

Ասոնցմէ մէկն է լեհական թերթի մը խմբագիրը որ Գ. Ռայսի Փարիզ այցով ոչինչ կարգաւորուած կը նկատէ երկու երկիրներուն միջեւ: Ան նախ կ'անդրադառնայ այդ այցին մակերեսայիններուն: Ճիշդ է որ նախարարուհին ԱՄՆ-ու նոր քաղաքականութեան նիւթով իր դասախօսութեան մէջ Եւրոպական միութիւնը նկատեց անհրաժարելի գործընկեր մը, յիշեց իր երկրին ու Ֆրանսայի պատմական կապերը, սակայն շօշափելի ոչինչ ըսաւ յետագայ յարաբերութիւններու մասին:

Լեհ լրագրողը կ'ըսէ թէ ֆրանսական լրատուները ալ մեծ ջերմութիւն չարտայայտեցին Գ. Ռայսի այցին ու ելոյթներուն մասին: Նոր բան չկար իրականութեան մէջ. ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի միջեւ կը շարունակէին մնալ անհասկացողութիւնները, նոյնիսկ երբ շատ մը մարզերու մէջ գործակցութիւնը դրական արդիւնք կու տար: Փարիզ եւ Ուաշինկթըն չէին համաձայնած Չինաստանի զէնք, զինամթերք ծախելու հարցին մասին: Նոյն պարագան է Իրանի համար. Ուաշինկթըն մեծ հաւատք չունի ատոմական իր ծրագրէն Իրանը ետ կեցնելու Եւրոպական Միութեան ջանքերուն որոնց մէջ կարեւոր տեղ ունի Փարիզ:

Կայ մետալին միւս երեսն ալ. ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ Փարիզ համաձայն գտնուեցաւ Ուաշինկթընի, որպէսզի Սուրիոյ հանդէպ խիստ քննադատական բանաձեւ մը քուէարկուի, Լիբանանի մէջ անոր ներկայութեան առընչութեամբ: Յայտնի է որ Սուրիոյ Լիբանանի մէջ զինուորական ներկայութիւնը ամերիկեան հակադրութեան պատճառներէն մէկն է այդ երկրին հանդէպ: Միւս կողմէն, ԱՄՆ ալ ոչինչ ըսին Գոթ տ'Իվուարի մէջ Ֆրանսական միջամտութեան մասին: Իւրայատուկ "առ ու տուր"ի երեւոյթ մը որ մտածել կու տայ ազդեցութեան գօտիներու նոր բաժանումի մը մասին:

Ֆրանսա այլեւս չի քննադատեր Իրաքի մէջ ամերիկեան ներկայութիւնը. բայց պատրաստակամութիւն ալ չի յայտներ իր զինուորները հոն ղրկելու: Համաձայն չէ միաբեւեռ աշխարհի մը պատկերին: Միջազգային յարաբերութիւններու ֆրանսացի ծանօթ մասնագէտներէն Ֆ. Հայսպուրկ նման պատկեր համեմատելի կը գտնէ մարքսեան տեսլականին: Անոր պէս ան մօտեցումը ունի որ աշխարհ միակ ուղղութեամբ մը կրնայ զարգանալ. ներկային տարբերութիւնը այն է որ այդ ուղղութիւնը որոշողը ԱՄՆ-ն են:

Լրագրողը ֆրանքեւամերիկեան հաշտութեան յայտարարութիւնը կանխահաս կը նկատէ: Իր կարծիքով՝ նման բանի լրջօրէն հաւատացողները միամիտները կրնան ըլլալ միայն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂԱՆԻԹԷ ԴՈՂԱՆԻԹ

ՊՈԼՍՈՅ "Լը Շաթօ" ճաշարանին մէջ, Փետրուար 5ին տեղի ունեցած է Սահակ-Մեսրոպ Դպրաց Դասու երգչախումբի Բարեկենդանի խրախճանքը: Ճաշին բացման խօսքը արտասանած է երգչախումբի դըպրապետը՝ Վարհրամ Սրկ. Լիւլէճեան, որ ողջունած է 160է աւելի հրաւիրեալները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է նոյնպէս Վահրամ Սրկ.:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի Ս. Փրկիչ մատուռը՝ ամբողջովին վերանորոգուած ճարտարապետ Նուրհան Ճանիկի նախագծին համաձայն եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի նիւթական միջոցներով, պաշտամունքի վերաբացուած է Յունուար 29ին: Մեսրոպ Պատրիարք որ պաշտօնէութեան հետեւանքով հիւանդանոցի մէկ սենեակն էր դարմանումի տակ, մատուռ փութացած է եւ անձամբ նախագահած արարողութեան: Իր ժամանումէն ետք, հոգաբարձուները եւ հիւրերը հաւաքուած են մատրան դրան առջեւ եւ մատուռին զանգակները սկսած են ղօղանջել, չարականներու երգեցողութեան ընկերակցութեամբ եւ Պատրիարքը կատարած է Դռնբացէքի արարողութիւնը: Մուտք գործելով, բոլորը հիացած են ի տես ճաշակաւոր վերանորոգումին: Օծման արարողութենէն ետք, Պատրիարքը իր պատգամը տուած է ներկաներուն, չեշտելով թէ ուրախութեան բացառիկ օր մըն է, նաեւ անոր համար որ Ս. Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսին անուանակոչութեան տօնն է: Պատրիարքը անդրադարձած է նաեւ Գրերու Գիւտին, որու շնորհիւ որքան ատեն որ մեր ժողովուրդը գործածէ իր լեզուն, գիրը, գրականութիւնն ու մշակոյթը, կ'ապրի ան: Իր խօսքին եզրակացութեան մէջ Մեսրոպ Արք. յիշեցուցած է որ բոլորս ալ մահկանացուներ ենք եւ անպայման օր մը պիտի մեռնինք, ուրեմն շատ կարեւոր է որ բարի անուն մը ձգենք մեզմէ ետք, խորհինք բարեբարութեան մասին եւ ուրեմն մեր ունեցածէն բաժին հանենք ուրիշներու գոյատեւման: Աւելի վերջ, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Պէլէք հանգստարանի սրահին մէջ: Հոս, հրաւիրեալներուն ողջոյնի խօսք ուղղած է Պետրոս Շիրինօղլու, գնահատանքով արտայայտուած է Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան մասին, որ չէր զլանար իր նիւթական օժանդակութիւնը: Իրմէ ետք խօսք առած է տոքթ. Մարտիրոս Ենիերկան, որ յայտնած է թէ Թանկագին նուէր մըն ալ կը յանձնուի հիւանդանոցին նորաբաց թանգարանին: Այդ նուէրն է Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, 1869ին, տոքթ. Տիգրան Փեշտիմալճեանի յանձնուած բըժշկական վկայականը եւ այդ առթիւ տոքթ. Մարտիրոս Ենիերկան ներկայացուցած է տոքթ. Փեշտիմալճեանի կենսագրական գիծերը:

***

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ Ս. Վարդանանց Դպրաց Դասու երգչախումբի հիմնադրութեան եօթանասունհերրորդ տարեդարձը հանդիսաւորապէս տօնուած է Յունուար 30ին: Կրօնական արարողութեան նախագահած պատարագած ու քարոզած է Շահան Արք. Սվաճեան: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է աշխարհիկ հանդիսութիւն մը "Նազար Շիրինօղլու" սրահին մէջ, ուր եւս նախագահած է Շահան Արք.: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Տավութհան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, նշած է որ Վարդանանց երգչախումբի անդամները գիտակից են որ պատասխանատու գործ մը առած են իրենց ուսերուն վրայ եւ սիրով կը տանին այդ գործը: Իրմէ ետք, ատենադպիրը Գարէն Թէրզեան կարդացած է երգչախումբին տեղեկագիրը: Երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետը Արթօ Նալճը դիտել տուած է որ կը նշուին նոյնպէս երկու տարեդարձներ: Առաջինը Սեդրակ Տավութհանի սարկաւագ ձեռնադրութեան 25ամեակն է, երկրորդն ալ Ատրուշան Հալաճեանի որպէս երգչախումբի վարիչ պաշտօնավարութեան 20ամեակը: Այդ առթիւ, Շահան Արք. յուշանուէրներ յանձնած է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք.:

***

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանին մէջ, փետրուար 1ին մեծարանքի հանդիսութիւն մը սարքուած է ի պատիւ այն բարերարներուն, որոնց նիւթական նուիրատուութեամբ կամ բարոյական աջակցութեամբ իրականացած էր Պատրիարքարանի համալիրի ամբողջական նորոգութիւնը: Տնտեսական խորհուրդի ներկայացուցած հաշիւներուն համաձայն, նորոգութեան ընդհանուր գումարը հասած էր 3.199.560 Թրքական ոսկիի: Ներկայիս Պատրիարքարանը տակաւ առ տակաւ կը փորձէ վճարել պարտքերը: Այս հաւաքոյթին առթիւ պարգեւատրուած են նաեւ բարերարները, շնորհուած են շքանշաններ:

***

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ (Լիբանան) Փետրուար 3ին, կազմակերպութեամբ Այնճարի Հ. Յ. Դ. "Կարմիր Լեռ" կոմիտէի դաստիարակչական յանձնախումբին, տեղի ունեցած է Վարդանանցի, Փետրուարեան ապստամբութեան եւ Արցախեան պահանջատիրութեան նուիրուած ձեռնարկը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ "Հետուիկ" սրահին մէջ: Քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք յանձնախումբին անունով բացման խօսքը արտասանած է Եփրեմ Տիւքէնճեան, որմէ ետք խօսք առած է Սուրիոյ Հայ առաքելական համայնքապետ՝ վեր. Յարութիւն Սելիմեան: Ան բաղդատական մը ըրած է նախահայրերու հետապնդած ոգեղէն հարստութեանց եւ այսօրուան Հայ մարդուն նիւթապաշտ մօտեցումին գրեթէ ամէն արժէքներու նկատմամբ: Յաջորդ բանախօսը եղած է Համբիկ Պիլալեան: Ան ընդգծած է որ աշխարհաքաղաքական նոր դասաւորումներու եւ համաշխարհային թոհուբոհին մէջ ազգային պահանջատիրական փորձընթացը կ'ապրի վերիվայրումներու պահեր՝ արդի արհեստագիտութեան, ժամանակակից մտածողութեան եւ գիտական սրընթաց նուաճումներու պատճառած ազդեցութիւններու իբրեւ հետեւանք: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՇԱՒԻԼ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Փետրուար 12 շաբաթ գիշերը Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Գալապանեան սրահը 40ի մօտ հանդիսականներով լեցուած էր լսելու համար Միսաք Մանուշեան խումբէն վերապրողներուն «Վկայութիւնները»:

Կազմակերպիչ յանձնախումբի անունով Խաչատուր Թօփալեան իր շնորհակալութիւնը յայտնեց ներկաներուն որոնց մէջ կը գտնուէին Շաւիլի նախկին Դիմադրականներու եւ Ռազմիկներու ինչպէս նաեւ Ռոթարի Քլէօպի ներկայացուցիչները: Վերապրողներէն Հանրի Քարայեան բացակայ էր անհանգստութեան պատճառով: Զինք ներկայացուց օրուան միակ հիւրը Արսէն Չաքրեանը ու տուաւ Միսաք Մանուշեանի եւ երկու այս վկաներու կենսագրութիւնները:

Արսէն Չաքրեան մէկ ժամէ աւելի տեւող բացատրութիւններով նախ ըրաւ դիմադրական շարժման սկզբնական արարքներու պատմականը (բաշխել թռուցիկ կամ թերթ), բացատրեց առաջին զինեալ դէպքերը եւ վերջապէս կազմակերպուած ձեւով զէնք եւ զինամթերքի գործածումը: Պատմեց իր մասնակցած առաջին եղեռնափորձը Լըվալուայի մէջ գերման զինուորներուն վրայ ձեռնառումբով յարձակումը Մանուշեանի եւ Ռայմանի կողքին: Այս արարքին կը հետեւին ելեկտրագծի խանգարումներ, Փարիզի Օթէօյի եկեղեցիի մօտ, գերմանացի սպաները փոխադրող հանրակառքին դէմ մահափորձը, Շալոն սիւռ Մառնի երկաթուղիի կործանումը եւ ՍՍ-ի պատասխանատու Ռիթթէրի սպանութիւնը: Հոս փակագիծ մը բացաւ ըսելով որ տարիներ յետոյ արտօնութիւն ունենալով պետական արխիւներու մէջ պրպտումներ ընելու կրցած էր հասկնալ իրենց արարքներուն հետեւանքները. Օրինակ տալով Ռիթթէրի սպանութիւնը: Գիտնական մը կ'աշխատէր Վ1 եւ Վ2 հրթիռներու պատրաստման աշխատանքներուն եւ Գերմանիա կ'ուղարկէր Ֆրանսացի գիտնականները եւ մասնագէտները:

Մանուշեան խումբի բոլոր արարքները կարելի չէր պատմել այս կարճ ժամանակամիջոցին մէջ: Սակայն Արսէն Չաքրեանը կրցաւ տալ, խումբին երկու տարուան ընթացքին կատարած զինեալ պայքարին պատկերը: Հետեւանք այս շարժումին Մ. Մանուշեան եղաւ իր խումբին ղեկավարը:

Դժբախտաբար, Գերմանացիները սկսան հետապնդել Մանուշեանը եւ իր ընկերները: Զգալով հետապնդումին հետեւանքները, Մանուշեան ուզեց դադար մը տալ: Սակայն խումբին քաղաքական պատասխանատուն Ռոժէ-Օլպան ժխտական կեցուածք ունեցաւ եւ ժամադրութիւն որշաւ Իվրիի կայարանը Էփշթայնի հետ (Մանուշեանի պատասխանատուն): Նոյեմբեր 16, 1943ին, հոն Մանուշեանը եւ Էփշթայն կը ձերբակալուին: Իրենց կը յաջորդեն իր միւս ընկերները: Ըստ Արսէն Չաքրեանի, խումբ'ի ձերբակալման մատնիչները Օլպանն ու Տաւիտովիչն են: Ինք Ֆրանսացի ընկերոջ մը շնորհիւ կրցած է պահուըտիլ եւ խուսափիլ ձերբակալութենէ:

Կարճ և կանխամտածուած դատէ մը յետոյ Մ. Մանուշեան եւ իր 22 ընկերները մահուան կը դատապարտուին: Գերմանացիները ծանօթ "Կարմիր Ազդ"ը կը շահագործեն վարկաբեկելու համար օտարները եւ Հրեաները:

Փետր. 21, 1943ին, Մանուշեան եւ ընկերները կը գնդակահարուին Մոն-Վալէրիէն:

Մանուշեանի խումբը ունէր 80 անդամ որոնցմէ շուրջ 10ը՝ Հայեր, կատարած է 100ի մօտ ոճրափորձ. խումբէն 7 հոգի ինկան պայքարի ընթացքին, 24 հոգի գնդակահարուեցան եւ մէկը՝ գլխատուեցաւ:

Ապա, Խաչատուր Թօփալեան կարդաց նախ Մ. Մանուշեանի արտասանած խօսքերը դատի վերջաւորութեան եւ յետոյ իր վերջին նամակը՝ ուղղուած իր կնոջ Մելինէ Մանուշեանի:

Գարին Տէր Յարութիւնեան ալ կարդաց Լուի Առակոնի "Կարմիր Ազդ" բանաստեղծութիւնը գրուած Փարիզի "Մանուշեան խումբ" փողոցի բացման հանդիսութեան առթիւ:

Հարցում-պատասխանի բաժինին մէջ, Ա. Չաքրեան ընդունեցաւ որ առանց "Կարմիր Ազդ"ին Մանուշեան խումբը այսօրուան համբաւը չէր ունենար: Ֆրանսայի երեսունի մօտ քաղաքները կը պատուեն իր յիշատակը յուշարձաններով կամ փողոցի անուններով: Խումբին ձերբակալութենէն յետոյ, Ա. Չաքրեանը Մէրինեաքի զինուորական օդակայանի հետադօտութեան մասնակցած է, որուն հետեւանքով Դաշնակիցները զայն ռմբակոծած են:

'Երեկոն աւարտեցաւ Ա. Չաքրեանի "Մոն Վալէրիէնի Գնդակահարուածները" հատորի ստորագրութեամբ եւ հիւրասիրութեամբ մը:

Հ. Ն.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

1914 Յունիսի մէջ առտու մը, լրագիրը բանալով կարդացի Աւստրիոյ Հունգարիոյ գահաժառանգ Արհիդուքս Ֆրանց Ֆէրտինանտի եւ իր ամուսնին դքսուհի Հոհէնպէրկի դէմ եղած մահափորձը Սէրայէվօյի մէջ, որուն զոհ գացած էին երկուքն ալ: Մահափորձին հեղինակն էր Սերպիացի պատանի մը՝ Բրինցիբ:

Լուրը, որքան զգայացունց, գուշակել չէր տար այն մօտալուտ եւ ահեղ հետեւանքները որոնք ծնունդ պիտի առնէին այս ոճիրէն:

Իրա՛ւ էր սակայն որ մահափորձը անհատապէս գործուած անիշխանական արարք մը չէր, այլ զուտ քաղաքական ոճիր մը, երկարօրէն պատրաստուած եւ խոշոր դաւադրութեան մը արդիւնք:

Հետզհետէ հասնող մանրամասնութիւններ ցոյց տուին թէ որքա՛ն կարեւորութիւն կը ստանար այդ մահափորձը Եւրոպայի՝ եւ մասնաւորաբար Աւստրիոյ մէջ:

Յուլիսի սկիզբները թերթերը արդէն իսկ կը ծանուցանէին թէ Աւստրիոյ զինուորական դործունէութիւնը զգալապէս կ'աւելնար եւ թէ բովանդակ երկրին մէջ բուռն հակառակութիւն եւ գրգռութիւն կը տիրէր Սերպիոյ հանդէպ: Նոյն ամսուն վերջը արդէն իսկ եւրոպական մեծ եւ ընդհանուր պատերազմի մը սարսափը կը սաւառնէր աշխարհի վրայ եւ Աւստրիա իր վերջնագիրը կու տար Սերպիոյ 18 ժամ պայմանաժամով:

Այդ վերջնագիրը, որուն պայմանները անընդունելի էին Սերպիոյ համար, անխուսափելի կը դարձնէին պատերազմը Աւստրիոյ ու Սերպիոյ միջեւ ու արդարեւ Յուլիսին վերջերը առաջին թնդանօթները կ'արձակուէին երկու պետութիւններու սահմանագլխին վրայ: Իսկ պատերազմը պաշտօնապէս կը յայտարարուի 15/28 Յուլիսին:

Միեւնոյն ատեն ռուսական զօրաշարժին լուրերը կը հասնին:

Կացութիւնը ծանրացած է:

Ընդհանուր պատերազմը անխուսափելի կը թուի, բայց դեռ ամէն յոյս չէ կորած: Մեծ պետութիւններու դահլիճները կը բանակցին, համաձայնութեան գետին մը կը փնտռեն, կամ գոնէ այնպէս հաւատացնել կ'ուզեն:

Ինչ որ քիչ շատ որոշապէս կը տեսնուի՝ սա է թէ Գերմանիա եւ Ռուսիա պատերազմ կ'ուզեն:

Անգլիա, վերջին վայրկեանին ի նպաստ խաղաղութեան գերագոյն ջանքեր կ'ընէ, ահռելի հրդեհումին առաջքը առնելու համար, բայց ի զո՜ւր:

Օգոստոս 2ին (Ն. Տ.) կիրակի օր, թերթերը կը ծանուցանեն թէ ընդհանուր պատերազմը յայտարարուած է:

Նոյն առտուն Պոլսոյ պատերուն վրայ փակցուած տեսանք հետեւեալ յայտարարութիւնը խոշոր գիրերով.

«Սէֆէրպէրլիք վար, ասքէր օլան սիլահ ալթընա.

Սէֆէրպէրլիկին պիրինճի կիւնիւ թէմուզըն 21ինճի բազարթէսի կիւնիւ»:

Այս յայտարարութիւնը, ինչպէս յետոյ աքսորանքիս մէջ իմացայ, միեւնոյն օրը փակցուած է նաեւ գաւառներու մէջ, Անատոլուէն մինչեւ Սուրիա, կուսակալանիստ քաղաքներէն մինչեւ ամենայետին նահիէին մէջ: Եւ այդ տպուած թուղթերը, կնքուած պահարաններով, ամիսներ առաջ ղրկուած է ամէն կողմ, բոլոր մըխթարներուն, ամենախիստ պատուէրներով որ գաղտուկ պահեն եւ բանան միայն այն ժամանակ երբ կեդրոնէն հրաման գայ:

Եւ այդ ծածուկ կնքուած պահարանները, որոնց գոյութիւնը իմացած է ժողովուրդը առանց պարունակութեանը ծանօթ ըլլալու, սարսափի մատնած է շատ տեղերու Հայերը, որոնք ենթադրած են թէ ջարդի հրաման մը կար անոնց մէջ ծածկուած:

Սակայն խնդիրը այդ չէ: Ընդհանուր պատերազմի յայտարարութենէն շաբաթներ առաջ զօրաշարժի համար տրուած այս ծածուկ հրամանը ցոյց կու տայ թէ իթթիհատական կառավարութիւնը արդէն իսկ ծախուած էր Գերմանիոյ եւ որոշած էր անոր կողքին կռուելու:

Դառնանք մեր պատմութեան:

Այս Օգոստոս 2ի պատմական կիրակիէն սկսեալ, յանկարծ Պոլսոյ կերպարանքը փոխուեցաւ, սովորական կեանքը խանգարուեցաւ, ընդհանուր իրարանցում մը, խուճապ մը տիրեց ամէն կողմ: Անակընկալներու, անծանօթ փորձանքներու երկիւղը զգաց ամէն մարդ: Անոր առաջին արտայայտութիւնը եղաւ անօթի մնալու, ուտելիքէ զրկուելու վախը:

Ամէն մարդ փուռերուն առջեւ, նպարավաճառներու խանութը վազեց, իր նիւթական կարողութեանը չափով ուզեց պաշար ամբարել:

Գտնուեցան մարդիկ որոնք այդ կիրակի օրը մէկ քանի ամսուան պաշար շալկեցին:

Ընդհանուր համոզումը այն էր արդէն թէ՝ պատերազմը հազիւ 2–3 ամիս պիտի տեւէր:

Եւ սակայն մտատանջութիւնը հետզհետէ կ'աւելնար:

Երկուշաբթի առտու Բերայի շիտակ ճամբուն վրայ շահեկան տեսարան մը կը պարզուէր:

Բոլոր դրամատուները իրենց դռները փակած էին: Ժողովուրդը, այր ու կին, դռներուն առջեւ խռնուած՝ աղմուկ կը յարուցանէին եւ իրենց դրամները կը պահանջէին:

(Շար. 1)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Ծննդեան խնջոյքին՝ Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զորուր 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժակ Քայսարեան 150, Տիկին Անահիտ Պարտաքճեան 100, Պ. Աւետիս Պալթայեան 65, Տէր եւ Տիկին Ռենաթօ Զակինի, Տէր եւ Տիկին Տաճատ Արվոն, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Կիւզեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Կիւլէր, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սէմէրճի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճրնտըրօղլու, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճեան 50ական, Տիկին Մարի Հերրոյեան 40, Պ. Ռոժէ Քաղեան 31, Տիկին Նուարդ Պոյաճեան 23, Պ. Սերժ Հերրոյեան 20, Տիկին Արշալոյս Աղաչեան, Տիկին Ալիս Տէմիրեան, Պ. Մարտիկ Սոմունճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պետեան 15ական:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան՝ Պ. Րաֆֆի Ասլանեան 400 Եւրօ, Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան եւ զաւակները Կարապետ Կարապետեանի եւ երինա Շտոյեանի յիշատակին 150, Պ. Արա Գույումճեան 70:

"Լեւոն Շանթ" դպրոցին՝ Տէր եւ Տիկին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սիրվարդ Պալեան եւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան 150 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին Մատլէն Բազումեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մովսէսեանէ 40 Եւրօ Տիկին Ալիս Գըպըճեանի (ծնեալ Օհանեան) մահուան քառասունքին առթիւ:

Գրիգոր Փափազեան 200 Եւրօ, Տիկին Ժագլին Լը Պլան 150, Օր. Աննիկ Էքպէքեան եւ Տիկին Սէլմա Լը Մէր 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 80, Տիկին Սոնա Փանոսեան 65, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճրնտըրօղլու, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սէմէրճի 40, Օր. Գարին Տէր Յարութիւնեան 20:

"Թէրթիկ"ի բարգաւաճման՝ Տէր եւ Տիկին Թորոս Սէմէրճի 40 Եւրօ:

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON. VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie,
☎ 01. 40. 51. 11. 90

Les inscriptions seront closes le 30 mars

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €., հատոր գլուխ.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ.–
– ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,

"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,

"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻԻՆ
– ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,

"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ընթացքին, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

– ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԻՋԻՆՔ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Գամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Պոմոն)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11
Ս. ԹԱԴԷՈՍ-ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն Ժ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

– ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՎԱԶԷ ՔՀՆՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

– ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 18
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնր կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	ժամը 8.45ին,
Արեւագալ՝	ժամը 9.45ին,
Պատարագ՝	ժամը 10.30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով.–

Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակիին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակիին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակիին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, ժամը 16ին Տեառնընդառաջի նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,
une **S O I R E E C A B A R E T** animée par
MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,
avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**
Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

□

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Croix Bleue d'Issy-les Moulineaux Section «Dirouhie Serengulian» organise un **V O Y A G E E N A R M E N I E**
du 28 avril au 5 mai
Renseignements et inscriptions auprès de :
A î d a : 01 46 45 93 81 / 06 23 24 01 32

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par
Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30
à la M.C.A. de Vienne
«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)
— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section «**Issahakian**» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25
VENDREDI
25 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.144 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.144

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԷՐՎԷ ԿԷՄԱՐԻ, այսինքն Ֆրանսայի Տնտեսութեան նախարարին բնակարանային անհամ պատմութիւնը վերջ պիտի չըգտնէ, քանի ամէն օր նոր սուտերու մէջ կը մխրճուի եւ բացայայտ է որ զրկուած է որեւէ վստահութիւն ներշնչելէ ոեւէ մէկուն, բայց՝ Մաթինեոնի: Վերջին նորութիւնը ծագեցաւ Հինգշաբթի, Փետր. 24ին, երբ լոյս տեսաւ "Փարի Մաչ" շաբաթաթերթին մէջ իր հարցազրոյցը, ուր կ'ըսէ թէ եթէ կօշկակարի զաւակ եղած չըլլար, այլ քաղքենիի մը, յարկաբաժնի մը սեփականատէր եղած կ'ըլլար Փարիզի մէջ...: Այս հարցազրոյցը տուած էր թերթին նախքան "Գանար Անշէնէ"ի հրապարակումները, ուր կը յայտնուէր թէ Կէմար 235 քառ. մեթր տարածութեամբ յարկաբաժին մը ունի Պուլվար Սէն-Միշէլ եւ նոյն օրը (Փետր. 23) Լը Մոնտ ալ կը յայտնէր թէ Կէմար այդ յարկաբաժինը վարձու տուած է ամսական 2500 Եւրոյի: Օրէ օր Կէմարի սուտերը կը բազմանան, ինչ որ առնուազն վարկաբեկիչ է ոչ միայն իրեն, այլեւ մանաւանդ Ֆրանսայի համար, քանի լիազօրուած է ստորագրելու միջազգային պատասխանատու համաձայնագրեր, յանուն իր երկրին: Լիպերասիոն (Փետր. 24) ցանկը հրատարակած է այդ սուտերուն: Այլ նախարարներ ալ խնդրոյ առարկայ են ինչպէս՝ Պիւտճէի նախարարը՝ Ժ.-Ֆ. Գոփէ: Կ'ապրի պաշտօնին բերմամբ 230 քառ. մեթր տարածութեամբ յարկաբաժին մը, որու վարձքը (5500 Եւրօ) Պետութիւնը կը վճարէ, մինչ Գոփէ ինք ալ այլ յարկաբաժնի մը տէրն է 16րդ Թաղամասը: Ֆրանսայի ամբողջ մամուլը կը զբաղի Կէմարի ապաբարոյ պատմութիւնով, բայց մարդը կառչած է աթոռին եւ ամէն ինչի կը հանդուրժէ, գոնէ առայժմ: Մինչ այդ թերթօնը կը շարունակուի: Այս առթիւ, կը հաստատուի նաեւ որ եւրոպական երկիրներու մէջ (Իտալիա, Գերմանիա եւլն.) բոլոր նախարարները կը վճարեն իրենց տան վարձքը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը Օմար Քարամէ յայտարարած է որ կրնայ հրաժարիլ, եթէ նախապէս համաձայնութիւն մը գոյանայ նոր դահլիճ մը կազմելու համար, որպէսզի "քաղաքական պարապ" մը չըստեղծուի: Եթէ ընդդիմադիր երեսփոխանները չընեն, ես պիտի ուզեմ վստահութեան քուէ մը, ըսած է Քարամէ: Խորհրդարանը նիստ ունի Փետրուար 28ին, բայց անկարելի չէր նկատուեր որ կառավարութիւնը հրաժարի այդ թուականէն առաջ: Խորհրդարանը 128 երեսփոխանէ կազմուած է, ուր ընդդիմութիւնը 40 երեսփոխան ունի: Ամէն բան կախում ունի Հեզպոլլայի դիրքէն: Իր 12 երեսփոխանները վստահութեան քուէ չէին տըւած կառավարութեան վերջին քուէարկութեան ատեն: Ներկայիս, ընդդիմութիւնը ոչ միայն կառավարութեան հրաժարումը կը պահանջէ, այլեւ "լիբանանեան եւ սուրիական տեղեկատուութեան սպասարկութիւններու մենատիրութեան վախճանը", ըսած է Համատէ (ան որ հազիւ մահափորձէ մը ազատած էր Հոկտ. 1ին):

ՊՈՒՇ Պրաթիսլաւա հասած էր, ուր Փետր. 24ին պիտի հանդիպէր Պուտինի, այսինքն "իր բարեկամ Վլատիմիրին": Երկու ղեկավարները կը տեսնուէին Սլովաքիոյ մայրաքաղաքին դղեակին մէջ: Պուշ վճռած էր ժողովրդավարութեան դաս մը տալ Պուտինի, զոր "ռազմավարական ընկերակից մը" կը նկատէ, բայց եւ այնպէս երկու երկիրներու յա-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Հայ Դատի Յանձնախումբը որոշած է վերաքննութեան դիմել Փարիզի Թուրք հիւպատոսին եւ "Վանատու – Ֆրանս Թէլէքոմ" ընկերութեան դէմ բացուած դատին վճիռին կապակցութեամբ: Հիւպատոսը ամբաստանուած էր ժխտողական իր արտայայտութիւններուն, իսկ նշեալ ընկերութիւնը՝ այդ արտայայտութիւնները համացանցով սփռելուն համար: Փարիզի 17րդ դատական ատեանը Նոյ. 15ի վճիռով յայտնած էր թէ հիւպատոսին վայելած դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը պատճառ է որ ան դատուելէ զերծ կացուցուի: Աւելի ընդվզեցուցիչը այն էր որ նոյն ատեանը ընթացք չէր տուած "Վանատու"ի դէմ բողոքին ալ, այն պատճառաբանութեամբ որ համացանցի այդ ընկերութիւնը իրաւական գետնի վրայ հետապնդելի չի նկատուիր, քանի որ Հայկական Ցեղասպանութիւնը մաս չի կազմեր այն ոճիրներուն որոնց ժխտումը օրէնքով պատժելի է:

Հայ Դատի Ֆրանսայի Յանձնախումբին նախագահը Յ. Մարտիրոսեան յայտնած է թէ 90ամեակի յիշատակութեան ձեռնարկներուն քանի մը շաբաթ մնացած, կարելի չէ լուռ մնալ մարդկային արժանաւորութեան եւ յիշողութեան ուղղըւած անարգանքին. յատկապէս երբ ան կ'ըլլայ երկրի մը մէջ որ օրէնքով մը ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԸՊՐԷԻ

Հայաստանի Նախագահը Ռ. Քոչարեան եւ Ազգ. Ժողովի Նախագահը Ա. Բաղդասարեան շնորհակալութիւն յայտնած են Ժ.-Լ. Տըպրէի, որ Անգարա թէ Պոլիս իր այցելութեան ատեն ուղղակի եւ բացէ ի բաց արծարծած է Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը իր Թուրք խօսակիցներուն հետ:

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(փետրուար 23/24)

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԱՅՐԱԾ

Փետրուար 16ի կէս գիշերին հրդեհ ծագած է Ախալքալաքի Բուռնաշէթ գիւղի միջնակարգ դպրոցին շէնքին մէջ: Հրշէջները հասած են մեծ յապաղումով երբ շէնքին կէսը արդէն այրած է: Այդ պատճառով կարելի չէ եղած փրկել միւս կէսն ալ: Հետաքննութիւն բացուած է ստուգելու համար պատճառը. կասկած կայ որ հրձիգութեան հետեւանք ըլլայ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը պատրաստուի ազգային փոքրամասնութիւններու օրինագիծը, ինչպէս ըսած է վարչութեան պետ Հրանոյշ Խաչատրեան. որպէս այդ պիտի նկատուին Ասորիները, Ռուսերը, Քիւրտերն ու Եզիտիները: Պետութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ ազգային լեզուով կրթութիւն ապահովելու փոքրամասնութեան այն համայնքին որուն պատկանողները շրջանի մը բնակչութեան երեսուն տոկոսը կը կազմեն, կամ երկրին մէջ անոնց թիւը կը հասնի երեսուն հազարի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ

Գերմանիոյ պահպանողական կուսակցութիւնները՝ Քրիստոնեայ դեմոկրատական ու Քրիստոնեայ ընկերային միութիւնը որոնք վճռապէս դէմ են Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, աշխոյժ պայքար կը մղեն այդ անդամակցութիւնը խոչընդոտելու:

Անոնք Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ հայկական բանաձեւ մը պատրաստած են Խորհրդարանին յղելու համար: Հոն կ'ըսուի թէ 90ամեակը պէտք է մղէ Հայերու, Թուրքերու եւ Գերմանացիներու միջեւ խաղաղութեան եւ հաշտութեան: Տեղ տրուած է 1915ի անցքերուն, մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն, տարագրութեան:

Բանաձեւին մէջ ըսուած է նաեւ թէ Գերմանիա որ Ա. Աշխարհամարտին զինակիցն էր Օսմանեան կայսրութեան, տեղեակ էր տարագրութեան ու բնաջնջումին ամէն մէկ հանգրուանին:

Ինչ կը վերաբերի ներկային հետ առընչութեան, բանաձեւը կը շեշտէ.

"Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը որ իրաւական ժառանգորդն է Օսմանեան Կայսրութեան, կը ժխտէ այն իրողութիւնը թէ 1915ին կատարուածը ծրագրուած էր, տարագրութեան ընթացքին մահերը, բնաջնջումը Օսմանեան իշխանութեան փափաքին համաձայն տեղի ունեցած են: Ժխտողական այս կեցուածքը անյարիր է հաշտութեան ու ներողութեան արժէքներուն վրայ հիմնուած Եւրոպական Միութեան սկզբունքներուն. Միութիւն որուն մաս կազմել կ'ուզէ Թուրքիա":

Բանաձեւով պահանջներ ալ ներկայացուած են Գերմանիոյ կառավարութեան: Կը պահանջուի որ ան իր հեղինակութիւնը գործածէ Թուրքիան մղելու որ հաշուեյարդարը ընէ անցեալին ու ներկայիս հայ ժողովուրդին հանդէպ ունեցած դերին, երկրին մէջ պահպանէ մտածումի ազատութիւնը, յատկապէս Հայկական Ցեղասպանութեան ոլորտին մէջ, Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն ընթացքին ապահովուի Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը:

Գերմանիոյ կառավարութիւնը պէտք է որոշ դեր ստանձնէ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ պատմական յանցանքին հաշտութեան, ներողութեան յանգելու հոլովոյթին մէջ, նաեւ մասնակցութիւն բերէ հայկական տարագրութեան պատմութեան նորովի շարադրութեան. մանաւանդ որ այդ պատմութիւնը մէկ մասնիկն է Ի. դարուն Գերմանիոյ մէջ ապրուած ցեղային հակամարտութիւններուն:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ «ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

«Սիրելի Եղբայրս» խորագրուած ցուցահանդէսը որ թղթատարական բացիկներով ցոյց կու տար հարիւր տարի առաջուան Թուրքիոյ Հայերը, ինչպէս քանիցս գրեցինք, շատ լայն արձագանգ գտաւ նաեւ Թրքական մամուլին մէջ: Մանաւանդ որ շատ հետաքրքրական, շատ գեղեցիկ քաթալոկ մըն ալ հրատարակուած է նոյն առիթով:

Հայեւիտալացի ծնողքի զաւակ երիտասարդ Գ. Գալուստեանի հաւաքածոյէն ընտրուած քարտերով կազմուած ցուցահանդէսը տեղ գտած է նաեւ Թուրք պատմութեան վաքըֆին «Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթին Փետրուարի թիւին մէջ, ներկայացուածներէն շարք մը գունաւոր վերարտադրութիւններով:

Սէտաթ Շէնօղլու կը նկարագրէ ցուցանմուշները, կը պատմէ գաւառակիզքի հայկական բնակավայրերուն, անոնց բընակիչներուն մասին: Կ'ըսէ թէ քարտերուն մեծ մասին լուսանկարիչները Հայեր եղած են: Տեղ կու տայ նաեւ ցուցահանդէսին ու քաթալոկին պատասխանատու դէմքին՝ Օսման Քէօքէրի բացատրութիւններուն ալ. այս վերջինը նկատի առնուած տարիները (1900-1914) Անատոլուի հայութեան ամէնէն փայլուն շըրջանը կը նկատէ: Կ'անդրադառնայ նաեւ կարեւոր հարցի մը. հատորին պատրաստութեան ընթացքին տեսած են որ հայկական, թրքական ու արեւմտեան աղբիւրներու օգտագործումը տեղանուններու տեսակէտէն հարցեր կը ստեղծէ: Օ. Քէօքէր երեւոյթ մըն ալ կը մատնանշէ, ըսելու համար թէ պատմութեան ուսուցումը ո՛ր աստիճանի թերի ու սխալ կը կատարուի թրքական դպրոցներուն մէջ, յատկապէս երբ խնդրոյ առարկայ է հայկական անցեալ մը քօղարկելու ջանքը:

Ան կ'ըսէ. «Մեր մօտ պատմութիւնը միշտ Թուրքերու հիմով կը պատմուի: Մեր քաղաքներուն պատմութիւնը Թուրքերով կը սկսի: Յատկապէս "Մեր քաղաքին անունին ծագումը" նիւթին մէջ անպայման տուեալ անունը կը հիմնուի թըրքերէն յղացքի մը, կամ թրքական յատուկ անունի մը:... Կը մոռցուի անշուշտ որ Թուրքերէն առաջ ալ խնդրոյ առարկայ վայրին մէջ քաղաք մը գոյութիւն ունեցած է: Հայերու մասին կամ բնաւ չի խօսուիր, կամ կը խօսուի որպէս որոշ շրջանի մը հարցերու պատճառ դարձած տարր եւ ոչ՝ մեր քաղաքներուն ընկերային կեանքին մէկ դերակատարը: Կարծէք անոնք այս քաղաքներուն մէջ ապրած չեն, այլ միայն հարցեր ստեղծած»:

Ցուցուածին ընկերացած քարտերը ցոյց կու տան օրինակ՝ 1913 Օգոստոս 15ին Ս. Աստուածածնի տօնին Թափօրը Սամսոնի մէջ, Խարբերդի ամերիկեան միսիոնի շէնքերը, Իզմիրի հայկական թաղը, Այնթապի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Սահմանադրութեան հռչակումը ողջունող ամասիացիներու զանգուածը որ կը կրէ հայերէն, օսմաներէն եւ ֆրանսերէն պաստառներ, Իզմիրի հայ համայնքին մէկ ցոյցը, Վանի Զարահան Ս. Նշան վանքը, Ատանայի Արամեան վարժարանը, եւլն.: Բոլորն ալ անխտիր կը վկայեն փարթամ, զարգացած անցեալի մը մասին որ Արեւմտահայաստանի բնակչութեան կը պատկանէր:

ՀԵՏԱՔՕՏԱԿԱՆ ԳՐՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ԹԻՖԼԻՍ

ԽՄԲ. – Հակառակ երեւութականին, գաղտնիք չէ որ Վրաստանի մէջ Հայաստանի, հայութեան նկատմամբ տիրողը բարեկամականը, եղբայրական տրամադրութիւնը չէ ընդհանրապէս: Վրացական տեղական մամուլին մէջ կայ հայկական ճարտարապետական կոթողները իւրացնելու մարմաջով գրուած ու իւրացումի գործը կը շարունակուի այսօր ալ, զանազան արարքներով, ինչպէս լուրերը կը տեղեկացնեն: Մեր աշխատակիցը տեղւոյն վրայի իր հաստատումները գրի առած է ու կը խոստանայ շարունակել արտայայտուիլ երեւոյթին մասին:

***

Տայքի եւ Բարձր Հայքի շրջանները կատարած ամառնային շրջապտոյտիս ընթացքին, ընթերցողներու ուշադրութիւնը հրաւիրած էի հայկական հնագոյն եւ կարեւորագոյն կարգ մը ճարտարապետական յուշարձաններու ճակատագրին վրայ, որոնք աւելի հազար երկու հարիւր տարիներ առաջ կառուցուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ներսէս Շինող Իշխանեցի Հայրապետէն եւ Բագրատունի Դաւիթ Կիւրապաղատ Իշխանէն եւ իր յաջորդներէն, ժամանակի ընթացքին, պատմութեան խեղաթիւրումով եւ վիմային արձանագրութիւններու լեզուափոխութեամբ (հայերէնը փոխարինելով վրացերէնով), մեր դրացի Վրացիները, գրեթէ յաջողած են միջազգային տգէտ հասարակութեան մօտ "սեփականացնել" համամարդկային արժէք ներկայացնող այդ կոթողները...:

Զեմ գիտեր Ֆրանսացի որ պատմագէտն է որ Վրացիները նմանցուցած է կարմրամորթ մերկ Հնդիկներուն որ ուրիշին փետուրներով կը սիրեն զարդարուիլ:

Այէ "ազգային մարզանքը" այնքան անսրբագրելի, խոր արմատներ ձգած է մէջերնին որ վերջերս իրենց ծանօթ "պատմագէտներէն" մին, Թիֆլիսի Ազգային առաջին ալիքէն, առանց խղճելու յայտարարած է թէ Հայոց այբուբենը Վրացիներն են յօրինած եւ նուիրած Ս. Մեսրոպին[***]...:

Դարերու ընթացքին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր բռնի վրացացնելով չգոհանալով (ամբողջ Ջաւախքը, Կախէթի շրջանը, Թիֆլիսի նահանգը եւ այլ*), այս օրերուս Վրաստանի մոլեռանդ եկեղեցականները սկսած են սովետի օրերէն փակ մնացած հայկական չքեղ եկեղեցիներուն ձեռք երկարել ամէնէն հասարակ եւ գռեհիկ ձեւով, օր ցերեկով քանդելով հայկական արձանագրութիւնները, ջարդելով, կոտրելով հայկական դամբանաքարերը, զանոնք փոխարինելով դուրսէն բերուած վրացական անտէր դամբանաքարերով... Կարծելով որ տակաւին կրնան աննշան անցնիլ եւ անպատիժ գործել, ինչպէս սովոր էին վրացի Ստալինի եւ վրացի Բերիայի "երջանիկ օրերուն"...

Վրաստանի Խորհրդարանի հայ երեսփոխաններուն եւ յատկապէս Վրաստանի Առաջնորդական տեղապահ Հ. Աբգար Յովակիմեանի կայծակնային միջամտութեան շնորհիւ հայ եւ վրացական լրատուութեան միջոցները ազմուկ բարձրացուցին նաեւ Սահակաշվիլիի ուղղուած նամակով եւ առ այժմ կանգ առած է քանդումի ընթացքը:

Երկօրեայ այցելութեանս նպատակը Թիֆլիս, ականատեսի վկայութիւնս բերել էր եւ լուսանկարչական փաստեր հաւաքել հայկական արձանագրութիւններու եւ կատարուած բարբարոսութեան, յուսալով որ Տայքի սրբավայրերուն եւ ստալինեան արիւնալի տարիներուն անպատիժ արարքները չեն կրկնուիր ԻԱ. դարուն ալ:

ՅԻՊԷ

(*) Հայկական ազգանուն մը 13 լարիով կարելի է վրացականացնել, մինչ երբ Հայ մը ուզէ իր հարազատ ազգանունին վերադառնալ՝ 3000 լարին անբաւարար է (1600 տոլար):

ԳԵՂԱՏԻՊ ԳԻՐՔ ՄԸ՝ ԱՍԱՏՈՒՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

2003 Թուականին Փարիզի «էֆ. Վէ. Տուպլվէ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց գեղատիպ հատոր մը՝ նուիրուած Ասատուրի անձին եւ արուեստին:

Ժերար Էքզիւրիկերա, որ արուեստի համբաւաւոր քննադատ է գեղանկարչական աշխարհին մէջ, ստորագրած է հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը Ասատուրի մասին:

Ասատուր ժամանակակից այն հայ արուեստագէտն է, որ կ'ուղղուի դէպի միջազգային ճանաչում՝ շնորհիւ իր տաղանդին եւ յարատեւ աշխատանքին: Հոս նկատի չունինք անունները Գառզուի եւ Ժանսէմի, որոնք կը պատկանին որբերու սերունդին եւ փայլած են աւելի քան 40 տարիներ՝ նկարչական արուեստի երկնակամարին վրայ:

Գեղատիպ այս հատորը ճաշակաւոր եւ գունագեղ հրատարակութիւն մըն է՝ բաղկացած 223 մեծադիր էջերէ 32×24 սանթիմեթր մեծութեամբ եւ կ'ամփոփէ Ասատուրի քառասուն տարիներու վրայ երկարող ստեղծագործական հիմնական երեք երեսները. գծագրութիւն – փորագրութիւն (կրաւիւր), ջրանկարչութիւն եւ իւղանկարչութիւն:

Առաջին 16 էջերուն մէջ Ժերար Էքզիւրիկերա կը ներկայացնէ Ասատուր արուեստագէտը եւ անոր ինքնատիպ արուեստը: «Ասատուր խորհրդաւոր, իշխան գաղտնագրութեան՝ զուսպ այլ խրոխտ նկարագրելով, կը յայտնուի իբրեւ ամէնէն բծախնդիր վարպետը պատկերի, զոր կը խառնշտկէ, կը հոսեցնէ, կը միախառնէ, կը բաժնէ տակաւին՝ վերջապէս կանգնելու համար նոյնիքն իր էութեան»:

Երկրորդ բաժինին 72 էջերուն մէջ ցոյց կը տրուին Ասատուրի գծագրութիւնները՝ թիւով եօթը, բայց մանաւանդ կրաւիւրները՝ 46 սեւ – ճերմակ եւ 27 գունաւոր, ինչպէս նաեւ՝ անոնց կրած հոլովոյթը, 1970էն մինչեւ 2001 թուական:

Երրորդ բաժինին մէջ ներկայացուած են Ասատուրի ջրանկարներն (46 գործ) ու իւղանկարները (22 գործ):

Գիրքը ուշադիր թերթատողը կ'անդրադառնայ մէկ բանի. Ասատուր մեծ աշխատող մըն է, ծայր աստիճան բծախնդիր եւ խորայատուկ տեսողութիւն ունեցող մեծ արուեստագէտ մը:

Գիրքին շնորհահանդէսը տեղի ունեցած է Փարիզի «Քայիէ տ'Ար» պատկերասրահին մէջ, ուր ներկայացուած էին Ասատուրի գործերը: Երեկոյեան ժամը 8:00էն մինչեւ ուշ ատեն խուռներամ բազմութիւն մը կը լեցնէր պատկերասրահը եւ նոյնքան բազմութիւն կը սպասէր դուրսը: Իսկական տօնական օր մըն էր Ասատուրի համար, որ նստած Ժերար Էքզիւրիկերայի քով՝ առանձին սեղանի մը առջեւ կը ստորագրէր, կը մակագրէր արուեստի սիրահարներուն համար:

***

Ասատուրի հետ ծանօթութիւնս սկսած է 1962ին, Ֆլորանսի մէջ: Երկրորդ անգամ ըլլալով գացեր էի Իտալիա, Վերածնունդի վարպետները տեսնելու: Առաջին գործս եղած էր նախ երթալ Հռոմ ու տեսնել Միքէլ Անժելոյի «Փիեթա»ն՝ վերանորոգուած Ս. Պետրոս տաճարի մէջ: Այս անգամ ապակիէ «պատ» մը կը բաժնէր գլուխ գործոցը հանդիսատեսէն: 2,5 մեթր անդիէն դիտեցի ու ամբողջ մարմինս փշաքաղուեցաւ... Այնպիսի յաջող ձեւով վերանորոգուած էր, որ կարծես ձեռք դպած չըլլար Աստուածամօր դէմքին: Մինչդեռ առաջին տեսնելուս, անհաւասարակշիռ մը մուրճի հարուածով մը ջարդած էր քիթն ու շրթունքները Տիրամօր: Ուրիշ միջոց չէր գտած խեղճը, նշանաւոր դառնալու համար...

Հռոմը ձգելէ առաջ ուզեր էի տեսնել նաեւ հին Հռոմի պատին՝ Մուսոլինիի օրով գետեղուած հինգ հսկայ քարտէսները, ուր «Արմենիա» անունը կը տեսնուէր 5 անգամ, ըստ Հռոմէական կայսրութեան ժամանակաշրջաններու ուժին, բայց միշտ մեծ... միշտ հրաշափառ...:

Երկրորդ հանգրուանս Ֆլորանսն էր: «Աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ քաղաքը» այս նախադասութիւնը խտալացիի մը համար նոյնն է, ինչ որ Զարենցի «Աշխարհ անցիր Արարատի նման ճերմակ գագաթ չըկայ»ն, Հայերուս համար: Հո՛ն ապրած էին ու ստեղծագործած նկարչութեան «երրորդութիւն»ը կազմող հանճարները, Լէոնարտօ Տա Վինչի, Ռաֆայէլ եւ Միքէլ Անճելօ:

Այդ օրը, չեմ յիշեր ինչ օր էր, յատկացուցեր էի "Փալացցօ Իւֆիցցի"ի, ուր կը գտնուին Վերածնունդի բազմաթիւ գեղեցիկ գործեր:

Կէսօրուան մօտ, պտոյտս աւարտած՝ երբ դուրս կ'ելլէի գլխաւոր մուտքէն, դիմացս ելան երկու երիտասարդներ, որոնցմէ մին Լիբանանի Կաճառի ծանօթներէս՝ Անթուանն էր, իսկ քովի սեւ ու երկար մազերով, խոշոր, արտայայտիչ աչքերով երիտասարդը՝ Ասատուր Պզտիկեանը: Մեր լիբանանցի բարեկամը ծանօթացուց մեզ: Իր մասին լսեր էի աղօտ կերպով. կը յաճախէր Կիւմռէրի աշխատանոցը ու խմբական ցուցահանդէսի մը առիթով, որ փոլեմիք ստեղծած էր, Պէյրութի մէջ, արար Թղթակիցի մը ըսած էր. "Այո՝ լիբանանցի եմ, բայց նախ հայ եմ, մինչեւ հոգիիս խորը": Ան աչքի զարկած էր արդէն իր սուր պիծերով, որոնք հեռուէն կը յիշեցնէին Գառզուի գիծերը:

Ասատուր եւ իր բարեկամը Պէյրութի Իտալական Մշակութային Կեդրոնէն կրթաթոշակ մը շահելով եկեր էին Իտալիա՝ ուսանելու: Կը յաճախէին Փերուճիա քաղաքի ակադեմիան ու այդ օր եկած էին Ֆլորանսը տեսնելու: Սակայն, Ասատուրի նպատակը Փարիզ երթալ էր: Ըսաւ, թէ ծանօթ չունէր հոն: Անմիջապէս Փարիզի հասցէս տուի ու խոստացայ օգնել իրեն:

***

Երկրորդ հանդիպումս Ասատուրի հետ տեղի ունեցաւ Պէյրութ 1963ին "Քարլթոն" պանդոկի մեծ սրահին մէջ, ուր ցուցահանդէս մը կու տայի: Բացման առաջին վայրկեաններն էին, երբ Ասատուր մօտեցաւ ամչկոտ, ձեռնուելու հետս: Ֆլորանսի հանդիպումէն հազիւ տարի մըն էր անցած, բայց Ասատուր արդէն մաս կը կազմէր իմ համակրած անձերու խումբին: Դարձեալ խօսեցաւ Փարիզ գալու մասին: Վստահեցուցի զինք, որ պատրաստ էի իրեն օգնելու:

***

Մեր երրորդ հանդիպումը կայացաւ Փարիզի մէջ, 1964ին:

Առտու մը, ժամը 8ի ատենները դուռս զարնուեցաւ: Նստած սուրճ կը խմէի փոքրիկ սենեակիս մէջ: Խորքին մէջ, եօթներորդ յարկի վրայ սպասուհիի մը սենեակին կէսն էր. միւս կէսը կը գրաղեցնէր սպանացի ուսանողուհի մը: "Սենեակը" բաժնուած էր երկուքի՝ տախտակէ "պատով" մը, սփոփելով, որ ցած խօսէինք, եթէ չէինք ուզեր, որ միւս կողմ բնակողը լսէր մեզ: Սակայն, սենեակին դիրքը, Մեսխուս փողոցի վրայ, Լիւքսանպուրկի պարտէզին դիմաց, նախանձը կը շարժէր բարեկամներուս: Սիթէի Հայկական Տան մէջ երկար բնակելէ ետք, շնորհիւ Ֆրանսացի բարեկամներուս գտած էի այս "սենեակը":

Երբ դուռը բացի, անակնկալի եկայ տեսնելով Ասատուրը կանգնած, ամչկոտ դիրքով մը: Ներս հրաւիրեցի ուրախութեամբ ու առանց հարցնելու թէ նախաճաշ ըրած էր թէ ոչ, պատրաստեցի "քափէ օ լէ" եւ "թարթին" մը, կարագով եւ մեղրով: Այդ օրը սատտիկ ցուրտ էր իր բախտէն:

Ամբողջ օրը միասին անցուցինք: Երկու կարեւոր խնդիր ունէինք լուծելիք. առաջին՝ Ասատուրը արձանագրել Գեղարուեստից վարժարան ("Էքոլ Նասիոնալ Սիւփէրիէօր տէ Պօ զ'Առ"), երկրորդ, այդ արձանագրութեան վկայականով դիմում կատարել Փարիզի Բարեգործականի գրասենեակը, որուն քարտուղարն էր Մօրիս Հօրեղբայրը: Այդ գրասենեակին որոշումէն կախում ունէր Ուսանողական Ոստանի Հայկական Տան մէջ, որ կը կրէ "Մարի Նուպար" անունը, սենեակ մը ունենալու բախտը:

Որքան կը յիշեմ, երկու խնդիրներն ալ գտան իրենց լուծումը քանի մը օրէն եւ Ասատուր ունեցաւ սենեակ մը՝ ուսանողի մը հետ եւ սկսաւ յաճախել "Պօ զ'Առ" փորագրութեան արուեստանոցը, ուր կ'աշխատէի նաեւ ես:

Երբ առաջին անգամ գացի իր սենեակը զինք շնորհաւորելու, իր մահճակալին քովի սեղանին վրայ գտայ Խ. Աբովեանի "Վէրք Հայաստանի"ն եւ Քարթալ մը գծագրութիւններու:

Մենք շարունակ միասին էինք. առտու արուեստանոց, կէսօրին "Պօ զ'Առ"ի ճաշարանը, իրիկուան դէմ Սէն Միշէլ պողոտայի վրայ սրճարան մը: Ասատուր յափշտակուած էր Փարիզի գեղեցկութիւններով, բայց մանաւանդ փարիզուհիներով...

Քանի մը շաբաթ վերջ, երբ Ասատուր սկսաւ իր կրաւիւրները տպել եւ ստորագրել՝ Ասատուր Պզտիկեան, մտածեցի, որ Պզտիկեան ստորագրութիւնը կրնար զինք արգելքներու առջեւ բերել օր մը: Ատենին ոչ ոք զգուշացուցած էր զիս այդ ուղղութեամբ, երկրորդ՝ Պէյրութ սկսեր էի արդէն ստորագրել մականունս:

Փարիզի մէջ, այդ տարիներուն, օտար անուն մը լաւ չէր հնչեր Ֆրանսացիներուն ականջին: Ի զուր չէր, որ Գառզու (Գառնիկ Զուլումեան) եւ Ժանսէմ (Ժան Սէմէրճեան) խոհեմ սեպած էին իրենց եանը ծածկել խելացի կերպով:

Արդ, առաջարկեցի ստորագրել միա՛յն Ասատուր, որ օտարներուն համար կը մընար խորհրդաւոր անուն մը, իսկ Հայերը գիտէին, թէ ան միայն Հայու մը անունը կրնար ըլլալ:

Ասատուր սիրայօժար ընդունեցաւ առաջարկս ու մինչեւ այսօր կը պահէ զայն:

Փարիզի մէջ առաջին զինք գնահատողը եղաւ իր կրաւիւրի ուսուցիչը՝ Գոսթօ, որ զտարիւն Ֆրանսացի մըն էր եւ հրաշալի մարդ մը: Ան էր, որ ճամբայ ցոյց տուաւ յետագային՝ մասնակցելու սալոններու եւ կարեւոր ցուցահանդէսներու:

Իր առաջին մեծ յաջողութիւնը եղաւ շահիլ Փարիզ քաղաքի արուեստներու առաջին մրցանակը: Ֆրանսայի նախագահ Ժագ Շիրաք, այն ատեն Փարիզի քաղաքապետ, անձնապէս յանձնեց Ասատուրին մրցանակը, 1984ին:

Այնուհետեւ յաջողութիւններն ու մրցանակները իրարու յաջորդեցին:

***

Մեր առաջին հանդիպումէն քառասուն տարի ետք, երբ այս ամառ Փարիզ գացի, առաջին գործս եղաւ Ասատուրի հետ կապի մէջ մտնել: "Գիրքէս քեզի պիտի նուիրեմ", եղաւ իր առաջին նախադասութիւնը, սակայն անհամբեր, իջայ քաղաք եւ ուղիղ գացի "Լա Հիւն" գրատունը, Սէն Ժերմէն վրայ, նշանաւոր՝ իր արուեստի գիրքերով: Ներս մտայ եւ սկսայ փնտռել գիրքը՝ մտածելով, որ կրնար ցուցադրուած ըլլալ նոր տպուած գիրքերու բաժինին մէջ: 2003էն ի վեր բազմաթիւ այլ գիրքեր տպուած էին. հարցուցի, թէ ո՞ր բաժինին մէջ կրնայի տեսնել, "առաջին յարկը" պատասխանեց պաշտօնեան: Բարձրացայ եւ հոն կեցող օրիորդին ըսի, թէ կ'ուզէի Ասատուրի գիրքը տեսնել: Դարակէ մը վար առաւ հաստ ու մեծկակ գիրք մը, գունաւոր կողքով, եւ երկարեց ինծի: Գիրքը առի պոհունակութեամբ եւ քիչ մը անդին երթալով սկսայ թղթատել հետաքրքրութեամբ:

Մօտաւորապէս կէս ժամ մանրազննին կերպով թերթատելէ ետք ուրախութեան այն գերագոյն զգացումով, թէ վերջապէս Ասատուր քառասուն տարուան տընաջան ու պոհողութիւններով լեցուն աշխատանքէ մը ետք կը տիրանար համաշխարհային համբաւի:

Երբ փոցեցի գիրքը վերադարձնելու նըպատակով, ինքնաբուխ զգացում մը սիրտս թունդ հանեց... ու փոխանակ օրիորդին երկարելու, ըսի, կ'ուզէի գնել, կ'ուզէի գիտնալ գինը: Արդեօք ուրիշ ձեւ մը կա՞ր Ասատուրի յաջողութեան մասնակցելու: Ասատուրի ուրախութիւնը բաժնելու:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

"Ազդակ" 2004

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԱՐԻԶԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Ցակոբեան Գոլէժի եւ Ցակոբ Տէր-Մելքոնեան հանդիսասրահին մէջ, Փետրուար 3ին, լիբանահայ վարժարաններու աշակերտները նշած են Վարդանանց տօնը գեղարուեստական, արտասանական եւ մեկնաբանական միջդպրոցական ձեռնարկով մը: Ձեռնարկը վայելած է Գեղամ եպիսկոպոսի հովանաւորութիւնը: Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա գոլէժին մէջ, 19 լիբանահայ նախակրթարաններու 74 աշակերտ- աշակերտուհիներ գծագրական աշխատանքներ ներկայացուցած են Վարդանանց ճակատամարտի ոգիէն ներշնչուած: Ց. Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ ալ կատարուած է պաշտօնական բացումը Վարդանանց տօնին առթիւ ազգային իշխանութեան ուսումնական խորհուրդի կազմակերպած միջդպրոցական աշակերտական հանդիսութեան: Առաջին առթիւ խօսք առած է Ուսումնական խորհուրդի գործավար Սարգիս Կիրակոսեան որ շեշտած է հայ վարժարանին անփոխարինելի արժէքը: Բեմ հրաւիրուած է մասնակից 10 վարժարաններու (Հայ կաթողիկէ Անարատ յղութեան Ս. Աղնէս, Հայ կաթողիկէ Մխիթարեան, Վահան Թէքէեան, Համազգային Մելանքթոն եւ Հայկ Ասլանեան ճեմարան, Ազգ. Լեւոն եւ Սոֆիա Ցակոբեան, Ազգ. Եղիշէ Մանուկեան, Ազգ. Սուրէն Խանամիրեան, Ազգ. Ցառաջ-Գալուստ Կիւլպէնկեան վարժարաններ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի Է եւ Ը կարգերու ներկայացուցիչներ) աշակերտ աշակերտուհիներ որոնք արտասանած են Վարդանանցի նուիրուած քերթուածները:

***

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան «Տէմիրճեան» կեդրոնին մէջ, Փետրուար 8ին, ընթերցանութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած «Երուանդ Ղազանճեան» հատորին, կազմակերպութեամբ ՀԲԸՄ – ՀԵԸ – Վ. Փափազեան Թատերախումբի վարչութեան: Հատորը լոյս տեսած է Երեւան խմբագրութեամբ Սերգէյ Առաքելեանի եւ բարեբարութեամբ տէր եւ տիկին Արմէն Ցարութիւնեանի: Գիրքը կը ներկայացնէ դերասան եւ բեմադիր փրոֆ. Երուանդ Ղազանճեանի թատերական գործունէութեան 55ամեայ երթը: Բանախօսած է Ժիրայր Դանիէլեան, տնօրէնը Հ.Բ.Ը.Մ.-եան Դարուհի Ցովակիմեան-Մանուկեան վարժարանին: Մասնաւորաբար ծանրացած է հատորի խմբագրին կատարած բծախնդիր աշխատանքին: Ապա, Հայաստանցի դերասան Բորիս Պեպանեան կարդացած է Հայաստանէն հասած ողջոյնի խօսքեր արուեստագէտներու կողմէ: Աւարտին կատարուած է հատորին գինեձօնի արարողութիւնը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Երիտասարդական Կեդրոնի Համազգայինի Թատերասրահին մէջ, Փետրուար 6ին տեղի ունեցած է դաշնակահարուհի Փաթիլ Հարպոյեանի նուագահանդէսը: Օրուան հանդիսավարը եղած է վարժարանի Կրթական Մարմնի անդամ Ժիւլիէթ Ճանպազեան որ բացման իր խօսքին մէջ ըսած է թէ հաւաքական աշխատանքով է միայն որ կը յաջողինք յառաջ երթալ մեր մատղ սերունդին հոգեմտաւոր աշխարհի զարգացման ճամբուն վրայ: Այս համերգը առաջին ձեռնարկն էր ՀՕՄ-ի վարժարանի 25ամեակի ձեռնարկներու շարքին եւ այդ առընչութեամբ ալ Ժիւլիէթ Ճանպազեան յիշած է. – "ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանը նշանաբան ունենալով՝ գերազանց ուսում, տիպար նկարագիր եւ ազգային ոգի, կորած է 24 յաջողութիւններով եւ մարտահրաւէրներով լեցուն տարիներու փառաւոր շրջան մը եւ այսօր ան կ'ուխտէ շարունակել իր երթը յանուն նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան եւ ընկերային ապահովութեան միջավայրի մէջ": Ապա, Տիկին Ճանպազեան թուած է 25ամեակի նուիրուած ձեռնարկներու շարքը՝ հանգանակութեան ճաշ, մեծարանքի պաշտօնական հանդիսութիւն, երաժշտական երեկոյթ, երգահանդէս, հուսկ՝ ներկայացուցած է դաշնակահարուհին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Փետր. 3ին տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միջ-յարանուանական մարմնին եւ մասնակցութեամբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներուն: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Միջ-յարանուանական մարմնի ատենապետ Ցակոբ Ճանպազեան: Աշակերտները գործադրած են գեղարուեստական յայտագիր մը երգերով եւ արտասանութիւններով: Օրուան խօսքը արտասանած է վեր. Եսայի Սարմազեան, իսկ փակման խօսքը՝ Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիկեան եւ Եղիա Ծ. Վրդ. Գիրէճեանի ալ Պահպանիչով վերջ գտած է հանդիսութիւնը:

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի մէջ, Ցունուար 28ին տեղի ունեցած է ձեռարուեստի ցուցադրութիւն մը կազմակերպութեամբ Համազգայինի Մոնրէալի Սանահին մասնաճիւղին եւ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Բացման հանդիսութեան ընթացքին ցուցադրուած է Պարոնեան սրահէն ներս Գրիգոր Տէտէեանի եւ Պ. Աստարճեանի արուեստի գործերը:

ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐ

Պատմամշակութային ժառանգութեան գիտահետազօտական կեդրոնը որոշած է 2005ի ընթացքին հրատարակել հայագիտական քանի մը հատորներ. առաջինը աւստրիացի գիտնական Սորչիկովսկիի երկհատոր գործը ուր նիւթ եղած է հայկական եկեղեցական ճարտարապետութիւնը Թորոս Թորամանեանի աշխատասիրութեան չահագործումով: Հատորը լոյս կը տեսնէ ռուսերէն թարգմանութեան տարբերակով:

Պետական յանձնարարելով կը հրատարակուի Արցախի եւ ազատագրուած տարածքներու յուշարձաններուն մասին հատոր մըն ալ: Այս մէկը դիւանագիտական մեծ իմաստ կը ներկայացնէ այսօր երբ Ղարաբաղի հարցը օրակարգի վրայ է ու այդ տարածքներուն պատմութեան մասին Թրքական մոլորեցնող առատ գրականութիւն մը ողողած է հրապարակը:

Երեւանի պատմամշակութային ու ճարտարապետական կոթողներուն նուիրուած հատոր մըն ալ նախատեսուած է: Կեդրոնի տնօրէն Ց. Սիմոնեան բացատրած է որ մայրաքաղաքը այսօր աչքի առջեւ կը կորսնցնէ ժամանակային իր տեսքը, ուստի նման հրատարակութիւններով գոնէ պէտք է պահպանուին եւ սերունդներուն փոխանցուին այդ չքեղ կոթողները:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՅԴ ՈՉԻՆՉԸ

Արեւելեան մի քաղաքում, ամառուայ միջօրէի շոգին, փողոցում, պատի ստուերին պառկած էր մի ծերունի թերվիշ: Ցնցոտիների մէջ թերվիշը պառկել էր մաքթի լայնքին, նուաղում աչքերը կիսափակ:

Քաղաքապետ իշխանը, հպարտ ու վէս, հագած ճոխ եւ զարդարուն, գալիս էր ղանդաղ քայլերով, շրջապատուած չքախմբով:

Փողոցում, մարդիկ ոտքի էին կանգնում, կպչում պատերին եւ խոնարհ գլուխ տալիս անցնող քաղաքապետ իշխանին:

Շքախմբի առաջնորդը, դաւազանը թափահարելով գոռաց թերվիշի վրայ.

– Ի՞նչ ես մեկնուել մայթին, ճանապարհը բռնել: Չե՞ս տեսնում ով է գալիս, վեր կաց, անպատկա՛ռ:

– Ես միայն ինձանից մեծի առաջ ոտքի կը կանգնեմ,– անվրդով պատասխանում է թերվիշը:

Քաղաքապետը լսում է թերվիշի պատասխանը եւ հետաքրքրուած մօտենում է նրան եւ հարցնում.

– Միթէ՞ ես քեզնից մեծ մարդ չեմ:

– Ի հարկէ ոչ: Քեզնից բարձր դեռ շատ աստիճաններ կան: Այո՞, թէ ոչ:

– Այո:

– Դուն քաղաքապետ իշխան ես, գիտեմ. որ մեծանաս, ի՞նչ պիտի դառնաս,– հարցնում է թերվիշը:

– Նահանգապետ,– պատասխանում է քաղաքապետը:

– Ցետո՞յ:

– Ցետոյ՝ վեզիր:

– Ցետո՞յ:

– Փոխարքայ:

– Ցետո՞յ:

– Սահմանը սա է: Մեր բոլորի վրայ Շահը կայ: Նա է ամէնից մեծը:

– Ասենք թէ շահ դարձար, յետո՞յ,– հարցնում է թերվիշը:

– Ցետոյ՝ ոչինչ,– պատասխանում է քաղաքապետը:

– Ահա ա՛յդ ոչինչը ես եմ: Ոտքերիս տակից անցիր ու գնա քո ճանապարհը,– նոյն անվրդովութեամբ պատասխանում է թերվիշը եւ նուաղում աչքերը գոցում:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ցուզումը, իրարանցումը եւ յուսահատութիւնը ընդհանուր էր:

–Դրամներդ կրցա՞ր առնել,...

–Ո՛չ, դո՞ւն...

–Ես ալ չկրցայ առնել, թիւ մը տուին ձեռքս, կարգիս կը սպասեմ կոր:

–Բարեկամներէս մէկը հարիւր ոսկի ունի եղեր, հազիւ տասը ոսկի տուեր են:

–Ալ ի՞նչ կ'ուզէ, բախտաւոր է եղեր, կ'ըսեն թէ հարիւրին հինգը միայն պիտի տան:

–Աստնկ խաղքութիւն կ'ըլլա՞յ:

Ու այսպէս ամէն մարդ իր ցաւը կուլար:

Սրճարաններուն մէջ խօսակցութիւնները քաջալերական չէին:

–Քաղաքին մէջ երեք օրուան ալիւր ունինք եղեր...

–Ճամբաները բոլոր գոցուած են:

–Հինգ օր է Եւրոպայէն թղթաբեր եկած չէ:

– Գալիք ալ չունի:

– Ամէն բան պիտի սղէ:

– Քանի մը օրէն բաթաթէս առնելու է:

Մնումնդի այս մտահոգութեան վրայ կը ծանրանար զինուորագրութեան խնդիրը:

Բաց ի պատերուն վրայ փակցուած պաշտօնական յայտարարութիւններէն, թմբկահարներ օրն ի բուն փողոցէ փողոց կը շրջէին հրաւիրելով բոլոր 45 տարեկանէն վար եղողները երթալ արձանագրել իրենց շիւպէները:

Այդ թմբկահարները ճշմարիտ մզձաւանջ մը դարձած էին Պոլսեցի զինուորական տարիք ունեցողներուն եւ ծնողքներուն համար: Օրուան ամէն ժամերուն, նոյնիսկ գիշերները, յանկարծ կը թնդար չարաչուք թմբուկին ձայնը: Ամէն մարդ, ահ ու դողով, կը վազէր պատուհան, մտիկ ընելու համար թմբկահարին ազդարարութիւնը:

Ու ահա՛ կամաց կամաց ծանօթներ, բարեկամներ կը մեկնէին, մախաղը ուսերնին, դէպի զինուորական ծառայութիւն: Իրա՛ւ է որ, ակիզները, շատեր պէտէլ վճարելով կամ ուրիշ անուղղակի միջոցներով կրցած էին գոնէ առժամապէս փորձանքէն խուսափիլ:

Օգոստոսի մէջ էր երբ, կիրակի օր մը, ընկերացայ Նշան Թաշճեան մինչեւ Թէշվիքիէ Լեւոն Շաթըրեանին, որ իբրեւ 36նոց զինուոր կ'երթար իր ծառայութիւնը ընելու:

Շատ մը ծանօթ Հայ երիտասարդներ հաւաքուած էին հոն: Տեսարանը աւելի զուարթ էր քան տխուր:

Ընդհանուր իրարանցումը, կերակրեղէն ծախողներու երթեւեկը եւ պոռչտուքը, նոյնպէս կարգ մը զինուորական պիտոյքներ ծախողներուն բազմութիւնը տեսակ մը տօնավաճառի երեւոյթ տուած էին ընդարձակ դաշտավայրին:

Ծանօթներ իրարու քով կու գային զուարթ դէմքերով:

– Վա՜յ, դո՞ւն ալ հոս ես...

– Հարկաւ, երեսունմոցներուն մէջ եմ:

– Այս կոնակի մախաղդ քանիի՞ առիր:

– Քսանըհինգ ղրուշի:

– Խաբուեր ես, 18 ղրուշի առի եւ աւելի մեծ է:

– Ո՞ւր պիտի տանին մեզի:

– Չեմ գիտեր:

Ու այսպէս, ուրախ, անտարբեր, խօսակցութիւնը կը շարունակուէր:

Անդին աւելի տարէցներ կ'երեւային որոնք ոեւէ բեռ չունէին հետերնին:

– Աս ի՞նչ է, դուն հետդ բան չես առեր:

– Ես քառասունմոցներուն մէջն եմ:

– Ուրեմն ինչո՞ւ եկեր ես:

– Բարեկամներ տեսնելու:

– Քու կարգդ ալ կու գայ քանի մը օրէն:

– Տավուլին կը սպասեմ կոր փրդիս առնել գալու համար:

– Մինակ ես չեմ ա՛, հարուստ, աղքատ ամէնքն ալ հոս են:

Անշուշտ այդ բազմութեան մէջ տխուրներ, մտածկոտներ ալ կը գտնուէին, երիտասարդներ, որոնք իրենց սիրելիներուն վրայ կը մտածեն որոնցմէ հազիւ կէս ժամ առաջ բաժնուած էին արցունքոտ աչքերով:

Բայց շուրջերնին տիրող իրարանցումն ու ոգեւորութիւնը իրենց վրայ ալ կ'ազդէ եւ ի վերջոյ իրենք ալ կը խառնուէին ընդհանուր խօսակցութեան:

Զինուորագրութիւնը այդ միջոցին հեշտ կ'երեւար, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, ամենուն համոզումը այն էր որ պատերազմը շատ կարճ պիտի տեւէր, ասկէ զատ Թուրքիա դեռ մասնակից չէր ընդհանուր կռիւին եւ չէր կարծուեր թէ Իթթիհատականներ յիմարութիւնը ա՛յնքան առաջ պիտի տանէին որ պալքանեան պատերազմին ձախողանքէն հազիւ ազատուած՝ նոր արկածախնդրութեան մը մէջ նետուէին: Զինուորական ծառայութեան գացողները կ'ենթադրէին թէ՝ քանի մը ամիս մարզանք ընելէ ետք պիտի վերադառնային իրենց տեղը:

Ասոր համար շատեր որոնք «պէտէլ» վճարելու կարող էին, նախընտրեցին զինուորական ծառայութիւնը:

– Ցիսուն ոսկին ես չե՞մ կրնար կոր ուտել, մտածելով:

Կառավարութիւնն ալ պաշտօնապէս յայտարարած էր իր չէզոքութիւնը, իսկ գալով զօրահանութեան, ըսած էր թէ այդ որոշումը դրապէս կարենար գործադրելու համար էր որ մասնակի զօրակոչ կ'ընէր:

Նոյն միջոցներուն էր, երբ օր մը, փողոցին մէջ, հանդիպեցայ Թղթատարական նախարար Ոսկան էֆէնտիի:

Բնականաբար մեր խօսակցութիւնը դարձաւ օրուան հրատապ դէպքերուն շուրջը:

Ոսկան էֆէնտի շատ յուսատես գտայ:

– Այս մարդիկը Գերմանիոյ պիտի միանան ու պիտի պատերազմին, ըսաւ:

– Բայց կատարեալ յիմարութիւն է ատիկա, դիտել տուի:

– Ցիմարութիւն կամ ո՛չ, իրողութիւնը այս է:

– Եւ արդիւնքը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

– Իրենց համար շատ դէշ, որովհետեւ կասկած չի կայ թէ ի վերջոյ Գերմանիա պիտի յաղթուի:

(Շար. 2)

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ
ՄԻՋԻՆՔ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Գամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Պոմոն)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11
Ս. ԹԱԴԷՈՍ-ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (Սէն Թ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆՑ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 18
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

բարեկրութիւնները չէն ինչ որ էին 2001-ին: Նախապէս արդէն, Պուշ յայտարարած էր որ Ռուսաստան պէտք է հաստատէ իր յանձնառութիւնը ժողովրդավարութեան եւ իրաւական պետութեան հանդէպ, եթէ կ'ուզէ յառաջդիմել որպէս եւրոպացի ազգ: Պրաթիսլաւայի մէջ, Պուշ կը շընորհաւորէր նաեւ ուկրանացի, սլովաք, սերպ եւ վրացի "ազատութեան մարտիկ-ներ"ը որոնք յաւակապէս եկած էին եւ այդ արարողութիւնը, Ուաշինկթընէն կազմակերպուած, բաւական ջղագրգռած էր Պուտինը: Նախապէս արդէն, Պուտին պատասխանած էր Պուշի չեչտելով.-"Ռուսաստան ընտրութիւնը ըրած է 14 տարի առաջ ի նպաստ ժողովրդավարութեան եւ ոչ թէ ունէ մէկուն հաճոյք պատճառելու համար":

ՁԻՒՆԸ Ֆրանսայի հարաւէն եկաւ, փետրուար 23ին Փարիզ հասաւ ահաւոր խուճապ մը ստեղծելով եւ անհաւատալի խճողում մը մայրաքաղաքին շուրջ: 450 քմ. խճողում մը կար եւ 4-5 ժամ հարկաւոր էին որպէսզի կառքերը Փարիզ հասնէին: Օդանաւերու երթեւեկն ալ դադրած էր: Շատեր կը զարմանան որ Փարիզի նման քաղաք մը ի վիճակի չըլլայ կազմակերպուելու, երբ թեթեւ ձիւն մը կը սկսի տեղալ:

ԵԳԻՊՏՈՍ դեսպան մը նշանակեց Իսրայէլ, չորս տարուան բացակայութենէ ետք: Եգիպտոս եւ Յորդանան 2000 Նոյեմբերին քաշած էին իրենց դեսպանները բողոքելու համար պաղեստինեան Ինթիֆատային դէմ գործուած հալածանքին:

ՍԻՄՈՆՆ ՍԻՄՈՆ, երբեմնի մեծ դերասանուհին ֆրանսական շարժանկարի, մեռաւ 93 տարեկանին: Անմոռանալի կը մընայ Լա Ֆէլինի դերով եւ Ժան Կապէնի հետ Լա Պէթ իւմէնի մէջ: Բացառիկներէն էր որ հրապուրած էր նաեւ Հոլիվուտը, ուր բնակած է 1936էն 1945:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,
une **S O I R E E C A B A R E T**
animée par
MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,
avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**
Billeterie :

— Mireille: 01. 39. 90. 63. 89
— Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73
— Méliné: 01. 39. 85. 00. 23

□

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Croix Bleue d'Issy-les Moulineaux Section «Dirouhie Serengulian» organise un **V O Y A G E E N A R M E N I E**
du 28 avril au 5 mai
Renseignements et inscriptions auprès de :
A ï d a : 01 46 45 93 81 / 06 23 24 01 32
M a ï d a : 01 46 38 28 47

□

La Section «SEVAN» de Vienne
présente
«DE L'AUTRE COTE DE L'ARARAT»
Un film réalisé par
Odette et Nathalie MAGHAKIAN
Dimanche 27 février à 16 heures 30 à la M.C.A. de Vienne
«Carnet de voyages» réalisé à l'occasion du pèlerinage organisé par le HOM en septembre 2004 sur les terres ancestrales arméniennes (Kars, Ani, Van, Aghtamar, Mouch, Erzeroum, Ararat...)
— Entrée libre —
Un cocktail suivra la projection

□

Date à retenir

La Section «Issahakian» - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente
« B R A T S C H »
le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Ր Ե Ւ Ա Գ Ա Լ
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻներուն. -

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
"ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՒՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
"ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՒՆ

- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
"ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՒՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱ-ԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄի խաղաղական եւ Հանգըստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.—*

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին*, ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. -*

- ՈՒՐԲԱԹ, Փետրուար 25,
ԺԹ. Օր Մեծի Պահոց
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցւոյ մէջ

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ եկեղեցւոյ մէջ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի *երեկոները ժամը 17ին, հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով. -*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին. ՄԻՋԻՆՔ
Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:
Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	*ժամը* 8.45ին,
Արեւագալ՝	*ժամը* 9.45ին,
Պատարագ՝	*ժամը* 10.30ին,
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝	*ժամը* 11.45-ին:

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալի *ժամերգութիւնները կը կատարուին* Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով. —*

Փետրուար 27	Տնտեսի	Կիրակին
Մարտ 6	Դատաւորի	Կիրակին
Մարտ 13	Գալստեան	Կիրակին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, *ժամը* 16-*ին* Տեառնընդառաջի *նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:*

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
à l'Occasion du 90ème Anniversaire du Génocide Arménien
Pélerinage à DeirEzzor
avec une Messe de Commémoration
Circuit accompagné du 21 au 28 Avril 2005 1190€*
- **Avion Vols Directs**
- **Hôtel ★★★★**
- **Pension Complète**
- **Visites guidées de Damas, Palmyre et Alep**

* Hors Taxes d'aéroport.

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio VICKEN

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON, VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie,
☎ 01. 40. 51. 11. 90

Les inscriptions seront closes le 30 mars

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

« ՅԱՌԱՋ - 50 »
(Մաղկախաղ 50-ամեայ համախմբոյթէն) — 19€

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ » ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 FÉVRIER
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.145 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.145

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԷՄԱՐԻ Թերթօնը ոչ միայն կը շարունակուէր Փետր. 25ին, այլեւ կը ծաւալէր եւ կը հաստատուէր որ Կէմար աւելի քան կալուածատէր է, հակառակ կօշկակարի զաւակ ըլլալուն: Նոյն Թուականը կրող Լիպերասիոն երեւան կը հանէր որ Կէմար Պուլվար Սէն-Միշէլի յարկաբաժնէն զատ, տէրն է երկու տուներու եւս, մէկը Սաւուա, միւսը՝ Պրըթանըր, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել երկու այլ յարկաբաժիններ եւ կառատուն մը Պուա-Սէն-Մօրիս եւ նախարարին այն յայտարարութիւնը ըստ որուն "միշտ շատ խոնարհ կերպով ապրած եմ", առնուազն ծիծաղելի է: Մաթինեոն հրաւիրած է նախարարը որ արտայայտուի սախպողարար եւ Կէմար յօժարած էր: Կը մնայ որ նոր ստերու մէջ չմխրճի, քանի բաւական դժուար է որ նախորդ ստերը կարենայ բացատրել կամ արդարացնել: Աջը բաւական նեղ կացութեան մատնուած է, նոյնիսկ եթէ պաշտպանողներ կան: Ձախը շատ աւելի յարձակողական է եւ Հոլանտ կ'ուզէ որ Շիրաք եւ Ռաֆարէն արտայայտուին: Յստակ է որ միայն Կէմարը չէ որ վարկաբեկուած է, այլեւ ամբողջ կառավարութիւնը: Ի՞նչպէս նախարար մը, այն ալ Տնտեսութեան, կը համարձակի ըսել Թէ որպէս կօշկակարի զաւակ, ոչ մէկ տունի սեփականատէր է, երբ հինգ կալուած ունի Փարիզ եւ գաւառ: Ձինք պաշտպանող հողագործներ կան, որոնք լաւ յիշատակներ ունին Կէմարէ, երբ Գիւղատնտեսութեան նախարար էր:

ՊԱՊԸ, Փետրուար 24,ին, անակնկալօրէն փոխադրուեցաւ Ճեմելլի հիւանդանոցը, ինչպէս պատահած էր Փետրուար 1ին, շնչառութեան նման դժուարութիւններու պատճառաւ: Նոյն իրիկուն, չնչափողի վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր որ կէս ժամ տեւած էր: Յայտարարուեցաւ Թէ ամէն ինչ լաւ անցած է, բայց որեւէ ապահովութեան չըկար Փետրուար 25ի վաղ առաւօտեան որ Յովհաննէս-Պօղոս Բ. կարենայ կրկին խօսիլ: Տարիքը եւ Փարքինսոնի հիւանդութիւնը պատճառ են որ մտահոգութիւններ ըլլան: Վատիկանի բանբերը բժիշկը միայն դումի մասին խօսած էր, յայտնելով Թէ Պապը անխոհեմ եղած էր եւ կրկնած էր իր հիւանդութիւնը, յետագային կը հաստատուէր Թէ կացութիւնը ծանր է:

ՊՈՒՇ Պրաթիսլաւայով վերջացուց եւրոպական չորս օրուան իր շրջապտոյտը: Հաւասարակաց մամուլի ասուլիս մը տուաւ Պուտինի հետ, որու ընթացքին Պուշ կրկնեց ժողովրդավարութեան իր դասը Պուտինի, մինչ այս վերջինն ալ ճշդեց որ ժողովրդավարութիւն չի նշանակեր անիշխանութիւն: Ամէն պարագայի մէջ, մասնաւոր ջերմութիւն մը չկար այս հանդիպումին մէջ, հակառակ խաբկանք պատճառող երեւոյթներու: Ամերիկացի լրագրողներու այն հարցումներուն, որոնք կը վերաբերէին Ռուսաստանի ժողովրդավարութեան, պատասխանը կը վերաբերէր Միացեալ Նահանգներու ժողովրդավարութեան: Ռուսական կողմը այնքան լաւ պատրաստուած էր, որ փոխանակ բացատրութիւններու Ուկրանիոյ, Եուկոսի կամ Ռուսաստանի վերակեդրոնացման քաղաքականութեան մասին, Պուշ է որ պարտաւորուած է արդարացնել Ապու Ղրայպի իրաքցի բանտարկեալներու կիրարկուած չարչարանքները եւ լրագրողներուն եղած բանտարկութեան սպառնալիքները, երբ չեն ուզեր յայտնել իրենց աղբիւրները: Պուշին ըսուած է որ քարոզած ժողովրդավարութիւնը նախ իր ժողովուրդին Թող կիրարկէ: Այսուհանդերձ գործակցութեան համաձայնագրեր ստորագրուած են, որոնք պարտին երեւոյթները փրկել:

ՄԱՐՏԻՆԻ (քրտական շրջան) Ոճրային Բ. Ատեանին առջեւ, Փետրուար 21ին բացուած է չորս ոստիկաններու դատավարութիւնը, որոնք "ուժի չափազանցեալ օգտագործում մը" ունեցած են 2004 Նոյեմբեր 21ին, սպաննելով 12 տարու տղեկ մը եւ իր հայրը: Ըստ վկայութիւններու, մանչուկը կռնակէն 13 փամփուշտ ստացած էր: Ամբաստանեալ ոստիկանները չեն ներկայացած դատավարութեան, իսկ իրենց փաստաբանները "օրինաւոր պաշտպանութեան" սկզբունքը գտած են իբրեւ պաշտպանութիւն: Անոնք ըսած են.- "Կրակ բացած էին մեր պաշտպանեալներուն վրայ, բախումի ընթացքին է որ երկուքը մեռած են": Դէպքերուն վաղորդայնին ալ շրջանին կառավարիչը բացատրած էր.- "Ենթադրեալ երկու ահաբեկիչները, երկու հրացաններ եւ ձեռնառումբեր ունէին եւ կը պատրաստուէին ոստիկանութեան ընդհանուր կեդրոններուն վրայ յարձակիլ": Մարդկային իրաւանց յանձնախումբը (Թրքական Խորհրդարանին) բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ: Կը հաստատէ որ "սպաննուած անձերը եւ անոնք որոնց դէմ գործողութիւն կը մղուէր նոյն անձերը չէին": Նախագահը կ'ամբաստանէ ապահովութեան ուժերը "ծանր յանցանքի" համար, որոնք հայր ու տղայ մը սպաննած են: Մարի Ժեկօ որ հեղինակն է Մոնտի Թղթակցութեան, կը գրէ Թէ ոստիկանները այլ տեղ նշանակուած են եւ չեն եկած դատավարութեան, որովհետեւ կը վախնան իրենց կեանքին համար: Մ. Ժեկօ դիտել կու տայ նաեւ Թէ Թուրքիա դեռ շատ դժուարութիւններ ունի իր արդարութիւնը յարմարցնելու իրաւական երկրի մը արդարութեան:

ՍՈՒՐԻԱ կը խոստանայ արագացնել իր զօրքերուն քաշուիլը Լիբանանէն, մինչ Քոֆի Անան կ'ուզէ որ սուրիական բոլոր զօրքերը քաշուին Ապրիլէն առաջ: Ֆրանսա եւ արեւմտեան շրջանակները շատ վստահութիւն չունին Սուրիոյ խոստումին հանդէպ եւ կը պնդեն որ անմիջապէս եւ ամբողջովին կատարուի պարպումը: Հեզպոլլան (սուրիամէտ եւ պարսկամէտ) դէմ է սուրիական զօրքին քաշուելուն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան Արտաքին նոր նախարարն է Արաֆաթի քեռորդին՝ Նասըր ալ-Քիտվա, որու մասին բաւական խօսուեցաւ Արաֆաթի մահուան առթիւ, երբ չշուկներ կային անոր հիւանդութեան մասին: 54 տարեկան, կը յաջորդէ Նապիլ Շաաթի, որ փոխվարչապետ եւ Տեղեկատուութեան նախարար կը դառնայ: Նոր կառավարութիւնը 24 անդամներէ բաղկացած է, որոնց տասը նորեր են:

ՊԷՅՐՈՒԹ հասած է այն պատուիրակութիւնը որ պիտի քննէ Ռ. Հարիրիի սպանութեան պարագաները: Յանձնախումբը իրլանտական է եւ լիազօրուած է ՄԱԿ-ի կողմէ, գլխաւորուած է Փիթըր Ֆից - Ճերալտի կողմէ որ կցորդն է իրլանտական պահակազօրքին: Մէկ ամիս ժամանակաշրջան ունի յանձնախումբը Անանի յանձնելու համար "ստիպողական տեղեկագիր մը մարդասպանութեան պատճառներուն եւ հետեւանքներուն մասին": Աւարքէն աւելի քան տասը օր ետք, լիբանանեան արդարութիւնը չէ բացայայտած Թէ ի՛նչ ձեւով կատարուած է մահափորձը: Կը պնդէ որ կ'ուզէ գաղտնի պահել իր առաջին եզրակացութիւնները, ինչ որ վրդոված է ընդդիմութիւնը:

"ՖԻԿԱՌՕ"ՅԻ շաբաթական գրական յաւելուածին մէջ հարցազրոյց մը կայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԻՍՏԻՆ

Անատոլու գործակալութիւնը հաղորդած է («Մարմարա» Փետր. 24) Թէ Փետրուար 23ին հայկական ցեղասպանութեան նիւթը նոր տագնապի պատճառ եղած է Եւրոպական Միութեան խորհրդարանական խառն յանձնախումբին ու Թուրքիոյ նիստին: Բազմաթիւ խորհրդարանականներ շարունակ ուզած են օրակարգի բերել Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն կրօնական ազատութեան նիւթը, նեղ կացութեան մատնելով Թուրք ներկայացուցիչները:

Պետական նախարար Մէհմէտ Այտընի տուած բացատրութիւններով հանդերձ, քանի մը Եւրոպացի երեսփոխաններ շարունակ հարցումներ ուղղած են Թուրք ժողովականներուն, ի վերջոյ զանոնք ջղայնացնելով: Երեսփոխանները յատկապէս շեշտած են նոր եկեղեցի կառուցանելու, գրաւուած կալուածները վերադարձնելու հարցերը: Նիւթ եղած են անձնագիրներուն մէջ կրօնքի յիշատակութեան, դըպրոցներու մէջ կրօնքի պարտադիր դասերուն պարագաները:

Ֆրանսացի երեսփոխան Ժագ Թուպոն դիտել տալով որ նիստին ներկայ են նաեւ Եւրոպական Միութեան յանձնաժողովի ու խորհուրդի ներկայացուցիչներ, պահանջած է որ նիստին քննարկուի ցեղասպանութեան հարցը: Ան յիշեցուցած է Թէ Ֆրանսայի խորհրդարանը օրէնք քուէարկած է այդ մասին եւ ըսած է որ Թուրքիա եթէ կ'ուզէ Եւրոպական Միութեան անդամակցիլ, հարկ է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ պատասխանած է Թէ նիւթը կը քննարկուի յաջորդ օրուան նիստին. Նախագահն ալ մերժած է Թուպոնի առաջարկը որ բարձրաձայն հակազդած է Թուրք ներկայացուցիչին ու ընկալուչը սեղանին զարկած:

Նոյն նիստին խօսք առնելով յոյն երեսփոխան Մ. Մացակիս Թուրք պատուիրակներուն ըսած է.

«Դուք ներկայացուցիչներն էք երկրի մը որ Ի. դարուն երեք ցեղասպանութիւն գործած է. բնաջնջած էք նախ Հայերը, յետոյ Յոյները, վերջն ալ Քիւրտերը»:

Այս խօսքերը արժանացած են նիստին նախագահ Ճ. Լալէնճիի հակազդեցութեան: Շ. Էլէքտաղ ալ ըսած է Թէ նման ատելավառ ու կոպիտ արտայայտութիւն վայել չէ Եւրոպական Միութեան երեսփոխանի մը:

ԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

"Իրաքեան Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան" ղեկավարը Մէսուտ Պարզանի գերմանական Թերթի մը տուած հարցազրոյցով նիւթ ըրած է Իրաքի Քիւրտերուն ակնկալութիւնները: Որպէսզի համամտութիւն յայտնեն Ալ-Ժաֆարիի կառավարութեան, Քիւրտերը կը պահանջեն որ իրենց ինքնավար շրջանին պատկանին Քէրքիւքը, Էրպիլը եւ Սիւլէյմանիյէն: Այդ շրջանին մէջ զոր Պարզանի կը կոչէ "Հարաւային Քիւրտիստան" ինք նախագահ պիտի ըլլայ, եղբօրորդին Նեչիրվան ալ առժամապէս պիտի վարէ վարչապետի պաշտօնը: Իսկ Պաղտատի մէջ Քիւրտերուն շահերուն պաշտպան պիտի ըլլայ Ճ. Թալապանի որուն Իրաքի նախագահութիւնը որեւէ կասկած չի վերցներ Քիւրտերուն համար:

Նեչիրվան Պարզանի ալ "Ռոյթըրզ" գործակալութեան յայտնած է Թէ առանց վերոնշեալ ինքնավարութեան համաձայնութիւն պիտի չյայտնեն Իրաքի նոր կառավարութեան: Ան պայման նկատած է նաեւ 100 հազար հոգինոց փէշմէրկաներու շրջանին մէջ ներկայութիւնը, որպէս ապահովութեան երաշխիք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Փետրուար 24/25)

ԹԵՀՐԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՔՈՒԻՆ

Ատրպէյճան կարելի առաւելագոյն աղմուկը յարուցանելու ջանքով նշեց Խոջալուի պատահարներուն տարելիցը: Այդ առթիւ "Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութիւն"ը գրաւոր ուղերձով դիմած է Բաքուի արտասահմանեան դեսպանատուներուն, խնդրելով որ հարցը քննարկեն իրենց երկիրներուն Խորհրդարաններուն մէջ: Իրանի ԻՐՆԱ գործակալութիւնը տեղեկացուցած է որ Բաքուի իրանեան դեսպանատունը խնդրանքը փոխանցած է երկրին համապատասխան գերատեսչութիւններուն, միւս կողմէ նշած է. "Թեհրանը դէմ է աշխարհի որեւէ անկիւնին մէջ ամէն տեսակի ահաբեկչութեան եւ անմեղներու զանգուածային սպանութեան": Նաեւ ըսուած է. "Թեհրան հանդէս կու գայ աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ գրաւուած բոլոր տարածքներուն անոնց բնիկ ժողովուրդին վերադարձին տեսակէտով":

***

ՀԱՅԱՀԱՏԻԿՆ ԱԼ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԻ ՋՈՀ

Ատրպէյճան որ կանոնաւոր կերպով կը խոչընդոտէ Վրաստանէն Հայաստան ապրանքի փոխադրութիւնը, այս անգամ ալ վրացական սահմանէն 100 վակոն եռ, Բաքու ղրկած է: Հայահատիկ բեռցած այդ վակոնները ,ստուգուեր է որ Հայաստան ղրկուելու համար նախատեսուած էին: Ատոր փոխարէն, Վրաստանի յանձնուած են նախապէս սահմանին վրայ անշարժութեան մատնուած վառելիք բեռցած 220 վակոնները:

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ 140ԱՄԵԱԿԸ

"Սասնայ տուն" կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ Փետր. 23ին նշուած է զոր. Անդրանիկի ծննդեան 140ամեակը: Ռաֆիկ Խամոյեան յիշեցուցած է անոր բաղձանքը որ ազատ պետութիւն ունենալն էր, ապա մէջբերած է կտակի արժէքով խօսքերը. "Եթէ հայ ժողովուրդը կ'ուզէ ինձ պատիւ բերել, ես իմ արձանս չեմ ուզեր, փառաւոր թաղում չեմ ուզեր, թող հայ ժողովուրդը կանգնեցնէ աւեր դարձած Առաքելոց վանքը եւ այնտեղ հիմնէ փոքր ուսումնարան մը հայ մանուկներուն համար. այս է իմ ամբողջ բաղձանքս ու բարոյական պահանջս հայ ժողովուրդէն":

Ի յիշատակ զօրավարին նոյն կազմակերպութիւնը հրատարակած է Վարդան Պետոյեանի "Սասունն անցեալում եւ Սասունի ազատագրական շարժումները" եւ Յովհաննէս Մելքոնեանի "Ոճրի բուրգեր" երկերը: Երեկոյթին մասնակցած է բժշկական համալսարանի "Սասուն" երգի - պարի ազգագրական համոյթը:

Յաջորդ օրն ալ յիշատակի արարողութիւն կատարուած է Եռաբլուրի զօրավարին դամբանին վրայ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾ

Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նիւթն ու Ցեղասպանութեան մօտաւոր 90ամեակը երկու կարեւոր ազդակներ եղան Թուրքիան մղելու որ նորոգէ, կարկտէ 1915ը մերժելու իր մարտավարութիւնը: Յատկապէս Եւրոպայէն ամէն Անգարա գացող նոյն թելադրանքը կ'ընէ, ամէն այս կողմերը եկող Թուրք ղեկավարի նոյն առաջարկը կը ներկայացուի․ Եւրոպայի մտայնութեան, քաղաքական չափանիշներուն, սկզբունքներուն իւրացումի գործը անկարելի է խօսքի մակարդակով քալեցնել: Անհրաժեշտ է որ Անգարա տայ գործնական, կիրարկումի փաստեր: Այս առումով ալ ամէնէն կարճ ճամբան է նախ ճանչնալ 1915ի պատասխանատուութիւնը:

Այս պնդումներուն մէջ որոնց վերջին օրինակը տուաւ Ֆրանսայի Եւրոպական Հարցերու Նախարարուհի Գ․ Հէնեըրէ, հասկնալի է որ միակ մղիչ ուժը մեր սեւ աչքերը, կամ 90 տարուան անարդարութեան, անընդունելիի մը վերջ տալու ձգտումը չէ: Կայ Թուրքիոյ եւրոպացիութիւնը կարելի ամէն ճամբով խոչընդոտելու խուճապն ալ որ կը տիրէ յատկապէս եւրոպացի ժողովուրդներու մօտ: Քիչ բացառութեամբ տարածուն է անոնց մերժողական կեցուածքը․ եւ այն ղեկավարները որոնք իրենց զանգուածներուն տեսակէտը առանց այլեւայլի արհամարհելու չափ հզօր չեն, կամ ինքնախաբէութիւնը Թուրքիոյ եւրոպացի ըլլալուն հաւատալու չափ չեն զարգացուցած, ճար մը կը փնտռեն Հոկտ․ 3էն առաջ յոյս չձգելու Անգարայի: Այդ մօտեցումով ալ դժուար գտնելի լաստ է Ցեղասպանութիւնը: Ամէնէն քիչ վիրաւորական, ամէնէն անուշիկ ձեւով ալ ըսուած, անոր ճանաչումին թելադրանքը ընողն ալ գիտէ թէ որքա՛ն դժուար է ատիկա Թուրք ղեկավարութեան համար: Անշուշտ կայ ազգային հպարտութեան աւելի քան ութ տասնամեակէ ի վեր ուռած փուչիկը որ Թուրքը գետեղած է ամէնէն ազնիւին, ամէնէն մարդկայնականին, ամէնէն բարիին, վեհանձնին, ամենա – ամենա պատուանդանին վրայ: Աւելի կարեւորն է սակայն այդ ճանաչումով ընդունիլ նաեւ թէ փառաւոր, պանծալի, վսեմական Հանրապետութիւնը գոնէ մասամբ հիմնուած է բնաջնջուած ժողովուրդի մը ոսկորներուն, հարստութեան ու հողին վրայ: Ու ձեւական ճանաչումը պարտաւոր է ընդգրկելու այս կէտերը ու աւելի ծանրակշիռը՝ բացատրութիւն (արդարացո՞ւմ…) ճարելու կատարուածին: Թրքական փորձառութիւնը տեսած է արդէն թէ "Հայերու ապստամբութեան", "Թուրք զօրքը թիկունքէն հարուածել"ու, ապա "փոխադարձ սպանութիւններ"ու պնդումները չատոնց սպառած են իրենց զինամթերքը ու հարկ է այլեւս կամացուկ մը մէկդի դնել ծակծկուած այդ տապարը:

Պէտք է ըսել որ մաս մը աւելի լուրջ լաստ էր "Հայեւթուրք հաշտութեան" նախաձեռնութիւնը որուն ամէնէն կարեւոր բրածը խորտակեց էր ճակատի գիծը: Անով կը վերնար բաժանումը զոհ – դահիճի, կամ պահանջող – ուրացողի միջեւ: Կողմերը –Հայն ու Թուրքը– կը գտնուէին նոյն կողմը որ կը սահմանուէր հաշտութեան ձգտումով: Փոխանակ դէմ յանդիմանի, կը նախընտրուէր քով – քովին, ձեռք–ձեռքին: Այս փոփոխութիւնը, հասկնալի է, Թրքական հատուածին համար առաւելաբար․ հայութիւնը, փա՜ռք անոր անմոլոր հոտառութեան որ թէեւ հազուադէպօրէն, ճիշդ ժամանակին կը յայտնուի, չկլլեց խայծը:

Անշո՛ւշտ գտնուեցան կլլողներ որոնց մնծամասնութիւնը պատմութեան մէջ հետք ձգելու առիթը ներկայացած նկատեց․ փոքր մաս մըն ալ խայծով քօղարկուած կարթը տեսնելու կարողութիւնը արդէն չունէր…: Ու հաշտութեան սեղաններ զետեղուեցան արեւմտեան ոստաններու մէջ, ԱՄՆ-ու քսակով հարթըւած գետիններու վրայ: Արդի՞ւնքը: Բայց ոչ ոք, գոնէ խաղին գիտակից ոչ ոք արդիւնք կ'ակնկալէր: Կարեւորը պատկերն էր․ սեղանին պատկերը, չուրջը բոլորւած հայ եւ Թուրք հաշտասէրներով…

Երբոր պատկերներուն թիւը փոքր ալպոմ մը լեցնելու չափ եղաւ, սեղանակից Հայերէն արթնցողներ գտնուեցան, անդրադառնալով անմահութեան իրենց պատրանքին ու քիչ մըն ալ ամէն կողմէ բարձրացող բողոքի ձայներուն: Ու վարագոյրը իջաւ ամերիկեան – Թրքական ճապկումի առաջին արարին վրայ:

Միջոց մը ետք հաշտութեան սեղանը գիտական պատմուճան հագուեցաւ ու վերածուեցաւ ակադեմական ամպիոնի: Գիտնական, պատմաբան, լեզուաբան, շատաբան, ապրող դասական, մեռած դասալիք, անմահ անձինք ձեռնարկեցին յոյժ գիտական – ազգային առաքելութեան: Նորէն լայնքին – երկայնքին ընուեցաւ, քննուեցաւ, քննարկուեցաւ նիւթը, ելոյթներ, ելոյթներ եղան, ճառեր խօսուեցան, ներբողներ գրուեցան, գրել տրուեցան, մինչ "իրար հասկնալ"ու, "երկխօսութեան" համեստագոյն դերին սահմանափակումով: Ու ամէն ձեռնարկ փակուեցաւ գոնէ կազմակերպող, նախաձեռնարկներու եւ անոնց բարերաբերյիններուն պարտքը կատարածի գոհունակութեամբ:

Բարեբախտաբար շատերուն առաջին պահէն յայտնի էր որ Թրքական գլխաւոր նպատակն էր հարցը քաղաքականին ասպարէզէն կարելի չափով հեռացնել․ իսկ յաջողութիւնը՝ գոնէ առաջին փուլին հայ լծակիցներ գտած ըլլալու երեւոյթը: Յաջողութիւն որ աւելի ամրացաւ յաջորդ փուլին երբ այդ Հայերէն գտնուեցան մարդիկ որոնք նախաձեռնարկի գործն ալ ստանձնեցին, թեթեւցնելով Թուրքին բեռը: Ու ոչ ոք կրնայ հաւատալ թէ նոյն նեցուկով Թրքական յաջողութեան հոլովոյթը պիտի չշարունակուի:

Ասոր դուգահեռ Թրքական մարտավարութեան կլուածը մշակուեցաւ "անհատական" պարագաներով ալ․ "այո՛ այո՛, եղածը ցեղասպանութիւն էր, անշուշտ, անպայման․ Թուրքիա պէտք է ընդունի, որպէսզի Հայերուն հոգեբեկումը, տառապանքը վերջ գտնէ, անոնք 90 տարի յապաղումով կարենան ի վերջոյ սգալ իրենց կորուստները": Կեցուածք, որուն վերջին օրինակներէն էր գիտնական Թրքուհի Ֆ․-Մ․ Կէօչէքի արտայայտութիւնը "Ազդակ"ի կատարած հարցազրոյցին ("Ցառաջ", Փետր․ 16/17): Ճիշդ է որ աննախադէպ է երեւոյթը․ ասկէ տասը տարի առաջ ոչ գիտնական, ոչ ալ աւելածու Թուրք մը նման բան կ'ըսէր: Բայց աննախադէպին մէջ քիչ մը շատ է մարտավարութեան, ճապկումի համեմատութիւնը երբ ըսուածը կը դառնայ այն միջուկին շուրջ որ Հայերը հոգեկան հիւանդներ են, անոնց բուժումին համար Անգարա պէտք է դիմէ գերագոյն զոհողութեան: Թէ բնաջնջուած ժողովուրդի մը թալանուած հարստութիւնը ու խլուած երկիրն ալ կայ հաշուեցոյցին մէջ, այդ մասին ոչի՛նչ:

Ամբողջ այս հոլովոյթին մէջ բնական է որ ամէնէն անմարսելին պապէն աւելի պապական Հայերն են․ անոնք հաշտաբարի, երկխօսողի, պատգամատուի դիմակներով կը յայտնուին ու պիտի յայտնուին մեր իրականութեան մէջ, իրենց կլլածը մեզի ալ կլլեցնելու նուիրական առաքելութեամբ: Եւ զարմանալի չէ ըննաւ որ Թուրքերը կարմիր գորգերով կը հիւրընկալեն զիրենք: Այդ հիւրընկալումը կ'ըլլայ բառացիօրէն, թէ կողմնակի կերպերով, չատ բան չի փոխուիր:

Նորագոյն մէկ փաստը Թրքական կայքէջի մը վրայ յարգարժան հիւրի հանգամանքով մեծարուած հարցազրոյց մըն է․ կատարուած է շուրջ երկու տարի առաջ, "Սապահ" թերթի լրագրող Փընար Թիւրէնչի կողմէ, Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք․ Պարսամեանի հետ:

"Թէթ ու Թիւրք" կայքէջին վրայ, 2004 թուականով, ան զետեղուած է "Հայ արքեպիսկոպոս մը կը խզէ լռութիւնը" խորագրին տակ․ անոր կը յաջորդէ ենթախորագիրը, քաղուած Խաժակ Արք․ի խօսքերէն․ "Մենք՝ Հայերս, պատասխանատու ենք"… Չէ, սխալ չկարդացիք, այդ յայտարարութիւնը առնուած է հայ կրօնաւորին չակերտուած հետեւեալ պարբերութենէն․

"Ես քաղաքական եւ տնտեսական մտահոգութիւն չունիմ: Պարզապէս Աստուծոյ ստեղծած էակն եմ եւ ամէն բան կ'ըսեմ ի սրտէ, հաւատալով: Նախ հարկ է ընդունինք իրականութիւնները: Մեր շրջապատին վերաբերող ամէն բանի մենք պատասխանատու ենք: Ցեղասպանութիւն կ'ըսենք: Անոր ալ պատասխանատուն մենք ենք․ եւ եթէ երկխօսութեան սկսինք, իրականութեան կրնանք հասնիլ":

Մինչեւ այսօր դժուարութիւնը ունէինք հաւատալու թէ կրնայ հայ կրօնաւոր գտնուիլ որ կ'ընդունի Անգարայի խաղակից ըլլալ ու հաշտութեան, երկխօսութեան դերով հանդէս գալ, լռելեայն կասկածի տակ դնելով կատարուածին ստուգին իսկ ընդունուած բնոյթը: Եւ տակաւին "յառաջդիմական" այդ կեցուածքին համար ալ գոհունակութիւն յայտնել, ծափեր ակնկալել: Թէեւ մեր մէջ ինքնացուցադրութեան, դերի, դիրքի, ծափի ծարաւով տառապողները միայն նշմարւածները չեն ու միշտ կան շուքին մէջ կարգի մտածներ որոնք գովեստի, ծափի միշտ տրամադրելի պաշարով, յայտնութեան առիթին կը սպասեն: Բայց լսել, ապա կարդալ հայ կրօնաւորի խօսքեր որոնք ոչ թէ կասկածի կ'ենթարկեն, այլ ուղղակի կ'ուրանան 1915ի իրականութիւնը, ան ալ առանց փաստի–մասոի, ուսումնասիրութեան կամ նուազագոյն հետաքրքրութեան եզրակացութեան, պարզապէս հաճելի ըլլալու համար Թուրք լրագրողուհիին եւ ո՛վ գիտէ տակաւին ո՛ր սատանային, իսկապէս աննախադէպ է:

Տոսկալի է նաեւ տեսնել որ այդ հաճոյախօսութիւնը առաջնորդ արքեպիսկոպոսը հասցուցած է այն աստիճանին որ խուճապի մատնուած կը հակադրէ Թրքուհիին հետեւեալ հարցումին․ "Կան Հայեր որոնք մօտ հարիւր տարի ետք, այսօր ալ ատելութեամբ կը նային մեզի՝ Թուրքերուս․ զանոնք արիւնոտ ձեռքերով կը տեսնեն: Դուք մինչ ձեռքս կը սեղմէիք, խորհեցա՞ք թէ անոր վրայ չորցած արեան հետքեր կային": "Ո՛չ, ո՛չ, կը գոչէ Խաժակ Արք․ ես ձեզ ոճրագործ մեծ հօր մ թոռը չեմ նկատեր: Ձեզ մօտ կը զգամ մեզի"․ ապա "մեզի"ին սահմանները կը լայնան, զգալի ընդհանրականացումի մը սիրոյն․ "Տարիներու կուտակումով ու որոշ զգացումներով հանդերձ, մենք ձեզ մեզի մօտ կը զգանք"…

Երկու պատասխան ետք, "մենք պատասխանատու ենք"ը կը յանգի դրժումին բացայայտ արտայայտութեան․ "Իրականութեան մէջ ցեղասպանութիւն բսելն ալ կարեւոր չէ, անունը թող «Թուրքեւհայկական հարց»ը ըլլայ: Լա՛ւ, այդպէս կոչենք ու նստինք միասին խօսելու: Միասնական յանձնաժողովներ թող կազմուին, հարցը գիտական յանձնաժողովներու նիւթ ըլլայ: Պիտի տեսնէք, դրական եզրակացութեան մը պիտի յանգինք": Բոտը միշտ նոյն հայ կրօնաւորն է որ ոչ միայն կը կրկնէ ամէնէն նեղմիտ Թուրքին յանկերգը, այլեւ քայլ մըն ալ առաջ կ'անցնի անկէ: Իսկապէս տեղն է ըսելու որ Անգարան երկնքին մէջ փնտռածէն ալ հազարապատիկ աւելի լաւը երկրի վրայ, ճիշդ ձեռքին տակ գտած է:

Այսուհանդերձ սխալ է կարծել որ Ցեղասպանութիւնը "Թուրքեւհայկական հարց" մկրտելու, Թուրք լրագրողուհին զարմուհիի պէս բան մը նկատելու կեցուածքով կը փակուի զրոյցին անակնկալի բաժինը: Ամէնէն էական վերջաբանին վերապահուած է: Երբ Թրքուհին իսկ հարց կու տայ թէ սխալ մը չկա՞յ արդեօք լսածներուն մէջ, Խաժակ Արք․ կը պատասխանէ․ "Իրաւունք ունիք, սակայն իմ բառերս Աստուծոյ բառերն են: Ուրիշներու խօսքերէն չեմ ազդուիր: Որովհետեւ քանի՛ Աստուծմէ հեռանանք, կը հեռանանք նաեւ իրականութիւններէն":

Պարոեան ու Օտեան մը միացնելով իրենց տաղանդը, կարելի՞ է մտածել որ կը յաջողէին այսքան դաժան միջոցով հարցազրոյց մը փակել երգիծական արարով մը: Ատիկա եւս կրցած է Հիւսիսային Ամերիկայի առաջնորդը, իր վերջին հաստատումներով: Թէեւ այդ խօսքերը փոքրկարար հանգամանք մըն ալ ունին երբ Աստուծոյ բառերը նկրտումով կարդացուի ամբողջ զրոյցը․ այդ դիրքէն այլեւս յանկարծ կը չքանայ ուրացումի, սիրաշահելու, ինքնախաբանումի արտայայտութիւններուն զայրացնող, զարմացնող բնոյթը, քանի որ լուրջի առնուելիք կոտ ու կորկոտ չի մնար սեղանին վրայ:

Անկախ այս բոլորէն՝ զայրոյթէն, ծիծաղէն, եւլն․, հարցականներ կը մնան "Աստուծոյ բառեր"ուն բարձրախօս կրօնաւորին առընչութեամբ: Ամենայն խնամքով, հասկնալի փութկոտութեամբ Թրքերէն, Ֆրանսերէն, Անգլերէն տարբերակներով Թրքական հակահայ քարոզչութեան կայքէջին վրայ զետեղուած հարցազրոյցը եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութեան ուշադրութիւնը չգրաւե՞ց․ կամ այդ ուշադրութեան չյանձնուեցա՞ւ․ յատկապէս 90ամեակի նախօրէի այս հրջանին երբ լրատուիչները մշակուած ծրագիրներու, պատրաստուած ձեռնարկներու լուրերը կը հաղորդեն ու Հայց․ Եկեղեցին անմասն չէ անոնցմէ: Թէեւ դժուար չէ ենթադրել որ ներսը՝ աղանդներու քանդիչ գործունէութեան դէմ ծաւալած պայքարով, կրօնական դետնի վրայ բոպիկ գանգուածներ լուսաւորելու, առօրեայ ծանօթ ու անծանօթ դըժուարութիւններու դէմ հօտը գօտեպնդելու, անոր բարոյապէս ու նիւթապէս զօրակցելու առաքելութիւնը, դուրսը՝ ուծացումի, ձուլումի վտանգներուն դէմ պատնէշ կանգնելու, ի հարկին տիրութեան, ազգապահպանման նուիրական աքնաջը ժամանակ եւ ուժ չի ձգեր մեր հոգեւորական իշխանութեան: Նման լեռնակուտակ պարտականութեան տակ կքած մեծաւորներ, փոքրաւորներ կրնա՞ն առաջնորդական հարցազրոյցի նման մանրուքով ժամավաճառ ըլլալ…:

Կայ հետաքրքրութեան այլ կէտ մըն ալ․ արդեօք Թուրք լրագրողուհին քիչ մը չափազանցած չէ՞ ազնուաւոր իր խօսակիցին արտայայտութիւնները, զանոնք միշտ իր կողմը տաշելով․ կամ թարգմանութեան ընթացքին գիտակցօրէն փոփոխելով խօսքերուն տարողութիւնը: Գիտենք, նման ընթացք շատ սովորական բան է Թուրք մամուլի աւանդութեան մէջ: Հոն նոյնիսկ զարմանալի չեն նկարագրականներ, տեղեկութիւններ այցերու մասին որոնք տեղի չեն ունեցած, ու խօսքեր, մէջբերումներ այդ այցերը իբրեւ թէ կատարողներու խօսքերէն որոնք բնաւ չեն արտասանուած: Բայց Խաժակ Արք․, գոնէ ինք, կարդացած է անշուշտ իր անունով տրուած էջերը ու չատոնց հակադրած պիտի ըլլար եթէ չափազանցութիւն, խեղաթիւրում գտնէր հոն: Ուրե՞մն…

Կը մնայ եզրակացնել որ Աստուած տակաւին լուռ կը մնայ այս մասին, հաւանաբար չգիտնալով թէ ո՛ր ծայրէն պէտք է բռնել դարշահոտ թղթածրարը…

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ՑՈՅՆ ՉԵՄ»

Ես թէեւ այդպիսի դասի մը պէտք չունէի, բայց կը կարծեմ թէ ինծի համար իսկ լաւ դաս մը եղաւ ատիկա: Անգամ մը Կիպրոսի մէջ կը խօսակցէինք յոյն երիտասարդի մը հետ: Ան բան մը փաստելու համար յանկարծ սկսաւ յունարէն երգ մը երգել: Ես բան մըն ալ չէի հասկնար իր բառերէն:

–Նայէ, ըսի, ես յոյն չեմ:

Ան ժպտեցաւ:

–Գիտեմ, պատասխանեց, բայց ես յոյն եմ:

Անմիջապէս հասկցայ թէ ինչ ըսել ուզած էր այդ կարուկ պատասխանով: Ըսել ուզած էր այն ամէնէն ճշմարիտ բանը, զոր պէտք է ըսէ իր ցեղին ու իր ազգութեան հաւատարիմ ոեւէ մարդ:

–Ես յոյն եմ եւ դուն հիմա ստիպուած ես լսել իմ յունարէնս: Ես այսպէս է որ կրնամ մէկ կողմէ հաւատարիմ մնալ իմ լեզուիս, միւս կողմէ ալ քեզի մասամբ յարգանք պարտադրել իմ լեզուիս նկատմամբ: Ես գիտեմ որ դուն յոյն չես, բայց ես յոյն եմ եւ կարեւորութիւն կ'ընծայեմ իմ լեզուիս: Իմ հոգս չէ թէ դիմացինս գիս կը հասկնա՞յ թէ չի հասկնար, վրաս կը խնդա՞յ թէ չի խնդար, գիս տխմա՞ր կը կարծէ թէ կը գնահատէ, գիս ազգայնամո՞լ կը նկատէ թէ ոչ:

Անմիջապէս ես ինծի հարցուցի թէ մեր հայ ժողովուրդի զաւակներուն մէջէն մենք քանի՞ հոգի պիտի կարենայինք գտնել, որ կարենար ըսել այն ինչ որ այսպէս ինծի կ'ըսէր այս յոյն երիտասարդը: Յոյն երիտասարդը ինծի կը յիշեցնէր թէ ինք ստիպուած չէր անցնելու իմ կողմը, ե՛ս էի որ իր կողմը պէտք է անցնէի եթէ կ'ուզէի հասկնալ թէ ինչ կ'ըսէ ու ինչ կ'երգէ: Ասիկա եթէ տխմար ու անիրականանալի ա-

կնկալութիւն մըն էր, թող ըլլար, հոգ չէ, թող չհասկնայինք իր ըսածը, ան ալ թող չկարենար բացատրել թէ իր Երգին մէջէն ի՞նչ ըսել կ'ուզէ, մեր կողմէ տոլմարի կամ մոլեռանդ մարդու տեղ դրուէր, կամ տգէտ երիտասարդ մը, որ թերեւս յունարէնէն տարբեր լեզուով խօսիլ չէր ուզեր: Իր հոգը չէր: Ան իր լեզուն կերպով մը կը պարտադրէր իր դիմացիններուն: Նոյնիսկ եթէ իր լեզուէն ոչի՛նչ կը փոխանցէր ինծի, ան իր լեզուն կը փոխանցէր դէպի ապագայ, կ'ապրեցնէր իր լեզուն:

Այս երիտասարդէն դաս մը առնելու էինք մենք, որ այնքան բարի սովորութիւններ ունինք, մենք որ ուրիշներու նկատմամբ այնքան բարեկիրթ ու օտարամոլ ենք որ հազար հայ մարդով լեցուն սրահի մը մէջ եթէ մէկ օտարական գտնուի, անմիջապէս այդ օտարականին լեզուին կը դարձնենք մեր խօսակցութիւնը: Մեր անսրբագրելի տկարութիւնը: Յարգա՛նք օտարականին: Յարգանք օտարականի լեզուին: Առանց անդրադառնալու որ ատիկա անարգանք է մեր սեփական լեզուին: Գոնէ՝ անտեսում: Յոյն երիտասարդը սպասած էր որ ես երթամ դէպի իր մշակոյթը, մինչ մենք պատրաստ ենք անմիջապէս երթալու դէպի ուրիշի մշակոյթը: Մենք որքան ալ ազգասէր ըլլանք, մեր լեզուն ու ինքնութիւնը երկրորդական կը նկատենք եւ իրաւունք կու տանք երբ Ամերիկացին, կամ Ֆրանսացին եւ կամ Գերմանացին մեզի կ'ըսէ.

– Բայց ես Ամերիկացի եմ, ես Ֆրանսացի եմ, ես Գերմանացի եմ:

Երբեք չենք համարձակիր պատասխանելու.

– Կը յարգեմ քու ազգութիւնդ, բայց ես ալ Հա՛յ եմ:

Եթէ կարենայինք ըսել, ասիկա պիտի նշանակէր յայտարարել.

– Սիրելիս, մեր ժողովուրդը ձեր ժողովուրդին չափ բազմամարդ ու զօրաւոր չէ, մեր լեզուն ձեր լեզուին նման ամէն մարդու գիտցած մէկ լեզուն չէ, բայց մեր լեզուն ալ գեղեցիկ ու կատարելագործեալ լեզու մըն է եւ ես հիմա կարելի չափով պէտք է տէր կանգնիմ մեր լեզուին: Հիմա եթէ ես քեզի համար սկսիմ զոհողութիւն ընել իմ լեզուէս, իմ լեզուիս ապագան ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Ասիկա որքան բարդ ու դժուար ընդունելի յայտարարութիւն մըն է: Գիտեմ: Մէկի փոխարէն հազար հոգի դիմացս պիտի ելլէ ու ինծի պիտի պատասխանէ որ մենք ոչի՛նչ կը շահինք եթէ մեր լեզուն առնենք ու փակուինք մեր պատեանին մէջ: Մեր շահը կը պահանջէ որ օտարներն ալ ճանչնան մեզ եւ եթէ կ'ուզենք որ օտարները ճանչնան մեզ, մենք անո՛նց լեզուով պիտի խօսինք անոնց հետ, անոնք չե՛ն որ մեզի հետ պիտի խօսին մեր լեզուով: Մենք պիտի թափանցենք անոնց մշակոյթէն ու բարքերէն ներս եւ անոնցմէ պիտի առնենք առաւելագոյնը, որպէսզի մենք ալ ուժ մը ունենանք աշխարհի վրայ, որպէսզի..., որպէսզի...:

Հրաշալի ինքնապաշտպանութիւն մը ահաւասիկ, որ զիս պիտի ուրախացնէր եթէ կատարուէր անթերի ու մաքուր հայերէնով մը: Այն ատեն պիտի մտածէի. "Այս մարդիկը օտար լեզուն կը պաշտպանեն, բայց միաժամանակ շատ լաւ կը տիրապետեն իրենց մայրենի լեզուին, կը յարգեն իրենց լեզուն եւ իրենց ժողովուրդին հետ կը խօսին իրենց մայրենի լեզուով: Անոնք միայն ուրիշներու մշակոյթն է որ կ'ուզեն աւելցնել իրենց մայրենի մշակոյթին վրայ, այլ ո՛չ թէ իրենց մշակոյթը ծովը կը նետեն, շահելու համար ուրիշի մշակոյթը: Ապրի՛ն, այս մարդիկը առաջ պիտի տանին մեր ժողովուրդը":

Բայց վերի ինքնապաշտպանութիւնը կը կատարուի անգլերէն կամ ֆրանսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով: Ասոնց դիմաց մենք քիչ մը պիտի ընկճուէինք, պիտի չբաւականանայինք ըսելով այն ինչ որ ես ըսած էի յոյն երիտասարդին:

– Բայց ես Հայ եմ:

Պիտի ստիպուէինք նաեւ աւելցնել սա միւսը.

- Բայց դուն Հայ չես:

Ռ. Հ.

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻՒ ՓՐԿՈՒԻԼ

Մայիս 9ին Մոսկուայի մէջ Բ. աշխարհամարտին աւարտը նշելու հանդիսութիւններ նախատեսուած են: Ատիկա ցնցող ազդեցութիւն գործած է Պալթեան երկիրներուն վրայ: Այսուհանդերձ, Լեթոնիայի նախագահուհին ընդունած է հանդիսութեան մասնակցիլ: Եւ պատասխանելով լրագրողի մը հարցումներուն, բացատրած է թէ ինչ մղումներով որոշած է այդ մասնակցութիւնը:

Առաջինը աշխարհին յայտնել է թէ այդ թուականը ի՛նչ իմաստ կը ներկայացնէ իրենց: Հակառակ պարագային բոլորը միայն ռուս Արտաքին գործերու նախարարին յայտարարութիւնները մտիկ պիտի ընեն. ան ալ անշուշտ պիտի խօսի Եւրոպային հիթլերեան Ֆաշիզմէն Կարմիր բանակին կողմէ ազատագրումին մասին: Իրենք ալ գոհունակութեան զգացումով կը յիշեն նացիական վարչակարգին տապալումը, բայց ըսել թէ 1944 – 45ին ազատագրուած են Կարմիր Բանակին կողմէ, անընդունելի կը գտնէ: Կ'ուզէ յիշեցնել ամբողջ աշխարհին թէ 1945 – 1991 ապրած են գրաւուած երկրի մը կեանքով ու իսկական ազատագրումը վայելած միայն 1991ին:

Նախագահուհի Վ. Վիքէ - Ֆրայպէրկա բազմաթիւ խօսակցութիւններ ունեցած է Էստոնիայի եւ Լիթուանիոյ իր պաշտօնակիցներուն հետ, ուզած է որ միասնական յայտարարութիւն մը ընեն այդ առթիւ, բայց տակաւին չեն համաձայնած:

Երբ հարց կու տան թէ ի՞նչ է Ռուսաստանէն ակնկալածը, խորհրդային գրաւման տարիներուն համար ներողութի՞ւն մը, կ'ըսէ թէ նման բան հաւանական չի թուիր իրեն: Մոսկուան այն տպաւորութիւնը չի գործեր որ պատրաստ է հետեւելու Գերմանիոյ քայլին: Թէեւ որպէս ժառանգորդ Խորհ. Միութեան, կը ստանձնէ անոր դրական թողօնը, բայց ո՛չ օրինակ, պատմութեան բեռը: Իրենց կարծիքը այն է որ Մոսկուա պարտի ընդունիլ որ գրաւած է այդ երկիրները եւ թէ ըրածը միջազգային օրէնսդրութեան անյարիր բան էր:

Լրագրողը դիտել կու տայ որ Հիթլեր ու Ստալին առանց տարբերակումի կը նշուին իրենց կողմէ, որպէս ամբողջատիրական երկու բռնակալներ: Նախագահուհին կը թելադրէ որ մարդիկ պատմութիւն սորվին քիչ մը: Պէտք է հաշուել ըլլայ ստալինեան օրերու բոլոր զոհերուն: Եթէ Ստալին օգնեց դաշնակիցներուն որ Հիթլերը ջախջախուի, ատիկա չի մոռցներ անոր բոլոր ոճիրները: Ոճիրներ որոնց զոհերը եղան թէ՛ իր երկրին մարդիկը, թէ՛ ուրիշ երկիրներու ժողովուրդները: Այդ հաշուին ձեռնարկող մը հրէշային արդիւնքներ պիտի ունենայ:

Այսուհանդերձ, չկայի՞ն ձեր քաղաքացիներէն ոմանք որոնք ծառայեցին Հիթլերի ու Ստալինի, հարց կու տայ լրագրողը: Անոնց որոնք դահիճներ էին:

Զոհի ու դահիճի հարցը փիլիսոփայական հարց է, կ'ըսէ նախագահուհին: Երբ երկիր մը գրաւուած է, երբ իր անկախ կառոյցները քանդուած են եւ բնակիչները պայքարի պարտադրուած են զոյգ ճակատի վրայ, ո՞րն է դահիճը, եւ ո՛րը՝ զոհը:

Ինք անձնապէս մարդիկ կը ճանչնայ որոնք մերժած են կռուիլ ու իրենք զիրենք գտած են կեդրոնացման ճամբարի մը մէջ: Նման հեռանկարի դէմ շատեր նախընտրած են ճակատներէն մէկը երթալ եւ փորձել վերապրիլ:

1940 – 41ի ստալինեան առաջին գրաւման սարսափներէն ետք, շատեր տեսնելով չարչարուած եւ տարագրուած իրենց ազգականները, ուխտած են կռուիլ համայնավարներուն դէմ: Նաեւ անոնց որոնք նացիներու համազգեստ հագած են: Բայց ինք կը դատապարտէ ամէն անոնք որոնք նացիներու գործակցած ու մարդկութեան դէմ ոճիրներ գործած են:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

"ՄԱՇՏՈՑ" ԳՈԼԷՃԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յունուար 29ին, տեղի ունեցած է "Մաշտոց" գոլէճի կազմակերպած գիտաժողովը, որուն նիւթը եղած է՝ "Ամերիկահայ համայնքի կառոյցներուն մարտահրաւէրներն ու հեռանկարները": Բացումը կատարած է գոլէճին նախագահը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր - Եղիայեան, կոչ ուղղելով մեր ազգային կառոյցները առաջնորդող կազմակերպութիւններուն եւ ամերիկահայ մասնագէտներուն՝ կատարելու լուրջ ուսումնասիրութիւններ, որոնք մեր ազգային կեանքը կը յուզեն: Փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան խօսած է "եկեղեցական կառոյց"ի մասին, Յակոբ Յակոբեան՝ "կրթական կառոյց"ի, Կարօ Մոմճեան "քաղաքական կառոյց"ի, փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեան՝ "մշակութային կառոյց"ի, Օշին Քէշիշեան՝ "գրական մամուլի կառոյց"ի, Նորա Շիթիլեան - Քալաշեան՝ "ընտանեկան կառոյց"ի, իրաւաբան Ռուբէն Աւշարեան՝ "մասնագիտական կառոյց"ի, Մարք Զէնեան՝ "տնտեսական կառոյց"ի եւ Արտաշէս Քասախեան՝ "երիտասարդական կառոյց"ի մասին: Եզրափակիչ խօսքով գիտաժողովին համադրումը կատարած է Միացեալ Հայկական Ֆոնտի նախագահ Յարութ Սասունեան, նիւթ ունենալով՝ "Արժեւորել ներկան՝ ձգտելու յուսաբեր ապագայի մը": Զեկուցաբերները իրենց նիւթերը ներկայացուցած են վիճակագրական յստակ տուեալներով եւ գործնական առաջարկներով:

***

Հ.Օ.Մ.Ի ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Հ.Օ.Մ.ի Կլէնտէյլի կեդրոնին մէջ, Յունուար 22ին տեղի ունեցած է Միութեան շաբաթօրեայ վարժարաններու ուսուցիչներու սեմինարը, որուն մասնակցած են ինը մասնաճիւղերու շաբաթօրեայ վարժարաններու տնօրէնները, ուսուցչական կազմերն ու պատասխանատու Հ.Օ.Մ.ուհիներ: Բացումը կատարած է Հ.Օ.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Ալիս Եղիայեան: Դասախօսած է Ֆերահեան ազգային վարժարանի տնօրէն Ժան Գոսպեան, նիւթ ունենալով՝ "Հայեցի դաստիարակութեան ծրագրի վերանայման անհրաժեշտութիւնը":

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Արդարեւ, ինչպէս ամէն Հայ, Ոսկան էֆէնտի ալ նոյն համոզումը ունէր:

– Միայն թէ, աւելցուց, մեզի համար շատ վտանգաւոր շրջան մը պիտի անցընենք: Իցի՛ւ թէ գործը երկար չտեւէր:

Կառավարութիւնը, իբրեւ թէ իր չէզոքութիւնը շեշտելու համար, հետզհետէ միջոցներ ձեռք կ'առնէր:

Այսպէս պատերազմէն քիչ յետոյ նեղուցները փակուեցան:

Զինուորական իշխանութեան հրամանով որոշուեցաւ գիշերուան ժամը 10էն յետոյ գոցել բոլոր սրճարանները, թէյարանները, գարեջրատուները եւ այդ կարգի զբօսատեղիները:

Թերթերու գրաքննութիւնը հաստատուեցաւ:

Որոշապէս թուականը չեմ յիշեր, բայց նոյն միջոցներուն էր երբ օր մը լուր բերին ինծի թէ՝ ֆրանսական դեսպանատունը գտնուող հայ մը կ'ուզէր անպատճառ զիս տեսնել:

Հետաքրքիր՝ դիմեցի դեսպանատուն եւ յանկարծ դէմս գտայ Թորգոմը, Բիէռ Լօթիի հետ մենամարտելու գացող պուլկարահայ սպան, որուն պատկերը հրատարակած ու գովեստը ըրած ըլլալուս համար ժամանակ շաբաթ մը դադարման դատապարտուած էր ու պատասխանատու խմբագիրը, Հրանտ Սամուէլ, մազ մնացած էր որ Սինոպ աքսորուէր, եթէ Զաւէն Պատրիարք չմիջամտէր:

– Ի՞նչ ունիս հօս, գոչեցի տեսնելով մեր արկածախնդիր բարեկամը:

– Պուլկարական բանակը թողուցի ու փախայ, ըսաւ:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ այդ անպիտանները Գերմանիոյ ու Թուրքիոյ պիտի միանան ու ես չեմ ուզեր անոնց հետ կողք կողքի կռուիլ Ֆրանսայի ու Անգլիոյ դէմ:

– Հիմա ի՞նչ է միտքդ:

– Ռուսիա պիտի անցնիմ եւ ռուսական բանակին մէջ ծառայութեան պիտի մտնեմ:

Եւ Թորգոմ բացատրեց իր կացութիւնը:

Զինուորական նոր պաշտօնով մը Տէտէ Աղաճ ղրկուած միջոցին՝ փախած էր ու ծովեզերէն երկաթուղիով եկած էր Պոլիս:

– Բայց հօս, եթէ ոստիկանութիւնը իմանայ, կրնայ քեզ ձերբակալել, դիտել տուի:

– Անշուշտ, պատասխանեց, եւ ճիշդ ասոր համար է որ, հօս, Ֆրանսական դեսպանատունը ապաստանեցայ, բայց, դժբախտաբար, աւելի երկար ատեն չեմ կրնար մնալ հօս եւ իրենց հիւրընկալութիւնը չարաչար գործածել, պէտք է որ հիմա մեկնիմ հոսկէ եւ ուրիշ տեղ մը գտնեմ ինծի, մինչեւ որ յաջողիմ ճամբայ ելլել դէպի Ռուսիա: Ո՛չ միայն թրքական ոստիկանութիւնը՝ այլ նաեւ պուլկար կառավարութիւնն ալ ապահովաբար կը հետապնդէ զիս եւ դիտէ թէ Պոլիս ապաստանած եմ: Ինծի ապահով տեղ մը պէտք է գտնաս:

– Բայց ո՞ւր... քեզի պէս վտանգաւոր մէկը ո՞վ կը համարձակի քովը պահել:

Երկար խորհրդակցութենէ ետքը, որոշեցինք գոնէ նոյն գիշերը օթել մը տեղաւորել զինքը եւ հետեւեալ օր աւելի յարմար թագստոց մը գտնել:

Խօսակցութեան միջոցին՝ Թորգոմ յայտնեց նաեւ որ նիւթական շատ անձուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, թէ վրան հազիւ քանի մը ֆրանք ունի եւ թէ առնուազն հազար ֆրանք պէտք է իրեն ինքզինք գոնէ Օտեսա նետելու համար:

– Անգամ մը որ հոն հասնիմ կրնամ գլխուս ճարը տեսնել, յայտարարեց:

Իբրեւ բեռ միակ պայուսակ մը ունէր: Տղու մը միջոցաւ զայն փոխադրեցի Սավուա օթէլը ուր քիչ ետքը ինքն ալ եկաւ:

Հիմա կը մնար հազար ֆրանքը ճարել: «Ահաւասիկ խնդիրը», ինչպէս կ'ըսէ Շէքսփիր:

– Հարուստները պէտք է տան ըսաւ Թորգոմ, ես ազգին համար զոհուած մարդ մըն եմ, ազգին պատիւը բարձր պահելու համար մինչեւ Փարիզ գացի ու մենամարտեցայ ամէնէն ճարտար սուսերամարտիկին հետ ու ճիշդ սրտէս վիրաւորուեցայ:

Եւ Թորգոմ շապիկը բանալով ցոյց տուաւ սպիացած վէրքին նշանը:

– Ազգային փառք մըն եմ ես այսօր, շարունակեց, կէս լուրջ կէս ծաղրական շեշտով մը, եւ այսչափ զոհողութիւն պէտք չէ որ զլանան ինծի:

– Իրաւունք ունիս պատասխանեցի, բայց մեր հարուստները այնքա՜ն վախկոտ են որ եթէ անունդ լսեն՝ ո՛չ թէ միայն դրամ տալու պիտի վարանին, այլ քուներնին ալ պիտի փախչի:

– Ի՞նչ ընեմ ուրեմն...

Կը մտածէի թէ որո՞ւ կրնայի դիմել որ կարող ըլլար գնահատել Թորգոմի պէս մէկը եւ միանգամայն ի վիճակի ըլլար հազար ֆրանք տալու:

Զօհրապը միտքս ինկաւ:

– Թերեւս իրմէն կարենանք առնել, ըսի:

– Այո՛, գոչեց Թորգոմ, լաւ մտածեցիր, Զօհրապ զիս ալ լաւ կը ճանչնայ եւ զգացումի ալ տէր է, վաղը առտու կանուխ եկո՛ւր եւ միասին կ'երթանք իրեն:

Ու բաժնուեցայ իրմէ:

Հետեւեալ առտու կանուխ վերադարձայ իր մօտ: Թորգոմ տենդային վիճակի մէջ էր: Լուր առած էր թէ ոստիկանութիւնը իմացած է իր Պոլիս գտնուիլը, եւ թէ խուզարկութիւններու ձեռնարկած է:

Հապճեպով զգեստները հագաւ: Պայուսակին մէջէն խոշոր ռէվոլվէր մը հանեց իր կաշիէ պատեանովը ու մէջքին կապեց, յետոյ աւելի փոքր պրաունինկ մը տեղաւորեց գրպանը:

– Եթէ փողոցը զիս ձերբակալել ուզեն՝ պիտի դիմադրեմ, ու ի հարկին վրանին կրակ պիտի ընեմ...

(Շար. 3)

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DÉJEUNER

AU PROFIT DE LEURS ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE

Invité d'honneur
Monsieur ZAVEN YEGAVIAN

le dimanche 13 mars à 13 heures
au YAN'S CLUB
5 avenue Reille 75014 PARIS

Réservations ☎ 01 45 89 20 48
e-mail : aafmn@wanadoo.fr

Tout don serait apprécié pour lequel vous recevrez un reçu CERFA

Merci de libeller tout chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar
57 boulevard Jourdan 75014 PARIS

L'ASCENSION A LOURDES

Les Paroisses Catholiques Arméniennes de France organisent

UN PÈLERINAGE MARIAL A LOURDES

sous la présidence de Mgr l'Eparque GREGOIRE GHABROYAN

du mercredi 4 au samedi 7 mai

Départs de PARIS, LYON, VALENCE, ST CHAMOND et MARSEILLE

Frais de voyage et pension complète dans un hôtel 3 étoiles : **300 Euros**
Pour inscription ou de plus amples informations, contacter le P. Curé de la Paroisse, ou appeler le secrétariat de l'Eparchie,
☎ 01. 40. 51. 11. 90

Les inscriptions seront closes le 30 mars

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
Hiver en Arménie
550€*
Avion Vols Directs
+7 nuits Hôtels★★★★
+Petit Déjeuner Buffet
+Transferts Aéroport Hôtel Aéroport
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio VICKEN

(Շար. Ա. էջէն)

եւրոպական նախկին երեսփոխան Օթթօ տը Հապսպուրկի հետ (անդրանիկ զաւակն է Աւստրիոյ վերջին կայր Շառլ Դ.ի) որ վճռապէս կ'ըսէ թէ Թուրքիա իր տեղը չունի Եւրոպայի մէջ ու մանրամասնօրէն կը պատճառաբանէ: Թերթը շահեկան գըտած է հարցազրուցել եւրոպայի ամէնէն համբաւաւոր գերդաստաններէն մէկուն ժառանգը, գերդաստան մը որ դարերով պայքարած է Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Օ. տը Հապսպուրկ բոլորովին տարբեր կը գտնէ Թուրքիան, տարբեր աւանդութիւն, տարբեր ուղղութիւն...

"ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ"ՈՒ ընդհանուր քարտուղարին համաձայն հաւաստի լուրեր կան ըստ որոնց Ֆլորանս Օպընա եւ իր առաջնորդը կրնան ողջ ըլլալ:

ՖՐԱՆՍԱ հրաժարեցաւ Եօրոփոլի տնօրէնութիւնը ձեռք ձգելու իր ջանքերէն եւ համակերպեցաւ որ անոր (Ոստիկանութեան Եւրոպական Գրասենեակ) ղեկավարը ըլլայ գերմանացի թեկնածուն՝ Մաքս Փէթէր Ռացէլ, որ Գերմանիոյ ոճրային ոստիկանութեան երրորդ դիրքին վրայ է:

«ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդագրութեան սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ.-

- ԿԻՐԱԿԻ, Փետրուար 27,
  "ՏՆՏԵՍ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6,
  "ԴԱՏԱՒՈՐ"Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
- ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13,
  "ԳԱԼՍՏԵԱՆ" ԿԻՐԱԿԻՆ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10.15ին Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններու շարքին՝ ԱՐԵՒԱԳԱԼ*ի ժամերգութիւն կը կատարուի:*

***

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական եւ Հանգստեան *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-*

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2,
  ԻԴ. Օր Մեծի Պահոց: Միջինք
  Քարոզիչ՝
  ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9,
  ԼԱ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16,
  ԼԸ. Օր Մեծի Պահոց
  Քարոզիչ՝
  ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի *երեկոները ժամը 17ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով.-*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 2ին, ՄԻՋԻՆՔ

Առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի իսկ երեկոյեան ժամը 17ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 16ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն, պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն՝	*ժամը* 8.45ին,
Արեւագալ՝	*ժամը* 9.45ին,
Պատարագ՝	*ժամը* 10.30ին,

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45*ին:*

***

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Արեւագալ*ի ժամերգութիւնները կը կա*տարուին Մեծ Պահքի *Կիրակիներուն պատարագէն առաջ հետեւեալ ժամանակացոյցով.-*

Փետրուար 27	Տնտեսի Կիրակին
Մարտ 6	Դատաւորի Կիրակին
Մարտ 13	Գալստեան Կիրակին

Իսկ Կիրակի, Փետրուար 13, *ժամը* 16*ին* Տեառնընդառաջի *նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենայ:*

ՀՍԿՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ընթացքին*, ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները ժամը 19ին, Փարիզեան Շրջանի եկեղեցիներուն մէջ* ՀՍԿՈՒՄ*ի* խաղաղական *եւ* Հանգստեան *ժամերգութիւն կը կատարուի ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-*

- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4,
  ԻԶ. Օր Մեծի Պահոց
  ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ *եկեղեցւոյ մէջ*

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՄԻՋԻՆՔ

- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
  Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (*Պոմվանէլ Ֆրէզ*)
  Քարոզիչ՝
  ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
  Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (*Պոմոն*)
  Քարոզիչ՝
  ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
  Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (*Լա Սիոթա*)
  Քարոզիչ՝
  ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11
  Ս. ԹԱԴԷՈՍ-ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (*Սէն Ժ'Անթուան*)
  Քարոզիչ՝
  ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
- ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
  Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (*Սէն Լու*)
  Քարոզիչ՝
  ՎԱՉԷ ՔՀՆՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
- ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 18
  Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
  (*Փրատօ*)
  Քարոզիչ՝
  ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Cabaret

Samedi 5 mars à 20 heures 30

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» d'Arnouville lès-Gonesse organise, au profit de son école hebdomadaire,

une **S O I R E E C A B A R E T**
animée par

MARTIN YORGANTZ
et son orchestre,

avec la présentation de jeunes talents arméniens et la prestation de **Catharina DARBINYAN**, à l'Espace «Charles Aznavour» à Arnouville.

Cette soirée aura lieu sous la présidence d'honneur d'**André MANOUKIAN.**

Billeterie :

- **Mireille: 01. 39. 90. 63. 89**
- **Hripsimé: 01. 39. 87. 08. 73**
- **Méliné: 01. 39. 85. 00. 23**

□

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «Dirouhie Serengulian» organise un **V O Y A G E E N A R M E N I E**
du 28 avril au 5 mai

Renseignements et inscriptions auprès de :
A ï d a : 01 46 45 93 81 / 06 23 24 01 32
M a ï d a : 01 46 38 28 47

□

Date à retenir

La Section **«Issahakian»** - Banlieue Sud de la Croix Bleue des Arméniens de France présente

« B R A T S C H »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30 au Théâtre National des Gémeaux à Sceaux.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976